

Z l a t á
Domáčí Kniha.

Nevyčerpatelná pokladnice,
domáčí věrný rádce hospodářský
pro každého,
komuž domácnost jest milá.

Spořádal a vydal
zkušený hospodář.

Druhé vydání

V PRAZE 1873.

Nákladem kněhkupectví Mikuláše a Knappa
v Karlíně.

Adela Jirova 1874
Marie Jirova 1879
Pavel Jira 1889.

B I B L I O T H E K A

Domáci Kniha

Knihovna rodiny Jirových

Domáci Kniha rodiny Jirových

pro každého

komu domácnost není cizí.

Spisovatel a vydávající

knihovna v Praze

Knihovna v Praze

V PRAZE 1873

Knihovna Mikuláše a Knappa v Praze, v Karlíně.

I. ODDĚLENÍ:

Hospodářství domácí.

1. Barevný nátěr na železo.

Velmi pěkný a trvanlivý nátěr, který též železo před rží chrání, obdržíme, když fermež nebo olej lněný se čtvrtinou váhy dobře rozmělněné tuhy utřeme.

Hezký lesklý nátěr, též proti rezovatění chránící, se docílí, když železo smíšeninou loje neb sádla s voskem, lněným olejem a černou smůlou potřeme a pak nad žhavým uhlím usušíme.

2. Barvení hedbáví na černo.

Na libru hedbáví vezmeme 2 loty bílého vinného kamenu a 2 loty skalice čili tak zvaného zeleného vitrolimu, rozpustíme všecko v měké vodě a když jsme roztok asi $\frac{1}{4}$ hodiny povařili, vložíme doň hedbáví tak, že je úplně tekutinou pokryto. Za hodinu hedbáví vyndáme a na vzduchu usušíme.

Zatím vyvaříme v novém hrnku žluté dřevo měkou vodou, a hedbáví, když uschlo, v tomto vařícím roztoku opět asi $\frac{1}{4}$ hodiny ponecháme; když ho pak ještě dobrým octem omyjeme, jest pěkně zbarveno a nepotřebuje více než apreturu. Tuto ale snadno docílíme následovně:

Tři lžíce tragantu (na 1 libru hedbáví) vodou polijeme; klí změkne a konečně se částečně úplně rozpustí. Když pak za několik dní se tekutina učistí, protlačíme ji skrz klůcek a tak dlouho pozvolna jí hedbávnou látku potíráme, až pravého lesku nabude.

3. Barvení plátna na červeno.

Pěkně ač ne trvanlivě se může plátno a též kartoun saflorem barviti. Půl druhého lotu safloru zavažeme do plátěného pytlíčku a zavěšme ho do konvice měkké vody. Za 12 hodin ho vyndejme a ponořme opět na malou chvíli do octa. Nyní teprv jest připraven ku vlastnímu barvení. K tomu cíli si připravíme neb opatříme louh tak silný, že na něm čerstvé vejce splývá a vloživše pytlíček s barvivem do vhodné nádoby ku přímísy nalijeme trochu onoho louhu na něj a třepáme pytlíčkem tak dlouho až z louhu barevná pěna povstane. Do této vložíme plátno aneb kartoun a dobře je tou tekutinou propracovavše dáme jich v stínu usušit. Podobně se pokračuje pokud barvivo vydá.

Má-li být barva pěkná i ohnivá, nutno devět- až desetkráté týž kus plátna opětovaně do barviva namočiti a ve stínu usušiti.

4. Barvivo hnědé.

Tmavohnědě pěkně barví zevnější slupka ořechů. Rozmačkáme jí a vřelou vodou polijeme i do hustoty sirupu svaříme, načež se v nádobách dobře uzavřených delší čas bez porušení udrží. Též co hnědá tuš aneb inkoust dobře poslouží.

5. Barvy zašlé, kterak se obnoví.

Obyčejné prostředky, kterými se skvrny (fleky) z tkanin vypravují, kazívají i barvy; snadno ale tomu předejiti. Když skvrna zmizela, navlhčíme slabým louhem (ze sody nejlépe) klůček bavlny a potíráme ono místo, kde barva zašla, zvolna tak dlouho až se barva obnoví. Bavlněné klůčky se však musí vždy po druhém potření vyměnit.

6. Bavlna, kterak se v plátně pozná.

Podezřelé plátno nejdříve dobře vyperme, aby se veškerá apretura odstranila, a pak ho ponořme do anglické kyseliny sirkové. Za několik okamžení plátno

pak vyndejme o vodou opláchněme. Bavlněné vlákno zmizelo, t. j. se rozpustilo, lněné zůstalo bez proměny.

7. Bavlněné a lněné vlákno v hedbávných aneb vlněných tkaninách.

Velmi jednoduše poznáme, zdali lněné neb bavlněné vlákno hedbáví neb vlně přimícháno, následovně:

Asi 1—1¹/₂ palce dlouhý, čtverhranný proužek tkaniny na nitky rozcupáme a jednu po druhé na plamenu svíčky spálíme. Bavlněné, lněné neb vůbec rostlinné vlákno shoří jasným plamenem bez uhelného zbytku a značného smrdutého dýmu; vlna neb hedbáví hoří špatně, protože se ustavičně houbovitý uhel tvoří a dalšímu shoření brání; stejně pak vydávají smrdutý zvláštní zápach, tak že velmi snadno je poznati.

Tímto způsobem nejen se dozvíme zdaliž rostlinné vlákno u vlněné nebo hedbávné tkanině se nachází, nýbrž můžeme i vypočítat, v jakém poměru se nitky obojího druhu v tkanině nalezají.

8. Bílení prádla.

Jakýs Angličan nedávno vynalezl, že bílá hlína, jaká na př. ku děláni dýmek sloužívá, výborně při bílení prádla pomáhá. Přidá se totiž vodě hned při praní a nejzamazanější látky se rychle vyčistí i mýdla dobrá čtvrtina ušetří.

V dílnách se tkaniny, ku př. plátno, obyčejně chlorem bílívají. Týž prvek totiž právě tak jako kyslík vzduchu při obyčejném bílení na slunci, barviva ruší a tím právě tkaniny bílí; chlór působí ale tak mocně, že za málo hodin plátno, bavlněné látky, papírovou kaši atd. tak dokonale vybělí, jak by se to obyčejným způsobem sotva za měsíce docílilo.

Kde možno chlórovou vodu lacino koupiti, ku př. z lučebnických dílen, tam i po domácku velmi výhodně ji lze ku bílení prádla upotřebiti a nikterak chlór trvanlivosti neškodí, pokud jeho působení příliš dlouho netrvá. Tak též ovšem nutno toho dbáti, aby se vy-

bílená látka dobře omyla a tím všeho chlóru zbavila, an by jinak tkanina utrpěla.

Ostatně si můžeme též látku „antichlór“ nazvanou koupiti a roztokem této soli vybělenou tkaninu políti; veškerý chlór se takto neškodným učiní.

9. Bílení zašlého prádla.

Prádlo, které příliš dlouhým ležením sežloutlo, polijeme v měděné nádobě podmáslím a po 8 dnech ho vyndáme a vlažnou vodou s mýdlem vypereme.

10. Bílý mléčný nátěr.

Stěny aneb i dřevěné nářadí a dřevo vůbec laciným a dosti úhledným i trvanlivým nátěrem následovně opatříme:

Vezmeme 6 žejdlíků sebraného mléka, 4 loty čerstvého vápna, 3 lotů lněného oleje a 5 liber jemně roztřené křídly (úhlednější avšak i dražší nátěr obdržíme, vezmouce na místě křídly bělobu neb španělskou běl). Vápno vodou pokropíme a když pak na prášek se rozpadlo v nádobě z kameniny tolik mléka přilijeme, že směs ztekutí; potom se pozvolna olej a konečně běl přidá a ustavičně vše dřívkem promichuje.

Zvláštní výhodou poskytuje barva tato tím, že si ji všude a rychle i snadno připravit můžeme a že velmi rychle schne. Za suchého počasí vyschne nátěr již za hodinu a i v této době žádného zdraví škodlivého výparu nevydává, tak že v pokoji, který se právě touto barvou natřel, v týž den ještě spáti můžeme. Nové dřevěné nářadí se dvakráte natře, než pouze jednou.

11. Blechy, kterak se vyhubí.

Ačkoliv nejlepší prostředek proti blechám jest tak zvaný perský prášek proti hmyzu, přece nebude nemístno i jiných podotknouti. Vrabci hubí blechy v pokoji a dva vrabci, jimž se křídla zastříhla, pro obyčejnou ložnici vystačí.

Psi též mnoho blech mívají, zvláště pokud v boudě na řetězu leží. Dobře se jim poslouží, dáme-li jim na

místě slámy čerstvého pýru a týž, jak mile uschne, opět čerstvým vyměníme. Blechy v čerstvém pýru nevydrží a pes alespoň v letě rád v něm líhá. Jinak se blechy u psů vyhubí odvarem z lotu kolokvintu a tolika též zelených slupek z vlaských ořechů; dobře působí i šedá masť rtuťová, ač se ovšem pozorně upotřebit musí, protože jest jedovatá. Když psíčka některým tímto prostředkem namažeme, musí pak mimo pokoj ostat, an by jinak blechy z něj na lidi se přestěhovaly.

12. Boty zcela nepromočitelné.

Kaučuk (gummi elastické) rozhřejeme ve vepřovém sádlu a takto obdrženou tekutinu horkým tukem rybím rozředíme. Pakli tímto mazadlem pomocí štětce za tepla boty a zvláště švy dobře natřeme, žádná vlhkost nimi nepronikne.

13. Brambory, příliš vodnaté, kterak se zlepší.

Vodnaté brambory rozlož blíže teplých kamen a brzy se přesvědčíš, že se stanou pevnější a moučnatější, protože se voda z nich vypaří. I při vaření se mohou ještě zlepšit. K tomu cíli se kolem do kola $\frac{1}{2}$ palce široký pruh slupky sejme a pak brambory uvaří; musí ale se rychle uvařit.

14. Brambory, kterak se dlouho dobré udrží.

Dáme je do koše a ponoříme do vařící vody. Jak mile za několik sekund voda slupku pronikne, vytáhne se koš a brambory na zem vysypají. Na slunci neb silným průvanem usušené se pak velmi dlouho bez porušení udrží a v suchu též neklíčí.

15. Bramborová mouka (dle Liebiga).

Brambory se na kolečka asi $\frac{1}{4}$ coule tlusté rozkrájí a pak v dřevěné nádobě vodou, kteréž asi 2—3 stotiny kyseliny sirkové přidáno (na 100 liber vody 2—3 libry kys. sirkové) polije. Za 24—36 hodin se voda slije a opětovaně čerstvá nalije, až kyselé chuti ztratí. Pak se takto vyprané brambory na liskách usuší. Jsou

pěkně bílé a lesklé a snadno se na mouku semelou, kteráž se výhodně obyčejné přimíchá. Přísada kyseliny při čistění jest proto nutná, že jinak usušené brambory zklihovatí a zrohovatí, černají a plesniví pak snadno, těžko ale se suší.

Z mouky bramborové aneb i usušených bramborů, pakli se jak svrchu popsáno kyselinou čistily, dobude se obyčejným způsobem velmi dobrý lih, bez všech škodlivých přímětků.

16. Brambory zmrzlé, kterak se výhodně upotřebují.

Vsypají se do nádoby a studenou vodou polijí, tak že jsou úplně pokryty. Na nějakou chvíli, když se pozoruje, že se mráz z nich již vytáhl, vyjmou se a tak jako řepa ku píci připraví.

Roztlukou se totiž a nasolí, a když kvašení přestalo, v zabedněných sudech uschovají. Vykvašení musí se v mírně teplém místě dít a musí býti dokonalé, mají-li se brambory držeti.

Krávy tuto píci velmi rády žerou a dobře po ní dojí. Jestliže vůbec hospodář bramborů co píce upotřebiti hodlá, měl by ostatně vždy k tomu přihlížet, aby jich dříve nasolil nežli klíčit započnou, protože klíčením mnoho živnosti tratí.

I jinak ještě možno zmrzlých bramborů upotřebiti. Když byly úplně rozmrzly, vytlačí se z nich šťáva co možna dokonale v dřevěné nádobě, z kteréž ona odtékati může. Zbytek se pak na peci aneb v teplém pokoji, nelze-li jinak na výsluní aneb vůbec na vzduchu usuší, roztluče a skrz síto prosívá. Rozemletá tato látka jest dobrá bramborová mouka a dává s obyčejnou žitnou dohromady upotřebena dobrý chleb.

17. Brambory vždy čerstvé.

Třebas jsme ani polí ani zahrady neměli, můžeme si vždy snadno čerstvých bramborů zaopatřiti, máme-li jen sklep ne příliš vlhký a studený. Půdu jeho pokryjeme vrstvou písku a pak asi třetinou téhož obyčejné

ornice (země). Na tuto rozložíme brambory a naše práce je hotova. Brambory klíčí a rostou i poskytnou nových bramborků bez našeho přičinění. Že pak to nikterak od počasí nezávisí, samo sebou patrně; nejlépe se ale hodí předce zima.

18. Brka dle holandského způsobu tažená.

Brka čerstvává se do vody skoro vařící namočí a tak dlouho tam ponechají, až dostatečně změknu. Pak se nožem tisknou a jemně trou, až úplně sliznatých, kožnatých a mastných částek pozbudou, načež se posledníkrát vlažnou vodou změkčí a mezi palcem i ukazováčkem do kulata zvalí a konečně usuší.

19. Broušení a obtahování břitev.

Obtahovací řemeny se natírají směsicí jemně tlučené břidlice s rozemletým na prášek vídeňským vápnem, krevelem (červené železné rudy) a cínovým popelem. Tyto látky se co nejjemněji rozetrou a kameným olejem i trochytkem tuku rozdělají.

Řemeny se dělají z juchty, vkládají se na 14 dní do moče a pak na licu se pemzou hladí nežli se svrchu udanou směsicí ku obtahování připraví.

20. Bruslinky zavařené.

Nejdříve se dobře přeberou a pak v mosazném neb mēděném kotli na slabém ohni zahřívají. Cukru se přidá dle libosti, pak se kotel přikryje a horko ku varu zvýší, pěna časem sebírá a tak pokračuje až všecky bruslinky se rozpraskaly.

Pak se ihned odstaví a z kotle vyňaté v čistých lahvicích dobře zapečetěné uschovají.

21. Cídění oken olejovými barvami zamazaných.

Vodou a terpentýnovým olejem se mnohdy olejové barvy smýti dají, mnohdy ale předce třeba jiných prostředků. Tu nejlépe poslouží černé, tak zvané mazavé měkké mýdlo. Skvrny se ním natrou a za několik hodin úplně rozpustí.

Týž prostředek slouží též ku změkčení štětců, pak-liže olejovými barvami stvrdly, an se pak lehce vycídí.

Vodu, potaš i louh již proto není radno upotřebit, an sklo oken jimi snadno utrpí a lesk ztrácí.

22. Cídění nádobí měděného, mosazného a cínového.

Ku cídění měděných kaserolů a kotlů slouží křemenný písek se čtvrtinou (dle míry) mouky smíchaný. Ku cídění se upotřebuje s vodou a vlněným klůčkem natírá aneb též pouze rukou. Pak se náradí oplákne a usuší. Svícny a jiné náčiní z mosazi aneb podobné slitiny vycídíme lehce smíšeninou sestávající

z 30 dílů kyseliny dusičné (lučavky)

30 „ kyseliny sirkové a

18 „ jemně rozetřeného triplu.

Vezmeme-li týž poměr ve grammech jest to asi

$1\frac{3}{4}$ lotu kys. dusičné,

$1\frac{3}{4}$ „ „ sirkové na

1 lot triplu

a přimícháme-li pak $4\frac{1}{2}$ žejdlíku vody, máme směs ku cídění úplně hotovou.

Má-li se upotřebit, vlijeme trochýtek na vlněný klůček a třeme jím kovové náčiní tak dlouho, až úplný lesk docílíme. Dříve však ovšem nutno je od mastnoty očistit.

Při upotřebení musíme dále též na to hledět, by nám cídídlo na šaty nepřišlo, an kyseliny v něm obsažené jim škodí, ba je dokonce propálí. Po vycídění se věci dobře otrou a úplně usuší.

Cín se nejlépe čistí jemně rozetřenou křídou s vodou smíšenou a pak se do sucha otře vlněným klůčkem.

23. Cídění lahvic od léčivých vod.

Tvrdá voda, tím více ale vody minerální usazují na vnitřní stěny lahvic bělošedou zemitou vrstvou, jež pevně k nim lne a těžce se mytím odstraňuje. I když lahev pískem a vodou, aneb broky s vodou částečně

naplníme a třepáme, obyčejně nelze onu usazeninu odstranit; snadno však obyčejnou kyselinou solnou.

Pak jenom třeba lahvičce čistou měkou vodou dobře vypláchnout; ona zemitá vrstva se kyselinou solnou dokonale rozpustí a láhev jest úplně čistá.

24. Cídení skleněného nádobí.

Obyčejně se, kde toho třeba, používá písek, ale velmi snadno tím nádobou utrpí, protože písek je tvrdší nežli sklo, toto poškrábá a tak lesku uškodí. Ze zdravotních ohledů nelze vždy též broků upotřebit a tu pak nejlépe drobné dřevěné uhlí v kouscích zvící hrachu poslouží. Sklu nikterak neškodí a působí tak účinně jako kterékoliv druhé čisticí.

25. Cídení osleplých oken.

Skleněné tabule okenní, když osleply, snadno opět průhlednosti nabudou, když je opětovaně čerstvými koprivami natřeme.

26. Cídení zlatých řetízků a podobných šperků.

Velmi pěkně se takové věci zahnilým močem aneb roztokem uhličitanu amoniatého (těkavého alkali) vycídí.

27. Cídení pozlacených rámců.

Ponořme kousek cibule do lihu a pak jím potírejme rámce neb jinou podobně pozlacenou věc pozvolna tak dlouho, až špína zmizí a úplný lesk se navrátí.

28. Cídení nádob silně zapáchajících.

Lahve a jiné nádoby, v nichž tekutiny silně zapáchající se nalézaly, nejlépe vycídíme (tak že všeho zápachu pozbudou) pomocí hořčicové mouky. Trochu této mouky do nádoby nasypavše, přilijeme vlažné vody a chvíli nádobou potřepáváme, načež se čistou vodou vypláckne a celé cídení ještě jednou opětuje. I ruce pozbudou silného zápachu, kteréhož náhodou neb některou prací nabyly nejlépe mytím s vodou a moučkou hořčicovou.

29. Cídění obrazů.

Obrazy, obyčejnými olejovými barvami malované, se nejlépe vycídí pomocí bramborů. Tyto se oškrábou a dobře omyté ve vodě rozvaří. Když pak celá směs po více hodin v teple postála, natírá se pomocí flanelových klůčků aneb houbou tak dlouho jemně na obraz až veškerá špína odejde.

30. Cídění šatstva vlněného.

Velmi dobře nám poslouží tekutina z 1 dílu vody ammonaté a 10 dílů obyčejné měké vody smíšená. Ku cídění stářím zašlého šatstva vlněného se též dobře hodí cídídlo dle následujícího předpisu udělané: Půl libry popela dřevěného (nejlépe bukového) polijeme mázem vřelé vody, přidáme roztok $\frac{1}{2}$ libry mýdla v dvou žejdlících horké vody, pak žejdlík čerstvé volské žluči a konečně smíšeninu z $1\frac{1}{2}$ mázu lihu, $1\frac{1}{2}$ lotu vody ammonaté a 2 lžící oleje levandulového. Vycíděné šatstvo nabude lesku, když se úplně usušené odvarem $\frac{1}{2}$ libry arabského klí ve 3 mázech vody (musí se dříve skrz klůček procedit) s přísadou 1 žejdlíku volské žluči natře a po opět-ném usušení dobře vykartáčuje.

31. Cídění rytin stářím zašlých.

Rozpustíme trochu chlórového vápna ve měké vodě a čistý roztok nám co výborný prostředek ku vycídění stářím zašlých rytin poslouží. Tyto do něj ponoříme a za nejdéle 5 minut s radostí se přesvědčíme, že vsecky skvrny a též zažloutlá barva papíru zmizely. Po vycídění se však musí rytina dokonale opláknout, jinak by v brzku se rozpadla.

32. Cídění rytin a tisku vůbec.

Velmi dobrý prostředek jest chlórová voda, ovšem trochu slabší nežli se ku př. ku bílení tkanin používá. Ona rozruší veškerá organická barviva a tím právě papíru úplnou bělost navrátí. Kdyby však i mastné skvrny rytinu hyzdily, musíme nejprve papír do vlažného sla-

bého louhu namočiti, aby se mastnota rozpustila; na inkoustové skvrny netřeba zvláště ohled bráti; roztok potaše aneb dřevěného popela též dobře poslouží.

Kdo by častěji chlórové vody ku cídění rytin, tiskopisů a papíru vůbec upotřebovati hodlal, může si snadno zvláštní k tomu přístroj následovně sestaviti:

Soudek dřevěný trochu dole soužený opatří se dvojím dnem (asi 2" jedno od druhého vzdáleno), z nichž hořejší dírkovate jest. Papíry, kteréž třeba vycídit, nastaví aneb zavěsí se kolmo do soudku nad dírkovate dno, takže jeden od druhého skleněnou deskou aneb roubíkem skleněným se oddělí a pak soudek až přes hořejší kraj papíru vodou chlórovou naplní. Za 2—3 hodiny bude vycídění dokonalé, pakli se mastné fleky jak dříve udáno již před tím byly odstranily.

Chlórová voda se kohoutkem, mezi oběma dny zadržaným, vypustí a opětovaně čistá voda do soudku nalívá a vypouští, až i poslední stopa chlóru z papíru vymyta, což proto nutno, že by jinak týž opět sežloutl a zvětšel, ano i se rozpadnouti mohl.

Dobře opláknuté rytiny pak se v stínu usuší a úplně suché mezi hladkými plochami ku př. měděnými deskami silným tlakem leští a hladí, čímž vzhled nových rytin obdrží.

Jednotlivé rytiny ovšem možno pouhým pozorným namáčením do chlórové vody dobře vycídit a též se může antichlór t. j. siřičnatan sodnatý k tomu cíli upotřebiti, aby škodlivým účinkům chlóru se předešlo. Vždy ostatně nutno rytinu dobře opláknout a úplně usušit nežli se opět uloží aneb za rámeček dá, anby jinak se v brzku opět skvrny nové objevily a papír vůbec utrpěl.

33. Cídění nožů a vidliček.

Na širokou lišteň upevníme pruh pevné kůže, ku př. řemenu, a namažeme týž smíšeninou z čerstvého vepřového sádla, jemně rozmělněného šmirglu a červně anglické (kolkotaru). Když nože neb vidličky otíráním o tento přístroj cídíme, uspoříme času i práce a nože se též nabrousí.

34. Cídění kovových věcí a šperků vůbec.

Leštěné železo, ocel a p. v. cídí se nejlépe směšeninou z 1 lotu cínového popele, 2 drachem těkavé soli alkalické (uhličitanu ammonatého) a 2 lotů lihu. Cídění děje se pomocí měkké kůže, ku př. jirchářsky vydělané jeleniny neb srnčiny.

Mosaz se cídívá rozmělněnou křídou s lihem smíšenou aneb octem a pak křídou.

Stříbrné věci dobře se vycídí, pakli vinný kámen ve vřelé vodě rozpustíme a do vařícího roztoku stříbrnou minci neb šperk na několik minut ponoříme. Potom se ještě jemnou kůží vyleští.

Zlatý šperk se cídí jemnou kůží pomocí červně pařížské.

Drahokamy se leští mlečí sirnou (jemný to bílý prášek, jež v každé lékárně dostaneme) pomocí jemného kartáčku a lihu.

Perly a perleť se pěkně vycídí, pakli je ve směšenině z vody, pšeničných otrub a páleného i rozmělněného chleba krátký čas povaříme.

Úběl (alabastr) se pozorně tře přesličkou a pak mýdlem benátským s vodou a jemně rozmělněnou křídou rozdělaným krásně vyleští.

35. Cídění lakovaných věcí.

Dobře nám poslouží mouka s dřevěným olejem rozdělaná, pakli jí lakované věci, ku př. rámce, stoly, nářadí vůbec pomocí jemné tkaniny otíráme. Prach i skvrny se lehce seberou a lesk laku jen ještě zvýší; pozlacení aneb jiné okrasy tímto cíděním pranic neutrpí.

36. Cídění lahvic olověnými broky škodí.

Velmi často se po domácku, zhusta i ve vinárnách, lahve pomocí broků cídívají; jest však týž způsob cídění ze všech nejškodlivější a zdraví oněch, již z tak vycíděných lahví vína (neb piva) pívají, skutečně nebezpečný. Mnohé jsou toho příčiny. Snadno mezi stěnou lahvice a dnem, obyčejně v středu vypouklým, některý

brok uváže a pak okysličením v jedovaté a v kyselinách rozpustné sloučeniny olovnaté přechází, ježto vínu nově nalitému se přimíchají, protože každé víno trochu kyseliny drží.

Že pak, kdož takové víno pívá, zdraví svému škodí, netřeba dokazovat, a zkušenost učí, že skutečně mnohdy i celé rodiny se roznemohly proto, že lahvic svých podobně čistily.

A však i když nižádný brok v lahvičce neuváže, není mnoho pomůženo.

Olovo jest velmi měkké, ano víme dobře, že již na papíru čáru, t. j. jemné třením oddělené částice zanechává; sklo však jest velmi tvrdé a tudíž snadno každý se domyslí, že i na vnitřních stěnách lahvic něco olova třením uváže, zvláště jestli tyto nejsou všude úplně hladké, jak to obyčejně bývá. Cídní lahvic pomocí broků musíme tudíž dokonce zavrhnouti; jak ale si jinak pomoci?

Hrubý, bílý, křemenitý písek nám stejně poslouží, a zvláště možno-li okrouhlozrný, kulatý písek upotřebit, přesvědčíme se, že tak dobře cídí jako broky.

37. Cídní sametu či aksamitu.

Dobře nám poslouží čistý terpentýnový olej, aneb směsina silného lihu a terpentýnového oleje, možno-li nejlépe použití benzínu. Cídní se natíje na čistý, bílý klůček a pak skvrna jím tak dlouho po vlasu natírá, až úplně zmizí.

38. Cídní zašlého stříbra.

Uděláme si kašičku z rozmělněné sádry a octa a touže stříbrnou věc střídavě s čistou na prášek stlučenou křídou tak dlouho třeme, až se úplně vyleští. Ještě lépe nám poslouží mangan draselnatý ve vodě rozpuštěný. Tím se stříbro pomocí kartáčku natírá a velmi rychle vycídí, konečně pak křídou vyleští.

39. Cídní stříbrného nádobí.

2 loty tlučeného kalcinovaného (páleného) parohu se ve pintě vody asi 10 minut povaří a pak stříbro do

vařící tekutiny ponoří. Když var asi $\frac{1}{4}$ hodiny potrval, opět se vyndá a u ohně usuší. Pak se jeden kousek po druhém cídí a ku konečnému vyleštění suchého stříbrného nádobí lněné proužky neb klůcky upotřebují, kteréž se vodou a tlučeným parožím připravily a pak usušily. Ony též velmi dobře nám poslouží ku leštění mosazi a slitin kovových vůbec. Po úplném vyleštění se stříbrné náčiní ještě měkou kůží otře a pak uschová.

Prodávají se ku cídění stříbra rozličná cídidla, avšak používající je musíme se míti na pozoru, zdaliž rtuť neobsahují, an tato stříbru škodí a opětovaným použitím podobných cídidel ono tak zkřehne, že se zlomí, pakli na zem padne. Zdaliž podobné cídido rtuť drží, snadno se přesvědčíme, když měděnou minci na okamžik do kyseliny dusičné vložíme a pak oným cídidlem třeme: jestli zbělí a zdánlivě se postříbí, obsahuje cídido rtuť a nám se nehodí.

40. Cídění zrcadel, jímž nejkrásnějšího lesku nabudou.

Zrcadlo nejdříve lněnou látkou a lihem pozorně umyjeme a pak jemným tiskacím papírem do sucha otřeme. Ku dokonalému vyleštění upotřebíme potom jemné kůžičky, ku př. rukavičkové a drť, kterouž co nej-
outlejší prášek ostrým nožem z husího brka seškrábeme.

41. Cídění rezovatého železa neb ocele.

Rezové skvrny posypme popelem z tabáku a třeme je přesličkou neb krevelem. Takto nejen rychleji než pomocí tak zvaného papíru proti rzi (leštící papír, Rostpapier, jest papír, na němž kličem jemný křemenitý písek aneb jiná podobná leštidla ku př. šmirgl, kolkotar a t. d. upevněna jsou) rezové skvrny odstraníme, nýbrž i železo neb ocel pěkně vyleštíme.

42. Cídění zlatého a stříbrného třepení.

Třepení se napne na prkénko plátnem obalené a pak se vlažnou vodou a měkým mýdlem tak dlouho myje, až se dokonale vycídí. Pak je čistou vodou oplá-

kneme, cukrovou vodou zmočíme a mezi papírem polosuché vyžehlíme.

Zlaté třepení se podobně cítí, cukrové vodě se ale trochu šafránu přidá a tím zlato zbarví.

43. Cilindry (komínky) lamp, kterak se před prasknutím uchrání.

Nežli prvníkrát cylindr upotřebíme, dejme ho od sklenáře po délce naříznout, on pak se horkem pouze roztáhne a nepraskne. Čmoud v něm se usazující se nejlépe odstraní, když klůček trochytkem másla neb sádla namažeme a jím komínek vytřeme.

44. Citrony dlouho zachovati.

Teplo i vzduch jim nejvíce škodí. Proto se citrony uloží do soli a sice tak, aby se jeden druhého nedotýkal. Též suchý popel, písek, otruby a p. l. dobře nám na místě soli poslouží. Ono místo, kde stopka byla, nejlépe voskem aneb lakem zalepit, aby vzduch do vnitřku přístupu neměl a citron nezahnil. Celý rok je můžeme též čerstvé udržeti, pakli je do ječmenové neb prosové slámy složíme.

45. Čaj na způsob čínského z domácích rostlin.

Čínskému velmi podobný čaj poskytuje jahodník obecný, jehož chutné plody zajisté každý dobře zná.

Nejlepší čaj dají listy jahodníků na výsluní po lesnatých pahrbcích rostoucích. Seberou se pozorně, pokud ještě největší velikosti nedosáhly, a na teplé desce usuší. Líbo-li nám, můžeme jich i v rukou tak shouliti, že úplně čínskému čaji se podobají. Ostatně se musí právě tak pozorně uschovávat jako čínský čaj, protože vzduchem tak jako onen se ruší a kazí. Komukoliv to možno, snadně se o pravdivosti tohoto návodu přesvědčí a domácím výrobkem cizé, drahé zboží si nahradí, neboť chutí i vůní se týž čaj cizinskému úplně vyrovná.

Podobně můžeme i listí malinového, borůvčího, též trního a hlohového upotřebit a peníze do daleké ciziny posýlané domovu podržet.

Listy těchto rostlin sebírají se od jara do srpna, čistí a omývají se měkou vodou, v níž 6—8 minut se ležet nechají, načež se voda slíje, listy v mírném horku na železném plechu usuší a při tom rukou svinují. Dobře usušené se konečně v úplně uzavřené lahvi neb jiné vhodné nádobě uschovejí. Ostatně dává mnohdy i pravý čínský čaj zvláště zelený nejen nepoměrně drahý nýbrž i škodlivý nápoj. Čínané sami právě proto zelený čaj nemilují, ba obyčejně pouze černý pívají; zelený se jen ku vývozu připravuje. Anglické vědecké časopisy právem již několikráte na to upozornili, že zelený čínský čaj mnohdy škodlivými látkami zbarven bývá. O tom se můžeme snadno přesvědčit, když čaj studenou vodou polijeme, barvivo se smyje a zbytek jest pak obyčejný černý čaj.

I v Evropě samé též se čínský čaj padělá a v Londýně byla nedávno celá dílna padeláním zeleného čaje zaměstnána. Čaj již jednou vřelou vodou vytažený čili již potřebovaný s rozličným jiným listím ku př. bobkovým, trnovým a j. smíchaný se zelenou skalicí obarvil a roztokem klí arabského navlhčen svinutím a usušením tak upravil, že se pravému čínskému čaji pohledem úplně vyrovnal. Že tomu zlořádu policie předešla, snadno uhadnout, avšak podobně se děje do dneška; kdož by tedy raději sám si zdravý a laciný čaj domácí nepřipravil?

46. Čistění starého peří.

Peří již potřebované ku př. z peřin se musí dokonale vyčistit nežli se opět do jiných přesypá, protože nejen se slehne a shoulí, nýbrž i zárodky nemocí přijímá, pakli kdo nakažlivou nemocí stížen peřiny potřeboval. Kde není zvláštních strojů ku čistění peří, pomůžeme si následovně: Peří se v sudu políje mýdlovou vodou a opětovaně se promíchá, rukou vyždímá a z nova v jiném sudu vlažnou vodou oplákne; konečně na slunci usuší.

Když se toto čistění pozorně a dokonale provede, čistěné peří se úplně čerstvému vyrovná.

Jinak se peří též vyčistí, pakli ho za sucha ve měděném kotli pozorně z hříváme, ovšem tak, že se nepřipalí. Nečistoty se vypaří a vykourí a peří nabude pružnosti, již zprvu mívalo.

Peří z peřin od nemocných pocházející dobře jest roztokem vody po 3—4 dni mořiti, načež se vodou oplákně a na síti usuší.

47. Čistění hedbávných stužek (pentlí).

Otruby žitné se zahřeou, a pak v pytlíku hedbávné stužky s nimi tak dlouho třepují, až špína z nich sje; pak se stužky mezi dvěma a chy papíru vyžehlí. Kdyby pro přílišnou špinavost týž prostředek nevystacil, pomůžeme si jinak.

Kousek benátského mýdla rozkrájíme a v deštivé vodě rozvaříme. Pak stužky touto vodou vypereme, važenou čistou oplákneme, a kdyby ještě úplně čisté nebyly, opět je vypereme i oplákneme, do lihu s volskou žlučí smíšeného vložíme, načež se na oblé dřevo navinou i usuší. Konečně je mezi tkaniny lihem navlhčené vložíme i vyžehlíme.

Dobrý prostředek je-t též smíšenina volské žluči a mýdla měkkého v deštivé vodě rozvařeného.

Lesk se opět docílí, když stužky medem neb bílkem apretujeme t. j. před vyžehlením aneb i potom je-mně natíráme; dobře též působí roztok tragantu ve vodě s přísadou kandi-ového cukru.

Tímto roztokem se vyčistěné stužky natrou a pak mezi dvěma archy papíru ne příliš horkým železem vyžehlí.

48. Čistění hustého piva.

Vezmeme přebršli soli kuchyňké a když jsme ji na železném plechu do žhava byli rozálili, rozpustíme ji ve vodě i roztok do sudu vlijeme; obvykle se tím pomůžeme a husté pivo vyčistí.

Jiných prostředků se dost upotřebuje, a však výsledek nebývá vždy stejně dobrý.

Tak se používá na příklad vyzíklí, kteréž ostatně příliš mnoho stojí; též kůh z kostí, pokud dostatečně

bílý, telecí nožičky (čerstvé), konečně odvar lněného semena, kterýž prý velmi dobře působívá. Na 300 pinet piva beře se $\frac{1}{2}$ pinty lněného semena. Oplákne se studenou vodou a pak se s 6—7 pintami měké vody asi hodinu vaří, při čemž se vyvařená voda ustavičně dosazuje. Tak se obdrží slizká hustá jícha a slije se od semen. Ku čistění husté mladinky se používá následovně. Asi půl hodiny dříve nežli se mladince (sladkému pivu) chmele přidá, vlíje se do piva odvar lněného semena a tekutina při ustavičném varu dobře promíchá; pak teprvé se chmel přidá.

Chmelovinou se sráží bílkovitá látka odvaru lněného semena a zahrnujíc jako v hustou síť všecku nečistotu piva, usadí se co kal na dnu nádoby. Tak se pivo za velmi krátký čas úplně usadí a učistí, aniž chuť jeho co nejmíň utrpěla.

49. Čistění kádí a sudů.

Nejlépe nám poslouží voda, v níž mouka neb otruby rozmíchány. Nečisté nádoby se jí naplní a voda v nich tak dlouho ponechá až zakvasí. Veškerá nečistota s vodou, když se pak vyleje, odchází a i zápach po hnilobě neb plísni se ztratí, voda sama ale chutná velmi dobře dobytku vepřovému a nikterak mu neškodí.

50. Čistění rytin a tisku.

Rytina neb papír se upevní na prkně a vodou, v níž na 1 pintu 3 loty uhličitanu ammonatého rozpuštěno, omývá, což se nejlépe jemným štětcem stane.

Pak se papír vodou čistou oplákne, obrátí a stejným způsobem čistí, potom usuší.

Úplné vyčistění docílíme, namočíme-li ho pak ještě do slabého octu a později do vody, v níž něco chlórového vápna rozpuštěno. Konečně se oplákne a na slunci usuší.

Takovým způsobem se mnohé drahocenné otisky i rytiny zachovaly.

51. Čistění floru.

Rozvaří se kousek dobrého mýdla a v procezené tekutině se fl. r, dříve již po několik hodin v mydlinách leživší, třikráte zmočí a vytlačí (ku třetímu zmočení se vezme hustý roztok mýdla); pak se ještě za vlhka horkým železem vyžehlí, ovšem rychle, an by jinak mu horko uškodilo.

52. Čistění zelenin.

Velmi nepříjemno bývá přebírání zelenin a přec nutno, an by jinak mnohdy všeliký hmyz v nich zůstatí mohl. V Anglicku se obyčejně tomu odpomůže tak, že se zeleniny do solné vody namočí. Hmyz pohyne a zeleniny jsou čisté. K tomu cíli bývá tam v kuchyni zvláštní džber se solnou vodou již připraven.

53. Čistění rour u sporáků a kamen, tak zvaných kouřovodů.

Pomocí kartáče na prutu neb rákosce připevněného vymažeme vnitřek obyčejných plechových rour řídkou kaší z hlíny, vody a soli, dříve nežli se upotřebují. Když pak po delším čase se trouby zanesou, není třeba nežli je rozebrat a několikrát kladívkem na ně ubodit; vnitřní vrstva hlinitá se odlepí a s čmoudem i sazemí vypadne, načež se trouba z nova jako poprvé připraví a opět zasadí.

Tímto způsobem se trouba též více ušetří a déle vytrvá, nežli když ji jak obyčejně vycídíme.

54. Čistění papíru stářím neb plísní skvrnitého.

Protáhneme jej skrz směšninu 1 dílu kyseliny solné s 18 dílu vody. Na 6 rysů papíru vystačí 1½ libry obyčejné kyseliny solné a 27 dílů vody.

55. Čistění matrací.

Pozorně je rozpárávše, vlasiny neb jinou srst ve vodě s trochýtkem potaše neb sody směšené, ustavičně promichujíce povaříme a pak je na řešetu neb rozestřeném plátně usušíme, načež se matrace z nova naplní, sešije i prošije.

56. Čistění pracích rukaviček.

Kůže těchto rukavic snese prání; vyperou se tedy ve mýdlové vodě, studenou čistou se opláknou, a když uschnou, navlhčí se šťávou citronovou i jemným škrobem se popráší.

Konečně se pozvolna na šátku usuší a rukama vymnou.

57. Čistění hlazených (glazirovaných) rukavic.

Rozestřeme čistý šátek na stůl a rukavice na něm pozvolna dvěma žlutky, kteréž dříve trochu rozmícháme, potřeme. Když asi $\frac{1}{4}$ hodiny žloutek na nich pozůstal, jemnou mycí houbou vlažným mýdlem tak dlouho vžily v jednom směru rukavičky potíráme, až jsou úplně čisté, načež se (možno-li na rukou) usuší.

58. Čistění špinavých límců.

Límce kabátů a podobných částí oděvu nejlépe se čistí vodou ammonatou aneb etérem. Špinavé místo oděvu se těmito látkami zvlhčí a pak čistým vlněným neb lněným klůčkem vytírá. Etér se rychleji vypaří nežli ammon a je barvám méně škodliv; na místě etru velmi dobře se může upotřebit benzín, jež jako etér v každé lékárně dostaneme.

59. Čistění krajk.

Na čisté, vařící vodou vypařené prkénko (ne dubové) se napne plátno a na toto krajky, které vyprat hodlám, a pak se rozvařeným studeným mýdlem hustě potrou. Potom zaobalíme prkénko hrubým a však čistým plátnem, kteréž sešíjeme a pak celý přístroj přes noc do studené vody položíme. Ráno se balíček rozbálí a krajky vyperou vlažnou, a konečně když jsou čisté vřelou vodou opláknou. Do vody se ždovky rozvařeného mýdla přidává. Obvyklejší dostičuje čtvero prání, někdy ovšem třeba větší práce, když totiž krajky velmi špinavé byly. Ždovky se dvakrát vřelou mýdlovou vodou opaří a čistou opláknou i řídkým škrobem, jemuž

trochu modřidla přidáno, vyškrobí. Můžeme i trochu sirového škrobu přidat — krajky jsou pak tužší.

V lité mohou se i bílit a sice následovně: Máčí se ve mýdlové vodě a na slunci se jak obyčejně po 3—4 dny bílí, pak se do čista vyperou a na několik hodin do tepé čisté říčné vody položí, aby všechno mýdlo z nich vyšlo, konečně se opláknou a jak s vrchu udáno, upraví. Po škrobení se krajky za vlhka vyžehlí aneb mezi tiskacím papírem, ku př. ve čisté knize stlačí a usuší. Před vyžehlením se nekropí, leč vlhkou látkou, ku př. čistým ubrouskem pokryjí. Že ostatně při žehlení velké pozornosti třeba, aby krajky neutrpěly — samo sebou patrné.

60. Čokoláda domácí.

Jedna libra kakaových zrn, 1 libra bílého cukru, 1½ ltu skořice, 1 kvintlík kardamonu, 1½ kvint. hřebíčků a 1 kvint. vanilie se k tomu potřebují. Kakao se jako káva praží a když slupky snadno již se od nich oddupnouti dají, jest dokonale upraženo. Pražené kakao v hmoždíři roztlučeme a s tlučným cukrem i kořeními promícháme. Tlučení i míchání deje se ne lépe v teplém hmoždíři, jež k tomu cíli na plotnu postavíme. Dokonale promíchanou směs vylijeme do plechových forem, a když vychladla, jest čokoláda hotova.

Churavým osobám se hodí lépe čokoláda bez koření; za to se může množství cukru bez škody zvětšiti.

Čokoláda, jak se prodává, bývá často falšovaná, zvláště škrobem neb klím ze škrobu dělaným, tak zvaným dextrinem.

Snadno to poznáme, když jí kousek rozstroubáme a vodou vyvaříme; odvar s přísadou jodové tinktury zmodrá, obsahuje-li čokoláda škrob, za přítomnosti dextrinu zhnědne. Čistá čokoláda zašediví. Zbarvení se pozná nejlepe, když odvar čokolády stejným množstvím vody rozředíme, nežli jodovou tinkturu přidáme; na každý pád musí však odvar za studena se zkoušet, protože na horký odvar jodová tinktura nepůsobí.

61. Dříví kterak se před hnitím ochrání.

Nejdříve zahnuvá dříví několik palců nad zemi i pod ní, protože tu vlhkost i vzduch nejvíce škodívají; i dobře nám tu poslouží nátěr, kterýž dřevo před hnilobou ochraňuje. K tomu cíli tři pinty dehetu (z plynárny), 5 liber tlučené smůly bednářské a 2 libry síry dobře promícháme a touto smíšeninou dřevo dříve nežli do země přijde asi 1' nad zemí a 1' pod povrchem země za horka opětované potřeme. Nátěr vzdoruje vlhkosti a ochrání dříví dokonale před hnilobou, pakli samo v sobě zdravé jest a ku př. v štávě se neporazilo. Neprospěšně ostatně, dřevo, pokud do země přijde, tlustší ponechat, an právě šikmé tímto způsobem vznikající plochy vodě nejlehčí přístup dávají a hniloba obyčejně odtud dále pokračuje.

Velmi dobře se může však dřevo ještě, nežli se prvníkrát nátěrem potře, roztokem skalice zelené napustit a pak uschnuvší, do horkého nátěru namáčet; skalice zelená vzdoruje též hnilobě a zamezuje vznik plísně i tak zvaného dřevokazu.

62. Dříví stavěcí, kterak se stává velmi trvanlivé.

Hned po poražení aneb ještě na stojatu se může kmen surovým octanem železitým aneb i jinými hnilobě vzdorujícími látkami, ku př. kreosotem napustit, čímž ovšem trvanlivost staviva se znamenitě zvýší.

63. Dřevokaz, kterak se vyhubí.

Dobrý prostředek jest roztok skalice zelené (1 díl skalice a 6 dílů vody). Touto tekutinou se opětované ona místa potírají a zvlhčují, kdež se dřevokaz objevuje; ovšem však nutno dříve škodlivou tuto houbu kartáčováním a usušením povrchně odstranit, nežli se skalice upotřebí. Nejlépe ale veškeré již dříve nakažené dříví odstraníme a vlhkou zeď, pokud ona příčinou byla, podobně i vlhký šutr (suť) suchým nabradíme, anaby jinak se houba opět objevila. Suché stavěcí dříví ale se ovšem

roztokem skalice zelené dokonale před dřevokazem ochrání.

I silný roztok sole kuchyňské dosti dobře působí a pokud se dřevokaz ještě příliš nerozšířil, prospěje i místa nakažená dobře vyčistit a opětovaně horkým pískem posypat, aby dokonale vyschla.

Dr. Leube udává, že i hydraulický cement, pokud se s ním dříví natřelo, houbě brání.

64. Dřevo, kterak se všelijak pěkně zbarvit může.

1. Na žluto.

Pěkné bílé dříví dobře se na žluto obarví tinkturou kurkumovou.

Tato jest roztok kurkumy v lihu: na 2 loty tlučené kurkumy vezmeme 4 libry lihu a za několik dní jest tinktura vyčistěna i hotova.

Chceme-li docílit barvu přičervenalou, přidáme tinktuře trochu dračí krve, již v každé lékárně dostaneme. Slabá lučavka (kyselina dusičná) barví též dřevo na žluto, a však barva tato často hnědne.

2. Na červeno.

Pěknou červenou barvu docílíme, když na červenou prisiru (dřevo brasilské čili červené) zahnilý moč aneb vodu, již trochu sody neb potaše přidáno, nalijeme, asi $7\frac{1}{2}$ libry vody na 2 loty potaše, což pro 1 libru červeného dřeva vystačí.

Za tři dny jest barva hotová, pakli směšninu v mírném teple ponecháme i čas po čase promícháme. Tekutina se slíje, do varu zahřeje a pak na dřevo štětcem natírá, až se žádaná barva docílí. Ještě vlhky nátěr se roztokem kamence (4 loty kamence na 2 libry vody) potře a tak barva lépe ustálí.

Méně živou červeně obdržíme pomocí dračí krve; 2 loty tohoto barviva se rozpustí v 1 libře lihu a roztokem dřevo obarví.

Růžovou barvu obdržíme, pakli do barviva z červeného dřeva, jak svrchu popsáno dělaného, 4 loty potaše přidáme; dřevo se ale musí před barvením roztokem kamence napustit. Čím více potaše přidáme, tím bledší

barva vypadne; ovšem ale v stejné míře nutno i silnějšího roztoku kamence upotřebit.

3 Na modro.

Měď rozpustíme v kyselině dusičné a roztokem obdržným za tepla dřevo opětovaně potřeme. Pak se 4 loty potaše v 1 libře vody rozpustí a opět za tepla dřevo tímto roztokem natírá, až dokonale zmodrá.

4. Na zeleno.

Hel (Grünspan) ve viném octě rozpuštěn a za tepla na dřevo natírán dává pěknou zeleň.

5 Nachově.

Dřevo se opětovaně silným odvarem kampašky (1 libra kampašky na $\frac{1}{4}$ lib. červeného dřeva a $7\frac{1}{2}$ lib. vody, což se přes hodinu ve varu udrží) natře, a když se žádaná barva objevila, nechá se uschnout i opět se jemně roztokem $\frac{1}{4}$ lotu potaše ve 2 librách vody natře, až nachovitý odstín docílen.

Postupným natíráním se totiž původně červenohnědá barva mení a přechází v modrou, tak že se v pravý čas přestat musí, an by jinak se cíl nedostihnul.

6. Mahagonovitě.

K tomu slouží mořena, brasilské dřevo červené i kampaška. Tato barviva se rozpustí a dříví střídavě roztoky natírá, až se pravý odstín dosáhne.

7. Na černo.

Nejdříve se dřevo opětovaně horkým odvarem kampašky natře. Pak si připravíme roztok 8 lotů tlučených dubenek (kalesek) ve 4 librách vody (po 3 dny se tato směsina nechá na výsluní stát, až se dubanky dokonale vodu vytáhnou) a tímto roztokem dřevo asi 4krátě natřeme, načež se hned pěkná černá barva objeví, jíž kartácováním a černým voskem lesku dodáme.

65. Dřevo tak tvrdé jako kámen.

Snadno to docílíme vodním sklem, kteréž si ostatně sami udělat můžeme (1 díl jemného křemíku a tého písku se v kelímku či tyglíku s 2 díly dobré potaše rozpustí, pak kelímek roztluče a slitou vodou vyvaří). Touto tekutinou se dřevo tak dlouho natírá, pokud se něco

do něj vsákne, aneb se do roztoku vodního skla vloží, aby se úplně ním proniklo. Pak se ještě roztokem skalice zelené napustí a po úplném usušení do čisté vody vloží i opět usuší. Tak nabude každé dřevo náramné tvrdosti a může se pak velmi dobře leštit i hladit; nejlepší ale jest předce dubové, kteréž skutečně zkamení.

66. Dřevo nespalitelné a vodou neproniklé.

Jeden díl (dle míry) jemného písku, dva díly podsývaného popele a tři díly hašeného vápna se s lněným olejem rozetrou a dříví tímto nátěrem dvakrát neb třikráte a sice vždy silněji natře, čímž neproniklosti i nespalitelnosti nabude.

Pro tyto vlastnosti se týž nátěr zvláště dobře hodí na šindelové střechy a do dřevěných vodojemů.

67. Dřevo lakované, jemuž vařící voda neuškodí.

Vezmeme $1\frac{1}{2}$ libry lněného oleje, 2 libry jantarových odpadků, 10 lotů klejtu, 10 lotů minium, 10 lotů rozetřené běloby, a z těchto částí si připravíme týž lak následovně:

Olej v novém kameninovém aneb lépe v železném emailovaném hrnci zavaříme a klejt, bělobu i minium v lněném pytlíčku tak do oleje zavěsíme, že se pytlíček dna hrnce nedotkne. Tak se pozorně dále var udrží, až olej hnědnout počne, tu se od ohně odstaví a za chvíli opět naň postaví, když jsme dříve česnekovou hlavičku doň uvrhli. To se opětuje 6—7krát a olej pokaždé odstaví, když poprvé zavře.

Zatím se jantár v novém hrnečku roztopil, a nyní roztopeninu do vařícího oleje přidáme. Ostatně se může jantár i sám pro sebe i s malou přísadou lněného oleje (4 loty) roztopit.

Po přilití roztopeného jantaru lak asi 2 minuty zavaříme a pak odstavíme, načež jej skrz plátno procedíme a když vychladl v lahvi uschováme, kterouž dobře zatkneme, aby nám lak nevyschl.

Nežli se týž lak upotřebí, nutno dřevěné věci, jež lakovat hodláme, pěkně vyhladit i vyleštit, pak se jemným štětcem smíšenina sazové černi, terpentýnového oleje

a onoho laku na dřevo natírá i když jeden nátěr uschl, druhým pokračuje, až dokonalý povlek docílen. Obvykle dostačuje čtvero nátěrů. Vyschlý lak se d brou politurou opatří a vzdoruje pak i vřelé vodě d konale.

Nejlépe se hodí na ořechové, jilmové, třešňové a podobné dirkovaté dříví, kteréž když úplně vyschlo, později se více nevrhne.

Chtěl-li by kdo onen lak odstínit aneb vůbec jinak zbarvit, může mineralních barev upotřebit. Tak na př. docílíme červenavý odstín přísadou minia aneb rumělky, když lak s těmito barvami utřeme.

68. Dříví před vzduchem a tudíž i před hnitím kterak se ochrání.

Obyčejně povstává hniloba ve dříví tak, že vzduch a vlhkost uříznutými konci doň vnikne a pak po celém dřevu se rozšíří. Dle Hutina a Boutignv-ho se právě proto hnití dříví zemezí, pakli oba konce úplně vzduchu i vlhkosti uzavřeme. K tomu cíli se oba konce břevna neb klády těkavým olejem, ku př. terpentýnovým, břidlicovým, kamenným a p. zmočí a pak zapálí. Horko hořícího oleje konce dříví úplně vysuší, a pakli, když plamen zasáhl tyto konce na několik palců hluboko do horké směsiny smůly, dehetu a šelaku ponoříme, zalepí se buňky i cevy dříví na čelních plochách tak dokonale, že vlhkost do nich vniknout nemůže. Ku lepší ochraně se obyčejně celé břevno ještě horkým dehetem neb kreosotem na povrchu napustí a vzdoruje pak hnilobě velmi dlouho.

69. Dřevěné řezbařské práce před škodným vlivem vlhkosti kterak se ochrání.

Velmi dobrý prostředek jest jemný prášek grafitový (tuhový), jímž se dřevo řezby popráší aneb pomocí štětce potře.

70 Dříví, které červy netrpí.

Objeví-li se na dřevěném náradí dírky, od červů pocházející, navlhči je lihem a zamaž, když vyschly

slaninovou kůží až se slaninou zalepí. Tak když po každé učiníme a nářadí voskem vyleštíme, brzo nebude červů ani památky.

71. Eau de mille fleurs, věrně dle původního francouzského receptu.

Oleje bergamotového	3	kventlíky,
„ neroliového	$\frac{1}{2}$	kventlíku,
„ citronového	$1\frac{1}{2}$	„
„ muškátového	8	kapek,
„ levandulového	2	škruple,
„ rozmarinového	$\frac{1}{2}$	drachmy,
„ skořicového	$\frac{1}{2}$	„
„ hřebíkového	10	kapek,
Praženého mošusového pytlíčku	10	gránů,
Ambry	8	„
Balšamu peruvianského	1	lot,
Lihu nejlepšího	1	libra.

Tyto látky nechej po 8 dní na mírně teplém místě (smíšené) stát, a pak tekutinu skrz bílý tiskací papír proced.

72. Eau de Cologne, kolínská voda pravá.

Dosti lacino si oblíbenou tuto voňavku uděláme po domácku bez zvláštních přístrojů ku destilaci následovně:

Dvě libry silného lihu smícháme s 15 kapkami oleje rozmarinového, 15 kapkami oleje cedrového, tolikéž neroliového, 30 kapkami bergamotového a 5 kapkami kardamomového a vše dokonale protřepavše, tekutinu do lahviček uschováme, jež se dobře zatknou i voskem zalijí. Lih musí být co možná silný, protože slabý oleje svrchu jmenované dokonale nerozpouští, nejlépe vezmeme 85% lih, ovšem přibudliny prostý.

73. Električka za každého počasí účinná.

S. úsob, jakýmž toho dosíci možno, Münch akademii pařížské sdělil. Po obojí straně desky skleněné táhne se mýdlem rovná čára od středu k obvodu. Jednoduchým

tímto způsobem docílí se, že pak elektrika i za vlhkého počasí velmi dobře působí. I skleněné sloupky konduktor podpírající musí se podobně jemnou vrstvou mýdla pokrýti, táhne se po nich několik čarek mýdlem a pak se suchým plátnem neb vlněnou látkou dobře otrou. Že tu outlým povlekm mýdlovým škodný vliv vlhkého vzduchu se zamezuje, jest patrné, ačkoli Munch sám za to má, že více ještě sklo samo nežli vzduch za vlhka električnost rozvádí.

74. Endivie, kterak se dlouho zachovají.

Nežli ještě první mrazy uhodí, za suchého poledne se seberou, očistí, svážou i obrácené t. j. s lupením do vlhkého písku ve sklepě uloží. Tak jich můžeme velmi dlouho zachovat, pakli sklep před mrazem i myšmi je ochrání.

75. Fazoly zelené tak usušené, že chuť i vzhled čerstvých podrží.

Mladé ještě lusky, nejlépe cukernatých fazolů se seberou, celé neb rozpoltněné do hrnce vloží a čtvernásobným množstvím vřelé slané vody opaří. Za několik minut (10—15) se pomocí dirkovité lžice vyjmou a do studené vody uvrhnou. Když vychladly, dá se je na šátek odsáknout, rozřezáme je a v peci neb na vzduchu usušené je v škatulkách po leta zachovati můžeme, aniž na dobrotě utrpěly.

76. Fazoly zelené na zimu nasolené.

Netřeba tu zvláštní ohled na zralost fazolů obracet, starší i mladší lusky se dobře hodí, ačkoli mladší jsou jemnější i lepší. Opláknou i rozřezou se jak obyčejně a pak rukama se solí promíchají i do čisté nádoby pevně vtlačejí. Víčkem neb poklicí je pokryjeme a právě tak, jako se to u zelí činívá, víko neb poklici obtězkáme. Sůl vytábně z fazolů lác a týž je před zkázou chrání. Vaříce jich dobře učiníme, pakli jim obyčejných bílých fazolů přimícháme; poskytnou spolu chutnou i živnou zimní potravu.

77. Fazoly a špargl (chřest) co zimní zásoba.

Lusky se, pokud mladé, i šťavnaté jsou, natrhají a na jemné proužky rozstříhají, pak je do skleněných lahvic (vybereme k tomu trochu silnější a širšího hrdla, nežli obyčejné bývají) hodně těsně složíme, setřeseeme a když lahvice plny, tyto dobrými zátkami úplně uzavřeme i mě huřinou zavážeme.

Tak upravené lahvice se postaví do kotle vodou naplněného, že právě ku hrdlu lahvic dosahuje, i po čtyry hodiny do varu zahřejí. Potom jsou fazoly ku uschování hotovy, pouze je musíme dobře zapečetit, aby bez zkázy vytrvaly.

Fazoly tímto způsobem naložené od čerstvých těžko rozeznat tak velice i chutí i vzhledem jim se vyrovnají.

Špargl na drobno rozkrájený se tímže způsobem zachová, musíme mu však trochu soli přidat, má-li úplnou svou chuť podržeti.

78. Fermežový nátěr na podlahy.

Na prostředně velký pokoj si uděláme dobrý podlažní nátěr z 3 liber lněného oleje, 1 lžíce červenohnědého cukru a 1½ lžíce klejtu olovného. Olej se s těmito přísadami zavaří a pak za horka podlaha jím natírá. To se opakuje po vyschnutí tak, že konečně trojí vrstva fermeže dřevo kryje. Takový nátěr vytrvá dvě leta a jest hezký i laciný. Že ostatně barvivo libovolné na místě hnědočerveného upotřebit můžeme, samo sebou zajisté patrno. Ostatně viz o nátěrech.

79. Fermež na výkresy a rytiny.

Výkres neb rytina se nejlépe ochrání v lihu rozpuštěncu vyzinou (Hausenblase) a když tato vrstva vyschla, potáhne se ještě jemným bílým t. j. bezbarevným průhledným lihovým lakem.

80. Fleky a skvrny jak se vycídí.

Skvrny, jež potřísněním ku př. šťávou ovoce povstaly, jsou vlastně barvivo tkaniny kyselinou ovocné

šťávy změněné. Takové skvrny zmizí, jakmile působení kyseliny zamezíme, ku př. vodou ammonatou, již se kyseliny v ovocné šťávě se nacházející zneutralisují a tím neškodnými učiní.

Pakli tkanina pevně i stále zbarvená, původní barva se objeví.

Z bílých látek se skvrny potřísněním povstavší velmi dobře vypraví dýmem z hořící síry. K tomu cíli potřísněné místo navlhčíme a nad hořící sprost u sirku neb nit sirou podržíme; kyselina siřičitá, shořováním síry povstávající, barvivo ve šťávě ovoce ruší i tak tkaninu vybilí.

Ku čistění barevných látek se stejný způsob právě proto nehodí; kyselinou siřičitou by se i barva látky zjinačila neb dokona rozrušila.

Skvrny inkoustové vypravíme z bílých látek šťávou citronovou aneb solí štavelovou (Sauerkleesalz). Kyselina citronová neb štavelová tu železo v inkousu se nacházející rozpouští, a když skvrnu po vymizení dobře ještě vodou vymyjeme, nikdy se více neobjeví.

Skvrny železem, t. j. rzi povstalé se stejně vypraví, a též rozředěné kyseliny dusičné čili tak zvané lučavky (Scheidewasser) možno s dobrým prospěchem použít, pokud se prozřetelně upotřebí, aby látce neuškodila.

Zelené látky mnohými šťávami zmodrají a obyčejně můžeme dřívější barvu obnovit, když 1 lot potaše ve mázu vody rozpustíme a roztokem procezeným skvrnu ovlhčíme. Když pak to místo uschne, opakuje se to navlhčení, až se barva objeví jak bývala.

81. Flor nejlépe vyžehlený.

Čistou lněnou látku lihem neb kořalkou navlhčíme a flor doň zaobalíme. Když tak se též flor navlhčil, mezi dvěma archy papíru jej vyžehlíme.

82. Františky.

Drobně rozmělněné dřevěné uhlí smícháme i utřeme s řídkým klím neb klíhem, přidáme trochu tluceného benzoe, kadidla aneb jantaru a mastixu, z toho těsta

uděláme tak zvané františky. Když uschnou, jsou ku potřebě.

83. Hlíněné nádoby tak upravené, že se pevností svou železným vyrovnají.

Připravíme si jemnou kašičku z rozetřené hlíny a vody a řídkou touto tekutinou opětovaně hrnce neb jiné hlíněné nádoby štětcem natřeme, vždy čekajíc až první nátěr uschne.

Pak hrnce opětovaně podobným způsobem loěným olejem natřeme a když poslední nátěr uschnul, jsou ku potřebě hotovy. Nádoby takto upravené zajisté velmi dlouho vydrží.

Jiným způsobem docílíme podobného výsledku, když ze 4 liber čisté hlíny, 1 libry tlučeného klejtu, 1 libry sklené drti (tlučeného skla), přehrší kravské srsti i vody kašičku připravíme a hrnce asi $\frac{1}{2}$ palce tlustou vrstvou této potáhneme.

84. Hmyz kterak se vyhubí.

Šatstvo neb nářadí snadno takto hmyzu sprostíme. Bergamotového, bobkového, hřebíčkového a terpentýnového oleje vezmeme po $\frac{1}{2}$ kvintlíku, tolikéž kafcu 3 kvintlíky papriky a polijeme vše žejdlíkem silného lihu v lahvičce, kterouž dobře uzavřeme. Za 8 dní jest tinktura hotova, jestliže lahvice v teple stála, pak se procedí a k potřebě uschová. Jest bezbarevná, neškodí žádné láce a všeliký hmyz dokonale vyhubí. Šatstvo neb nářadí, vůbec věci, kteréž před hmyzem, zvláště moly, ochrániti chceme, tinkturou vždy v 8—14 dnech pokropíme; hmyz se pak v nich neдрží. Též kožešinu dobře zachovává a odporučuje se kromě všeho tím, že je prosta nepříjemného zápachu.

85. Hortensie krásně modře kvetoucí.

V březnu, nežli hortensie pučí, posypá se prst v hrncích tlučeným (nejlépe římským) kamencem. Dvakrát, vždy po měsíci, se to opakuje a květ hortensie jest pak překrásně modrý; čím méně kamence se upotřebí, tím bledší jsou květy.

86. Houba ve zdích a na dřevěném nářadí, kterak se vyhubí.

Dva loty elemi a 8 lotů šelaku (jemně stlučeného) rozpustíme ve dvou žejdlících silného lihu a roztok v lahvičce, jejížto zátka jemně provrtaná, na $\frac{1}{4}$ hodiny do vřelé vody postavíme, častěji lahvičcí třepajíce. Že voda hrdlo lahvičky přesahovat nesmí, snadno porozumět. Fermež takto vyrobený dostačí ku vyhubení houby na dřevěném nářadí.

Chceme-li jej na stěny upotřebit, musíme tolik suchého bukového popele přidat, že se hustotou obyčejným barvám vyrovná; nátěrem pak takovým houbu i na stěnách dokonale vyhladíme. Ovšem se musí malta z nich stlouci a ony samy dobře ku př. panví s žhavým uhlím vysušit, nežli se tímto nátěrem opatří, an by jinak výsledek nemohl býti uspokojivý.

87. Hrách vždy dovařit.

Mnohý hrách se obyčejným způsobem nikdy nedovaří (mnohdy toho i voda bývá příčinou), vždycky ale rychle a dokonale jej dovaříme, jestli vodě asi lžičku sody přidáme. Prostředek tento se hodí vůbec ku dovaření všech luštin, jest laciný, jistý a zcela neškodný.

88. Hrách zelený sušený.

Obyčejné a však ne přezralé lusky nejlépe k tomu použít. Hrách se vyloupá a na pintu asi 4 loty cukru přidají. Cukr rozpustíme v koflíku vřelé vody a roztok na hrách vylejeme ustavičně jím míchajíce, aby všecka zrna se trochu navlhčila. Pak se nádoba na kamna postaví a když asi $\frac{1}{2}$ hodiny teplo (nikoliv až k varu) na hrách působilo, může se usušit i ku potřebě uschovat.

89. Hrozny čerstvé v zimě.

Prosývaný popel aneb v peci usušené otruby nasykáme do suchého sudu a na ně vložíme vybrané, všech nahnílených aneb porušených zrn zbavené hrozny, tak že se jeden druhého nedotýká.

Nejlépe jest hrozny za suchého odpoledne před úplným dozráním natrhat a pak hned uschovat. První vrstva hroznů se popelem neb otrubami posypá a pokryje, načež opět hrozny a tak střídavě vrstvy hroznů i popele neb otrub následují až sud naplněn; poslední vrstva musí ovšem hrozny krýt. Potom se sud uzavře a na suchém místě uschová.

Takovým způsobem možno hrozny 8—10 měsíců, ano po celý rok zachovati. Vyňavše jich po potřebě úplnou svěžest jim dodáme, pakli stopku uřízneme a vínem stejného druhu zmočíme.

Jednodušší jest druhý způsob. Hrozny se jak dříve udáno natrhají a proberou, načež je vrstvitě listím broskvovým proložíme a v škatuli ve suchém prostoru, ku př. v pokoji netopeném, uschováme. V Itálii jest to obyčejný způsob, jímž tam čerstvé hrozny až do jara zachovají.

Ještě jinak možno vybrané zralé hrozny i s révou uříznouti a konec révy do vody ponořiti. Vodu netřeba obnovit, bez škody může i zmrznout a opět rozmrznout; nutno však nádobu s révou i hrozny ve chladném pokoji uschovati.

90. Hrušky v octu naložené.

Hrušky se oloupají, rozpůlí a ohryzek z nich vyndá. Pak si dobrý ocet s cukrem, skořicí a trochu hřebíčků zavaříme, pěnu sejmeme a hrušky doň vložené tak dlouho vaříme, až změkknou. Potom se všecko do mísy vylije a po 24 hodinách ocet slije. Týž dá zavařen syrupovitou tekutinu, jíž hrušky ve sklenici polijeme i otvor pevně tvrdým papírem přepneme i týž špagatem obvážeme. Hrušky jsou velmi chutné a dlouho vytrvají.

91. Hruškový syrup.

Pouze šťávnaté hrušky a úplně zralé možno upotřebit. Rozříznou se, stopky i ohryzky se vyjmou, pak se hrušky rozvaří a zkrz jemnou tkaninu protlačí. Šťáva vytlačená se rychle svařuje a když dostatečně shoustla, dá chutný hruškový syrup, ježž po vychladnutí ve skle-

něných neb kameninových nádobách na suchém i chladném místě uschováme.

92. Chleb před plísní ochráněn.

Zahnětme do těsta trochu anýzu, kmínu a feniklu, dobře-li se pak chleb vypeče, nesnadno plesniví a též lépe chutná i déle vydrží. Zvláště za čas drahoty se tyto přísady dobře vyplatí, protože jak známo starší chleb více sytí nežli novopečený. V mnohých zvláště jižnějších krajinách ze stejných příčin se i rozinky do chleba zahrnou, čímž prý výborné chuti nabude.

93. Chleb jablečný.

Že se brambory chlebu co přísada dobře hodí, jest všeobecně známo, méně snad, že podobně i jablek použití lze. Jablka se oloupají a rozetrou, a na 3 libry chlebové mouky se 2 libry jablek přisadí. Jako obyčejný chleb vypečen váží pecen této smíšeniny asi 5 liber, an se přísada vody ztrátou pečením způsobenou vyrovná.

Chleb je chutný a lepší nežli bramborový.

94. Chleb zvláště pěkného vzhledu.

Nežli chleb do pece vsadíme, ometeme ji mokrým povřísem a po vsazení ucpeme otvor pece mokrou slámou; chleb takto pečen, nabude zvláště pěkného vzhledu a jest na povrchu žlutohnědý i lesklý. Vodní pára horcem vyloučená působí na povrch pecnů i dodává jim barvu i lesk.

95. Chleb z bramborové mouky.

Že se brambory těstu chlebovému, jakož i jinému přihněsti mohou, ano dobrota jemné mouky přísadou mouky bramborové značně se zvýší — jest dosti známo, avšak i z pouhé bramborové mouky možno chleb péci. Jistý pan Martin ve Francii nedávno šťastnými pokusy možnost tuto dokázal i cenou vědeckou 2000 franků za vynález svůj poctěn jest. Věda dle nepodařených pokusů svých předchůdců, že mouka z vařených bramborů příliš

vodnatý, a ze syrových vyrobená příliš suchý chleba poskytl, smísil oba druhy mouky a obdržel takto velmi krásných výsledků. Chleba z bramborové mouky dle jeho návodu dělaný jest úhledný i podobá se pšeničnému, drží se dále měsíce bez plísně a třídka jeho jest dosti měkká i dirkovitá. Cena libry jest prý asi 7—8 kr. Dle Martina se mouka z bramborů značně zlepší a vši příchuti zbaví, pakli ji slabým roztokem sody polijeme.

Velmi chutný a zdravý chleba dá smísenina 4 dílů mouky žitné, 1 dílu mouky kukuřičné a 1 dílu bramborů (vše dle váhy).

96. Chlebové formy ze železného plechu.

Veliké pekárny s prospěchem upotřebují forem z plechu, v nichž těsto již částečně vykynulé dokyne a pak se upeče. Výhody tohoto způsobu pečení chleba jsou hlavně ty, že se více chleba do pece vejde a dokonaleji i čistěji upeče, aniž třeba zvláštní pečlivostí peci vyčistit, čímž se vždy něco tepla ztratí; kůra nemůže tak snadno se připálit a zůstane záživná i chutná, a ze stejného množství mouky obdržíme větší váhu chleba, proto že se méně vody z něj vypeče, nežli způsobem obyčejným. Konečně se formy pohodlně vsazují i vysazují, a každý pecen, ať si těsto jaké koliv, jest pěkně okrouhlý i úhledný.

Obyčejně mívají formy 3" výšky a průměr dle libosti.

97. Chytání ptáků rukama.

Žito neb jiné obilí aneb třeba i jiné vnaidlo zmocíme kořalkou, a ptákům nasypáme. Jakmile vnaidla požrali, lihem se opijí, i počnou se motat a tak nejistě lítají, že snadno i rukou jich ulovit. Větším dravým ptákům hodíme tak připravené maso, aneb toto tlučenými vraními oky natřeme. Výsledek jest stejný.

98. Jablka vždy čerstvá.

Jablka již tím se velmi dobře zachovají, když je do obilí uložíme, kteréž jimi nikterak neutrpí.

Jinak možno je uložit vrstvitě, tak že nikde jedno-
drného se nedotýká, do písku dříve vypáleného; ovšem
se musí pak nádoba pískem doplnit a dobře zabetnit.

Až do léta se jablka čerstvá udrží, když jimi dře-
věnou nádobu tak naplníme, že asi na šířku ruky s hora
prázdný ostanou. Pak se pokryjí jablka jalovčím prou-
tím a prkénkem, kteréž kamenem obtěžkáno, načez ná-
dobu čistou vodou až ku prkénku naplníme.

Tak ostanou jablka nedotknuta až do leta, kdež
velmi chutnou i občerstvující lahůdku poskytují.

Když několik jablek vyjmout hodláme, prkénko
trochu pozdvihneme a vidličkou je nabodneme i vytá-
hneme; dotknutím se jablek neb vody na nich se jablka
i lák zkazí.

Takto uschovaná jablka mají vínovitou chuť a zvláště
lahodně chutnají oloupaná.

99. Jablečná povidla.

Nejlépe se hodí šťavnatá a sladká jablka, ačkoliv
možná z každého druhu štěpných jablek povidla uvařit.
Setřesená aneb sčesaná jablka se nechají úplně uležet
a pak v kotli, jejíž dříve sádlem vymazat nutno, aby se
nepřípekla, s vodou se rozvaří. Když dokonale zkašo-
vatěla, vytlačí se v hrubém plátně a šťáva se dále nej-
lépe ve emailovaných železnácích svařuje a ustavičně
promichuje, aby nepřilehla, až vyňatá průba rychle
stydne a jako hustý rosol vyhlíží. Pak se
horký sirup do soudku sleje a ku potřebě uschová.
Jestli rosol dosti svařen, zůstane v něm lžíce kolmo
stát, pakli ji doň zabodneme a jest průsvitný, zahnědlý.
Povidla jablečná se v suchu dobře drží, a pakli by
plísni neb jinak trpěla, mohou se ještě opakovaným va-
řením zlepšiti.

Zbytky při vytlačení šťávy z rozvařených jablek
jsou dobrá píče pro dojný dobytek.

Prospěšno jest, kde to okolnosti dovolují, šťávě
hned počátkem ovocného meštu přidati, povidla jsou pak
chutnější i stálejší. Tak se obyčejně v Pensylvanii dělávají.

100. Jablka zmrzlá kterak se zužitkují.

Zmrzlá jablka aneb hrušky polijeme nežli se roztají studenou vodou tak, že na 1—2 palce jí pokryta jsou; ony se pokryjí vrstvou ledu a mráz takto z nich vyjde, načež led šátkem setřeme a ovoce v teplém pokoji osušíme.

101. Jantar, kterak se nejlépe stmelí.

Dva kousky jantaru nejlépe spojíme, navlhčivše jich silným louhem neb žíravým draslem, načež když ovlhčená místa na se přitlačíme, za tepla tak dokonale se spojí, že nelze poznati kde stmeleny jsou, pakli se barvou neliší.

102. Jantarový lak.

Týž obdržíme, roztopíme-li 16 lotů jantaru v novém, nejlépe železném emailovaném hrnečku s přísadou 4—6 lotů lněného oleje, kterýž se horký pozvolna ku roztápějícímu se jantaru přilévá, když pak po částkách 24—32 lotů oleje terpentýnového, též teplého, přilijeme a vše potud v teple udržíme, až směs dokonale ztekutí. Po vystydnutí ji slijeme do láhve, přisypáme 2 loty běloby aneb minium a za 8—10 dní jest fermež či lak úplně hotový.

Po přidání běloby nutno čas po čase za prvních 6 dnů lahvicí zatřepat, aby se vše dokonale promíchalo i vyčistilo.

103. Jahody sušené.

Když jahody uzrály, keře se uříznou a po 3—4 svázané ve skleníku neb pokoji za okna na výsluní zavěsí. Když úplně uschly, uschovají se na suchém místě a dle potřeby neb chuti požívají.

104. Jahody, lék proti pakostnici.

Jahody jsou dle mínění mnohých lékařů výborný lék proti dně, pakostnici a podobným neduhům vůbec; zvláště mnozí za to mají, že lesní jahody výborně účinné

kují s cukrem a vínem požívané. Též zubům prý velmi dobře svědčí.

Štáva jahodová jest velmi chladivá. Na 1 libru vytlačené šťávy bere se obyčejně $\frac{3}{4}$ libry cukru a směs se asi půl hodiny svařuje, až je sirupovitá, načež ji ve dobře zabeďněné sklenici dlouho uschovati možno. Slavný Linné chválí velmi léčivou moc jahod a tvrdí, že neduhům ze špatného trávení povstávajícím nijaké ovoce tak dokonale nepomáhá, jako jahody. I odvar listů a kořenů léčivě působí.

Chceme-li, aby nám jahodník bohatě plodil, tré na zřeteli mějme: 1. že týž keř tři, nanejvýš čtyry leta plodným bývá a tudíž si zatím z odnoží nových keříčků opatřit musíme; 2. že jahodníku mrva zvířecí, tedy i obyčejný hnůj nikterak nesvědčí, a 3. nutno jahodníky, pokud květou, dostatečně kropit i před květem sádrou prospěšno posypat. Máme-li v zahradě jahodníky co lem vedle chodníků, nezapomeňme záhonky jahodníků hloub nežli ony založiti, aby jim vláha nescházela.

105. Ječmenová mouka pro churavé.

Slavný Hufeland odporučuje tento lék churavým zvláště oným, již břišními i plicními neduhy trpí. Dva žejdlíky nejlepší ječmenové mouky zavážou se pevně do ubrousku a po 24 hodin bez přestání na kotli neb velkém hrnci v čisté vodě vaří, pak se vyjmou i rozvážou. Zevnější zklihovatělá mouka se upotřebí co píce aneb do polívky. U vnitřku pozůstalá suchá zažloutlá mouka slouží co lék.

Ku jedné dávce (3—4 koflíky) vezme se dle okolností 1—2 lžíce této mouky, rozmíchá se mlékem aneb i vodou a když směs asi $\frac{1}{4}$ hodiny se povařila, přidáme trochu cukru a lék jest připraven. Jednu neb dvě hodiny před snídaní, též večer před spaním se obyčejně užívá. Velmi slabé osoby nechť po užívání ještě asi hodinu v posteli zůstanou, zvláště jestli by se pot dostavil. Kojící matky mohou dle libosti dva i třikráte denně odvaru použiti a zajisté s nejlepším výsledkem.

106. Ječmenová voda.

Vařme 1 díl čistého ječmene se 12—16 díly vody, až slupky sejdou a ječmen se rozvaří; procedme tekutinu a přidejme trochu šťávy citronové aneb malinové, třeba s cukrem svařené.

Ječmenová voda takovým způsobem dělaná slouží co ochlazující nápoj a výborný prostředek proti chraptivosti a krku bolení i kašli.

107. Jídlo laciné a chutné z bramborů a masa.

Asi 4 libry pěkných bramborů čistě oškrábeme a oplákneme a 2 libry hovězího i 1 libru vepřového masa na drobné kousky rozkrájíme, posolíme a pepřem i cibulí upravíme. Když tak vše hotovo, vložíme do kastrolu aneb pekáče nejprve vrstvu masa, pak bramborů a podobně střídavě dále, pokud zásoba stačí; nádoba ale nesmí být plná. Pak se pekáč neb kastrol pokličkou přikryje a na oheň postaví, tak že se pozvolna maso dusí a šťáva z něj do bramborů vniká. Čím dokonaleji pekáč uzavřen, tím chutnější jídlo obdržíme. Nejlépe tudíž upotřebit kastrolů plechových s úplně přilehající poklicí, jíž třeba ještě přitiskneme neb jinak připevníme.

Na oheň se postaví kastrol tak, že kotlík s vodou se přímo zahřívá a do vřelé vody pekáč neb kastrol částečně ponoří, tak že kypící voda do jídla vniknout nemůže.

Za hodinu asi je maso dokonale dušeno a pokrm připraven, z pánve neb pekáče můžeme pochoutku přímo na mísu vysypat a ihned za čerstva s chutí požití.

108. Inkoust všelikého druhu.

1. Výborný duběnkový inkoust obdržíme dle následujícího receptu:

- 5 lotů duběnek,
- 2 loty modrého dřeva (kampešky),
- 3 loty skalice zelené,
- 1 lot arabského klí,
- 1 pintu dobrého octa.

Duběnky a kampeška se v drobných kouscích upotřebí a s ostatními látkami ve vhodné nádobě, ku př.

kameninové smíchají a čas po čase promíchují. Za 14 dní, dáme-li nádobu do tepla i dříve, jest inkoust hotov, ačkoliv delším stáním vždy více černá i trvanlivějším se stává.

Čerstvě připravený inkoust jest trochu bledý, avšak za 24 hodin písmo dokonale zčerná.

Chceme-li inkoust i hned černý mít, odkouříme jej trochu, t. j. na sporák nádobu postavíme a dříve odstavíme, nežli se obsah do varu zahřeje.

2. Dle jiného způsobu se roztlučené duběnky s octem asi $\frac{1}{2}$ hodiny povaří a tekutina skrz plátno procedí.

Pak přijde do nádoby, v níž skalice zelená i arabské klí se již dříve trochýtkem octa polily a za několik dní máme dobrý inkoust hotový.

Prospěšně působí malá přísada hrubě tlučených duběnek do inkoustu již hotového uvržená a malý kousek železa, an se těmito přísadami i tríslovina i oxid železitý obnovují a tudíž nový inkoust tvoří. Inkoust takový jest pěkný a velmi stálý.

3. Inkoust červený se dělá z 2 lotů dřeva červeného (fernambukového), 8 kvintlíků kamence, 1 lotu arabského klí a trochu košenily (červce nopalového). Látky jmenované se s octem pozvolna zavaří.

4. Modrý inkoust obdržíme rozpuštěním modře berlínské v soli štavelové neb kyselině štavelové a vodě; hustotu docílíme klím aneb tragantem.

5. Zelený inkoust dá směsice 2 lotů tlučeného helu (Grünspan), $\frac{1}{2}$ lotu klí, 1 kvintlíku kurkumy s $\frac{1}{2}$ žejdlíkem octa pozvolna zahříváná a promíchaná.

6. Inkoust nerozrušitelný se dle Boutigny-ho docílí následovně: 2 loty klí a lot cukru se ve dvou librách vody rozpustí a lot octanu olovnatého (Bleizucker) přidá. Pak se vede skrz tekutinu proud sirovodíku aneb se vody sirovodíkové přilije, již v každé lékárně koupiti lze, a když tekutina zhoustla i zčernala, přidáme ještě 2 kvintle jemné černi (Kienruss) a stejné množství dobrého obyčejného inkoustu. Jiným způsobem si uděláme inkoust kyselinám vzdorující takto: 2 loty fernambuku s 24 loty vody povaříme, 1 lot kamence přidáme a pro-

cezený odvar s 1 lotem arabského klí a 2 loty rozetřeného burelu dobře promícháme.

109. Inkoust zelený zvláště pěkný.

Jeden lot dvojchromanu draselnatého (červeného) ve 3 lotech vřelé vody rozpustivše přimícháme doň horký lih (asi $1\frac{1}{2}$ lotu), načež se zažloutlý kal usadí.

Horké tekutině pozvolna kyseliny sirkové tak dlouho po kapkách přidáváme, až se kal rozpustí a tekutina zhnědne. Pak se vaří, až lih uprchne a zbytek na 2 loty svařený se 4 loty čisté vody se rozředí i procedí. Znova přilijeme do procezené tekutiny $\frac{1}{2}$ lotu lihu a opět po kapkách kyseliny sirkové, až směšenina modrý lakmusový papír červení. Pak se horkem lih vypaří a po vychladnutí tolik vody přidá, že tekutina asi 10 lotů váží. Ona jest nyní špinavě zelenavě žlutá. Tu do ní povedeme sirovodík, až po něm čpí a procedivše ji pozvolna tolik roztoku indychu v kyselině sirkové po kapkách přidáváme, až se čistě zelená barva objeví, načež ještě roztok $\frac{1}{2}$ lotu arabské klí a $\frac{3}{4}$ lotu cukru se přimíchá a takto asi 10 lotů dobrého inkoustu obdrží. Kdyby hotový inkoust ocelovým perům škodil, přísadou potaše se kyselina otupí a inkoust značně zlepší.

110. Inkoust černý.

Ribancourt udává, že velmi dobrý inkoust se dle následujícího receptu obdrží:

Šestnácte lotů duběnek hrubě stlučených a 8 lotů tříštěk kampešky se s 12 librami vody vaří, až se do polovice vyvaří; odvaru pak se přidá 8 lotů skalice zelené, 6 lotů klí a 2 loty skalice modré.

Po 24 hodinách se inkoust od kalu slije a uschová. Chceme-li ho mít přimodralý, přidáme trochu roztoku indychu v kyselině sirkové.

Dle jiného předpisu vezme se $1\frac{1}{2}$ mázu vody a kampeška v ní tak vaří, že se ustavičně voda vyvařená opět přilívá. Odvar ustálý a vychladlý doplníme do 5 žejdlíků studenou vodou pak se 1 libra hrubě tlučených duběnek, 8 lotů skalice zelené a lot skalice modré i 12 lotů klí přidá.

111. Inkoust černý pro ocelová péra.

4 loty tlučených duběnek a $\frac{1}{2}$ lotu arabského klí polijme 10 loty dešťové vody i přidejme po 24 hodinách 20 gránů pálené skalice zelené. Tato se tak dlouho pálí až zčervená. Inkoust bude hned černý a ocelovým perům nikterak neškodí.

112. Inkoust alizarinový.

18 lotů hrubě stlučených duběnek se 6 žejdlíky vody dešťové polije a po 48 hodin na teplém místě se ponechá. Odcezená tekutina slouží ku děláni výborného inkoustu. Rozpustíme totiž 7 lotů skalice zelené, a tolik kyseliny štavelové ve vodě, že tekutina úplně průhledná a zelenavě zažloutlá povstane (asi 65 gránů kyseliny k tomu vystačí), i přidáme po kapkách tolik roztoku indychn v kyselině sirkové neb modrého karmínu, až je tekutina modravě zazelenalá.

Dle jiného návodu se 100 dílů duběnek s 1200 díly dřevěného octu po 2 dny v mírném teplu ponechá, procedí a kal odcezený tak dlouho octem promývá až vše dohromady tekutina opět 1200 dílů váží. V čistém hnědém roztoku rozpustíme 12 dílů skalice zelené a 50 dílů arabského klí, načež směšninu pilně promichujeme opět dva dny vyčkáme nežli inkoust do modra odstíníme.

Odstinění se děje přidáním tolika roztoku indichového, až pravá barva docílena.

113. Inkoust velmi dobrý a laciný.

Dle Runge.

Runge dává ku vyrábění tak zvaného chromového aneb otiskacího inkoustu následující návod:

Jednu libru modrého dřeva (kampešky) s tolika vody povaříme, že odvar 10 liber vynáší, načež asi $1\frac{1}{4}$ kvintlíku žlutého chromanu draselnatého (gelbes Chromkali) se rozpustí a přilije. Inkoust je pak hotov a možno ho ihned upotřebit. Klí arabské a vůbec všecka shustidla škodí. Nejvíce však musíme toho hledět,

bychom příliš mnoho chromanu nepřidali, proto že se inkoust tím nejsnáze zkazí. Takový inkoust zvláště proto se musí chválit, že ni žádný kal neusazuje a vždy stejně černý i řídký zůstává. Písmo i když je čerstvé vlhkostí netrpí a papír tímto inkoustem popsáný i po 24 hodin ve vodě poležet může, aniž se písmo rozteče.

Rozředěné kyseliny mu též neškodí a péra ocelová jím nikterak netrpí.

114. Inkoust červený.

Dle Ribaucourta se dělá laciný a dobrý červený inkoust následovně: 8 lotů tříštěk brasilského (červeného) dřeva po 3 dny octem rozmočujeme a pak asi hodinu vaříme, načež se odvar procedí. Pokud ještě horký, asi $\frac{2}{3}$ lotu arabského klí a tolik též cukru i kamence v něm rozpustíme; když vychladnul, jest ku potřebě hotov. Uschová se v dobře zatknutých lahvích. Pěknější avšak i dražší inkoust červený dostaneme, když odvar červcový s ammonatou vodou smícháme. Nejkrásnější dá roztok karmínu ve vodě ammonaté, když ammoniak se vypařil a něco málo arabského klí přidalo.

115. Inkoust neviditelný.

Rozpustíme vizmu v kyselině dusičné a pišme tímto roztokem. Písmo není viditelné a však hned se objeví, když kousek sirných jater ve sklence octem polijeme a popsáný papír do smrdutého plynu, který se tu vyvine, podržíme.

Jinak obdržíme tajemný či sympatetický inkoust, když zelenou skalici ve vodě, již trochu kyseliny dusičné přidáno, rozpustíme. Na papíře ne příliš bílém nelze písmo rozeznat, avšak hned se krásně černé objeví, jakmile roztokem duběnkovým pomocí jemného štětce ho potřeme.

116. Inkoust sympatetický jiného druhu.

Písmo jím docílené se neobjeví, pokud papír u ohně nezahřejeme. Rozpustíme rtuť ve stejném množství vody a kyseliny dusičné, a když kyselina asi 4 dny na rtuť

stála, slijeme roztok i uschováme. Písmo jest neviditelné, a však hned se objeví, jakmile papír na horké plotně zahřejeme.

117. Inkoust na pocínovaný plech.

Dle Chevaliera se dělá takto: Jeden kvintlík mědi se rozpustí v 10 dílech obyčejné lučavky (Scheidewasser), načež se 10 dílů vody přilije. Touto tekutinou můžeme obyčejným husím brkem na bílém plechu psát, písmo se hned objeví. Jest to měď, jež se na cínu sráží. Plech musí být dokonale čist a vycídí se obyčejně zvláště křídou a plátnem.

118. Inkoust z růží.

Čerstvé růžové lupení dejme do nového hrnce a rozvařme je vodou, až z nich hustá kaše povstane. Tu procedíme skrz plátno a zbytek vytlačíme, a když se tekutina ustála, slije se a na místě odvaru duběnkového upotřebí.

Inkoust takový jest velmi černý a trvanlivý a voní po růžích. Chceme-li, aby ta vůně potrvála, musí kalamář se vždy dobře uzavřít.

119. Inkoust úplně nezrušitelný.

Dle J. Levraulta.

Sestává z 500 grammů černi sazové,

125 „ uhlí révového,

125 „ „ od cukru,

500 „ „ od hadrů,

60 „ indychu,

500 „ klihu,

1 litru vody ammonaté,

12 „ kyseliny solné.

Uhlí, indych a čern se utrou i prosyjou, pak se vše smísí v hmoždíři s klihem, dříve v 1 litru procezeného odvaru zelených slupek ořechových a proto že by jinak klich se špatně rozpouštěl, přidá se ještě voda ammonatá. Takto se obdrží řídké těsto, jež ku děláni inkoustu slouží a v dobře zatknutých širokohrdlých sklenkách se uschová.

Když inkoustu třeba, rozetře se toto těsto tak jemně na mramoru, že ho mezi prsty nelze cítit a rozmíchá se pak oněmi 12 litry kyseliny solné i do lahvic nalije. Inkoust ten ani praním ani jinými rušidly se nemění.

120. Inkoust před plísní ochráněn.

Obyčejný jest to stesk, že inkoust, jináče dobrý, plesniví a tak se pokazí. Nejjednodušší prostředek proti plísní jest několik kapek kreosotu. Jimi se celý máz inkoustu ochrání.

121. Jitrnice zmrzlé, kterak dřívější chuť opět nabudou.

Právě tak jako zmrzlá jablka, vloží se i jitrnice do studené vody a když roztály, setře se led s nich pomocí kusu plátna. Tím se mráz z nich vytáhne, avšak dřívější chuť nabudou teprv, pakli je do solné vody vložíme, střívkem sem tam trochu propíchnuvše; načež se jak obyčejně uschovají. Ve slané vodě musí ale několik dní poležet, jestli chceme, aby déle bez zkázy zůstaly.

122. Klobasice uzené, uzenky zvláště chutné.

Vložme je z jara do soli a ponechme jich tam do požití; velmi dlouho nám vydrží a zvláštní lahodné chuť nabudou. Sůl sama jimi nikterak neutrpí.

123. Kování dýmek kterak se přidělá.

Rozvař klič a přidej doň tlučené křídly až dostatečně shoustne, naplň jím vroubek kování a přitlač ho na dýmku. Rychle ztuhne a dobře drží; přebytek kličového těsta se pak oškrábe.

124. Kyselé pivo kterak se zlepší.

Koupíme si v lékárně tak zvané oleum tartari perdeliquium aneb asi $\frac{1}{2}$ libry dobrého čistého potaše či drasla ve dvou librách vody rozpustíme i procedíme, načež nám právě tak poslouží, jako svrchu jmenovaná látka z lékárny. Do sklenice kyselého piva dáme pak 10—12 kapek této tekutiny a když by příliš kyselou chuť mělo,

i více; jak mile se pak promíchalo, jest zlepšeno a může se pít. Zvláště dobře prospěje lahvička s roztokem potaše cestujícím, již mnohdy po vsích jiného nápoje nedostanou kromě kyselého vína neb piva. Zdraví toto zlepšené pivo neb víno neškodí, pokud se mírně požije, a oným, jež tvrdou stolicí trpívají, i prospěje. Hostinští používajíce tohoto prostředku, mějtež se na pozoru, aby nikdy více nežli potřeba žádá, nezlepšili, protože se pak nedrží.

125. Kořalka z jeřabin.

Liebig udává, že šťáva jeřabin okolo polovice srpna sebraných jako mešt sama od sebe kvasí a vykvasivší tak jako obyčejná máč destilací dobrou kořalkou poskytuje, již sotva od kořalky z třešni dělané rozeznati možno. 100 mázů šťávy dá asi 4 mázy kořalky 50% lihu držící. Liebig právě proto radí lihopalům, by, kde to okolnosti dovolují, jeřabin spolu s brambory ku vyrábění lihu upotřebili.

126. Kanárků ošetřování.

Dejmež jim každého jitra čerstvé vody, dostatečně semence, někdy rozetřené mrkve a časem prosa; zřídka tak cukru, jež jim škodívá. Časem jim dávejme lístků salátových, jitrocelu a kousků jablek neb hrušek oloupaných.

Do pití přimíchejme týdně dvakráte trochu soli tak, že na 1 libru vody asi lžička soli přichází. Možno-li, to popřejme jim často čerstvého vzduchu a v letě i vody ku koupání. Pokoje, kde se vaří neb kouřívá, se pro ně nehodí.

127. Kardinal.

Lihovina téhož jména se takto připravuje. Ku 4 lahvicím kardinalu vezmeme 2 hořké a 2 sladké oranže, setřeme s nich slupku $1\frac{1}{2}$ libru cukru a týž do vhodné nádoby vloživše, polijeme ho 4 lahvemi vína rýnského, moselského aneb podobného, ku př. žernoseckého, vytlačíme k tomu šťávu oranží a upotřebíme nápoje jak mile se cukr rozpustil. Čím pěknější cukr, tím jasnější jest lihovina.

128. Kartoun netrvanlivě zbarvený tak vyprati že nepustí.

Kartoun neb šat z něj ušitý namočíme přes noc do slané vody a pak ho vyperme vlažnou mýdlovou vodou, avšak pozorně, abychom tkaninu ani mýdlem netřeli ani vůbec nemnuli, načež ji opět přes noc do octa namočíme.

Pak se jenom zlehka vyždímá a na vzduchu pozvolna usuší. Výsluní obyčejně mu uškodí.

Jinak se může též hrubou žitnou moukou vyprati.

Mouka se ve vodě rozptýlí a kartoun v této směsici vyvaří, pak se přidá studené vody a když látka v teplé jiše vyprána, proplákne se studenou vodou a pověsí. Mouku z ní, když uschla, kartáčem sejmeme a ji vyžehlíme.

129. Kůže nespalitelná.

Vložme suchou kůži do roztoku kamence (3 loty kamence ve 4 lotech teplé vody, jíž trochu klí přidáno) a když se napila, ji usušme; kamenec ji pak před spálením ochrání.

Stejně prospěje roztok kamence v rozředěné kyselině sirkové, aneb roztok siranu hlinitého s hlínou rozmíchán.

130. Kvasnice ku všelikému moučnému jídlu.

1 libra oloupaných a vařených bramborů se rozmáčká, 4 loty cukru, 1 lžíce dobrých pivních kvasnic a $\frac{1}{2}$ mázu teplé vody připojí, načež směsina 24 hodin v teple postáti musí, nežli se upotřebí.

131. Kvasnice suché.

32 lotů vody se zavaří a $1\frac{1}{2}$ libry žitné mouky s 12 loty dobrého pivního droždí, když voda vychladla, jí přimíchá, pak opět mouka přidá, až se husté těsto docílí, jež na teplých kamnech rychle vykyne a pak se usuší.

Mnozí přidávají i chmele a jiných přísad, však dle vlastní zkušenosti toho chváliti nemůžeme, ač chmel kvasnice činí trvanlivější.

132. Kapky Hofmanovy.

Tyto sestávají z 1 dílu eteru a 3 dílu silného lihu. Obyčejně se brávají na cukr nakapané po 3—20 kapkách. Osvěžují i slouží co výborný prostředek proti dávení, mdlobám, křečím a bolení hlavy i zubů. Jsou velmi těkavé a nadržují se leč v dobře zatknutých lahvičkách.

133. Klobouky kterak pěknou barvu i lesk nabudou.

Vezmi 6 lotů kampešky, tolikéž duběnek, 2 loty tragantu, 1 lot bobku, žejdlík dešťové vody, smíchej vše v hrnku a po 6 hodinách, když se to dokonale promečilo, svařuj, až jen polovice tekutiny zbývá, načež ji necháš vychladnout a za 3—4 dny upotřebit můžeš.

Tupé kartáčky, asi na prst dlouhé a zakulacené z šíří dlaně, namoč do barvy, jak udáno, udělané a vždy v stejném směru jimi klobouk potírej. Vlas podrží směr jaký tím nabude, a lesk i barva každého uspokojí. I jemným hedbávným klůčkem aneb aksamitovým polštářkem se klobouky po vlasu třítí mohou, výsledek je pak zvláště dobrý, ovšem ale musí se nejdříve kartáček použít. Když barva povyschla, přilej vody dešťové a opět povař, načež ji možno jako dříve upotřebit.

134. Káva zvláště výhodně pražená.

Kdož rád spoří a přede též rád dobrou kávu pívá, nechť si ji následovně upraží. Do strojku, v němž obyčejně 1 libru kávy pražívá, dejž pouze $\frac{3}{4}$ libry kávy a doplň jej pak černým domácím chlebem na drobné kostky rozkrájeným a do tvrda usušeným, načež jak obyčejně kávu upraž. Chleb jako houba olejovité části kávy do sebe vtáhne a sám kávovitou chuť i vůni po kávě nabude, i dá s kávou rozemlet a vařen velmi dobrý výsledek. Může se říci, že takto praženými $\frac{3}{4}$ libry kávy tak dobře vyjdeme, jako kdybychom libru skutečně kávy byli upražili.

135. Káva co prostředek vykuřovací.

V pokojích, kde nemocní leží, velmi prospěšno trochu pražené a semleté kávy na žhavém uhlí spáliti; vzduch se tím velmi vyčistí.

Semletá káva výborně též zvěřinu a maso vůbec zachovává, jakli ho jí posypáme. Několik lžiček dostačí ku zachování koroptve po více dní.

136. Kapary domácí.

Poupata španelské řeřichy, již snadno všude v hrncích pěstovati lze, poskytují výbornou náhradu za pravé cizozemské kapary, zbusta ku omáčkám použité. Seberou se před rozkvětem, políjí dvakráte větším množstvím vody, povaří se a pak usuší.

Pak se vypaí do sklenky a takovým množstvím vřelého octa políjí, že týž na palec je pokrývá; když vychladl, ve sklenkách mechurinu převázaných se uschovají.

Právě tak možno i poupat blatuchy obecné na místě kapar upotřebit.

137. Káva úplně aromatická.

Pražená káva ztrácí jak známo aroma své, t. j. svou libou vůni velmi snadno. Chceme-li tomu odpomoci, přidáme hned po pražení na 20 liber kávy $1\frac{1}{2}$ libry tlučeného cukru. I v malém týž prostředek velmi dobře nám prospěje a snadno ho použití; dostačí pálenou kávu cukrem posypat.

138. Kaštany nepravé, divoké co cididlo.

Zralé kaštany seřeme a oloupaná bílá jádra v hmoždiři roztlučeme. Moučka takto dobytá se na fleky neb skvrny nasypá a tyto se pak snadno vypérou.

139. Kaštany divoké, jak se sažitkují.

Oloupají a rozeirou neb rozmačkají se v malém pomoci struhadla, nacež se vodu políjí a asi hodinu pilně promichují. Pak se vše do lneného pytlíku nalije a když voda odtekla, čerstvou opět promyje, při čemž ustavičně se míchá neb pytlíkem potřepává.

Z vody se usadí velmi čistý škrob, jež netřeba dále připravovat a zbytek v pytlíku slouží jako mandlové otruby k mytí. Výborně poslouží všem, kdož pihovitou pleť mají, na místě drahých a škodlivých vodiček proti pihám.

Že i kůže na ruku velmi zjemní, myjeme-li se těmito výtlačky, snadno se může každý přesvědčit.

Kaštany dávají se i koním do žrádla a vařené i pařené jsou dobrou pící pro vepřový dobytek. Ostatně se jich může i k pálení lihu upotřebit.

140. Kaučuk, kterak se nejlépe rozpustí.

Nejlépe se rozpouští kaučuk v oleji terpentýnovém čili vlastně jedlovém, protože pouze olej z bílého terpentýnu dobytý se použití může. Jeden díl rozkrájeného kaučuku, s 5 díly oleje v lahvičce měchuřinou převázané zahříván, se pozvolna rozpustí; starý olej se ale k tomu nehodí.

Roztok kaučukový s přísadou asi 2 dílů etéru aneb 2 dílů lněného oleje aneb i sádla se rozličně upotřebí; první nejlépe k napuštění tkanin, by jimi voda nepronikla, druhý i třetí ku natírání svrchní kůže u bot a střevíců, obuvu vůbec a všelikého řemení i sedlářských prací. Díly svrchu udané rozuměj dle váhy.

141. Knedlíky zvláště lehké.

Při zadělání přidáme malé množství dobrého droždí, asi 2 lžíce pro 5 osob, načež se knedlíky jak obyčejně uvaří, aniž třeba na vykynutí počkati.

142. Knot do lampy tak upravený, že vždy čistě hoří a nečadí.

K tomu cíli není třeba nežli knot před upotřebením na 24 hodin do octa namočit a pak usušit. On pak nečadí a olej se pozvolna a stejně stráví. Dobře působí též skrovná přísada soli do oleje.

143. Kůže na botách, střevících a sedlářských pracích vždy pružná a trvanlivá.

Výborné mazadlo obdržíme tímto způsobem: Pět dílů rybího tuku slíjeme s 1 dílem terpentýnového oleje a v kovové nádobě do mírné teploty zahřejem. Když tekutina opět vychladla, natřeme ní opětovaně kůži neb řemení, dříve dobře vyčistěné; ono tak nabude nejen lesku, leč i mnoholeté trvanlivosti. Dvakrát za rok opětované namazání úplně vystačí a každý, kdož výborného toho prostředku použije, zajisté i s výsledkem úplně spokojen bude.

144. Kůže, která krásný zlatozelený lesk nabude.

Překrásný lesk, právě jako krovky španělských much aneb jiných pěkných brouků, nabývá kůže, když na stole rozestřenou (jirchářsky vydělanou) kůži roztokem klihu neb arabského klí aneb roztokem kamence a pak potaše natřeme a povrch její potom tak dlouho rozmělněnou kampeškou třeme, až se žádaný lesk docílí. Lesk se zvýší, jestli kůži potom krví natřeme a opět kampeškou na prach tlučenou mneme, až svého cíle dojdeme. Kampeška se k tomu nejlépe zmočením ve vodě připravuje, proto že tak za mírného tepla pozvolna se ruší a onoho lesku nabývá, ježž na kůži přenese.

Sušení kůže děje se jak obyčejně na vzduchu.

145. Klíh z třešňového klí.

Třešňové klí, tak jak ho se stromu sebereme, v mělké nádobě čtvernásobným množstvím vody polité nechme po 24 hodin v mírném teple stát, až se kromě malého zbytku vše rozpustilo. Pak přidejme ještě třetinu vody a procedme i protlačme tekutinu skrz sýtko neb tkaninu. Procezeninu smíchejme s třetinou dobrého klihu dříve ve vřelé vodě rozpuštěného a vařme smíšeninu po několik minut. Vyrovná se pak úplně dobrému klihu.

Roztok klí třešňového sám o sobě nelze upotřebit, proto že puká; přísadou lněného oleje, běloby a t. d., obdrží se fermež, kterýž dobře vodě vzdoruje a na kůži i plátno se hodí.

146. Klihový nátěr vodě vzdorující.

Svařme 1 díl tlučených duběnek s 12 díly vody až na dvě třetiny objemu, procedme odvar plátnem a natřeme jím suchý již náěr klihový. Bude pak tak pevný jako olejová barva, protože tříslovina duběnek se s klihem v nerozpustnou látku sloučila.

147. Klih přirozený ku tmelení.

Obyčejný hlemejžd zahradní (*helix pomatia*) na zadním dílu těla má měchýřek bílou mastnou látkou naplněný, kteráž co přirozený tmel velmi dobře ku stmelení skla, porculánu i kamenů poslouží. Střepiny se jí namažou, dohromady stlačí neb svážou a když vyschly, lnou velkou silou a stálostí k sobě, tak že se týž tmel každému druhému vyrovná.

148. Kouvalinky v hrncích časně kvetoucí.

V říjnu, když konvalinky ještě možno dle listí poznati, vybereme si nejkrásnější zárodky ze země, vsadíme jich po 10--15 do většího hrnce a silně jich zalivše pokryjeme je mechem, aby vždy čerstvy zůstaly.

Za kruté zimy uschováme je v netopeném pokoji a časně na to je přeneseme do teplého pokoje, kdež rychle rostou i pučí tak, že již okolo vánocí rozkvetou.

149. Kožešiny před moly chráněné.

Na 100 kusů menších kožešin, t. j. krznarsky vydělaných kůžiček, vezmeme žejdlík terpentýnového oleje, dva žejdlíky slabého roztoku sody a jeden máz silného odvaru pelyňkového. Vše to se dobře promíchá a pak tekutině obyčejně ku krznarskému vydělání kůží upotřebované přidá, načež se jak obyčejně kůže vydělají. Prostředek tento mnohými pokusy velmi účinným se dokázal.

150. Kůže nepromočitelná.

Když boty neb střevíce dostatečně vyschly, natřeme je smíšeninou 3 dílů lněného fermeže a polovice dílu oleje terpentýnového, a na výsluní aneb teplém místě je usušíme.

Podešve můžeme tak snadno zcela neproniklými učinit, nutno však nátěr nad slabým uhlím neb u ohně usušit, načež se natírání opakuje, až i suchá podešev ničeho více nevsaje.

Kdybychom obuv rychle ku př. druhého dne použití měli, nemůžeme na zdlouhavé a opětované vyschnutí fermeže čekati, i pomůžeme si jinak. Dobrý jantarový lak aneb též kopálový natíráme na kůži neb podešev a pak nátěr u ohně, avšak ne příliš náhle vysušíme. Podešve se dvakráte natrou, kdyby velmi silné byly, třikráte. Takto upravená podešev vzdoruje dokonale vlhku a velmi dlouho vytrvá.

Ještě větší trvanlivost docílíme, když podešev úplně lakem proniklou suchým pískem posypáme, nežli ještě poslední nátěr doschnul, pak opět lakem písek potřeme a tak střídavě pokračujeme, až asi na čárku silná vrstva písku i laku na podešvi upevněna. Tuto konečně lakem potřeme a zvolna na výsluní usušíme.

Kdyby podešev hlazená byla, musí se jemným pilníkem neb sklem oškrábat, aby lak do ní vniknouti mohl. Jakost kůže padá málo na váhu; ano špatnější t. j. méně hustá kůže více se zlepší nežli dobrá.

151. Kamenný pergamen anglický.

Černý týž pergamen dělá se z pemzy, jemně sazové černi a řídkého bílého fermeže. Vybrané čisté kusy pemzy se rozžaví a žhavé do studené vody uvrhnou. Tím skřehnou tak, že je na kamenu jemně rozetřítí můžeme. Moučku nasypáme do staré mísy a přidáme tolik fermeže, že se hustá kaše utvoří, již ku zbarvení sazové černi a pak opět fermeže přidáme a dřívkem hmotu dobře promícháme. Nyní se přikročí k děláni samého pergamenu. Silný papír aneb jemná a hustá lepenka se jemnou štětičkou onou smíšeninou potře a sice tak, že první vrstva co možná tenká vypadne, načež se nechá uschnout a po 24 hodinách druhým nátěrem opatří. Hlavní věcí jest, ustavičným mícháním zamezit, aby se těžší částky, ku př. pemza od lehčích neoddělily, an by jinak pergamen nestejný a špatný byl.

152. Lihovina, biskup nazvaná.

Slupky z hořkých pomerančů a možno-li nezralé pomeranče hodně trpké, obou asi 3 loty rozkrájíme a přidavše 1 kvintlík hřebíčku, $1\frac{1}{2}$ kvintle skořice a $\frac{1}{2}$ kvintle galgantu, polijeme vše 1 pintou dobrého lihu $28-30^{\circ}$ silného.

Když smíšenina asi 24 hodin v mírném teple postála, slíje se a v láhvích uschová aneb za čerstva použije.

153. Lak knihařský, výtečný.

Dva loty sandaraku, $\frac{1}{2}$ lotu mastixu a $\frac{1}{2}$ lotu bílého elemi se stlukou i s lotem benátského terpentýnu v míse neb koflíku pozvolným teplem roztopí. Roztopenina se spojí opakovaným třepáním s roztokem 8 lotů nejlepšího šelaku ve 24 lotech silného lihu a 6 lotech levandulového oleje za mírného tepla a když po několika dnech se tekutina učistila, procedí se skrz pijavý papír a lak jest hotový.

Uschovat se musí v dobře zabeđených lahvicích, an jinak ztuhne.

154. Led uměle dělaný.

K tomu nám poslouží mnohé soli jež ve vodě se rozpouštějí velmi ochlazují, tak zvané zimotvorné smíšeniny. Upotřebují se obyčejně s tlučeným ledem na místě vody k děláni zmrzliny neb mraženého. Látka, z níž mražené povstati má, dá se do cínové nádoby zevně druhou obejmuté a do prostory mezi oboje stěny přijde zimotvorná smíšenina. Výborně působí smíšenina z 8 lotů dusičnanu ammonatého, 8 lotů chloridu vápenatého a tolikéž tlučeného ledu.

155. Lahev svitící.

Uvrhněme kousek fosforu as zvicí hráchu do dlouho-hrdlé lahvice a nalijme naň teplého oleje, až láhev asi do třetiny se naplní.

Fosfor se v oleji rozpustí a kdykoliv jinak dobře zatknutou lahev otevřeme, kyslíkem vzduchu se okysličuje, t. j. shořuje, čímž tolik světla povstane, že se při

takové lahvi pohodlně na hodinky v noci podívat můžeme. Světlo pozvolna přestane, když lahev zatkneme, protože kyslík vzduchu se spotřebuje, opět se však objeví, jakmile zátku pootevříme.

156. Leštadlo na boty, anglické.

Zaopatříme si k tomu cíli:

3 loty černi kostěné.

1 lot sprostého indychu,

1 lžíce oleje dřevěného,

1 lžici syruhu,

2 citrony,

$\frac{1}{2}$ žejdlíku octa vinného,

$\frac{1}{2}$ lotu kyseliny sírkové.

$1\frac{1}{2}$ žejdlíky octa pivného.

Čerň a indyech dobře utlučeme a utřeme, načež je v míse s olejem a syruhem rozmícháme a šťávy z citronů připojivše opět promíchujeme, až vše dokonale smíšeno. Pak se přileje kyselina sírková a po promíchání ocet, každý druh zvláště. Promíchání děje se ustavičně a čím dokonaleji se provede, tím lepší jest výrobek, nejlépe se to děje pomocí staré plechové lžíce.

Leštadlo hotové si ve sklence neb škatuli uschováváme; vydrží dobře i déle nežli rok bez změny.

157. Leštadlo anglické s voskem.

Dvanácte lotů potaše se ve dvou librách vody rozpustí a v hrnci do varu zahřeje. Když tekutina vře, přidá se pozvolna 6 lotů čerstvě vyhašeného vápna, t. j. odvážíme si asi 4 loty nehašeného a postříkáme ho vodou; když se rozpadlo, přidáme trochu vody a vápenou tuto kaši do roztoku potaše částkách přimícháme.

Smíšenina se pak asi 10 minut povaří a ustavičně míchá. Bílý kal, ubličitan vápenatý, se z tekutiny usadí a luh skrz pijavý papír procedí.

Tímto louhem si připravíme mýdlo voskové. Hrnc asi na 5 liber vody naplní se do polovice louhem a týž do varu zahřeje. Pozvolna při ustavičném míchání

40 lotů žlutého vosku přidá ne a pak i zbytek louhu, a dalším vařením se vosk dokonale rozpustí a zmydelní.

Louhu nesmí býti příliš mnoho protože to škodí, množství jest tenkráté právě dostatečné, když vyňatá pruba mýdla solnatě nechutná.

Hotové mýdlo rozmícháme s tolika sazové černi, že se dostatečně obarví a když smísenina na ohni ještě trochu shoustla, vleje se do forem dřevěných neb plechových a usuší.

Chceme-li leštidla upotřebiti, rozředí se kousek vodou a natře se jím dříve očistěný obuv neb řemečí, načež se suchým kartáčem vyleští.

Totéž mýdlo z čistého bílého vosku dělané a bez přísady černi hodí se též dobře k leštění dřevěného nářadí, ku př. stolů, skříní, rámců a p.

Kousek se vodou rozmíchá a pak jím nářadí potírá. Natěr rychle schne a suchou vlněnou látkou třen pěkného lesku nabývá.

Čerň sazovou k obyčejnému leštidlu musíme dříve kořalkou navlhčit a v tyglíku vypálit, nežli se upotřebí, protože jen tak připravená se dobře s mýdlem spojuje.

158. Leštadlo na boty bez kyseliny sarkové.

Ve dvou mázech vinného octu vařme asi $\frac{1}{2}$ hodiny půl libry tlučených dubenek a $\frac{1}{2}$ lotu vytaženiny (extraktu) kampeškové, procedme tekutinu skrz plátno, přidejme 4 loty skalice zelené a nechme směsici pak 24 hodin za mírného tepla stát. Čistou tekutinu slíjme do jiné nádoby a postavme ji do tepla, načež opět 4 loty arabského klí, $1\frac{1}{2}$ libry tlučeného cukru a 1 libru syropu připojíme a když se tekutina ustála i procedila, přidáme ještě půl žejdlíku lihu, 6 lotů roztoku šelaku v libu, 1 lot tlučeného indychu a 2 loty dubének. Opět procezená tekutina jest k potřebě připravena.

Natírá se na obuv štětcem a dá mu pěkný lesk.

159. Lak pěkný červený z pečetiho vosku.

Roztlučme kousek pečetiho vosku a rozpustme jej v silném lihu. Lak docílený se hodí výborně na plech,

dřevo i sklo a jest pěkně červený. Čím lepší pečetní vosk, tím lepší i lak.

160. Lak na rytiny, mapy a p. v.

Rozpuštěme v líhu 6 lotů terpentýnového oleje, 4 loty mastixu a 4 loty sandaraku a obdržíme výborný lak na rytiny. Tyto dřívě nežli je lakujem roztokem arabského klí potřeme a povlek týž usušíme. Je-li lak dobrý, jest čirý a bezbarevný, to však bude pouze tenkrát, když i pryskyřici a terpentýnový olej bez barvy byly.

161. Lák výborný k naložení masa.

16 mázů vody dá s přísadou 1 $\frac{1}{2}$ libry sprostého cukru, 8 lotů sanytru a 6 liber obyčejné neb mořské soli (tato jest výhodnější a maso jí naložené chutnější) velmi dobrý lák k nakládání masa. Vše se smíchá a když směs v kotli se zavařila, na povrchu splývající pěna se sejme a tekutina se nechá vychladnout.

Jiný též dobrý lák obdržíme z 16 mázů vody, 14 liber soli, 8 liber mořské soli a 1 $\frac{1}{2}$ libry sanýtru. Roztok se asi půl hodiny vaří, pěna snímá a když tekutina vychladla, jest ku potřebě připravena.

Že maso ku naložení určené čerstvé býti musí, buďž mimotně podotknuto; dost malým kouskem zkaženého masa se lák a jím všecko maso pokazí. Za velmi teplého počasí prospěje každé libře soli lžička kyseliny solné a tolik též dusičné přilíti.

162. Lakování kůže.

Tak zvaný pružný lak na kůže dělá se z následujících částek :

- 1/4 libry bílého vosku,
- 3 loty bílého mýdla,
- 4 loty hnědého cukru kandisového,
- 5 lotů lihu,
- 4 loty čistého arabského klí.
- 2 loty průhledného klihu.

Všecky tyto látky se pokud to třeba roztlukou neb

rozkrájí a v novém hrnci s 2 žejdlíky vody povaří. Nejdříve se do vody hodí vosk, pak když se rozpustil klíh, klí, mýdlo a cukr postupně tak, že vaření nepřestává a jedna částka po druhé se rozpustí neb rozhřeje. Při tom se pilně míchá a konečně, kdy tekutina trochu povychladla, i lih přileje. Za chvíli po odstavení hrnce od ohně vmíchá se do tekutiny ještě 6 lotů jemně roz-
tlučené černi frankfurtské a lak nyní již hotový na suchém i chladném místě se uschová. Čas po čase se opět promichuje, aby se nezkazil a kdyby příliš houstl, vřelou vodou se rozředí.

Upotřebí se následovně:

Boty neb jiný obuv, vůbec kožiny, jež lakovat hodláme, dobře vyčistíme a pak lakem štětkou pozvolna natřeme. První vrstva laku musí být co možná tenká, avšak musí též úplně kůži krýt, tak že nikde povlek takový neschází. Když tato první vrstva vyschla, jemnou a rovnou pemzou se tře i hladí, opět lakem potáhne a kartáčem vyleští.

Kůže takto lakovaná má velkou pružnost, nepouští barvu a silně se leskne.

Boty se mohou tímto lakem i tenkrát prospěšně lakovat, jestli dříve jiného leštidla na ně se užívalo, ano i na mastné kůže lak dobře působí.

163. Látky hedvábné, kterak se úplně vyperou, tak že jako nové vyhlíží.

Hedvábnou látku žloutkem na místě mýdla namažeme a pak vlažnou vodou tak dlouho myjeme, až je úplně čistá, načež se studenou vodou oplákne a usuší. Pěkný lesk jako u nových látek docílíme odvarem tragantového klí. Toto se rozvaří jako škrob a skrze plátno procedí; roztokem pak látku zvlhčíme a mezi dvěma tkaninami vyžehlíme neb při mírném tlaku usušíme.

164. Lih z bramborů, kterak se vyčistí.

Bramborový lih drží vždy něco alkoholu amylového čili tak zvané přiboudliny, a protože tato látka velmi jedovatě působí, musí se lih, jehož k nápojům upotřebit

hodláme, dříve čistit, t. j. alkoholu amylového sprostít. To se docílí nejlépe, když do vědra lihu asi 24 lotů hrubě stlučeného dřevěného uhlí přidáme a dokonale s ním promícháme. Lihu, jež opětnou destilací tak zvanou rektifikací sesílit chceme, přidáme uhlí hned do kotle, z kterého se destiluje. Velmi dobře působí též přísada hašeného vápna, asi 4—5 lotů na vědro; ve Francii se obyčejně uhlí s vápnem smíšené ku čistění lihu používá.

Vápno musí být dobré, mastné, jinak skrovně působí a uhlí třeba před použitím vypálit t. j. rozžavít. Vápno se před upotřebením vodou postříká aneb do ní namočí, načež se v prášek rozpadne, jež uhlí přimícháme.

165. Lih mýdlový.

Skleněnou lahvici naplníme do pola lihem nejlépe vinným a vsypáme doň 8 lotů drobně rozkrájeného mýdla, 1 lot čisté potaši a 2 lžice kvasnic, nažež se lahvice měchuřinou přepne, již špendlíkem propíchneme, aby lahev nepraskla. Na teplém místě se vše za 12—24 hodin dokonale spojí i rozpustí, lih se pozorně slíje, pro libovůni trochu oleje bergamotového přidá a ku spotřebě uschová.

166. Lžice stříbrné, kterak mohou zdraví uškodit.

Stříbro ač samo o sobě právě tak jedovato jako na př. měď, předce se velmi dobře hodí ku stolnímu náčiní, ku př. lžicím, jež nižádné příchuti pokrmům nesdělí, protože se v nich i když jsou kyselé, nerozpouští. Jinak ale musíme soudit o kyselých pokrmech a nápojích, v nichž obyčejně stříbrné lžice delší čas ponořeny zůstaly. Kdyby se z čistého stříbra dělaly — neškodily by ani tenkrát; avšak obyčejné stříbro má větší neb menší přísadu mědě, ku př. dvanáctilotové $\frac{1}{4}$ váhy a tato měď se alespoň z povrchu lžice rozpustí, když ocet neb jiná podobná kyselina na ni působí.

Pokusy dokázaly, že 13 lotové stříbro za 18 dní v octu 7 $\frac{0}{10}$ na váze ztratí.

V tomto ohledu se tedy obyčejné stříbro nikterak od pakfonu nelíší; neboť i tato slitina stejné množství své hmoty za stejných okolností ztrácí.

167. M^áslo tak nasolené, že několik let vydrží.

Jeden díl cukru, jeden sanytru a 2 díly soli kuchyňské se smíchají a na libru másla 2 loty této směseniny upotřebí. M^áslo se s ní dobře propracuje a po 3—4 nedělích jest nejlépe ku potřebě a za tři leta ale ještě vždy dobré a upotřebitelné.

168. M^áslo staré, kterak opět chuť čerstvého nabude.

Promícháme ho asi s desetinou jeho váhy čerstvé smetany; kdyby příliš nepříjemně chutnalo, musíme více vzítí, — a prohněteme vše dokonale, přidavše trochu soli. Pakli m^áslo ještě nezažluklo, napraví se dokona. Žluklé pro trpkou a škrablavou chuť svou neupotřebitelné m^áslo zlepší se tak, že opět k požití, když ho pozvolna roztopíme a na 10 liber váhy jemu 10 lotů jemného dřevěného popele (dobře poslouží též potaš, jehož 2 loty postačí), 1 lot tlučené křídly, 1 lžící medu a několik na kotoučky skrájených mrkví přidáme. Všecko se dobře promíchá a asi půl hodiny roztápí, načez, když pěna sebrána, m^áslo od kalu se oddělí a uschová.

Jestli zkáza ještě valně nepokročila, dostačí m^áslo s čerstvou vodou opětovaně vyhněsti, voda žluknutím změněné m^áslo rozpouští, čisté pak nikoliv. Lépe působí vřelá voda. M^áslo se s dvojnásobným množstvím vody ku varu zahřeje a vyvařeno od kalu odlíje.

I podmáslí, pokud čerstvo, velmi dobře na trochu pokažené m^áslo působí, tak že obyčejně takové, které odporou chuť má, zlepšíme, když ho s podmáslím a pak opět s čerstvým dobrým m^áslem vyhněteme.

169. M^áslo falšované.

M^áslo bývá často falšováno na př. rozetřenými neb škrábanými brambory a moukou, nejobyčejněji se však kamencem neb blednou (boraxem) falšuje, proto že pak více vody drží nežli obyčejně a v zevnějšku se nemění.

Takové zfalšování se pozná, když část másla odvážíme a vodou propracujeme, pak na teplé místo postavíme a jakmile máslo se roztopilo, pozvolna opět vychladnout necháme. Máslo splývá nahore a pod ním jest vodnatá tekutina, v níž přísady se rozpustily aneb pod ní usadily. Máslo dobré neutrpí tímto způsobem větší ztráty na váze nežli $\frac{1}{8}$ neb $\frac{1}{5}$; čím větší utrpělo, tím více soli bylo připojeno.

Přísada škrobu, bramborů neb i mouky se pozná, když tekutinu vodnatou zavaříme a sice i s kalem, načež po vychladnutí trochu jodové tinktury přidáme; škrob, brambory neb mouka dají s jodem modrý kal a tak se prozradí, kdyby i z původního kalu je poznat nelzelo.

Je-li máslo žlutě zbarveno, i voda z něj bude barevná, přirozená žlutá barva se vodě nesdělí.

170. Magnetisování železa bez magnetu.

Položme železo, jež magnetisovat hodláme, ve směr severojižný na jiné železo a potírejme ho zvolna v témže směru třetím, Za několik minut je dokonale magnetické.

171. Mýdlo k vypravení skvrn (fleků) velmi účinnivé.

Polovici volské žluči a bílek od dvou vajec dohromady utřeme a pak 1 libru páleného kamence, 12 lotů prášku z kořenu kosatcového (v lékárnách pod názvem pulv. rad. Ireos) a trochu soli, konečně tolik španělského aneb vůbec měkšího mýdla přidáme, že se ze smíšeniny koule udělat mohou, jež v stínu usušíme.

Takové mýdlo jest velmi účinnivé a když jím skvrnu vypravit chceme, myjeme jím vodou zvlhčenou skvrnu a když ona pustí, čistou vodou vše opláknem.

172. Mýdlo přírodninou nahraženo.

Popel z kapradí, zvláště většího, se může dosti dobře na místě mýdla neb potaše ku praní prádla upotřebit. Komu to okolnosti dovolují, snadno se ku prospěchu svému přesvědčí.

Z popele trochu zvlhčeného si udělá chuchvalce neb kuličky libovolné velikosti a na slunci je usušiv, dle potřeby jich použije.

Prádlo se rychle a dokonale vycídí a nabude pěkný modravý odstín, tak že i modřidlo ušetřeno.

173. Mýdlo ku praní hedvábí.

Libra jemně skrájeného mýdla, trochu volské žluči, 2 loty medu, 3 loty cukru a $\frac{1}{2}$ lotu benátského terpentýnu se dohromady v hrnci za mírného tepla roztopí a dokonale promíchají. Mýdlo jest pak hotovo a vyleje se do zvlhčených forem, kdež brzy stuhne.

174. Maso uzené tak chutné jako čerstvé.

Velmi chutné a šťávnaté uzené maso beze vší příchutí po kouři a velmi trvanlivé obdržíme následovně:

Maso čerstvé ještě teplé se smíšeninou 32 dílů soli kuchyňské a 1 dílu sanytru natře a vymoří, pak žitnými otrubami posypá a i s nimi, pokud na mase lpí, papírem zaobaleno do komína neb udírny pověsí.

Hlavní věcí jest při tom zvolné udění, protože maso rychlým příliš mnoho šťávy ztrácí.

175. Maso tuhé ze starých kusů, kterak se do měkka uvaří.

Vaření tu neprospěje a však snadno si můžeme pomoci. Maso jak obyčejně vodou vymočené vložíme do šátku a přes noc do teplé trouby aneb do pola vychladlé peci vstrčíme.

Druhého dne se velmi snadno uvaří a dokonale změkne.

176. Maso dle anglického způsobu naložené.

Lák k tomuto naložení potřebný sestává z 6 liber soli, 3 lotů sanytru a 1 libry cukru ve 40 librách vařící vody rozpuštěných. Pěna se při vaření sejme a lák vychladlý rychle upotřebí. Maso takto naložené jest chutné, měkké a pěkně červené.

177. Maso uzené a uzenky většího druhu, kterak se vždy čerstvé zachovají.

Z jara aneb v letě dejme žitnou slámu na krátkou řezanku seřezat a vložme do ní v sudech uzené maso neb uzenky tak, že se nikde maso masa nedotýká a vrstvy střídají. Vrstvy řezanky buďtež asi na palec silné.

178. Maso, kterak se v letě čerstvé zachová.

I v letě můžeme maso po několik dní čerstvé zachovat, jestli ho do vypáleného dřevěného uhlí zaobalíme. Uhlí se musí před upotřebením vypálit, t. j. rozžetím všech škodných látek zbavit, jež ze vzduchu snad s prachem do jeho porů vnikly, jinak by nepřekáželo hnilobě, nýbrž by ji i způsobit mohlo. I maso již trochu páchnoucí se napraví, když ho silnou vrstvou tak připraveného uhlí pokryjeme.

Opláknutím snadno uhlí s masa sebereme. V horké Africe zachovává se maso velbloudí takto: Rozřeže se na kusy krychlovité a uvrhne do roztopeného a horkého másla. Tím se částečně uvaří neb vlastně upeče a když vychladlo, vloží se do hliněných nádob a máslem poleje. Velmi dobře se drží, pokud máslo je všude pokrývá, pročez tamější obyvatelé při vyjímání části vždy na to hledí, aby zbytek opět dokonale máslem pokryt zůstal. Solení a vůbec příprava jest právě taková jako u čerstvého masa.

Snad by podobný způsob naložení se i u vepřového masa dobře upotřebit mohl.

179. Mouchy, kterak vyhubit.

Mouchy nesnesou vůni bobkového oleje a rychle se vystěhují, když v mělkých nádobách ku př. na talířcích trochu této sílice do pokojů postavíme.

Nejlépe působí týž prostředek v zásobárnách, špižárnách a podobných místnostech, kde se nespí, proto že mnozí lidé též vůni této sílice nesnesou. Jinak se vyhubí a vypudí mouchy z pokoje, když v něm dýňové listy spálíme; pokud čuch potrvá, nižádná se nevrátí a

které neulétnou, pojdou. „Journal de chimie medicale“ od roku 1849 udává, že na místě i lidem škodných prostředků, ku př. utrejchu, prospěšně lze použití hořkého dřeva, kvasia nazvaného.

Osm dílů tohoto dřeva se vyvaří 6 díly vody a odvar asi stlouští nože na mělké talíře vylije. Trochu cukru dodá mu lahodné chuti a mouchy po něm velmi rychle hynou. Člověku týž prostředek neškodí.

Chceme-li mouchy a muší trus na rámcích a podobném nářadí zamezit, potřeme je vodou, v níž rozmačkaný česnek po 4—5 dní namočen byl.

180. Mouchy a podobný hmyz, aby dobytek netrýznily.

Máslo nejlépe májové postavme v hrnci dobře zavázaném na výsluní. Až do žní nabude smrdutého a kyselého zápachu a když jím řemení neb koně aneb jiný dobytek na místech, kde mouchy je obyčejně uštknou, potřeme, budou před jimi jisty, protože týž hmyz zápach starého másla nesnese. Dobře působí též zápach pelynku aneb listí ořechového. Odvarem těchto látek se řemení a též dobytek sám čas po čase natírá.

181. Maz výborný.

Nejlepší maz obdržíme dle Berzelia, rozvařivše kliš v silném octu, pozvolna do varu zahřátý roztok s moukou smíchajíce. Aby se déle bez porušení udržel, můžeme mu trochu chloridu rtuťnatého přidatí, avšak nesmíme zapomenout, že se tím stane i jedovatý.

Takový maz velmi dobře drží a i vlhkem méně trpí, nežli obyčejný. Když stuhne, před upotřebením se na svíče nahřeje.

182. Mazadlo na boty.

Velmi dobré mazadlo na boty obdržíme, roztopivše 4 loty kaučuku, vřelou vodou nabotněného a změkčeného v 6 lotech vepřového sádla. Aby dostatečné řídkosti nabylo, přidá se mu ještě 24 lotů rybího tuku. Obuv před natřením musíme vlažnou vodou, t. j. hadrem

do ni namočeným dobře vyčistit a pak, nežli ještě dokonale uschnul, teplým mazadlem ho tak dlouho natírat, až se dokonale nasytí a více nepřijímá. Zvláště prospěšno, švi opětovaně natřítí. Dobré mazadlo si uděláme též z $1\frac{1}{2}$ žejdlíku lněného oleje, 2 lotů vorvaniny, 3 lotů žlutého vosku, 2 lotů smůly a 2 lotů terpentýného oleje. Všecko se dohromady rozhřeje a obuv teplou smíšeninou natírá, pokud doň vnikne.

Pak se jak obyčejně třením vyleští.

184. Mrtvoly velmi dlouho neporušené.

Novější způsob balzamování čili zachování mrtvol jest následující.

Jedna libra utrejchu třemi loty minia neb rumělky se obarví a pak s 24 librami lihu dobře promíchá i utře. Tato tinktura se pak žilami do těla vpraví, t. j. vstříká a vnitřnosti též takovým způsobem otvory schválně do těla nadělanými jí napustí. Otvory samy se pak opět zašijí.

Mrtvoly takto preparované drží se dlouho bez porušení, třeba i vzduch volného přístupu měl a za obyčejné teploty.

185. Maso uzené kterak se před červi ochrání.

Dobře se kartáčem očistí a pak do prosývaného popele, nejlépe bukového, vloží. Můžeme ho též ještě papírem obalit.

186. Maso v letě kterak se zachová.

Kdo nemá dobrý sklep, vlož telecí neb skopové maso do sbíraného mléka, tak že ním úplně pokryto. Za horkého počasí musí se pak každodenně, za chladnějšího vždy po 3 dnech mléko slít i obnovit. Tak možno maso bez zkázy po 14 dní zachovat.

Zvěřina neb hovězina vloží se do šátku a zahrabá se do písku ve zvláštní bedně, k tomu cíli připravené. Udrží se po tři neděle a když se uvaří, jest velmi měká.

187. Maso naložené za jeden den tak chutné, jako kdyby dle obyčejného způsobu několik týdnů naloženo bylo.

Maso se vloží do kbelíku solí naplněného a ponechá se tam až se solí nasytí. Pak se na přič přes druhý vodou naplněný kbelík položí několik prutů a na tyto naložené maso; vodou se přebytek soli vytáhne a maso jest takto připraveno za 24 hodin ku spotřebě hotové i mnohem chutnější, nežli obyčejně nakládané maso.

188. Maso nakládané, hamburské.

Na 50 liber masa vezme se 8 liber soli, 12 lotů sanytru, 8 hrstí cibulí, 1 přešle česneku, tolikéž krájených šalotek a jalovce, 2 přešle bazalky, tolikéž marjánky a tymianu, 4 loty bobkového listí, 8 lotů bílého pepře, 2 loty hřebíčku, 2 loty muškátového květu. Všecko to se hrubě stluče a smíšeninou maso natře. Mezi jednotlivé kusy i vrstvy masa se též nasypá, a když sud pln, dostatečně se maso stlačí i obtěžká.

Nejobyčejněji se tak nakládá hovězina.

189. Mahagonové dřevo padělané.

Dělá se z ořechového. Toto se natře slabou kyselinou dusičnou a nad žhavým uhlím usuší. Hlazení i leštění děje se jak obyčejně. Sušení se může též stát pomocí žhavého železa, jež tak dlouho v dostatečné blízkosti držíme, až mořené dřevo patřičně zhnědne. I jiné dříví, ku př. habrové, možno podobně použít, ačkoliv méně snadno barvu mahagonovou přijímá.

190. Májový nápoj.

Dělá se z dobrého bílého vína. Toto se vlíje na možno-li čerstvou, před úplným rozkvětem natrhanou mařinku, již přešle květu jahodníkového, trochu čerstvého opence či kundrátku a 5—6 lístků máty kadeřavé připojíme.

Na láhev vína se dají asi 4 loty cukru.

Když vše to v pokryté nádobě asi 4 hodiny postálo, jest nápoj hotový a nejlépe se hned požije.

191. Myši a krysy kterak vypudíme.

Můžeme jich samých k tomu použít. Několik chycených myší nebo krys zavřeme do drátěné klece, nijaké potravu jim nedadouce. Hlad je brzo přinutí, že se navzájem napadnou, a silnější sežerou slabších. Konečně zůstane jedna myš neb krysa a tou snadno ostatních zaženeme. Ona se totiž tak na svou novou potravu zvykla, že nyní druhých napadá a sežírá. V brzku jich v domě nebude. Jinak ještě možno jednou myší všech ostatních zabít. Chycenou myš zmočíme roztokem dehetu ve rybím tuku a pak pustíme. Čuch po dehetu myši nemilují a v brzku se onou jednou všecky vyženou.

192. Myši kterak se vyhubí.

Jiný prostředek ku vyhubení myší čili vlastně ku zahnání nepříjemných těchto hostů jest olej kamenný. Namažeme jím lněné neb vlněné klůcky a vstrčíme je do myších děr. Za málo hodin je čuch oleje vypudí a mnohou též usmrtí. Podobně působí též kamenný olej na krtky. Též zápach divizny myši nemilují a nejdou do pokoje, v němž několik těchto rostlin se do koutů položilo.

193. Mléko po delší čas zachováno.

Procedí se a přísadou asi $\frac{1}{2}$ —1 lotu cukru na libru mléka při teplotě asi 75 — 80° C. odpaří, až pouze šestina zbývá. Odpaření musí se dít co nejrychleji; proto se mléko ustavičně promichuje a odkouření nejlépe ve širokých mělkých nádobách docílí, tak že dno pouze asi na 3" vysoko mlékem pokryto. Koncentrované čili shustěné mléko uschová se v plechových lahvích dle Appertovy metody, t. j. zahřije se do varu a pak hrdlo lahvic (cínem) zalije.

Mléčný tento extrakt se před upotřebením vodou dle libosti rozředí.

194. Mléko pevné v podobě tabulek.

V Anglicku již od roku 1849 stává dílen, v nichž se mléko suší. Výhodu zvláštní poskytuje tato metoda,

proto že mléko v pevném stavu velmi malou prostoru zaujímá a v suchém místě velmi dlouho bez zkázy vydrží.

Mléko se jemně tlučeným cukrem osladí, třepáním hustější částky od vody oddělí, vše dohromady procedí a pak zbytek odkouří, z vody oproti tomu vypařením opět cukr dobude.

Ještě trochu vlhký kal se do forem jako na čokoládu vtlačí a usuší.

195. Mléko kterak se před zkysáním ochrání.

Přidejme na 1 máz mléka asi 15—20 kapek vody ammonaté; mléko tak upravené zajisté nezkyše.

196 Mléko sražené napravit.

Jak mile se mléko srazilo, přidejme mu trochu (asi 2—3 špičky od nože) čistého potaše aneb suché sody a svařme ho; kal se rozpustí a mléko jest opět dobré.

Ještě účinnivěji působí skrovná přísada čistého louhu natronového, jež si v každé lékárně opatřiti můžeme. V lahvičce dobře zatknuté louh po nějaký čas vydrží, a však předce na síle ztrácí; nejlépe vždy čerstvého upotřebíme.

197. Mléko aby nevykypělo.

K tomu slouží zvláštní pokličky u prostřed zvýšené i otvorem opatřené. Tímto mléko vykypí a dírkami na obvodu pokličky opět do nádoby se vrací. Nutno ovšem, by poklička dobře přiléhala, an by jinak mléko okolo ní vytékalo.

198. Mšice a prostředek proti nim.

Půl libry kafru rozetřeme v $\frac{1}{2}$ žejdlíku lihu na jemný prášek. S tímto smícháme $\frac{1}{2}$ lotu tabáku šňupavého, 1 libru jemně tlučeného pepře a 1 libru sirného květu. Smíšeninu rostliny poprášíme neb posypáme, jakmile mšice neb jiný hmyz se objeví.

199. Mouka kterak se před červi ochrání.

Dokonale se nejprvé na vzduchu, t. j. na výsluní usuší a pak do pytlů nasypá, v nichž se několik bez-

listých proutků javorových nalezá. Mouční moli a hmyz vůbec zápach javorový nesnesou a mouka jest před nimi ochráněna.

200. Moly kterak vyhubíme.

Rozžavme kámen neb želízko a políjme je octem v oné místnosti, kde bychom rádi moly v postelích neb náradí vůbec vyhubili. Pára z octu se tvořící je dokonale vyhladí, pročez i pokoj, kdež jsme jich ještě nepozorovali, častým vykouřením octovou párou před nimi pojistíme.

Z peřin vyženeme moly tlučenými kolokvinty do peří vloženými.

Výborný prostředek proti molům jest melilotus officinalis, skoro všude podlé cest a plotů na výsluní rostoucí. Vložme ročně kytici této rostliny do jarmary, a šatstvo naše bude před moly jisto.

201. Moly kterak ještě možno vyhubit.

Kafr, trochu lněného semena a papriky dej do lněného pytlíčku a vlož týž do jarmary, v níž šatstvo chováš; moli se ho pak netknou a jsou-li tam, se vyhubí.

Podobně působí čerstvé citrony, kteréž nejlépe do škatulky vložíme, aneb listí ořeší, chmel, máta peprná, pelyněk a louč, i více podobných, silicemi proniknutých látek.

Z kožešin a kožichů vypudíme moly nejlépe způsobem svrchu udaným, pomocí páry z octu vyvozené; neboť tím se dokona vyhladí a kožešině se neuškodí.

Chceme-li látky před moly ochránit, poslouží nám též dobře $\frac{1}{4}$ libry skalice zelené s 1 lotem tlučeného pelyňku smíchané. Práškem tím se tkaniny posypají, a moli se jich pak více ani netknou.

202. Nádobí hlíněné tak pevné jako železné.

Hrnce nové natřeme opětovaně řídkým klíhem, a když nátěr dokonale uschnul, lněným olejem. Nádobá pak bude tak pevná jako železná. Chybičky v nádobí,

štěrby a p. se zamazují kašičkou z cihlové moučky, bolu a jemně utřené hlíny z fermeží.

203. Nádoby železné před rzi chráněné.

K tomu cíli se natrou kašičkou z tlučené sody, prazeného škrobu a vody. Týž nátěr možno velmi snadno opět odstranit, proto že se vodou smyje. Pod tímto povlakem zůstane železo vždy lesklé a nádoba nerezaví.

204. Nádoby dubové, kterak chuť po třísle ztratí.

Duboviny, nežli se upotřebí, v kotli asi půl hodiny měkou vodou vyvaříme. Voda vytáhne tříslovinu, jest hnědá a trpká a odlíje se, jak mile zhnědla, protože by se jinak tříslovina opět do dřeva vtáhla. Duboviny zbělí a když jsme je vyňali a asi $\frac{3}{4}$ hodiny oschnout nechali, může je bednář ihned upotřebit. Ostatně nabudou i ohebnosti a pružnosti a velmi dobře k sobě přilehnou, tak že mezer ani spatřit nelze.

205. Nádoby dřevěné když se seschlo, kterak se rychle spojí.

Seschnutím se duhoviny rozstoupí a nádoba nedrží vodu, pročť jestli jí přímo do vody postavit nelze, častěji se tato do ní nalévat musí, nežli duhoviny se opět sevrou. Jedným naplněním však cíle svého dosáhneme, naplnivše nádobu slamou neb senem, kamenem trochu stlačeným; když voda vytekla, zbude v nádobě předce ještě vlhké seno, a duhoviny vlhkostí tou rychle své dřívější vlhkosti nabudou a rychle se spojí.

206. Nakládání meruněk v páře vařených.

V páře vařené ovoce jest nyní oblíbenější nežli na-ložené, vaření samo jest jednodušší nežli jiné, a lacinější proto, že se méně cukru potřebuje. Meruňky zralé, avšak ne přezralé, rozpůlivše, oloupáme a pecku vyjmeme; pak je do sklenic ku nakládání ovoce určených složíme a dle velikosti sklenky 2–3 lžicemi tlučeného cukru posypáme a nádobu měchuřinou převážeme.

Vaření děje se v kotlíku senem nebo slamou částečně naplněném, tak že sklenky se ani dna kotle, ani mezi sebou jedna druhé nedotýkají.

Kotel se studenou vodou naplní a zvolna do varu zahřeje. Vaření musí tak dlouho trvat, až ovoce v sklenicích štávcou pokryto, a voda musí tak vysoko dosahovat, že pouze hrdla sklenek z ní vyčnívají. Pokud vaříme, musí se čas po čase měchuřina olejem potírat, by nepraskla a vzduch do sklenky nevniknul.

Po dokonalém uvaření se nechá oheň vyjít aneb kotel z něj sejme, načež sklenky ve vodě zvolna vychladnou. Takto naložené ovoce dobře vytrvá, jestli ho v suchu chováme; vlhko mu škodí, vzduch též, a proto se jednou otevřené sklenky dlouho zachovati nemohou.

207. Nakládání červené řípy.

Řípa se očistí a uvaří, a když vystydla, na kolečka rozkrájí. Tato se proloží vrstvitě na kousky rozkrájeným křenem a hřebíčkem, a zvařeným octem políje. Za několik dní se může požívat.

208. Nankin padělaný, pěkné barvy.

Rezavé železo, staré hřebíky a p. polijeme dobrým octem; za čtrnáct dní jest pak mořidlo hotovo. Na tkaninu bavlněnou, již nankinovitě obarvit hodláme, kartáčem mořidlo natřeme a pak jí dobře vykartáčujeme. Barva jest právě taková, jako pravého nankinu, a praním se ještě zlepší.

209. Náplast anglická (anglický flastr).

Napněme tafet na rámec a potřeme ho několikráte roztokem vyzího klí v kořalce. Když nátěr uschnul, přetáhneme konečně roztokem vyziny a peruvianského balšamu v libu a náplast je hotova.

210. Nápoje kterak v letě ochladíme.

Velmi jednoduše to docílíme, zaobalivše láhve s nápojem mokrým ubrouskem a postavivše je do průvanu. Voda se z ubrousku vypařuje a tím láhev značně ochla-

zuje. Čas po čase musíme ubrousek opět čerstvou vodou políti, aby vypařování se nepřerušilo. I sudy s pivem neb vínem možno podobně dostatečně ochladiti, což zvláště proto důležité, že k tomuto ochlazení ledu zapotřebí není.

211. Nátěr dobrý a trvanlivý na besídky a špalíry.

Vyhasíme si trochu mastného vápna a rozmícháme mleč s přísadou tvarohu. Nátěr jest pak až na barvu hotov. Červenou docílíme bolusem s kořalkou utřeným se skrovnou přísadou černí sazové; stříbrošedou modří berlínskou a černí sazovou. Natírá se pomocí široké štětky, a když vyschnul, dešti i vlhku vůbec dobře vzdoruje.

212. Nátěr na podlahy.

Podlaha se nejprve dobře vycídí a štěrby i pukliny kašičkou z křídy, sádry a klišu vytmelí; na suchou pak podlahu přijde nátěr. Týž není vlastně nic jiného, nežli dobrý fermež lněný.

Na 4 mazy lněného oleje vezme se 8 lotů klejtů. Fermež se natírá vřelý, a nátěr se opětuje teprv, když předešlý uschnul. Má-li nátěr dlouho vydržet, musí alespoň třikráte se opakovat, načež se dveře i okna otevrou, a po 14 dnech nátěr vlažnou vodou mýdlovou oplákne.

Jiný dobrý a trvanlivý nátěr docílíme, napustivše podlahu nejprve studeným lněným olejem a pak lihovým roztokem šelaku. Nežli šelakovým roztokem podlahu natřeme, musí první nátěr dokona suchý být, jinak nevydrží.

Šelakový nátěr se též třikráte (vždy po vyschnutí předešlého) opakuje a za 24 hodin poslední dokonale uschne.

Nátěr svrchu udaný jest trvanlivější a lacinější, druhý pěknější a rychle hotový.

213. Nátěr olejový na podlahy.

Lněný olej zavaříme s přísadou klejtu olovného

(2 loty na 1 libru oleje), a fermež takto udělaný povolna přilijeme do asfaltu v novém hrnci roztopeného.

Fermeže musí býti alespoň asi dvakráte tolik co asfaltu, kterýž ostatně může být nejsprostšího, nejlacnějšího druhu, ku př. americký.

Smíšenina se dobře propracuje a pak s ostatním lněným fermežem v takovém poměru smíchá, že týž barvu temnohnědou obdrží.

Lakem nyní již hotovým natře se dřevěné nářadí aneb podlaha za horka, a nátěr se opakuje, až dřevo úplně proniknuto i nasyceno. Tak docílí se pěkný, leštěnému palisandrovému dřevu podobný, lesklý povlek, který vlivu povětří za sucha velmi dobře vzdoruje.

Že se znova teprv tenkrát nářadí neb podlaha natírá, když starší nátěr uschnul, netřeba zvláštěm podotýkat.

Jasnější hnědý lak docílíme přísadou barviva „terra siena“ nazvaného. Toto se s vodou utře, usuší, a prášek s fermežem na kamenu dobře rozetře.

Podlaha, takovým lakem chráněná, velmi dlouho vydrží, a nepříjemné mytí jest právě tak zbytečno, jako u podlah voskem natřených; ovšem ale lak mnohem lacinější nežli leštídlo voskové.

214. Nátěr na železo.

Velmi trvanlivým a proti rzi chránícím nátěrem opatříme železo, natírajíce ho lněným olejem neb fermežem s přísadou $\frac{1}{4}$ tuhy (grafitu). Nátěr má barvu i lesk železu podobný.

Jinak docílíme černý, lesklý nátěr, natírajíce horké železo smíšeninou loje neb sádla s voskem a smolou, když nátěr pak nad žhavým uhlím usušíme.

Pěkný, zlatohnědý nátěr na železo dá smíšenina lepu, fermeže a cínu, na kamenu dobře utřená.

215. Nátěr na obtahovací řemeny.

Půl libry čistého vosku roztopivše, přimíchejme mu 12 lotů tvrdého mýdla, $\frac{1}{4}$ libry oleje olivového a $\frac{1}{4}$ libry

tlučené tuhy. Roztopeninu dobře promíchejme a vlijme ji do libovolné formy.

Řemen, na němž břitvy obtahovat chceme, směšeninou namažeme, a přebytek klůčkem setřeme, nežli ho prvníkrát upotřebíme.

216. Neproniklý papír.

Papír vodě úplně vzdorující obdržíme, napustivše obyčejný psací papír lněným olejem, když ho pak v horku usušíme. Lněný olej se horkem promění v pryskyřicovitou, avšak pružnou látku a vodu více skrz papír nepropouští.

Obyčejný papír se nejlépe válci skrz olej provleče a přebytek oleje opět válci, mezi nimiž pak projde, vytlačí (t. j. tak se v papírnách samých nekonečný papír hned připravuje, pakli toho potřeba žádá), jednotlivé archy se vkládají mezi lepenku lněným olejem napuštěnou, a pak se lisují, čímž i do nich olej dostatečně vnikne. Olejem napuštěný papír se pak usuší v prostore na 50—60° R. vytopené, a sice tak, že se archy volně zavěsí, aby horký vzduch ze všech stran k nim volného přístupu měl.

Úplně suchý papír není více olejovitý, t. j. nezpůsobuje olejové skvrny, když jej na jiný, čistý položíme neb přitlačíme, přijímá inkoust i tiskařskou čern a jest úplně vodou neproniknutelný. Může se tedy popsat i potisknout; nejobyčejněji se ale upotřebí ku děláni papírových čalounů na zdi a stropy, zvláště pro pokoje poněkud vlhké.

I hotové papírové čalouny možno podobně upravit, jestli barvy na nich olejem a horkem netrpí.

217. Nespalitelný papír.

Namoč papír do silného roztoku kamence a pak ho opět dokonale usuš. Papír takový jest nespalitelný.

218. Německé myši, krysy a potkany, kterak se vyhubí.

Velmi obyčejná rostlina, tak zvaná pipla (*Cynoglossum officinale*) dostačí ku vypuzení krys a potkanů.

Zápach její jest jim tak nesnesitelný, že se hned z domu vystěhují, v němž tato rostlina se na vhodných místech rozloží.

Nejlépe si v červnu neb červenci byliny sebereme a lodyhy rozmačkáme. Vnať i lodyhy hodíme pak tam, kde se krysy neb potkany nejobyčejněji spatřují, a výsledek nás zajisté uspokojí. Na doklad můžeme uvéstí, že dle shodných svědectví lodníků krysy z lodí se vystěhují, když se na nich ona rostlina rozházela, ano raději do vody se uvrhnou i utopí, nežli by zápach její vydržely.

219. Nepříjemný zápach nově malovaných pokojů kterak se zamezí.

Nepříjemný a nezdravý zápach nově malovaných pokojů snadno zamezíme. Rozžavíme uhlí a na pánev jím naplněnou několik přešší jalovce uvrhneme. Pánev se do prostřed pokoje postaví a dvéře i okna zavřou.

Za 24 hodin nepříjemný zápach se úplně ztratí a zmizí. Tapety i malby tím ničeho neutrpí.

220. Ocet dobrý a laciný.

Laciný i dobrý ocet si uděláme z jednoho mázu laciného vína neb jablečnicku (ovocného vína) a stejného množství vody přísadou 6 lotů domácího chleba. Nechme smíšeninu v teple stát a za 8 dní jest ocet hotový.

Procezen může se velmi dobře uschovat, aniž tím utrpí.

221. Ocet z fialek.

Dejmež několik přešší fialkových lupenů (květů) do lahvice, polijme je silným vinným octem a nechmež pak láhev po několik dní dobře zatknutou na výsluní stát. Ocet nabude výborné příchuti i příjemné barvy a zvláště dobře se hodí ku děláni omáček.

Zcela tak si můžeme udělat ocet z květů konvalinkových. Týž slouží i proti bolení hlavy a ku vykuřování, a působí prý lépe nežli obyčejný.

222. Ocet z bramborů.

Očistěné zmrzlé brambory umyj studenou vodou, uvař, možno-li parou a roztluč pak na kaši. Té přidej ječmenové tluči (Schrott) a sladu, rozmíchej vše teplou vodou a přidej kvasnic. Smíšenina sladne a pak zakvasí, načež se procedí, do nádob ku zkysání slije a tak dlouho v mírném teple udrží, až se v ocet promění.

223. Ocet špatný kterak se zlepší.

Není-li ocet dost kyselý, přidej doň čerstvé syrové vejce, kdyby ho více bylo, v poměru více vajec do něj vlož. Za krátkou dobu spatříš dobrý výsledek. Vejce se neroztlukou, nýbrž celé i se skořápkou do octu vloží.

224. Ocet domácí.

Rozličné jsou návody, kterak po domácku dobrý ocet se udělá. Stůjtež zde nejspolehlivější:

1. Do nádoby asi 14 žejdlíků držící vlij 7 žejdlíků vody, $\frac{1}{2}$ žejdlíku dobré kořalky a 4—6 lžic medu. Vše se dobře promíchá a nádoba pak zabeďná 9 neděl v teplém místě ponechá. Ocet je pak hotov a může se upotřebit; chceme-li však, můžeme ho všelijakými přísadami, ku př. vinným kamenem, zostřit, neb i kořených látek připojit, ku př. 2 kvintlíky pertramového kořenu (*Anthemis pyrethrum*) a p. přísad více.

2. Tři mázy dobré kořalky smíchej s $1\frac{1}{2}$ libry medu a $\frac{1}{4}$ librou vinného kamene, pak přidej převařené vody tolik, že soudek asi 30 mázů velký se na $\frac{2}{3}$ naplní a zabeďněný ho postav do tepla. Za 14 dní jest ocet upotřebitelný.

Sprostý pivní ocet. Větší láhev neb kameninový džbán nám poslouží. Do něj dáme přehršli hrozykových stopek a trochu kvasu (od obyčejného domácího chleba) a všecko pivo, co nám kdykoliv zbude, do téže nádoby vlíjeme.

Na mírně teplém místě rychle zkysá a dá dosti dobrý ocet, který se před upotřebením skrz klůček procedí.

4. Nejprospěšnější způsob zůstane ale vždy tak

zvané dělání octu na rychlo. Potřebujeme k tomu zvláštní soudek bukovými hoblinami aneb drobným dřevěným uhlím naplněný, jakýž nyní v každém větším městě si snadno opatřiti. Na řešetovité dno hořejší se lih vodou velmi rozředěný, 15 až 20 žejdlíků vody na 1 žejdlík silného lihu, vylévá a pozvolna po hoblinách aneb skrz uhlí protékající lih se vzduchem z dola i postranními otvory tam vnikajícím okysličí a v ocet promění.

Dolejší dno soudku jest též provrtáno, i pod ním ve vzdálenosti 1—2" druhé dno. V prostoru mezi oběma se tekutina shromáždí a postranním otvorem vytéká.

Když jednou protekla, jest již kyselá, a však teprv když 4—5krát soudkem prošla, jest skutečný ocet. Po nalití se soudek přikryje, an by jinak příliš mnoho octu se stratilo. Ocet totiž nepovstane přímo z lihu, nýbrž též se promění nejdříve ve látku velmi těkavou, z níž teprv se ocet tvoří; kdyby tedy mnoho oné těkavé látky ušlo, nemůžeme mnoho octu obdržet.

Kdyby po čase takový soudek účinnosti pozbyl, nutno hobliny neb uhlí obnovit a prvněkrát soudek vřelým octem prolít.

Ocet takový jest čistý i dobrý a laciný, ovšem však bezbarevný. Páleným cukrem ho můžeme neškodně zbarvit, a pak se vinnému úplně vyrovná, jestli lih ku zvevětění upotřebený dle způsobu již dříve udaného se byl vyčistil.

225. Ocet kterak se zkouší.

Vezmeme ku průbě asi 2 loty octu. Tyto vypaříme zvolna na polovici, a pak několik kapek na horké plotně v páru proměníme. Jestli není kromě čistě octového jiného zápachu pozorovat, bude ocet čistý, kyselina sirková neb jiné se ostrými, dusivými parami zvláštního čuchu označují. Potom ocet v šálku pozvolna až na skrovný zbytek, asi co by náprstek obnášel, se vypaří a též zbytek dle chuti zkouší. Chutná-li mírně kysele jako ocet, nebyl tento falšován, třebas i zbytek byl trochu slané chuti neb hustý i barevný, neboť soli

a organické přímětky drží i nejlepší vinný ocet. Ostře neb dokonce leptavě a palčivě chutnat nesmí, neboť tak chutná jenom, když ostrými organickými látkami aneb do konce jedy zfalšován, aneb kyseliny mineralné, nejobyčejněji kyselinu sirkovou obsahuje.

Tuto poznáme kromě leptavé chuti snadno, jestli kousek cukru do onoho zbytku uvrhnem; u přítomnosti kyseliny sirkové zčerná.

226. Octový prášek.

Dělá se z vinného kamene. Týž zvlhčíme dobrým octem, a když uschnul, opakujeme to po 4—5 kráte. Pak se na prach stluče a v sklence uschová. Jedným kvíntlíkem toho prášku dva loty vody v dobrý ocet proměníme.

227. Ocet kyselinou sirkovou zfalšovaný kterak se pozná.

Jednodušší způsob nežli dříve udán jest ten, jež udává Böttger. Opatříme si z lékárny čistý chlorid vápenatý a rozpustivše ho v dešťové vodě, přikapáme trochu roztoku do octa, jež zkoušeti hodláme.

Ku průběh se vezme asi $\frac{1}{2}$ žejdlíku octa, a nežli se skoumadlo přidá, zavaří se, a po přikapání chloridu vápenatého se nádoba přikryje.

Ocet dobrý se nikterak nezmění a po 24 hodinách jest právě tak čistý, jako dříve; obsahuje-li kyselinu sirkovou, zkalí se, a bílá tvrdá moučka sádrová se na dně nádoby pozvolna usadí.

228. Ocelová péra jak se dlouho zachovají.

Výborně nám poslouží sklenka broky (č. 6—7) naplněná, jíž nejlépe na psacím náčiní upevníme. Péra se pak neutrou, nýbrž když psát přestaneme, vstrčíme péro mezi broky. Inkoust s péra dokonale sejde, a vlivem olova se ocel dlouho bez porušení udrží.

I ku vycídění ocelových pér, a když něco, ku př. chloupek, mezi nožičkami jim uvázlo, taková broky naplněná sklenka nám velmi dobře poslouží.

Též mastnoty ocelová péra před rezavením ochraňují.

K tomu cíli péro, když jsme psát přestali, do mastnoty, ku příkladu smíšeniny loje a sádla, vstrčíme a hned na to klůčkem utřeme; na péře tu vždy ještě tolik mastnoty zůstane, že co jemný povlek ocel chrání.

Nechce-li ocelové péro více psáti, mnohdy se zlepší, když ho vypálíme.

229. Ochrana potravy proti myším.

Vlož do špižírny neb vedle pokrmu, jež ochrániti chceš, několik keříčků divoké máty a přesvědčíš se, že se myši jich ani netknou. Zápach této byliny je daleko zapudí.

230. Olejové skvrny kterak se vycídí.

Čerstvé olejové skvrny nejlépe z šatu vypravíme, když je čistou studenou vodou tak dlouho myjeme a oplakujem, až vyjdou. Teplou vodou se rozbřednou a pak tím tíže je vypravit.

Ostatně již dříve jiné prostředky se podotkly.

231. Olejové skvrny z papíru vypravit.

Skvrnu pokryjme jemně škrábanou křídou, položme papír pak mezi lepenkou neb prkénky do lisu a v mírném tlaku jej 12 hodin tam ponechme. Křída se pak kartáčem sejme a skvrnu obyčejně není více spatřit. Kdyby však předce nebyla zmizela, položíme na ni měkký pijavý papír a vyžehlíme ho.

232. Olej před žluknutím ochráněn.

Příčina žluknutí jest působení kyslíku vzduchu na mastnoty. Chceme-li tedy olej před žluknutím pojistiti, dastačí ho v láhvi vrstvou asi 2 palců lihu pokrýt, neboť pak vzduchu k oleji přístup zamezen.

Nejlépe lahvice až do hrdla olejem, hrdlo pak libem naplnit; kolmo postavené lahvice se co možná bez pohnutí na témže místě ponechají a olej zůstane bez proměny, zvláště když zátku ještě měchuřinou přepneme.

233. Olejový lak bílý k natírání dveří a oken.

Obyčejný bílý nátěr dveří a oken jest běloba s fermežem lněným utřená. Po druhé t. j. když dvéře již

jednou tímto nátěrem natřeny, vezmeme lépe méně fermeže t. j. pouze tolik, co ku utření barvy postačí a rozředíme ji olejem terpentýnovým. Když i tento druhý nátěr vyschnul, přetře se smíšeninou damarového a kopalového laku aneb pouze damarovým lakem a sice dvakráte.

Nátěr jest pak velmi pěkný, bílý a lesklý i vytrvá velmi dlouho bez proměny, kdežto obyčejný nátěr bělobový brzo sežloutne.

234. Olej, jímž se politura zlepší a opraví.

Jeden lot alkany necháme s 8 loty starého lněného oleje po několika hodin v teple asi 60° R. stát a čas po čase zamíchavše roztok odcedíme. Tímto olejem každých 6—8 neděl domácí náradí dříve dobře otřené i vyčiděné jemným klůckem potřeme a uschlý nátěr druhý den hedvábnou látkou jemně vyleštíme.

Žlutou polituru nemůžeme týmže olejem opravovat a vyleštovat, nýbrž si připravíme druhý kurkumou na místě alkany.

Náradí tímto způsobem leštěné vyhlíží vždy jako nové.

225. Ořechům starým, kterak se dá chuť čerstvých.

Staré vlašské ořechy chutnají nemile, proto že olej z jader je žluklý; snadno však možno tomu odpomoci.

Staré ořechy nemožno loupat a právě ta žlutá pevně přiléhající slupka jader má nejvíce trpkosti. Vložíme tedy, otevřevše zevnější tvrdou skořepinu, ořechy do čerstvé vody, aby tato onu slupku pronikla. Můžeme jádra pak snadno oloupat a chuť jejich se tím znamenitě zlepší.

236. Ovoce zavařené před plísní a zkázou ochráněné.

Dostačí prý nádobu, v níž se nachází, na $\frac{1}{4}$ palce cukrem posypat, t. j. měchuřinou, již přepnuta jest, takovouto vrstvou pokrýti.

237. Ovoce zavařené když zkysalo, kterak se napraví.

Zamezit se zkysání nemůže, avšak potašem neb sodou se ocet neb vůbec povstalá kyselina otupí a ovoce znova s přísadou cukru v páře zavaří.

238. Ovoce, kterak se nejlépe suší.

Hrušky se oloupají a buď celé buď na půlky neb čtvrtky rozkrájené usuší; jablka se oloupají a po vyjmutí ohryzku na kousky rozkrájí; slívy a švestky se otevrou a pecka vyjme, aneb i jak obyčejně s pečkami usuší; třešně se suší vždy celé.

Ovoce se na liskách neb rohožích rozloží a v mírně horkých pecích usuší.

Za první doby sušení musí páry odtah míti, an by jinak ovoce spíše se uvařilo nežli usušilo.

239. Ovocné víno.

Ovocné víno chutí maderskému vínu podobné obdržíme tímto způsobem. Čerstvý mešt ovocný smícháme s takovým množstvím medu, že vejce na tekutině splývá, pak ji zavaříme, pěnu pilně asi po 15 minut sebiráme a svařenou tekutinou do vhodného soudku, jenž ale o něco větší býti musí, slíjeme. Kvašení započne co nevidět a když přestalo, t. j. tekutina se vyčistila a žádnou pěnu více netvoří, doplní se soudek starým ovocným vínem a zabeďní.

V březnu budoucího roku stáhne se víno do láhvi a za 6 týdnů se může upotřebit.

Ostatně vydrží leta a čím starší jest, tím větší lahodnosti nabývá a tím více se pravému maderskému vínu podobá.

240. Otisknutí rytin na kámen.

(Dle prof. Hasmana.)

Rytinu neb vůbec tisk vložíme do kyseliny dusičné tak, že je asi na 1—2 čárky pokryt a potřeme je roztokem tiskařské černi v oleji levandulovém. Potisknutá

místa černě přijmou, ostatní nikoliv; slíjeme-li tedy kyselinu a oplákneme tisk vodou, můžeme za několik minut rytinu neb tisk na připravený kámen položit a pak otisknout. Originál tím ani nejméně neutrpí. Rytiny jemnější ovšem se neotisknou zcela dokonale a jemnější stíny otisku schází, a však předce se obdrží obraz upotřebitelný.

241. Zkouška na bavlnu lněné látky přimíchanou.

Namočme proužek tkaniny do roztoku cukru a soli a když opět uschnul, spalme jej zvolna na plamenu svíce. Vlákno lněné zanechá šedé, bavlna černé uhlí.

242. Zkouška na bavlnu vlně připojenou.

Proužek tkaniny zmočme v roztoku kyseliny pikrové; vlna se pěkně žlutě zbarví, bavlna zůstane bezbarevná.

243. Pivo, kterak před skysnutím ochránit.

V Anglii přidávají každému vědru piva k vývozu určenému jedno vejce syrové a celé. Bezpochyby že vápno skořepin vejčích kyselinu neutralisuje.

244. Pečetní vosk.

Pečetní vosk jest slitina neb roztopenina šelaku s terpentinem a jinými pryskyřicemi všelikým způsobem zbarvená. Dělá se následovně:

Šelak se s terpentinem (nejlépe tak zvaným benátským) v nové nádobě při mírném horku roztopí a pak barvivo upotřebené, ku př. rumělka s terpentinovým olejem na kašičku rozetřená připojí i vše dokonale promíchá. Roztopenina zůstane tak dlouho na ohni, až bubliny vystupují, načež se opět dokonale promíchá a konečně do pocínovaných forem železných vyleje. Formy se olejem potrou, aby vosk pečetní k nim nelnul. Hotové vychladlé roubíky hladí se protažením skrz plamen lihový.

Ku jednotlivým druhům se potřebují rozličné přísady; stůjtež zde nejspolehlivější předpisy:

Nejkrásnější červený pečetní vosk.

8 lotů benátského terpentinu, 14 lotů šelaku, 8 lotů rumělky, $1\frac{1}{2}$ kvintlíků bílé magnésie a dostatek terpentínového oleje ku utření barvy.

Krásný červený čís. I.

Tyže částky ve stejném poměru, pouze rumělky o 1 lot méně.

Červený čís. II.

8 lotů benátského terpentinu, 13 lotů šelaku, 1 lot kolofonia, 5 lotů rumělky a $1\frac{1}{2}$ kvintle magnésie a terpentínový olej.

Červený čís. III.

8 lotů benátského terpentinu, 12 lotů šelaku, $1\frac{1}{2}$ lotu kolofonia, $3\frac{1}{2}$ lotu rumělky, $1\frac{1}{2}$ kvintle magnésie a dostatek terpentínového oleje.

Červený čís. IV.

Terpentinu a šelaku jako u předešlého, kolofonia a rumělky po 3 lotech, magnésie atd. jako svrchu.

Červený čís. V.

8 lotů terpentinu, 11 šelaků, $3\frac{1}{2}$ kolofonia, $2\frac{1}{2}$ rumělky a ostatní jako u předešlých.

Krásný černý čísl. I.

9 lotů benátského terpentinu, 18 šelaku, 1 kolofonia a černě sazové s terpentínovým olejem utřené dle libosti.

Černý čís. II.

8 lotů benátského terpentinu, 16 šelaku, 6 kolofonia a černě jak svrchu.

Tmavohnědý.

8 lotů benátského terpentinu, 15 šelaku, 3 anglické hnědně, $1\frac{1}{2}$ kvintle magnésie a olej terpentínový.

Hnědý.

8 lotů benátského terpentinu, 14 šelaku, 6 kolofonia, 3 anglické červni, ostatní jak svrchu.

Jasnohnědý čís. I.

8 lotů benátského terpentinu, 15 šelaku, 2 loty anglické červni, 1 lot rumělky, 1 jemně utřené neb vyplavené křídý, pak magnésie atd.

Jasnohnědý čís. II.

8 lotů benátského, terpentinu, 14 šelaku, 6 kolofonia, 3 anglické červni, $\frac{1}{2}$ rumělky, 2 loty vyplavené křídý atd.

Tmavomodrý.

6 lotů benátského terpentinu, 14 šelaku, 2 kolofonia, 2 modře mineralné atd.

Žlutý.

4 loty benátského terpentinu, 8 šelaku, $2\frac{1}{2}$ kolofonia, $1\frac{1}{2}$ lotu žlutě královské, $1\frac{1}{2}$ kvintlu magnésie a dostatek oleje terpentinového.

Zelený.

4 loty benátského terpentinu, 8 šelaku, $2\frac{1}{2}$ kolofonia, 1 lot žluti královské, $\frac{1}{2}$ lotu modře horní, magnésie atd.

Karmínový.

4 loty benátského terpentinu, 8 šelaku, 2 kolofonia, 3 loty čínské červni, 1 kvintlík magnésie a dostatek oleje terpentinového.

Zlatý.

8 lotů benátského terpentinu, 16 lotů šelaku, 14 lístků pravého pozlátka, 1 lot bronzového prášku, $1\frac{1}{2}$ kvintle magnésie a dostatek terpentinového oleje.

245. Pečetní vosk červený, velmi krásný.

Roztop mírným teplem 16 lotů šelaku a 10 lotů benátského terpentinu, a přidej pak 12 lotů rumělky a 6 lotů jemně utřeného úbělu (alabastru). Když vše dobře promícháno, přilej 1 lot tekutého storaxu a pak opět vše promíchej. Roztopenina dá velmi krásný a vonný pečetní vosk, ovšem též dražší nežli obyčejný.

246. Pečetní vosk velmi krásný dle jiného předpisu.

Kameninový aneb železný emailovaný hrnec nám nejlépe poslouží. V něm roztopíme zvolna 8 lotů benát-

ského terpentinu a zahřejem ho až značné páry vydává. Pak se nádoba od ohně odstaví a 16 lotů šelaku připojí a dobře promíchá. Pak postavíme hrnek opět na oheň a zahříváme až směsina se dobře slíje a jako med teče a se táhne. Tu se opět odstaví a za pilného promichování se pozvolna 4 loty jemně rozetřené rumělky a pro libovůni trochu benzoe neb storaxu připojí. Vosk jest nyní hotový a netřeba jej nežli do forem vylíti, aneb na mramorové desce hlazeným dřevem v roubíky vyválet. Deska i dřevo musí se olejem, nejlépe mandlovým natřít, aby se pečetní vosk na ně nelepil.

Roubíky nabudou lesku nahříváním a povrchným roztopením, ku př. když je nad žhavé uhlí podržíme.

Jiné předpisy, dle nichž možno dobrý pečetní vosk udělat, jsou ještě:

1. 20 lotů benátského terpentinu, $\frac{3}{4}$ libry šelaku, $\frac{1}{2}$ libry rumělky, $\frac{1}{2}$ lotu storaxu a $\frac{1}{2}$ lotu benzoe, pak 6—12 lotů jemně prachovitého úbělu. Úběl se nejlépe v horkém hmoždíři tluče a roztírá.

2. Jedna libra šelaku, 20 lotů benátského terpentinu, 8 lotů prachovitého úbělu, $\frac{1}{2}$ lotu storaxu a $\frac{1}{2}$ libry rumělky. (Jest méně krásný nežli předešlý.)

3. Tři libry šelaku, $\frac{1}{2}$ libry kolofonia, 12 lotů benátského terpentinu, $\frac{1}{2}$ libry rumělky, $\frac{1}{2}$ libry úbělu.

4. Osm lotů šelaku, 8 obyčejného terpentinu, 8 kolofonia, tolikéž křída, 4 loty rumělky a 4 minia. Křída musí být velmi jemně utřená, nejlépe plavená.

5. Půl libry šelaku a tolikéž terpentinu, $\frac{3}{4}$ libry křída a 2—3 loty rumělky a minia. (Laciný a předce dosti dobrý.)

247. Pečivo z pšeničné mouky kterak se výhodně připravuje.

Zvláštní ohled mějme vždy k tomu, by kvasnice dobré byly, neboť špatné kvasnice — špatné pečivo; též nesmíme s nimi příliš spořit, neboť působí dle množství svého.

Kvasnice neupotřebujme ku zadělávání studené, nýbrž vždy alespoň vlažné a přidejme jim trochu cukru, tím se účinnost jich značně zvýší.

Mléko převařené se ku zadělání moučných pokrmů méně hodí nežli čerstvé před zaděláním ohřáté; těsto s převařeným mlékem zadělané potřebuje více kvasnic a méně dobře kyne. Máslo a mastnoty vůbec by se též dle možnosti šetřit měly, neboť čím mastnější těsto, tím špatněji kyne a tím méně snadno se pokrm zažije.

248. Papír průzračný.

Papír obyčejný mašinový napustíme fermežem damárovým, až je dokonale průzračný; nesmíme však tolik fermeže naň přenést, že by ji papír více nepřijmul.

Papír takto připravený jest, když uschnul, dokonale průsvitný a bílý, nežloutne, nezkaží se časem, nýbrž podrží své průsvitnosti vždycky. Křídou, tužkou a inkoustem možno na něm psáti jako na obyčejném papíru; hodí se tedy velmi dobře k okreslení. K tomu jest též i laciný.

249. Průsvitný papír jiného druhu.

Uděláme si ho z tak zvaného hedbávného papíru, t. j. jemného neklíženého mašinového papíru. Na 10 kněh téhož papíru vezmeme $\frac{1}{2}$ žejdlíku oleje terpentínového, $\frac{1}{8}$ žejdlíku fermeže z lněného oleje, 8 lotů kolofonia, 6 lotů benátského terpentínu a trochu vosku, vše dobře rozehřejeme a smíšeninou papír napustíme.

250. Peří kachní k okrase upotřebitelné.

Lesklé peří na krku mnohých kachen nenechme nikdy vyškubat, nýbrž stáhněme kůži i s ním a dejmež ji jirchářsky vydělat.

251. Petržel v zimě čerstvá.

Pokryjeme obyčejný květník prkénkem několika dírami opatřeným a naplnivše květník dobrou prstí trochu stěsnanou, vložíme do zemi každou dírou několik semenek petrželových. I v zimě v teple dosti rychle klíčí a rostou, tak že dle potřeby vnati obdržíme.

252. Petržel léta zachovaná.

Přehršli petrželi přebeřme a hrubší stopky i řápiky odhodme, pak ji oplákněme a na drobno rozkrájejme. Této petrželové sekaniny co nejvíce možno do vaječného těsta vhněteme, tak že se to obyčejnému těstu nudlovému podobá, a bochánky neb placičky z něj udělané v peci neb troubě usušíme.

Takové bochánky za sucha leta vydrží, a když na př. pokrmu přísadu petrželi dáti chceme, netřeba nám nežli jižce trochu rozetřeného bochánku připojiti.

Těž možno si z něj velmi chutnou a silnou polévku připraviti. K tomu cíli zavaříme vodu s kousíčkem másla a trochýtkem soli, přidáme dle libosti petrželového bochánku a rozmícháme ve vařící polívce dvě vejce. Jestli ještě smažené žemličky přidáme, bude zajisté polívka dobrá i chutná.

Ovšem může konečně, kdo zahradu má, snadně si vždy čerstvou petržel zaopatřit, neboť pokryje-li záhon slaměnou rohoží, bude ji i v zimě míti, pakli za pěkného počasí rohoži poodstraní.

253. Pilníky tupé kterak se ostří.

Polož je do rozředěné kyseliny sirkové (na 1 díl kyseliny 5 dílů vody) a ponech je tam 48 hodin.

Kyselina rozpustí piliny mezi zuby vniklé a zuby samy nabrousí. Když je pak vyndáme, musíme je čistou vodou aneb lépe slabým louhem dobře opláknout a do sucha utřít nežli se upotřebí, jinak rezaví.

254. Pivo zázvorové.

Tři mázy vody vař asi $\frac{1}{2}$ hodiny se 4 loty rozkrájeného zázvoru a rozpust v odvaru 4 libry cukru. Tekutinu vlij pak do vhodného soudku, přidej šťávu 3 citronů a tolik vody, že v celku 10 mázů tekutiny dostaneš. Když tato za obyčejné teploty (přísadou kvasnic) vykvasila, stáhni ji do láhví a uschovej.

255. Plátno vodou neproniklé.

Dva žejdlíky lněného oleje vařme mírně asi 2 hodiny s $\frac{1}{4}$ librou kaučuku a když tento se rozpustil, přidejme $1\frac{1}{3}$ mázu oleje, 1 libru žlutého vosku, 1 libru pryskyřice (obyčejné smrkové) a 1 libru klejtu olovného. Vše to se povaří a horkou ještě tekutinou plátno natírá. Nátěr dobře na něm lpí a plátno zůstane tak ohebné jak bylo. Takové plátno se obyčejně upotřebí ku vyrábění vodovodných rour u stříkaček.

256. Polívka dle nejlepšího způsobu vařená.

Polívka jest tím lepší, čím dokonaleji se vodou vše co rozpustno z masa vytáhnulo — ovšem v téže míře musí být vyvařené maso špatnější. Žádáme-li si tedy zvláště silné polívky, rozkrájíme maso (nejlépe hubené, tučné se nikdy tak úplně vodou nepronikne) na drobné kousky a tyto studenou vodou (asi libru vody na libru masa) polijeme. Za hodinu asi přistavíme pak hrnec k ohni a pozvolna obsah k varu zahřejeme. Sůl se nejlépe studené vodě přidá, ostatní přímětky, ku př. cibuli a podobné zeleniny neb koření lépe později připojiti. Takovým způsobem se maso dokonale vodou vytáhne a polívka jest tak silná, jak ji dané množství masa poskytnouti může. Kdybychom oproti tomu chutné a živné maso si přáli, polívky nedbajíce, uvrhneme ho v hrubých kusech do velkého množství vařící vody a hledíme k tomu, aby var nepřestal. Tu se pory masa sraženou bílkovinou zalepí a šťáva z něj nevyjde; maso jest pak velmi chutné, avšak polívka skoro bez vší ceny. Udaným svrchu způsobem má se to na opak a vyvařené maso jest nechutná vláknovina.

257. Polívkové tabulky.

12—16 liber dobré šťávnaté ne příliš tučné hověziny, 8 liber teletiny, několik kusů starší drůbeže, 2 telecí nožičky a 1 libra hubené šunky se do měděného kotle skrájí, vodou polije a s přísadou soli, cibulí, pe-

tržele atd. dle libosti asi po 6 hodin vaří, při čemž se pěna pilně sbírá.

Odvar se pak nechá vystydnout a procedí se skrz jemné síto, načež se v čistém hrnci opět svařuje. Za nějaký čas se hrnek od ohně odstaví a za hodinu stuhlá mastnota sebere. Hubená polívka se dále svařuje až hustoty rozvařeného klišu dosáhne a stydnouc rosolovitě stuhne. Nyní se vylíje do forem jako na čokoládu a v průvanu se usuší. V suchu se takové polívkové tabulky velmi dlouho drží a jak mile kousek ve vodě rozvaříme, obdržíme chutnou a silnou polívku.

I jiná slabší polívka se jimi znamenitě zlepší.

258. Polívka kterak se zachová.

Polívka zvláště silnější v letě a vůbec za tepla velmi rychle se kazí, předce však možno ji bez porušení delší čas uschovati. Vlijeme ji k tomu cíli do lahve a zatkneme hrdlo bavlnou — ona se pak i více dní bez porušení udrží, třebaš stejnodobě v obyčejných nádobách za několik hodin se zkazila.

Pokusy dokázaly, že tímto způsobem polívku po měsíce ba přes celý rok bez porušení možno zachovat.

259. Polívkový extrakt.

Obyčejné polívkové tabulky, pakli jich sami si neuděláme nýbrž koupíme, nedají nám rozvařeny čistou polívku, nýbrž, protože jsou klišovité, odvar nechutný a co potrava skoro bezcenný; jinak ale dlužno posoudit extrakt masový čili polívkový. Když se totiž maso delší čas s vodou vařilo a polívka dosti dlouho svařovala, nabude konečně volným odpařováním (možno-li při nižší teplotě nežli 100°C) hustoty starého medu a hnědé barvy. 1 lot tohoto extraktu dá s 1 librou vody a trochýtkem soli nejsilnější polívku; ovšem ale jest též dosti drahý; neboť 32 liber dobré hověziny bez všech kostí dá jenom 1 libru takového extraktu.

Nic méně se odporučuje velmi svou trvanlivostí a malým prostorem, jež zaujímá, zvláště vojenským ne-

mocnicím za čas války a pro lodní zásoby. Dle svědectví Parmantiera těžce ranění vojíni polívkou z tohoto extraktu tak rychle se zotaví, že i když mnoho krve ztratili, jí a trochýtkem vína tak sesílí, že jich možno do nemocnic dopravit.

260. Politura.

Lot alkany zabřívějme s 5—6 lžícemi lněného oleje, avšak tak, aby směšenina se nevařila, a obdržíme tekutinu, ku leštění obyčejné politury výborně se hodící. Jemný klůček ji zvlhčíme a nářadí zvolna potřeme. Za 24 hodin do úplného lesku tuto vrstvu třením vyleštíme a na měsíce jsme nářadí opět tak vyleštili, že netřeba více nežli obyčejného klůčku ku otření prachu, by úplný lesk podrželo.

Jemnější dříví, ku př. třešňové, švestkové, ořechové, jabloňové a hruškové a cizinská dřeva nejlépe se vyleští mlékem. Nářadí se od špíny a prachu očistí a pak čerstvým mlékem natírá. Leštění se děje vlněným klůčkem a opakuje se tak dlouho, až cíl dosažen.

Na místě mléka ovšem olej se též upotřebuje, avšak mléko tím předčí, že pak špína tak silně ku nářadí nelne a toto nežádného nepříjemného čuchu nenabude. Ostatně tu netřeba na vyschnutí čekat, jako u oleje. Nové nářadí se týdně, staré měsíčně mlékem natírá.

261. Povidla.

Švestky se nejlépe před uzráním česají a pak se na půdě na slámě dozrát nechají. Povidla sama se dělají takto: Švestky se omyjí, vyloupají a na mírném ohni v kotli ustavičně promichují a vaří, až voda se vypaří a šťáva hustou stejnou kaší tvoří. Obyčejně se hmota tak dlouho zavařuje, až průba vyňatá na psací papír uvržena neproráží, pak se ještě jednou promíchá a v kameninové nádobě uchová. Na suchém místě dobře vydrží — vlhko povidlům škodí a rychle je zkazí.

Pěknou černou barvu a příjemnou příchut nabudou povidla, když košíku švestek přehršli zralých bezinek

přimícháme a v kotli rozetřeme, aneb šťávu z nich do kotle vycedíme.

Obyčejně se též trochu citronových slupek, 4 loty zázvoru a tolikéž hřebíčku na nůši švestek přidává. Zvláště jemná povidla obdržíme, protlačivše rozvařené ovoce skrz sýto aneb plátno, ovšem když vše již dobře spojeno, slupiny zůstanou pak v sýtě neb plátně a pouze šťáva projde.

Tato se pak sama o sobě dále svařuje, a žádané hustoty nabude. Zbytek v plátně dá hrubší povidla.

262. Pozlacení pomocí zinku (zdánlivé).

Anglický lučebník Nicholson udává následovní způsob pozlacení mědě zinkem. Z 1 dílu zinku a 12 dílů rtuti dobude se amalgam měkký, polotekutý, k tomuto pozlacení upotřebitelný. Měď, již pozlatiti chceme, musí se dobře vycídit a proto se do kyseliny dusičné vloží a pak umyje. Pak se dá amalgam do kyseliny solné, již trochu vinného kamene přidáno (nejlépe surový, čistěný méně prý působívá) a v této tekutině se vycídná měděná věc vaří až je zdánlivě pozlacená. Měděný drát takto pozlacený možno mnohem lépe zjemnit nežli čistou měď. Přidá-li se trochu zlata do amalgamu, bude pozlacení pravé i trvanlivé; jinak pouze zdánlivé.

263. Prášek limonádový.

Jeden kvintlík krystalisované kyseliny vinné rozetřeme s 3 loty cukru a 3 kapky oleje citronového. Roztok téhož prášku ve vodě vůní a chutí se úplně pravé limonádě vyrovná.

264. Prášek perský proti hmyzu.

Nejúčinnivější prostředek proti hmyzu jest tak zvaný perský neb kaukaský prášek, tím více zobecnělý, že zápachem svým hmyz vábí a usmrcuje, lidem však a domácím zvířatům nikterak neškodí.

V Rusku ovšem již dávno se všeobecně užívá, v ostatní Evropě ale teprv od nedávna, a ještě méně dlouho se ví, jakým způsobem se dobývá.

Rostlina, kteráž usušená a rozetřená takto působí, jest nyní u nás dosti známa a kdožkoliv buď v hrnci buď v zahradě ji chová, snadno z kvetoucí byliny účinný prášek proti hmyzu si udělá.

Nejúčinnivější jest prášek ze sušených květů.

265. Prášek ku odstranění inkoustových skvrn z papíru.

Smíchej jemně utřený sanytr se sírou, kamencem a jantarem, a tři touto smíšeninou flek pomocí jemného lněného klůcku.

I písmo podobně vyškrabáme, pokud čerstvé.

266. Prasknutí lahví kterak se předejde.

Lahvice, v nichž pivo chováme, rády pukají. Snadno tomu předejdeme, vloživše mezi zátku a hrdlo kousek stébla slámy. Tato se, i když zátka nejpevněji přilehne, nikdy tak nesmáčkne, že by přebytek kyseliny uhličitě jí dříve nevyšel nežli lahev praskne.

Slouží nám tedy jako pojišťovací zamyčka.

267. Prašivina u domácích zvířat kterak se vyléčí.

U koní.

8 lotů rtuťové masti, 1 $\frac{1}{2}$ libry konopného oleje, 4 loty oleje z paroží a 8 lotů sirného květu rozetřeme a mastí nabytou zvíře po celém těle potřeme. Dva dni musí kůň ve stáji zůstat, třetího dne se otře slaměnými víchy a podobně ještě po dva dny se pokračuje. Otírání trvejž asi 1 hodinu denně.

Jedenáctého dne omyje se slabým louhem a mýdlem. Kdyby to úplně nepomohlo, opakuje se vše po 14 dnech.

Homeopaté předpisují proti prašivině denně jednou Sulphur, Sepia aneb Dulcamara a když se vředy objeví, arsenic, alb., proti vlhké prašivině lycopodium.

U hovězího dobytka.

Dobytče se omyje kartáčem namočeným do tekutiny, již obdržíme 4 libry tabáku ve vědře vody hodinu po-

vařivše, když odvaru 1 libru sirného květu a 2 libry potaše přidáme a vše opět $\frac{1}{2}$ hodiny vaříme, načež se ještě 1 libra oleje parožího připojí. Teplou tekutinou se dobytče jednou za den omývá až svrbění přestane a srst opět se obnoví. Homeopaticky se léčí prašivina hovězího dobytka denní dávkou, k níž Sulphur, Sepia a Dulcamara upotřebeny.

U ovcí.

Čtyry díly vápna a 5 dílů potaše se s jíchou (močem starým zahnilým) na kaši rozetrou a 6 dílů oleje parožího, 3 díly dehetu, 200 dílů jíchy a 800 dílů vody připojí. Všecko se dokonale promíchá a ovce do této tekutiny ponoří. Homeopaté předpisují 3 dávky tinktury z sirného balsamu, vždy po 2 kapkách.

U prasat.

1. Opětovaně se zvíře teplou mýdlovou vodou omývá.
2. Vepřový dobytek se opětovaně vykoupá v teplém louhu, jemuž trochu mýdla přidáno.

U psů.

Zvíře se natře mastí ze sádla a sirného květu po celém těle, zvláště na hřbetu. Homeopaticky se léčí sírou, ve vlažném mléku podanou.

U koček.

Hlava a nohy se denně dvakrát olejem kafrovým natírají.

268. Prostředek proti pomnutí se psů.

Gdoulová jádra se s lněným olejem políjí a po 24 hodinách s trochýtkem mléka smíchaná psu podají. Tímto prostředkem prý se pes před pomnutím ochrání i kdyby skutečně ho vzteklý pokousal. Že ostatně v podobném případě všech zákonem předepsaných zdravotních ohledů šetřit nutno, netřeba zajisté zvláště dokazovat, neboť zkušenost učí, že člověk od vzteklého psa pokousán, obyčejně též ztracen bývá.

269. Prostředek proti uštknutí komárů.

Vař kmín v octu neb víně a odvarem potři tvář, krk i ruce, komárové se ti pak vyhnou; pakli však tě již kterýs uštknul, nejlépe ti prospěje ránu olejem natřítí.

270. Prostředek proti zmrznutí.

Kdožkoliv v zimě, zvláště za silného mrazu cestovati musí, nezapomeň nikdy se kouskem kafru zaopatřit a kdyby zimou příliš skřehl, pojez trochýtek. Životní teplo se tímto prostředkem znamenitě zvýší a síla navrátí. Obyčejné k témuž cíli užívání lihovin neb kořalky nemůžeme odporučovat, proto že smutné příklady dotvrzují, že ovšem lihoviny na krátkou dobu rozjaří, avšak též spánek v zápětí mívají a kdo v třesnutém mrazu venku usne — též zmrzne.

271. Prostředky ku zachování krásy.

Proti obyčejným pihám, červeným plámám a vůbec mrvám pleti dobře nám poslouží roztok půl kvintlíku boraxu (bledny) v lotu růžové vody a tolik též vodičky z pomorančového květu. Jím potřeme skvrny 1—4krát denně a necháme tekutinu na nich vyschnout. Jednoduchým tímto prostředkem se zdraví nikterak neuškodí, což se o obyčejných kosmetických vodičkách a vůbec prostředcích ku zachování krásy vždy tvrdit nemůže — a výsledek bude zajisté uspokojivý.

272. Přesolené jídlo kterak se zlepší.

Kousek obyčejné mycí houby vyperme dobře čistou vodou a když jsme ho opět vyždímali, ponořme jej vidličkou na chvílku do horkého (možno-li vařícího) pokrmu. Sůl se do houby vtáhne a jídlo zlepší.

273. Rámy pozlacené kterak se nejlépe čistí.

Zvlhčí se octem a po několika minutách čistou se vodou opláknou. Třít se nesmí, protože by pozlacení utrpělo. Nejlépe je po opláknutí na výsluní neb v mírně teplém pokoji usušíme.

274. Rezové skvrny ze železa kterak se vypraví.

K tomu nám poslouží smíšenina z 4 lotů jantaru, 2 lotů triplu a 1 lotu ocelových pilin, jež se roztlukou a s 2 díly čistého olivového oleje rozmíchají. Kašičkou se pak železo pomocí vlněné látky neb kůže tře až rez zmizí a úplný lesk se objeví.

275. Rezové skvrny na leštěné oceli kterak se nejlépe vycídí.

Namažme skvrny dřevěným olejem a po několika dnech třeme je tvrdým dřevem smíšeninou oleje, triplu a šmirglu namazaným. Když rez dostatečně se vymnul, setřeme olej ze skvrn a dokona je kašičkou z octa a šmirglu vycídíme. Dokonalý lesk docílíme leštěním ocele kůží a krevelem. Olej olivový čistý k tomuto účelu přímo lze použít, špatnější druhy dřevěného oleje však se musí do pětkrát většího množství roztopeného olova vlít, aby ostrosti pozbyly; protože jinak olejem rezovatění se nepřekazí, nýbrž podporuje.

276. Rostliny chřadnoucí osvěžit.

Rostliny v hrncích chované můžeme snadno osvěžit, polívajíce jich každý 3.—4. den slabým roztokem skalice zelené. Po zalití se hrnce do stínu postaví.

Rostliny takto osvěžené bujně pučí a rostou, třeba před tím značně chřadly.

277. Rostliny svadlé kterak se osvěží.

Nejlépe působí nasycený lihový roztok kafru, jehož dle potřeby vodě ku zalívání přidáme (4 kapky na 2 loty vody). Voda se musí ovšem dokonale s kafrovou tinkturou potřepat, protože se kafr ve vodě rozptýlí, avšak nesnadno rozpustí.

278. Rosol z kostí.

Ačkoliv co potrava velmi skrovné ceny, předce se zvláště s masem dohromady požívá; sám o sobě pak se následovně vyrábí. Libru syrových kostí roztlučeme

a ve hmoždíři rozdrtíme (přísadou vody se tak z kostí kašička utvoří), pak vodou dokonale vyvaříme. Nejrychleji a nejlépe se to stane v tak zvaném digestoru t. j. uzavřeném plechovém hrnci, z něž pára pouze pojišťovací zamyčkou uchází; v obyčejných musíme však kosti 4—5 hodin vyvařovat, nežli jsou dokonale vytaženy. Mastnota se s vařící tekutiny sebere a zbytek osolí. Když vyňatá průba rychle tuhne, jest vyvaření dokonalé a rosolový mok se do vhodné nádoby ku stuhnutí vylíje. Nejchutnější rosol obdržíme z vepřové chruplavky a vepřových žebýrek.

279. Rosol rivízový a malinový.

Ryvis neb maliny se rozmačkají a šťáva skrz ubrousek protlačí, pak na libru šťávy $\frac{1}{2}$ libry cukru připojí a tak dlouho vše svařuje, až chladnoucí tekutina na polostuhne. Uschová se v sklenkách měchuřinou převázaných.

280. Roury olověné co bleskosvod.

Na místě obyčejně upotřebených tyčí neb šin železných velmi dobře možno použít ku svádění blesku rour olověných a sice lépe nežli velice vychválené provazy z měděného drátu. Olovo tak snadno bleskem se neroztopí, ačkoliv jinak velmi snadno se roztápí.

281. Rohovina.

Libru dřevěného popele smíchej s 2 libry nehašeného vápna, připoj máz vody a smíšeninu do varu zahřívej, až se voda na $\frac{1}{3}$ vyvaří. Jest-li dost dlouho vařeno, poznáme snadno, vstrčivše brk do smíšeniny, když opět vytáhnuto se loupá, jest var dostatečný, jinak musí vaření se opakovati.

Tekutiny pak odlíjeme neb odcedíme a s ostružky rohovými smícháme, oni změknu a můžeme jich rukama olejem navlhčenýma v jakoukoliv podobu shnětsti.

Chceme-li na př. minci neb cos podobného otisknouti, namažeme ji olejem a pak rozměklou rohovinou

jako nějakým těstem ji pokryjeme. Týž otisk, když ztverdne, možno pak k dokonalému otisknutí, ku př. sádrouvou kašičkou, upotřebit.

282. Rohovina dělaná.

Rochon vyrábí tabule rozličné velikosti přirozené rohovině zcela podobné, jež na místě skla do oken takových dílen velmi výhodně se upotřebují, kde by sklo otřesy aneb odletujícími okujemi snadno utrpělo. K tomu cíli máčí jemnou drátovou tkaninu, nejlépe z mosazného drátu opětovaně do roztoku vyziny a tak obdrží po vyschnutí desky průhledné a rohovině úplně podobné. Drátová tkanina musí být ovšem velmi jemná a řídká.

283. Rozpukání železných kamen a ploten kterak se předejde.

Nová železná kamna aneb šiny na sporoplotnách či kamnech vymaž na rubu z tlouští hřbetu od nože dobrou hlínou aneb ještě lépe tmelem hlinovitým a neupotřeb jich dříve nežli týž nátěr dobře vyschnul.

Tmel obdržíme smíchajíce 2 díly hlíny s 1 dílem čerstvého trusu koňského a trochu okují i volské krve. Vše se dokonale propracuje a tmel po 24 hodinách upotřebí.

284. Růžová voda.

Máme-li mnoho růží, můžeme si sami dobrou růžovou vodu snadno udělat. Hliněnou mísu pokryjme ubrouskem a nasypme naň čerstvých růžových lupenů, pak přiklopme na mísu dobře přiléhající puklici plechovou a položme na tuto trochu řeřavého uhlí. Teplem puklice vypaří se růžová voda z lupenů a shromáždí se v míse. Opětujíce tuto operací docílíme tolik růžové vody, mnoho-li nám třeba, jestli jen dostatek růží máme.

285. Růžový olej.

Čerstvé růžové lupeny polijme ve skleněné neb kameninové nádobě čistou pramenitou vodou a postavme

nádobu po 6—7 dni na výsluní, ovšem pokrytou, aby prach do ní nenapadal.

Růžový olej vstoupí pozvolna na povrch vody a tvoří jemné mázdry, jež pozorně sebereme. Ze 100 liber čerstvých růžových listů obdrží se asi 4—1 lot oleje.

Že nádoby mělké nejlépe prospějí, z popisu celé operace snadno porozumět.

Právě tak se též v orientu pravý růžový olej vyrábí a jest takto dobyt skutečně mnohem lepší nežli pomocí horka a destilace vyrobený.

286. Růžová tinktura.

Čerstvé růžové lupeny, nejlépe od plných stolistých růží polijme ve skleněné lahvi lihem aneb silnou samotnou a postavme lahev na několik týdnů na výsluní. Lih vytáhne růžový olej z lupenů a několik kapek této tinktury dostačí i v zimě celý pokoj nejpříjemnější vůní růžovou naplniti. Bílé hedbávné stužky neb fábory růžovou tinkturou se pěkně a dosti trvanlivě zbarví a spolu parfumují.

287. Sádrové sošky mramorovitého vzhledu.

Jeden lot benátského mýdla a $\frac{1}{2}$ kvintlíku arabského klí rozpustí se v libře dešťové vody a roztokem sádrové sošky, dříve dokonale ocíděné, natrou.

Tekutina vnikne do sádry a nátěr vyschlý se jemným vlněným klůckem vyleští.

288. Sádrové sošky broncované.

Roztok palmového mýdla smícháme s roztokem skalice zelené neb modré a obdržíme takto kal hnědézelený. Týž vymyjeme, usušíme a s lněným olejem neb fermežem rozetřeme, nátěrem pak takto docíleným sošky za tepla opětovaně potřeme. Jakmile nátěr uschne, pěkný broncový lesk se objeví.

289. Sago z bramborů.

Dobré moučnaté brambory se oloupají, uvaří a rozmačkají (buď rukou buď strojem, jak to příležitost

dovoluje) a s přísadou tolika bramborové mouky zadělají, že dosti pevné těsto povstane. Toto se pak na struhadle rozstrouhá.

Strouhaninu rozsypáme na hladkém prkně a jiným též hladkým v úplnou kulatost strolíme. Když zrna takto docílená uschla, vsypají se do vany a studenou vodou opláknou i navlhčí, načež se opět v mírném horku usuší. Takové sago pak léta vydrží a pravému se vyrovná.

290. Sirky namočením se zapalující.

Malou skleněnou lahvičku naplníme do $\frac{2}{3}$ asbestem a polijme týž kyselinou sirkovou. Rozžehadlo jest pak hotovo, sirky však se připraví takto: Dřívko se zmočí v roztopené síře a když sirná hlavička ztuhla, namočí se opět týž konec dřívka do smíšeniny arabského klí s $\frac{2}{3}$ chlorečanu draselnatého a $\frac{1}{3}$ sirníku draselnatého, tak zvaných sirných jater, ještě lépe sirníku antimonového (Schwefelantimon). Chceme-li, můžeme přísadou rumělky neb minia hlavičky obarvit, což se také obyčejně stává. Taková rozžehadla působí dotud jistě, pokud kyselina sirková vodou z povětří přitaženou příliš nezředne. Jakmile hlavičku do asbestu kyselinou zvlhčeného vstrčíme, vznítí se sirka a hoří z lahvičky vytažena dále. Že se musí lahvička zátkou zabednit, z předešlého patrno.

291. Sledi marinované.

Sledi se po dva dny čerstvou vodou polívají, pak za ocas zavěšeny na vzduchu usuší a v pánvi na másle usmaží. Zatím si nádobu dosti prostrannou bobkovým listem, rozmarinou, hřebíčky, pepřem a citrony na kolečka skrájenými připravíme a na tuto první vrstvu koření vrstvu sledí položí a tak střídavě, až nádoba naplněna. Pak se vše dobrým vinným octem polije a za několik dní jest chutné jídlo hotovo.

292. Sláma černě obarvená.

Šest lotů skalice zelené a 8 lotů duběnek stlučeme a 4 libry vody polijeme, pak přidáme 2 loty krájené

kampešky a vše dohromady půl hodiny povaříme. Potom se barva odcedí a jí sláma, ku př. slaměné klobouky, dříve vřelým roztokem kamence napuštěné a opět usušené, ve vhodné nádobě políjí. Barvení se tolikráte obnoví, až žádaná barva docílena.

293. Sláma zeleně zbarvená.

Půl libry čistého helu (Grünspan) a $\frac{1}{4}$ libry vinného kamene se na prach roztluče a s třemi librami vody asi půl hodiny povaří. Roztokem odlitým se sláma neb slaměné klobouky políjí a týž zvolna do varu zahřeje. Odstíny docílí se spůsoby následujícími, t. j. přísady, jež samy o sobě modře neb žlutě barví.

294. Sláma žlutě zbarvená.

Jedna libra roztlučených žlutých malvic (plodů tak zvaného řešetláku barvířského), $\frac{1}{2}$ libry kamence a 3 libry vody se vaří, odvar procedí a pak co barva upotřebí.

295. Sláma modře zbarvená.

Čtvrt libry nejlepšího indychu políjeme na prášek stlučenou, v skleněném neb porculánovém roztíracím hmoždířku silnou kyselinou sirkovou a dobře ho s ní promícháme. Za 10—12 hodin se indych rozpustí a pak přidáme tolik vody, až se žádaný odstín objeví. Roztok se pak ve měděném kotli do varu zahřeje a vřelou tekutinou sláma obarví. Na místě indychu možno jinak i modře berlínské upotřebit, avšak barva není na slunci stálá, nýbrž vybledne; ve stínu se však obnoví.

4 loty modře berlínské se jemně trou a pozvolna s kyselinou solnou smíchají, načež se tolik vody přidá, až se žádaný odstín docílí a roztokem právě tak barví jako indychovým.

296. Slaměné došky nespalitelné.

Vodní sklo působí tak na slámu, že když ji dokonale pronikne, tato skoro ani nehoří.

V Anglicku se pokusy dokázalo, že doškové střechy z takovéto slámy ohni velmi dobře vzdorují.

I kamencem se může sláma podobně připravit, avšak dešť kamenec z došek vyplaví; vodní sklo naproti tomu ve slámě zůstane, zvláště když se, jak to obyčejno, ještě vápnem střecha obilí.

297. Slívy po celou zimu čerstvé.

Slívy (švestky), nejlépe trhané aneb ustříhané a tudíž zcela neporušené, rozložíme na slámě v netopeném pokoji a pokryjme je slamou: ony tak do vánoc velmi dobře vydrží.

Až do leta možno je uschovat následovně: Slívy tak jak svrchu udáno česané vloží se do skleněné nádoby, jakáž se obyčejně ku zavaření ovoce potřebuje a suchým listím hruškovým bez všeho tlaku pokryjí, načež se sklenice měchuřinou přepne a v suchém sklepě do písku postaví.

298. Skvrny od vína, třešní a p. kterak z prádla vypravit.

Potřísněné prádlo vložíme co nejrychleji do vřelého mléka, vymneme ho dobře v něm a vypereme čistou vodou. Zcela špatně působí naproti tomu mýdlo, ano skvrny právě tím více vystupují.

299. Skvrny všelikého druhu kterak odstraníme.

Rezovitou skvrnu na oceli vycídíme šťávou ananasovou, od mastnoty pošlou čistou bílou hlinkou. Skvrny kyselinami povstávší nejlépe odstraníme čpavkem či vodou ammonatou, pozorně tuto tekutinu štětičkou na skvrnu natírajíce, při čemž opatrně k tomu hleděti musíme, bysme nikde kraj skvrny nepřesáhli, protože čpavek sám též mnohá barviva měnívá. Opětovaným potřením každá taková skvrna konečně zmizí, ač mnohdy 10—12krátě natření se musí opakovat.

Louhem povstalé skvrny vypravíme kyselinami, ku př. octem neb velmi rozředěnou kyselinou sirkovou.

Vinné skvrny z jemnějšího prádla stolního vyjdou, pakli na skvrnu loje nakapáme a když 8 dní minulo, ono dobře vypereme.

Skvrny smolné se benzínem vyčistí.

300. Skvrny; mýdlo, jímž se vypraví.

Rozkrájejme půl libry benátského mýdla velmi drobně a přidejme 6 lotů špikového oleje, 4 lžíce žluče volské a tolik citronové šťávy, že se látka dobře v podobu koule shnětsti dá, i máme výborné mýdlo na všelijaké skvrny hotovo. Skvrna se nejdříve vlažnou neb teplou vodou propere, pak koulí mýdlovou potírá a opět ve studené vodě vypere.

301. Skvrny kterak se ze sukna, tkanin vůbec, i hedbávných vypraví.

Do dvou liber vody dejme zvíci ořechu potaše, rozkrájejme citron na malé kousky, smíchejme vše dokonale a protřepejme i procedme tekutinu, po 24 hodin na výsluní ji vystavivše, skrz plátno. Nežli se toto cídido upotřebí, musíme skvrny čistou vodou dobře vyprat, tak že pouze to zbude, co se vodou odstranit nedá.

Ku vycídění skvrn od mastnoty a pryskyřice dobře též sloužívá žloutek. Skvrnu jím pokryjeme, proužek čistého bílého plátna na něj vložíme a zmočivše týž horkou vodou, skvrnu tak dlouho plátýnkem potíráme, až skvrna úplně zmizí. Žloutek i nečistota na plátně uváznou a jím se odstraní. Dehetové skvrny vycídíme tak, že nejdříve eterem neb benzínem mastnotu a smolu a pak kyselinou štavelovou (Kleesäure) železo obyčejně dehet provázející rozpustíme.

302. Skvrny železité — rzi povstale které se z prádla vypraví.

Cínový džbáněk neb takovouže konvici vřelou vodou naplníme a skvrnité místo na cínu rozprostřevše pozvolna citronové šťávy naň tak dlouho kapat necháme, až skvrna zmizí. Staré skvrny těžko se rozpouští, avšak vytrvalost vede předce vždy ku žádoucímu cíli.

Hlavní věc jest, že voda v nádobě vřelá aneb skoro vřelá býti musí, an by jinak citronová šťáva slabě působila; — jakmile tedy pozorujeme, že nádobě teploty ubylo, vodu obnovíme.

303. Skvrny od vína kterak odstranit.

Když skvrna zmizela, látku dokonale čistou vodou vypereme, aby se pozděj flek opět neobjevil.

Vložme látku skvrnitou do dobrého horkého avšak ne vřelého mléka i ponechme ji tam po 24 hodin. Pak zapalme síru a vlhké ještě skvrny držme do dýmu z hořící síry se tvořícího; když tak skvrna uschne, jest i ta tam. Kdyby možno bylo na čerstvé hned skvrny působit, dostačuje je navlhčit a dýmem z hořící síry (kys. siřičitou) vybělit; staré skvrny se musí však vždy dříve teplým mlékem připravit, nežli na ně kys. siřičitou působíme, protože skvrny od vína tvrdošíjně vydrží.

Vinné skvrny se z hedbávných látek měkou vodou vyperou a látka na vzduchu ve stínu usuší.

304. Skvrny kterak z černého sukna vypravíme.

K tomu nám poslouží lih s volskou žlučí a jemně utřenou španělskou křídou; kašičkou z těchto látek se fleky namažou a vymnou.

305. Skvrny od vína i ovoce kterak z hedbávných látek vypravíme.

Rozvaříme kousek dobrého mýdla, hustším dílem odvaru namažeme skvrny a přidáme ještě trochu potaše; pak se látka na pažitě rozetře a na výsluní po několik hodin ponechá. Když skvrny uschly, vypereme je snadno čistou vodou.

306. Skvrny mastné v papíru.

Pálená magnésie (magnesia usta) aneb i obyčejná bílá magnésie se s vodou rozmíchá a pomocí štětinky skvrny touto směsí natřou. Když kašička vyschla, sejmem ji nožem aneb měkým kartáčkem. Kdyby pak

skvrny ještě nebyly úplně zmizely, znova jak udáno pokračujeme, až se cíl dosáhne.

307. Skvrny kávou způsobené.

Nejlépe se takové skvrny solnou vodou vyperou, v níž se dosti dobře rozpouští.

308. Slívy zavařené, nakládané.

Na 8 liber slív spotřebujeme 2 loty skořice, 1 lot hřebíčku, 3 libry cukru, 2 mázy octa a 2 žejdlíky dobrého vína. Vše to se dokonale promíchá, dohromady povaří a na slívy nalije. Po 24 hodinách se tekutina slíje, opět zavaří a když vychladla znova na slívy naleje, což se po uplynutí 24 hodin ještě jednou opakuje, avšak s tou proměnou, že slívy do vřelé tekutiny přijdou a v ní vychladnou. Var musí tak dlouho trvat, že slívy změkknou, pak se rychle vyndají a ve sklenicích uschovejí. Tekutina se pak svaří až je syrupovitá a potom na slívy vylíje.

V suchu se takto zavařené slívy velmi dlouho bez změny udrží. Sklenice jak obyčejně měchuřinou přepneme.

309. Soda zlepšuje kávu.

Známo, že soda výborně k dovaření hrachu i jiných luštěnin napomáhá; avšak i káva se jí značně zlepší, jestli jí ve skrovné míře vodě přidáme, již ku vaření kávy upotřebíme. Přílišnou přísadou by se totiž káva zkazila, obdržela by pak chuť louhovitou, nepříjemnou. Vezměme však kousíček suché sody zvíci hrachu, asi 6 gránů na 1¹/₂ lotu kávy a výsledek nás zajisté uspokojí.

310. Sádlo neb slaninu kterak nejlépe vypéci.

Vypíkání sádla mívá tu nepříjemnost, že snadno pára se vzejme a mnohdy již, byť i v dobré kuchyni, nikoliv neštěstí, předce strachu způsobuje. Přidejme však sádlu tolik soli, co chuť žádá, hned za syrova a zajisté se nám při vypíkání nikdy nevzejme.

311. Stopky třešňové.

Stopky třešňové usuš v stínu mezi papírem a na suchém místě, ku př. ve škatuli v pokoji uschovej; obdržíš tak velmi chutný a zdravý čaj, jež zvláště na prsou chorým doporučujeme. Vaří se jako obyčejný čaj a pije se slazen, ovšem bez rumu neb jiné lihoviny. I proti obyčejnému kašli velmi prospěje.

312. Studnice jaká má být.

Zdraví z velké části závisí na vodě, již pijeme a rozumný hospodář zajisté nejdříve přihlídně k tomu, by studnice, jejížto vodou sebe i svou rodinu napájí, ve dobrém stavu byla i zůstala. Dobrá studnice má být od hora až ku dnu vyzděná a alespoň 1—2° od dna za touto zdí vrstvou písku obklopená, kdyby totiž půda sama tam písečná nebyla. Pískem se voda takořka procezuje nežli do studně vnikne a tím se čistí.

Avšak i nejlépe upravená studnice musí se po uplynutí několika let cítit, má-li voda dobrá zůstat a tu nejprospěšněji se i písek obnoví neb alespoň doplní, protože se časem do studně vyplaví.

Když studně vycíděná, vsypme do ní několik žejdlíků soli a neupotřebme studni před uplynutím 8 dnů: voda bude pak opět dobrá a čistá.

313. Sudy kterak chuť po dříví ztratí.

Naplníme je vodou vápenou, již na vědro po lotu potaše přidáno a po 6—8 dní vodu v sudech ponechavše, konečně je čistou vodou vyplákneme. Voda vápená se může opět upotřebit, když jí trochu vápna a potaše přidáme.

314. Sudy plesnivé kterak se vyčistí.

Sudy neb jiné dřevěné nádoby naplní se, aby plísně pozbyly, vodou s moukou neb otrubami rozmíchanou, načež se v mírně teplé místnosti tak dlouho ponechají, až kvašením plíseň vyhubena. Vůbec se takto každá

nepříjemná chuť i každý zápach dřevěným nádobám odejme.

315. Sudy nejlépe zabeďněné.

Nejlépe přepneme otvor čepní kaučukem aneb jemnou deskou korkovou a pak čep vřezy jako šroub opatřený do otvoru zašroubujeme. Vinty se do kaučuku neb korkoviny vtlačí a sud jest pak dokonale uzavřen.

316. Svíčky lité.

Zajisté velmi prospěšno si v domácnosti co jen možno vyráběti, protože cokoliv se hotovo koupí, nutně o užitek prodáváčův zdraženo býti musí. V tomto ohledu se alespoň pro větší hospodářství, kde mnohá hodina bez upotřebení zůstává, zajisté i vyrábění obyčejných lojových svíček vyplatí. Nebude tedy nemístno, způsob, kterak se dělají, zde v krátkosti popsati.

Dobré svíčky nemůžeme nežli z dobrého loje udělat, dobrý lůj dá však jenom zdravý, dobře krmený dobytek. Mladý hovézí dobytek dá bělejší a méně tvrdý lůj nežli starý; skopový snáze teče nežli hovézí, týž však více čadí a čpí. Svíce z pouhého skopového loje jsou příliš křehké, lůj kozí jest ještě tvrdší, avšak též velmi pěkně bílý. Nejprospěšněji upotřebíme smíšeninu 2 dílů skopového a 1 dílu hovézího loje.

Lůj se nejprvé musí vyškvařit. To se děje obyčejně tak, že syrový lůj rozkrájen a vyčistěn s vodou v měděném kotli se vyvařuje. Vaření trvá tak dlouho, až průba železnou sběračkou vyňatá v této ještě bubliny dává; pak se lůj od ohně odstaví a procedí a do nádoby ovlhčené slíje.

Bez přísady vody možno též pozorným škvařením lůj dobytí; prospěšně působí i přísada 1°/_o kyseliny sirkové do vody přidaná.

Vyškvařený lůj nechá se v hliněných nádobách ustydnouti.

Velmi tvrdé svíce, jež skoro nikdy netekou, obdržíme ze smíšeniny 8 liber surového loje hovézího a 3 liber skopového. Obojí se skrájí, $\frac{1}{2}$ libry vody přilije a

$\frac{1}{2}$ lotu salmiaku přisypá. Při vyvaření ještě 4 loty soli a 1 lot sanytru připojíme a dobytý lůj ještě jednou s 1 lotem sanytru roztopíme. Pěna a nečistoty se pilně sebírají a lůj jest pak velmi čistý.

Knoty svíček se dělávají z bavlněné příze, řídčeji z lněné; ony hoří jasněji, tyto spořeji, avšak dávají mnoho uhlí a čmoudu, protože zvolněji shořují nežli lůj roztopený. Nutno jich tedy pilně utírat, nemá-li svíce téci.

Nejlépe jest knoty z $\frac{5}{6}$ bavlněné a $\frac{1}{6}$ lněné příze shotoviti, mají pak dobré vlastnosti obojího vlákna. Příze ku knotům upotřebená musí být čistá, stejná a prostředně hustá i silná. Síla knotu řídí se dle tloušťky svíce; knot příliš tenký dá nepatrný plamen, příliš tlustý čadí a musí se často utírat. Ku svícím, jichž 6 na libru, berou se knoty 11" dlouhé a tak dle poměru.

Sílu knotu nejlépe poznáme na dobrých koupených svíčkách. Knoty se mohou prospěšně voskem napustit, hoří pak déle, nepříjemný čuch jim vezmeme namočením do vinného octu a sporý i jasný plamen docílíme, potírajíce knoty směsí loje, vosku a oleje. Smočíme-li knoty lihem neb kořalkou a když vyschly voskem je napustíme — i to velmi prospěje. Připravené knoty zavěsí se do forem a upevní. Hořejší konec přijde do háčku nad otvorem, dolejší se jehlou skrz prostřední díрку protáhne a napne, načež se tato dířka dřívkem zatkne, aby lůj jí nevytéká. Když vše připraveno, povolna se formy lojem naplní a svíce v nich vystydnout nechají. Kdyby pak dobře z forem nešly, ponoříme formy na chvílku do teplé vody, načež zajisté snadno vyjdou.

Nejlépe se svíce z jara neb na podzim dělají, neboť za teplého počasí musí ku stydnutí být prostora chladná, an by jinak příliš dlouho trvalo. Lojovky voskovým svíčkám podobné obdržíme nátěrem z benzoe, mastixu a lihu sestávajícího.

317. Svíčky lojové zlepšené.

Dle Murraye se lojovky znamenitě zlepší, když se knoty v roztoku sanytru máčí. Takové svíčky hoří jasněji a netřeba jich tak často utírat jako obyčejných.

318. Šampanskému vínu podobné pivo.

Pivo jako šampaňské se pěnící a perlící, avšak i chutí mu podobné si uvaříme následovně. Dva loty chmele se s šesti librami vody povaří a pak tolik studené i vřelé vody přilije, že odvarem ještě vlažným možno asi 20 obyčejných lahví naplnit.

Pak přidáme 1 lžici dobrých kvasnic a 1½ libry cukru a směsčinu ještě vlažnou do lahví slíjeme. Za 8 dní se může pivo pít a jestli lahve dobře zabeďněny byly, šumí jako šampaňské, jemuž i příchutí se podobá.

319. Šampanské na rychlo dělané.

Štáva ze zralého ryvízu vytlačená se svařuje, až hustoty sirupu neb starého medu dosáhne a pak v lahvi dobře zabeďněné ve chladné místnosti uschová. Chceme-li pak šampaňské udělat, přidáme do mázu dobrého lehkého bílého vína 2 lžice oné štávy, naplníme směsčinou lahve, zatkneme je dobře a silně s nimi zatřepavše za krátkou dobu dosti dobrým šampanským si posloužíme.

320. Šampiňony (pečarky či uhelky) kterak se od jedovatých hub rozeznají.

Vaříce šampiňonů nezapomeňme polovici oloupané cibule připojiti. Šampiňony se uvaří a cibule zůstane bez změny, kdyby však jedovaté houby přimíchány byly, cibule zmodrá neb zčerná. Takovýmto způsobem se tedy snadno každé špatné houby vystříhati můžeme.

321. Škrob.

Pšeničný škrob dělá se z pšenice velikozrné, tak zvané bohaté a nejlépe z takové, jež na pahrbcích dozrála. Pšenice se přebere neb prosyje a mlýnkem nečistoty i prachu zbaví; obyčejně se konečně ještě na hustém řešetě, skrz jehož otvory nepropadne, čistě omyje.

Pak se buďto šrotuje, t. j. ve tluč promění aneb v zrnech jak je upotřebí, vždy nutno ji vodou tak nasytit, že dokonale změkne a nabubří, načež se rozmačká

a s vodou v otevřených nádobách ještě několik dní stát nechá, nežli se přikročí ku vlastnímu děláni škrobu.

K tomu cíli naplní se krátký, z dobrého plátna udělaný pytel kaší z pšenice povstavší a vytlačuje se buďto šlapáním neb zvolným lisováním; nejlépe však zvolným tlačáním a opakovaným proplakováním. S vodou vyjde skrz tkaninu škrob a z vody se usazuje, v pytli zůstanou slupky, vůbec vláknovina, a tak zvaný mazek čili bylinný lep. Vodu se škrobem nejlépe velmi jemným sýtem vedeme, nežli do nádoby vteče, ve kteréž se škrob z ní usadí, protože jinak jemnější nečistoty škrobu se přimíchají.

Na vodě se pozvolna šedá mázdra usadí, již dlužno sebrat; může se co píce t. j. šlichta upotřebit, když ji teplou vodou rozředíme.

Voda se konečně slíje a škrob v nádobě povrchně tak usuší, že se opětovaně suchými šátky, ubrusy neb vůbec tkaninami pokryje, do nichž se voda vtáhne, pak se rozkrájí a na výsluní neb na vzduchu usuší. Obyčejně se to děje na střeších, vždy tak, aby čmoud z komínů vycházející a prach tak snadno přístupu neměl.

322. Škrob zlepšený.

Nalezlo se, že přísadou stearinu škrob značně zlepšiti možno, zvláště ku apretuře aneb škrobení prádla že se pak výborně hodí. Na 30 liber obyčejného rozvařeného škrobu se bere asi $\frac{3}{4}$ libry stearinu a týž se v horkém škrobu rozpustí a rozmíchá.

Prádlo takovýmto škrobem tužené jest velmi lesklé a tuhé; ovšem pak musí se upotřebit dobrý stearin, protože na př. lojem falšovaný neprospěje, nýbrž spíše uškodí.

323. Špatný tabák kterak se zlepši.

Libru kuřlavého tabáku, jejž zlepšiti hodláme, dejme do kameninové nádoby a zmočme odvarem 1 lotu pražené kávy v 1 šálku vody, již trochu cukru přidáno. Když tabák dokonale tekutinou proniknut, přilijeme ještě $\frac{1}{2}$ lotu peruvianského balsamu a vše dobře pro-

hněteme. Za 24 hodin jest tabák dobrý, jestli nádobu pevně zabedněnou ve mírně teplé místnosti ponecháme. Nejlépe ostatně tabák po několik dní na vzduchu sušíme, nežli ku vlastnímu zlepšování přikročíme.

324. Špargl nejlépe uvařený.

Obyčejným vařením ztratí špargl nutně část své libochutí, tomu se však předejde, když ho umyjeme a pak hned obráceně do vřelé vody ponoříme. Jestli voda solená, bude za 8–10 minut dovařen a mnohem chutnější nežli obyčejným způsobem vařený.

325. Štáva malinová.

Čerstvé zralé maliny přebereme a skrz ubrousek štávu protlačíme. Na 3 libry této šťávy vezme se 1 libra cukru, smíšenina se v pocínované nádobě svařuje a pěna sjímá, až zbytek hustoty syropu nabude. Vychladlá štáva se pak slíje do sklenek a dobře zabedněná v chladu a suchu uschová.

326. Šváby kterak se vyhubí.

Rozličné prostředky prospějí, ku př.:

1. Placičky moučné se lepem namažou a tam položí, kde šváby pozorovat. Oni na nich uváznou.
2. Všecky díry a skuliny, jimiž do pokojů vnikají, smíšeninou kašičky sadrové a kamence se vyplní.
3. Dva díly tlučeného boraxu (bledny), 1 díl mouky a 1 díl cukru se smíchají a kuličky z této smíšeniny pomocí vody udělané tam nahází, kde šváby bývají.
4. Vařený hrách, rozškrábaná mrkev aneb černý chleb se s černí sazovou smíchá a podobně jako č. 3 upotřebí.
5. Ježek aneb kachny se přes noc do prostory zavrou, kde šváby pozorovat a když tyto vyhubeny, všecky skuliny a díry se smíšeninou 2 dílů vápna, 1 dílu klejtu a tolika fermeže, že těsto povstane, zamažou.

327. Tabák čistý a dobrý.

Tabákové listy políjme v čisté nádobě vodou tak, že tato tabák dokona pokrývá a za 3 dny vodou slíjme,

načež se tabák ještě několikrátě čistou vodou oplákne a na slunci usuší. Tímto čišťením pozbude tabák škodlivosti, a ztratí asi $\frac{1}{4}$ na váze.

Kuřlavý tabák se pak ještě máčí v roztoku sanytru, aby lépe hořel, šňupavý obdržíme roztrolivše dokonale usušené a jak dříve udáno vyčistěné listy za tepla na jemný prášek. Týž se trochýtkem octa a potaše zvlhčí a chceme-li, neškodnou voňavkou, ku př. několika kapkami hřebíčkového oleje napustí.

328. Tafet aneb plátno vodou neproniklé.

Dvě libry lněného oleje, 2 loty terpentýnu a lžíci medu roztopíme dohromady v novém hrnci za mírného tepla a roztopeninou potřeme plátno neb tafet na prkně rozepnuté. Usuší se v stínu a co možno před prachem uchráněný, barvu libovolnou přimícháním mineralního barviva do roztopeniny docílíme.

329. Tkaniny vlněné kterak se bez mýdla dokonale vyperou.

Na místě mýdla dobře nám poslouží jemně utřená křída. Z této si uděláme husté těsto a jím tkaniny právě tak, jak se to obyčejně pomocí mýdla děje, natřeme i vypereme. Vlněné látky se krásně vyčistí, ovšem ale musíme na to dbáti, aby se dokonalým oplakováním všecka křída z tkaniny opět odstranila.

330. Tkaniny nepromočitelné.

Dvacet liber lněného oleje, 1 libra minium, 1 arabského klí a 2 běloby se dokonale dohromady utrou a v měděném kotli asi $1\frac{1}{2}$ hodiny pozvolna povaří. Pak přidáme $\frac{1}{2}$ libry sazové černi a 10 mázů volské krve a za chvíli směšninu dobře promíchanou od ohně odstavíme.

Jí se tkaniny opětovaně natírají a jestli chceme nějakým barvivem i libovolná barva nepromočitelných tkanin docílí.

331. Tmel šklenářský, nový.

Dobré mastné vápno postříkejme vodou a když se pozvolna na prášek rozpadlo, připojme jemného bílého

písku a tvarohu. Smíšeninu dokonale prohněteme a pak ihned upotřebíme. Ztverdne rychle a vlhkem nikterak netrpí.

332. Tmel sklenářský kterak rozmočit.

Obyčejný sklenářský tmel, z křídý a lněného fermeže dělaný, velmi nesnadno se odlupuje, když jednou utvrdnul a dosti pracně se musí dlátkem odtloukat, když toho potřeba káže, ku př. nějaká správa na rámu se provésti musí. Tu pak velmi snadno i zběhlý pracovník otřesením tabuli aneb zrcadlo porouchá, velmi lehce se však tomu může předejít.

Tmel změkne totiž velmi rychle, když ho louhem z potaše neb sody dělaným opětovaně zvlhčíme. Dobře nám poslouží k témuž cíli i smíšenina sody neb potaše s páleným vápnem a trochu černého měkého mýdla.

333. Tmel na kameny.

Velmi dobře tmelí se kameny smíšeninou klišu a vápna. Kliš se rozvaří a tolik čerstvě vyhašeného vápna přisadí, až se žádaná hustota docílí. Věci, jež stmelit hodláme, musí se nahřát a pak tmel jak obyčejně upotřebí. Tmel tento zvolna tuhne, avšak velmi dobře i ve vlhku vydrží a spojuje sklo, porculán, kameny ba i kovy a dřevo stejně dokonale i trvanlivě. Chceme-li jej ku stmelení kovů použít, prospěšně mu trochu sirného květu přimícháme.

334. Tmel jiný, též velmi dobrý.

Dle Thenarda obdržíme velmi pevný tmel z 93 dílů moučky cihlové a 7 dílů klejtu olovnatého, když je s lněným olejem rozetřeme.

Za 2—4 dny stverdne a jest pak tvrdší nežli železo.

335. Tmel vodě i teple vzdorující.

Hodí se zvláště dobře tam, kde tmel vláze i teple vystaven, aneb sucho i vláhu střídavě vydržeti má. Obdržíme jej rozmícháním železných pilin, čerstvého vápna a jemného písku s vodou. Tverdne poměrně pomalu.

336. Tmel na sklo.

Dobře se hodí mastix neb vizina. Tuto rozstříháme a v lihu, jemuž trochu octa přidáno, rozpustíme, což se nejlépe za mírného horka docílí — a pak přidáme hustý roztok mastixu v silném lihu. Každá z těchto dvou částek sama též tmelí, lépe však drží smíšenina obou dvou, zvláště když ji trochu amoniakového gumi připojíme. Tmel jest skoro bezbarevný a drží dosti dobře, ačkoliv teprv po 2—3 dnech dokonale stvrdne.

337. Tmel ohni i vodě vzdorující.

Jemné železné piliny smícháme s útlou moučkou cihlovou a směsí s bílkem utřeme. Těsto takto nabyté musí se rychle upotřebit. Jinak obdržíme dobrý tmel s tlučeného skla, železných pilin a nehašeného vápna, smíchající tyto látky s bílkem a volskou krví.

I tento tmel velmi rychle stvrdne, pročez se ho nejlépe jen tolik vždy udělá, mnoho-li ho právě potřebno.

Síra roztopená dá se zemitými přísady, ku př. pískem, křídou, bolem atd. barevný a dosti tvrdý, avšak křehký tmel.

Arabští stavitelové používali velmi pevného tmelu ze dvou dílů popele, jednoho dílu písku a 3 dílů hlíny se skrovnou přísadou oleje. Maurové zovou též tmel „fabbi“ a podnes ho upotřebují. Vzdoruje vláze i vzduchu velmi dlouho.

Dle Voyeta dělá se trvanlivý tmel na sklo, porculán a p. l. následovně: Stejně množství mléka a octa se smíchá a tvaroh sražený s několika bílky rozetře. K tomu pak se přidá tolik nehašeného tlučeného vápna, že povstane těsto dosti husté, co tmel upotřebitelné. Tvrdrne velmi rychle a vydrží v horku tak dobře jako ve vodě.

338. Tmelení porculánu.

Čtyry loty čerstvého vápna vyhasíme $1\frac{1}{2}$ lotem vody a v nádobě dobře uzavřené uschováme. Témuž vápenému prášku přidáme dle potřeby čerstvého tvarohu a smíšeninou asi co dobrá smetana hustou porculán trvanlivě

stmelíme. Přitom nutno k tomu přihlížet, aby co nejméně tmelu mezi kusy porculánu zbylo a tyto svázáním neb jinak tak dlouho pevně se k sobě tisknuly, až tmel stvrdne.

339. Tmel na železo.

Týž obdržíme z 16 dílů jemných železných pilin, 2 dílů tlučeného salmiaku a 1 dílů sirného květu. K upotřebení smícháme libovolné množství tohoto prášku s vodou aneb octem a tuto smíšeninu rychle použijeme. Železné piliny se uschovají zvlášť, salmiak a sirný květ mohou býti pohromadě v jedné nádobě.

340. Tmel na dřevo.

Roztok šelaku v silném lihu spojuje dřevo velmi pevně a vzdoruje dokonale vlhkosti. Nejlépe se mezi dřeva, jež se stmeliti mají, jemná tkanina, ku př. kousek floru položí a tmelem napustí, načež oba kusy tak dlouho silně k sobě přitisknuté zůstati musí, až pevně k sobě lnou.

341. Tmel na železná kamna.

Jeden díl jemné cihlové moučky, nejlépe skrze hrubé plátno prosyté a 8 dílů útlých železných pilin se smíchá s $\frac{1}{4}$ dílem na prach stlučeného salmiaku s trochýtkem bílku v roztíracím hmoždířku utřeným, tak že nejdříve cihlová moučka a pak železné piliny se přidají. Tmel se musí za čerstva spotřebovat, protože jinak nepůsobí, a nežli ho použijeme, musíme kraje štěrbin neb puklin salmiakem v bílku rozetřeným namazat. Když za několik hodin za mírného tepla kraje železa zrezovatěly, zamažeme teprv puklinu čerstvým tmelem. Čím blíže kraje pukliny k sobě dochází, tím lépe tmel drží, avšak i dosti hrubé pukliny se dobře vyplní. Horko tmelu tomuto dokonce nic neškodí, ano k dokonalému stvrdnutí ho požaduje.

342. Tmel na kamna jiného druhu.

Dobrou, možno-li ohnivzdornou hlínu rozmícháme s vodou a trochu koudele (ještě lépe očešků), načež

roztlučené smůly, asi 2 libry na střeš hlíny přimícháme. Týž tmel výborně drží a hodí se velmi dobře k obyčejným a železným kamnům. Smůla ovšem z počátku trochu zápachu vydává, avšak týž zmizí již po 3—4tém zatopení a není vůbec ani škodlivý, ani příliš nepříjemný.

343. Třešňová šťáva.

Třešně bez stopek v roztíracím hmoždíři rozmačkáme a rozetřeme, tak že i několik pecek roztlučených ve hmotě zůstane a tuto zkrze tkaninu protlačíme. Šťáva se pak trochu svaří a ocukruje i v lahvích uschová.

344. Tuš čínská.

Stejně množství černi sazové neb z plamenu lampy čazením dobyté, skalice zelené, tlučených duběnek a arabského klí se dokonale rozmělní a s vodou na kameně utře. Tuš jest velmi pěkná a laciná.

345. Tušový inkoust čínský.

Jeden díl extraktu kampešky se rozpustí v 8 dílech vařící vody a velmi skrovnou přísadou skalice modré inkoust obarví. Skalice zelená dá černohnědý, modrá černý inkoust. Vždy nutno především k tomu hledět, aby těchto solí se nepředalo, jinak by se inkoust srazil a zkazil.

346. Tuš pravá, čínská.

Dle způsobu čínského upotřebí se k děláni tuše čern z plamenu hořícího kafru se usazující. Aby se co nejvíce černi obdrželo, musí se přístup vzduchu obmezit tak, že právě jen tolik ho dochází, mnoho-li třeba.

Čern se pak lihem oplákne a přísadou klí neb klíhu stěstovatí.

347. Vejce bez ohně uvařené.

Polijeme vejce studenou vodou, avšak přidejme též dostatek nehašeného vápna. Toto se vyhasí a vápnem způsobený výhřev dostačí k uvaření vajec tak, že ohně netřeba.

348. Vejce, kterak se čerstvé od starých rozeznají.

Rozpusťme 7 lotů soli v žejdlíku vody a vložme vejce do roztoku. Čerstvé se dokona ponoří a padne ke dnu, starší splývají a vynikají tím více nad vodou, čím starší jsou.

349. Vybilené kosti — slonovině podobné.

Vložme je na 10—12 týdnů do tekoucí vody a vyvařujeme je po 8—9 hodin, mastnotu sbírajíce. Pak se přidá trochu nehašeného vápna, popele a kamence, a opět asi 2 hodiny vaří. Kosti od zvěřiny vypadnou nejkrásněji, avšak nevydrží tak dlouhý var, musí se tedy dříve vyndati.

350. Vybilení vlny a příze.

Vlnu aneb vlněnou přízi nejlépe vybilíme křídou. Na 1 libru vlny vezmou se 2 libry křídý rozmělněné a s měkou vodou rozmíchané. Vlna se do ní vloží a pak 24 hodin suší. Křída se potom vymnutím a vypláknutím odstraní.

351. Výkresy tužkou dělané kterak trvanlivosti nabudou.

Výkres na prkně ještě sbíraným mlékem, nejlépe vodou rozředěným, polijeme, on tím nabude trvanlivosti a nedá se, když uschnul, více vymazat.

352. Víno z ostružin.

Zralé ostružiny se s medem a vínem svaří, pěna sebere a tekutina tkaninou procedí. Když pak za několik dní vykvasila, opět se zavaří a v čistém soudku dokvasí. Víno takové má zvláště příjemnou chuť i krásnou barvu.

353. Víno muškátové padělané.

Čerstvé kvetoucí vršky bazalky aneb sušená bazalka s dvakráte tolik sušeného květu bezového a 3 díly tlučeného koriandru v pytlíčku do sudu s vínem zavěsíme

a tento po 10—14 dní neotevřeme. Víno tak nabude příchuti i libovůni muškátového. Ještě lépe jest mešt na jmenované látky vylíti a pak v soudku skoro dočista zabeďněném vykvasiti. Kyselina uhličitá kvašením se vyvinující odvádí se nepatrným otvorem do čepu vpraveným, ku př. malou trubičkou.

354. Víno z nezralých hroznů.

Mešt z nezralých hroznů, t. j. ne docela vyzrálých dá dosti dobré víno, když ho s cukrovou vodou smícháme a znova kvasnicemi ku kvašení připravíme. To se stává obyčejně velmi rychle, když cukrovou vodu přímo na výtlačky nalijeme a za několik dní pak meštu přilijeme. Na vědro meštu vezme se 10—20 liber cukru, t. j. dle poměru, jak mešt sám sladký byl, více neb méně a tak se mešt přirozeně na cukr chudý napraví.

355. Víno mladé s příchutí starého.

Mladé víno nabude chuť i čuch starého, když mu dle potřeby více méně octanu etylnatého aneb tak zvaného etéru octnatého přidáme. Na lahev vína béře se asi 10—15 kapek etéru, smíšenina opětovaně zatřepá a zabeďněná lahev na několik dní do sklepa postaví.

V sudě též možno víno tímže prostředkem zlepšiti, avšak spotřeba etéru jest mnohem větší, protože týž co látka velmi tékavá skrze průduchy duhovin uchází.

356. Víno zkažené neb zkyslé kterak se opraví.

Víno tím pokažené, že po delší čas na čepu jest aneb v nádobách jen částečně naplněných se nacházelo, se zlepší dosti značně, když do sudu pytlíček s pšenicí zavěsíme. Za několik dní jest opět k pití, musí se však do čerstvého sudu stáhnout, má-li vydržet.

Zkyslé víno se zlepší tlučeným dřevěným uhlím. Toto do sudu nasypáme a za 8—10 dní víno přidaným bílkem sražené do čerstvé nádoby stáhneme. Jestli kysání nebylo přílišné, bude víno opět dobré jako dříve bylo.

357. Víno kterak se čistí a zlepší.

Gelatina, t. j. čistá kličovina z kostí dělaná se ve vodě rozvaří a vychladlý roztok vínu přimíchá. Jakmile se víno vyčistilo, stáhne se do čerstvé nádoby.

358. Víno angreštové.

Zralý angrešt se rozmačká a po 4 dnech šťáva vytlačí. Na výtlačky vlíje se desetina ovocného vína aneb jiného laciného vína a šťáva opět vytlačí. Tekutiny se smíchají a jako mošt vykvasí. Víno angreštové se v lahvích dosti dobře drží a má zvláštní příjemnou chuť i vůni.

359. Víno husté kterak se čistí.

Do kalného vína přidáme tlučené sádry, zabedníme nádobu a opětovaně ji zatřepáme. Když pak 24 hodin v chladu postála, stáhne se víno do jiného čistého sudu.

360. Víno nepříjemné příchuti kterak se zlepší.

Chuť neb čuch po plísni, sudu neb zátce ztratí víno, když mu tlučeného dřevěného uhlí přidáme. Týž prostředek hodí se pro víno v lahvích stejně dobře.

361. Víno slívové.

Zralé a zdravé slívy dejme do sudu a přilijme dle libosti kořalky (nejlépe vinné neb samožitné) i vody až sud naplněn, načež se zabední a ve sklepe uschová. Za čtvrt leta obdržíme pěkné červené víno, jemuž skrovnou přísadou skořice a hřebíčku ještě lepší chuti dodáme.

362. Víno zavarené.

Zralé hrozny obeřeme, t. j. vinné malvice očesáme a na 4 stejné díly rozdělíme. Tři díly vaříme pak tak dlouho, až se malvice rozpukají a šťáva vyteče. Tuto vytlačíme a opět do varu zahřejeme, načež do vřelé tekutiny zbytek vinných malvic vsypáme a když je jednou var přešel, do sklenek neb kameninových nádob uložíme.

Štáva na syrup svařená se vylíje na ně a nádoby jak obyčejně zabeďní.

363. Vinné listí.

Vinné listí dá usušeno dosti chutné thé, t. j. čaji podobný odvar. S révami rozmačkáno a rozvařeno dá, když vykvasí, nápoj pivu podobný.

364. Víno mladé kterak rychle se odleží.

Mladé víno velmi rychle dokvasí a starému se vyrovná, pakli ho do lahví nalijeme a na místě korku měchuřinou hrdlo zatkneme t. j. přepneme. Za několik týdnů se vyleží.

365. Vysušení vlhkých zdi.

Chceme-li, aby zdi třeba na vlhkém místě rychle a dokonale schnuly, postavíme je na skleněné desky a na 6" vysoko od půdy dehetem je napustivše, týž pruh opět sklem pokrýjeme. Ostatně se pracuje jako obyčejně a výsledek jest vždy uspokojivý.

366. Vlněné látky aby se nesrazily.

Nejméně se sráží vlněné látky, když je vřelou vodou vypereme a hned na to do studené vody ponoříme, ji oplákneme, pak vyždímáme i usušíme.

367. Vlhkosti nových stavení kterak se odpomůže

Že pilné otvírání dveří a oken, vůbec průvan prospěje, snadno se každý domyslí a kde otvírání dveří a oken neprospěje, musí se zvláštní otvory ve zdích ponechat, aby vysušení co možná úplné bylo.

Mnohdy však okolnosti i tomu brání, a tu nutno dostatečné množství nehašeného vápna do kouta pokoje neb vůbec vlhké prostory postaviti. Ono vlhkost do sebe vtáhne a tak pokoj vysuší.

Dobře též prospěje, kde to možno, topení z vnitřku, protože tím se ustavičně vzduch v pokoji suší i obnovuje.

368. Vlasy kterak se před vypadáním ochrání.

Všeobecně známo, že skoro každý kosmetik zvláštní obyčejně velmi drahé a skoro vždy neúčinné prostředky ku zachování vlasů prodává a tak obecnstvo za drahé peníze buď neprospívající, buď dokonce škodlivé masti, pomády, vodičky atd. kupuje; nám zde budiž dovoleno, skutečně prospěšný prostředek ku zachování vlasů udati, který se i svou laciností zvláště odporučuje. Půl libry na drobno skrájené dubové kůry aneb na místě ji 2 loty duběnek vařme v mázu vody asi $\frac{1}{2}$ hodiny a procedme pak odvar zkrz pijavý papír. Tak nabudeme tekutinu na vlasy velmi prospěšně působící, již si denně na večer vlasy zvlhčíme a ostatně čistoty hledíce zajisté za krátkou dobu výborných výsledků spatříme. Chceme-li kromě toho vlasy mastnotou natírat, neuškodí zajisté mírné upotřebení oleje mandlového neb olivového.

369. Vlasy kterak se na černo obarví.

Laciný a jistý prostředek si uděláme následovně: Půl libry jemně utlučeného klejtu, $\frac{1}{2}$ libry nehašeného vápna a $\frac{1}{2}$ libry škrobu dokonale promícháme a utřeme, načež tolik vody přidáme, že se těsto řídké docílí a tím vlasy dobře potřeme. Na to se hlava bavlnou obalí a šatem obváže a druhý den vlasy mýdlem i vodou dokonale umyjí. Barva jejich nás pak zajisté uspokojí.

370. Vodička na fleky.

Potaš studenou vodou polijme a procedme roztok skrz pijavý papír, přidejme ku tekutině šťávu několika citronových slupek, třeba i nahnílych a uschovejme si vodičku pro potřebu. Jakýkoliv flek se jí snadno vypraví t. j. rozpustí a pak čistou vodou splákne.

371. Voda cukrová šumící.

Výborný a velmi chladící týž nápoj dělá se dle hanoveranského hospodářského listu takto:

V $\frac{1}{2}$ vědre vody vřelé rozpustí se 4 libry bílého cukru a když tekutina na 18° R. vychladla, přidají se

dva koflíčky dobrých kvasnic. Cukrová voda započne brzy kvasit a kvašení se řídí tak, že nádoba vždy plná zůstane, aby kvasnice nově utvořené přes kraj odteci mohly, t. j. ustavičně se opět cukrovou vodou dolévá.

Když první kvašení u konce, zabeďní se soudek a nechá tak po nějaký čas v chladu ležet, až se tekutina vyčistí. Napotom se stáhne do lahví a do každé $\frac{1}{2}$ lotu cukru připojí. Lahve se zabeďní, zapečetí a v sklepě do teplého počasí uschovají. Ostatně se může nápoj již za několik dní požívat a zvláště chutný bývá, jestli se kvasicí tekutině slupky dvou citronů přidaly.

372. Voda vždy čerstvá.

Dle Perineta přidá se vodě k tomu cíli tlučeného burelu a sice na 500 liber vody 3 libry burelu. Zkušenost dokázala, že jednoduchý a velmi laciný tento prostředek úplně dostačí.

373. Voda na květinách aby nezahníla.

Voda, do níž květiny postaveny, ráda zahnívá a velmi nepříjemně zapáchá. Snadno tomu odpomůžeme, vloživše proužek železného plechu do vody, neboť železo rezaví a tak hnilobě překáží.

374. Voda zahnílá kterak se zlepší.

Na lodích, kde se větší zásoba vody k pití a vaření uschovává, obyčejně sudy k tomu určené se uvnitřku vypalují t. j. zuhelnatí. Dřevěné uhlí odporuje hnilobě a udržuje vodu neporušenou. I zahnílá a tudíž neupotřebitelná voda se napraví, když ji ublím, nejlépe zvířecím t. j. z kostí dělaným, vyčistíme. Na vědro vody brávají se asi dvě lžíce takového uhlí. Nepříjemný zápach kanálů a záchodů nejlépe se odstraní skalicí zelenou aneb kyselinou sirkovou; i voda chlorová dobře působí.

375. Voda kalná kterak se čistí.

Dosti skrovné množství kamence dostačí ku sražení veškeré nečistoty obyčejné kalné vody; tato se usadí a čistá voda dle potřeby použije.

376. Vosk pečetní na lahve.

Dvě libry smoly se s $\frac{1}{4}$ librou vosku a trochýtkem loje v hrnečku roztopí, miniem neb okrem obarví a tak upotřebí, že se lahve již zabedněné hrdlem dolů do ni ponoří, jak daleko si přejeme, aby voskem pokryty byly.

Ze ostatně roztopenina dříve trochu vychladnout musí, protože by jinak snadno sklo prasklo, samo sebou patrno.

Kolofonium s přísadou malé částky řepkového oleje roztopeno dává též dobrý lahvový lak.

377. Voskové svíčky s přísadou škrobu.

Roztopí se vosk a s polovičkou škrobu smíchán jako čistý ku děláni svíček upotřebí. Takové svíce hoří sporeji a méně čadí, nežli z čistého vosku dělané.

378. Voskovaný tafet.

Výborný voskovaný tafet, zvláště na deštníky upotřebitelný, lehký a vodou neproniklý, docílíme následovně: Libra lepu (ptačího obyčejného) vaří se v novém hrnci tak dlouho, až vyňatá průba na žhavé uhlí stříknutá snadno zahoří. Pak se hrnek od ohně odstaví, 1 libra terpentýnového oleje přilije a opět po 6—8 minut povaří. Odvar ještě horký slíje se s 3 librami fermeže lněné neb makové. Když vše dokonale promícháno, opět se na $\frac{1}{4}$ hodiny teplo až k varu zvýší a ještě horkým fermežem tafet natírá. Nátěr dobře uschne a všem svrchu udaným požadavkům dokonale vyhoví.

379. Vosí uštknutí.

Nejlépe prospěje voda ammoniaková, avšak té nelze vždy při ruce míti; není-li žádný jiný prostředek

po ruce, prospěje i ránu 2—3 minuty na otvor dutého klíče silně přitisknouti.

380. Vousy bez břitvy sejmouti.

Dva žejdlíky vápené vody, 4 loty arabského klí, 1 lot viziny, 1 kvintlík kamence, 1 kvintlík potaše se asi hodinu vaří a promíchují. Pak se procedí vše skrze plátno a tekutině $2\frac{1}{2}$ libry velmi jemně roztlučené pemzy připojí. Těsto takto docílené se dokonale prohněte, 2 bílky z čerstvých vajec přidají a konečně placičky z těsta dělané usuší.

Když jimi vousy mírně třeme, sejdou tak, jakoby nejlepší břitvou se obříly.

381. Záchody bez zápachu.

Nepříjemný a škodlivý zápach záchodů i hnojišť se nejlépe zamezí skalicí zelenou. Tři libry této skalice rozpustíme ve 8—9 mázích teplé vody a roztok do hnojiště, stoky neb záchodu vylíjeme. Smrad úplně zmizí a hnůj se znamenitě zlepší. Tímto laciným a každé domácnosti přístupným prostředkem se ale spolu též všeliké nakažliviny zahubí, pročež kde cholera aneb podobné nemoci se objeví, týdně 2krátě opětovanou takovouto desinfekcí sebe i svou rodinu hrozného strachu sprostíme a před nákazou pojistíme.

Dobře působí též roztok skalice bílé čili vitrolímu zinkového, jest však dražší; chlorová voda a chlorové vápno nepříjemný zápach ovšem též zamezí, avšak nakažliviny nezahubí.

Jiné prostředky, ku př. trouby výpary do vzduchu odvádějící, jen tak dalece prospějí, že jimi plyny lehčí než vzduch odchází, jinak spíše se jimi studený vzduch přivádí než zápach odvádí.

Popel dřevěný neb kamenouhelný a podobné látky pouze tím prospějí, že hnůj neb výkaly pokrývají a přístupu vzduchu brání — hnilobě neodporují.

382. Zkažený vzduch kterak ze studní odstraníme.

Studnice delší čas zabeďněné naplní se zkaženým vzduchem a často již nešťastná náhoda tomu chtěla, že lidé jich cídíce se udusili, protože se škodné plyny barvou ni chutí neb čuchem neprozrazují, nýbrž člověka do nich vniknuvšího omámí a udusí.

Velmi jednoduše tomu ale možno odpomoci a pracovníků všeho nebezpečí zbavit, když se totiž do studně dostatečné množství vřelé vody nalije. Vodní pára vzduch vypudí a bez nebezpečí se může pak studně vycídit.

383. Zeleniny sušené.

Zeleniny se právě tak čistí a umyjí, jako kdybysme je za čerstva připraviti chtěli a když voda z nich slitá usuší se zvolna na plátně rozestřené. To se děje za mírného tepla a když tak dalece vyschly, že se stopky a řápiky snadno rozlomí, lupeny pak roztrolí, přenesou se do sklepa neb komory ne příliš, avšak předce tolik vlhké, že opět trochu vláčnosti nabudou a bez zlomení se do nádob stlačit dají. Na to se stlačí do pevných papírových pytlíků a k spotřebě uschovají. Chceme-li jich požit, polijeme je vřelou vodou a když je var několikráte přešel, vyjmou se a jako čerstvé uvaří neb připraví.

Pevnější druhy, ku př. luštiny, vložíme dříve na několik hodin do studené vody.

Zvláštní výhodu poskytují podobně sušené zeleniny, proto že k uschování každá komora postačí, zvláštních příprav neb přístrojů třeba není a velké množství v dosti malé prostoře směstnati lze.

384. Zamrzání oken kterak se zamezí.

Zamrzlá okna nejlépe houbou do slané vody namočenou tak dlouho potíráme, až rozmrznou. I v Rusi za třeskuté zimy málo minut k tomu dostačí.

385. Zasilání živých ryb.

Ryby, jimž kousek chlebové třídky kořalkou zmočený do huby vložíme, v čerstvé slámě zaobalené a do

plátna zavázané možno velmi daleko zaslati, aniž ne-
leknou. Jakmile je opět vyjmeme, vložíme je do nádoby
s vodou a za krátkou dobu se živě pohybují.

Větší ryby vydrží, takto upraveny, i 8denní zásilku.

386. Zeleniny čerstvé kterak se dlouho zachovají.

Obyčejně se zahrabávají do písku ve sklepě mírně
vlhkém a tak velmi dlouho vydrží. Karfiol, brukve a
podobné zeleniny můžeme i v komoře dosti dlouho
čerstvé udržeti, uříznuvše kořen a udělavše nebozezem
asi na palec hlubokou jamku do něj, jestli tuto každo-
denně čerstvou vodou naplníme.

387. Zeleniny vařené kterak se zachovají.

Zeleniny se uvařejí tak jako k okamžitému požití
a pak v plechových nádobách uschovají. Nádoby musí
však být úplně plné a víka zcela pevně přiletována;
když pak zelenin požití hodláme, horkým železem pajku
roztopíme a víčko odstraníme.

388. Zahubení vši.

Nečistotou se zmáhá každý hmyz, nejdůkladnější
prostředek proti vším jest proto často opěťované a do-
konané čistění a česání, a zajisté z počátku tak dobře
prospěje, jako ku zamezení vzniku hmyzu vůbec. Po-
zorujeme-li však předce u dětí vši, dáme jim vlasy velmi
krátce ustříhat a namažeme hřeben olejem anyzovým.
Hlavy však co nejméně v teple držíme, proto že tím
právě hmyz se zmáhá. Všelike jiné prostředky, ku př.
masti proti vším atd., bývají mnohdy škodny, držíce
obyčejně rtuť neb jiné ostré látky, jimiž se ovšem hmyz
vyhubí, avšak často i nemoci způsobí.

389. Zelí kyselé za 24 hodin upotřebitelné.

Zelí při nakládání solí a koprem upravené za 24
hodin je dostatečně kyselé, jestli do nádoby před stíže-
ním octu přikljeme.

390. Zčernání jídel v železných nádobách kterak se zamezí.

Příčina zčernání bývá rez neb drobnější železná drť, ty však snadno odstraníme. Naplníme nádobu velmi rozředěnou kyselinou sirkovou, aneb lépe vycídíme ji pískem s vodou a kyselinou solnou rozmíchaným.

Když nádoba dokonale vycíděna, vyplákne se vodou a popelem, opět čistou vodou a do sucha se vytře. Žádné jídlo v tak vycíděné nádobě při vaření nezčerná.

391. Zahubení štěnic.

Nachytejme si z jara asi sklenici chroustů májových či tak zvaných babek neb kozáků, nasypme je do lahve a polijme lihem. Lih se částečně do brouků vtáhne (proto se musí opět dolévat), roztok však přebytný hubí štěnice tak dokonale, že se ony zajisté brzy od tamtuh vystěhují, kde týž prostředek upotřeben.

Čerstvé lupení fasolové štěnice omamuje; dáme-li ho do hrnce pod postel, zajisté ho ráno množstvím hmyzu pokryté nalezneme. Olej anysový štěnice též usmrcuje, podobně šťáva citronová a vůbec mnohé jiné rostlinné látky, nejlépe však prospěje časté čistění postelí a vypařování oných částí, kde se zahnízdily, vřelou vodou, neboť tak se i hrozící potomstvo spolu zahubí.

I perský hmyzí prášek je vypudí — všeliké prostředky však bez dostatečné čistoty předce jen málo prospějí.

392. Zahubení štěnic jiným způsobem.

Odporučuje se též olej, do nějž, když skoro do varu zahřát, několik měděných penízů se uvrhlo a tak dlouho v horkém oleji ponechalo, až sezelenal. Tímto olejem se pak místa a štěrbiny, kde se štěnice drží, mazají. Paprika s octem vařená též prospěje.

Jednoduchý prostředek jest ovšem též zápach čerstvého zeleného listí ořešáku vlaského. Ruční košík ořeši zajisté dostačí ku vypuzení štěnic, jež se patrně stěhovat uvidíme.

Jednu libru kolokvinty, 1 libru kamence, 1 libru potaše a tolikéž soli rozvařme ve vodě a s touto vápnou ku bílení upotřebené smíchejme. Štěnice se pak v maltě nedrží a též z postelí neb jiného náradí je tímže prostředkem vypudíme. K tomu cíli si část odvaru v zabeďněné lahvičce pro spotřebu uschováme.

393. Zimní salát z kdyní.

Kdyně, pokud nedozrály, dají dobrý salát, musí se však takové vybrat, v nichž se jádra ještě neutvořila. Vloží se do silně slané vody a když změkly, právě tak jako malé okurky do octa se naloží. Ku požití se rozkrájí a poskytnou nám v zimě zajisté chutnějšího salátu nežli okurky.

394. Zachování vycpaných zvířat.

Nejlépe zachovává vycpaná zvířata mýdlo utrejchové. Jím se kůže na spodní straně t. j. rubu natře a tak hniloba zamezí i hmyz zahubí.

Mýdlo utrejchové dělá se z 20 lotů bílého utrejchu, 8 lotů potaše, 24 lotů čisté vody, 20 lotů mýdla, 2 lotů vápna, 3 lotů kafru a $\frac{1}{2}$ lotu oleje levandulového.

Voda, utrejch a potaš se v prostranné porculánové míse mírným horkem roztopí a když vrou, mýdlo připojí. Po vychladnutí přidá se jemně rozetřené vápno, kafr dříve s trochem lihu utřený a olej levandulový.

Hotové mýdlo zůstane v míse ku spotřebě uschováno. Že je velmi jedovaté, ovšem snadno porozumět, proč nejlépe nádoby té k ničemu jinému více neupotřebujme.

395. Železo poměděné.

Železo pěkně červenou vrstvou mědi potáhneme, když ho do roztoku modrého vitrolímu vložíme a v něm 24 hodin ponecháme.

396. Železo kterak se od ocele rozezná.

Jednoduchý lučebnický pokus dostačí nás o této věci poučiti. Trochu obyčejné lučavky (Scheidewasser)

rozředíme vodou tak, že na nůž jen slabě působí a kapku této tekutiny na ocel ukápneme. Za několik minut ono místo vodou umyjeme a přesvědčíme se, že na oceli černá, na železe však bělavě šedá skvrna pozůstala.

397. Železo rychle pozlacené.

Rozpusťme 1 díl arabského klí a stejné množství salmiaku ve vodě a navlhčeme místa, jež pozlatit třeba, tímto roztokem, načež se pozlátka mírně na ně přitlačí a přebytek setře.

II. ODDĚLENÍ.

I. Brambory výhodně pěstované.

Velmi prospěšně působí na brambory co do výtěžku olamování květů. Zkušenost dokázala, že se výtěžek pětkrát, ano desetkrát větší docílí, když se květy pilně olamují. Ovšem ale musíme, chceme-li se o prospěchu přesvědčit, i všech jiných pravidel hospodářských zevrubně šetřiti, protože jinak neprospěje.

Nejlépe se moudrý hospodář přesvědčí, když touže odrudou bramborů za stejného počasí stejné kusy pole vysází a pak na jednom květy ponechá a na druhém oláme. Výsledek bude pak zajisté přesvědčující.

2. Brambory sazené aby nehnily.

Pozorovalo se, že zvláště na kousky rozkrájené brambory hnilobě podlehají. Aby se tomu odpomohlo a předce i bramborů ušetřilo, dostačí je rozkrájené asi 8 dní v pokoji rozložené ponechat; okorají a pak tak snadno nehnijí.

3. Brambory aby v zemi nehnily.

Velmi mnoho se již o nákaze bramborů napsalo a mnohý nepovolaneč jalových o ní úsudků pronesl, ano za drahý peníz mnohý opatrný hospodář všelijakých tajných prostředků si opatřil, aniž mu to co prospělo, avšak nejlépe pochodí, kdo častěji čerstvého semena použije, vhodného počasí ku sázení si vyhlídne a brambory do přehnojené neb příliš tučné půdy nesází, protože jinak velmi snadno nákaze podlehnou. Všelike jiné prostředky málo nebo nic nepomohou.

4. Brambory ze slupek a pupenů či očí pěstovaných.

Zdravé brambory se trochu tlustě oloupají a slupky na průvětrí, ku př. pod krovem, usuší; nejlépe asi 4 neděle před sázením.

Pupeny neb oka se vypichují a můžeme je usušené přes celou zimu uschovat. Kladou se jako brambory do země a za prospěšného počasí rychle klíčí. Ostatně se mohou brambory též sazenicemi rozmnožovat a dají pak málo, avšak velmi velké hlízy.

5. Bramborový sýr.

Oloupané brambory se uvaří a na kaši rozetrou, pak se stejným množstvím čerstvého tvarohu smíchají, osolí a s kmínem neb jiným kořením prohnětou. Za několik dní jest sýr prokvašen a homolky z něj dělané se jak obyčejně naloží. Čím starší jsou, tím lepší chuti nabývají.

6. Brambory kterak se za ostré zimy zasílají, aby nemrzly.

Pytle, v nichž brambory zasílat hodláme, smočíme vodou a když jsme je naplnili, opět je studenou vodou polijeme. Mráz jim pak neuškodí, nýbrž jim prospěje. Pytel zmrzne a led takto se utvořivší nedá teplotě z bramborů ujíti, tak že ony nezmrznou.

Stejně prospěšně působí sníh z venku vodou polity, za prudké zimy zledovatí a brambory před mrazem ochrání.

7. Brambory čerstvé v dubnu neb květnu zralé.

V srpnu neb září vložíme brambory do země a když počasí tomu dovolí, aby vnať vyrostla a možno-li i květ se objevil, jakmile první mráz uhodí, keře bramborové hnojem obložíme a pokryjeme. Vnať se dříve pořežá a keř takto upraven v dubnu neb květnu nám zdravých, zralých bramborů poskytne.

8. Bejlí neb plevel kterak na stezkách zahradních nejlépe vyplemeníme.

Smíchejme $\frac{2}{3}$ vody, $\frac{1}{3}$ nehašeného vápna a $\frac{1}{10}$ tlučené síry neb sirného květu a zahřejme smíšeninu opětně ji promichujíc v kotlíku až k varu. Když jsme touto břečkou místa, kde plevel vyhubit hodláme, několikráte polili, neobjeví se ani za leta více.

9. Brukev až do jara čerstvá.

Počátkem července brukvev zasíjeme a do zimy docílíme malé, ještě neupotřebitelné brukve, pak je ve sklepě neb chlévě do zemi zakopáme a čas po čase políváme. Jak často se polívat musí, závisí hlavně na vysušení země, pročez brukve ve sklepě, kde bez toho vždy trochu vlhko bývá, tolik vody nežádají jako ve chlévě, kde dosti rychle se voda vypařuje.

Ostatně se musí všecky listy až na útlé lupení srdcové olámat, nežli se brukve do země zasadí. Za krátkou dobu již patrno, že brukve přibývají a rostou, a jestli všeho pozorně šetřeno, i země dostatek, tak že jen špičky útlých lupenů z ní vyčnívají, budou brukve do jara dokonale vyrostlé a právě tak chutné, jako jich paříště poskytuje.

10. Býk tvrdošijný kterak tahu zvykne.

Dobytče se k tahu vším potřebným opatří a obojkem ku řetězu přiváže, jenž na těžké závaží upevněn skrz železný kruh pevně zadělaný prochází. Jiné též asi cent těžké závaží zavěsíme na konec provazu s postraňky spojeného tak, že když býk asi sáh od žlabu vzdálen,

závaží na zemi neb podlaze spočívá, avšak zvíře nuceno je, břemeno za sebou potáhnouti t. j. zdvihnouti, když se ku žrádlu dostati chce.

II. Cibule zvláštní velikosti.

Cibule na lískách nad kamny přezimujeme a tak skoro dokona vysušíme, z jara pak je do úrodné, avšak ne přehnojené, aneb čerstvě hnojené půdy vysázíme.

Ony neženou lodyhu, avšak nabudou mimořádné velikosti, tak že libru i půl druhé libry váhy dosáhnou.

12. Červenka kterak se léčí.

A) U hovězího dobytka:

Přehršle sušeného květu bezového, 4 loty izopu, hrst topolových pupat a tolikéž vlašťovičnicku se svaří s mázem piva, smíšenina skrz klůček protlačí, 4 loty anýzu, tolikéž sladkého dřeva, 12 lotů syrupu, 12 lotů čerstvého másla a 4 loty tlučené mořeny barvířské připojí a smíšenina dobytku podá.

Homeopaticky léčí se červenka u hovězího dobytka dávkami a c o n i t, pak I p e c a c u a n h a a konečně A r - s e n i c u m.

B) U telat:

Dobře prospěje odvar fazolové mouky,

Jinak též obdržíme dobrý lék následovně: 1½ lotu mýdla olívového se na drobno rozkrájí a s 1 kvintlíkem tlučené rebarbory a 1 žloutkem do lahvice vsype, v níž 2 žejdlíky vody se nachází.

Lahvici postavíme na teplé místo a častěji jí potřásáme. Vlažná tekutina se dá telatům na lačný žaludek ve třech dávkách, z rána, v poledne a na večer. Tak se pokračuje, až zvíře vyléčeno; ovšem nesmí se mu však nežli velmi sporá píce poskytovat, protože jinak žádný lék neprospěje.

C) U ovčí:

Držme nemocná zvířata v teplém, avšak čerstvému vzduchu přístupném ovčíně, opatrně k tomu přihlížejíce,

aby jim průvan neuškodil a nemoc brzy povolí, když každé ovci asi 4—6 lžic mléka s 1 lžicí tlučené křídý a trochýtek ječmenového neb kroupového odvaru podáme.

13. Červotoč kterak se zamezí.

Červotoč škodívá nejvíce měkému a vůbec stavěcímu dříví, zvláště takovému, kteréž za mízy poraženo bylo.

Nejlépe tedy pochodíme, neupotřebujeme nežli v zimě poraženého a možno-li i vyplaveného a dokonale suchého staviva, protože jiný prostředek nám nepomůže.

Okáže-li se červotoč na nářadí, můžeme larvy brouků, již dříví prozírají, terpentýnovým olejem do dírek vlitým aneb i obyčejným olejem usmrtit, nejlépe však působí odvar aloe ve vodě, jimž se nové nářadí před politrováním neb leštěním a natíráním opětovaně omyje a tak před hmyzem ochrání.

I kůže a vůbec podobné organické látky se takto před hmyzem pojistí. Odvar aloe (asi 2 loty na žejdlík vody) se musí před upotřebením ohřát a promíchat.

14. Červi aby štěpům neškodily.

Z jara, když míza do vrcholu vystupuje, navrtejte štěp asi 2 stopy nad zemí, tak že otvor na $\frac{3}{4}$ palce široký a střed stromu dosahující povstane a naplň díru sirným květem. Když se pak dřevěným kolíkem zabední, neškodí to nikterak a červi se takových stromů nedrží.

15. Čistění vody.

Dle Johna Horsleye může se tvrdá voda úplně vápna zbavit a v dobrou měkou vodu proměnit, když se jí právě tolik kyseliny štavelové připojí, že se všecko vápno co bílý kal (štavelan vápenatý) srazí i usadí.

Kal se může opět kyselinou sirkovou aneb roztokem potaše rozrušit a kyselina štavelová takto vyproštěná znovu upotřebit.

Když se totiž štavelan vápenatý s kys. sirkovou vaří, utvoří se sádra, a tekutina zbývající obsahuje

prostou kys. štavelnou, i může se znova ku čistění vody upotřebit.

Voda mořská může dle téhož návodu přísadou štavelanu draselnatého a fosforečnanu sodnato-ammonatého vyčistit a kal při tom se tvořící velmi výhodně co mrva upotřebit.

Vyčistěná mořská voda neusazuje pak v parních kotlích žádného kotlového kamene, ku vaření neb pití se však předce ještě nehodí.

16. Dalekohledy kterak se čistí.

Skla dalekohledů obyčejnými čistidly utrpí, avšak dokonale a bez škody je snadno sirným květem vycídíme. Prospěšno též trochu kostěné černi sirnému květu připojit, musí však býti velmi jemně semletá.

17. Dehet hubí pilousy.

Dle Caillota jest dehet (nejlépe dřevěný) velmi dobrý prostředek proti pilousům. Snadno se můžeme též sami přesvědčit. Dejme do nádoby malou labvičku neb místičku s dehetem a několik pilousů a přikryjme nádobu pokličkou. Za několik hodin jsou pilousy mrtvi, výpar dehetový je usmrtil.

Caillot udává, že sýpky před pilousy se ochrání, když v nich trochu dehetu v otevřených nádobách chováme, aneb ještě lépe, na prkna rozmažeme.

Dehetové výpary se v celé sýpce rozšíří a pilousy buď vypudí, buď usmrtí.

Že se to ostatně musí opakovat a jiných prostředků zanedbati nevhodno, samo sebou zajisté patrno.

18. Dehetové pásy proti housenkám.

Z olověného plechu si nastříháme pásy asi 3—4" široké a upevnivše je kolem štěpu, tak že všude přilehají, zahneme dolejší kraj trochu nahoru, aby dehet tak snadno nescapal, i pásy dehetem s rybím tukem smíšeným potřeme. Housenky, zvláště tak zvané pidálky, z dola na štěpy lezoucí nemohou pásek překročit a štěp je ochráněn.

19. Dobytek kterak se při požáru nejsnadněji vyvede.

Dobytek z hořícího chléva vyvésti aneb skrz dvůr provéstí bývá velmi obtížno, mnohdy skoro nemožno, protože se zvířata ohně kol planoucího hrozí a do chléva nazpět utíkají. Nejsnadněji tomu odpomoci, když jim oči černým hustým šatem pevně přivážeme; nevidouc ohně, dá se dobytek pak dosti snadno vyvésti.

20. Dobytek kterak se čerstvou pící výhodně vykrmí.

Rozumný hospodář jetel za zelena ještě dá drobně rozřezat a pak s řezankou pospolu co pící používá.

Obyčejně bere se dvakrát tolik jetele co řezanky.

Píce jde dobytku k duhu a není se nikterak obávat, že jemu jako pouhý čerstvý jetel uškodí.

Ostatně i sušený jetel se může podobně použít, když se za zelena sřezal a s řezankou smíšen uschoval.

21. Dobytek cizí aby si rychle u jiných zvyknul.

Zvířata, jež na sebe zvyknout hodláme, omyjeme na hlavě i krku, vůbec jak daleko se obyčejně olizují, kořalkou, a zajisté nás výsledek uspokojí.

22. Drůbež rychle vykrmená.

Pšeničný chleb mlékem rozmočen jest výtečnou pící pro drůbež; ona ho velmi ráda žere, rychle tyje a maso jest velmi pěkné, bílé a měkké.

23. Drůbež na jiný způsob výborně krmená.

A) Husy tak krmené, že velmi stuční a velká játra nabudou.

Nejlépe prospěje krmení šíškami. Tyto se dělají z ječmenové tluči aneb tlučeného ovsa a hrachu s přísadou černé mouky, soli a pepře. Výhodno trochu mléka i másla přidati, nejhlavnější však přísadou jest leštěnec antimonový či tak zvaná surma. Při každém krmení dá se huse též jedna šiška, v níž asi na špičku od nože

tlučené surmy obsaženo. Husa, jenž dobře tráví, krmí se vždy po 2 hodinách.

Šišky z černé mouky pšeničné s vařenými brambory a hrachem i tlučenou kukuřicí střídavě podávané jsou též velmi dobrou pící a husy takto krmené náramně stuční. Obyčejně se zázvoru i surmy přidává, aby i játra se zveličila a ztučněla.

Ostatně musí míti husa vždy dostatek vody, již výhodně trochu písku a tlučeného dřevěného uhlí přidáme.

B) K r m e n í k u ř a t.

Kuřata krmná nenecháme běhat, nýbrž je do posady uzavřeme, jejížto podlahu každodenně čerstvou slámou pokrýváme, aby čistá zůstala.

Dáme jim vařenou pšenici neb ječmen, chleb v mléku rozmočený aneb šišky z černé mouky a kukuřicí, střídající potravu, by s větší jí chutí požívaly.

Chceme-li kuře za nejkratší čas vykrmit, cpeme ho šiškami, jako husu.

Mladá kuřátka nejvíce tyjí po prosu v mlíce vařeném střídavě s těstem z ječmenové mouky a syru podávaným.

C) K a p o u n i v ý t e č n ě k r m e n ě.

Nejrychleji tyjou kapouni po šiškách z 3 lotů ječné mouky, 3 lotů tlučeného prosa a 3 lotů vařené neb pařené a rozmačkané kukuřice, čemuž 1 lot másla a tolik mléka připojíme, že se z těsta nudle udělati mohou. I tu přísada surmy velmi dobře působí.

Nejlépe si vždy jen tolik šišek uděláme, co jich denně spotřebujeme; starší šišky kysají a nejsou tak záživné jako čerstvé. Dáme-li pak kapounům i dostatek čisté vody, za čtrnáct dní zajisté nás uspokojí.

D) K r m e n í k r o c a n ů.

Krmí se právě tak jako kapouni, ovšem že se jim ale poměrně více poskytne. Krůta dostane o polovici více a krocan dvakráte tolik co kapoun.

E) K r m e n í h o l u b ů.

Nejlepší holubí píče jsou hrách, vikev, ječmen anebo pohanka i proso, vodou rozmočeny a dle možnosti střídány. Ječná mouka s pivem smíchaná též velmi dobře prospěje.

Ostatně dlužno podotknouti, že vůbec nutno tvrdé semení rozmočit anebo roztlouci, má-li se rychle ztrávit a že nižádná píče bez dostatku čisté vody neprospěje. Větší drůbež, ku př. kapouny, husy a krocany, výborně a lacině vykrmíme též pouhou kukuřicí neb hrachem, slanou vodou nabobtněným.

Kukuřice vsypá se drůbeži trychtýřem či nálevkou do požeráku a vodou se zalije. Za čtrnáct dní možno tak hubeneu husu výtečně vykrmiti.

24. Guano kterak se průbuje.

Dle Stöckhardta zkouší se výborně tato mrva následovně:

1. Su š e n í m.

Čtyry loty rozetřeného guana se na čistém papíře rozestře a na slunci aneb v suché světnici dokonale vysuší.

Když pak zbytek zvážíme, dozvíme se, mnoho-li guano na váze stratilo.

Některé sorty mívají 3—4 kvintlíky ztráty, t. j. drží 20—24% vody.

Čím více guano na váze ztrácí, tím špatnější jest, t. j. tím vlhčí jest.

2. S p á l e n í m.

Lot guana se na plechové lžici tak dlouho nad žhavým uhlím drží, až se v bílý neb šedý popel promění. Zbytek se zváží a dle ztráty dobrota posoudí.

Dobré peruvianské guano zanechává asi 1 kvintlík popele, špatné dvakráte i třikráte tolik.

Popel žlutý neb červený prozrazuje přísady, čisté guano dá bílý neb šedý popel.

Dobré guano čpí při spalování ostře po čpavku — ammoniak, špatné po hořícím peří neb rohu.

3. V á p n e m.

Lžička guana a tolik též vápna vsypají se do sklenice, několik lžiček vody se přilije a vše dokonale promíchá. Čím silněji guano po čpavku čpí, tím lepší jest.

4. V y m ý v á n í m.

Lot suchého guana vysypáme na cedidlo z tiskacího papíru a tak dlouho vřelou vodou políváme, až tato bezchutná protéká. Zbytek na cedidle se usuší a zvaží. Čím méně zbylo, tím rozpustnější jest guano a právě proto tím lepší.

Ovšem že nutno i ku prvním průbám přihlídnouti, protože se dokázalo, že i sůl mořská guanu přimíchána bývá a ve vodě se rozpouští.

5. O c t e m.

Dobré guano octem polito nešumí, jestli to však pozorovat, dokazuje šumění přísadu uhličitanu vápenatého a tedy falšování guana laciným vápencem. Že jen všechny průby dohromady rozhodují, již dříve podotknuto, protože žádná sama o sobě všechny přísady neodkrývá.

25. Guano domácí.

Drahé cizozemské guano můžeme domácím výrobkem skoro úplně nahradit. Ornice se prohodí řešetem a prosyje tak, že jen velmi drobná prst zbyvá a tato se s popelem, vápnem neb starou maltou a sádrou, možno-li s trusem drůbeže, zvláště holubů, dokonale promíchá a je-li třeba, utluče.

Smíšeninou naplníme jámu a čas po čase ji čerstvým močem polívajíce, obdržíme za rok mrvu, která se pravému guanu v mnohém ohledu vyrovná.

Hodí se dobře na luka a pole (asi 8—10 centů na jitro výsevku), výborně však do zahrad, kdež pravé guano tak dobře nepůsobí.

Velmi výhodně můžeme své paguano ještě s obyčejným hnojem a jíchou, i dle potřeby a okolnosti jinými mrvidly promíchat a docílíme takto zajisté za levný peníz stejný, ne-li lepší výsledek, nežli drahým cizozemským guanem.

26. Hlisty u dobytka.

Zajisté mnohá choroba u dobytka povstává od hlistů, a zvláště koně bývají jimi velice trápeni.

Dobrý prostředek proti nim jest živinský či zvířecí olej, s olejem terpentýnovým destilovaný. Zvíře musí se před užíváním po několik dní mírně postit a obdržít pak dle velikosti a síly 6—2 loty tohoto léku z rána na lačný žaludek. Voly a krávy dostávají dávku o něco větší; ovce asi $1\frac{1}{2}$ —2 loty, prasata 1 lot a psi dle poměru více méně $1-\frac{1}{2}$ lotu. Za tři hodiny jest účinek dostatečný a hlisty z těla odchází, když klystýrem mu ulehčíme. Za dvě hodiny pak teprv se opět nakrmí a celé léčení po 5—8 dnech opakuje, aby výsledek se pojistil.

27. Holuby na holubník rychle navyknouti.

Udělejme si z oleje špikového, hřebíčkového a anýzového řídkou tekutinu a postříkejme jí vnitřní stěny holubníku, jakož i hnízda.

Prospěšno též z mouky, anýzu a feniklu i mateřídoušky těsto uhnětst a do holubníku položit. Holuby to těsto rádi klovají a čuch jeho je z dálky již domů vábí.

Na místě těsta možno též upotřebit kuliček z obyčejné hlíny, kteréž se ještě za měka po anýzu neb feniklu válejí a tak na povrchu kořeným tímto semenem pokryjí. Holuby z nich pozvolna anyz neb fenikl se-zobají; kdybysme jim naproti tomu týž anyz do holubníku nasypali, za malou chvíli by ho sežraly.

Nejlépe jest ovšem holubník malými holoubaty nasadit, již neznajíce ještě létat, z něj nejprvé pouze vychází a naň i na okolí se dokonale navyknou, nežli létat započnou, avšak i staré holuby snadno ochočit.

Není sice radno, koupeným starým holubům brka z kosinky vytrhat, protože se tím uplaší a jak mile mohou odletí, avšak předce nutno tak jim lítání zabránit, až se na holubník navyknou a okolí poznají. K tomu cíli svážeme jim 5—6 největších brk v křídle pevnou

voskovanou nití a teprv po 14 dnech neb 3 nedělích nit přeřízneme.

Holuby zatím u nás zvykly a neodletí.

28. Holuby uplašené kterak se uloví.

Vnikne-li dravec do holubníku, holuby se uplaší a bojí se doň se navrátit; snadno jich ale přivábíme následovně. Samečka se samičkou se vypůjčíme a pod řešeto do holubníku uschováme. Holuby slyší samečka vrkat a vrátí se do holubníku, týž pak rychle zavřeme a po 8 dní holuby ven nepustíme. Při dobré stravě zatím na svůj strach zapomenou a holubníku znova přivyknou.

29. Hmyz kterak se v zemi vyhubí.

Veškerý hmyz v květnicích snadno zahubíme:

1. když zem vápenou vodou polijeme, aneb
2. dehetem navlhčené hobliny mezi sazenice aneb vůbec do prsti nastrkáme.

30. Hyacinty vždy čerstvé.

Vložme čerstvé cibule hyacintové 25. listopadu do vody a tak každý týden do jiné nádoby čerstvé cibule až do 24. února. Hyacinty počnou okolo vánoc kvésti a až do polovice března budeme každodenně čerstvé květoucí bílé hyacinty mít.

31. Hyacinty v mechu.

Snadno můžeme hyacinty v mechových koulích na drátu zavěšených ku květu přivést. Do spodní polovice mechové koule vložíme totiž hyacintovou cibuli hlavičkou dolů a listí pučíc se vzhůru obrátí, tak že se úhlednému košíčku podobá.

Ovšem třeba k tomu přihlížeti, aby rostlině vláha nechyběla, t. j. mech se musí častěji pokropit.

I jiné bambulinaté a cibulovité rostliny možno stejným způsobem zavěšené ku olistění a zrůstu vůbec přivést.

32. Housenky aby se štěpů netknuly.

16 dílů sazí se vodou rozetře a rozvaří a konečně tolik vody přidá, že celá směs asi 12 věder obnáší.

Ruční stříkačkou se pak tato směsice na stromy stříká a housenky za krátký čas vesměs dolů spadají; tekutina je usmrtí.

33. Housenky kterak se vyhubí.

Přivažme kousky vlněné látky na keře, ku př. ryvízové a uvidíme, že časně ráno housenky v náramném množství pod ně zalezly, aby se před chladem nočním ochránily.

Snadno je pak sebrat i rozmačkat, aneb jinak zahladit.

Zelí neb vůbec zeleniny se před housenkami ochrání, když mezi záhony konopí nasejeme aneb pole na kraji touto rostlinou posejeme. Velmi malé housenky, jichž mnohdy 30 i více na jednom lístečku hlodá, ovšem pouze pozorným sebráním listí a spálením zahladíme. Dobře působívá v tomže případě i roztok černého mýdla ve vodě. Rostliny se jím pomocí kropenky kropívají a tak hmyz zahladí.

34. Housenky kterak na stromech vyhubit.

Na tyčku upevníme vich slámy aneb kus hadru a namočivše je do ostrého louhu aneb roztoku hnědého mýdla, potřeme jím listí i větve stromů, vůbec místa, kde housenky spatřujeme; prostředek tento působí jistě a rychle, ony v brzku spadají.

Jinak se ochrání štěpy před housenkami špagátem kolem pně obvázaným a hnědou rtuťovou mastí namazaným.

Několik střemch neb břeků do štěpnice vsazených ochrání ji též před housenkami; tyto se vesměs na ně shromáždí, tam zapředou a pojdou. Když časně z jara stromy a keře všech housenek a housenčích vajíček pečlivě se sprostily, ovinou se pně 4" širokou páskou z tuhého papíru asi 4—5 stop nad zemí a pásy se natrou smíšeninou kolomazi a dehetu neb oleje. Natěr se musí dle potřeby 1—2krát za týden obnovovat, by

hmyz přes pásku nevylezl. Jiný velmi důmyslný prostředek jest tento: Okolo pně upevní se dva kruhy, jeden ze zinku, druhý měděný, tak že dokonale na kmen i na sebe přiléhají.

Dotykáním se obou kovů povstane galvanické napnutí a hmyz je přelézti chtějící se proudem elektrickým omráčí neb usmrtí.

Prospěšně působí též kropení solnou vodou.

35. Hovězí dobytek jak nabude chuť k žrádlu, když ji ztratil.

K tomu cíli se mu dávají po 8 dní denně 2 lžíce prášku z puškvorce, pelyňku, zázvoru a soli sestávajícího, s vodou smíchaného.

Zázvoru vezmeme $\frac{1}{2}$ lotu, pelyňku a puškvorce 8 lotů a soli 11 lotů.

Za osm dní se zajisté chuť k žrádlu navrátí, jestli nechť nebyla nějakou nemocí způsobena aneb tuto provázela.

36. Hovězímu dobytku trkání odnaučit.

Obvážeme mu ocas u kořenu, v prostředku a na konci co nejpevněji špagátem a zajisté nás výsledek uspokojí.

37. Hrách velmi ranný.

Dejme si trávníku v podzimku vypíchaného nanéstí a nasázejme doň, obrátivše ho travou dolů, ve sklepě aneb v komoře kde nemrzne, hrách dříve vodou nabobtlý.

Za krátký čas klíčí a roste, a z jara můžeme, jak mile mráz uleví, rostlinky již zrostlé do záhonů přesadit, tak že velmi ranný hrách docílíme.

38. Hrách výhodně setý.

Vyberme si pěkné semeno a namočíme ho do roz-toku sanytru ve vodě. Když tam změknuo, seje se trochu později než suchý hrách na pole ne příliš suché. Roste rychle a dá bohatou i chutnou žeň. Hrách takto

pěstovaný jest i před hmyzem jistější a tak snadno nečerviví.

39. Hrách starý tak připravený, že se mladému vyrovná.

Známo, že živností hrách i pšenici předčí, ačkoliv pro zvláštní příchuť mnohým pouze tak dlouho chutná, pokud je čerstvý a zelený. Můžeme však i chuť starého hrachu značně zlepšit, tak že se mladému skoro vyrovná. K tomu cíli vložíme hrách ku vaření určený na 12—18 hodin do vlažné vody a když jsme pak vodu odlili, necháme vlhký hrách opět 24 hodin v teple ležet, až klíčit započne.

Nejlépe k tomu cíli ho v prostoře jen mírně světlé a teplé, ku př. komoře, ponecháme.

Klíčením se utvoří v hrachu cukr a týž mu dodá chuti čerstvému podobné, tak že se na místě mladého upotřebit může.

40. Hrachokaz či hrachový brouček kterak se vyhladí.

Dva díly nehašeného vápna, 2 díly popele a 1 díl soli se smíchají a na prášek stlučenou směsicí hrachoviště posypá. Dobře prý působí též sádrování hrachovišť za čas květu a políť neb pokropení roztokem skalice zelené.

Ostatně všecky tyto prostředky hrachu nikterak neškodí, nýbrž spíše prospěšně naň působí.

41. Chlévy kterak vždy čistého vzduchu nabudou.

K tomu cíli postavíme do koutů chléva nádoby s kyselinou solnou aneb tlučenou sádrrou a čas po čase je obnovíme.

Ammoniak a vůbec škodné páry hnilobou se tvořící kys. solnou a sadrou se pohlcují a tím vzduch vyčistí.

Upotřebenou kyselinu aneb sadru přidáme pak prospěšně do hnojiště.

42. Chlorové vápno zapuzuje mouchy, housenky a myši.

Zápach chlorového vápna (po prostém chloru) dobytku nikterak neškodí, hmyz však a nakažliviny hubí, proč se výhodně ku čistění vzduchu ve stájích a chlévích upotřebuje.

Nejlépe jest na prkénka trochu chlorového vápna rozsypat a ono ve výšce upevnit. Chlor se vyvinuje a protože jest hutnější než vzduch, rozšíří se po celém chlévě a mouchy, ovady, vůbec hmyz rychle vypudí.

Smíšenina 1 libry chlorového vápna a $\frac{1}{2}$ libry vepřového sádla poslouží nám dobře ku ochraně štěpů před housenkami z dola na ně vylezajícími.

Smíšeninou se plátno neb koudel namaže a pak štěpy tím obvázájí; housenky se chlorového vápna netknou, nýbrž se štěpů takto upravených vystřihají.

43. Chmel šířený kterak se pozná.

Aby chmel déle vydržel a čerstvému se podobal, vystaví se páře z hořící síry, t. j. kyselině siřičité. Ačkoliv týž způsob zachování chmeli právě neškodí, bude předce mnohemu vhod se dozvědět, kterak snadno i rychle šíření chmele poznati lze.

K tomu cíli polijeme trochýtek chmele v sklenice čistou vodou, ku př. deštovou a za několik hodin tekutinu slitou zvolna ze skleněné retorty destilujeme.

Několik kapek predestilované vody vlíjeme pak do roztoku nadmangananu draselnatého tak zvaného mineralného chamaeleonu a přesvědčíme se o účinku. Jestli červený roztok barvy pozbyde, jest chmel šířen, jinak ne.

44. Chrousty kterak se vyhubí.

Nejlépe ovšem působí pilné sbírání a spalování brouků samých, avšak i následující prostředek prospěje.

Jeden díl ornice se smíchá s 2 díly hovězího hnoje a ze smíšeniny se udělají hromádky krtinám podobné.

Do takových hromádek samička chroustí ráda zalézá a tam vajíčka ukládá, vidouc, že tam ponravy

bohaté potravu najdou, a když chrousti pohynuli, snadno i vajíčka v hromádkách zahubit a tak budoucímu rozmnožení škodných brouků předejít.

45. Jahodníky velmi plodné kterak docílit.

Snadno můžeme dvojí plod za jeden rok docílit a tak si oblíbeného a chutného ovoce z jara i na podzim opatřit.

K tomu cíli ustříháme po první žni, t. j. když jahody z jara sebrány, všechny listy a výběžky až ku kořenu a rostlinky pečlivě prstí pokryté se pilně zalévají. Za krátký čas jahodník znova bují a listí i rozhyžene a nedlouho později se i květy opět objeví. Obvykle bývá množství květů a plodů ještě větší nežli z jara a jahody dozrají dle polohy a výsluní buď koncem leta, buď z počátku podzimku.

46. Jahodníky kterak nejlépe pěstovat.

Velmi úhledné, chutné a hojné plody dá jahodník v jamkách pěstován, jež jsouce i hluboky, do pola kousky cihel a sutí naplněny, na půl stopy dobré prstí obsahují. Rozhy neplodné se v letě pilně ostříhují a plevel pečlivě vyplévá, z jara pak rostlinky na šířku dlaně hnojem s prstí smíšeným pokrývají.

Chceme-li však pozdě v roce čerstvých jahod míti, netřeba nežli když listí, květy i rozhy dokonale vyvinuty, je ustříhat a rostliny pilně polévat.

Za 6—7 týdnů nabudou opět úplného vývoje a plody o tolik později dozrávající budou nám právě proto vzácnější.

47. Jetelové semeno kterak se průbuje.

Nasypme trochu jetelového semena na horké železo aneb na lžici, již plamenem svíce zahřejeme. Dobré semeno praská a střílí, kdežto staré neb špatné bez pohybu poleží.

48. Jinovatka by neškodila.

Květy neb zeleniny jíním utrpěvší se úplně omladí, když je před východem slunce studenou vodou polijeme.

49. Karafiaty výhodně rozmnožit.

Nejlépe jest dělati sazenice v říjnu neb listopadu; pak se v netopeném, avšak před mrazem jistém pokoji v hrncích přezimují.

Země v hrncích musí být mírně vlhká.

50. Karafiaty vzácnější přezimovat.

V podzimku se sazenice do prsti a mechu zaobalené v otýpkách na písku ve sklepě uloží a čas po čase (asi 2—3krát za celou zimu) mírně studenou vodou pokropí.

Když v březnu nejhorší mrazy přešly, rozbálí se otýpky a sazenice rozsází.

51. Karafiaty za rok dvakrát kvetoucí.

Jakmile karafiat odkvetl, ustříhne se květ i svadlé listí, za 4 neděle pučí znova a opět pokvete.

52. Kaštany pravé sladké, kterak se výhodně pěstují.

V podzimku vypíchneme na prst tlusté doušky a přesadíme je pozorně do školky. Za rok sesílí v dobré půdě dostatečně a mohou se prospěšně ku rozmnožení pravých kaštanů upotřebit. K tomu cíli je asi 6 palců od země uřízneme a vrub kaštanový do nich vroubíme.

Ještě výhodněji upotřebit vrubů z tak zvaných maronů t. j. sladkých štěpných kaštanů. Vrub se snadno ujme a štěp roste tak rychle jako jiný, ano rychleji než planý kaštan.

Dodáváme, že to pouhý předsudek, že štěpný sladký kaštan u nás se nedrží; všude, kde možná ořešák pěstovati, i sladké kaštany dobře vydrží.

53. Karfiol vícekrát řezaný.

Obyčejně se karfiol jen jednou uřízne, můžeme ale i více růží docílit, uřízneme-li první až na malý pupen, jenž se pak rychle v novou růži vyvine. Takto můžeme z jednoho keře i tři růže postupně uříznouti.

Čerstvý karfiol docílíme na zimu následovně: V červnu rozsijeme semeno na suché a výslunné pole, a rostlinky, když se zmohou, rozsázíme.

V listopadu objeví se dokonale vyvinuté růže a se zemí pozorně vyňaté i ve sklepě s trochýtkem prsti uschované velmi dlouho vzhled i chuť čerstvého karfiolu podrží.

54. Kolodium v štěpařství upotřebitelné.

Sazenice zvláště šťavnatých rostlin a zelin velmi snadno vyschnou a se skazí; snadno tomu však odpomoci kolodiem. Řez se hustým kolodiem potře, ono se rychle vypaří a jemná blánka, která zbude, nedopustí aby šťáva ze sazenice vytekla a ona svadla.

I při vroubení se velmi prospěšně kolodium upotřebí. Místo, kde se řezy dotýkají, se zevně kolodiem potře a velmi rychle se zacelí.

55. Klejotok štěpů kterak se zamezí.

Klej z ovocných stromů, ku př. slív neb třešní, vyteklá, jest šťáva, jež pozvolna na vzduchu vyschla a stvrdla. Stromy takto pozbývají mízy a chřadnou, až konečně zahynou. Zvláště stromy štěpnic trochu mokřejších klejotoku podlehají, nejrychleji jemnější a vzácnější druhy, ku př. broskve a meruňky.

Jistý Křištof Harrey z Paříže udává proti klejotoku následující prostředek: Ostrým nožem se klovatina sejme a choré místo až na zdravé dřevo vyřízne. Ránu listím šťovíkovým řádně vytřeme, až šťáva šťovíková do mízy vnikne. Šťovíku musíme ovšem vzíti dostatek a třeba-li, opětovaně ránu stromu rozmačkaným šťovíkem vytírat, an by jinak prostředek neprospěl.

Za krátký čas se rána zacelí a čerstvou korou pokryje.

56. Kolomaz nová velmi dobrá.

Předčí jinou kolomaz svou vydatností, t. j. vydrží velmi dlouho na ose, protože teprve při 34° R. se roztopí a úplně ztekutí.

Ostatně jest i lacinější, než obyčejná anglická. Se-
stává ze 100 liber bílé smoly, 25 liber sádla vepřového,
6½ liber vosku a 30 liber tuhy (grafitu). Všecko se
smíchá a v kotly rozehřeje a rozmíchá. Nejlépe po-
chodíme, když nejprve vosk roztopíme a pak ostatní
částky postupně připojíme.

57. Koně aby se neotlačili.

Otlačení sedlem způsobené rychle a dokonale vy-
léčíme, když ránu pomocí houby vymyjeme a na prášek
stlučenou myrhou posypáme.

Za málo dní otlačení úplně zmizí.

58. Koně aby prašivinu ztratili.

Vezmeme 1 libru rybího tuku, 12 lotů oleje ter-
pentýnového, 4 loty tlučených španělských much (can-
tharis offic.) a 12 lotů síry, a když jsme rybí tuk do
varu zahřáli, přidáme pozvolna síru, ustavičně promichu-
jíce, tak že dosti řídkou tekutinu obdržíme. Smíšeninu
pak od ohně odstavíme a teprv když trochu povychladla,
olej terpentýnový a španělské mouchy připojíme.

Má-li se prostředek upotřebit, rozehřeje se a pomocí
kartáče prašivina potírá. Za 14 dní bude kůň zdrav,
jestli jinak pozorně si ho hledíme a v teplé stáji podržíme.

59. Koně, když se nastydli, vyléčiti.

Jednoduchý a účinný lék si můžeme z piva připra-
viti. Asi máz piva aneb dle potřeby více vylíjeme do
mísy a železo z cihličky do řerava rozpálené doň ponoříme.

Pivo se zahřeje a hodně teplé koni podá, načež
se kůň houní zabalí i pozvolna provádí.

Za krátkou dobu se zapotí a uzdraví.

60. Koně jankovité kterak se léčí.

Severoněmecky hospodářský list vypravuje následu-
jící událost:

Jistý pán cestoval s poštou po jižním Německu a
tu se mu přihodilo, že dosti vzdálen od lidského obydlí

pojednou zpozoroval, že jeden z koní do kočáru zapřažených jankovitý. Kůň se náhle zastavil a nikterak se z místa hnouti nechtěl.

Cestovatel ovšem by rád byl studené vody koni na hřbet vlil, jak se to obyčejně dosti prospěšně činívá; — avšak nebylo ji a vůbec žádné jiné pomoci.

Tu nenadále starý sedlák mimo jda přistoupil a vzav jedno ucho koňovo mezi obě ruce, silně je mnouti počal.

Účinek byl skutečně nad očekávání. Jakmile kůň tření ucítil, otřásl se a sám od sebe táhnouti se jal. Starý pak rolník ujišťoval, že týž prostředek se nikdy cíle nemine.

61. Koně kterak při namáhavé práci silné a zdravé udržíme.

Hlavní tu věc, koni chuť k žrádlu zachovati, neboť pouze tak nabude potřebné síly ku těžké práci.

K tomu cíli dává se koňům směšenina koření a sice: Kořenu omanového (*Inula hellenium*), černobýlového a hořcového po 6 lotech, sirného květu 2 loty a čertového lejna 1 kvintlík.

Všecko se stluče a s medem a vodou na těsto rozetře.

Každý kůň obdrží denně z rána na lačný žaludek kousek těsta, asi zvíci vlaského ořechu.

62. Koně kterak nejvýhodněji se krmí.

V Anglicku krmí se koně směšeninou sena a řezanky, kteráž se později v zimě a z jara po 12 hodin močila, nežli se upotřebila. Dáme-li zvířeti tolik této píce, mnoho-li mu po chuti, zajisté bude vždy lépe vypadat, nežli při jakémkoliv obroku.

Hlavní věcí jest ostatně, pozorně k tomu přihlídnouti, aby se koním dokonalá směšenina poskytla a nikoliv snad, jak to lenivý čeledín rád dělává, seno a pak řezanka zvláště.

Kdo raději ovšem krmí, zajisté lépe pochodí, když na místě ovsa chleb z ovesné mouky a otrub upotřebí.

Uspoří ovsa a koně předce lépe vykrmí, protože kvašením a pečením oves živnosti i záživnosti nabývá.

Ostatně netřeba koni takto krmenému sena podávat a konečně i špatnější začervenalý aneb spařený a vyrostlý oves dosti dobře spotřebujeme,

63. Koně aby pěkně lesklou srst nabyli.

K tomu cíli podáme koni dvakráté neb třikráté za týden trochu odvaru lněného semena ve vodě. Nejlépe to z jara učinit a po 4—6 neděl prostředku používat.

Srst se brzy obnoví a velmi zhoustne, i nabude zvláště pěkný lesk.

64. Koně plašivé kterak té chyby pozбудou.

Dostačí plašivému koni delší chlupy okolo očí vyškubat.

65. Koně kterak krásné dlouhé hřívý i ocasy nabudou.

Nejlépe prospěje čistota. Promývejme tedy hřívý i žíně ocasu dokonale a častěji vodou březovou (vytéká z jara z navrtaných bříz) a zajisté nás výsledek uspokojí. Ještě rychleji rostou žíně po masti z 2 lotů medu, 1 lotu oleje bobkového, 1 lotu oleje lněného a stejného množství šťávy cibulové udělané.

Těž píce má svůj účinek a prospěšně působí na zrůst vlasin zvláště přídavek lněných placek či výtlaček a soli kuchyňské.

66. Koně přehnané kterak se léčí.

Dejme jim po lžici smíšeniny z jedné třetiny sirného květu a dvou třetin sanytru; kdyby to neprospělo aneb zvíře příliš rozpařeno bylo, podáme mu dvakráté tolik nežli ho do stáje zavedeme.

67. Koně před ovady pojistiti.

Hmyz již co larvu nejlépe zahubíme, když koně okolo prsou, šíje i ramen rtuťovou mastičkou pozorně namažeme.

Proti hmyzu a zvláště mouchám prospěje též zelený řebříček. Koně se jím po celém těle, zvláště pak po

hořejší straně, potírají tak, že se rostliny rozetrou a šťáva na koních uschne.

Zápach řebříčku jest mouchám velmi odporný a ony zajisté pak koně ušetří.

68. Koně aby se nikdy neplašili.

Dosti nepatrná událost neb náhoda dostačuje mnohdy ku splašení mladých, ohnivých aneb plachých koní, a mnohé neštěstí se takovým způsobem přihodilo. Obvyčejné prostředky při vší pečlivosti neštěstí nezamezí, protože kočí právě v rozhodné době s to nebývá, aby splašené koně okamžitě zastavil; snadno však to docílíme jednoduchým a laciným přístrojem, který by alespoň u bujnějších koní vždy pohotově býti měl.

Dáme totiž oční klapky z předu šňůrkou skrz dva kroužky provlečenou tak upravit, že kočí konec šňůrek vždy snadno uchopit může. Jakmile pak pozoruje, že se mu koně plaší, zatrhne šňůrkou a okamžitě klapky oči zvířat přikryjí. Koně pojednou nic nevidouce ihned se zastaví a snadno je utišíme i uchlácholíme.

69. Koně kterak se krotí.

Za středověku se koně právě tak jako sokolové krotívali.

Přivázali se ve stáji obráceně t. j. ocasem ku žlabu a 48 hodin bez žrádla a pití zůstanouce též spáti nesměli.

K tomu cíli lidé před nimi stojíc je probouzeli jakmile usnuli, dle potřeby se střídajíce. Kůň je po 48 hodinách úplně skrocen a každý dobrý jezdec bez strachu naň sedne.

Indiané severoamerikánští jinak a sice ještě jednodušším způsobem i nejdivější koně takořka okamžitě skrocují. Rukama jemu oči zavrou a pozvolna do nozder dýchají. Kůň patrně zvláštní rozkoš v tom nachází a za málo okamžiků úplně skrotne.

Avšak pouze volné dýchání prospěje; foukneme-li zvířeti do nozder, spíše se rozlítí než ukrotí, protože mu to velmi nepříjemno.

Koně, kterýž se nechce dáti okovat, snadno k tomu přivedeme, vloživše do jednoho aneb obou uší malý, kulatý oblátek, pevně jej rukou přidržujícíe.

70. Koním kterak krkání odvyknouti.

Zlý tento návyk nejlépe odstraníme, dadouce žlaby takových koní o 1—1½ stopy níže, nežli obyčejně bývají. Koně v brzku nabudou plného pěkného vzhledu a tak pevného masa, jako dříve nikdy neměli.

71. Koně zakované kterak se léčí.

Podkovu pozorně sejmeme a hřebíkem způsobenou díru vyčistíme. Ránu takto trochu ještě zvětšenou smíšeninou kameného oleje a černé masti terpentýnové zmažeme. Kopyto se několikráte denně koupá v odvaru slezu a heřmánku a rána velmi rychle vyléčí.

Zacelení se velmi usnadní mastí bazalkovou.

Homeopaté léčí zakovaniny arnikou, zevně i uvnitř upotřebenou.

72. Konopí ochraňuje zeleniny proti housenkám.

Zajisté nižádný prostředek ku pojištění zelenin proti hmyzu nelze tak snadno použítí, jako sázení konopí.

Vsadíme ku konci května aneb v červnu do každého záhonu jenom po zrnku semence a zajisté se o prospěchu přesvědčíme. Zápach kvetoucí konopí jest hmyzu, zvláště housenkám, tak odporný, že bílí motýlové, z jichžto vajíček se škodné housenky vyvinují, našim záhonům se z daleka vyhnou.

Ovšem ale se musí konopě v pravý čas, jak svrchu udáno, sítí, aby právě tenkrát kvetly, když se motýl zelní objeví.

I rezedu v zahradách stejně před motýly, a tudíž i housenkami ochráníme.

73. Konopě co prostředek proti pilousům.

Náhoda dokázala, že konopě pilousy hubí. V městě Soissonu ve Francii na sýpku, kdež velké množství

pilousovitého obilí leželo, též trochu konopí se složilo. Druhý den se každý podivil, vida stěny i trámy sýpky pilousy pokryté. Oni se za 6—7 dní dokona vystěhovali a obilí bylo zachráněno.

K pojištění nasýpčeného obilí dostačí na rozličných místech sýpky několik přešlá zralé konopné vnati i se semenem rozložití; ostrý zápach v brzku pilousy vypudí, kdyby se i objevili.

74. Klíště ovčí aneb vši kterak se vyhubí.

Povaříme na drobno rozkrájený kořen javorový asi $\frac{1}{2}$ hodiny ve vodě a odvarem ovce umyjeme; klíště se jednoduchým tímto prostředkem dokonale vyhubí.

75. Kopřivy proč se nemají hubit.

Kopřivy se obyčejně držívají za buřeň dokonce bez všeho užitku; předce však může jich rozumný hospodář na mnohý způsob zužitkovati.

Mladé listí dává chutnou zeleninu, vlákno lodyh jemné a pevné tkaniny aneb pleteniny, kořen se solí kuchyňskou ve vodě vařen barví na žluto a celá rostlina roztlučena jest výbornou přísadou k pici pro mladý dobytek.

Ostatně nám všeliký užitek poskytuje bez našeho přičinění a roste na místech, kde nic jiného se nedaří.

Ročně se může 2—3krát posíci a dá výborné seno.

76. Krávy aby snadno se otelily.

K tomu cíli se mohou krávé, když čas došel aneb otelení nastává, rozličné polehčující prostředky podati.

1. Možno-li, podáme jí asi pintu mléka od krávy, která se den před tím otelila.

2. Dobře prospěje též sušená voňavka aneb seněnka s malou přísadou tinktury ze španělských much či pryskyřek za sucha smíšená.

Dává se březí krávé několik dní před otelením každého rána asi tolik na jazyk, mnoho-li se třemi prsty ve štípec pojme.

Ostatně se pak musí suchá píce podávati; mokrá by krávě škodila.

77. Krávy aby nepotrátily.

Nejlépe prospěje šetření březích krav. Přílišné namáhání, tlučení a honění právě tak nutně škodí jako mokrá píce neb čerstvý jetel.

Šetřme tedy dobytče dle možnosti a nehoňme ho na pastvu a zajisté tak snadno nám nepotrátí.

78. Krávy aby více mléka měly.

Asi po 8 neděl před otelením nechme krávy denně za cecky stírat, jak se to při dojení děje. Vemena se zvětší a krávy pak dají více mléka než obyčejně.

Nejlépe jest použití prostředku u jalovic před prvním otelením.

79. Krávy aby krvavě nedojily.

Obyčejně se objevuje krvavé dojení po špatné píci aneb když dobytek v močálovitých místech se pasoucí jedovatých rostlin, ku př. pryskyřníku a j., požral.

Když krvavé dojení od špatné píce povstalo, odpomůžeme mu snadno jednoduchým prostředkem.

Čtvrt libry heřmánku polyjeme 2 žejdlíky vařící vody a když odvar vychladnul, přidáme doň na 1 žejdlík tekutiny kvintlík kafru v lihu rozpuštěného.

Dle potřeby se pak lék dobytčeti denně 2—3krátě podá, až se uzdraví.

Ostrými rostlinami způsobené krvavé dojení se léčí jinak. Nejprvé se pustí krávě žilou a pak se jí podá odvar 6 lotů lněného semena v 1 žejdlíku vody, jemuž 3 loty dřevěného oleje a 8 lotů glauberové soli připojeno.

80. Krávy, když jim vemeno oteklo, kterak se léčí.

Proti otoku vemen prospějí nejlépe lázně heřmánkové a sice tak, že se hrnec s horkou tekutinou pod vemeno podrží a toto až k němu šatem obalí, tak že horká pára vzhůru vystupujíc oteklé vemeno napaří.

Že horko nesmí býti přílišné, samo sebou patrno. Ku dokonalému vyléčení velmi napomůže opětované natírání mastí z 2 lotů masti slezové, 2 lotů oleje bobkového, $\frac{1}{2}$ lotu oleje olivového a $\frac{1}{2}$ kvintlu kafru.

81. Krmení dobytka dle nového anglického způsobu.

Odporučuje se za novější doby co výborná píce následující smíšenina.

Lněné semeno šrotované aneb semleté se s vodou v kotli rozvaří; — na 150 liber vody asi 2 libry moučky z lněného semena. Když jsme smíšeninu asi pět minut ve varu udrželi, přidá se pozvolna asi 63 liber mouky ječné aneb fazolové, tak že var a promichování ustavičně potrvají. Smíšenina po vychladnutí ztuhne a mnozí hospodářové ji za tepla do forem cihlovitých nalývají a pak v suchu dle libosti uschovají.

Chceme-li této píce výhodně upotřebit, musíme ji nejdříve po skrovných částkách druhé píci přimíchovati a pozvolna podávané množství zvětšovati.

Z počátku dostává jeden kus 5—7 liber denně, konečně 14—28 liber.

I brambory a řípu můžeme v podobnou píci přetvořiti. K tomu cíli se uvaří aneb spaří, rozmačkají a lněnou moukou prohnětou i dle libosti utvoří.

Dávky se dle potřeby poskytují a výsledek jest vždy uspokojivý; vždy ale se musí dobytek pozvolna na lněné semeno navyknouti, protože by ho jinak nestrávil.

82. Krmení vepřového dobytka.

Mladému vepřovému dobytku velmi prospívá nakyslá píce.

K tomu cíli vezměme přešrší obyčejného kvasu a polijeme ho vlažnou vodou. Když jsme pak ještě pár hrstí černé mouky aneb ječné tluči (šrotu) a trochu rozmačkaných a rozvařených bramborů přimíchali, necháme smíšeninu přes noc zakvasit. Dle libosti přidáme

této skvašeniny ku obyčejnému žrádlu a dobrý výsledek nás zajisté překvapí.

Ostatně si vždy částku skvašeniny zadržíme a na místě kvasu ku děláni nového množství ji upotřebíme.

Zkušenost dokázala, že prasata takovou nakyslou píci rády žerou a ji rychle tyjí.

83. Krmení hověziho dobytka.

První podmínkou zdarného krmení jest čistota, bez ní žádná píce neprospěje. Hleďme tedy vždy čistoty v chlévě udržeti, podestýlejme dobytek tak často, jak možno čerstvou slámou neb stlaním a dbejmež o to, aby chlév vždy stálou a vhodnou teplotu udržel.

Aby pak dobytek chuť k žrádlu neztratil, musíme dle potřeby i píci střídati. Dobře poslouží i zvláštní píce čas po čase ku zvětšení chuti k žrádlu poskytnutá. K tomu cíli mrkev a kopřivy drobně sesekáme a se šrotovaným, dříve vodou nabobtněným hrachem i řezankou smícháme.

Dobře působí i čas po čase opětovaná malá dávka tlučené surmy, jakož i častěji podaná voda s tlučí neb otrubami.

84. Krmný dobytek kterak se bez vah zvážit může.

Ovšem se tu pouze o přibližné udání váhy jedná, avšak i to mnohdy nám prospěje. Můžeme se váhu dozvědět změřením. Šňůru položíme koncem na šíji a odměříme ji délku dobytčete v palcích až k řiti, pak obvod těla hned za krkem. Týž obvod se 3·14 rozdělí a číslo, které nám vyjde samo sebou a pak délkou od prostředku plecí k řiti znásobeno 32 rozdělí. Tak se dozvíme přibližnou váhu dobytčete ve víd. librách, ku př. kdyby byla délka 4' a obvod 3½ stopy, bude vše v palcích

$$42 : 3 \cdot 14 = 13 \cdot 37 \dots$$

$$13 \cdot 37 \times 13 \cdot 37 = 178 \cdot 76$$

$$178 \cdot 76 \times 48 = 8580$$

$$8580 : 32 = 268 \dots \text{ lib. víd. váhy.}$$

85. Kuny kterak se uloví.

Kuny, zvláště kuna skalní, jsou lstivostí a krvelačností svou drůbeži ještě nebezpečnější nežli liška. Chytá se do želez, avšak ostrým svým čuchem snadno pozná, že se člověk želez dotknul a pak se jich vystříhá. Položíme tedy železa, nedotýkajíce se jich prostou rukou a posypáme je bohatě plevami. Kuna nepozná pak spolupůsobení člověka a snadno se uloví.

Ostatně se musí i vnada pečlivě připravit, protože kuna si vybírá. Nejlépe se vnaďí čerstvým máslem, husím sádlem, kočičí mátou, kafrem, feniklem a kozlíkem. Aby se navnadila, položíme nejdříve na obyčejnou její cestu vejce; ona se ho první den ani netkne, avšak zanechá vedle něj něco trusů.

Týž musí do druhého dne nedotknut pozůstatí, kuna pak nabude smělosti, a zajisté se chytí, jestli jsme železa pečlivě uschovali.

Mnohdy ale zchytralá kuna nijakým způsobem se podvesti nedá a tu si drůbež v holubnicích a kurnících nejlépe pojistíme, když místa, kudy obyčejně vylézá, plechem pobíjeme.

86. Kůly štěpařské kterak zachovat.

Kůly k upevnění stromků upotřebované mnohem déle vydrží, když se veškerá kůra sejmula, protože tato nejsnáze hnilobě podlehá.

Ještě déle vytrvají, dáme-li je všude na stejnou tloušťku upravit i zarazíme-li je pak obráceně t. j. bývalým vrcholem dolů do země.

Trochu písku aneb hnědého uhlí pod ně do země nasypáno též jim prospívá.

87. Kůru stromů poraněnou kterak zacelit.

Velmi rychle a jistě to docílíme, když ránu sádlem vepřovým namažeme.

88. Kuřata rychle vykrmená.

Chceme-li, aby kuřata rychle se vykrmila, nesmíme je nechat po kurníku běhat, nýbrž držíme je v posadách.

Posada se každodenně čerstvou slamou vystýlá a co píce se podává vařená pšenice neb kukuřice, chléb pšeničný neb housky v mléce rozmačkané, nudle z ječné neb jiné mouky a p. dle potřeby střídavě, aby drůbež chuť k žrádlu neztratila.

Do nudlí se přidává trochu tlučené surmy.

Mladá kuřátka se krmívají též prosem v mléce vařeným a těstem z ječné neb ovesné mouky s přísadou trochu syru.

89. Květiny ve vodě kterak se dlouho čerstvé udrží.

Nejprvé dbejme na to, aby nádoba nebyla přeplněna, pak vodu každodenně obnovujeme i pečlivě svadlé listy neb květy odstraňujeme; — květiny takovýmto způsobem mnohem déle čerstvé zůstanou.

Ještě déle nám vydrží, přidáme-li do vody trochu sanytru čilského čili sodnatého. Štípec na obyčejnou sklenici vystačí.

90. Květiny čerstvé v zimě.

Poupata před rozkvětem ustříhneme a sice tak, že jim stopka asi 3" dlouhá zůstane. Řez se hned pečlivě zapečetí a poupata v papíře zaobalená v suchu uscho- vají. Vydrží tak bez proměny i celý rok.

Chceme-li, aby vykvetly, ustříhneme zapečetěný konec večer a postavíme květinu do solné aneb sanytrové vody.

Do rána se poupata rozevrou a čerstvým dokonale vyrovnají.

91. Květiny svadlé osvěžit.

Ponoříme stopky asi na třetinu délky do vařící vody, načež se spařená část ustříhne a květiny do čerstvé studené vody postaví.

Dle Grunera možno též prospěšně použítí roztoku kafrového.

Kafr se v lihu rozpustí a pak (asi 4 kapky na 2 loty vody) vodě připojí, již květiny se osvěžují.

Ony se do ní úplně ponoří a asi 2—3 hodiny tam ponechají.

Pak jsou dokonale osvěženy a vyrovnají se úplně čerstvým, tak že možno sazenic usvadlých a tímto způsobem osvěžených ihned upotřebit.

Jestli za 4 hodiny osvěžení nenastalo, rostlina odumřela a nelze ji více osvěžit, pomůže-li kafr, nesmí předce déle 4 hodin působit, protože rostlina zhyne.

92. Květinné lodyhy přelomené kterak se zacelí.

Přelomené neb přeřezané lodyhy, ano i větvičky utržené se scelí a srostou, když je rychle spojíme a proužkem plátna kličem napuštěným upevníme.

93. Květinné cibule a hlízy aby rychle hnaly.

Květník do pola nehašeným vápnem pak prstí naplníme i do této cibuli vložíme. Mirným zalíváním se zvolna i vápno vyhasí a teplo vyvinuté a lučebné působení vápna rychlé vyvinutí lodyhy i květu způsobí.

94. Květy ovocných stromů v zimě čerstvé.

V prosinci, lednu neb únoru uřízneme pilkou mírně dlouhou haluz ovocného stromu a vložíme ji na 2 hodiny do řeky neb potoku aneb i čerstvé vody, aby se z ní mráz vytáhnul.

Pak postavme haluz v teplém pokoji do nádoby vodou naplněné, již trochu vápna přidáno.

Za 12 hodin se to vyndá, čerstvé vody přilije a trochýtek skalice zelené připojí, aby se hnutí zamezilo. Za krátký čas bude větev pučet i květ se vyvine.

95. Kvasnice umělé, laciné a dobré.

Moučnaté brambory oloupáme i rozvaříme, pak ve vodě s bílou moukou, nejlépe pšeničnou promícháme a stejné množství mladinky (t. j. sladkého piva) připojíme. Ku smíšenině přidá se asi pátý díl dobrých pivních kvasnic, trochu cukru a konečně tolik ječné mouky, že smíšenina žádané hustoty nabude.

Prospěšně působí i přísada bílku. V letě tyto kvasnice méně dlouho vydrží nežli v zimě, avšak vždy

dosti dlouho, že se dělání jejich vyplatí. K upotřebení se připraví tak jako jiné lisované neb pevné droždí.

96. Len dle nového způsobu připravený.

Len se nejlépe strojem na poli počne a v otýpky svázaný tamže usuší.

Pak se opět strojem semeno vytrolí a k prodeji vyčistí.

Otýpky lnu semena sproštěného se moří neb máčí po 2—3 dny ve velkých kádích, v nichž se voda parou ustavičně na 100° C. teploty udržuje.

Barviva a pryskyřičnaté látky se rozpustí a len z kádí vyňatý se na nekonečném plátnu, s kterýmž nejdříve skrz přístroj vypírací prochází, aby se klejovaté částky odstranily, pak mezi dvěma válci projde, aby se zbytečná voda z něj vytlačila, konečně do sušárny vpraví a dokonale usuší. Usušen přijde do strojové trdlice, kdež se dřevnaté části roztlukou a dokonale odstraní, aniž by se vláknivo porušilo, kteréž takto připraveno česacím a přádacím strojem ve přízi se přetvoří.

Příze hrubá jinými opět stroji ve jemnější se upřede a ve tkaninu promění.

Dle tohoto způsobu není ruční práce nežli ku rozvádění původní příze potřebná a 20 centů surového lnu dá 400 liber čistého lněného vlákna.

Dílna podobná stojí asi 30.000 tolarů a vyrábí denně 20 centů lnu.

Ovšem k tomu dokonalých strojů zapotřebí, proto že zvláště úplné vytlačení vodnaté tekutiny po močení nutno, aby se cíl dosáhnul a ruční práce vůbec mnohem více stojí nežli strojová.

97. Len kterak se má seti.

Zhusta si hospodářové naříkají, že mnohdy len se nedaří, obyčejně však bývá buď nevhodně volená doba seti, buď špatné semeno toho příčinou.

Hlavní věcí jest, aby se semeno častěji střídalo, zvláště pak vždy starší a ne od minulého roku použilo,

98. Len tak jemný a měkký jako hedbávi.

Udělejme si z popele nejlépe bukového a nehašeného vápna smíšeninu (1 díl vápna na 2—3 díly popele) a polyjeme ji vodou; — tekutina, již nabudeme, jest pak dosti silný louh, jímž se len dobře vymoří. K tomu cíli jej svážeme do hrstí a tyto na slámu plátnem pokrytou do kotle složíme. Na každou vrstvu lnu vložíme opět plátno, až se kotel úplně naplní.

Pak se louh do kotle vylyje a po několik hodin tekutina až k varu zahřívá.

Len dokonale zkyprí a změkne a málokdy bude zapotřebí vaření opakovati.

Pak se na vzduchu usuší, tře, trdluje i česá, vůbec jak obyčejno spracuje.

99. Lněné semeno zvláště dobré.

Staré, vybrané semeno se před setím na 50—60° C. zahřívá a takořka povrchně upraží. Výsledek jest překvapující, neboť dle věrohodných pokusů poskytne žeň dvoj- i trojnásobnou i za špatného počasí, kde se nepřipravované semeno obyčejně dokonce zvrhne.

100. Morušové listí co barvivo.

Morušové listí barví pěkně na žluto. Odvarem morušového listí možno vlnu i vlněné látky trvanlivě a krásně obarviti; kde to okolnosti dovoily, dílny již dávno tohoto barviva upotřebují.

101. Lovení krtků.

Krtek se živí hlavně hmyzem pod zemí žijícím, ku př. ponravy, červy atd. a požírá i mladé myši, kořínky rostlin nikterak neohlodává a v tomto ohledu tedy spíše ochrany než vyhubení zasluhuje, protože se nikde neobjeví, kde škodný hmyz se dříve neuhnízdil.

Krtoviště slouží ku přirozené obměně prsti a rozumný hospodář pilnou rukou a hráběmi nejen se před škodou pojistí, která by jimi povstati mohla, leč i ku

prospěchu svému je použije, protože se půda tím zmladí i promění.

Nechceme-li ostatně krteků vůbec trpěti a záhony před jimi úplně pojistiti, velmi snadno to docílíme, když všelijaké zvířecí odpadky, zvláště rybí, ku př. sledí hlavičky, mrchy atd., aneb vodu ze starého sýra, dehet, kamený olej, vůbec smrduté látky k tomu cíli upotřebíme. Krtek má velmi jemný čuch a oněch místností se takřka vystříhá, kde nepříjemný zápach panuje.

102. Lůžko krav by rychle vyšlo.

Po otelení mnohdy krávy dosti nesnadno i lůžka se zbavují; dobrý prostředek k tomu cíli jest však buď svatojanské žito aneb lék z 4 lotů listí renské chvojky, 6 lotů kořenu anděliky udělaný. Kráva obdrží vždy po 4 hodinách $\frac{1}{4}$ celé smíšeniny a výsledek bývá vždy uspokojivý.

103. Máslo vařením dobyté.

Švýcarský lékař Siedler vykládá týž způsob následovně:

Smetana se vaří i ustavičně promichuje, aby nepřetekla, až konečně tiše kypí a neklokotá.

Pak se přidá na máz smetany asi 1 lot škrobu ve smetaně rozmíchaný a vše se ustavičně promichuje i vaří, až se bubliny větší opět objeví a podobně mastnotě na tekutině co oka splývají.

Potom rozetřeme čerstvé vejce, t. j. žloutek i bílek dohromady v šálku smetany a podobně i tuto smíšeninu vařící se tekutině připojíme.

Máslo se od zbytku samo oddělí a na povrchu co olejovitá vrstva splývá.

Že se podobně máslo jen tenkrát s prospěchem vyrábí, když jednodušší způsob obyčejného vrtění nepostačuje, zajisté samo sebou patrno, v podobném však případě bývá mnohdy i více hodin práce bez výsledku a vařením se i tenkrát máslo snadno i dokonale vydobude.

104. Masť proti oznobeninám.

Dle návodu zkušeného duchovního z jižního Německa výborně poslouží masť z 24 lotů loje skopového, 24 lotů sádla vepřového a 4 lotů hydrátu kysličníku železitého.

Vše se dohromady v železné nádobě roztopí i železným prutem promichuje, až směsina úplně zčerná. Pak se jí připojí 4 loty benátského terpentýnu, 2 loty oleje bergamotového a 2 loty armenského bolusu dříve s trochýtkem olivového oleje rozetřeného.

Mastí hotovou natřou se proužky neb klůcky vlněné či plátěné a těmito oznobeniny denně několikrát obkládají.

I proti velmi bolestným otevřeným oznobeninám výborně působí.

Dle jiného předpisu smíchá se co nejdokonaleji 1 lot vepřového sádla s 2 kapkami kreosotu, 6 kapek octa olovného, 2 grány extraktu opia a 10 grány hydrátu kysličníku železitého.

Klůcky s touto směsinou potřené se denně dvakrát, ráno i na večer, na oznobeniny přikládají.

105. Masti na kopyta.

1. Na kopyta příliš křehká.

Dva loty žlutého vosku, 4 loty hovězího loje a 6 lotů rybího tuku se pozvolna roztopí a dokonale promíchá. Chceme-li mít masť černou, snadno to docílíme přísadou černí sazové, již ovšem nikdy tolik přidati nesmíme, aby příliš nezhoustla.

2. Na vodnatá kopyta.

Dva loty žlutého vosku a tolikéž terpentýnu se při slabém ohni pozvolna roztopí a pak 4 loty lněného oleje a stejné množství vepřového sádla za dokonalého promichování připojí. Mastí tou se celé kopyto, zvláště pak spodek natírá.

3. Masť pro koně, již častěji vodou neb močalem se brodívalí.

Rozetřeme za mírného tepla 8 lotů dehetu aneb i kolomazi s 24 loty vepřového sádla a nabudeme vý-

borné masti, jíž denně kopyta potřeme, aby mokrem neutrpěla.

106. Myši polní kterak se vyhubí.

Mouka nejlépe ječná, se s bílou čemeřicí a všivcem, jež v každé lékárně sušené dostaneme, smíchá a s přísadou medu i mléka v těsto promění, z nějž si kuličky zvíci hráchu uděláme.

Tyto kuličky se po poli rozhází, myši je hltavě požirají, oslepnou a pojdou. Ostatně jest ovšem těsto i pro člověka jedem.

107. Myši kterak ze stodol a stozích vypudíme.

Pod obilí položíme přímo na půdu neb podlahu několik kousků vnati máty peprné aneb hadříčků, na něž trochu oleje z máty peprné nakapáno.

Vždy po 5—6 stop výšky to opětujeme a zajisté se myši našeho obilí vystříhají.

I školky a mladé sazenice možno podobně před mnohou škodou ochrániti.

108. Medovina, kteráž se silou i libou chutí nejlepšimu španělskému vínu vyrovná.

Nejlépe se dělá za horkých dnů letních. Med se smíchá s 6 díly vody, pozvolna ku varu zahřeje a pěna na povrch vystupující tak dlouho sebírá, až je zbytek úplně čistý a průhledný.

Pak se nechá tekutina vystydnout a vylíje se do soudků, kdež se vykvasí. K tomu cíli přidáme kvasnice a když kvašení počalo, tlučené skořice, hřebíčků, muškátu a čerstvých slupek citronových.

Všecky tyto kořenné přímětky svážou se do plátěného klůcku neb pytlíčku a do soudku tak hluboko zapustí, že středu dosáhnou.

Za 8 dní jest kvašení u konce, medovina se procedí a v čistém soudku asi 3 měsíce zabeďněná uloží, než se spotřebuje.

109. Mléko zvláště dobré a tučné.

Nedokonalým dojením se ztrácí nejen vůbec mléka, nýbrž mléko jest hubenější, protože nejhustší a nejmastnější mléko naposled z vemena vychází.

Jsou ovšem i krávy, které se nerady úplně vydojit nechávají, avšak podejme jim dříve krušec soli a ony zajisté odporovat nebudou.

110. Mléčné nádoby, jaké býti mají.

Chceme-li, aby se nám mléko snadno nesráželo, starejme se nejprve o úplnou čistotu nádob, protože obyčejně z této příčiny zkáza pochází.

Avšak i čisté nádoby nebudou zcela stejně působit.

Tak na př. dokázáno, že mléko v kovových nádobách ne snadno se sráží, ba v měděných neb železných se vůbec ani nesrazí, kdežto ve skleněných, hliněných neb porculánových nádobách sražení snadno nastane.

Nádob kovových nelze však dílem pro drahotu, dílem proto, že, jako na př. železo, mléku zvláštní odporovou chuť dodají, upotřebit, jak tedy tomu předejít? Zkušenost ukázala i tu pravou cestu; — mléko v kameninových nádobách a podobných z látek električnost špatně vodících dělaných, dlouho bez porušení vydrží, jestli nádobu pokličkou kovovou, ku př. železnou, přikrýjeme a tuto řetízkem se zemí spojíme.

Že ostatně hlavně i toho hledět dlužno, by se starší a tudíž již obyčejně trochu kyselejší mléko čerstvějšímu nepřimíchalo, jakož i prospěšno zůstane, mléko převariti, netřeba zajisté zvláště dokládati.

III. Moučka z kostí — výborné hnojivo.

(Dle Stöckharta.)

Moučka z kostí za krátký čas co hnojivo všestranné obliby dosáhla a upotřebuje se k tomu cíli buď přímo ku mrvení polí, buď se obyčejnému hnoji připojuje.

Prof. Stöckhart doporučuje následující přípravu mrvy: Z popele a zemi se udělá v stodole okrouhlý násyp a do prohlubiny takto utvořené nasypá se cent

moučky z kostí, z níž dříve nejjemnější část proséváním odstraněna. Na moučku vlijeme 3 mázy vody, a když se směsenina lopatou propracovala, stejné množství sehnané kyseliny sirkové, pozvolna za ustavičného promíchování.

Za 24 hodin se celá operace opakuje a po uplynutí opět 24 hodin se jemná moučka připojí a konečně vše, prst, popel i moučka s kyselinou lopatou promíchá. Mrva jest pak k upotřebení připravena.

112. Mravenci kterak se v domě vyhubí.

1. Uloví se snadno obyčejnou mycí houbou. Kousek suché houby se posype cukrem a na ono místo položí, kde se mravenci pozorují a když tito doň našli, usmrtí se vařící vodou. Houbu pak můžeme opět potřebovat, jakmile vyschnula.

2. Mravence vypudíme, když jim do direk neb mravenišť čerstvých sazí nasypáme.

3. Libra pelyňku se vodou vyvaří a odvar do mravenišť vylíje; — chceme-li tímž prostředkem rostliny před mravenci ochránit, přidáme tekutině 4 loty tragantového klí a 8 lotů kafru a pomocí kropenky rostliny postříkáme.

4. Sůl kuchyňská, ovšem se musí vzíti dle poměru více méně, se na mravenišť vysypá a pak sůl vodou do vnitř mravenišť veplaví; — mravenci se obyčejně za 24 hodin vystěhují.

5. Aby mravenci stromy nenavštěvovali, zamezíme nejlépe proužkem plátna asi 6" širokým dehetem potřeným; ovšem se musí však čas po čase obnovit, protože účinnost potratí.

6. Ouly před mravenci ochráníme nátěrem z konopného oleje a sazí; otvory, kudy by snad vniknouti mohli, se jím hustě zamažou.

7. Dle Pepina, ředitele botanické zahrady v Paříži, vypudí se mravenci i čerstvou vnatí rajského jablka; dle jiných prý i kerblík a guano velmi prospívají, guano ovšem spolu co výborné hnojivo svou zvláštní účinností objevuje.

113. Mravenčí lih.

Vstrčme čistou skleněnou lahev do mraveniště a za málo dnů se přesvědčíme, že se množství mravenců ve hladkém tom vězení ulovilo. Nalijme na ně silný lih aneb i dobrou samožitnou a postavme lahev na několik dní na výsluní. Lih z mravenců vytáhne ostrou kyselinu mravenčí a nabude tím zvláštních léčivých vlastností.

Upotřebuje se ku natírání zhmožděnin, ochromenin, osláblých údů, ku př. u dětí, vůbec co prostředek léčivý velmi účinný.

114. Mráz aby bylinám neuškodil.

Namrzlé byliny polijeme aneb postříkáme studenou vodou a po 24 hodin je ve studené místnosti, nejlépe v temnu ponecháme. Obyčejně se tímto způsobem byliny úplně osvěží.

115. Mrkev chutná včelám.

Mrkev rozvařená aneb spařená a pak rozetřená dá včelám chutný i zdravý pokrm a rozumný včelař si jím zvláště tenkrát vypomůže, když okolnosti medu dostatek neposkytly.

Zajisté mnohý si ouly své laciným tímto pokrmem udrží, když na př. příliš dlouho trvající zima z jara obnovu potravy včel požaduje.

116. Mrkev kterak se nejlépe přes zimu zachová.

Nežli první mráz uhodí, mrkev se vybere, zelená vnať uřezá a mrkev dokonale očištěná se v suchém sklepě na vrstvě písku rozloží. Jest-li se při vykopání nikde neporanila, vydrží bez porušení do leta.

117. Mrvení rostlin v hrncích chovaných.

Dle zkušenosti jihoněmeckých zahradníků jest nejprospěšnější mrva pro rostliny v hrncích pěstované voda s přísadou čerstvých sazí. Rostliny velmi bují a kromě toho obyčejně hmyzem netrpí.

118. Mrvení novějšího způsobu.

Praktičtí Angličané, pozorující, že ozim utrpěla, z jara jí napomáhají zvláštním mrvením, jímž obyčejně dostatečně sesílí.

K tomu cíli upotřebují smíšeninu sazí, holubího trusu, popele a prsti či ornice, již co tenkou vrstvou na poli rozhazují. Saze zvláště dobře působí a angličtí hospodářové tvrdí, že míra sazí tak dobře pohnojí jako fůra obyčejného hnoje.

Ostatně se saze po poli jako semeno rozhazují neb lépe rozsívají.

Tak zvané přirozené čili úhorové mrvení též se prospěšné ukázalo, ovšem ale jenom tam, kde okolnosti jemu a ne obyčejnému aneb mineralnému mrvení nasvědčují.

Neboť kde půdě jistých mineralných látek, ku př. fosforečnanů, solí hořečnatých, vápenatých atd. se nedostává, tam rostliny těchto látek ku svému zdaru požadující se nedaří, byť se i samovolné aneb úhorové mrvení opakovalo.

K tomu cíli se totiž pole buď luštinami, buď všelijakým plevelem posýje a když rostliny bujně vyrostly a nežli se semena objeví, se zaorají. Pole takto nabude ovšem trochu, avšak po skrovnu ze spodních vrstev svých trochu látek mineralných a mrvení takové nemůže tedy v pádu svrchu udaném pranic prospěti; — ovšem ale tam, kde hlavně trouch či humus půdě scházel a ona jím se zlepšila.

119. Náhnět či otlak u hovězího dobytka kterak se léčí.

Pokud ještě podebírání čili hnisání nepočalo, prospějí studené lázně aneb studené obkladky, t. j. chorý pazneht se koudelí a plátnem ovine i tyto studenou vodou a octem zmočí.

Jestli se pazneht předce podebeře, musíme rohovinu, pokud se odchlípila, seříznout, ránu suchou kou-

delí pokrýt, tuto tinkturu aloevou navlhčit a pazneht pak pozorně avšak pevně plátnem obalit.

Rána se denně vymyje a obkladky obnoví.

Že se při tom zvířeti zdravá píce, avšak jen mírně poskytuje a stlaní vždy suché udržuje, samo sebou takorůžka patrno.

120. Nakolenice koní kterak se léčí.

Nakolenice se rtuťovou mastí neb mastičkou ze španělských much natírají a jakmile nabubřely, denně dvakráte smíšeninou oleje terpentýnového se kyselinou dusičnou omývají.

Dle jiného návodu dá se opětovaně zvířeti pro průjem, nakolenice pak za dne častěji studenou vodou umyté na večer se mastičkou ze španělských much mazají, až se vyléčí.

121. Nemoci dobytčí, tak zvaná hrdelnice a paznehtnice, kterak se léčí.

Jeden díl salmiaku, 1 díl modré skalice, tolikéž kamence a soli glauberové se s $\frac{1}{4}$ dílem sanytru a $\frac{1}{4}$ dílem helu (Grünspan) utluče, dokonale rozmíchá a v novém kamenném hrnku roztopí. Když hmota dokonale roztopená velké bubliny hází, odstaví se hrnek od ohně a roztopenina se do mísy vylíje. Ona ztuhne a ztvrdne co kámen, i můžeme ji pak v suchu jak dlouho nám libo uschovati.

Objeví-li se hrdelnice neb paznehtnice u našeho dobytka, rozvaříme kousek asi co vejce veliký v máze vody a roztokem pomocí štětce dle potřeby buď vnitřek huby, buď paznehty namažeme.

Proti paznehtnici nám týž lék i co prostředek pojišťující velmi dobře poslouží.

122. Nemoci rostlin.

Nejobyčejnější choroby rostlin bývají:

1. Rak a snět, objevujíc se vždy na dřevnatých částích; rak ve vlhku, snět na suchých místech.

Oba vyléčíme nejsnáze, když nezdravé díly vyřízneme a mastí scelivou (již dříve udanou) namažeme.

Zvláště drahocenné aneb jinak nám drahé rostliny nejlépe do suché, písčnaté nehnojně půdy přesadíme, aby se nemoc opět neobjevila, protože přehnojení aneb přílišná vláha ji způsobují.

2. Znoj čili hniloba buď na lodyze buď na kořenu se objevující, zvláště u mladších a šťavnatých bylin obyčejná.

Nejlépe tu prospěje průvan a sucho, možno-li totiž bylin přenést, jinak nepomůže nežli rozsázení.

Ostatně snadno tomu předejdeme, dbáme-li o to, aby se příliš hustě neselo a půda nepřehnojila.

3. Černý nádor na stvolech tulipánů, hyacintů a p. rostlin se objevující, obyčejně je bez pomoci zahubí. I tu bývá přehnojená, příliš tučná a vlhká půda původní příčinou.

4. Bílý nádor neb bílá snět cibulí a hlíz, ku př. hiacintových, objevuje se obyčejně tenkrát, když vnať usychá, bezpochyby přílišnou vláhou a bujností půdy, částečně snad též náhlými proměnami počasí a teploty vzduchu způsobená.

Nejlépe tu chorá místa pozorně vyřízneme, rány uhlím na prášek stlučeným vysypáme a cibule neb hlízy v suchu uschováme.

5. Vysílení a úbytě obyčejně rostliny umoří; mnohdy však předce rychlé přesazení do vhodné půdy pomůže.

6. Blednivka rostlin má za příčinu nedostatek světla, snadno ji tedy odpomoci.

7. Medovice, námel medový nepovstává mšicemi, nýbrž tyto se pouze tam zdržují, kde námel se objevil. Nejlepe prospěje dešť a změna vzduchové teploty; postavíme tedy, možno-li, rostliny do průvanu a opětovaně je studenou vodou umyjeme i postříkáme.

8. Námel obyčejný aneb tak zvaná moučka a podobné rostlinné nádory neb vyraženiny jsou vlastně hniloba houbami zvláštního druhu a plísní provázená i rozšiřovaná.

Zárodky pak zákaznosných plísní a hub se vzduchem roznášejí.

Ostatně mívají nemoci rostlin prarozličných příčin a dle nich musí zkušený zahradník i rozličných prostředků upotřebit a mnohdy mu nezbyvá nežli všelijak se o to pokoušeti, až konečně pravého prostředku nalezne.

Rostliny v hrncích pěstované bývají v celku citlivější a snadněji neduhům podlehají, avšak snadněji se i vyléčí, protože s nimi snadno všelijakých pokusů učinit.

Když nám taková rostlina chřadne, nejlépe ji přesadíme a pozorujeme, zdali při mírném zalívání se neosvěží. Mnohdy pomůže i zemi v květníku t. holubím trusem posypat aneb přidání dřevěného uhlí, odpadků rohových a p. v. Velmi prospěšně působívá též přesazení rostlin do země, kdež do podzimku zůstanou a pak se opět do hrnců přesadí.

Rány rostlin, nechť jakkoliv povstaly, velmi snadno se zacelují pomocí následujících mastí:

1. Šestnácti dílů hovězího trusu, 8 dílů rozpáleného vápna, 8 dílů dřevěného popele a jeden díl jemného písku se dokonale utrou a za čerstva spotřebují.

2. Jiný dobrý maz obdržíme z hovězího lejna, hlíny, vápna, hovězí krve a srsti.

Dobře poslouží též směšenina kravského lejna a hlíny aneb dehetu a uhlí na prach stlučeného, konečně i bolus s hustou lněnou fermeží smíšený.

123. Obilí pod zemí uschované.

Kde dobré sýpky a vůbec prostory ku uschování obilí scházejí, možno ho dobře i v jamách pod zemí uschovati. Ostatně mohou se podobné obilnice i nad zemí bez velkého nákladu založiti.

A) Podzimní jámy obilné.

Takové obilnice se v Itálii, Hyspanii, jižné Rusi a jinde od dávných dob používají a již staří Římanové je dobře znali. Jámy se zakládají na místech, kde půda i v hloubce úplně suchá a s hora deštová voda pro-

niknout nemůže; — velikostí svou se řídí dle množství obilí, kteréž se do nich uložit má.

Aby vnitřek se dokonale vysušil, rozdělá se v jámě oheň a když vyhasnul, vypaží se stěny suchou slamou, aby obilí se stěn nikde nedotýkalo. Jáma se obilím dokonale naplní a svrchu slamou a suchou zemí pokryje, tak že dešťová voda do vnitřku nikterak vniknouti nemůže.

V takových obilnicích se suché obilí velmi dlouho bez proměny udrží, protože ale všude země dostatečně suchá nebývá, není též možno takových jam všude upotřebit.

Kde to nemožno, vypaží se obilnice kovovými deskami neb plechem, aneb se cementem vymaže. Hlavní podmínkou zdaru zůstane vždy to, aby voda aneb vlaha nikterak do obilnice nevnikala, obilí dokona suché bylo a úplně ji vyplňovalo, konečně dostatečně dobré uzavření, aby se hmyzu přístup zamezil.

B) Obilnice nad zemí.

O nich vypravuje již Plinius a Římané jich zhusta používali.

Obyčejně mívají podobu dosti vysokých věží buď zděných buď dřevěných a plechem vypažených, v nichž na tisíce měric obilí se po léta uschová. Čas po čase se dole část obilí zvláštním otvorem vypouští a vzduch troubami skrz celé obilí probání.

124. Ochrana broskvových a meruňkových květů proti mrazům.

Namrzlé květy časně ráno před slunce východem studenou vodou polijeme a výsledek nás jistě uspokojí. Voda mráz z květů vytáhne a tyto se osvěží.

125. Ozhřívka ovcí kterak se léčí.

Denně třikráte obdrží nemocné ovce po lžíčce smíšeniny soli kuchyňské s bezovým květem, bedrníkovým kořenem, hyzopovou vnatí a omanového kořenu.

126. Olše proč by se měla více pěstovat.

Olše patří zajisté k oným stromům, již za skrovnou práci bohatě odměňují. Daří se v močálu, kde jiné stromoví zahyne, roste velmi rychle, dává dosti dobré palivo a stavivo, jež vlhku nejlépe vzdoruje; kůra pak za sucha sloupaná má mnoho třísloviny a může i mnohé cizinské barvivo nahradit.

127. Oleandr aby rychle vykvetl.

Nejrychleji nám pokvete, budeme-li ho vlažnou vodou zalévati, zvláště když počasí chladné a nepříjemné rozkvětu brání.

128. Okna paříšť

Porýnské noviny zahradnické udávají, kterak se může sklo oken paříštných prospěšně méně křehkou látkou nahradit. Na místě tabulí přepnou se rámy bílou jemnou látkou bavlněnou, aby pak byla průsvětlná a vlhkosti lépe vzdorovala, potře se smíšeninou 8 lotů suchého tlučeného bílého tvarohu, 4 lotů vyhašeného vápna a 8 lotů lněného oleje, kteréž se ještě 8 lotů bílku a tolikéž žloutku připojí.

Tak nabudeme trvanlivou a průsvitnou látku, kteráž nám lépe nežli sklo poslouží.

Za nejsilnějšího slunečního žaru nebude se nám báti úpalu rostlin a paříště po celý den dosti stejnou teplotu podrží, jestli čas po čase okna trochu pozdvihneme, aby se vzduchu přístup otevřel.

Podobně možno i papíru lněným olejem proniknutého na místě skla upotřebit.

129. Omlada starých štěpů.

Na podzim aneb časně z jara se strom dokonale očistí a kůra ostrouhá, aby nižádný škodný hmyz v štěrbinách nepozůstal aneb vajíčka svá tam neukryl. Vše, co se ořeže neb ostrouhá, se pozorně spálí, aby hmyzí zárodky se později přece nevyvinuly, větve pak stromu vesměs až na malý zbytek na místech k pučení

spůsobilých uřezají. Všecky větve uřezati není radno, protože by z jara míza strom udusila; ostatně se po zdaření omlady dříve pozůstavší staré haluze uříznou, tak že kmen jen samých mladých větví podrží.

I z nově se vyvinuvších letorostů na podzim jen nejlepších ponecháme, ostatních opět uřízneme.

Jestli konečně i půdu okolo stromu pilně okopáme a dostatečně kořeny vyhnojíme, nabudeme takorča nového štěpu bez značných výloh a veliké práce.

130. Oranžové stromky kterak pohnojit.

Nejlépe jim slouží mrva tekutá z 22 mázů sazí, 1 pytle ovčího trusu a 24 kusů lněných výtlačků pomocí 170 mázů vody udělaná. Za 8 dní se vše dokonale rozpustilo, rozmočilo a smíchalo a mrva jest hotová. Chceme-li ji použít, sebereme hořejší vrstvu země okolo stromku na 1—1½" hloubky a vyplníme důlek tekutinou svrchu udanou. Když se vše co tekuto do zemi vsáklo, sebranou prstí jamku opět vyplníme.

Hnojení počne nejlépe v květnu a opakuje se 3- až 4krát do konce leta.

131. Ovce a jejich chov.

1. Kterak se jim ožírání vlny odvykne.

Ovci, u níž jsme tuto nectnost spozorovali, místa, kde ji obyčejně okusí, odvarem čemeřice bílé opětovaně a silně namažeme, ji pak samu zvlášť uzavřeme.

Za několik dní si toho dokonce odvykne, jestli mазání denně opakujeme.

2. Ovce paznehtnicí trpící kterak se vyléčí.

Nohy jim vodou a kartáčem vyčistivše, okrájíme ostrým nožem nakažené části rohoviny a řezy denně dvakrát roztokem chlorového vápna štětcem namažeme. Ostatně nutno velmi pečlivě k tomu přihlížet, aby ochuravělá ovce bez odkladu od zdravých se oddělila, protože je nemoc velmi nakažlivá.

Mnohdy bývá však paznehtnice tak zlá, že obyčejně prostředky nepomohou, a tu musíme elektrolučebné vody upotřebit.

Dáme totiž do mísy studenou vodou naplněné několik krejcarů, kousek cinku a trochu kyseliny sirkové. Tekutina šumí a vodík co plyn se z ní vyvinuje. Když šumění přestalo, použije se tekutina na místě chlorového vápna.

3. Ovčí neštovice kterak se léčí.

Uděláme si prášek z

- $1\frac{1}{2}$ lotu kořenu omanového,
- $1\frac{1}{2}$ lotu pupavy,
- $1\frac{1}{2}$ lotu hadího rdesenu,
- 8 lotů sirného květu,
- 1 kvintlík čerstvého lejna,
- $1\frac{1}{2}$ kvintlíku kafru,
- $1\frac{1}{2}$ lotu černého kmínu.

Množství toto pro 30—40 ovcí vystačí a podá se jim několikrát do roka dle libosti a potřeby.

Kdyby na blízku se neštovice objevily, musíme dávky zvětšit a léčení častěji opakovat.

4. Ovčí vemenó, když oteklo, kterak se léčí.

Dobře působí masť z bobkového oleje, slezové mastičky a trochu kafrového oleje udělaná. Natírání se opakuje, až je výsledek dosažen.

132. Ovčí trus aby se nespánil.

K tomu cíli dáme vždy po 4 nedělích ovčín na $\frac{1}{2}$ “ vysoko suchou ornicí posypati.

133. Oves dvakrát tak živný jako obyčejný.

Tlučený oves vydá dvakrát tolik jako ovesná mouka. Mnozí hospodáři uvaří oves a podají ho koním i se šlichtou vařením povstavší; — i tímto způsobem se zdvojnásobí.

134. Otava mokrá kterak se prezimuje.

Mnohdy musí hospodář otavu, ačkoliv neuschla, s louky odvésti, protože by za nepříznivého počasí tam shnila.

V tomto případě nejlépe otavu se suchou slamou společně uložit a sice tak, že se nejdříve půda vrstvou suché slámy pokryje, pak vrstva otavy dá a tak vrstvy střídavě skládají, až celá zásoba uschována.

Ovesná sláma velmi dobře k tomu poslouží.

I vlhký jetel možno podobně uschovat. Za 4—6 týdnů budou otava neb jetel suchy, protože slamou se vždy dostatečný průvan způsobí.

135. Ovoce na stromě kterak ochránit.

Uděláme si kornoutky z papíru dehetem napuštěného a připevníme je na ovoce špendlíkem.

136. Ovoce přes zimu na stromě čerstvé udržeti.

Snadno toho docílíme, vyberouce si haluzí bohatě ovocem obtěžkaných, když je vlněnými deky aneb slamou tak obalíme, že vzduch jen skrovného přístupu podrží.

I vinné hrozny možno tak do jara zachovati.

137. Ovoce jak se uschovává.

Švestky po 4 měsíce čerstvé udržíme následujícím způsobem. Seberou se, když právě dozrály, za suchého dne a uloží se do mouky tak, že se jedna druhé nikde nedotknou. Chceme-li jich požit, pozorně je vyňavše nad vodní párou v řešetu je chvílku podržíme a pak na stůl odneseme.

Velmi prospěšně se ovoce v páře zavařuje. K tomu cíli vloží se do skleněných nádob a otvor mokrou měchuřinou přepne i tato pevně kolem převáže.

Sklenice postavíme pak do kotle, na jehož dno se trochu slámy položilo, aby se sklo kovu přímo nedotýkalo a přilíže se tolik vody, že pouze asi $\frac{1}{3}$ nádob nad vodou ční. Pozvolna se nyní voda v kotli ku varu zahřeje a když var asi 1 hodinu potrvál, sklenky z vody

vyjmeme. Ovoce takto zavařené vydrží velmi dlouho bez porušení a jest velmi chutné.

Jablka a lepší druhy hrušek můžeme též přezimovat, avšak nikoliv bez pozorné pečlivosti.

Očesané ovoce se pozorně prohlídne a všecky kusy dost málo porušené od ostatních oddělí, protože nákaza od jednoho k druhému velmi rychle přechází.

Neporušená jablka složí se v suché a proti mrazu dostatečně zaopatřené komoře na zem neb podlahu senem neb rohožemi pokrytou.

Za 3—4 dny ovoce opět prohlédneme a pokažené kusy odstraníme, ostatní pečlivě utřené se do jemného pijavého papíru, každý kousek zvláště zaobalí, aneb bez papíru do suchého písku neb popele tak uloží, že jedno jablko druhého se nedotýká.

Bedny s ovocem uschováme v téže komoře. Avšak i na pouhé slámě neb rohoži ovoce stejně dobře vytrvá, jestli jen k tomu hledíme, aby se porušené kusy vždy odstranily.

138. Ovoce pod zemí uschované.

Jablka se mohou právě tak jako brambory v podzemních jamách uschovat, nutno však tyto uvnitř nejdříve ořešákovým listím vyložit, aby hmyz jináče ovoci zkázonosný odporným jemu zápachem ořeší se zapudil.

Zkušenost dokázala, že se pak jablka právě tak dobře jako brambory čerstvy udrží.

139. Ovoce aby již na stromě zvláštní libochuti nabylo.

K tomu cíli se štěp až na dřeň navrtá, avšak tak, že díra trochu kosmo dolů směřuje a nasypá se do otvoru smíšenina tlučené skořice, hřebíčků, anyzu a možno-li, též ambry, načež se otvor zátkou z čerstvého dřeva téhož stromu dělanou opět uzavře a zevně stromovým voskem zalepí.

140. Ovoce příchuti muškátové.

Usušíme si jasmínové a šerikové květy a uschovejme je v nádobě, do níž ovoce na 10—14 dní uložíme.

Ono nabude libého zápachu i příchuti muškátové a tímžemnožstvím květů můžeme opětovaně velmi velké množství ovoce podobně upravit.

141. Ovoce kterak se nejlépe zasilá.

Zasílání ovoce nemá pražádné obtíže — jestli je dobře zaobaleno. Nejlépe se děje zasílání v košících mělkých a širokých. Dno košíku se pokryje listím ovocných stromů a dokona větvičky tak upevní, že když jsme ovoce do košíku složili, tyto ku středu sehnouti i svázati, a tak ovoce úplně pokryti můžeme. Nejlépe se hodí větvičky, t. j. letorosty kaštanové.

142. Ovoce dle francouzského způsobu.

Čerstvé ovoce se vloží do vařící vody a tam tak dlouho ponechá, až dostatečně změkne. Pak se oloupá a na řešeto uloží, z nějž šťáva do nádoby odkapává. Když ovoce uschlo, složí se na prkna a v peci, kdež se právě chleba dopek, po 24 hodin ponechá.

Konečně se vyndá a když vychladlo, rukou rozmáčkne i do šťávy odkapané namočí, načež se opět na řešetu usuší a papírem obaleno v škatulkách uschová.

143. Ovoce kterak se sušívá.

Nejlépe se jablka neb hrušky před sušením v páře uvaří a pak teprv usuší. Hrušky vařené se musí 10—12, jablka 8—10 hodin na sušárně ponechat, aby se dokonale usušily.

144. Ovocné výtlačky kterak zužitkovat.

Ovocné výtlačky, se skrovnými vrstvy vápna střídavě složeny, za 12—18 měsíců výbornou mrvu poskytují, usušeny však mohou se co palivo upotřebit a dají dobrý popel. I co píce pro hovězí dobytek se dosti

dobře hodí, zvláště s řezankou smíšeny a navlhčeny, vepřovému dobytku s bramborami smíchané.

Výtlačky čerstvé s vodou a kvasnicemi nasazený dají dobrý ocet a jestli tekutinu v čas destilujeme, i dobrou pálenku.

Zrna sama lisovaná poskytují olej dosti chutný a upotřebitelný, zbytky pak vylisované jsou ještě pící pro dobytek.

145. Ovocné štěpy velmi plodné.

Plodnost štěpů závisí velmi na půdě, v níž kořeny potravy nacházejí a rozumným zlepšením půdy i plodnost štěpů se značně zvýšit může.

Smícháme stejné množství obyčejného a ovčího hnoje a polijeme smíšeninu vodou i močem, aby vše dokonale zahnilo. Každodenně se vše dobře promíchá a trochu soli, sanytru a salmiaku připojí, až po 14 dnech mrva hotová.

Ona jest velmi účinnivá a několik mázů ročně kolem stromu vylitých pojistí nám znamenitou plodnost.

Neplodné štěpy nabudou plodnosti následovně:

Okolo silnějších větví se udělá několik vřezů až na dřevo. Účinek jest vskutku podivuhodný, štěp prvé zcela neplodný pojednou se stane bohatým; — kůru však mezi vřezy sejmouti, jak mnozí tvrdí, jest dokona škodno.

Nejlépe se provede tato operace časně z jara. Mnohdy i přílišná bujnost půdy bývá příčinou neplodnosti; stromy pak ovšem velmi bují, avšak málo květů i plodů vyvinují. Nejlépe tu prospěje, v letě kořeny ořezati, budoucího leta bude pak zajisté plodnost uspokojivá.

146. Ovocné štěpy aby květy neztratily.

Obyčejnou příčinou opadání květů bývá sucho; štěpu totiž schází dostatečná vláha ku vyvíjení květů a tyto uvadnouce opadají.

Zkušený štěpař tomu předejde, zalívaje půdu okolo kmevu nejdříve močovitou jíchou a pak vodou, pokud

toho potřeba káže a tak si plodnost pojistí. I pozorné postřikování celého stromu, ba i polívání kmenu značně prospěje.

147. Ovocné stromy ze sazenic bez dalšího štěpování dokonalé.

Vybereme si pěkný zdravý letorost neb větev, již použití hodláme a ovažme ji pevně drátem na onom místě, kde se kořen utvořiti má.

Míza nemůže pak vystupovat a na místě naznačeném se utvoří jakýsi hlízovitý nádor. Nad ním se větvicka ostrým nožem do pola přeřízne a kolem nádoru olověná deska upevní i prstí naplní. Ona nyní skoro kornoutu se podobajíc větev objímá a tvoří takořka půdu, v níž se sazenice vyvinuje.

Za vlhkého počasí netřeba ničeho více k dokonalému výsledku, za sucha musí se země v kornoutku svlažovat. Za krátký čas objeví se u řezu kořínky, a když tyto dostatečně sesílily, haluze se uřízne a do země zasadí. Že netřeba takových sazenic později ještě ušlechťovati, samo sebou patrno.

148. Ovocné štěpy kterak se velmi dobře rozmnožují.

Ku konci prosince uřízneme od stromu, jež jsme ku rozmnožení vybrali, nejvhodnější haluze a provrtáme je blíže řezů tak, že letorosty obyčejných vrb bez porušení kůry snadno dírkami lze protáhnout. Když i to učiněno, vsadíme sřezy do jam dobrou prstí naplněných, kdež jsme do spodu vrstvu napolo shnilé slámy, plev neb mechu vložili, tak že jí se spodek sazenice dotýká. Za krátkou dobu pučí a roste a druhý rok se může již co plodný štěpný kmínek přesadit. Ostatně mnohdy haluze odříznutá se neujme a pak je ovšem ztracená, kdežto dříve udaný způsob vždy ku žádanému cíli dovede.

149. Ovocné štěpy chřadnoucí kterak se omladí.

Štěp se nejdříve všech chorých částí ořezáním zproští a rány dobrým štěpařským tmelem zamažou.

Pak se země okolo stromu až na kořen vyběře a dobré tučné země aneb hnoje tolik přidá, že strom nové potravu nabude.

Dobrou prst k tomu cíli si uděláme, smíchajíce obyčejnou kaménků prostou ornici s krví volskou, již v jatkách snadno dostati aneb se zvířecími odpadky ku př. s mršinou již napolo setlelou aneb podobnými látkami vůbec.

Nejlépe se provede takové zmlazení starých kmenů z jara neb na podzim.

150. Ovocné stromy snětivé kterak se vyléčí.

Časně z jara vyřízne se setlelá černá t. j. snětivá kůra a dříví pod ní až na zdravou vnitřní část, tak že pokud snět příliš hluboko vnikla, celé haluze neb větve se odřežou, protože snětí dokona zkažené díly ni žádným způsobem vyléčit se nemohou. Ostatním prospěje směšenina čerstvého lejna kravského (bez stlaní neb slámy), hlíny a octu s trochýtkem živého vápna a vody, a skrovnou přísadou zvířecí srsti.

151. Ovocné stromy kterak se před housenkami ochrání.

V mnohých krajinách Německa se štěpy ku pojištění před housenkami vápenou mlečí potírají a skutečně týž prostředek dosti dobrý výsledek mívá; předce však možno ještě prospěšněji směšeniny použítí, kteráž rozmnožení hmyzu dokonale zamezí.

Vyvaříme totiž zelené ořechové slupky vodou a odvar do hustoty slabého syru svaříme. Pak se přidá moče a po 24 hodinách se směšenina hrubým plátnem procedí a ku rozdělání obyčejného vápna na místě vody upotřebí.

Jestliže touto mlečí strom od kořene do vrcholu potřeme, zajisté ni nejmenší stopa hmyzu se neobjeví, ba i hmyzí vajíčka se jí usmrtí.

Ostatně nabudou štěpy, takto proti housenkám pojištěny, i krásného vzhledu, zdravější kory a buj-

nějšího zrůstu; — nade vše očekávání ale se plodnost jednoduchým tím prostředkem zvětší, protože hmyz ni-
žádný květ neb plod nezkazí.

152. Ovocné štěpy kterak se před zmrznutím ochrání.

Obyčejná příčina zkázy bývá příliš ranné pučení a mnohý zkušený zahradník ledajakýchs prostředků vymyslíl a upotřebil, aby ho zamezil.

Zkušenost však dokazuje, že ni jeden takový prostředek štěpů dokonale nepojišťuje, protože povětrnostné proměny prarozličně působívají.

Tak se i obložení štěpů (zdola) ledem nedostatečným dokázalo; nejlépe ale předce působí, ovšem s tou podmínkou, že se led pozdě na podzim neb v zimě okolo pně naložený hnojem neb slamou pokryje a tyto teprv tenkrát odstraní, když ostatní stromoví značně pučelo.

153. Ovoce kterak na stromě proti zlodějským rukoum pojistíme.

Kromě hlídání zajisté dobře i tento prostředek nám poslouží. Nejúhlednějších několik kusů ovoce na stromě olejem krotonovým se potře. Týž způsobuje dosti prudkou běhavku, aniž předce zdraví uškodí a zloděj, zkusiv jednou nešťastných následků, zajisté se podruhé tak snadno ani na onen štěp, ani jestli se mu podobná nehoda u druhého opětovala, do štěpnice tak zlopověstné neodváží.

154. Ovocný ocet.

I starší a špatnější ovoce dá dosti dobrý ocet. K tomu cíli ho rozmačkáme neb v nádobě rozetřeme a vhodným množstvím vřelé vody polijeme.

Smíšenina v teplém pokoji za krátkou dobu zakvasí i zkysá, takže když ji po 5—6 dnech procedíme a zlehka pokrytou v otevřeném soudku neb jiné nádobě na teplém místě ponecháme, se rychle v dobrý ocet promění.

Přísada černého domácího chleba aneb kvasnic po procezení zkysání velmi usnadní. Ocet se pak do lahví stáhne a uschová.

155. Ovocná povidla.

Nejlépe se hodí sladké šťavnaté hrušky. Štáva se z nich vytlačí a na pětinu vyvaří. Když se dokonale usadila i vyčistila, procedí se plátnem a s druhým ovocem rozvařeným a skrz jemné řešeto neb sýto protlačeným smíchá i provaří.

Když konečně smíšenina hustoty řídkého těsta nabyla, přidá se dle vůle trochu koření, ku př. skořice, citronových slupek, hřebíčku a p., a povidla nyní hotová se ve sklenicích uschovají, jež měchuřinou převážeme.

Kdybysme pouze jablek upotřebit museli, přidáme šťávě trochu křídý a cukru, čímž lahodnosti a sladkosti nabude.

156. Ovocné víno.

Krajiny na ovoce bohaté málo kdy ho prospěšněji sužitkují, nežli když z něj ovocné víno vyrobí.

Lepší a trvanlivější druhy naleznou ovšem vždy dobrého odbytu, avšak právě těch bývá menšina a proto rozumný štěpař i dělání ovocného vína zajisté nezanedbá. Hlavní podmínkou tu jest, aby se pouze zralé ovoce upotřebilo, protože před uzráním vždy méně cukru držívá a více méně kysele chutnává.

Dokonalé uzrání nemusí se však díti na stromě, nýbrž stejně dobře poslouží též uležení. Jablka neb jiné ovoce po sčesání se na slámě uloží a tak pozvolna dozrají. Zralá jablka se rozetrou neb rozmačkají a břečka po 24 hodinách vytlačí. Výtlačky polijeme vodou a opět po 12 hodinách vytlačíme. Štavě takto dobyté se skrovné množství samožitné aneb líhu přidá a pak se nechá za mírného tepla v otevřených nádobách vykvasit.

Po vykvašení naplníme vínem ovocným nové aneb dobře vycíděné a sirované sudy dokona a zabeďněné je v mírně suchém sklepě do spotřeby uložíme.

Protože v celku tyže podmínky pro obyčejné i ovocné víno platnosti podrží, zkušený vinař zvláštního návodu nepotřebuje. Ostatně hledme si následujících podmínek a pravidel.

Hrušky obyčejně bývají sladší, t. j. na cukr bohatší nežli jablka; můžeme tedy mešt jablečný hruškovým značně zlepšit, avšak mešt hruškový sám o sobě nedá dobré ovocné víno, protože mu kyseliny potřebné větším dílem scházejí.

Zahnílé neb nahnílé ovoce nemůže chutného vína poskytnouti, rozumný hospodář nebude tedy skrovné práce litovat, nýbrž se pečlivým přebráním o průměrnou dobrotu ovoce postará, protože jen zdravé ovoce dobré víno dát může, nezralé aneb zkažené však ho nutně pokazí.

Přílišné rozmačkání a roztírání ovoce neprospěje, nýbrž uškodí, protože mešt pak příliš mnoho přímětek drží a tyto na kvašení působí, t. j. chuť i čuch vína pokazí.

Roztloukání a rozmačkání i roztírání ovoce děje se nejlépe v dřevěných nádobách; kovové náčiní kazí chuť vína, protože kyseliny v meštu vždy trochu kovu rozpouští.

Stejně pravidlo platí patrně i pro lis a části jeho. Nejlépe se dno lisu slámou pokryje, na ní vrstva roztřeného ovoce a na tuto opět sláma a tak střídavě dále rozličné vrstvy uloží, až lis naplněn.

Druhým vytlačení dobytý mešt dá špatnější víno, prospěšně ho tedy s prvním nesmícháme, nýbrž každý druh zvláště vykvašení podrobíme.

Vykvašení děje se lépe v sudech než v kádích; ovšem však musí otvor sudů zůstatí buď úplně nezabedněn, buď volně pokryt, aby vyvinující se kyselina uhličitá průchodu našla.

Jakmile první prudké kvašení přestalo, musí se víno hned na čerstvé sudy stočit, protože jinak zakyše; nejlépe se uloží do menších soudků, protože se, jakmile sud v čepu, dlouho nedrží.

Ovocné víno může být i šumivé. K tomu cíli vyběřeme sladké šťavnaté hrušky a rozmačkavše je vytlačenu šťávu i s částkou nevytlačené břečky v otevřených nádobách, ku př. kádích, kvašení podrobíme. Jakmile se pak tekutina učistí, stáhne se do lahví a se skrovnou přísadou cukru a líhu ku spotřebě dobře zabedněná uschová.

Že lahve právě tak silné býti musí jako pro pravé šampaňské, netřeba zajisté zvláště podotknouti, protože by jinak praskly a právě proto musí i zátky se podobně upevniti, jak to u šampaňských lahví vidáme; neboť tu i tam jest kyselina uhličitá dokvašením vyvinutá a ve víně stlačená příčinou šumění a kdyby ušla, nemůže více víno šuměti.

Sudy musí býti pro ovocné víno právě takové jako pro obyčejné hroznové, nejlépe dubové; smolit se nesmí, protože by víno hořké příchuti nabylo. Čerstvé, ještě nepotřebované sudy se vždycky sírují; ostatním to ale též prospěje, protože kyselina sířičitá z hořící síry se vyvinující všelikou zkázu vína zdržuje.

Síření děje se následovně:

Čtyry loty líhu a stejné množství síry se s lotem kamence v nové nádobě roztopí a do smíšeniny plátěné klůcky namáčí. Prospěšno jest klůcky, nežli síra na nich ztuhne, tlučeným muškátovým květem posypati. Nyní se klůček na konec železného drátu asi $\frac{3}{4}$ lokte dlouhého nabalí, pak zapálí a rychle do sudu vstrčí. Hořící síra vyvinuje kyselinu sířičitou a tato se částečně do duhovin vtáhne, a víno později do sudu stažené před zkázou ochraňuje.

Shoustne-li ovocné víno, mnohdy pomůže přísada odvaru viziny aneb čistého klihu z kostí, jestli však zkáza příliš daleko pokročila, nepomůže nežli nové kvašení. K tomu cíli přidáme vínu cukru a kvasnic, a když opětované kvašení přestalo, stáhneme ho do čerstvě sířeného sudu. Stejný účinek má i přísada meštu buď ovocného buď hroznového, ano i výtlaček takových, protože jimi víno cukru nabude a kvašení se znova povzbudí.

157. Paříště nového druhu bez obyčejného hnoje, teplejší nežli obyčejné.

Na místě hnoje můžeme prospěšně zeleného stlaní, t. j. listí upotřebit. Ono rychle zahnije a vyvodí tolik tepla co nejlepší hnůj, při čemž i to ještě důležitě, že účinek déle vydrží.

Ostatně můžeme ještě mnoho prarozličných organických látek na místě hnoje do paříšť upotřebiti, ovšem však i účinek se znamenitě promění, proto že některé látky rychle, jiné zvolna hnilobě podlehají.

Dle Noisette působí:

	stupně dle Reaumura	Trvání
Ovčí trus	60—70°	4 měsíců
Koňské a oslí lejno	55—60	6 "
Čerstvé tříslo	30—40	6 "
Listí a stlaní s polovicí koňského lejna	40—50	7—9 "
Suché listí a $\frac{1}{3}$ koňského lejna	30—40	9—11 "
Suché listí	35—40	12 "
Vinné výtlačky	40—50	20 "

Ovšem se poměry okolnostmi znamenitě promění a tyto, jakož i půda, počasí, ponebí atd. vždy podrží rozhodného vlivu.

158. Pavouk co prorok počasí.

Starodávná to vědomost, že pavouci proměny povětrnosti mnohdy i na 14 dní předpovídají; avšak pozorování těchto zvířat ještě posud není tak obyčejné jak by zasluhovalo.

A předce by každý velmi snadno pozorovati mohl, co mu takořka před oči postaveno! Když pavouci pilně předou a přetrhané nitě tkanin svých bez odkladu opravují, můžeme s jistotou a na delší čas pěkné počasí očekávat. Jestli naproti tomu pavouci o sítě své nedbají, na nich nepracují a porušené části nenahrazují, nelze, byť i nejpěknější počasí ještě trvalo, na další čas ho očekávat, nýbrž zajisté za krátkou dobu se promění. Opustí-li pavouci síť a v kout, škulinu neb brloh se

zalezou — tuť dešť se přibližuje a jestli sami pletivo své rozrušují, nemusíme dlouho čekat, nežli nás víchr a bouře navštíví.

Za nestálého počasí nezakládají pavouci rozsáhlejších sítí, nýbrž spokojí se s dosti skrovnou prací; jakmile však počasí se zlepšit má, rozšíří svá tenata.

Ostatně jest nejlépe, pavouky v zahradách a vůbec v širé prostoře pozorovati, a starší pavouci jsou spolehlivější mladých.

159. Pečarky (šampiňony) po celý rok čerstvé.

Šampiňony můžeme po celý rok pěstovat, máme-li k tomu vhodný sklep. Týž musí být dostatečně suchý a temný, protože se ony jinak nedaří. Suchá, 3—4" od zdi vzdálená místa skleповé půdy nejlépe upotřebit. Tam uděláme záhony asi 1' vysoké z 9 dílů koňského lejna a 1 dílu holubího trusu a na povrchu jejich několik kusů zralých pečarek rozložíme. Na to se záhony asi 1½" vysoko dobrou ornici neb zahradní prstí pokryjí a zalíjí.

Za krátkou dobu se pečarky objeví a netřeba jiné zvláštní péče, abysme po celý rok vždy čerstvých obdrželi.

160. Pečarky kterak se na jiný způsob pěstují.

Kávový kal, t. j. vývarky kávy nasypáme asi 3" vysoko na výslunný záhon zahradní a tolik koňského lejna naň nasypáme, že se stejným množstvím ornice záhon 6" vysoký povstane.

Za krátkou dobu se šampiňony objeví a po leta potrvají.

161. Píce velmi prospěšná pro hovězi a vepřový dobytek i koně.

Řípy obyčejně k píci užívané, mrkev aneb brukev (burák) se rozetrou neb rozmačkají (mnoho-li totiž na jeden den zapotřebí) a v sudu s dvojím dnem, z nichž hořejší provrtáno, po 3—4 dni tak udrží, že ze spodu vzduch volného přístupu má, shora však pevně přile-

hající víko vypaření brání. Píce se zapaří i zakvasí a nabude příjemné příchuti, tak že dobytek ji pak raději žere nežli jinou surovou. Vepřovému dobytku prospěšně ještě trochu otrub neb černé mouky, koním sena a hovězímu dobytku sena neb řezanky přidáme. Za čtyry dny je kvašení u konce a delším potrváním u sudu se píce pokazí, protože zahnije. Z této příčiny nemožno větší množství píce pojednou tak připravit, nežli co se denně spotřebuje.

Kde se více dobytka podobným způsobem krmí, tam nejlépe prospějí 4 cementované jámy takového obsahu, že se denní potřeba jednou dokonale kryje: vždy však musí být o to postaráno, aby vzduch od spodu přístupu měl, protože jinak se nikoliv kvašení neobjeví, nýbrž píce zahnije.

162. Pilousy kterak vypudit.

Vymlácené obilí se na průvanné sýpce 11—12⁰⁰ vysoko nasypá a všude stejně rozdělí.

Pak rozkrájíme několik oloupaných cibulí a nastrkáme kousky sem tam na povrchu do obilí. Za několik dní se týž prostředek opakuje a když pak opět 8 dní uplynulo, ještě jednou se cibule obnoví.

Cibule prospěje též proti sněti a spuchření, avšak pouze tenkrát, když se, jak udáno, hned z počátku upotřebí.

Jiní odporoučí k stejným účelům letorosty bezu. Pilousy se do nich slezou a tak můžeme denně několikrát značné množství škodlivých těchto hostů bez značné práce zahubit. Za 8—14 dní se celá sýpka pilousů sprostít může a obilí je zachráněno.

163. Plže kterak vyhubit.

Plže se nejlépe vyhubí skalicí zelenou. K tomu cíli roztlučeme 20—30 liber skalice zelené co možno jemně a s pískem promíchanou před slunce východem po poli rozsypáme. Outraty jsou při tom velmi malé, protože je skalice velmi laciná a výsledek jest uspokojivý.

Méně spolehlivě působí k stejnému účelu potřebované vápno, popel atd.

Ostatně i guano velmi dobře prospěje a kde se jím pohnojilo, plže se neobjeví. Ku pojištění žně proti plžům doporučuje se též příprava semena s čertovým lejmem.

Asi 3 loty čertového lejna (*asa foetida* se zve u lékárníků) polijeme 3 žejdlíky dobré kořalky a roztokem s vodou smíšeným k setí ustanovené obilí navlhčíme.

Zkušenost prý i tu dobrý výsledek dokázala.

Jinak se plže v zahradách též vyhubí, jestli že místa, kde se objevují, solí posypáme. Plže, jakmile se soli tkne, zelený mok vypustí a rychle pojde. Když se plži předce objevili, ulovíme jich snadno mnoho pod prkénka ovocem, mrkví a podobnými sladkými látkami podložené. Z rána je tam nalezneme a rozšlapáme.

Kachny velmi rády plže požírají; vyžeňme je tedy na pole neb do zahrady, kde plži škodí a zajisté brzy tam nižádný nezbude.

Slabý mydlářský louh aneb též domácí z popele dělaný, smíšenina popele a sádry, voda s koptem rozmíchaná, rozředěný terpentýnový olej a kreosot mohou se též prospěšně proti plžům použít a okolnosti rozhodnou, který prostředek se nejvýhodnějším dokáže.

Čerstvě oloupané miznaté letorosty vrbové, aneb otruby na večer po poli neb zahradě rozděleny přivábí plžů a ráno se snadno zahubí.

Výborně prospívá však též opětované přeorání, třebaš jen mělké a pozdní setí.

164. Podlahy prospěšně napuštěné.

Dle dr. Dallmana není lepšího pokostu neb nátěru nežli dobrý čistý lněný olej. Nejlépe se za tepla jím podlaha natírá, protože pak lépe teče a snadněji do dřeva vnikne nežli studený.

Čistý olej lněný rychle vyschne a silně ku dřevu lne, tak že nátěr velmi dlouho vytrvá. Chceme-li podlahu jím napustiti, musíme suchého počasí vyčkati,

protože jenom dokonale suché dřevo tolik oleje přijme, mnoho-li ho dobrý, trvanlivý nátěr požaduje.

165. Podsvinčata novorozená kterak se před žravostí starých ochráni.

Velmi jednoduchý a spolehlivý prostředek jest kořalka neb líh. Jimi se novorozená selátka bez odkladu umyjí a svině se jich pak ani nedotkne. Ostatně tvrdí zkušenci, že pouze nepřirozený způsob krmení u sviní též protipřírodní pud vzbuzuje.

Divoké prase zajisté kromě bylinné potravy i živočišné požívá, vepřový dobytek však obyčejně nikoliv.

Proto mnozí radí, zvláště březím sviním též zvířecí potravy, ku př. všelikých odpadků poskytnouti, ony prý pak nikdy choutky nejeví, by svá mládata požíraly.

166. Pravidla počasí.

Počasí ovšem závisí na všelikých, často dosti vzdálených příčinách a okolnostech; nicméně zkušenost dovoluje mnohdy do budoucnosti nahlédnouti a tak zvaná pranostika není bez všeho základu. Stůjtež zde jen některá zkušeností zjištěná pravidla:

1. Po první jarní bouřce obyčejně se noční mrazy a jíní neobjeví.

2. Hojné mlhy z jara předpovídají časté deště v letě a podzimní mlhy zimní sněh.

3. Když na podzim a v zimě východní větry panují, jest budoucí rok na ovoce bohatý.

4. Mnoho sněhu v zimě, souš v březnu, vláha v dubnu a chlad v máji značí obyčejně plodný rok.

5. Jarní povodně mívají suché leto a mnoho hnyzu v zápětí.

6. Počasí se obyčejně promění, když nová čtvrt nastane a mnohdy po celou čtvrt potrvá.

7. Jihovýchodní vítr málokdy dešť přináší; přinese-li ho však — dlouho trvá.

8. Noční bouřky a vichřice málokdy tak dlouho trvají jako denní.

9. Teplý vítr přináší dešť.

10. Jasnému jitru pouze tenkrát krásný den následuje, jestli na západě též nebe jasno aneb oblaky rychle před sluncem ustupují.

11. Když slunce bez obzvláštní kromobyčejné barvy jasně zapadá, můžeme se na krásný den těšiti, obzvláště když se jemné červánky objeví.

12. Tmavorudé krvavé červánky zvěstují špatné počasí, silné červánky ranní vůbec vítr a dešť.

13. Zachází-li slunce za mraky, obyčejné špatné počasí nastane.

14. Táhne-li slunce vodu a mraky se kol něj shromáždí, můžeme bouřlivé počasí očekávat.

15. Když se odpoledne mraky od severní strany objeví a trochu sprchne, později však trochu vyjasní, nastane nám brzy severní vítr.

16. Padne-li mlha, zvěstuje krásné počasí, když vzhůru vystupuje, můžeme se nejdéle za 3 dni deště nadíti.

17. Když se za mračného počasí k večeru po jedné straně vyjasní, bude zajisté brzy odtamtud vítr váti. Jestli však vyjasnění nepotrvá, můžeme se větru od protivné strany nadíti.

18. Tak zvané berušky zvěstují pěkné počasí.

19. Když se na večer drobné tmavé obláčky objeví, obyčejně prší, bílé obláčky zvěstují krásné počasí.

20. Když se naproti slunci jasná skvrna objeví, t. j. záře skoro spodu duhy podobná spatřuje, obyčejně bouře neb vichřice následuje.

21. Bílé homolovité aneb kupám i chlům podobné oblaky provází pěkné počasí, tmavé aneb olovovité barvy předchází dešti a rudé značí prudký vítr.

22. Černé aneb bělavé i šedé tuče, nebývají tak nebezpečné, jako hnědé a zarudlé, ačkoliv prvních obyčejně silnější hromobití provází.

23. Když hvězdy se jakoby mlhou zahalují, tak že jen jasnějších spatřit lze, ačkoliv nebe není zataženo, za krátký čas se počasí promění.

24. Kruh okolo slunce neb měsíce, tak zvaný dvůr zvěstuje brzký dešť a sice tím trvanlivější, čím zvolněji se objevuje.

25. Paslunce a pamésíce předchází bouřlivému počasí.

26. Velmi hladké ruce předpovídají dešť.

27. Když kohouti mnoho a pod střechou kokrhají, vlaštovky nízko lítají, husy silně štěbetají a vrány krákorají, včely však daleko od oulu neodletují, zajisté brzy dešť nastane.

28. Když se vítr po slunce východu objevuje a jakmile ono zapadlo utichne, bývá se trvalého pěkného počasí nadíti.

29. Slepice pozdě do večera obcházejíc a potravu si hledajíc zvěstují špatné počasí; krásné však, když si časné usednou.

30. Kohouti z večera kokrhajíc a přeletujíc proměnu počasí předpovídají.

167. Prkna kterak se suší.

Prkna, zvláště tvrdá, při schnutí snadno pukají, snadno tomu však odpomůžeme, když čela plátnem neb papírem polepíme. Ostatně i toho třeba dbáti, aby podpory prken a příčné latě, na nichž spočívají, až ku kraji dosahovaly, protože jinak tam zajisté puknou.

168. Prostředek proti průjmu u dobytka.

Obyčejně bývá špatná píce aneb nastuzení příčinou. Suchá, čistá píce nejlépe pomůže; ostatně dáme nemocnému kusu denně asi 2—3 lžíce prášku z kořenu krvavé mochny a kolumbového kořenu, kamence a puškvorce. Kamence dáme 2 loty, ostatních části po 1 lotu.

169. Prostředek proti střevním bolestím u dobytka.

Čtyry loty heřmánku a 2 loty rozmačkaného lněného semena se 2 žejdlíky vařící vody polije a po vychladnutí skrze plátno protlačí. Poloviče přidáme pak 1 lot soli a 3 loty lněného oleje a směšeninu ku klistýru upotřebíme. Co vnitřní lék použijeme odvar 4 lotů

heřmánku v žejdlíku vody s přísadou $\frac{1}{4}$ libry lněného oleje, 1 lotu sanytru a 1 kvintlíku tinktury opiové.

170. Prostředek k vyhubení vši a jiného hmyzu u dobytka.

Na prášek stlučený pískovec aneb lněný olej se smetanou svařený velmi dobře působí.

Místa, kde vši pozorovat, se těmito prostředky notně natírají, až hmyz vymizí.

Dle jiného návodu upotřebíme ku vyhubení hmyzu odvaru tabákového.

Asi 1 libra sprostého tabáku se slabým popelným louhem vyvaří a odvarem pomocí kartáče zvíře po celém těle dokonale potře. Když se to po 3 dny opakuje, zajisté se vši tak brzy neobjeví.

171. Prostředek ochranný proti dobytčímu moru.

Ačkoliv tímto nikterak tvrditi nechceme, že by náš prostředek hovézí dobytek vždy a dokonale proti moru chránil, předce, zkušeností vedeni, můžeme směle tvrditi, že vždy prospěšně působí. Dělá se z

- 2 lžíci dehetu,
- 2 hrstí soli,
- 1 hrsti česneku,
- 1 lžíce heřmánku,
- 1 lžíce velikého podbělu,
- 1 lžíce křenu,
- 2 lžíci praženého a tlučeného jalovce, a
- 1 lžíce kořenu andělikového.

Vše se rozmělní a s dotýčným množstvím medu v letkvař promění, jež denně po 1 lžíci dobytku podáváme, pokud mor v okolí potrvá.

172. Prostředek proti nadmuti člověka.

Tři kvintlíky ammonaté vody, tak zvané salmiakové vodičky, $\frac{1}{2}$ kvintlíku oleje anyzového a jalovcového se v žejdlíku vlažné vody rozpustí a zvířeti do hrdla vlijí. Kdyby prostředek nepomohl, za čtvrt hodiny se opakuje.

173. Prostředek k utišení kopavých krav.

Vložme takové krávě jen šátek studenou vodou smočený na hřbet a výsledek nás zajisté uspokojí.

Jiných prostředků, ku př. svázání atd. nelze chváliti, protože se krávy tím více jimi zdivočí a rozčílí.

174. Prostředek proti lehnutí obilí.

Bujný zrůst a vláha snadno způsobí, že obilí lehne, zvláště když dešť hojnější za bouřlivého počasí nastane a mnohdy pak hospodář dosti značnou škodu utrpí. Zvláště když obilí lehne, nežli ještě na zrno založilo, obyčejně na místě žně pouhou poloshnilou slámu poskytne. Nejúčinnivější prostředek proti této nehodě jest pečlivé a pozorné svázání obilí do hrstí, nejlépe slabými povřísky. Půda pak může vyschnout a obilí dozraje.

175. Prostředek, jímž možno levkoje čili zimní fialy od výkvětu zdržeti a když obrovské velikosti dosáhly, opět ku květu přivéstí.

Na podzim převážeme lodyhu pod korunou pevně špagátem, tak že vrchol mízy nedostane.

Rostlina pak nekvete, nýbrž sesílí a zmohutní, tak že se konečně malému keři podobá.

Jakmile potom špagát sejmeme, bohaté a překrásné se květy z jara objeví.

176. Prostředek ku zrychlení dozrání kukuřice.

Jakmile se zúrodnění dokonalo, což dle změněné barvy blízen, t. j. vláken na svrchu paliček snadno poznati, uřízneme lodyhu kukuřicovou přímo nad kořenem.

Jádra, ačkoliv ještě mléčná, dozrají a kdyby třeba i mráz uhodil, méně jim uškodí, nežli když lodyha s kořenem ještě spojena. Ostatně prospěje za příznivého počasí též ulomení svršků.

177. Psy a koně kterak nejsnáze na nás navyknou.

Mírné, stejné a přívětivé chování, s nímž ostatně i patřičná přísnost spojena býti může, nejlépe prospěje,

neboť tato zvířata mnohdy nikdy více na to nezapomínají, když se s nimi špatně nakládalo.

Zkušený starý myslivec co neomylný prostředek ku ochočení psům po cvičení vždy kousek země podával, již vlastním potem trochu navlhčil. K tomu cíli housku pod paždí vložil a když potem navlhla, upotřebil.

U koní prospěje zvláště, když jim na důkaz spokojenosti, jakmile nám dle vůle posloužili, po krku poklepáme a kousek cukru podáme, ježž oni velmi rádi žerou; především chraňme se zbytečného týrání, protože se i nejlepší kůň špatným s ním nakládáním dokonce pokazí.

178. Pupek příliš silný u telat.

Natírá se tinkturou arnikovou a též co lék se ve skrovných dávkách 1—2 kapky zvířeti podává.

Otok pupku u telat hojí se buď mazáním s čerstvým máslem a sádlem aneb tak zvanou Goulardovou vodičkou.

179. Ranné zahradnictví.

Zvláštní povšimnutí hodný způsob ranního zahradnictví jest následující v Porýnsku dosti obyčejný:

Okurková jádra se ke konci dubnu vlhkými vlněnými klůcky obalí a mezi slamou do postele vstrkají. Za čtyry dny zaklíčí a buď do záhonů dostatečně vyhnojených se rozsadí aneb v hrncích tak dlouho pěstují, až se třetí list vyvinul. Pak se do záhonů rozsadí a každý večer hrnkem přikrývají, aby mrazem neutrpěly. Po 16. květnu se hrnky dokona odstraní.

Též boby, fazole atd. možno podobně pěstovat a mnohdy již tak rychle dozrály, že zahradníci v paříštích sotva o několik dní rannějších docílili.

180. Rdesen poskytuje chutnou zeleninu.

Obyčejný na lukách rdesen můžeme na místě špenátu upotřebit. Mladé listí se totiž sebere a právě tak jako špenát připraví. Též mladé lupeny buráku, druhdy pouze co píče upotřebené, mohou se místo špenátu použít.

181. Révy kterak se šlechtí neb štěpují.

Révy se na vrub štěpují. Kmen se asi 2' nad zemí šikmo vydlubne a do štěrbině vhodně přiříznuté dvouleté pruty štěpné révy, obyčejně po dvou proti sobě, vpraví a lýčím upevní.

Když se mezery dobrým štěpařským voskem zmažou a obvazek zevně štěpařskou mastí pokryje, obyčejně se pruty ujmou a rychle vypučí.

Když pučení počalo, sejmeme vrchní obvazek a nahradíme ho volnějším čerstvým, jež mechtem obalíme.

Za 14 dní vše dokonale sroste a révy takto šlechtěné zrůstem svým jiných daleko předčí.

182. Reumatismus (hostec) u koní kterak se léčí.

Nepozorujeme-li značnějšího rozčilení aneb zimnice, aniž zapálení kopyt, zavedeme koně do mírně teplé stáje a podáme mu letkvář z 1 lotu kafru, 4 lotů salmiaku, 2 lotů sirných jater, 5 lotů jalovce a 5 lotů puškvorce pozvolna v malých dávkách za 24—36 hodin při zmírněné pici.

Je-li naproti tomu zimnice patrná aneb zapálení kopyt značné, ovinou se kopyta slamou a ochlazují se pomocí obkladků z kravského lejna a hlíny udělaných, jež čas po čase studenou vodou navlhčíme. Stejnodobě se dá koni pro průjem a kdyby lék neprospěl, klystýry z mydlin pomohou. Homeopaté léčí nastuzené koně aconit, pak arsenic a konečně bryonia upotřebující, při čemž kopyta arnikou natírají.

183. Reumatismus u hovězího dobytka.

Proti zimničnému rozčilení dává se vždy po 24 hodinách dávka smíšeniny 4—6 lotů soli glauberové, 1 lotu salmiaku a 1 lotu síry s vodou tak dlouho, až se řídké lejno dostaví. Zapálené paznehty se koudelí a klůckem obalí a studenou vodou ochlazují.

Jestli se zimničné rozčilení neobjevilo, dostačí odvar arniky a jalovce. 6 lotů obojího léku se pintou vody polijí a povaří, za hodinu procedí a ještě vlažný

odvar 3—4krát denně užívá. Kromě toho třeba zvíře opětovaně po celém těle víchem otírat, hřbet však a hoření díl nohou se denně jednou smíšeninou stejných dílů kafrového lihu a klečového oleje potrou.

Choré dobytče podržíme v teplém chlívě, dáme mu dostatek vždy suchého stlaní a přikryjeme ho vlněnou houní.

Nejlepší píce jest v tomto pádu smíšenina vařených bramborů se skrovnou částí sena.

184. Ryby kterak chuť po trouchu pozбудou.

Když se ryby vaří, přihodíme trochu dřevěného uhlí; nepříjemná příchut se pak dokona ztratí.

185. Ryby kterak nejlépe navnadíme.

Starý ne příliš solený sýr se s dřevěným olejem, možno-li ještě lépe s kalem, jenž se při čistění surového oleje usazuje, dokonale rozetře a když jsme na $\frac{1}{2}$ libry této smíšeniny asi 2 grany kafru přidali, všecko dohromady s tolika mouky neb otrub shněte, že z těsta snadno kuliček nadělat, jimiž se ryby navnadí. Chceme-li kdekoliv ryby na udici lovit, den před tím několik kuliček do vody uvrhnem a pak jinými udicemi navnadíme.

Dle jiného návodu uděláme si těsto z chlebových drobtů, medu a skrovné přísady čertového lejna. Ostatně mnohé ryby nejsnadněji živou vнадou, ku př. červy, housenky atd. ulovíme.

186. Ryby uměle rozmnožované.

Ve Francii se od nedávna umělé rozmnožování ryb znamenitě zvelebilo.

Ryby se totiž, jak všeobecně známo, z vajíček líhnou, jež samice do písku aneb vůbec na výslunných mělčinách uloží a když je pak sameček čili jak se obyčejně říkává mlíčník zúrodnil, slunečné teplo k vylíhnutí přivede.

Tímto způsobem však v přírodě nutně značně množství vajíček zahyne, t. j. buď nezúrodněno zůstane

aneb vodním zvířatům za potravu poslouží. Ovšem jest množství jiker t. j. vajíček u mnohých ryb vskutku podivu hodné, avšak jedině tato okolnost nám též vysvětluje, jak to možno, že ačkoliv nesmírné množství malých rybiček jiným za potravu sloužívá, předce ještě mnohé rody a druhy nevyhynuly.

Přibližně můžeme směle tvrdit, že ze 100 vajíček sotva 5 dorostlých ryb se vyvine a právě proto umělé pěstování a rozmnožování ryb znamenitě všude poslouží, kde přirozená bohatost řek vymizela aneb pomijí.

Ve Francii se přihlíželo zvláště k umělému rozmnožení pstruhů, lososů atd., to jest ryb chutnějších a vzácnějších, avšak stejný způsob se i jiným stejně dobře hodí.

Pstruhy se rozmnožují takto:

Když v září pstruhy se trou, co možno nejvíce se jich nachytá a vajíčka uměle zúrodní.

K tomu cíli se nádoby mělké, dřevěné, nejlépe dubové, vodou na $\frac{1}{2}$ —1" naplní a jikrnáč, jež snadno dle silnějšího těla poznati, od dvou osob za hlavu i ocas nad vodou podrží a zlehka rukou po břiše potírá. Jsou-li vajíčka již zralá, vypustí jich ryba velmi snadno, jinak i delší tření nepomůže.

Mačkat se ryby nesmí, jakož i vůbec co nejjemnější s nimi zacházení nejlépe prospěje.

Když se takto dvě neb tři ryby jiker sprostily, stejným způsobem i mlíčí samců do téže nádoby nachytáme a pozvolna vše promichujeme, až se vajíčka zúrodní. Za půl hodiny to obyčejně dokážeme a kalnou vodu s vajíček slijeme.

Z 1000 jiker málokdy více 3—5 zůstane nezúrodněno a ty se snadno poznají i odstraní; kdežto ostatní vajíčka plná a průhledná se objeví, ona jsou scvrklá a bledá.

Na to přijde zúrodněný potěr do nádob ku líhnutí připravených.

Tyto bývají dřevěné neb plechové, na všech stranách jemnými dírkami provrtané, 4—5' dlouhé, 12" vysoké a 1—2' široké. Víko pevně přiléhající a stěny

samy jsou semo tamo nad vodou otvory opatřeny a tyto jemnou drátěnou síť přemříženy, aby uvnitř nikdy vzduchu nescházelo, protože ho potěr i ryby potřebují.

Nádoby se do pola hrubým pískem a kamennou drtí, jemnými oblatky atd., zkrátka tím naplní, na co ryby obyčejně potěr ukládají.

Že se křemení, drť i písek dříve dokonale promyjí, aby s nimi i škodná potěr požírající zvířata do vylíhárny nepřišla, samo sebou zajisté patrno. Vajíčka se na písek uloží a bedny pak do potůčku neb odtoku studně postaví, tak že uvnitř ustavičný mírný průtok potrvá.

Kdyby se z vody šlem usadil aneb kteréš vajíčko odumřelo, pečlivě se odstraní, aby nádoba vždy čistá zůstala, protože na této péči hlavně zdar celého pokusu závisí.

Za 40—50 dní se vajíčka pozvolna vyvinou a 8—14 dní později se mladé rybičky vylíhnou. Když pak pstruhy asi 1" délky dosáhnou, přenesou se do rybníků, potoků neb řek, kdež se mají rozmnožit, ovšem však do řek nejlépe teprv, když po nějaký čas v rybníčku potrvaly a povyroستly.

Stejným způsobem možno i lososy rozmnožovat.

Ostatně i staré ryby nikterak tímto postupem neutrčí, nýbrž po upotřebení se dle libosti buď opět na svobodu propustí, buď co potrava prodají.

Mladé pstruhy libují si v slizké látce nevylihnutých vajíček a zkušenost dokázala, že velmi rychle rostou, jestli se jim dostatek žabího potěru poskytne; ostatně později i menší odrudy méně vzácných ryb s chutí požírají.

Takovýmto způsobem se ve Francii pstruh, losos i jiné vzácnější ryby v řekách, kde se buď nikdy nelovily, buď dávno vyhynuly, velmi prospěšně rozmnožily a zajisté by i jinde podobné kusy stejně dobrých výsledků poskytnuly.

187. Ryby marinované.

Každá ryba se k marinování nehodí; nejlépe ouhoř, okoun, sled, pstruh, losos a okatice. Připraví se jak obyčejno, a možno-li na rošti upekou, při čemž se dle potřeby olejem neb máslem potírají.

Když se dopekly, necháme je na míse vystydnout a za studena je do nádoby uložíme.

Na dno přijde kromě trochu oleje neb másla sníženina bobkového listu, všeho chuti, pepře, hřebíčku atd., načež se vrstvy ryb a koření do hora střídají.

Konečně se vše víkem neb pukličkou přikryje, tato obtěžká a dobrým, silným svařeným octem nádoba doplní.

Slabým octem se rybí pokazí; na vrch octu můžeme prospěšně ještě oleje nalíti, on chrání ryby nejlépe před přístupem vzduchu, jímž se obyčejně zkazejí.

188. Rostliny kterak před hmyzem ochránit.

Dobře prospěje smočení semena vápenou vodou aneb i mléčí, ostatně se rostliny čas po čase vápenou vodou pokropí a tak hmyz zapudí.

189. Rostliny aby nezmrzly.

V uzavřených, proti průvanu pojištěných místnostech rostliny nezmrznou, když okolo nich nádob s vodou nastavíme. Voda v led se obracejíc dostatečně tepla vyvozuje, aby se rostliny před zmrznutím ochránily.

190. Růže omšené kterak se rychle rozmnožují.

V červnu si uděláme sazenice a nastrkáme je do starého vyžitého paříště aneb do kypré trouhovité půdy vůbec tak, že asi 1" zemí pokryty jsou. Když jsme je kromě toho mechem obložili a dostatečně svlažili, za krátký čas se kořen vyvine a můžeme je pak dle libosti rozsadit.

191. Růže kterak se oddenkem rozmnoží.

Známo, že růžový keř dosti bujně v oddenku se rozšiřuje a právě proto nejprospěšněji se sřízky odden-

kovy ku rozmnožení upotřebují. Delší dužnaté oddenkové rozhy se na kousky 2—3" dlouhé rozkrájí a tyto ku konci únoru do dobré tučné země uloží a asi na jeden palec vysoko dobrým domácím hnojem pohnojí. Když se vrstva hnoje opět na 2—3" prstí pokryla, za krátký čas se kousky oddenku ukoření a mohou se časně v jaře ještě rozsadit.

192. Růže zvláště silné a krásné vůně.

Obyčejná cibule na blízkou růži pěstovaná zvyšuje libovůni růží náramně. Jednoduchý a laciný tento pokus zajisté by nikdo neměl zanedbat, komu příjemná vůně kvetoucích růží lahodí.

193. Růže kvetoucí v podzimku.

K tomu cíli na růžovém keři mladá poupata pečlivě sebereme, tak že v obyčejný čas ku květu nepřijde. Na podzim se pak opět poupata objeví a za příznivého počasí rozkvetou.

Jinak možno téhož cíle dosíci, když buď okolo vánoce kořeny růžového keře obnažíme a teprv v únoru opět přikryjeme aneb i pevným obvázáním lodyhy, jak jsme to o zimní fiale dříve udali.

194. Řípy zvláště veliké.

Řípám nejlépe svědčí ne příliš trouchovitá písečná půda, již k tomu cíli pohnojíme a na 2—3" hluboko zděláme. Okolo 12.—20. srpna se semeno co nejstejněji rozseje. Řípy rychle rostou a koncem října dozrají. Vnať i kořen se uřízne, řípy však v jamách mezi pískem přezimují.

195. Sádlo vepřové kterak se nejlépe zasílá.

Husté pevné pytlíky bavlněné neb lněné se roztokem klišu s rozvařeným škrobem smíšeným napustí a pak do roztoku kamence a soli kuchyňské namočí, čímž kliš i škrob pevnosti nabudou. Sádlo aneb vůbec mastnota se roztopí a do pytlíků nalije; když pak

ustydly, pytlíky se zavážou a v suché místnosti uschovají.

196. Salát (locika) za 24—48 hodin dozralý.

Salátové semeno se 24 hodin silnou kořalkou máčí a pak do dobré země, již třetina nehašeného vápna přidána, zaseje.

Jemnou kropenkou vše vlažnou vodou zalijeme a za nejdéle 48 hodin dokonalé hlávky docílíme.

197. Salát aby nezrostl.

Stvol nad zemi do polovice ostrým nožem přeřízneme a rostlina pak zajisté tak snadno nebudí.

198. Saze jsou výborná mrva štěpařská.

K tomu cíli vyhloubíme kolem do kola stromu mělkou rýhu a sazemi ji naplnivše prstí opět saze přikryjeme.

Zvláště prospěšný jest týž druh mrvení i proto, že se hmyz štěpů takto hnojených málokdy dotkne.

199. Sazenice čínského způsobu.

Číňané štěpy nikoliv dle našeho způsobu z plaňat neušlechťují, nýbrž štěpných letorostů přímo používají.

Tímto způsobem se ovšem již po 3—4 letech ovoce dočkají.

Vyberouce si vhodný letorost, proříznou koru na $\frac{2}{3}$ objemu a obvážou pak ono místo povřislem do kravského lejna namočeným.

Tak povstane okolo naříznutého místa koule asi 4—5krátě tlustší nežli letorost sám a když se tato ustavičně ve vlhkosti udrží, za krátký čas letorost kořeny do koule zapustí a za 2 měsíce se uřízne a do země zasadí.

200. Seno kterak se prospěšně uschová.

Každý hospodář ví z vlastní zkušenosti, jak snadno seno neb otava, zvláště když se za vlhého počasí

sklízely, v senníku se spaří a pokazí, protože i suché seno ještě vždy tolik vláhy držívá, že za teplého a vlhkého počasí se snadno, i pečlivě uschováno, hnilobou pokazí.

Nejlépe se tomu odpomůže, když dle návodu mnohých zkušených hospodářů seno hned na louce spaříme, t. j. v tak zvané hnědé seno proměníme. Ono se zapaří a když jsme na povrch vypařenou vláhu odstranili, později na senníku se nikdy více nespáří.

Mokrý seno se též solením před zkázou ochrání. V Anglicku, kdež mlhavé počasí téměř způsobu zvláště nasvědčuje, prokládají hospodáři seno vrstvami suché slámy a oboje solí posypávají. Vypařená tekutina se vtáhne do slámy a tato nabude větší pící ceny.

201. Setí.

Žito se co jař nejlépe zaseje, když ku konci března neb počátkem dubna břízy pučet započnou. Oves se obyčejně zasévá, jakmile žlutáky po lukách rozkvetou, jalovčí květ naznačuje dobu, kdy nejprospěšněji ječmen zasejeme a brambory dříve nevysadíme, nežli jabloň své květy dokona otevře. Pohanka se seje když první jahody dozrály.

202. Sýr, v němž se červi nadrží.

V Uhřích se čerstvému sýru tlučená paprika přimichuje a tímto způsobem sýr před červi pojistí. Ovšem nesmí býti přísada papriky příliš velká, protože by sýr příliš ostré chuti nabyl.

Dle jiného návodu vkládá se mezi suchý sýr třezalka (sv. Jana, bylina lat. *hypericum perforatum* nazvaná), všude po výsluných suchopárech rostoucí, jejíž zápach všeliký hmyz zapuzuje.

Sýr jí ostatně i dobré chuti nabude.

203. Slepice aby i v zimě vejce nesly.

Hlavní příčinou, proč slepice v zimě nenesou, jest zima sama. Když je tedy v teple ku př. v dobře za-

opatřeném kurníku podržíme, nepřestanou v mládí nikdy nésti, pokud jim vhodná potrava neschází. Nejprospěšnější jim ječmen do hněda pražený a rozmačkaný neb rozvařený poskytneme, též vodu z něj rády pívají.

Dobrou potravu poskytují též slupky od lněného semena se stejným množstvím otrub a žaludové mouky smíšené.

204. Slepice velmi plodné.

Mnoho se v tomto ohledu průbovalo a přerозličné prostředky prý k témuž cíli dovedou. Tak vychvaluje francouzský statkář de Pora co velmi účinnivý prostředek ku zvýšení plodnosti slepic krmení koňským masem. Taková a vůbec živočišná píce jen prospěšně působit může, protože i červi a pod. hmyz slepicím k duhu jdou.

Jiní odporučují brambory ve vodě, již trochu soli glauberové přidáno, opět jiní dle vši pravdě podobnosti nikoliv bez podstaty přísady vápna neb škořápek z vajec, proto že bez vápenité potravy se škořápky vajec vyvinouti nemohou, pročez nejlepší píce plodnost nezvýší, jestli se vápna v ní nedostává.

Za stejné příčiny slouží slepicím lépe tvrdá voda vápenitá, nežli měkká.

205. Slepice kterak hmyzu sprostime.

Vložme do kurníku vždy na večer čerstvé letorosty olšové a spalme je následujícího rána. Zápach olšového listí čmelíky přivábí, tak že z jitra celý letorost pokrývají a jak udáno se zahubí.

Za 8 dní bude drůbež čmelíků sproštěna.

206 Slepíci nemoci a kterak se léčí.

Užitek, jež rozumný hospodár z kurníku nabývá, jest zajisté znamenitý, protože dobrá slepice za dosti laciné píce 100 i více vajec ročně poskytne. Chceme-li však týž užitek skutečně docílit, musíme i k tomu přihlídnout, aby drůbež potřebné péče požívala, proto že jinak za málo dnů celé obyvatelstvo kurníka ztratit

můžeme. Vlhko škodí slepicím právě tak jak domácím zvířatům vůbec a první podmínkou jest tedy suchý a dobře zaopatřený kurník.

Slepice milují volný vzduch a rády si hrabáním červů a hmyzu ze země dobývají, jakož i zelené listí trav a jiných rostlin ozobávají.

V zahradě je ovšem trpět nemůžeme, proto že hrabáním přílišné škody způsobí, a však na dvoře, na humnech, okolo domu, vůbec kde se taková škoda nestane, tam nechť se volně proběhnou, mnohé ztracené zrnko se jimi najde i sužitkuje a smíšená potrava jim nejlépe k duhu jde.

Za potravu se hodí všeliké obilí, nejlépe ječmen neb kukuřice; čerstvé vody musí být vždycky dostatek, protože slepice žízni velmi trpějí.

Nejlépe z rána trochu potravy jim nasypat a pak do večera jim volnosti popřát, jenom kde toho okolnosti nedovolují, tam se denně víckráte píce nasypává, což ostatně v celku vždy plodnost slepic spíše zmenšuje než zvětšuje.

Vodu jim dáme nejlépe do kamenné neb železné nádoby; obyčejné hrnčířské zboží se nehodí.

Slepice podlehnou všelikým nemocím, nejobyčejnější jsou:

1. Tipec, ze všech nejčastěji se pozoruje. Povstává pitím špatné nahnílé vody aneb když voda delší čas v nových dubových neb smrkových nádobách postála, též mnohdy po čerstvě pečeném chlebě.

Tipec se vyléčí, když tvrdou okoralou kůží z jazyka stáhneme a slepici několik kousků špeku či slaniny do požeráku vecpeme, jež jsme v tlučené surmě pováleli.

2. Hlavatost se objevuje naduřením hlav a bývá mnohdy s prašivicí spojená. Příčinou je špatná, stuchlá neb plesnivá potrava. Léčí se solí s česnekem a máslem rozestřenou.

3. Řitice jeví se naduřením žláz na huzu; vyléčíme ji, když je čerstvým máslem neb rybím tukem opětovaně namažeme.

4. Křeče zvláště v nohou se objeví zhusta u kuřat a slepic v nečistotě a vlhku žijících. Nejlepší prostředek jest právě proto pečlivé čištění kurníku, jež po vyčištění ještě mateří douškou vykouríme, proto že se tím čmelíci zahánějí.

Rozumný hospodář čistí kurník dle potřeby po 6—8 týdnech, nedbaje předpisu pověry, jimž se k tomu cíli jediný den v roku t. j. 22. únor ustanovil, proto že čistota nikdy neškodí a pod tlustou vrstvou slepičího trusu čmelíci se nejraději usazují a plemení.

5. Čmelíci způsobují mnohdy též nemoc ba i smrt, jestli se tomu brzy nedoskočí. Obyčejně se vyhubí olejem terpentýnovým, aneb odvarem pelyňku a papriky, jimiž se slepice na hlavě i hrdlu, kdež čmelíci se nejraději zdržují, opětované natírají.

6. Mnohdy povstanou ve voleti slepic tvrdé hmoty, kteréž snadno z venčí nahmatat. Slepice pak pozbudou chuť k žrádlu a brzy zahynou, jestli se jim nepomůže.

Prořízneme tedy ostrým nožíkem vole a když jsme tvrdé hmoty vyňali, opět ho zašíjeme, načež se rychle zacelí a zvíře předešlého zdraví nabude.

7. Když slepice pelichají musíme je dobrou, snadno zaživnou potravou sílit, protože by mnohdy nemocím podlehly. Nejlépe jim vlažného ječmenu neb housek s vlažnou vodou rozmačkaných poskytnou.

8. Neobyčejnější, mnohdy za zvláštní kuří mor držený způsob choroby, jest však zajisté otrávení. Slepice nemají vyvinuté chuti ani ostrého čuchu, pročež v hlta-vosti své velmi snadno i škodných látek požerou a tak se otráví.

Petržel, jinak zcela neškodná, hořké mandle, káva, kávový kal, obyčejně po dvoře vylévaný, zkrátka mnohé jinak nepodezřelé látky drůbeži velmi uškodí aneb ji dokona otráví.

Pozorujeme-li tedy, že slepice chuť k žrádlu nejeví a smutně odchází, prohlédneme nejprve pečlivě dvůr i okolí, abysme pravé příčiny poznali a dle okolnosti léků použili.

Velmi často prospěje kyselé mléko, kteréž slepice též velmi rády požívají.

207. Slivové stromky prospěšně pěstované.

Nasypáme pecky do kádí a hnojnicí je polijeme. Za několik týdnů jsou dokonale vyvařeny a rozsadí se řadovitě po záhonech, tak že 2" vysoké je prst pokrývá.

Pecky takto připravené obyčejně krásně vzejdou a rychleji vyrostou nežli dle obyčejného způsobu pěstované.

208. Snětivost obilí.

Nejjednodušší prostředek proti snětivosti jest moření semena solnou vodou, jiní upotřebují roztoku skalice modré. Půl libry této soli se v desíti žejdlících vody rozpustí a roztokem 100 liber obilí den před rozsetím navlhčí. Ptáci se semena takového netknou a tím též škoda zamezí.

Francouzský hospodář Mortie v Ipresu doporučuje opět směšninu stejného množství vyhašeného vápna, síry a kamence, s již se obilí před vysetím protřepá.

Hlavní však podmínkou zdaru bez odporu jest dokonalá zralost semena.

Hleďmež si toho a ustanovme si ku setí vždy obilí na poli dokonale vyzrálé, možno-li více než rok staré a zajisté se smet u nás neobjeví. Ostatně i to prý nepospěje, když se po zorání 8 – 10 dní vyčká a pak teprv nejlépe za slabého deště k setí přikročí.

Okáže-li se předce snět zadrží se zkáza sádrováním.

209. Stuchnutí obilí, kterak se zamezí.

Stuchnutí jest takorčka příprava ku klíčení a má stejných podmínek. Nejlépe tedy prospěje sucho a častější přehazování aneb provrhování ku př. obilnickým mlýnem. Sýpka budiž suchá, průvanná a prostranná, pak nám zajisté obilí na ní nestuchne, jestli samo příliš vlhké nebylo.

210. Stromy kterak se mohou vždy bez škody přesadit.

Obyčejně štěpaři stromy nejraději za studeného počasí t. j. pozdě na podzim, v zimě neb z jara přesazují; avšak stejně dobrý výsledek možno vždy jindy docílit.

Udělá se jáma dle velikosti stromu neb keře potřebná, nalije se do ní tolik vody, že se do třetiny naplní a pak lopatou jemná prst přimichuje až dosti řídké těsto povstane. Do tohoto vstavíme strom kořenem a pozvolna vybranou zem pozorně přidávajíce konečně ji pevně kolem stromu upěchujeme.

211. Stromy bez kořenných mrcásků ku zrůstu přivéstí.

Když se jemné kořenné mrcásky náhodou neb jinak ztratily, ovineme hlavní kořeny po celém povrchu vlněnými klůcky a tak je zasadíme. Vlna přitahuje vláhu a živí kořeny dokud se nové mrcásky neobjeví a stromu přirozeným způsobem potravy poskytnou.

212. Stromy, kterak mechu a lišejníků zbavíme.

Nejlépe kůru stromů čistou zachováme pečlivým a opětovaným ostrouháním a okartáčováním, jimiž se spolu i hmyz a vajíčka jeho těmito rostlinkami skrývaná zahubí.

213. Stromy kterak před zajíci pojistíme.

Zajíci, zvláště v zimě, když jim sníh k jiné potravě dojíti brání, štěpy a stromy vůbec ohlodávají a tak dosti značnou škodu způsobují. Masť z jemně rozestřeného střelného prachu, slaniny a trochýtku bílého psího lejna prý dostačí zajíců zapudit, jiní k stejnému účelu natírají kůru stromů mydlářským louhem, psím neb liščím sádlem a podobnými prostředky, jimž mnozí velké účinnosti připisují. Dobře působí zajisté koňské sádlo s tlučenými duběnký a sazovou černí rozetřeno.

Sádlo se totiž rozehrěje a ostatní přísady přimíchají. Jemným kartáčkem se pak stromek tak vysoko smíšeninou potře, jak daleko by zajíci dosáhli.

214. Stromy aby bez škody odkvětly.

Velmi často pozdní mráz veškerou naději štěpařů zahubí, zvláště v štěpnicích proti polední straně ležících, kdež stromy mnohdy velmi časně pučí i kvetou. Aby se to nestalo, obložíme štěp v únoru neb březnu, pokud zem ještě pevně zmrznutá, silnou vrstvou sněhu a ledu, jež hnojem neb slámou pokryjeme, aby tak snadno se neroztopily.

215. Stromy kterak hmyzu sprostít.

Tři libry špatného tabáku a $\frac{1}{4}$ libry sazí s vědrem vody provaříme a odvarem procezeným a s kličovou vodou smíšeným stromy tak dokonale potřeme, jak to vyvésti lze. Že týž způsob hlavně jen pro menší stromky vhodný, samo sebou patrne, nejlépe prospěje stromkům v oranžerijích a vůbec sklennicích.

216. Srstka (angrešt) dle nového způsobu pěstovaná.

Srstkový peň do kola cihlami obložíme, tak že kraj vyšší nežli vnitřní díl a rozložíme květoucí větve pozorně do kruhu.

Výnos bude zajisté překvapující, proto že málokterý květ se za dobrého počasí zvrhne a plody rychleji i dokonaleji zrostou i dozrají.

217. Srstkové (angreštové) víno.

Angrešt dá tak dobré a chutné víno jako ryvis, Zralý angrešt se rozmačká a pozorně šťávu z něj vytlačí. Tato bez jiné přísady kromě cukru, chceme-li totiž aby víno silnější bylo, zakvasí a chutný nápoj poskytné.

V Anglicku, kdež se dosti mnoho angreštového vína po domácku vyrábí, dělá se následovně: Na polo dozralý angrešt se za suchého počasí sebere, v dřevěné

nádobě rozmačká a za 24—48 hodin skrz silné plátno protlačí. Tlak nesmí být tak značný, aby se i zrnka semenná rozmačkala, proto že by jimi víno trpké chuti nabylo.

Štáva se smíchá s tlučeným cukrem a když se tento rozpustil, v soudcích neb kádích 14—30 dní za mírného chladu v kvašení udrží. Za nejdéle 40 dní je víno vykvašeno, načež se do čistých soudků stáhne a k spotřebě uschová.

Drží se dosti dobře a odložením dobroty nabývá tak, že i déle nežli jeden rok ve sklepech vytrvá.

218. Špargl (chřest) kterak přezimujeme.

Okolo sv. Jana nejpěknější špargl vyjmeme, umyjeme a plátnem usušený suchou moukou, jíž $\frac{1}{6}$ suché soli přidána, posypáme.

Pak ho svážeme lýčím v otýpky po 50—100 kusech a opětně suchou moukou posypané otýpky každou zvláště tence vyváleným těstem z chlebové mouky obalíme.

Těsto musí všude dokonale přilehat, tak že když se balíčky na vzduchu usušily, nikudy vzduch do vnitřku nevniká. Pak je uložíme do kameninové nádoby a roztopeným sádlem pokryjeme.

Takto možno čerstvý špargl po celý rok zachovat, jestliže nádoby v chladu zůstanou.

Kdykoliv nám šparglu potřeba, vydáme jeden aneb více balíčků, a když jsme špargl 2—3 hodiny čerstvou vodou močili, nikdo jej od čerstvého nerozezná.

219. Šparglové záhony vyžité, kterak se osvěží.

Starší šparglové záhony mnohdy i když se dokonale vyhnojili, velmi skrovného užitku poskytují, proto že rostliny samy příliš málo bují a rostou.

Nejlépe tu ovšem nových založiti, avšak kde toho okolnosti nedovolují, tam se alespoň částečně plodnost obnoví, když z jara, nejlépe v březnu, asi cent soli na 160 čtverečných stop po záhonech rozsypáme.

V Durynkách hospodářové špargl bez vší přípravy přímo ze semen i zárodků nabývají, kladouce těchto do krtovišť.

Zkypřená lehká půda šparglu výborně slouží a tak se nabude dosti chutný a laciny špargl na lukách bez zvláštních výloh a záhonů.

220. Špargl výhodně pěstovaný.

Velmi velký a těžký špargl docílíme následovně:

Z jara si vyhlédneme nejpěknějších šparglových výběžků a starou lahvicí je tak přikryjeme, že vzduch do vnitřku přístupu nepodrží.

Špargl uvnitř láhve bujně zrůstá a konečně ji více méně vyplní.

Takovýmto způsobem možno 1—2 libry těžký špargl bez značných outrat docílit, protože lahvice i puklé býti mohou, jenom když nikde díru nemají.

V zimě si uděláme paříště ve sklepě a špargl vlažnou vodou zalívaný stejným způsobem k podobnému zbudování přivedeme.

221. Špargl dle jiného návodu pěstován.

Zkušenost dokazuje, že špargl z pevně upěchované země mnohem rychleji vyrůstá, pročez se prospěšně země okolo sazenic po vyhnojení silně udupá.

Jinak prospěje též mladé špargly do záhonů asi 4' širokých tak rozsázeti, že každá sazenice do 2' hluboké jámy přichází, do níž se dříve $\frac{1}{2}$ stopy hnoje nasypalo. Sazenice přijdou uprostřed jámy, prstí se zasypají, znova pohnojí a konečně jáma zemí vyrovná i upěchuje.

Každoročně se pak země na $\frac{1}{4}$ stopy vybere a smíšeninou černé lesní zemí, hnoje a babna z rybníků vyplní. Též čas po čase opětované polívání hnojnicí výborně působí.

222. Špenát je dobrou píci pro dobytek.

Když se ječmen i oves sklídily a strniště zoralo, izasíjeme v září špenát a jestli počasí příznivo, do zimy

dosti silně zroste; kdyby však i vršky listí se mrazem spálili, zůstane srdce vždy upotřebitelné. Z jara velmi časně opět počne růsti a do dubna neb května, kde posud velmi málo zelené píce dobytku přístupno, může 1—2krát posečen, zdravou i čerstvou píci poskytnouti.

Za příznivého počasí dá i trojí žeň, lépe však třetí ovce spásti, jimž v této době právě čerstvá píce nejvíce schází. I prasata špenát na dobro stlučený a s jinou píci smíchaný, rády žerou a dosti po něm tyjí.

223. Štěpařská mrva.

Jedná libra klíhu se ve vodě rozvaří a pak se studenou vodou rozředěná co mrva okolo štěpu rozlíje. Jestli se země dříve dokola zkypřela, výsledek zajisté bude uspokojivý.

224. Štěpy kterak se stanou zvláště plodnými.

Čistění kůry velmi mnoho prospěje, proto že se nejen mech a lišejníky na kůře usazují a štěpu síly ubírají, nýbrž i všeliký hmyz pod kůrou rozpukanou úkrytu najde a štěpu uškodí.

Ostatně viz co jsme o hnojení štěpů pověděli a kterak se květ před pozdaími mrazy pojistí.

225. Štír krtonohý (grillotulpa Linné) kterak se vypudí neb vyhubí.

Štír krtonohý mnohdy celé záhony spustoší a školcům znamenitě uškodí.

Největší škodu způsobuje v květnu, červnu a červenci. Chceme-li škodný tento hmyz vyhubit, nejsnáze toho docílíme vyhubením vajíček. K tomu cíli uděláme na blízku školky neb záhonů, kde jich pozorovat, mělké důlky, jež zemí a pyrem naplníme.

Vždy po několika dnech je prohledneme a jakmile jsme vajíček našli, je spálíme neb vřelou vodou usmrtime.

Ostatně se i hnízda štíra krtonohého snadno naleznou a oni sami vodou do děr nalitou vypudí, tak

že se bez zvláštní práce usmrtí. Mnozí zahrabávají hrnce uvnitř polévané pod zemí a štír dojde k nim, snadno v nich uvázne.

Jiným způsobem se též pomocí dehetu vyhubí. Dva díly dehetu a jeden díl oleje terpentýnového se smíchají a do děr, v nichž se štír krtonohý zdržuje na onom místě, kde se podzemní chodba kolmo nakloní, nejprve trochu vody a pak lžíce této směseniny nalije. Hmyz vyjde a v brzku pojde.

Ostatně se též tvrdí, že v půdě, vždy po 2—3 letech vepřovým lejnem pohnojené, štírové se nezdrží.

226. Tabulky pro štěpařské školky.

Kovové tabulky, obyčejně ku číslování pláňat neb štípků používané, jsou příliš drahé a rzi se snadno poruší, laciné a trvanlivé poskytuje guta perča.

Roztopíme ji vřelou vodou, utvoříme z ní potřebné tabulky a když ztuhly, jich použijeme.

227. Telata kterak se nejlépe kravám odejmou.

Mnohdy hospodářové tele potud volně ku krávě připouští, až ho konečně prodají a pak ho mocí, bitím a jiným trýzněním odženu, načež kráva delší čas nepokojná zůstane, málo žere a málo mléka poskytuje. Nelidský a škodný týž způsob by se ale snadno mohl jiným prospěšnějším nahradit.

Nedovolme hned z počátku, aby tele podle vůle u krávy pobýlo, nýbrž uvažme ho kdesi v koutě a připustíme ho pouze v určitých dobách ku vemeni.

Má-li se pak tele o. vésti, odvedme dříve krávu z chlévu ku př. k napájení a nežli se navrátí, tele odstraňme, ji pak čerstvé píce poskytněme. Ona se tím ihned navnadí a ztrátu proto nepozoruje, že i jindy tele ustavičně u ní nebyvalo. Rozumný hospodář takovým si počínáním zlosti i škody si uspoří.

228. Tmel stromový či štěpařský.

Výborný štěpařský tmel dává směsenina dehetu a tlučeného dřevěného uhlí. Když se byl upotřebil, tolik

jemné prsti se naň nahodí, že rána skoro nepatrná a jizva více nelepí. Hlavní výhodu poskytuje týž tmel působivostí svou proti hnilobě, pročez se též s podivuhodným prospěchem ku vyléčení sněti a raka u štěpů upotřebil.

229. Trávník pod stromy aby zbujněl.

Tváva v chladu stromů vyrostlá, dává výbornou píci, však obyčejně zvolna a velmi nestejně roste. Tomu však snadno odpomoci. Posypeme trávník za deštivého počasí sodou a prstí smíšenou a za krátkou dobu nás zajisté výsledek zcela uspokojí.

230. Uhlí jest dobrou mrvou.

Drť z dřevěného uhlí prospěšně okurky pohnojíme. Když se semeno do země klade, posypá se práškem uhelným, načež velmi rychle klíčí a zroste. Bez pochyby ta ona vlastnost uhlí že plyny a tekutiny pohlcuje, rozhodně spolupůsobí.

231. Úplavice, bílá, u hus kterak se léčí.

Husy zůstanou v mírně teplé prostoře, kdež se denně dvakráte stlaní obnoví. napájí se ječnou vodou, t. j. odvarem ječné tluči trochu osoleným, a co pokrm obdrží změkklý oves.

Jakožto lék dostanou denně po nudli, do níž na špičku od nože smíšeniny tlučeného vinného kamene (2 loty), černého pepře 1 lot, kořenu hořcového $\frac{1}{2}$ lotu a eibišového $\frac{1}{4}$ lotu přidáno.

232. Včely kterak nejlépe přezimují.

Ve Francii, kdež za posledních let včelařství náramných pokroků učinilo, oblíbili si včelaři oulů přes zimů do země zahrabati. Jámy dostatečně prostranné se cihlami vydláždí, na tyto ouly vedle sebe i na sebe sestaví, konečně vše zemí vyplní a ještě nad ouly zem nakupí. Jestli země dokonale suchá, vydrží včely bez

pohromy i za nejtěžší zimy pod zemí a z jara, jakmile se dostatečně teplo pozoruje, se opět vykopají.

Týž způsob pochází ostatně původně ze zemí slovanských a poskytuje výhod, jichž žádný jiný poskytnouti nemůže.

233. Včelí potrava v čas nouze, zvláště z jara velmi prospěšná.

Z jara bývá mnohdy včelař v nemalé nesnází, když včelám zimní zásoby došly a příroda jim posud nových neposkytuje; — snadno a lacino si však může pomoci, když jim žitné mouky poskytne.

Jakmile včely jarním počasím probuzené vyletují, připravíme si na blízku úlů nádoby, nejlépe mělké a dřevěné, jež jemnou žitnou výrazkou naplníme.

Včely velmi chtivě této potravy odnáší a požívají, tak že úl podobně krmený mnohem více a dříve jiných sesílí.

Ostatně takové krmení netrvá nežli pokud toho nutnost vyžaduje, t. j. jakmile příroda květné své zásobárny včelám otevře, hospodář si mouku ušetří a včely se ku přirozenému způsobu života navrátí. Málokdy trvá tedy krmení 8 až 14 dnů a silný úl více 2 liber mouky denně nespotřebuje; — zajisté přeskrovná to výloha, srovnáme-li ji s potěšitelným výsledkem!

Včely ovšem kromě mouky i pití potřebují a tu jim nejlépe velmi rozředěný roztok medu neb cukru poslouží, jež na blízku nádob s moukou před úly připravíme.

234. Vejce kterak zachovat.

Vložme je do silného roztoku soli kuchynské; tato se do nich vtáhne a když uschly, můžeme je velmi dlouho bez zkázy uschovat.

Čerstvé vejce též velmi dlouho vydrží, když je jemným papírem dokonale ovineme a pak v bednách

mezi suchý písek, mouky, otruby neb tlučené uhlí uložíme.

Zvláště v uhlí se velmi dlouho bez porušení udrží.

235. Vejce neobyčejně veliké.

Vejce neobyčejně velikosti, tak že mnohdy 10 lotů vážívají, docílíme následovně:

Houby, ovšem že neškodné, se usuší a na prach utlučou, pak s moukou (pšeničnou neb žitnou), lněnými struskami a sušenými žaludy smíchají, s vodou rozetrou a tak těsto docílí, ježž každá slepice denně as z více pěstě v malých kouscích obdrží.

Tímto způsobem krmené a v zimě v teple držené slepice nesou po celý rok v skutku obrovské vejce, obyčejně s dvojím žloutkem.

236. Vejce zmrzlé kterak se osvěží.

Zmrzlé vejce vložíme do čerstvé studničné vody se solí kuchynskou smíšené; — mráz se z nich vytáhne a ony dřívější chuti opět nabudou.

237. Vejce zanešené kterak nalezneme.

Slepici, která zanáší, natřeme řit, jakmile vejce dostatečně cítit, solí. Ona bez odkladu ku hnízdu poběhne a tak nám ho odkryje.

238. Vejce kterak léta se čerstvá udrží.

Čerstvé neporušené vejce namažeme slaninou, tak že se všechny průduchy zamaží; — v suchém písku, mouce, popeli neb tlučeném uhlí a otrubách mnohá léta bez porušení vytrvá.

Jiní k stejnému účelu čerstvé vejce do vařící vody ponořují. Horkem se bílek sráží a neproniklá bílkovatá kora pak vnitřek před zkázou ochraňuje.

239. Vepřový dobytek kterak se uhrů sprostí.

K tomu cíli dáme vepři denně prášek z $\frac{1}{4}$ lotu surmy, $\frac{1}{2}$ lotu soli a $\frac{1}{4}$ lotu sirného květu užívat, t. j. smíšeninou mu žrádlo posypáme.

**240. Vepřový dobytek kterak se léčí, když trpí mrtí
či řitící.**

Z 2 kvintlíku kafru, $1\frac{1}{2}$ lotu sanytru, $1\frac{1}{2}$ lotu salmiaku, $1\frac{1}{2}$ lotu jalovce, 4 lotů soli glauberové se dohromady roztlukou a na prášek utrou. Celé množství se rozdělí na 16 stejných dílů a denně třikráte, z rána, v poledne a navečer se jeden praseti s vlažnou vodou podá. Boky se potírají mastí z 2 kvintlíků prášku ze španělských much, 1 lotu černého měkkého mýdla a 3 lotů vepřového sádla, načež nemoc brzy zmizí.

**241. Vepřový dobytek kterak před vypadáním štětín
či prašivici ochráníme.**

Hlavní příčina této choroby je nečistota, nejdůležitějším tedy lékem pečlivé čistění. Pomocí kartáče se zvíře mydlinami opětovaně a dokonale umyje, spolu pak jemu odvar $\frac{1}{4}$ libry dubové a $\frac{1}{4}$ libry vrbové kůry a trochu tlučeného jalovce do pití přimíchá, načež v brzku ozdraví.

**242. Vepřový dobytek na zajíkačku trpící kterak
se léčí.**

Obyčejně povstává přílišnou hltavostí. Zvířata ochabnou, ztratí chuť k žrádlu a uši jim stydnou. K vyléčení se jim pustí žilou a denně dostanou lot prášku z

1 lotu kořenu hořcového,
1 lotu jalovce,
1 lotu anyzu,
1 kvintlíku kafru,
1 kvintlíku sirného květu,

**243. Vepřový dobytek když kašlem trpí, kterak se
vyléčí.**

Jelikož choroba nastydnutím povstává, nejdůležitější lék jest suchý a teplý chlív.

Ostatně se dává prasatům též letkvař z 4 lotů sladkého dřeva, 2 lotů fenyklu, 1 lotů sirného květu a

1 lotu anyzu. Vše to se roztluče a s $\frac{1}{4}$ librou medu a trochýtkem vody v letkvař promění.

Každý kus dostává denně půl lžíce.

244. Vepřový dobytek aby vždy zdrav zůstal.

K tomu cíli se :

1. Každému kusu 2—3krát do týdnu tolik jemně stlučené surmy do žrádla přimíchá, mnoho-li ho na šestáčku zůstane.

2. Od března do června podá se dvakráte za týden z rána na lačný žaludek každému kusu na špičku od nože prášku z 2 lotů surmy, 4 lotů kořenu posedového (Bryonia) a 4 lotů červeného bolu v kyselém mléce.

3. Čtyry loty kořenu posedového, 4 loty červeného bolu, 2 loty surmy a 1 lot čertového lejna se roztlukou, smíchají a každému praseti lžička smíšeniny 1—2krát týdně z jitra do píce přidá.

245. Vepřový dobytek kterak vždy při dobré chuti udržíme.

Každý kus obdrží denně 2 přehrsle ovsa se solí a vodou v sudu naloženého. Za tři dni jest dostatečně spařen a solí proniknut a může se výhodně upotřebit.

246. Vepřový dobytek výhodně krmený.

1. Z žitué mouky, kterou jsme vlažnou vodou rozmíchali, uděláme přísadou kousku kvasu šlichtu, jež v teple rychle zakvasí.

Pak ji v kádi s moukou a vodou opět promícháme, tak že dosti řídké těsto povstane.

Tomu se připojí ještě brambory, vařené a rozmačkané a trochu soli a chutný i živný pokrm jest připraven.

Šlichta se vodou neb kyselým mlékem rozředí a denně třikráte vepřům poskytne.

2. Přísada $\frac{1}{3}$ ovsa ku obyčejné píci velmi výhodně působí; zvířata smíšeninu velmi ráda žerou a rychle po ní tyjí.

3. Brambory rozvařené s hrachem neb ovesnou tlučí smíchané a vřelou vodou polité rychle zakvasí a pak chutnou i živnou píci poskytnou.

4. Brambory se spaří a s ječmenovou tlučí smíchané, vřelou vodou polijí, načež po 24 hodinách se upotřebí. Z počátku dáme bramborů více, postupně však se množství ječmenové tluči zvětšuje až dobytče žádané váhy dosáhne.

247. Víno kořenné velmi chutné.

Všeliké kořenné byliny ku př. melissu či medunku, mátu peprnou i vodní a svraštělou, šalvěj, kerblík, pelyněk, brotan, černobýl, bedrník, routa, broskvové listí, kopr atd. polijeme každé zvlášť ve sklenici bílým vínem. Za 12 hodin jest k potřebě. Slíjeme pak do vhodné nádoby lahvici bílého i stejné množství červeného vína a z jednotlivých sklenic dle vlastní chuti přidáváme, až se žádaná chuť dosáhne. Smíšeninu uschováme v zabeďněné nádobě ku př. v lahvicích a kdykoliv nám kořenného vína potřeba, smícháme tuto essenci s bílým neb červeným vínem, načež trochu vanilie a dosti cukru připojíme — a nápoj hotový.

248. Víno ryvízové.

Ryvíz, nejlépe červený a bílý dohromady se očesá a bobule v dřevěné nádobě rozmačkají. Rozmačkanina se skrz silné plátno protlačí a šťáva do vhodného soudku nalije, načež se výtlačky vodou rozmíchají a opětně vytlačí, slabší této šťávě dle potřeby (na vědro 24 liber) cukru připojí a smíšenina v kotli pozorně ku varu zahřeje, aby se nepřipálila. Obojího druhu šťáva za mírného tepla dosti rychle kvasí a po uplynutí 6—8 týdnů se dostatečně vyčistí. Pak ji s kvasnic slíjeme a do sudu, nového a sírovaného aneb ještě lépe do vinného již potřebovaného uschováme.

Víno nechá se uležet a zvláště za první doby buď obyčejným, buď starším ryvízovým vínem se v témže poměru dolévá, v němž ho v nádobě vypařením ubylo.

Ostatně žádá téže péče jako víno hroznové a nabude stářím větší lahodnosti a síly.

249. Vinné keře z pupenů neb ok pěstované.

Révy, jichžto pupenů upotřebit hodláme, se nejlépe v listopadu uříznou a do ledu ve vlhkém písku v sklepě uschovají.

V lednu se pupeny ocelovým výštipcem vyjmou a v truhlících 4" vysokých a 3' dlouhých do dobré prsti vždy asi $\frac{1}{2}$ palce od sebe rozstrkají. Jestli země mírně vlhká a mírnost dostatečně vzduchu přístupná, pupeny se hnilobou nezkazí a když se v březnu truhlíky mechem na palec pokryté do paříště postaví, jehož okna jsme rohožemi položili, tak že světlo jenom velmi slabě do vnitřku proniká, dosti rychle se kořeny vyvinou.

Přístup vzduchu škodí pokud se to nestalo, jakmile však pupeny se vkořenily, dáme jim pozvolna vzduchu a později též potřebného světla.

Jestliže se vše pozorně vykonalo, budou rostlinky okolo polovice května tak vyvinuty, že se mohou rozsádit. I to se ještě nejlépe v paříšti provede a přílišné světlo nepřipouští.

Okolo polovice června konečně se mladé révy do vinice přesadí, kdež kromě z počátku polévání, jestli se za souše přesadily, jiné zvláštní péče více nepotřebují.

250. Vinné keře pomrzlé kterak plodnosti opět nabudou.

Jestliže celý keř až do kořen zmrznul, nesmíme přece veškerou dřevnatou část až k zemi uříznouti, proto že by keř z jara přílišným výtokem šťávy oslábnul a letorosty teprv pozdě v roce se vyvinuly.

Nejlépe dřevnatých části až do jara ušetřit a pak teprv dle okolností, když se již nové letorosty objevují, keř dle potřeby přeřezáme.

251. Vývoj peří u hus aby krměním neutrpěl.

Obyčejně se husy tak krmívají, že se jim prostory ku volnému pohybu nedostává, při čemž ovšem dosti tyjí, avšak obyčejně na peří zkázu utrpí, protože kromě pohybu i koupání a dostatek vody ku zdravému vývoji vůbec potřebny.

Rozumný hospodář drží husy na dvoře, tak že se mu škoda státi nemůže, avšak se též o dobrotu i dostatečnou píci a přebytek vody postará.

Nejlépe vykrmíme takovýmto způsobem husy ovšem, jež husy rády žerou, kterýž jim také k duhu jde.

Všeliká ostatní pravidla vzhledem ku krmění hus podrží zajisté svojí cenu, avšak kdo ročně větší množství hus krmívá, nemůže tím se spokojit, když značně tyjí, nýbrž musí též k tomu přihlížet, by výnos husího peří se příliš neuskrovnil a tu právě vězí výhoda. Volně se procházející a koupající husa dvakráte tolik a lepšího peří poskytne, nežli o samotě rychle vykrmená poskytnouti může a cena peří není tak nepatrná, že by tato okolnost pražádné důležitosti neměla.

252. Výška věže neb hloubka studnice kterak se jednoduše měří.

Počet sekund, kteréž uplynou, nežli těleso buď s věže k zemi dopadne, buď dna studni dosáhne, ustanovme pomocí dobrých hodinek a když jsme týž počet samý sebou znásobili, násobme ho opět 15 a dozvíme se, mnoho-li pařížských stop je věž vysoká neb studně hluboká, ku př. kdyby 4 sekundy uplynuly, bude výška

$$\begin{aligned} \text{neb hloubka} &= 4 \times 4 = 16 \times 15 \\ &80 \\ &= 240' \end{aligned}$$

253. Vosk štěpařský.

Dělá se z 2 liber žlutého vosku,
2 liber burgundské smoly,
 $\frac{1}{2}$ libry terpentýnu,
 $\frac{1}{2}$ libry skopového loje,
6 lotů vepřového sádla,

Všecko se za mírného tepla dohromady roztopí a dle obyčejného způsobu upotřebí.

254. Vrabce kterak zapudit.

Vrabec, ačkoliv velmi odvážlivý a takořka všemu zvyklý pták, přece zápach čerstvého česneku nikterak nesnese.

Chceme-li tedy vrabce že štěpnice vypudit, přivážíme na každý strom polovici česneku a čas po čase ji čerstvou vyměníme.

255. Vrabce kterak vyhubit a zapudit.

Jeden lot vraních ok (*nux vomica*), jež v každé lékárně dostaneme, vaříme v 5ti mázech vody po 6 hodin.

Touto vodou polijeme pšenici a když změkla, což se obyčejně za 36—40 hodin docílí, rozsypáme ji po poli, kde vrabci škodili.

Vrabci se otráví a jed tak rychle působí, že mnozí odlétajíce, mrtvi k zemi padnou; — ostatní se poplaší a pole jich tak brzy opět nespátrí.

256. Zahradní stezky vždy pevné a čisté.

V mnohých zahradách Vídeňských posypávají se zahrady křemenitým pískem a pak se mlečí vápennou polijí. Ku zbarvení na červeno neb žluto se okr používá, není-liž již písek sám dle potřeby barvený.

V Anglicku se zhusta zakládají zahradní stezky na smíšenině rumu, písku a dehetu a povrchně se teprv křemenitým pískem dokona upravují.

257. Zahradní stezky kterak plevelu zbavíme.

K tomu účelu je polijeme smíšeninou 50—60 liber vody s 20 libry nehašeného vápna a 2 libry kyseliny sírkové.

258. Vzduch zkažený kterak se zlepší.

Ve sklepě, kde víno neb pivo kvasí, přijde mnoho kyseliny uhličaté do vzduchu a není-li dokonalého prů-

vanu, musí se konečně sklep větším dílem kyselinou uhličitou naplnit a člověk z nenadání tam vejda, snadno se zadusí. Nejlepším způsobem kyselinu uhličitou odstraníme, když ve sklepě mělké nádoby s vápennou mlečí rozstavíme.

259. Zajíce kterak od zelí zaplašit.

Nejlépe se to docílí, když tyčky a pruty, na nichž se uzenky aneb podobné zboží vůbec v udírně zavěšívají, semo tamo po zelnici rozstavíme. Zápach jejich každého zajíce zapudí.

260. Zajíce kterak z dálky přilákat.

V zimě, když zajíci největší nouzi trpívají, zdaleka je přilákáme kladouce po sněhu otypčičky petružele. Zajíc petružel velmi miluje a zápach její ho zdaleka navnadí.

261. Zelené motýly kterak od zelnic zapudit.

Nejlépe prospěje konopí do kola na kraji nasázené aneb i obyčejný selský tabák semo tam po poli roz-sázený.

262. Zelené housenky vyhubit.

Francouzský zelenář Dumont odporočuje k témuž účeli posypání rostlin šedou solí a popelem ve stejném množství obou dílu.

Jinak se hubí zelené housenky puškvorcovým lupe-ním, kteréž se mezi hlávkami na večer rozloží aneb i lněnými zděrky.

263. Žito dobrý obrok pro koně.

Polijeme žito více nežli dvakráte tak velkým množ-stvím vody a pozvolna ho v kotli rozvaříme. Když šlichta vychladla, může se i s žitem přímo koním po-dati. Velmi jim chutná a mnoho vydá.

264. Žitný červík kterak se vyhubí.

Jenom zvláštní příprava semena může pomoci.

Žito k výsevku určené se 24 hodin před vysetím lopatou terpentýnovým olejem navlhčenou propracuje tak, že velmi skrovné množství této sílice na zrnu uváže. Jakkoliv skrovné, ku pojištění proti žitnému červíku postačí.

265. Žížaly kterak vypudit.

1. Záhony, dříve nežli se vysází, ostrou silnou hnojnicí polijeme, aneb

2. Zelené slupky vlašských ořechu se zeleným listím ořešákovým svaříme a vychladlým odvarem záhony polijeme.

Žížaly vylezou a pozorně se odstraní.

III. ODDĚLENÍ.

Domácí lékař.

1. Bolení zubů kterak se odpomůže.

Bolení zubů mívá přerozličné příčiny, protož i nelze stejného vždy prostředku proti jemu upotřebit, neboť to zajisté velký rozdíl, zdaliže zub vyžrán aneb bolest nastuzením, návalem krve a podobnými příčinami povstala. Pomůžeme si dle okolností.

1. Vyžrané zuby nemusí se právě vždycky hned vytrhnout, ačkoliv mnohdy týž prostředek nejlépe prospěje a nákaze ostatních zdravých zubů, jakož i otokům a vředům na dásních nejdůkladněji zabrání.

Velmi jednoduchý a často účinný lék jest v takovém případě studená voda. Jí se ústa i vyžraný zub opětovaně vyplakují, až bolest uleví.

2. Lžičku tlučeného pepře a stejné množství soli se štipcem kuřlavého tabáku do čistého plátěného klůcku zavážeme a týž pak do půl žejdlíku silné kořalky ponořivše onu zapálíme.

Když za ustavičného promíchání hořet přestala, vyndáme klůcek a ještě za tepla ho na zub přiložíme. Obyčejně za krátkou chvíli z něj trochu čiré vody vyteče a za 10—12 minut bolest dokona přestane.

3. Dobře působivá proti bolení zubů smíšenina eteru a hřebíčkového oleje, již bavlnku navlhčíme a tuto na zub přiložíme. Podobně působí též smíšenina eteru sanytrového (dusičnanu etylnatého) a kamence na bavlnku nakapaná.

4. Opodeldok zevně na líce neb čelist natírán mnohdy též prospěje; zvláště když je bolest revmatického původu.

5. Kreosot na bavlnku nakapaný bývá též prospěšný lék, když jej přímo do zubní dutiny vpravíme.

6. Mnohdy pomůže zvláště u krevnatých aneb na pakostnici trpících lidí, přiměřený prostředek projímavý ku př. hořké minerální vody.

7. Dívky aneb paní často trpívají bolení zubů návalem krve způsobeným; i tu pomohou nejlépe slabé projímavé léky, ku př. i limonáda.

8. Stejně množství pepře, soli a cukru stlučeme dokonale v hmoždíři a na lžici nad svíčkou roztopíme. Kousíček této hmoty do dutiny vyžraného zubu vstrčený mnohdy okamžitě bolesti uleví.

9. Kůru mladých, asi na palec tlustých doubků sloupneme a s vodou v novém hrnci dokonale vyvaříme. Tímto odvarem si pak ústa vyplákneme a konečně asi lžici po několik minut v hubě podržíme.

10. Výborný lék poskytne smíšenina 1 kvintlíku oleje blínového, půl kvintlíku opije, 6 granů kafru a extraktu rulíkového, již se asi 8 kapek oleje kajeputového a stejné množství tinktury z španělských much připojí. Týž lék jest ovšem jedovatý, avšak vstrčíme-li

kuličku z něj udělanou do dutého zubu, obyčejně za krátký čas bolest přestane.

11. Uděláme si z routové vnati a soli kuličku, již do ucha na oné straně vstrčíme, kde nás zuby nebolí; obyčejně pak bolest uleví.

Podobně působívá i římský heřmáněk vřelou vodou spařený a tak horký, jak ho jenom snéstí můžeme.

12. Jiný lék si uděláme z routové vnati a šalvěje. Prospěje hlavně tím, že hnisání zubů zamezí. Když si totiž odvarem obou rostlin 2—3krát za týden ústa proplákneme a zuby dokonale umyjeme, udržíme si dásně i zuby v úplné zdravotě a bolení zubů tak snadno neutrpíme.

13. Tinktura lžíčnicková (8 lotů), tlučený kořen golgantový (asi 3 loty), $\frac{1}{2}$ lotu oleje hřebíčkového a kvintlík oleje kajeputového dají též dobrý lék, jímž se za tepla bavlnka smočí a do vyžraného zubu pozorně připraví.

14. Ostré kyseliny, ku př. kyselina dusičná neb tak zvaná lučavka, rozruší čivu (nerv) zubní a takto bolest okamžitě utiší. Nutno však ovšem pečlivě k tomu přihlídnout, aby se dásním, jazyku atd. neuškodilo. Obyčejně se ovine drát na konci cupaninou a ta se kyselinou navlhčí.

Revmatické bolení zubů se léčí jinými prostředky:

1. Odvarem pestramového koření ve víně neb octu ústa naplníme a jej v nich po hodnou chvíli udržíme.

2. Držme otevřená ústa nad parou z právě naplněné kávovnice, t. j. když se vřelá voda na semletou kávu vylila a za krátkou dobu bolesti uleví.

3. Kousek kafru bavlnkou zaobalíme a do ucha vložíme; — obyčejně pak bolest uleví aneb dokona přestane.

4. Mnohdy konečně všecky zuby po jedné straně se rozbolí a tu nejlépe pytlíček s kořením na onu stranu líce přiložíme, za ucho sprýštadlo přilepíme, t. j. flastr z španělských much, jímž se vlhkost vytáhne

a před spaním mírně teplou lázeň na nohy s přísadou popele a soli použijeme.

5. Žvýkání tabáku též mnohdy prospěje; ovšem však nikoliv tomu, kdo mu přivyknul, protože pak lék neúčinkuje.

6. Mnohdy působivá též dobře oplakování a natírání dásní vinným líhem čili tak zvaným koňakem.

7. Bavlnka rumem zvlhčená a do ucha vstrčená, prý též dobře působí.

8. Na misce neb šálečku polijeme trochu soli dobrou samožitnou, postavme pak misku na řeřavé uhlí. Vyvozuující-se páru do úst vlokáme.

9. Mnohdy nižádný prostředek nepospěje, kromě opětovaných obkladků studenou vodou smočených.

10. Revmatické bolesti všeho druhu rychle a dokonale se vyléčí tak zvanou ruskou neb parní lázní; ovšem ale musíme se dříve lékaře zeptati, zdali by nám snad parní lázně jinak neuškodily.

11. Pozorně upotřebené páry kyseliny solné, zvláště když se pomocí roury přímo na rozbolené zuby vedou, prospěšně působí, nesmíme však též zapomenout, že tyže páry dusí a kašel zbuzují.

Páry kyseliny solné obdržíme, když sůl kuchynskou v porculánové neb kameninové nádobě aneb ještě jednodušeji v obyčejné lahvičce kyselinon sírkovou (tak zvaným olium) polijeme.

Pomocí kaučukové trubičky můžeme pak snadno vyvozuující-se páry kam třeba dovésti a upotřebiti.

Týž prostředek ostatně též pomůže proti bolesti od vyžraného zubu pocházející.

12. Hofmanské kapky s trochýtkem kafru a oleje kajeputového smíšené, prstem na dásně natřené, též prospěšně působivají.

2. Bolestí lícni.

Revmatické bolesti lícni vyléčíme následujícím způsobem:

Asi 4 grány bílého sublimatu rtuťového (chloridu rtuťnatého) ve 2 lotech dešťové vody rozpustíme a plátěný klůček roztokem smočený na líce přiložíme. Když uschne, přiložíme čerstvý, až sublimat na kůži vyraženinu způsobí. Tato okorá a sejde, bolest lícní však dokonce přestane.

Dlužno připomenout, že jest sublimat prudký jed, pročej jej i s roztokem pozorně uschováme.

3. Bradavice kterak vyhubit.

Všelijaké, dílem lučebnické, dílem sympatetické prostředky se k témuž cíli odporučují, zejména:

1. Namočme dřívko ztlouští obyčejné sirky do sehnané kyseliny sírkové a bradavice pozorně touto tekutinou namažme, při čemž ovšem toho dbáti nutno, že kyselina sírková na zdravou kůži též působí a ji rozžere. Nesmí nám tedy ani kapička jinam nežli na bradavici samu ukápnout.

2. Velmi dobře působí tinktura ze španělských much. Denně 8—12krátě jí bradavici potřeme a zajisté velmi brzy uschne a konečně i s kořenem vypadne.

3. Suché mýdlo aneb slabý louh pozvolna též bradavici rozruší, avšak nesmíme nikdy dříve ustáti nežli i kořen vypadne, protože by se bradavice opět obnovila. Na místě mýdla neb slabého louhu můžeme jakýchkoliv leptavých látek upotřebit a výsledek bude vždy uspokojivý, jestli dříve neustaneme, nežli je dosažen; ovšem se ale bez skrovné bolesti nedocílí.

4. Natírejme bradavici několikrátě denně čistým pivním droždím čili kvasnicemi a nechme ňátěr vždy na ni uschnouti.

5. Jiní odporučují naplast či flastr z španělských much na prášek stlučených a smůly, a opět druzí roztok salmiaku. Na 1 lot salmiaku se vezme 8 lotů vody a bradavice tímto roztokem opětovaně se potírají až odpadnou.

6. Jiný prostředek se dělá z 1 lotu silného líhu, 1 lotu silného octa, 1 kvintlíku bílého rtuťového subli-

matu a kamence, kafru i octanu olovnaného po půl kvintlu. Smíšenina se pomocí štětce na bradavice natírá a protože jest jedovatá, pozorně se uschová.

7. Fíkové listí za úplné mízy natrhané se v kameninovém neb porculánovém hmoždíři rozetrou a šťáva skrz plátno vytlačena v dobře zacpané lahvičce ku spotřebě uschová. (Ona tak celý rok bez porušení vydrží.) Jí se pomocí štětce večer a ráno bradavice potírají, až dokona zmizí. To se rychle a bez vší bolesti docílí a nezůstane po nich ani jízvičky.

Sympatetické prostředky:

1. Čerstvou ouhoří krví z uříznuté hlavy chlípící-se bradavice potrou a hlava v soukromí zakopá. Jakmile hlava v zemi zahnije, bradavice odpadnou.

Stejný výsledek se docílí dle jiného návodu též čerstvým hovézím neb telecím masem.

2. Rozřízneme cibuli křížem a potřeme šťávou bradavici, načež se cibule do ohně uvrhne. Bradavice za krátkou dobu odpadnou.

3. Jiní obvážou bradavici hedbávným vláknem ku př. nití a sejmuvše ji, v uzel svázanou spalují. Takovýmto způsobem prý bradavice přesnadno a bez vší bolesti vyhladit.

4. Brejle kterak se mají používat.

Brejle mají obyčejným vadám očí, t. j. krátkozrakosti a dalekozrakosti dle možnosti odpomoci, mnohdy však i příliš citlivé oči proti škodným účinkům silného světla ochraňovati.

K tomu cíli sloužívají brejle z různobarevného skla, obyčejně zeleného neb modrého, prvnějšího druhu brejle však bývají bezbarevné. Nejobyčejnější jsou zelené, protože tato barva slabému oku nejprůměřenější.

Brejle pro krátkozraké jsou buď po jedné straně, buď po obou stranách dutě hlazené a tím právě nabudou své účinnivosti. Brejle pro dalekozraké jsou proti tomu vypouklé, aby svého účele dosáhly.

Vypouklé hlazené brejle svádějí totiž paprsky světlové a způsobí utvoření-se obrazu zevnějších těles právě tam, kde povstati má, totiž na sitnici. Dutě hlazené proti tomu rozvádí paprsky ku stejnému účeli. Z toho patrno, že vybírajíce si brejle, k tomu přihlížeti musíme, aby se:

1. Pomocí jich zřetelný, t. j. dostatečně jasný a zřejmý obraz těles nám patrných na sitnici našeho oka utvořil právě tak, jak se ve zdravém oku bez vsí pomoci utvořuje.

2. Aby brejle nikterak neškodily, t. j. aby se na příklad pomocí jich krátkozrakému oku menší, avšak ostřejší obraz nežli dle svrchu udaného požadavku neposkytoval, protože se oko vždy zvyku přispůsobí, t. j. dle něho zařídí. Jakož na příklad, kdokoliv, držíc si obyčejně vše blízko k očím, zrak zkazí, protože se oko na skrovnou vzdálenost uvykne a tudíž krátkozrakost nastane, tak i onen, kdož ostřejších než třeba brejlí upotřebí, sám toho vinen, že budoucně ještě ostřejším mu nutno použít, neboť oko se vždy zvyku přispůsobí a na vzdálenost obyčejnou tak přivykne, že se tato vzdáleností stane, do níž jedině zřetelně vidět lze, třeba i dříve zcela jináče, ba naopak bylo.

Patrno z toho, že by každý, komuž brejle použiti nutno, zkušeného optika o radu se potázati měl, aby brejlemi vadu očí svých napravil a ne pohoršil. Tak zvané periskopické brejle v tomto ohledu, ač jsou nyní nejobyčejnější, vychvalovat nelze. Jsou totiž takovýmto způsobem hlazené, že se paprsky od jednoho světlého bodu pošlé, ve více bodech protínají, t. j. mají skutečně vícero ohnísek. Ovšem každá čočka a tudíž i každé brejlové sklo nutně tak zvanou sferickou odchylku míti musí, avšak periskopické brejle v tomto ohledu jsou daleko špatnější. Nicméně jsou nejoblíbenější, protože lid obyčejně více na okamžitou příjemnost, nežli na skutečnou užitečnost dbává. Jimi lze totiž kolem se rozhlédnouti jako prostým okem bez dalšího pohybu, kdežto hlediště obyčejných brejlí neperiskopických jest

obmezenější. Ostatně mějž zde ještě důležitá poznámka místa, že nelze i při nejlepší péči a největší zkušenosti více brejlemi ku zachování zraku docílit, nežli aby se obraz věcí spatřovaných tak objevil, jak ho prosté a zdravé oko spatřuje, t. j. vzdálenost zřetelného vidění oka brejlemi dobrými a přiměřenými ozbrojeného bude taže, jako oka zdravého. Příklad to vysvětlíž. Zdravé oko vidí nejzřetelněji do vzdálenosti 8—10 palců; jestli jsme si tedy vhodné brejle vybrali, musíme i my drobný tisk neb vůbec drobné věci pomocí brejlí do stejné vzdálenosti nejostřeji spatřovat, jinak by byly brejle špatně vybrané.

Právě tak ale jako zdravé, dobré oko zlovykem se pokazí — tak i oko přiměřenými brejlemi opatřeno, zlovykem se pohorší, avšak i vhodným cvičením-se zlepšit může.

Kdož by tedy na příklad, jsa krátkozraký tak, že by pouze na 6" zřetelně t. j. tak jako zdravé oko na 8—10" viděl — v téže vzdálenosti ještě brejle upotřebil, nutně si oko pokazí, t. j. na menší ještě vzdálenost přivykne, tak že mu opět ostřejších brejlí zapotřeby bude.

Zachovávacích skel tedy nelze dostati, nýbrž pro oko ozbrojené platí týže předpisy jako pro zdravé neozbrojené a těch-li nešetříme, škody dožijeme.

Krátkozraký, vybeř si tedy vhodných skel a používejž jich kdekoliv toho vzdálenost ku př. na procházce atd. vymáhá, naproti tomu nepoužívejž jich při čtení a psaní a vůbec kde toho nutnost nekáže; takovým pak způsobem si prospěje aneb nejméně uškodí.

Dalekozraký musí stejně pilně toho dbáti, by pouze, kde blízkost předmětu neb malost toho vymáhala, zvětšujících svých brejlí upotřebil, protože by jinak vada oka vždy víc a více se rozmáhala.

Komuž konečně jiná chyba očí aneb operace ku př. tak zvaného bělma zvláštních brejlí prikazuje — ten nejlépe pochodí, když se dle rady lékařové vhodnými brejlemi opatří.

5. Červenka čili úplavice.

V severní Africe, kde červenka velmi obyčejná, používá se co velmi účinného léku odvar praženého a jako káva semletého datlového semení. Též co posilující lék co týž odvar užívá. Datlová zrna se roztlukou a upraží a když se moučka asi 10 minut s vodou povařila, odvar za tepla se požije.

Proti vodnatelnosti, zhusta července následující, upotřebují tamní obyvatelé teplý olivový olej, jímž se tělo opětovaně potírá, až nemoc uleví.

Jinde podávají nemocnému z rána a i na večer lžici teplého čerstvého lněného oleje, pro děti dostačí obyčejná lžička kávová. Lékaři předpisují prostředky svraštivé ku př. tříslovinu, dobře nám však prospěje kořen natrzníkový (*Tormentilla off.*) na tříslovinu a svraštivé látky bohatý. Kořen se rozmělní a buď s vínem, aneb s vodou ve dávkách asi kvíntlík silných požije. Jestli na nemocném zimniční rozčilení pozorovat, musí se lék s vodou podati, protože by pak víno škodilo. Že ostatně vždy, jakmile domácí prostředky nepostačily, s lékařem se poraditi nutno, zajisté snadno nahlédnout.

6. Dna v nohou čili podagra.

Ačkoliv tato nemoc jednou zakořeněná, jen zřídka se dokonale vyléčí, nebude přece od místa, zde několik prostředků proti ní, účinností svou proslulých, uvésti.

1. Punčochy ze psí srsti zhotovené prý velmi prospěšně působí, když se špičky chlupů neostříhaly; ony totiž lehtáním a jemným třením léčivý pot způsobují, jímž dna značně uleví a bolesti se umenší.

2. Pytlíčky teplou fasolovou moukou naplněny se na chorobou sklíčené klouby přikládají, až bolest uleví.

3. Velmi dobře působívá jemné potírání nohou slaninou.

4. Zkušenost dokázala, že velmi rozředěná kyselina solná výborně působí. Chorá část těla se tímto rozto-

kem za studena potírá, až se vyraženina objeví, načež zajisté bolesti uleví.

Čím silnější, ovšem vždy ale velmi slabou tekutinou, nemocný snést může, tím rychleji se žádaný výsledek dosáhne; kdyby však se nesnesitelné bolesti kyselínou způsobily, pomůže se vždy čistou studenou vodou, již se dokonale smyje a odstraní.

5. Libra rýžové mouky, 8 lotů pivního droždí a 4 loty soli se v husté těsto shnětou a tímto spodní část nohou as z tloušti nože namaže. Když se pak tyto flanely ovinou i zaobalí a obkladky denně dvakrát obnoví, zajisté za 3—4 dny bolesti značně uleví. Ovšem třeba k tomu přihlídnouti, aby se nemocný nenastudil, protože by se pak choroba ještě zhoršila.

6. Velmi dobře působívá též těsto z moučky hořčicové, obyčejného chlebového těsta a octu, musí ale tak dlouho na nohou poležet, až se kůže do červena zprudila.

Mnozí odporučují též lázně ze spařeného hořčicového semena, jimiž zajisté, alespoň pokud se dna neúsadila, znamenité ulehčení docíliti může.

7. Hypochondrie čili těžkomyslnost.

Hypochondrie pochází obyčejně od předrážděnosti nervů, aneb bývá následkem prostopášného živobytí. Mnohdy ovšem jest původu jiného a zvláště ničím se nezaměstnávající bohatec jí podléhá pouze proto, že ani ducha ani tělo své přiměřenou prací neosvěžuje.

Že dle rozličného původu i léčení rozdílné, zajisté samo sebou patrné, a nemocný sám nejlépe posoudí, z jakého pramenu choroba pošla.

Jestli z prvního, tu hlavní medicinou pravidelnost a střídmost u jídla a pití, jakož u veškerém způsobu živobytí vůbec; jinak nelze nijakým lékem prospěchu docílit. Nesmí tedy častěji pohlavnímu pudu povolit, nežli předrážděnosti nervové soustavy přiměřeno, ano nejlépe z počátku se tělesné lásky docela vystříhá, až tělo dostatečně sesílí a činy souměrné činnosti nabudou.

Naproti tomu bude častý, avšak mírný pohyb zvláště procházení se na čerstvém vzduchu, v lesích a horách atd. studené lázně aneb častější umytí studenou vodou po celém těle, konečně hojné požití dobré studené vody, velmi prospěšno.

Všecko, co nervy dráždí, se musí opomenout, tedy i přílišné duševní namáhání, obtížná práce zvláště na večer; vůbec se musí nemocný všelikého rozčilení co nejpečlivěji vystríhat. Kouření tabáku obyčejně též škodí, kdož tedy není příliš silným kuřákem, zanech tohoto zlovyku aneb kuř méně, nežli dříve. Noční spánek hlavně rozdrážděnosti nervové soustavy odpo máhá, nemocný musí tedy nejhlavněji toho dbáti, aby si noční odpočinutí nepokazil.

Večeře musí býti proto skrovná a lehká, jakož i vůbec potrava snadno záživná a přiměřená, neboť jen za dobrého zažití může být spánek tichý a léčivý. Samo sebou patrné, že lihoviny, víno, pivo, zvláště těžší a silnější pokrmy příliš mastné, ostré, kořeněné, vůbec potrava těžko ztravitelná, hypochondrii sklíčenému nesvědčí.

Jestli těžkomyslnost z dlouhé chvíle pošla, tuť třeba nejdříve pravidelnou práci, přiměřené bavení-se a zaměstnání vynalezti a když jinak, nelze i hojné a pravidelné procházky dosti dobře poslouží. Vůbec musí se každá přiměřená zábava vyhledat, aby nemocný co možno z kruhu obyčejných svých myšlének vykročil.

Procházký volmež takové, s jimiž skrovné namáhání spojeno, ku př. do hornaté krajiny, neboť mírné namáhání způsobuje zvýšený oběh krve, s jímž obyčejně i duševní rozčilení a rozbodření spojeno bývá.

Z těchto příčin od starodávna hypochondrii cestováním, zvláště do jižnějších, teplejších krajin okolo středozevního moře léčivali.

Skutečně působivá proměna obydlí, krajiny, okolí a způsobu živobytí, tak jako s ní spojené vymknutí-se z obyčejného kruhu známých i dojmů velmi prospěšně

a duch se novými vždy dojmy a okolnostmi zpruží a osvěží.

Nervosní klepání srdce a úzkostí jim spojené, jež ani pouštěním krve, ani jakýmikoliv léky vyléčiti lze nebylo, mnohdy dosti skrovnou cestou do jiné krajiny podivuhodnou rychlostí zmizívají.

Za zvláště léčivě drží se cesty do Itálie a Švýcarska, kdež ovšem pro obyvatelé severnějších krajín mnohé příčiny harmonicky ku osvěžení těla i duše spolupůsobí.

Mnozí trpí těžkomyslností pouze proto, že nedokonale zažívají. Pohyb mírný a pravidelný, zvláště však denně opěťované vyjíždky na koni tu nejprospěšněji působí, ovšem ale jen tenkrát, když nemocný všeho šetří, co jsme dříve o přiměřeném způsobu živobytí pověděli.

8. Hysterické choroby.

Objevují se obyčejně u ženského pohlaví, a sice zvláště tenkrát, když měsíčné čistění buď v čas nastoupilo, aneb právě před ním. Jest to nemoc od rozdrážděností břišních nervů pocházející a jeví se ostatně velmi rozličnými objevy.

Proti hysterii se užívá:

1. Čerstvá studničná voda. Mdleby a křeče hysterické nejsnadněji popustí, když čerstvou studenou vodou obličej nemocné pokropíme, studené obkladky na podbřiší neb žaludek položíme a po skrovných dávkách studenou vodu podáváme. Mdloba obyčejně přestane, jakmile studená voda do krku vnikne.

2. Velmi prospěšně působívá heřmánkový odvar aneb i odvar máty peprné, jichž mnohdy též ku klystýrům výhodno upotřebit.

3. Oud trpící se jemně dlaní potírá a když se křeče přece dostavily, jedna ruka na hřbetní kost a druhá na žaludek položí; velmi často hysterické bolesti pak okamžitě uleví neb přestanou.

4. V celku jakékoliv léky ku př. kozlík, čertovo lejno atd. velmi málo prospějí a dokonalé vyléčení jenom tenkrát se docílí, když úplný převrat škodných okolností živobytí nastane a veškerý způsob života tak uspořádá, že se příčiny hysterie odstraní; jinak nelze dokonalého uzdravení docílit.

5. Přiměřená práce, zvláště v domácím a polním hospodářství, cestování, studené říčné i mořské lázně, jakož i častěji opěťované otírání celého povrchu těla hrubými tkaninami, bývají velmi účinnými prostředky proti hysterii; z lázeňských míst zvláště Spoa a Pyrmont, v Rakousku však Františkové lázně bez odporu velmi výhodně působí a mnohdy velmi zatvrzelým chorobám hysterickým důkladně pomohly.

6. Dámy věčně hysterií sklíčené, měly by však nejprvé nahlédnout, že oblíbené zábavy a schůzky na kávu a čaj a nepřiměřené živobytí v salonech a na plesích, jsou nevhodné a zdraví škodné; šněrování a stahování obyčejně též hlavními prameny nemoci bývají, již trpějí.

9. Houba čili moučnice u malých dítek.

Jeví se tím, že na jazyku, později též na vnitřní straně rtu a tváří, ano i na ponebí a v jícnu malé vředy povstanou, mnohdy skrze požerák až do střev se rozšiřujíce.

Děti nemohou pak dobře polykat a trpí zimničným rozčilením, průjmem a nepravidelným močením a velmi často se trapná nemoc smrtí ukončí.

Vředy přechází též z úst kojenců na prsa matek a způsobují bolestné rány, jestli se bradavice prsní velmi pilně nečistějí.

Příčiny nemoci bývají všeliké, hlavně u novorozenátek opomenuté aneb nedokonalé počistění po porodu, později nedokonalé čistění, t. j. vyplakování úst, mnohdy též nákaza.

Nejlepším prostředkem proti houbě dětské bude tedy zajisté čistota, již se povstání samo zamezí a jak-

mile zpozorujeme, že se přece objevila, zdvojenou čistotou ji odpomůžeme. Denně několikrát se ústa dítěte čistou vodou pomocí plátěného klůčku, jež okolo prstu ovineme, vymývají a čas po čase plátýnko jemně tlučeným cukrem posypá. Proti vyvinutější houbě použijeme odvar šalvěje se skrovnou přísadou salmiaku, jímž se ústa denně několikrát vymývají. Jestli vředy až do jícnu vnikly, upotřebíme kromě toho slizských látek, ku př. mandlového mléka s arabským klím, odvar salepu atd. Též klystýry podobného druhu výhodno podati. Kdyby houba hnědla, t. j. vředy se zanícovaly, nutno lékaře přivolati, avšak dříve již můžeme prospěšně slabších prostředků projímacích, ku př. rebarbory ve skrovných dávkách použiti. Ústa se v tomto případě odvarem 4 lotů kůry dubové neb vrbové, půl kvintlíka červené myrhy a 2 kvintlů šalvějových listů v 12 lotech vody na polovici svařených proplakují.

Před upotřebením se odvar skrz plátno procedí a 1 kvintlík salmiaku s trochýtkem medu připojí.

Velmi účinný lék proti houbě obdržíme ze směseniny 2 lotů medu růžového a $\frac{1}{2}$ —1 lotu na prášek stlučené bledny (boraxu).

Jí se buď ústa kojence pomocí štětce pozorně vytírají, buď prsa matčina natrou a hned na to dítě přiloží.

U starších lidí se houba málokdy jinak, nežli co průvodce zlé zimnice objeví a pak bývá obyčejně smrti předchůdcem; když však nemoc zlomena, i houba sama od sebe úplně zmizí.

Ostatně i tu možno s prospěchem ústa odvarem šalvějovým a vínem proplakovati; kdyby však nemocný dostatečné k tomu síly více neměl, nutno opět směseniny medu růžového a tlučené bledny, jak svrchu udáno, upotřebiti, aby se houba nerozmohla aneb nezanítla.

Jakmile se zánět objeví, bez meškání lékaře povoláme, proto že zanícení velmi často i smrt v zá-pětí mívá.

10. Chraptivost.

Chraptivost provází mnohé nemoce a mívá prarozličné příčiny; proto právě nelze též nižádného prostředku udati, jímž by se vyléčila.

Je-li chraptivost následkem nastuzení, pomůže studený obkladek. K tomu cíli ručník v studené vodě namočíme a vyždímáme, načež se druhým suchým obvíneme a okolo krku ovine.

Mnozí na místě toho raději peřinkou krk obvazují aneb pot vzbuzující odvar ku př. tak zvané prsní thé pívají; jiní odporučují krupovku aneb všeliké druhy syrupů, vůbec prostředky, jimiž se vypařování pokožními otvory zrychluje a usnadňuje.

Chraptivost následkem přílišného bdění, pití, vůbec nestřídmosti jakéhokoliv druhu nejlépe přísnou střídmostí a hladem vyléčiti.

Jiné prostředky proti chraptivosti jsou ještě: žloutek s cukrem a olejem olivovým na kašičku rozetřený, čaj se žloutkem a cukrem, syrové vejce — tragat ve víně rozvařený, — slanečkové mlíčí na lačný žaludek požitý aneb pilulky horčicové mouky a medu; — u dětí nejlépe prospěje mírné teplo a požívání teplého mléka.

11. Chřipka (rýma) kterak se nejrychleji vyléčí.

Proti obtížné této chorobě odporučuje se následující jednoduchý prostředek:

Dvě lžíce čerstvého oleje olivového, jedna lžíce dobrého vinného líhu, 3 žloutky a několik lžic čistého medu se dohromady rozetrou a každou čtvrt hodiny jedna lžička užívá. Ostatně se musíme v teple zdržovat a když potřeba káže, se léčení opakuje.

Mnozí odporučují k stejnému účelu teplé pivo se žloutkem a cukrem rozmíchané, na nějž obyčejně mírný pot následuje.

12. Kašel, rýma a bolení v krku nastuzením povstalé.

1. Výborný prostředek proti kašli, rýmě a vůbec proti následkům nastuzení jest silný odvar šalvěje medem neb cukrem oslazený.

Proti rýmě užívá se 6—12krát denně po lžici teplého odvaru, proti kašli stejné množství a proti bolení krku a chraptivosti se užívá ku opětovanému proplakování hrdla (denně 20—30krát). Obyčejně působívá jednoduchý týž prostředek velmi jistě a rychle.

2. Prospěšně působí též odvar sušených fíků a hyzopu.

3. Mnozí užívají proti kašli ve skrovných dávkách (asi po lžičce) medu se suchou na prášek utřenou mátou peprnou.

4. Odvar vodního feniklu se užívá proti zatvrzelému kašli, aby se možné zkáže plic předešlo.

5. Čtyry loty islandského lišejníku, 1 lot ibišového kořenu a stejné množství sladkého dřeva se s $\frac{1}{2}$ lotem anyzu ve mázu vody tak dlouho vaří, až jen polovice zbyla, načez se tekutina procedí a 4 loty cukru osladí. Ulehčuje velmi vyhazování hlenu a tím hlavně prospěje.

6. Zatvrzelý kašel se vyléčí následujícím lékem: 2 loty podbělu, stejné množství vnati opencové a ibišové se s čtyrmi loty sladkého dřeva a stejným množstvím bezového květu ve vodě dokonale vyvaří a odvar procezený dle libosti a potřeby užívá.

7. Velmi prospěšně působívá voda selterská s teplým mlékem smíšená.

8. Kousek flanelu kafrem potřený a na prsa přiložený, zmírňuje značně prudkost a bolestnost kašle.

9. Rebarbora s květnými lupeny planého či tak zvaného vlhčího máku, anyzem a cukrem ve vodě vyvařená, dá syrupovitou látku, kteráž proti zatvrzelému kašli velmi dobře působí.

10. Pivo, ovšem dobré a vyleželé se cukrem osladí, se žloutkem rozmíchá a teplé požívá.

11. Dvě lžíce semence se rozmačkají a pak půl hodiny s žejdlíkem vody povaří; odcezený a oslazený odvar se dle potřeby užívá.

12. Výtečný lék proti kašli a chraptivosti se obdrží z 2 lotů sladkého dřeva, stejného množství listí senny, $\frac{1}{2}$ lotu síry a tolikéž anyzu. Všecky tyto látky se s 10 loty cukru utlukou a prášek užívá. Bere se denně 6—8krát na špičce od nože.

Zvláštní výhodu poskytuje týž lék svou lahodností, proto že ho i děti velmi rády užívají.

13. Hedbávná neb vlněná kazajka aneb i hedbávný neb vlněný zpodní šat, vůbec na nahém těle nošen, chrání výborně proti nastuzení a zvláště kdo na prsou slab, by takový vždy nosit měl, protože mnohem snáze nastuzení předejít, nežli škodným následkům odpomoci.

13. Kolika.

Proti kolice se odporučují:

1. Klystýry s odvarem ovesných krup se skrovnou přísadou oleje olivového.

2. Vložme si na břicho kus flanelu horkým odvarem heřmánkovým smočený a do sucha vyždímaný a požívejme opětovaně mandlového mléka aneb odvaru semencového neb heřmánkového.

3. Jestli kolika z nastuzení povstala, podejme nemocnému slabý odvar bezového květu s citronovou šťávou a zahříváme mu břicho i žaludek talířemi neb puklicemi šatem zaobalenými.

4. Mnohdy pomůže též odvar heřmánku s mandlovým olejem a citronovou šťávou užívaný.

5. Pochází-li kolika od krve, nutno pustiti žílou a sázeti pijavice, k čemuž ovšem rady lékařovy zapotřeby. Dříve nežli dojde, použijeme cukrové vody aneb roztoku vinného kamene ku ochlazení a úlevě.

6. Větrná kolika se léčí odvarem řebříčku neb máty peprné a kapkami dle receptu:

Rec. Tinct. castor. mosc. ži

Aqua Valianae —

Aqua Chamomill. an. ži

jichž každou hodinu malou lžičku podáme.

Ostatně se břicho suchým teplým šatem mírně potírá, až bolesti uleví.

14. Kolodium v lékařství upotřebeno.

Kolodium jest roztok střelné bavlny v eteru. V novější době se velmi prospěšně ku léčení ran upotřebuje. Rána se kolodiem polije, eter výparem odejde a zanechá jemný povlek ze střelné bavlny sestávající. Jím se rána proti škodnému vlivu vzduchu ochrání a velmi rychle se zacelí.

Asbest s kolodiem se používá též proti bolení zubů. Vyžraný zub se nejdříve vyčistí a pak dutina onou směsí vyplní. Výsledek jest překvapující.

15. Kolera.

Strašná, v Evropě před rokem 1829 neznámá, tato nemoc jest vlastně náhlé rozmíšení-se krve, křečemi provázené.

Z počátku horem i dolem množství hlenu, vodnaté, slizké a bílkovité tekutiny, též žluče z těla vychází a krev právě tím příliš shuštěná se rozmísí. Křeče jak žaludeční, tak v okončinách, rychlé ochabnutí, slabý puls a zmenšení veškeré životní činnosti obyčejně za málo hodin smrti končívají.

Nicméně tvrdí zkušení lékařové, že by se hrozná tato nemoc skoro vždy vyléčila, kdyby nemocný hned z počátku pravé a přiměřené pomoci našel; ano že v této první době velmi jednoduché prostředky postačují.

Nežli se kolera objeví, trpívá nemocný skoro vždy delší neb kratší čas průjmem 6 hodin až 4 dny trvajícím, mnohdy však dosti nepatrným, ano zdánlivě ulehčujícím. Týž průjem jest první stupeň kolery, takřka brána, již ona do těla vniká, a když v této době se léčení opomíjí, později se málokdy pomoci může.

Velmi jednoduchými prostředky možno ale vždy tento průjem vyléčiti. Nemocný nechť si bez odkladu lehne a teplého bezového thé tak dlouho užívá, až se pot objeví. Pocení po 4—6 hodin trvajících dokonale mu zdraví navrátí. Ovšem se musí zvláště v této době každého nastuzení co nejpečlivěji varovat, proto že by jinak nutně koleře propadl.

Jestli průjem krkání, nucení ku dávení a podobné úkazy vůbec provázejí, nutno nejlépe slabou dávku ipekalumhy podati, aby se nemocný vydávil, nežli odvar bezového kyětu požíje.

Jiné dávení vzbuzující prostředky, ku př. dávivý kámen, jsou naprosto škodlivé.

Trpí-li nemocný tlakem v žaludku, položíme mu tam placičku z hořčicové mouky, načež zajisté bolest uleví. Těmito jednoduchými prostředky se vždy může zamezit, aby průjem v koleru nepřešel a komu na zdraví svém záležino, týž zajisté neopomine v čas jich upotřebit, protože později mnohdy všeliká pomoc marná bývá.

Když průjem skutečně v koleru přešel, nemůžeme se bez lékařské pomoci obejít; kdyby však hned po ruce nebyla, pokračujme prvými svrchu udanými prostředky, protože zajisté ke škodě nebudou. Zahřívání žaludku i břicha právě jako u koliky vždy jest prospěšno, též potírání těla vlněným šatem teplým olejem smočeným. Dobrý, čistý, olivový olej po lžících podaný, mnohdy velmi dobře působí, tak že se strašné nemoci rychle přítrž učiní.

Musíme ovšem ale se přiznati, že posud nižádný lék neznáme, jímž by se kolera vždy vyléčiti mohla, jak daleko i pokročila a kdokoliv ji podlehnul.

Zkušeni lékařové podávají dle potřeby rozdílných léků a jejich předpisu se musí nemocný úplně podvoliti.

Proti dávení se odporučují pilulky ledové, studená voda v mírných dávkách, ano naproti tomu dle zkušenosti jiných lékařů též horká voda.

Vše, co může jednotlivec, nejsa lékařem, pro sebe i pro svou rodinu učinit, jest kromě svrchu udaného léčení průjmu, hlavně přiměřené uspořádání způsobu živobytí, zvláště potravy a tak zvaná desinfekce, t. j. rozrušení kolerové nákazy.

Lékařové jsou totiž většinou toho mínění, že vyvrhnuté aneb průjmem z těla vycházející látky zvláštní nákazu v sobě chovají a takovýmto způsobem se záchody, kanály, hnojištata atd. stávají takořka ohniska, z nichž se kolerová nákaza všestranně rozšiřuje, ba vsáknutím-se vody do země též do studní vniká a vodou se roznáší.

Proto by rozumný hospodář vždy, když se kolera na blízku objevila, hlavně toho dbáti měl, aby dostatečnou desinfekcí se nákaza kolerová rozrušila a zničila, což tím více důležitě, že dokázáno, že lidé z krajin, kde kolera zuřila, přišli i nákazu sebou přinesli, aniž se sami roznemohli.

Ku desinfekci doporučují se skalice zelená a bílá, jakož i phenylan vápenatý; chlor jindy tak účinný, zde málo působí.

Skalice zelená se ve vodě rozpustí a roztok do záchodů atd. vyleje. Výkaly a vydáveniny se podobně roztokem skalice zelené neb bílé desinficují.

Na prádlo, takovým způsobem pokálené, se obyčejně bere roztok skalice bílé, protože zelená rezové skvrny zanechává.

Desinfekce záchodů, hnojišť atd. se musí 2—3krát za týden opakovat a nesmíme v péči své ulevit, dokud epidemická nemoc na blízku potrvá.

Co do uspořádání živobytí a potravy tvrdí lékaři jednohlasně, že střídmost nejhlavnější ochranou proti nákaze; budmež tedy střídmi v každém ohledu, zvláště však v požívání líhovin. Ostatně není staré víno, dobré, vyleželé pivo a též jiné líhoviny snad za čas kolery naprosto jedem, nýbrž kdo jich užívat navykl, požívej jich i dále ale sřídme; neboť jako nestřídmost, tak i náhlá proměna potravy a veškerého způsobu živobytí neprospěje, nýbrž uškodí.

Co do potravy varujme se mladého vína, nedokonalé vykvašeného mladého piva, čerstvého ovoce, okurek, salátů, kyselých potrav, zkrátka vůbec všeliké potravy, již obyčejně průjem povstává.

Každý musí tu sám ze své zkušenosti nejlépe vědět, čeho se musí dle toho hlavního pravidla vystríhat, aby tak snadno koleře nepodleh.

Moučná jídla, obyčejně silně mastěná, nemůžeme nikterak schvalovat, avšak i tu osobnost a zvyk rozhodují. Všelikeho druhu prostředky proti koleře, zvláště líhoviny od mnohých vychvalované jenom tak dalece mohou dobře posloužit, že mírně požívány, žaludku lahodí a trávení podporují, naprosto však škodí, jest-li se nemírně požívají.

Z velikého počtu podobných léků podáváme zde jeden, jehož účinnost na vytrávení zkušeností potvrzena. Vezmeme: 1 kvítko hořce, 1 kvítko kořene anděliky, $\frac{1}{2}$ lotu omanového kořene, za krejcar skořice a tolikéž zázvoru, všecko dokonale stlučeme a s $\frac{3}{4}$ žejdlíkem dobré samožitné polijeme. Láhev se ponechá po 24 hodin v teple stát, pak se tekutina odleje a půl librou tlučeného cukru osladí. Obyčejně se pro lepší účinek ještě skrovný díl Hofmanských kapek anebo tinktury kafrové připojí; ovšem ale jenom velmi skrovný díl, bez nějž lék též dobře působí. Protože však bez odporu každý přizná, že strach průjem způsobuje — bude nejhlavnější pojišťující prostředek kromě střídmosti zajisté spokojená a odhodlaná mysl, již si hled přede vším každý udržet, jemuž zdraví jeho na srdci leží.

16. Kopřivka čili požah u dětí.

Jest to vyraženina dosti nepříjemná, ač nikoliv nakažlivá aneb nebezpečná, podobající se pupencům, jež požahnutím kopřivami povstávají.

Mnohdy provází kopřivku nepatrné zimničné rozčilení, avšak nikoliv vždycky a vyraženina se objeví obyčejně bez značné choroby do třetího dne zcela dokonale.

Opět za několik dní zmizí a pouze u slabších dětí někdy mdloby a závrať jí bývají v zápětí.

Ostatně i tenkrát není nižádného nebezpečí.

Příčiny kopřivky jsou zvláště zaražený pot a nedokonalé zažívání. U mnohých lidí se pravidelně ku př. vždy po čtyř nedělích alespoň za teplejšího počasí dostavuje a nikdy neškodí, jestli se vyraženina nezarazí.

Netřeba tudíž zvláštních léků, dostačí mírně teplý vzduch a ochrana proti nastuzení; k ulehčení výpotu užívá se slabý odvar bezového květu.

17. Křeče na prsou kterak se léčí.

Křeče na prsou způsobují pocit, jako by se prsa pojednou svírala neb stahovala, tak že dýchání velmi obtížno a mnohdy skutečně nemocný se zadusí.

Úzkoprsost naproti tomu jest příčinou ustavičného, avšak méně citelného svírání-se prsou, jejichž prostora se nedokonale stahuje a rozstupuje.

1. Proti krátkému dechu nebo tak zvanému asthma užívá se denně na večer neb časně z rána odvar rozrazilu (Ehrenpreis).

2. Prsní křeče značně uleví, když se odvar anyzový užije.

3. Noční křeče na prsou léčí se smíšeninou rozstrouhaného křenu a medu. Užívá se z večera před spaním lžíce této smíšeniny.

4. Jiní odporučují denně ráno a večer lžičku tlučené žluté hořčice v polívce neb odvarem čínského čaje.

5. Prospěšně působívá též silná černá káva, ovšem pokud ji nemocný snéstí může.

6. Proti prsním křečem se odporučuje pára z vařícího-se octa pozvolna do prsou vtažená a stejnodobě vždy po půl hodině lžička procezeniny ze sladké cibule v octu rozetřené, se stejným množstvím medu smíšené.

7. Výborně působí také šťáva z čerstvých řetkví vytlačená.

8. K ulehčení vykašlání a výhozu vůbec užívají se pilulky 2 grány těžké z půl drachmy sirníku anti-

moničitého (Goldschwefel), 1 lotu klovatiny a moniakové a stejného množství syrupu ze sladkého dřeva udělané. Třikrát denně se vezme 6 pilulek.

9. Mnohdy křeče tak náhle a mocně nemocného přepadnou, že pouze rychlým ulevením lze zadušení předejít.

V tomto případě se přikládá placička z hořčicové mouky a octu na prsa a možno-li ruce nemocného se do teplé vody ponoří.

Prospěšně působí též křenové placičky neb pouze rozetřený křen na vnitřní stranu loketního záhybu přikládány.

Mnohdy obtíže dýchání pochází z návalu krve do plic a tu nejlépe mírné pouštění žilou jim odpomůže.

Protože však tyto obtíže a křečovitě svírání-se prsou od rozličných příčin záviseti mohou, nejlépe se hned s lékařem poradit, jakmile domácí prostředky dosti rychle nepomohly.

18. Křeče v nohou a lýtkách.

Kdož takovými křečmi trpívá, umyj si nohy a lýtka před spaním studenou vodou a otírej je až do sucha hrubou houbou aneb lépe vlněnou látkou. Když takto pozvolna nervy nožní sesílí, křeče se tak snadno nedostaví.

Jiní doporučují sírou naplněné nitě okolo míst, kde křeč se objevívá, obvázáti, ano též rozmarin k stejnému účeli se schvaluje.

Zkušeností dokázáno, že sázení baněk na stehna, placičky hořčicové na lýtka a teplé lázně nohou s hořčicovou moukou aneb i solí velmi dobře působí a obyčejně křečím odpomáhají aneb jim předejdou. Dobře působí též omývání nohou horkou kořalkou aneb rumem.

Ostatně křeče v nohou, zvláště v noci zhusta pravidelně nastupující, bývají následky buď haemorhoidu (tak zvané zlaté žíly), buď nedokonalého trávení vůbec aneb pakostnice; pročež se málo kdy dokonale zamezí, pokud původní choroby nevyлéčeny.

Mnohdy se objeví nožní křeče též proto, že se obyčejný pot nohou zarazil, ku př. nastuzením, a tuť skrovné dávky extract nucis vomicae 1— $\frac{1}{6}$ gránu denně několikráte užíván, obyčejně pomůže, protože se pot obnoví.

19. Křeče žaludkové.

Obyčejně se proti žaludkovým křečím užívají všelijaké omamující jedy ku př. opij, avšak mnohdy tyto bez účinku zůstávají, ano křeče ještě rozmnoží. V takových případech, kde nemocní opij snésti nemohli a v nejprudších bolestech bez pomoci zůstali, pomohl obyčejně následující jednoduchý prostředek:

Půl lotu obyčejného eteru se smíchá s 15 kapkami oleje pelynkového (Wermutöl) a stejným množstvím oleje z máty peprné a nemocnému po 15—20 kapkách na cukru se podává, až bolest uleví.

Prospěšno stejnodobě obkladků z teplé kořalky a tlučeného kmínu na žaludek upotřebit a několik šálků odvaru marjánky požití.

Jiní vychvalují účinek zimní řetkve. Tři zimní neb černé řetkve prostřední velikosti se dobře umyjí a očistí, pak se i se slupkou na struhadle sestrouhají a strouhanina skrz jemné plátno protlačí. Štávu smícháme s cukrem a olivovým olejem, načež se, když vše dostatečně promícháno, nemocnému najednou podá.

Mnohdy nelze nežli studených jídel požití, protože jakákoliv teplá potrava křeče způsobuje a tu nezbyvá, nežli tak dlouho této potravy se výhradně přidržet, pokud nemoc neuleví.

Jiný lék obdržíme z 4 lotů chyny, $1\frac{1}{2}$ lotu kůry kaskarillové, $\frac{1}{2}$ lotu heřmánku a $\frac{1}{2}$ lotu kmínu. Všecko se dobře roztluče a v mázové láhvi dobrým maderským vínem políje. Lék jest pak hotový a uschová se do spotřeby na mírném teplém místě, když ale křeče nastanou, bere se dle okolnosti více méně až do půl šálečku.

Velmi dobře působívá mírně teplý olej heřmánkový, jímž se žaludek natírá.

Též kozlíková tekutina a odvar kozlíkového kořenu, jakož i máty peprné mnohdy pomáhává a nikdy neuškodí.

Proti žaludkovým křečem odporučuje se též pravý rum po lžících užívaný s 3—4 kapky oleje kajeputového na lžici rumu. V lékárně si můžeme konečně pilulky objednat dle receptu:

Rec. Extract. Quassiae

Fell Taur. insp. an. $3i\beta$

Pulv. flaved. cort. aurant.

Pulv. rad. Valer. an. $3i$

Mf. pil. pr. ii C. pulv. cinnamom.

D. S. vždy po 3 hodinách 5 kusů.

20. Krvácení vůbec, z nosu, krvavé vývrhy, plyvání krve atd.

Přílišné krvácení z ran zastaví se:

1. Studenými obkladky s vodou a octem.
2. Kouskem jemné hubky, již na ránu přiložíme.
3. Troudem z plátna, pavučinami a pod. hebkými obkladky.

4. Tlučeným kolofoniem a arabským klím (každého polovic) se rána posypá a krvácení rychle uleví.

5. Mnozí tvrdí, že pevný obvazek, ano pouhé pevné přitisknutí prstů na ránu ku zmírnění a zamezení krvácení dostačí.

6. Krvácení z nosu bývá obyčejně zcela neškodné, mnohdy právě prospěšné, protože si příroda sama takovýmto způsobem pomáhává; kdyby však buďto příliš dlouho trvalo aneb mdlobu způsobilo, zkrátka, když ztráta krve přílišná, zastaví se skoro vždycky velmi snadno, když studenou, s octem smíšenou vodu do nosu vsrkáme.

Mnozí odporučují v stejném případě studenou vodu co nápoj a umývání studenou vodou; prostředek to zajisté výborný a neškodný.

7. Jiní tvrdí, že skrovuá dávka dobrého octu (2—3 lžíce) i prudké krvácení z nosu rychle zastaví.

8. Studené obkladky působí vůbec prospěšně, proto že oběh krve zmírňují. Proto se obkládají pohlavní části těla aneb i podbřišní studenými látkami ku př. měchýřemi studenou vodou naplněnými aneb mokrými obkladky, když dlouhotrvajícím krvácením z nosu člověk příliš oslábnul.

9. Ze stejné příčiny prospěje mnohdy klíč do týlu vložený aneb čerstvá cibule, když se rozpůlí a do týlu přiloží a studenou vodou omývá.

10. Jestli by spomenuté prostředky nepomohly, a krvácení patrně škodilo, zacpe se nosová dírka, jíž krev uchází, jemným plátnem aneb hubkou, ano třeba i papírem, kdyby jiná vhodná látka při ruce nebyla.

11. Tvrdí se též, že krvácení z nosu přestane, když malíček oné ruky, po jejíž straně krvácení se děje, pevně mezi nehtem a prvním kloubkem nití obvážeme.

12. Krvavý kašel, plynání a vrhnutí krve bývají obyčejně znaky vnitřní choroby ku př. plic, a nemohou se tudíž ovšem jednoduchými prostředky vyléčit, avšak zastavit se může krvotok a plynání krve skoro vždy, když nemocnému lžičku kuchyňské soli a pak po částkách čerstvé vody podáme aneb přímo čerstvou slanou vodu, t. j. studenou vodu, do níž sůl kuchyňská uvržena a v ní rozmíchána.

13. Pochází-li, jak to obyčejně bývá, plynání krve z choroby plicní, působívá dobře omývání prsou studenou vodou, zvláště když se stejnodobě nohy do vlažné lázně postaví.

14. Kdož plynáním krve trpívá, požívej nápoje cukrové vody neb krupovky se skrovnou přísadou citronové šťávy aneb vinného kamene.

15. Dosti prudké plynání krve se mnohdy zcela zastavilo a vyléčilo, když nemocný po delší čas při střídání, avšak živné potravě, denně ovařené kozí mléko s polovicí vody smíšené a dle libosti oslazené požíval.

16. Čerstvý lněný neb mandlový olej ve skrovných dávkách ku př. po lžičkách užíván, velmi prospěšně působí.

17. Čerstvé podmáslí vždy můžeme odporučit, neboť příjemně ochlazuje a obměkčuje.

21. Krvavé puchýře.

Jakmile podobný puchýř neb bouli zpozorujeme, použijeme náplasti (flastru) z polovičky žlutého rozptylujícího flastru (diachylon) a polovice melilotové náplasti dělané; často se pak otok rozptýlí a nepodebře.

Jestli se ale přece podebírá, napomáhejme teplými obkladky z lněného semena a sekaných cibulí, až hnisání dovršeno. Pak se může ostrým nožíkem kůže proříznout a hnis vytlačit; načež zajisté se rána rychle zacelí.

22. Krvavnice, čili zlatá žíla.

1. Nádorky, t. j. krevní bulky v noci studenými obkladky ochlazujeme, požívejme hojně t. j. jak ji náš žaludek snese, čerstvě studené vody a omývejme tělo, zvláště před spaním studenou vodou. Jestliže stejnodobé střídmosti vůbec šetříme a výstředností se varujeme, lehce stravitelné potravu požíváme, dle libosti se na prostém vzduchu pohybujeme, zajisté výsledek nás uspokojí a choroba uleví.

Omývání studenou vodou musí ovšem býti postupné, t. j. kdo dříve naň nezvykl, jen zvolna jemu přivykne, až konečně dosti studené řitní aneb i celé lázuě bez škody snéstí může, avšak přece nikdy neškodí, jestliže se jen mírně postupuje a po umytí se hned do postele uložíme.

Oblek budiž přiměřený, ne příliš teplý a těžký, protože právě tím se návaly krve zvětšují.

2. Ačkoliv se všelijaké prostředky proti zlaté žíle odporučují, nelze přece víru dáti, že by jiný tak prospěšně působil a tak rychlé úlevy spůsobil, jako klystíry ze studené vody. Ovšem nelze ledovité, vůbec

přestudené vody použít, avšak přece musí být tak chladná, jak ji snéstí možno. Že při vkládání ústky do řiti největší pozornosti zapotřeby, samo sebou zajisté patrné, protože by nádorky se zhmoždily a bolesti způsobily.

Jednoduchý však tento prostředek daleko účinností a neškodností všech jiných předčí; neboť pojišťuje nemocnému měkkou stolicí a nikterak mu neškodí, spolu též ale ochlazením bolesti zmírňuje a přílišnému naduření krevních městek na proti působí.

Že se klystíry takové neupotřebí, když haemorhoidy tekou, t. j. když výtok krve a tudíž i ulehčení nastalo, sám se každý zajisté dovtípí, jinak ale vždy výborně poslouží.

3. Když nádorky pukly a krev se vyprýštila, obyčejně nastane úleva a netřeba dále ničeho, nežli aby se příliš nenastudily; kdyby však výtok krve příliš dlouho potrval a oslabení způsoboval, užívejme odvaru zázvoru, hořkého jetele aneb puškvorce a omývejme se odvarem hřebříčkovým neb vodou s octem smíšenou.

4. Kdyby se krevní kolika dostavila, pomůžou teplé obkladky na břicho a užívání heřmánkového odvaru.

5. Přílišnému naduření odpomůže sázení pijavic, načež se strouhaná mrkev na rány přikládá.

6. Mnohdy nádorky, ačkoliv pouze mírné velikosti, tak svrbívají, že to sotva možno vydržet. V takovém případě odporučujeme omývání smíšeninou 1 libry odvaru heřmánkového s 1 kvíntlíkem Hofmanového balsamu aneb odvarem obyčejného šafránu. Svrbění rychle uleví.

7. Když někdo patrně zlatou žílou trpí a přece nádorky se neobjevují, pomůže si následovně:

Večer před ulehnutím vezmiž 10 granů sirného květu neb sirné mléče se 20 grány sanytru a trochýtkem cukru a vypíj na to sklenici čerstvé vody. Zarážené či tak zvané nevyvinuté slepé nádorky se v brzku objeví.

8. Slepá zlatá žíla se jináče léčí lázněmi mravenčími. K tomu cíli si vyhledáme v lese pěkné mraveniště a dáme si ho celé, t. j. mravence i s vajíčkami, zemí atd. domů donést. Doma vysypáme obsah pytle do vhodné nádoby, ku př. škopku neb kbelíku, a polijeme vše vřelou vodou. Nemocný si pak sedne na tenké prkénko nade škopek a pečlivě se šatem obalí, aby vystupující páry co možná nejdokonaleji naň působily. Za krátký čas nemoc značně uleví.

9. Odvar hřebříčkový ráno a večer užívaný, jest dobrý domácí prostředek proti zlaté žíle. Ostatně vždy zůstane mírné pohybování a střídmy život nejdůležitější podmínkou jakéhokoliv léčení, kteréž by jinak bez úspěchu zůstalo.

23. Křičení malých dětí.

Malé děti mnohdy, zvláště v noci, velmi křičívají, aniž se právě tvrdit může, že by stonaly, příčina tu bývá buď hlad neb žízeň anebo bolesti, někdy však ale též pouhý zlovyk.

Má-li dítě hlad neb žízeň, hltavě požíje co mu podáme a hned se utiší, křičí-li z bolesti, neustane v křiku i když se napojí, nýbrž se ještě více rozkřičí, tak, že takořka zmodrá. Nejlépe tu dítě v teplém pokoji svlékneme, abysme se přesvědčili zdaliž snad není někde stlučeno aneb ho něco kousá atd. zkrátka, jestli jakousi zevnější příčinu bolesti pozorovat; — není-li, musí být vnitřní.

Velmi často trpívají děti bolením břicha. Tu násilně nožičky zdvihají a jimi kopají, svíjí se a když se trochu utišily, opět na jednou silně se křičeti jmou. Nejlépe tu bříško zahřátí a pozvolna ho potírati, větry vyjdou a dítě se utiší. Slabý odvar heřmánkový, jakož i klystíry takové dobře působívají.

Pozorujeme-li u dětí kromě bolestí též zimničné rozčílení, násilný kašel, krátký dech, vrhnutí, zkrátka znaky těžší choroby, nejlépe když se s lékařem poradíme.

Křeče bývají též mnohdy příčinou, pro kterou se děti rozplakají a rozkřičí; fenyklový odvar tu obyčejně dobře působivá.

Děti se ale velmi snadno na nošení, kolébání, vosení atd. zvyknou, a když jim pak hned po vůli nejsme, náramně se rozkřičí. Jakmile takové dítě na ruce vezmeme, utichne, podobně i když mu nějaké nové zábavy poskytneme. Rozumné rodiče hledí hned z počátku tomu předejít a jestli děvečka neb chůva dítě takovým zlovykem kazila, přihlídnou zajisté k tomu, aby se opácným způsobem chování napravilo. Tak na příklad děti si rády zvyknou ve dne pospatí a v noci pak nespí a křičejí; avšak snadno je můžeme za dne hraním od spaní zdržet, aby do přirozeného pořádku se vrátily.

Všeliké snodárné dávky a prostředky, ku př. odvar zelených makoviček, jsou jedovaté a mohou velmi nebezpečně působit; rozumná matka si vždy bez nich pomůže a pečlivostí svou žádaný výsledek docílí.

24. Kurděje.

Proti kurdějím se používá smíšenina vodičky lžičnickové a tinktury lžičnickové. Jí se ústa pilně vyplakují a kromě toho častěji k upevnění dásní puškvorcový kořen žvýká.

Ostatně prospěje též vyplakování úst odvarem šalvějovým aneb smíšeninou šťávy netřeskové a medu, jakož i když se denně několikrát dásně tlučeným dřevěným uhlím a vinným kamenem mnou až nemoc uleví. Odvar jitrocelu se též doporučuje.

Kdo trpí na kurděje, musí se masité potraviny zdržovat; podmáslí, krupovka, limonáda, vůbec nakyslé potraviny a zvláště zeleniny mu dobře poslouží.

25. Kuří oka.

1. Účinnou mastičkou ku vyhlazení kuřích ok odřžeme z 1 lžičky dehetu, 1 lžičky sanytru a 1 lžičky cukru. Vše se dohromady utře, na jemnou kůži na-

maže a tato na kuří oko položí, načež dosti rychle změkne a konečně zmizí.

2. Kyselinou dusičnou můžeme kuří oko vyleptat, avšak nikoliv bez dostatečné pozornosti, protože i zdravé části těla stejně rozrušuje.

3. Jiní doporučují netřeskové listí aneb měkké mazavé mýdlo, ovšem teprv tenkrát účinkující, když se po koupeli tvrdá kůra z kuřího oka nožem sejmula aneb seškrábala.

4. Pozvolna se kuří oko vyleptá potašem. Týž se dá do malého pytlíčku a na kuří oko přiváže, načež se pytlíček kapkou vody navlhčí. Za 3—4 dny kuří oko i s kořenem vypadne.

5. Velmi účinná náplast (flastr) proti kuřím okům si uděláme z 2 lotů amoniakového klí, stejného množství žlutého vosku a 3 kvintlíků helu. Vosk se roztopí a pak klí připojí, načež se vše s helem rozetře a na lněné klůcky natřeno, upotřebí.

6. Náplast velmi účinnou obdržíme z náplasti rtuťové, mýdlové a rozpukové s přísadou trochýtky kafru. Smíšeninou se jemná kůže potře a na kuří oka přiloží.

7. Červené, rumělkou zbarvené oplatky též dobře působivají. Přilepí se na kuří oko a dle potřeby obnoví.

8. Jiní doporučují koupele nožní s přísadou potaše aneb i obyčejného dřevěného popela.

9. Rozkrojme pěknou velkou hrozinku, vyndejme z ní zrní a přiložme ji dužnatinou na kuří oko, koupelí obměkčené a jak daleko možno vykrojené aneb vystrouhané. Hrozinka se denně čerstvou vymění až kuří oko bez bolesti sejde.

10. Zelené listí břečtanové v octu naložené, se, když měsíci ubývá, na kuří oka přikládají, až tyto sejdou.

11. Též vosk obyčejně ku spojení roubů a stromových částí vůbec upotřebený, velmi dobře na kuří oka působí. Jím se plátěný klůcek namaže a na kuří

oko přiloží. Za krátký čas bolest se umenší a brzy celé kuří oko vypadne.

26. Kůže na ruku aby nepukala.

Rozličné prostředky tomu odpomáhají:

1. Čistý bílý vosk s dobrým svatojanským olejem roztopen, dá smíšeninu, již se ruce po 14 dní natírají, aby kůže dostatečné pružnosti nabyla a nepukala.

2. Lžíce vodičky myrhové se s šálečkem teplé vody rozředí a smíšeninou pilně ruce umývají.

3. Ostrý louh z bukového popele též prospěje. Jím se ruce umyjí, čistou dešťovou vodou opláknou a plátnem do sucha otrou, načež je ještě pomádou na pysky z bílého vosku, jablečné šťávy a vaječného oleje sestávající, natírají. Rukavice na vnitřní straně touže pomádou natřené a přes noc na ruku podržené též výborně působí.

4. Půl libry čerstvého neosoleného másla, půl libry hroznů se v novém kameninovém hrnci roztopí, smíšenina skrz plátno procedí a k spotřebě uschová. Působí stejně dobře na pysky i ruce.

5. Dva loty vorvaniny se v porculánové míse roztopí a 1½ lotu oleje mandlového, 6 kapek devandulového, 6 kapek bergamotského a 2 kapky hřebíčkového připojí. Smíšenina se musí dobře zatknutá uschovávat, protože se těkavý olej vykourí.

27. Léčení dny a pakostnice i suchého lámání.

A. Papír a tafet dnu léčící.

Anglický papír a tafet dnu léčící dělá se následovně: 2 loty prýskyřice pryšcové (*Euphorbiumharz*), 1 lot na prach stlučených španělských much a 10 lotů silného líhu se po 8 dní v lahvičce na teplém místě ponechá a čas po čase protřepá. Procezený roztok smícháme s 4 loty bílého kolofonia a 3 loty benátského terpentinu, načež se smíšeninou obyčejný psací papír 3krát a tafet 4—5krát štětcem potírá.

Že týž papír a tafet proti i pakostnici a revmatickým bolestem velmi dobře působí, zkušeností dokázáno. Jím se přístup vzduchu zabrání a nastuzení předchází; stejnodobě však též kůže prospěšně zprudí a nervy pokožky k činnosti vzbuzují.

I proti zatvrzelému kašli mnohdy příkládání téhož papíru neb tafetu na prsa velmi výhodně působilo.

B. Jiná náplast proti vředům od pakostnice pošlým.

Mnohdy si příroda sama tak dalece pomůže, že následkem pakostnice malý červenavý vřed povstane, jenž pozvolna dosti bolestně propukne a hnisá.

Snadno si ale můžeme udělat mastičku, již se vřed po 8—14 dnech skoro bez bolesti zacelí a vyhojí.

Trochu potaše dešťovou vodou polijeme, avšak v takovém poměru, že se vše nerozpustí, načež čirý roztok se stejným množstvím dobrého čistěného řepkového oleje v lahvičce promícháme a protřepáme, až polotekutá, mléčí podobná masť decílena. Chceme-li ji upotřebit, opět lahvičkou zatřepáme, aby se obě částky dokonale promíchaly.

Kdyby mastička příliš pálila, přidáme ji oleje, ačkoliv právě leptavým potašem účinnosti nabývá.

C. Jiné prostředky proti dně a pakostnici.

1. Všelike, pot vzbuzující prostředky více méně prospějí, zvláště účinný prý je odvar černého ryvízu z rána na lačný žaludek užívaný.

Že nemocný potom v posteli zůtati musí, až se pot dostaví, zajisté samo sebou patrno.

2. Křen rozstrouhán a na místa, kde se bolest objevila, příkládán, ano i křenové listí dobře působívá.

3. Mnozí odporučují vydělanou psí kůži se srstí aneb i psa krátce ostříhaného co společníka v posteli. Psí srstí prý se kůže prospěšně zprudí a pot způsobí.

4. Dva až tři grány tlučeného zázvoru s mlékem neb cukrem a máslem se též odporučují.

5. Líh s přísadou letorostů smrkových, guajaku aneb sasafrasu a jalovce přehnaný, slouží prý výhodně ku natření chorobou sklíčených údů.

6. 1 lot sušeného, 2 loty čerstvého lopuchového kořenu (Klettenwurz) se v 12 dílech vody tak dlouho vaří, až se polovice odvaru vykourí; týž se pak užívá medem oslazen.

7. Též pouhá vodní pára dobře působí a značné ulehčení bolesti nastane, když nohy dnou sklíčené dvakráte denně do páry z horké vody vystupující vnoříme. K tomu cíli se na škopek neb kbelík horkou vodou částečně naplněný, hůl neb tenké prkénko tak položí, že se nohy jím pohodlně podepřítí a šatem zaobalené páře po delší čas vystaviti mohou. Aby voda déle horko podržela, uvrhneme do ní několik rozpálených kamenů ku př. oblátků.

8. Linné doporučuje proti pakostnici hojně požívání obyčejných jahod a tvrdí, že se tím prostřeukem sám dokonale vyléčil.

9. Tajný prostředek proti dně, jež císař Napoleon dru. Radiesn za 24000 franků odkoupil, sestává z bal-samu Mokanského, červené chiny, šafránu, sassasparilly, šalvěje a líhu.

10. Syrová, nepražená káva se v hmoždíři roztluče a odvar z rána na lačný žaludek užívá. Za malou chvíli nastane pot a bolesti uleví.

11. Zatvrzelé pakostničné bolesti mnohdy rychle uleví po koupeli, již mýdlo i sirná játra připojena. Na 4 mázy vody brávají se 4 loty měkkého mýdla a 2 loty sirných jater.

12. Zastaralá dna u 75letého starce vyléčena následovně: Lahvici dobrého vína smíchal s 4 loty rozemleté hořčice černé a když smíšenina několik dní v mírném teplu postála, tekutinu slil a pozvolna využíval. Když z rána na lačný žaludek koflík léku vypil, tak dlouho v posteli zůstal, až se oplačinný pot dostavil. Timto způsobem se dokona vyléčil, ačkoliv po více let pakostnici takořka schromen byl.

13. Bolesti pouze revmatické a z místa na místo přecházející povolí obyčejně, když chorou část těla vždy po 12 hodinách octanem etylnatým (Essigaether) natíráme a nemocného v teple udržíme. Málokdy bude více nežli 5—6krát opětovaného natření zapotřeby.

14. Balsam proti pakostnici obdržíme z 2 dílů dobrého měkkého mýdla, 1 dílu kafru, trochu šafránu a mravenčího líhu, vše se dohromady utře a mastičkou choré části těla potírají.

15. Dobrá samozitná se stejným množstvím vápené vody smíchaná, zmírňuje velmi bolesti a svrbění po pakostnici, když jí nemocný oud natřeme.

D. Prostředky proti revmatickému trhání a bolení vůbec.

1. Chorý oud se čerstvou česanou vlnou, vlněnými pačísy aneb i koudelí zaobalí, nahřeje a pak pytlíčkami obloží, již horkými otrubami jsou naplněni. Jiní k stejnému účeli odporučují kůrky z teplého čerstvého chleba.

Výsledek jest vždy dobrý, když se pot dostaví; pročež i pití odvaru bezového květu prospěje.

2. Doktor Ašerson v Berlíně vychvaluje léčivé účinky jehlice (*Ononis spinosa*) a tvrdí, že se přesvědčil, kterak stařena, delší čas pakostnicí sklíčená, dokona se odvarem tímto vyléčila.

Ostatně se dávno ví, že odvar jehlice hojný moč způsobuje; možno, že právě tímto způsobem i revmatickým bolestem pomáhá, alespoň doktor Ašerson toho dotvrzuje.

3. V jižním Německu se co domácí prostředek proti revmatickým bolestem používá artičok (*Cynara scolimus*), zvláště když choroba z nastuzení pochází.

Lodyhy a vnať artičoková se vytlačí a šťáva s přísadou cukru neb medu užívá. Dorostlým se dává lžíce za dvě hodiny, dětem méně.

Čerstvá šťáva působí nejlépe; není-li však možno jí upotřebit, poslouží i extrakt artičokový, který se v každé lékárně obdrží.

4. Lidé pakostnicí a revmatickými bolestmi sklí-
čeni, značně si uleví, když čas po čase choré oudy
mravenčí lázni posilní. K tomu cíli se veškerý obsah
mraveniště vřelou vodou spaří a tekutina teplá k lázni
upotřebí.

5. Komu to okolnosti dovolují, týž neopomíň Karlo-
vých Varů navštívit; mnozí jináče po dlouhá leta dnou
sklíčeni, tam úlevy a též zdraví opět dosáhli.

28. Lišej kterak se vyhojí.

Nejlépe nám poslouží odvar květu kručinky bar-
vířské (*Genista tinctoria*). Téhož buď z čerstvého, buď
ze sušeného květu 3—4 koflíky z rána na lačný žaludek
vypijeme, obyčejnou však snídání teprv po 1—2 hodi-
nách požíjeme.

Pokud léčení trvá, musíme se kávy, piva, vína,
líhovin vůbec, jakož i příliš mastných a slaných pokrmů
vystříhat, protože by jinak lek zůstal bez účinku.

Lišej nejprvé ještě rozbují, avšak v brzku dokona
uschne.

I obyčejná kručinka (*genista scoparia*) podobně
působí.

Proti lišejům ostatně též prospěje zevně síra v roz-
ličných mastích k tomu cíli upotřebená a sirné lázně.

Jiní doporučují ještě:

1. Odvar řetkové vnati k umývání.
2. Omyvání s vodou otrubovou, vodou mořskou —
s žloutkem a šafránem atd.
3. Mnohdy prospěje opětované umývání slabou vo-
dou mýdelnou.
4. Velmi dobře působí potírání čerstvým mlékem a
čerstvou smetanou, jež necháme na osutině vyschnout.
5. Odvar zelených slupin vlaských ořechů k umývání.
6. Listí lopuchové čili tak zvaný hořký lupen na
lišej příkládaný, zvláště když se z onoho svrchní po-
kožka sloupá, velmi hojivě působí.
7. Angličtí lékařové doporučují potírání čerstvým
bílkem, aneb též aby se lišej houbou, vlažnou vodou

zvlhčenou a opět vytlačenou, ovesnou moukou posypanou pozorně potíral, pak umyl a když uschne, jemným štětcem olejem se namaže.

8. Protože lišej obyčejně z přílišné ostrosti krve pochází, pomůže mnohdy nejlépe pravidelné živobytí a přiměřená potrava, avšak i všelike prostředky krev počišťující nejsou bez účinku.

29. Maso, tak zvané divoké neb vojenské.

Rány divokým masem obrostlé, se velmi nesnadno zacelují; proto bývá nutno toto maso leptavými prostředky odstranit. Nejlépe toho docílíme, vysypávající ránu několikrát denně tlučeným a na prášek rozemnutým kamencem.

30. Mrtvice.

Kdož dle své tělesné povahy mrtvice se obává, protože na příklad častými návaly krve k hlavě trpívá aneb příliš krátký krk má, časté znění v uších, závrať a jiné podobné úkazy na sobě pozoruje, musí přede vším přísné střídmosti hleděti, aby se mrtvice skutečně vystříhal.

Přílišné tělesné i duševní namáhání stejně škodlivo, protože s jedním i druhým nával krve do mozku spojený; zvláště ale bývá nestřídmost v požívání vína, piva a líhovin vůbec obyčejnou příčinou mrtvice.

Nejvíce škodí nestřídmost při večeři, protože se jí nutný odpočinek noční poruší aneb i zamezí, vůbec vše to škodlivo, čímž rozčúlení povstává a pravidelný oběh krve se proměňuje. Když někoho mrtvice ranila, ovšem bez lékařské pomoci se nelze obejít, avšak mnohdy klystýr s přísadou soli kuchyňské postačí ku vzkříšení mrtvicí raněných. Pouštění žilou by se bez lékařské rady i v takových případech díti nemělo, protože mnohdy škodívá.

31. Nastuzení aby neuškodilo.

Člověk jinak zdravý, obyčejně následkům nastuzení předejde, když bez odkladu sklenici čaje neb punše

požije a možno-li se položí. Činnost kožních nervů se pak v brzku zvýší a transspirace obnoví.

Jestli se však po nastuzení kašel, obtíže dýchání, bolení v krku aneb rýma dostavily, nejlépe se položíme několik šálků odvaru bezového květu vypijeme.

Trochu rumu aneb třešňovky i v tomto případě neškodí.

32. Nemoce a choroby oční.

1. Když nám něco do oka padlo, nejlépe jemný papírek na konci navlhčený ku vyndání upotřebíme, protože bolest nepřestane, dokud cizé těleso v oku zůstane.

2. Zapálení očí u nemluvňátek, zvláště novorozenečných, se obyčejně pilným vymýváním očí studenou vodou a pečlivě opěťovanými studenými obkladky vyléčí; u novorozených však nejlépe se s lékařem poradíme, protože z podobných nemocí velmi snadno doživotná choroba očí, ano i slepota povstává.

3. Jiní doporučují čerstvou žemli rozkrájenou a vodou smočenou na zapálené oči položit.

4. Čerstvé mléko s makovicí povařeno, nabude léčivých vlastností a bolesti oční, ku př. když slepením-se víček povstaly, rychle uleví, jakmile lněné klůcky oným mlékem navlhčené na oči přiložíme.

5. Povolka oční se, třebaš již zastarala, roztokem opije, v lékárnách laudanum liquidum nazývaným, rychle a dokonale vyhojí.

Za dvacet neb třicet dní úplně zmizí, když oči dvakráte neb třikráte denně oným roztokem zvlhčujeme.

6. Všeobecně dbejme o to, aby oči přílišným světlem a náhlou změnou barev, světla a stínu se nedráždily, aby pásky na oči přiložené je netlačily a oči vůbec se nezprudily, protože nic oku tak neškodí, jako vlhko s teplem spojené a tlak zevně naň působící.

33. Nemoce mléčných prsních žláz.

1. Zapálení prsních bradavek u mladých děvčat (6—10 let) se vyléčí, když ony vydělanou kůží zaječí neb králičí, srstí k tělu obrácenou, na prsou nosívají.

2. U dorostlých bývá s naduřením prsou též bolest spojena, načez vodnatá tekutina z bradavek vychází. Čerstvý makový olej v takovém případě velmi dobře působí, když se jím za tepla prsa natírají.

3. Zatvrzení prsou u šestinedělek bývá kolikráte nebezpečné, zvláště když od přílišného návalu mléka pochází a dítě ku př. buď nepije, buď příliš málo ssaje.

Tu se mnohdy zánět, prudké bolesti, zimnice a jiné nemoce dostaví; kromě umělého vyssání přebytečného mléka aneb přiložení jiného dítěte, jež více ssaje, nejlépe působí obkladky s odvarem bezového květu a pára z téhož odvaru vystupující, na prsa vedená.

4. Lehčí zapálení a utvrdnutí prsou u kojících se častěji bez patrné příčiny objevují a opět zachází, aniž zvláštní lékařské pomoci zapotřeby, jestliže jen prsa v teple zůstanou. Ostatně též prospěšno, když prsa čerstvým roztopeným máslem častěji mažeme.

K stejnému účeli se odporučuje mastička z čerstvého másla, žlutého vosku, bílého vína a růžové vodičky. Jí se plátěné klůcky natírají a na prsa přikládají.

Jiné vychvalují účinek masti z 2 kvintlíků peruvianského balsamu, 2 kvintlíků arabského klí a 2 lotů růžové vody udělané.

Prospěšně působí též letkvár bezinkový.

5. Mléko z naduřených prsou nejlépe vypravíme, když je teplou vodní párou změkčíme a jemně bradavičky prsty potíráme.

6. Když po odstavení kojícím z prsou mléko prýští a je příliš oslabuje, pomůže obyčejně odvar šalvějový.

7. Jakmile se prsa zapalují, přikládejme na ně kašičku z rozvařeného, ne příliš ostrého mýdla. Za několik hodin bolesti uleví.

8. Obyčejné, na stromech rostoucí lišejníky, tak zvaný stromový mech, se s dobrým pivem provaří a obkladky odvarem smočené za tepla na prsa přikládají.

Tímto prostředkem prý i zatvrdlé otoky změkknou a konečně se rozptýlí.

9. Mnohdy, ku př. když dítě zemře, způsobuje nával mléka matce neb kojné obtíže a bolestné otoky; nejlépe tu po několik dní velmi skrovné potravy požití a slabou dávkou siranu draselnatého aneb hořké soli lebkou stolicí docíliti.

10. Mnozí odporučují kmínku z dobré samožitné dělanou co dobrý prostředek k zapuzení mléka. Jí se totiž prsa omývají.

11. Naproti tomu mléka přibude po dobrém pivu, odvaru fenýklovém, vůbec po živné potravě.

34. Nemoce ústrojí močového.

A. Zástava moče, zaražení močení.

1. U nemocných mnohdy je zaražení moče pouhým následkem ležení a hned uleví, jakmile je posadíme aneb zpříma postavíme.

2. Proti téže nemoci se odporučuje tykvové semeno, rozmačkané a ve vodě na rosol rozvařené. Ráno a večer se vezme asi půl šálku, až močení pravidelné bez všech obtíží nastane.

3. U kojících, zvláště šestinedělek se často močení zastavuje, avšak položíme ubrousek, odvarem heřmánkovým smočený, na rodidla a moč se dostaví.

4. U mužů bývá namočení plodidel do studené vody, vůbec studená lázeň, obyčejně prospěšná.

5. Starší osoby bývají zvláště často touto obtíží sklíčeny; studené obkladky na hlavu aneb takověž umývání hlavy velmi prospěšně působívá a zvláště z rána by se v podobném případě nikdy nemělo opomenouti.

6. Pečená, ještě hořká cibule na rodidla položená, prý též močení usnadňuje.

7. Odvar modráku (chrpy polní) a květoucích kopřiv se též proti zástavě moče užívá, t. j. z rána na lačný žaludek ve skrovných dávkách požívá.

B. Kámen a krušec (Stein und Gries).

1. Zpočátku nemoci prospěje hojně pití selterské vody aneb vůbec kyselek, zvláště když se účinek léčivé vody přiměřenou potravou a teplými lázněmi podporuje.

2. Zkušenost učí, že pití čaje a kávy tvoření-se krušců a kamenů v močovodu zamezuje; v Číně a Žapanu, kdež se odvar čaje velmi obyčejně pívá, jsou podobné nemoce skoro zcela neznámy.

3. Požívání jahod, třešní a zralého ovoce vůbec též prospěje; zvláště prospěšně však působí sladké třešně.

4. Zpočátku, když se ještě krušec neutvořil, avšak již obtíže při močení nastaly, pomůže obyčejně pivo na rozstrouhaný křen vylité a po 12 hodinách užívané. Pije se studené.

Jiní doporučují v podobném případě šťávu z mrkvi vytlačenou, na lačný žaludek po 6—8 lžic užívanou. Ovšem se musí v takovém léčení delší čas, alespoň 3—4 měsíce vytrvat, protože nelze rychlého účinku docílit.

5. Šípková zrnka s vodou vařená poskytují též lék proti kamenu, pokud nemoc v počátku, dosti účinný.

6. U dětí nejlépe rybí tuk (Lebertran) působívá, denně několikrát užívaný.

7. Jiní doporučují odvar sušených listů broskvo-
vých, po němž prý vždy nemoc uleví a pozvolna dokonce zmizí.

8. Též hořké mandle na lačný žaludek 3—4 po-
žívané, prý krušec vyléčí.

9. Dle jiného návodu užívá se odvar listů man-
dlovníka též s dobrým výsledkem.

10. Komu okolnosti dovolují, ten nejlépe pochodí, když Karlové Vary navštíví, na tisíce nemocných se tam již vyléčilo.

11. Co domácí prostředek se doporučuje užívání česneku. Přehršle česneku se na drobno rozkrájí a 8 až 10 dní před novým měsícem v lahvičce dobrou samo-

žitnou polije. Když tato dobře zatknutá na výsluní do nového měsíce postála, užívá se v dávkách asi co sklenice vinná velikých.

Ostatně se může dávka i zvýšit, když toho silnější přirozenost nemocného dovolí aneb požaduje.

12. Roztok sody výborně působí, avšak nejlépe se lékaře poptáme, aby nám přiměřené dávky této soli ustanovil.

Tak zvanou sodovou vodu, též velmi účinnou, si uděláme ze selterské neb bilinské vody, když v lahvičce téže vody kvintlík čisté sody rozpustíme. Denně vypijme pak jednu lahvičci.

13. Olej Harlemský a lék doktorem Loofem vynalezený, můžeme též doporučit.

14. Odvar celíku (*Solidago virga aurea*) prý proti kamenu velmi prospěje.

15. Když bolesti nikterak ulevit nechtějí, mnohdy horké obklady hřbetní dobře působí.

16. Ve střední Asii užívá se proti kamenu a krušci odvar semena krušiny (*Rhamnus frangula*).

35. Nepříjemný zápach dechu.

Mívá rozličné příčiny, nejobyčejněji však pochází od vyžraných zubů, zkaženého žaludku aneb chorobných vypocenin v průdušnici.

1. Pochází-li nepříjemný zápach od vyžraného zubu, musíme ústa pilně vyplakovat a zub pomocí jemného tiskacího papíru hnisu sprostiti. Pak se dutina zubní voskem neb dle návodu zubního lékaře jinače vyplní, a tak další hnisání zamezí. Vyplakování úst kolínskou vodou, pelýnkovcem aneb jinými eterickými vodičkami nepomůže ovšem dokona, avšak na chvíli nepříjemný zápach odstraní.

2. Jestli nepříjemný zápach dechu od zkaženého žaludku pochází, nutno nejdříve přísnou střídmostí v jídle a pití, jakož i třeba dávidly neb prostředky projímavými a hořkými léky žaludek napravit a nepříjemný zápach přestane. Za čas léčení musíme se ma-

sitých a tučných pokrmů, jakož i vůbec všeliké těžko stravitelné potravu zdržovat, protože jinak bez výsledku zůstane.

3. Proti nepříjemnému zápachu dechu od výpotu v průdušnici pocházejícímu, doporučují se pilulky z tlučeného dřevěného uhlí a arabského klí. Ostatně též pilulky z cukru neb tragantu a eterických látek, ku př. oranžového květu neb fialek dělané, prospěšně působívají.

36. Nohy studené.

Lidé slabší tělesné povahy aneb křečemi trpící a slabým žaludkem neb nedokonalým zažíváním sklíčení, často si stěžují na studené nohy a ruce, jež skutečně mnohdy co led studené a vlhké bývají.

Tu nejlépe prospěje přiměřený obuv. Punčochy nechat nosit pouze vlněné a denně je střídají, aby nohy vždy v suchu a teple zůstaly; ostatně prospěšno též korkových podešvic do střevíců neb bot vkládati, protože se jimi noha výborně proti vlhku a zimě ochraňuje, jakož i obuv uvnitř flanelem neb beránkem podšítá, aneb soukená neb plstěná, proti zevnější vlhkosti přezůvky ochráněná, dobře působívá.

Ostatně hled se, kdož takto trpívá, především všeliké nestřídmosti vystříhat a dle možnosti toho dbej, aby mírným pohybáním a přiměřenou potravou slabý žaludek okřepil, protože pokud příčina choroby, t. j. špatné zažívání potrvá, přirozený následek t. j. studené nohy též se nezmění.

Ku docílení lepšího zažití se doporučují všelijaké hořké extrakty a tinktury; odvar zeměžluče na lačný žaludek obyčejně dobře působí, též tinktura z hořkých pomerančů, již před obědem (2 hodiny dříve) asi lžící užijeme a pak trochu dobrého vína vypijeme.

37. Nohy aby chůzi netrpěly.

Zvláště kdož delší chůzi nezvykl, neopomiň každý večer nohy studenou kořalkou neb rumem omývati a

zajisté tak snadno puchýře nedostane, jestli přiměřené obuvi použije. Obuv budiž lehká a ne příliš velká, ni příliš těsná, protože jedno i druhé stejně škodlivé.

Na cestě nejlépe bavlněných punčoch neb lněných onucí upotřebit; vlněné příliš drou a nohy se jimi snadně sprudí a zapotí. Onuce prospěšno lojem napustit, což se denně před východem opakuje.

Jestliže si kdos přece nohu chůzí odřel neb puchýře dostal, vložič na ránu klůcky lojem namazané, a kdyby to neprospělo, omývej ránu vodou Goulardovou či olovnatou. Rány se rychle zacelí, uschnou a pak se může v cestování pokračovat.

38. Nosní vyrostliny či tak zvaný polyp nosový.

Studená čerstvá voda co nejčastěji nosovou dírkou vskaná, obyčejně ku vyléčení postačí; ovšem musí však léčení se stejnou pílí tak dlouho potrvat, až výsledek docílen.

Jiní odporučují šňupání na prášek rozetřených listů máty kočičí.

39. Ochrnutí a ochromení údů.

1. Proti ochrnutí jednotlivých částí těla, požívali již staří lékařové opětované tření vlněnými látkami, zvláště po lázni, kdež nervy kožní citlivější bývají.

2. V Rusku trou ochrnutý oud strouhaným křemem, až se kůže zprudí, zvláště po parní lázni, tam velmi obyčejné.

3. Tamže odporučují též parní lázně z kvasnic. Nemocný se do sudu posadí, tak že pouze hlavou z něj vyniká a na dno sudu se hrnec s kvasnicemi postaví. Do těchto uvrhnou pak žhavé železo, a hustá pára z kvasnic vystupující prý i zatvrzelé ochrnutí pozvolna vyléčí.

4. Mnozí radí plátěný ubrus přes noc do mraveniště zahrabat a pak jím chorý oud ovinouti.

5. Mravenčí lázně, již dříve od nás popsané, též velmi výhodně působí.

6. Sirné lázně již za starověku co nejúčinnivěji prostředek proti ochrnutí oudů prosluly, zvláště když ochrnutí neb zmalátnění přílišným namáháním povstalo aneb následkem poranění jest.

7. Čerstvý odvar telecích nožiček prý též proti ochrnutí pomáhá.

8. Dvakráte neb třikráte za den natírejme chorou část těla smíšeninou mravenčího a kafrového líhu a použijme pilně lázní ze solí a hořčicové mouky aneb teplých lázní s přísadou sirných jater. Opodeldok zevně použit též dobře působí.

9. Tinkturou ze španělských much se chorý oud pilně natírá, až nemoc uleví.

10. Velmi důležitá jest, aby se dle možnosti oslabený oud pohyboval a třel, protože tím právě pozvolna nervová činnost se obnoví.

40. Opařeniny.

Na opařenou část těla přiložme bez odkladu bavlnu neb vatu; jednoduchý týž prostředek obyčejně ku vyléčení postačí a bolesti jím rychle uleví.

Skrovnější opařeniny omývejme líhem kopřivovým aneb přímo kopřiv použijme; rány se pak velmi rychle zahojí.

Jednoduchý a účinnivý prostředek jest olej se solí. Opařenina neb spálenina se olejem potře a pak jemně rozetřenou solí posypá. Obyčejně se ani puchýř neutvoří a bolesti brzo pomínou.

Pečetní vosk náhodou na prsty neb ruku ukápnuvší způsobuje dosti citelnou bolest, avšak když mírně počkáme až pečetní vosk vystydne a pak ho teprv sejmem, nebudeme míti ani puchýře ani červeného fleku za následek.

41. Opilství co nemoc kterak se léčí.

Nejlépe ovšem se léčí opilství dokonalým převratem živobytí, avšak ze zkušeností můžeme přátelům neb příbuzným opilce, kterýž se sám nižádnému léčení po-

drobit nechce, dva prospěšné domácí prostředky odporučiti.

1. Živého úhoře dejme do vhodné nádoby a polijme ho vínem. Když v něm pošel, slíjme víno do láhvi a podejme ho opilci tolik, co sám žádá. Též kořalku možno stejně upotřebit, když je ubožák kořalečník.

2. Jiní odporučují kyseliny vůbec, kyselé nápoje, ku př. limonádu, kyselá jídla atd. Zvláště účinná jest kyselina sirková, tak zvané olium, ovšem tak vodou rozředěná, že se co přísada potravy a nápoje upotřebit může.

42. Otoky a boule kterak se rozptylují.

Tvrdošijné otoky, hlíznaté neb skrofulosní boule čerstvou prýskyřicí, jak z lesních stromů vytěhá, nejlépe se rozptyluje. Smolou (čerstvou) jemné kousky kůže potřeme a tyto na otoky přiložíme.

Velmi účinný flastr si uděláme následovně: Tři přešle čerstvých růžových lupenů s librou zeleného dřevěného oleje povaříme a když tekutina povychladla, všecko dohromady v láhvi měchuřinou přepnuté přes leto se na výsluní uschová. Náplast se vaří teprv na podzim, když řípa dozrála. Tekutina se v železném hrnci opět s růžovým listím zavaří a šťáva čtyř velkých bílých říp připojí. Když se všecko opět $\frac{1}{4}$ hodiny povařilo, přisypáme čtvrt libry minia a z nova k varu zahřejeme. Vaření musí tak dlouho potrvát, až náplast syropovitě zhoustne, na plech kápnut, rosolovitě tuhne a barvu hnědou nabude.

Pak se nechá smíšenina pozvolna vystydnout a tři loty kafru s líhem rozetřené, 3 lžíce oleje olivového a jeden lot peruvianského balsamu připojí, nežli ještě látka vystyдне.

Vše se dokonale promíchá a v zatčených sklenkách k spotřebě uschová. Používá se na jemnou kůži natřený.

43. Oznobeniny.

Oznobíme-li si ruce, nejlépe hned bez odkladu studené vody upotřebíme. Čím častěji ruce studenou, možno-li skoro ledovou vodou umyjeme, tím dokonaleji a rychleji oznobenina se vyléčí a ruce se opětovanou studenou lázní spolu otuží, že tak snadno opět nenastydnou. U nohou můžeme stejný výsledek bez upotřebení studené vody docílit, když hustý roztok klihu truhlářského použijeme. Jím se namrzlá místa za tepla potrou a papírem, též klijem namazaným, zaobalí. Za málo dní bolesti dokona zmizí, papír a klij se pak pozorně teplou vodou sejmou a odstraní.

Stejně prospěšně a jistě působí, rozptýlivý flastr (Emplastrum diachylon). Jím se jemná kůže namaže a pak na oznobeniny přiloží. I když se otevřená rána již byla objevila, pomocí tohoto flastru se rychle zacelí; bolesti ale hned z počátku léčení značně uleví.

Jiní doporučují spařeninu ze zralých a rozmačkaných okůrkových semen, horkou vodou a octem docílenou, již prý, když se vlažná na oznobeninu přikládá, velmi rychle se tato vyléčí.

Balsam proti oznobeninám obdržíme dle následujícího návodu :

V nové nádobě 4 loty čistého vepřového sádla povolna roztopíme a 2 kvintlíky obyčejné lučavky (aqua fortis) připojíme. Vyvinují se páry a bubliny vystupují z počátku dosti rychle ze smíšeniny; když ji však ustavičně skleněným roubíkem na ohni promíchujeme, konečně mírně a bez valu teče. Pak ji vylejeme do škatulky a k spotřebě uschováme.

Protože kyselé, smrduté a dusivé páry se při dělení tohoto balsamu nutně vyvinují, nejlépe učiníme, když k tomu cíli vše buď přímo venku, ku př. na dvoře aneb pod komínem, kde párám odtah si připravíme a vykonáme.

44. Padoucnice.

Velmi účinný prostředek proti padoucnici jest kořen černobýlový (*Artemisiae vulg.*), tak že mnohdy jediná dávka ku dokonalému vyléčení strašné nemoce dostačí.

Kořen černobýlový si na podzim okolo svatého Michala vykopáme, dřevnaté a zkažené částky se odstraní a hnědé šťávnaté vlákno kořenu pozorně v stínu usuší a uschová.

Má-li se pak použít, roztlučeme v pokrytém hmoždíři část suchého kořenu na jemný prášek, a když nemocný pozoruje, že mu nápad padoucnice hrozí, podáme mu asi lžičku prášku v teplém pivě, načež ještě vlažným pivem zapíše a pak se do postele položí.

Za krátkou chvíli bohatý pot nastane a když nemocný opět teplým suchým prádlem zaopatřen, může bez obkladu vstát a obyčejným způsobem se zaměstnávat. Třetího a opět šestého dne se léčení opakuje a jestli si nemocný sám nestřídmostí neuškodí, bývá zcela výsledek uspokojivý.

K tomu cíli nutno však, aby se po několik měsíců všech silných (líhových) nápojů, kyselých nápojů a pokrmů, jakož i potravy příliš mastné, solené a tuhé, zkrátka těžko ztravitelné, dokona zdržel, protože jinak léčení nepomůže.

Ostatně zkušenost učí, že i mnohý jiný prostředek často dobrého výsledku mívá. Tak na příklad mnozí odporučují dávku 2 lžic čistého olivového oleje, do nějž asi lžice jemně utlučeného cukru vmíšeno. I tímto způsobem prý mnohdy již po první dávce nemoc se více nedostavila a jenom když příliš zastaralá bývá, druhé a třetí dávky zapotřeby.

Ostatně vždy ať se padoucnice kterýmkoliv způsobem vyléčila, dobrý výsledek pouze tenkrát se docílil, když nemocný přísnou střídmostí léčení podporoval.

45. Pálení v žaludku, žáha.

Pálení v žaludku, tak zvaná žáha, bývá následkem přeplněného a zkaženého žaludku, protože v takovém pádu příliš ostré a kyselé šťávy žaludek obtěžují. Zralé sušené žaludy na prášek utřené skoro okamžitě a vždy jistě prý působí a dva i nejsilnějšímu muži postačí.

Velmi jistý prostředek proti žáze jest pálená magnésie, již se vždy po 2—3 hodinách malá lžička užívá a vodou zapíje.

Mnohdy i přísná strídmost nepomůže a pálení se obnoví, jakmile čehosi požíjeme. V tomto případě žaludek již tak zeslábnul, že každá potrava těžko stravitelna a nejlépe tu mírně kyselé vody, ku př. bilinské, selterské s rýnským aneb jiným lehkým vínem, ku př. dobrým rakouským neb žernoseckým popíjeme a skrovné, však živné potraviny požíjeme. Dobře působívá též náplast na žaludek vložená aneb pas z vlněné látky, jímž se žaludek proti nastuzení ochraňuje.

Jiní doporučují skořici a mastix ve víně vařený, tak že se odvar ve skrovných dávkách na lačný žaludek požívá aneb smíšeninu 2 kvintlíků svatojanského chleba, kvintlíku křídý a půl kvintlíku muškátu. Vše se dohromady jemně stluče a pak užívá.

46. Paměť kterak sesílí.

Paměť náhle slábnoucí, jest vždy důkazem, že ústrojí tělesné stáří, nemocí neb prostopášným a nestřídmým živobytím utrpělo. Že v takovém pádě nižádné, jakkoliv vychvalované léky nepomohou, soudný čtenář zajisté sám uzná, což se tedy může učinit? Patrně, že nejprve strídmosti hledět nutno a přiměřeným způsobem živobytí mnohdy paměť opět bývalé čilosti a jistoty nabýti může; ze všech jiných prostředků nelze nám však jiného chváliti, nežli studenou vodu.

Kdo slábnutí své paměti spozoroval, nechť denně z rána si hlavu, obličej, krk, prsa a podbřiší, vůbec

možno-li celé tělo čerstvou studničnou vodou umývá a výsledek ho zajisté uspokojí.

Stářím slábnoucí paměť aneb od přirozenosti slabou nelze jinak síliti, nežli rozumným cvičením, kteréž zvláště u mladých lidí s dobrým výsledkem se nemine.

47. Pihy, trudy atd. kterak se zahladí.

Trudy jsou malé bulčičky, kteréž se zvláště u starších osob t. j. od mužského a vůbec dospěléjšího věku v tváři objevují; podobné jim uhry naproti tomu právě v mladosti nejčastěji a nejobyčejněji.

Uhry nejsou nížádnou nemocí, ano spíše znakem úplného zdraví, avšak protože se nikomu nelíbí a malé zamodralé škvvrny zanechávají, každý se rád jich sproštuje.

Neškodný a účinný prostředek jest voda růžová s polovicí líhu aneb dobré samožitné smíšená. Jí se líce pilně umývají a uhry rychle vymizí.

Též voda sirná prý velmi prospěšně působí. Obdržíme ji, když tlučenou síru vřelou vodou polijeme; za 24 hodin jest ku spotřebě hotová.

Tak zvané újedy snadno čistotou vyhladíme, ačkoliv vlastně nikterak neškodí, protože nic jiného nejsou, nežli měchýřky sádlem naplněné.

Trudy mnohdy se tak rozmnoží, že celé částky povrchu tváří ztrudovají čili změdnají; nejobyčejněji nes úplně zrudne, což velmi nehezky vypadá. Zevnější prostředky tu ničeho nepomáhají a pouze změnou živobytí a přísnou střídmostí možno dobrého výsledku dosíci.

Ostatně se proti trudovitosti doporučuje smíšenina tekutého mýdla surmového (asi $\frac{1}{2}$ lotu) s tinkturou kolokvintovou (2 loty). Denně 30—40 kapek v krupovce požitých prý velmi prospěšně působí. Z vlastní zkušenosti ostatně můžeme též prostředek schvalovat.

Proti jiným červeným skvrnám neb plámám na tváři poslouží odvar chrastavce (*Rumex acutus*) na polovici svařený, jímž se fleky umývají až zmizí. Na 4 loty chrastivce vezmou se 2 libry vody dešťové neb říčné; tvrdý voda tak dobře nepůsobí.

Proti pihám se přeróżličné prostředky odporučují a prodávají, avšak proto že skoro obyčejně lákavé a uměle sestavené jmeno škodnou olovnatou sloučeninu skrývá, nemůžeme nikterak vychvalovaných takovýchto prostředků s dobrým svědomím zde podati, nýbrž radíme každému, aby neškodné jináče píhy s trpělivostí podržel, až samy zajdou.

Neškodnou vodičku, jejíž účinek mnohdy dobrý bývá, obdržíme, když benzoe v líhu rozpustíme a roztok do vody vylíšeme. Voda zmléčnatí a když ji ku umývání upotřebíme, obyčejně píhy pozvolna dokonce zmizí.

Kummerfeldovská vychvalovaná vodička proti pihám není nic jiného, nežli voda se sirným květem a kafrem smíšená. Na půl libry měkké vody, nejlépe deštové, vezmeme 1 lot sirného květu a $\frac{1}{6}$ kvintlíku kafru. Prospěje obyčejně a nikterak neškodí.

48. Pysky a ruce aby nepukaly.

Nepříjemné a při tom dosti bolestné pukání kůže na pyskách i rukou zamezíme snadno mastičkou z mišenských jablek. K tomu cíli skrájíme mišenská jablka na drobno a zrnka i částky ohryzku pečlivě vyběřeme a podobně i zrnka z pěkných velkých hrozinek vyběřeme. Pak roztopíme v novém hrnku půl libry čerstvého másla a 4 loty jablek a stejné množství hrozinek připojíme, načež se konečně ještě 4 loty žlutého vosku přidá a smíšenina tak dlouho roztápí i promichuje, až kapka na žhavé uhlí stříknutá neprská. Mastička jest nyní již hotova a když jsme ji skrz klůcek procedili, můžeme ji ku spotřebě uschovat.

Mnozí jí ještě trochu růžové vody přihnětou, čímž účinnivosti přibývá.

Velmi prospěšně působí umývání úst, tváří a rukou čerstvým mlékem, zvláště na večer nežli si uleháme.

Rozpukané ruce namažeme zaječím sádlem a ony se rychle zacelí.

Že nošení rukavic dobře poslouží, netřeba zajisté zvláště dotvrzovat.

Též umývání rukou slabým louhem, ku př. z dřevěného popele, dobře působí, když se hned na to ruce lojem natírají.

49. Pocení škodlivé, zeslabující.

Mnohdy, zvláště po nemoci, bývá zeslabující noční pot přirozeným následkem slabosti; čerstvý, častěji obnovovaný vzduch v ložnici, jakož i přiměřená teplota i vhodné lůžko nejlépe prospějí, protože přílišné horko aneb zaobalení těla nutně k potu vésti musí.

Ostatně odvar šalvějový (kvintlík šalvěje na 16 lotů vody) studený a s dobrým vínem smíchaný též dobře působívá.

Mnohdy pocení dokona přestane, když nemocný, obyčejně v lněné košili spávající, ji svlekne a pouze vlněnou houní neb pokrývkou se zaobalí.

Když se podobný pot na jednotlivé části těla obmezuje, jest to vždy důkaz slabosti a požaduje lékařské pomoci, avšak natírání slaninou i v tomto případě výborně působí a nikdy neškodí.

50. Pocení rukou a nohou.

Mnozí lidé, zvláště v letě, tak silně na rukou se potívají, že se ničeho dotknouti nemohou, aby mastnou potní skvrnu nezanechali. Pot by se mohl ovšem snadno zastavit, avšak náhlé zaražení potu vždy škodívá, pročez mnohem rozumněji o to se postaráme, aby se pot jenom odvedl.

Nejsnáze se odvádí pot k nohám. K tomu cíli si ze starého voskovaného plátna dle potřeby veliké podešvy vystřihneme a je na bosou nohu přiložíme. Pak se, jak obyčejně, punčochy oblečou a po celý den na nohou podrží. Večer budou vlhké, načež je s jinými vyměníme a opět přes noc na nohou podržíme. Za několik týdnů se nepříjemné pocení rukou dokona

ztratí a kdyby tvrdošíjně potrvalo, přece se znamenitě zmenší, až povolna přestane.

Pocení nohou u mnohých lidí jest takořka přirozeno, a když přestane, bývá obyčejně znakem choroby neb nemoci. I v tomto případě svrchu udaný jednoduchý prostředek dostačuje, aby se pot opět obnovil.

Ostatně se proti pocení rukou též častější umývání rukou vlažnou vodou, jakož i ustavičné nošení rukavic odporučuje a zajisté tyto prostředky nikterak neškodí, kdyby i vždycky nepomohly.

51. Polluce.

Polluce čili neobyčejné výlevy neb vykalování noční, mívají ovšem rozličných příčin a dle toho si žádají i rozličných prostředků, avšak skrovné dávky kamence obyčejně prospěšné působí.

Kamenec se na prášek utluče a denně třikrát asi půl lžičky toho prášku s vodou užívá. Ostatně se musí, kdož jimi trpívá, příliš živné potravy, vůbec nestřídmosti varovat a dle potřeby s lékařem se poradit, jak již svrchu uvedeno.

52. Pominutí-se psů čili zběsilost.

Proti strašné této nemoci přemnoho prostředků se zkoušelo a vychvalovalo, avšak nejjistěji se vždy ožen uchrání, kdož, byv nešťastnou náhodou od vzteklého psa pokousán, bez odkladu ránu buď vyříznutím, buď vypálením ku léčení připraví a pak hned lékařské pomoci vyhledá.

Vyříznutím se způsobí prudký výtok krve a jím větší část jedu, mnohdy snad veškerý jed z těla uchází; vypálení právě proto dokonaleji působí, protože se přímo jed zničí a další účinek zamezí, avšak jedno i druhé se musí, jak svrchu podotknuto, bez odkladu státi, protože jed oběhem krve velmi rychle do těla vnikne a jakmile do krve přišel, ani řezání, ani pálení nepomůže.

Nicméně stůjtež zde i jiné prostředky pro účinnost svou vychvalované :

1. Benjamín Kovats, sedmihradský sedlák, udává, že dle starého, v jeho rodině dědičného podání, každého, kdož od vzteklého psa pokousán, snadno a jistě vyléčil, když se k němu o pomoc obrátil. Ze svého léku nedělá tajemství, nýbrž udává jej následovně : 6 kvítků vitodě obecného (*asclepias vincetoxium*) a dva kvítky kůry od braka (*crataegus torminalis*) se s 6 česneky prostřední velikosti v novém hrnci asi 1½ žejdlíkem vody políjí. Po 12 hodinách se puklička přiloží a směsina asi hodinu povaří, načež se procedí a vlažná tekutina užívá. Dorostlý muž bere na lačný žaludek 5 lžic, ženská 4, děti po 3—½ lžíce, dle stáří a síly, a sice zvláště když se již znaky běsnosti objevují.

2. Když se do čerstvé rány trochu královské lučavky nakapá, jed prý se rozruší; i kyselina solná prý dosti dobře působívá. Kdo nižádné kyseliny po ruce nemá, nechť alespoň ránu opětovaně kuchyňskou solí natírá, jí se tok krve rozhojní a tak lékaři práce ulehčí, protože s krví i jed z rány vychází.

3. V květnu vykopané kořání divoké růže, t. j. šípku, se pozorně oloupá, až se spodní červená kůra objeví. Tuto sejmeme a na papíru v mírném horku, nikoliv na výsluní, usušíme a v dobře zatknuté skleněné láhvi v suchu uschováme. Užívá se následovně: Trochu sušené kůry, asi co by se mezi tři prsty sebralo, utlučeme a s lžící jemné pšeničné mouky, 3 žloutky z čerstvých vajec, malou sklenkou čerstvého ořechového oleje a tlučeného muškátu, co by se na špičku od nože vešlo, dokonale promícháme. Ze směsiny uděláme koláčky, které se pozvolna, avšak ne do hněda upekou. Člověk, kterýž byl od vzteklého psa pokousán, musí se 24 hodin postit a pak tento lék požíje.

Ostatně prostředek nepomůže, když se po 9 dnech upotřebí, pročez nejlépe ho bez odkladu použijeme a

ránu do devátého dne otevřenou udržíme, což se pomocí octa a kvasu snadno docílí.

4. Rána se solnou vodou vymývá a nemocný užívá denně 10 gránů tlučeného kořenu rulíkového (Belladonne) v mléce.

5. Zkušenost dokázala, že lidé byvši pokousány do prstu, týž oud si uřízli neb usekli a tak všelikému nebezpečí ušli, protože se rozšíření jedu v těle takovým způsobem dokonale předešlo. Možno-li tedy ránu i s okolím, t. j. až do zdravého masa rychle vyříznouti, zajisté týž prostředek nejlépe poslouží.

6. Vypálení rány žhavým železem, jak již svrchu udáno, velmi dobře působí a nemělo by se nikdy zanedbati, pokud není docela nemožné. Ostatně musí rána po vypálení se otevřená udržet a delší čas v hnisání potrvat, aby se jed dokonale odstranil.

7. Mnozí lékařové odporučují ránu nožem rozšířiti neb rozříznouti a pak studenou vodou vypírati, aby se jed úplně vyplavil.

8. Jistý Šmideskamp vyhojil prý mnohých od vzteklych psů pokousaných osob následujícím způsobem:

Jitrocelu širokolistého (*Plantago latifolia*), obyčejné drchničky polní (*Anagallis arvensis*), svizele obecného (*Galium aparine*), obyčejného černobýlu vezmeme po přehršli a povaříme vše dohromady s holbou piva pozvolna v pokrytém hrnci po 30—40 minut. Odvar se pak skrze plátno procedí, 2 loty dryaku, $\frac{1}{2}$ lotu *Philorium romanum* a $\frac{1}{2}$ lotu tlučeného bobku připojí. Tekutina s opět k ohni přistaví a na polovičku svařená, když vychladla, užívá. Nemocný dostává denně 4—6krátě 5—7 lžic tohoto léku, děti a slabší osoby v poměru méně aneb dle potřeby stejné množství ve více dávkách; vždycky bývá mírné pohybování po 3—4té dávce velmi prospěšné.

Drchaničku si na poli sebere, když semeno dokoná vyžrálo a tobolky pěkně lesklé samy pukají, taktéž od černobýlu nejlépe pouze svršky v květu upotřebit. Jitrocel se může celý, t. j. vnať i kořen sebrati.

Zvláštního způsobu živobyť nemocnému šetřiti netřeba, pouze od vepřoviny se musí zdržovat; avšak ale musí 2 hodiny před i po užívání lačniti, aby se účinnost léku neumenšila.

Rána se rozřízne neb rozšíří a 24 hodin zpryštídlem, potom však obyčejným flastrem pokrýje. Za 12 hodin týž sejmeme a novým nahradíme, jenž uprostřed prostřižen, tak že možno klůcek lékem svrchu udaným zvlhčený přímo na ránu přiložiti. Rána se nesmí před 4 nedělemi zacelit a kdyby se to přece státi mělo, zpryštídly se opět otevře.

Dokud patrná vzteklost neb běsnost se neobjevila, týž prostředek prý vždy velmi dobře působívá; ano vynálezce tvrdí, že vypuknutí nemoci na ráně samé patrné. Dříve nežli se běsnost objeví, trpí nemocný křečí od nejbližšího kloubu, pozvolna s trnutím do těla postupující.

I v tomto případě se účinnost svrchu udaného léku ještě vychvaluje.

Lék se uvaří třikráte tak silný a podává se nemocnému vždy za půl hodiny v dávkách 5—7 lžic velkých. Jestliže křečovité trnutí již před užíváním do těla postoupilo, není více pomoci, jestli však k hlavě pokročilo, možno ještě doufati, kdyby i krk byl již otekl. V tomto případě pomůže pouštění žílou a ovinutí krku šatem do uvedeného léku namočeným.

9. Anglické listy sdělují opět co dobrý prostředek proti běsnosti následující zkušenosti: Rána se dokonale promyje a šarpií, t. j. cupaninou do kyseliny sirkové na koncích namočenou, vyplní. Kyselinou se rána vy-leptá a jed rozruší, třebas se týž prostředek teprv 24 hodin po kousnutí použil.

Rána se ovšem silně zapálí, avšak obyčejné prostředky ku vyhojení dostačí.

10. Dr. Asmus udává co účinný lék tak zvaný Thömerovský prostředek proti běsnosti dle receptu:

Rp. Lapid. cancror. praep.
 Pulv. rad. gentian. rub. aa ʒii
 Boli rubri ʒi.
 Gummi myrrhae ʒβ.
 M. f. pulv. subtiliss. D. S.

Po tři dny z rána na lačný žaludek vždy třikráte na špičku od nože.

53. Prašivina, ohnipara, vředy na hlavě.

1. Vlasy se krátce ostříhají, kůže obkladky z teplého lněného semena změkčí a lupy sejmou, hlava pak častěji sirnou vodou umývá a na večer sirnou mastí natírá.

2. Když se vlasy ostříhaly, namažou se vředy neb kory dřevěným olejem a čerstvým zeleným lupením se obloží. Toto se denně dvakrát obnoví a po 14 dnech bývá obyčejně vše zahojeno.

3. Nejúčinnější prostředek jest bez odporu čistota a častější umývání hlavy vlažnou vodou a mýdlem, první podmínkou zdárného léčení. Z téže příčiny působí lázně, zvláště solné, velmi prospěšně. Okoralé vředy čerstvým máslem neb olejem, vůbec mastnotou změkčíme a pak mastí ze stejného množství vepřového sádla a lípového uhlí z rána namažeme, večer však vlažnou mýdelnou vodou umyjeme.

4. Zatvrzelejší vředy a prašivinu pravou tak snadno nevykořeníme. Tuť se musí vlasy s kůže sejmout, což se nejlépe náplastí smolovou docílí, t. j. plátěným klůčkem, obyčejně ševcovskou smolou napuštěným. Jím se vředy pokrývají a když teplá smola ztuhla, vlasy i vřed strhnou.

Rány takto povstavší, se pak obyčejným způsobem snadno vyléčí.

54. Proležení-se nemocných.

Nemocný se tak snadno neproleží, když mu pod postel nádobu s čerstvou studničnou vodou postavíme a tuto denně obnovíme.

Jestliže se nemocný již proležel, umyjeme proležená místa smíšeninou octa a pálenky, jakož i pěnou z polívky za prvního varu sebranou, což se nejlépe denně třikráte opakuje.

Proti zánětu se upotřebují obkladky z rozmačkané neb strouhané mrkve s přísadou mouky. Též se odporučuje jelenice jirchářsky vydělaná; nemocný na takové pokrývce ležící prý se nikdy neproleží, když tato vždy dobře napnutá zůstává.

Proti proležení slouží též dobře šťáva citronová. Jí se nemocný na hřbetu a zádech, vůbec denně natírá a kdyby se přece proležel, rána cupaninou do kafrového vína namočenou obkládá.

55. Přílišná obtýlnost (tučnost).

Obtýlnost bývá mnohdy skutečnou nemocí. Tělo v tomto případě neobyčejně týje a naduřuje, tak že nepřirozené tvoření-se sádla všeliké bolesti způsobuje a trapnou smrt v zápětí mívá.

V takovém případě vyléčení úplný převrat životí předpokládá, protože obtýlnost právě jím způsobena bývá.

Přiměřené, zpočátku skrovné, avšak později vždy namáhavější pohybování těla zvláště venku v širém vzduchu a vhodná potrava nejlépe působí. Nemocný musí časně ráno vstávat, aby svaly síly nabyly a přílišný tuk se strávil. Nejlépe tedy se buď v zahradě obyčejnou zahradnickou práci, buď jinými podobnými, ku př. soustruhováním a p., ano třebaš štípáním a řezáním dříví zabavuje a tak ustavičně cvičí a pohybuje. Těžká piva, silné nápoje vůbec, tučná a těžko stravitelná jídla zajisté takovému nemocnému svědčiti nemohou; naproti tomu jemu hořké vody, ku př. pilnavská aneb karlovarská a podobné značně ulehčí. Za takového léčení choroba, ač jestli příliš daleko nepokročila aneb snad jinou způsobena nebyla, zajisté uleví a dokona zmizí; kdyby však potrvála, nutno si lékařské pomoci hledati, protože by jinak snadno velmi smutných následků míti mohla.

56. Prostřenky proti bolení hlavy.

Bolení hlavy mívá rozličných příčin.

1. Mnohdy jest následkem přeplněného žaludku, t. j. špatného zažití. Slabé dávidlo i studená voda a mírný pohyb v širém vzduchu obyčejně pomohou.

2. Slabý žaludek bývá též příčinou bolení hlavy. V tomto případě musíme pozvolna přiměřenou potravou, ku př. snadno stravitelnými masitými jídly, dobrým hořkým pivem, vůbec vhodným způsobem živobyť žaludek napravit a bolení hlavy pak samo přestane.

3. Mnohdy pochází bolení hlavy od plnokrevnosti aneb lépe řečeno, od návalu krve k hlavě. Tu třeba především líhových nápojů se vystříhat, jakož i silné, zvláště černé kávy, protože jimi se nával krve do hlavy způsobuje. Nejlépe poslouží studená voda, zvláště z rána hojně pitá a studené lázně.

Bolení hlavy často již uleví, když se vlasy pročesají a hlava častěji studenou vodou omývá.

Jiní odporučují sympatický prostředek: V pátek v určitém hodinu se nehty u nohou a rukou ustříhají, jakož i každý měsíc 3 dny před úplňkem vlasy, načež prý obyčejně bolení hlavy přestane.

4. Hysterické bolení hlavy nepomine, pokud si nemocný neulehne, a možno-li v temné světnici nepospí.

Revmatické bolesti v hlavě mnohdy uleví, když se na rámě zpryštídlo přiloží.

5. Proti bolení hlavy, od nastuzení pocházejícímu, užijeme odvar květu bezového, potem i bolesti v hlavě pomínou.

6. Mnohdy pochází bolení hlavy od větrů a tu doušek kmínky velmi dobře působívá.

7. Někdy pomůže též lázeň na nohy a silné tření nohou drsnou látkou vlněnou.

8. Mnozí odporučují, aby se hlava dobrým rumem umyla a pokud ještě vlhká čepicí pokryla; zvláště bolení hlavy, z rána se dostavující, obyčejně potom uleví,

57. Prostředek proti raku.

1. Žížaly a dešťovky ve stejném množství v dřevěném oleji utopeny se v sklence na výsluní postaví a když toho potřeba, skrz plátěný klůček procedí, a náplast takto udělaná na vřed položí. Jestli nemoc ještě příliš nepokročila, obyčejně uleví.

2. Čerstvá šťáva netřesková též dobře působí a mnozí přímo rozmačkané rostliny upotřebí.

3. Vnitřně užívej nemocný počištějící léky, ku př. syrovátku, jitrocelovou šťávu, odvar řeřichy, routy, routičky apv. Zevně působí výborně směšenina stejné váhy fíků, kvasu a česneku na těsto stlučená a denně čerstvá na ránu přikládána. Kdyby se rak v ústech objevil, naplníme směšeninou škořápku ořeší a tuto na ránu přidržíme, ovšem tak, aby vypuzená tekutina z vředu odtékati mohla.

4. Vytlačené šťávy svízele obecného (*Galium aparine*), od jara do podzimku všude na polích a lukách kvetoucí. dejme denně nemocnému $\frac{1}{2}$ žejdlíka vypít a na ránu přikládejme obkladek vepřovým sádlem a zhuštěným odvarem jmenované rostliny napuštěný. Za čtvrt leta pozvolna nemoc uleví a vřed se pomalu zacelí.

58. Prostředky proti pihovitosti.

Do 2 žejdlíků kozího mléka se vytlačí šťávy z 3 citronů a půl vinné skleničky koňáku přilije, načež se ještě půl libry jemně stlučených hořkých mandlí připojí. Vše to se dokonale promíchá a 24 hodin na teplém místě ponechá, až se mléko srazí. Pak se tekutina skrz plátno procedí a když se $\frac{1}{2}$ lotu pálené bledny (boraxu) přidalo, opět procedí a ku spotřebě uschová. Píhy zajisté pomínou, když se onou tekutinou několikráte umyjeme.

Jiný, též zkušeností potvrzený prostředek, jest voda solná, již si uděláme, když do vřelé říčné neb dešťové vody tolik soli přidáme, co se jí rozpustí.

Studeným roztokem nechť se pihovitý umyje a tekutinu na tváři uschnout nechá. Solnaté částky po vyschnutí zůstavší se utrou, avšak i píhy pominou.

Též umývání petruželovou vodou velmi prospěje. Nejlépe však, ovšem komu píhy příliš protivny, učiní, když se palčivým paprskům slunečním bez ochrany nevystaví, zvláště z jara a na počátku leta, kdež parno nejsnadněji píhy vzbuzuje.

Ostatně jest pihovitost mnohdy přirozená a dědičná a tu tak snadno nižádný prostředek nepomůže. Vychvaluje se účinek polozralého, rozmačkaného ryvízu s trochýtkem sirného mléka smíšeného, zvláště když se smíšeninou tvář na večer potře a z rána kůra teplým mlékem sejme.

Čtyry loty bledny (boraxu) se pozvolna měkkou vodou rozpustí a několik lžic mýdelného líhu připojí. Touto vodičkou se plamy neb píhy několikráte denně namažou a vlažnou vodou umyjí.

Kamenec s bílkem smíšený se v hrnci mírně zahřívá, až v bublinách vystupuje; touto látkou se pak píhy mazají a ony rychle zmizí.

59. Prostředek proti vrhnutí, jízdou vzbuzenému.

Arch pijavého papíru dobrou samozitnou aneb líhem polijeme a složený na žaludek vložíme. Kdyby po cestě papír uschnul, znova jej navlhčíme a tak se snadno obtížného vrhnutí zbavíme.

60. Prostředky proti kurdějím.

Všeobecné kurděje čili skorbut povstává obyčejně od špatné potravy, zvláště na pomoří a v mokřých krajinách a jest vlastně rozmíšení krve čili kalokrevnost. Proti kurdějím se užívají rozličné prostředky:

1. Čistota, teplý přiměřený šat, mírné, avšak cílé pohybování, suchý a teplý vzduch, bodrá mysl i vše, co ji vzbuzuje a udržuje, čerstvá rostlinná potrava, jakož i čerstvá masitá jídla, zkrátka vše prospěje, čím

se krev zlepšuje a čistí, protože se takto příčina nemoci odstraňuje.

2. Kurděje se tak snadno neobjeví, když čas po čase jídla citronovou šťávou připravená aneb limonádu požíváme.

3. Odvar 3 kvintlíků hořčice, 2 lotů medu v libře vody večer před spaním užívaný, způsobuje silné pocení a transpiraci, jež v této nemoci velmi prospěšná.

4. Angličtí námořníci tvrdí, že kouření a žvýkání tabáku proti kurdějím pojišťuje a od nich pomáhá.

5. Kyselé zeleniny a jídla vůbec též prospěšně působí.

6. Komu to možno, pij mírně stará rýnská vína, již kalokrevnssti odporují.

7. Dásně kurdějemi trpívají tak, že nejen se krev z nich vylévá, nýbrž i zuby v nich pevně nedrží. Opětované vymývání úst vínem jalovcovým aneb líhem lžičníkovým velmi prospěšně působí, podobně též mazání dásní růžovým medem s myrhovou essencí smíšeným. Na 3 díly růžového medu vezmeme 1 díl myrhové essence.

Jalovcové víno si uděláme, když tlučený jalovec teplým červeným vínem polijeme (asi 2 loty jalovce na obyčejnou vinnou láhev) a po 48 hodin v mírném teple udržíme.

Ostatně prospěje též užívání octa, jehož se denně asi tři lžíce požijí.

Doktor Blum odporučuje proti kurdějím hořký jetel, křen a šťovík. Přehršli každé této byliny s mázem vody (vše dohromady) svaříme a tekutinu na polovici svařenou denně nemocnému podáme. Za čtrnácte dní, nejdéle za 3 neděle nemoc dokona pomine.

61. Prostředek proti nevolnému močení.

Mimovolné močení, zvláště u dětí v noci se dostavující, jest obyčejně pouze zlovyk a snadno ho zamezíme, když se o to postaráme, aby se dítě v noci ku močení pravidelně zbudilo, jakož i všelikým příči-

nám hojnějšího močení přiměřenou potravou a střídmostí v pití předešlo.

Ostatně též rozumné domluvy, zahanbení aneb i potrestání mnoho prospějí, jestli nevolné močení od škrkavek nepochází aneb skutečnou tělesnou vadou podmíněno nebylo. V takovémže případě ovšem lékařské rady i pomoci zapotřeby.

62. Prostředek proti navní kosti čili pakosti.

1. Přivažme olověnou kulku aneb malou olověnou deštičku na otok tak pevně, jak nám možno vydržet, a v brzku se o dobrém výsledku přesvědčíme.

2. Černé mýdlo tlustě na vydělanou ovčí kůži natřeno též prospěšně působívá, když se pevně na navní kost přiváže.

3. Jestli se navní kost na ruku objevila, prospějí i rukavice z liščí kůže aneb vůbec liščina na otok připevněná.

4. V lékárně si můžeme velmi účinný lék dle následujícího receptu objednat:

Rec. Mercurli vivi gr. viii. tere cum
Terebinth venet. q. s. usque ad Mercurii extinctionem. Ade.
Axung. liporin. ℥iiβ.
Ol. Cerae ℥iii.
Ol. Menth. gtt. x.
M. d. in olla.

Masť tuto upotřebíme vždy před spaním, t. j. vezmeme asi zvice čocky a jí navní kost natřeme. Ráno se pak ono místo vlažnou vodou umyje. Navní kost změkne a pozvolna dokona zmizí.

63. Prostředky proti křečem lýtkovým.

1. Křeče v lýtku, zvláště v noci se dostavují a mnohdy až do stehů se rozšiřují, strašných bolestí způsobují. Velmi dobře působí v takovémže případě potírání lýtek a stehů teplým rumem neb líhem a požívání horkého čaje s rumem. Ostatně jakmile se

křeče objeví, nejlépe z postele vystoupíme a pevně se na nohu postavíme, křeč pak obyčejně uleví. Též pozvolné tření flanelem dobře působívá.

2. Mnozí tvrdí, že křeč okamžitě přestane, když nohou pevně na studené železo, ku př. klíč vstoupíme.

3. Proti křečem prý se pojistíme, když okolo lýtek sirnou niť neb červenou tkanici pevně obvážeme.

4. Ostatně též opodeldok dobře působí, zvláště když se jim lýtka pravidelně před spaním natírají; ano pouhé potřetí slinami též mnohdy prospěje.

5. Výborně působí natírání lýtek líhem hořčicovým, jakož i denně opěťované umývání studenou vodou, zvláště z rána a před spaním.

64. Prostředky zrůstu vlasů napomáhající.

1. Volské nohy drobně rozsekané v novém hrnci po 4 hodiny s vodou povaříme a když odvar vystydnul, mastnotu sebereme. Na to přidáme $\frac{1}{2}$ žejdlíka dobrého vína, trochu loje a sádla a vše dokonale promícháme. Za půl hodiny je pomáda hotova, již pouze trochýtkem voňavého oleje přimícháme a pak ku spotřebě uschováme. Vlasy touto pomádou značně sesílí a vypadání jich se skoro dokona zamezí.

2. Libru čerstvého hovězího morku, lot rozkrájeného muškátového květu, 1 lot hřebíčku, 2 loty kardamomu a lot bobkového listu vpravíme do skleněné lahve, převážeme hrdlo mokrou měchuřinou a propíchneme ji několikrát jehlou, aby vzduch projíti mohl. Lahvici na to postavíme do prostranné nádoby, jejíž dno senem vystláno, aby se lahev přímo dna nedotýkala.

Voda v nádobě se pozvolna ku varu zahřívá a ustavičně nahraňuje, jakmile se vypaří. Po šesti hodinách se nádoba s ohně sejme a obsah skrz plátno procezený v malých sklenkách k spotřebě uschová.

3. Čtvrt libry hovězího morku a tolikéž čistého vepřového sádla se roztopí, procedí a s 2 kvintlíky extraktu chiny smíchá; jemuž dříve 2 loty orauzové vody připojeno. Konečně ještě $1\frac{1}{2}$ lotu mandlového

oleje přidáme a pomáda jest ku spotřebě hotová. Žádáme-li si pomádu vonnou, přimícháme trochu těkavého oleje.

65. Prsní choroby kterak se léčí.

Sedmikráska i s kořenem a květem sebraná se umyje, roztluče a šťáva skrz plátno procezená, cukrem dle potřeby osladí.

Osoby na prsou slabé užívají pak této šťávy z rána na lačný žaludek 1—2 lžíce a kromě toho odvar vnati i květu téže byliny, až prsní choroba uleví a zdraví se navrátí.

66. Prsa bolavá u kojících.

Gdoulová zrna v hmoždíři stlučeme a v lahvičce dobrou samožitnou politá, na výsluní postavíme. Za několik dní jest lék upotřebitelný a ženy před slehnutím po několik týdnů týmže prostředkem prsní bradavičky si potírajíce, zajisté o dobrém výsledku se přesvědčí.

67. Prsní bradavice, chorobné.

Mnohdy bývají bradavky prsní příliš malé a nutno jich zvýšit, aby kojenec potravu nacházel. K tomu cíli se větší duběnky vyhloubí a když v líhu neb kořalce změkly, tímto odvarem pevně na bradavky přivážou. Když uschnou, jinými se vymění, až účel dosažen.

Když se bradavičky přílišným ssáním zapálily, prospějí obkladky z olivového oleje a lupenů bílé lilie dělané.

Podobně též jelení lůj, na jemné plátno natřen, výborně působí.

Jiní odporučují proti zapálení prsou u kojících šťávu netřeskovou aneb i tinkturu arnikovou. K tomu cíli se kousek křídly vyhloubí, arnikou naplní a na prsa přiloží.

Že se ostatně prsa, takovými prostředky léčená, čistou vodou umýti musí, nežli se dítě opět přiloží, zajisté samo sebou patrno.

68. Průjem kterak vyléčit.

Průjem obyčejně bývá následkem na stuzení aneb i nezáživnosti potravy. V každém pádu musíme teplý oděv, zvláště dobré zaopatření nohou a podbřiší odporučovat, protože snadno průjem v nebezpečné nemoce přechází, když se zanedbal.

Méně prospěšně působí vychvalované prostředky vnitřní, protože dle příčiny i léků rozmanitých zapotřeby.

Průjem z nastuzení povstavší, léčme odvarem máty peprné neb vraské, heřmánkovým neb melissovým odvarem, jakož i teplými obkladky na břicho přiloženými. Všelike líhoviny tu zhola škodí a přísně se každý jich vystříhej, protože se jimi průjem zvětšuje.

Pochází-li průjem od nepřiměřené potravy, přecpání žaludku, zkrátka nezažívání, musíme nejprve počištění dávidly podporovat a pouze kdyby se průjem příliš zvětšil, utišujících prostředků používat. Takové jsou: Odvar lněného semena, roztok arabského klí, odvar eibyšu atd. Proti průjmu velmi seslabujícímu upotřebí se kromě klystýrů škrobových, obkladky z chlebové kůrky, červeného vína a hřebíčku na žaludek přikládané a skrovné dávky opije. Ze stejné příčiny, tak zvané Doverské prášky, obyčejně velmi dobře působívají.

Že nemocný, pokud průjem trvá, přísné strídmosti šetřiti musí, samo sebou patrno, protože nestřídmostí všelike vyléčení účinku pozbývá.

Pokud průjem příliš prudký není, prospěje i užívání odvaru ječmenového aneb krupovka, již denně z rána na místě snídaně požití dlužno.

Tvrdošíjný průjem obyčejně se zastaví, když nemocný sušených borůvek (černých jahod) dle potřeby požíval.

Konečně podotýkáme, že mnohdy průjem nikterak neškodí, nýbrž spíše prospívá a že tudíž pokud kolera nehrozí, se zastavením průjmu chvátati netřeba.

69. Rány prachem povstalé.

Zrnka prachu do kůže se vpalujíce, způsobují tmavé skvrny, jež nesnadno zachází. Nejlépe na večer obličej aneb oud prachem popálený plátnem do lněného neb olivového oleje namočeným obalíme a dávku téhož olivového oleje požíjeme. Ráno budou všecka prachová zrnka z kůže vytažená.

70. Rány, vředy, nežity.

Velmi lehké, skrovné rány mnohdy nepřiměřeným způsobem hojení dlouho a bolestně hnisají a mnozí lidé ani nevědí, kterak si počínat, když se dosti nepatrně do prstu řízli.

Rány vůbec ku zahojení úplnou nepohybnost raněného oudu, přiměřené, avšak nikoliv přílišné teplo, čisté a lehké obvazky požadují, jimiž se rána netlačí.

Z toho již patrné, jak nerozumně mnozí si v takovém případě počínají.

1. Ránu musíme nejprvé dokonale vyčistit, neboť cizá tělesa způsobují bolest a překáží zahojení.

2. Povrchním, do masa pouze zasahujícím ranám, netřeba nežli jemných a čistých lněných obvazků, načež se dosti rychle zacelí.

3. Řízneme-li se do prstu, zastavíme krev snadno, když prst tiskacím papírem obvážeme.

4. Hluboko zasahující, vůbec větší rány, požadují lékařské pomoci. Chlazení rány studenou vodou, ledem, možno-li ochlazenou vodou, vždy velmi prospěšno. Zmírňuje bolesti a odporuje zanícení-se rány.

5. Větší rány, zvláště v obličejí, se přilípanou náplastí spojí tak, že kraje rány co nejbližše spojeny; na flastr se pak teprv studené obkladky přikládají.

6. Jednoduchý a účinný prostředek hnisání a zacelení rány ulehčující, jest vlažná voda. Zkušenost do-

kázala, že vlažnou vodou neb vlažným odvarem heřmánkovým smočené plátěné klůcky velmi rychle hojení ran způsobují, aniž jiných flastrů neb mastí zapotřeby.

7. U vředů a nežitů způsobuje mnohdy tvrdost svrchní kůže značné bolesti. Snadnější puknutí pokožky docílíme, když cibuli přeřízneme a v horkém popeli na polo upečenou na vrchol vředu neb nežitu přiložíme.

8. Tlučené lněné semeno a chlebová třídká s vodou rozvařená, dá též kašičku velmi změkšující, již se hnisání vředů neb nežitů značně usnadňuje.

9. Hnisání se urychluje kašičkou z mléka, rozvařené země a medu aneb i tlučených ovesných krup a lněného semena. Kašička se tak horká přikládá, jak ji vydržet možno. Též klovatinový a smolný flastr puknutí vředu ulehčují; mnohdy však přece, zvláště když pokožka na onom místě příliš tvrdá, dozrálý vřed nejlépe proříznutím otevřítí.

10. Zatvrzelé, zastaralé rány, zvláště když až na kost dosahují, žádají si jiného ošetřování.

Přešli jemné čočkové mouky, lžíci řepkového oleje a dvě lžíce piva se s teplou vodou rozmíchají a kašička vždy po 2—3 hodinách z nova na ránu přikládá. Ostatně třeba mírného tepla a zvláště čistoty, protože rány nečistotou nejvíce utrpí.

11. Čerstvé povrchní rány, zvláště na jemnějších, citlivějších místech, ku př. rtech se rychle zacelí, když je jemnou kůžičkou čerstvého vejce pokryjeme. Rána se vyčistí a pak vaječní mázdřička onou stranou, kde na bílek přiléhala, jemně, avšak pevně na ránu přitlačí. Když mázdřička uschne, lpí dostatečně k ráně a tato pak se rychle zahojí.

71. Rýma zaražená.

Záražená rýma mnohdy hlavu velmi zaujme, tak že čilost ducha úplně ustupuje. V tomto případě nejlépe otevřená ústa nad páru z teplého odvaru bezového květu podržíme a výpary do sebe vlokáme.

Rýma obyčejně se spustí aneb bolení hlavy alespoň uleví; kdyby potřeba kázala, léčení se opakuje, až žádaný výsledek dosažen. Že se ostatně pečlivě každého nastuzení varovati dlužno, samo sebou zajisté patrné.

2. Co pojišťující prostředek odporučuje se studená voda. Ji každodenně z rána trochu do nosu vsrkáme, aby nosové nervy se otužily. Nejprvé se běře vlažná, později však pouze čerstvá studená voda.

3. Zaražená rýma, tak jako nastuzení vůbec, parní neb ruskou lázní se rychle vyléčí.

72. Růže.

1. Růži lid obyčejně pouze sympateticky léčí, ku př. křesáním aneb přikládáním modré zástěry atd.

2. Koudel kořennými látkami nakouřená též dobře působívá.

3. Žitná mouka s tlučenou solí smíšená se do pytlíčků nasypá a teplé pytlíčky na růži přikládají.

4. Růží zanícený oud se jemným škrobovým práškem posypá, načež bolesti značně uleví.

5. Růže v tváři se léčí vatou na obličej přikládanou a k odvedení horkosti se slabé dávidlo užije.

6. Mnohdy provází růži lícní puchýře, jež pak nesmíme rozříznutím otevřít, nýbrž pouze propíchnout, aby vodnatá tekutina pozvolna vytekla a sprýstělá místa kůží pokryta zůstala. Pak se obličej maže čerstvou smetanou a rány se brzo zacelí.

73. Slabost oční kterak se léčí.

1. Nasypme trochu tlučeného cukru na žhavé uhlí, držíme do vystupující páry jemný plátěný klůcek a když jí všestranně proniknut, přiložíme ho na večer před spaním na dvě neb čtvero složený na oči, obvazkem ho k nim přidržíme.

2. Též pára z kadidla neb benzoe na žhavé uhlí uvrženého prospěšně na slabé oči působívá.

3. Rozetřeme trochu koňaku (vinného líhu) aneb kolínské vodičky na ruce a nechme výpar na oči pů-

sobit. Též eterická tinktura kozlíková (tint. eteric. Valerianae) slabé oči sílí a okřepuje.

4. Uvařme fík, z nějž seménka vybrána, v mléce a přiložme ho pak ještě teplý, lněným klůckem obalený na oko, načež se opět trochu vinného lihu neb eteru na ruce rozetře a oko nad páry vystupující podrží.

5. Potírání víček očních kolínskou vodou, lihem vinným a kořalkou, vínem rozmarínovým neb růžovým též obyčejně prospěje.

6. Tvrdí se, že šťáva z jara z pořezaných rév vytékající, na slabé oči velmi dobře působí.

7. Tvrdý, suchý žitný chleb se roztluče neb rozstrouhá, do kornoutu nasypá a týž do suché sklenice vloží. Na sklenici aneb do ní nad kornout postavíme hrneček žhavým uhlím naplněný. Horkem se chleb rozrušuje a v sklenici čírá tekutina shuštuje. Touto vodičkou pak denně z rána slabě oko navlhčíme.

8. Studená voda vždy velmi oči sílívá. Jí nabudou oči větší bystrosti a pozbudou přílišné citlivosti, již snadno bolestí a nával krve k očím povstávají.

74. Spaní.

Mnozí lidé nemají dostatečného spaní a bezsennosti bývají pak rozličné choroby v zápětí. Avšak když se spánek pravidelně nedostavuje, musíme ku příčině přihlídnout, protože dle této i prostředků rozličných zapotřeby.

1. Práce a přiměřený pohyb vždy dobře působí, ano můžeme tvrdit, že vždy ku zdravému spánku pomohou, když bezsennost není nemocí způsobená. Ovšem musí též potrava být přiměřená a snadno stravitelná, protože špatné zažívání hlavně zdravému spaní překáží.

2. Studená lázeň na večer před ulehnutím obyčejně dobře působí.

3. Mnohdy třeba spánku ukrátit, aby tím hlubší a výdatnější byl.

4. Silné nápoje, nestřídmost všelikého druhu spaní škodí; nožní lázeň s přísadou soli kuchyňské obyčejně prospěje.

5. Hysterické choroby bývají bezsenností provázeny. Klystýry z odvaru heřmánkového a lněného oleje tu dobře působí.

6. Extrakt či vytaženina lociky zmírňuje oběh krve a utišuje rozčilenost nervové soustavy. Z této příčiny skrovné dávky locikového extraktu prospěšně působívají.

Omamující účinek tohoto extraktu spolu bolesti mírní a proto i tenkrát prospěje, když bezsennost nemocí způsobená.

75. Souchotiny.

Ačkoliv strašná tato nemoc, když pokročila, málo kdy vyléčitelná, podáme přece několik prostředků, jimiž prý se dobrý výsledek docílil:

Nemocný užívej po 4—6 neděl z rána na lačný žaludek na špičku od nože rozstrouhaného křenu s lžičkou medu. Kašel, jež týž prostředek zbuzuje, prý neškodí, pokud není přílišný, ano jím právě prý se plíce posilňují. Za hodinu užívej nemocný opět lžící čistého olivového oleje s tlučeným cukrem smíšeného, načež teprv po 2 hodinách obyčejné potravy požíje.

Za přílišného kašle ovšem nelze křenu s medem užívat, nýbrž pouze olej, jež pak nemocný i na večer před spaním v stejném množství dostane.

Průjem, zimničné rozčilení a jiné podobné mimořádné objevy požadují rady lékařské. Proti souchotinám, pokud se ještě úplně nevyvinuly, doporučuje se šťáva okůrková.

Nejlépe zajisté prospěje mírný pohyb a přiměřená práce, již se plíce i prsa rozšiřují i sesilují.

Takovýmto přiměřeným živobytím, zvláště z mládí úzkoprsost, obyčejně to zárodek souchotin se vyléčí a jestli se tyto skutečně již dostavily, bez vhodného pohybu a cviku těla nižádným lékem se nevyléčí.

Slavný Boerhave předpisuje souchotinářům následující způsob živobytí: Ráno lačným žaludkem mírné vyjíždky, pozvolna další a namahavější; z rána a na večer opěťované potírání celého těla teplým suchým vlněným šatem; časně ulehnutí a ranné vstávání a mléčnou i moučnou lehkou potravu, jakož i zeleniny snadno stravitelné.

Novější lékařové vychvalují účinek výparů dehetových. Nemocný se buď do plynárny odebere a tam dle návodu lékaře párám dehetovým vystaví aneb do ložnice, kde spává, hrneček s dehetem postaví a mírně zahřívá. Pozvolné a hluboké vdychání vzduchu, zvláště s mírným pohybem spojeno, velmi prsa rozšiřuje a zvláště z počátku proti úzkoprsosti prospěje.

Jíní odporučují vdychování vodních pár a aromatický výpar lesů, zvláště špendličích. Mírné pískání flétny, jakož i hlasné čítání též prospěšně působí.

Změna povětří, cestování, zvláště do hor, procházky v čistém horském vzduchu, ovšem přiměřené a ne příliš namahavé, též plíce posilňují.

Čerstvé žloutky s růžovou vodou rozmíchané a teplým mlékem a cukrem užívané se proti úbytém též vychvalují.

Souchotiny se zvláště z počátku přiměřenou mléčnou stravou zastaví a vyléčí; mladý důstojník, souchotinami vysílený, konečně se pouze teplým mlékem a medovými mazancemi živil, až po 5 měsících se dokona uzdravil.

Voda selterská, jakož i jiné kyselky s mlékem neb syrovátkou požívaná, zmírňuje kašel a nemoc vůbec ulehčuje.

Řasa škrobovitá, tak zvaný karaghen, mastnoty vůbec, zvláště čistý rybí tuk jaterní a olivový olej, dobré vyleželé pivo, vůbec všeliká živná potrava vysílení souchotinami způsobenému odporuje, a tudíž pomáhá, pokud žaludek se podobné potravě nezpírá a ji zažívá. Islandský mech, t. j. vlastně lišejník islandský se nejlépe teplým roztokem sody na plátěném šátku

políje a takto spařen, teprv po opětovaném promytí studenou vodou, rozvaří. Hustá, opět procezená látka se z rána a na večer, dle potřeby, vodou rozředěná a cukrem oslazená užívá. Lišejník islandský drží totiž zvláštní hořkou látku, již roztokem sody vytáhneme, nežli se zbytek co lék upotřebí.

Řasa karaghenová se nejlépe v mléce rozvaří a procezenina (skrže sýto) za tepla se požívá.

Dobré pivo s plícníkem, v květu natrhaným, vařeno, poskytne též dobrý lék, jemuž přísada otrub, nejlépe pšeničných a trochu medu ještě více lahodnosti i účinnivosti dodává. Smíšenina se asi půl hodiny vaří, pak procedí a v lahvi k spotřebě uschová. Užívá se studená a v takovém množství, jakéž nemocný požaduje a snese.

Souchotinám předchází mnohdy tvrdošijný kašel, drážděním plic povstalý a nával krve k prsoum způsobující.

V takovém případě ochlazující léky a počišťující prostředky velmi prospívají a často se jimi všemu nebezpečí předejde.

Skrovné dávky sanytru, salmiaku, klovatiny amoniakové, vinný kámen, všeliké kyselky, solné lázně, vůbec vše prospěje, čím se horkost odvádí a tudíž zapálení plic předchází. Oslabující pocení, jež obyčejně souchotiny provází, uleví, když nemocnému prsa, záda i bedra každodenně slaninou potíráme.

Stejnodobě prý se má Decoctum album Sydenhami užívat, až spolupůsobením přiměřené potravy, nemocný sesílí a postup nemoce zastaví.

Dr. Spilsburg uvádí mnohé příklady, kterak se souchotiny takovým léčením za 14—20 dní zastavily a za několik měsíců dokona vyléčily.

76. Spáleniny a opařeniny.

Nejlépe spálený neb opařený oud surovou bavlnou zaobalíme. Skrovné spáleniny neb opařeniny zhojíme

tinkturou kopřivovou. Onu tinkturu dostaneme v každé lékárně, avšak snadno si ji můžeme též sami udělat.

Začátkem června ustříháme svršky kopřiv asi na stopu délky a v hmoždíři je s lihem rozmačkáme. Břečka se pak opět lihem rozředí a skrz plátno protlačí. Tekutinu obdrženou se stejným množstvím lihu smíšenou v lahvičce uschováme. Dobře zatknutá v chladu velmi dlouho vydrží, vlhkem a teplem se však rychle rozrušuje.

Slavný lékař Paracelsus doporučuje co velmi účinnou masť na spáleniny smíšeninu 3 dílů bílku, 1 dílu dřevěného oleje a 1 dílu skalice bílé, dříve úplně usušené a na prášek stlučené. Touto masť se spálenina každou hodinu pomocí útlého štětce potírá a za krátký čas bolest dokona přestane.

Skrovnější opařeniny se též pouhým olejem vyléčí; značnější, olejem a pak jemně tlučenou solí kuchyňskou se potírají.

Pečetní vosk, na prsty neb ruku ukápnuvší, nespůsobí žádných puchýřů, když ho na kůži vystydnout necháme a pak teprv pozvolna sejmeme.

Dr. Ward v Londýně léčí i nejprudší spáleniny pouze moukou, již je posypává a pak jemným plátnem obaluje. Bolest rychle uleví a kdyby se obnovila, opětovanému léčení ustoupí. Nejprudší bolesti uleví, jakmile spáleninu na 3—6 čárek vysoko moukou posypáme.

Hluběji zasahující spáleniny požadují přísadu tlučené kalamíny neb bělí cinkové k mouce, s již se prvé dokonale promíchají než se upotřebí.

Též hustý nátěr arabského klí velmi prospěšně působí, podobně i kolodium. Oba prostředky zamezují přístup vzduchu a tím vyhojení rány značně ulehčují.

77. Suché lámání a revmatické bolesti vůbec.

1. Revmatické bolesti, suché lámání a dna se tak snadno nedostaví, když častěji chřest či špargl a černou kávu požíváme; podobně též odvar čaje a požívání jahod prospěšně působí.

2. Čerstvá šťáva vnati a lodyhy artičoku na polovici svařená se denně 2—3krát na lžici užívá, až bolesti uleví.

3. Zevnější, avšak účinný prostředek jest, směsenina sušených a na prach stlučených aromatických bylin, ku př. máty, devandule, kmínu a heřmánku, již se pytlíčky naplní a na oudy bolestí sklíčené přikládají. Přísada kafru účinnost zvyšuje. Ostatně takové obkladky i proti revmatickému bolení zubů, otokům žlázným, růži i podobným chorobám vůbec, velmi prospívají.

4. Revmatické bolesti, též suché lámání v kříži mnohdy dokona přestane, když si záda neb bolestí sklíčený oud jalovcovým lihem umyjeme. Týž lih obdržíme, když čerstvý zralý jalovec rozmačkáme a dobrou samožitnou polijeme. Za 24 hodin jest upotřebitelný.

5. Mnohdy též prospěje, když trpící oud vlažnou kořalkou, rumem, kolínskou vodou, opodeldokem, tinkturou kafrovou neb mýdlem kafrovým potřeme a voskovaným plátnem neb kůží zaječí obalíme.

6. Čerstvá vlna přímo od stříže též velmi dobře působívá, zvláště když se na noc přiloží.

7. Vlna neb bavlna cukrem, jantarem, jalovcem aneb mastixem nakouřená, bolesti značně umenšuje.

8. Koudelí, tlučeným kolofoniem posypanou a silným lihem politou, trpící oud obalíme a v brzku se o dobrém výsledku přesvědčíme.

9. Šalvěj a rozmarínu v hrnci vřelou vodou spaříme a vystupující páru na trpící oud povedeme. Bolesti rychle uleví, zvláště když ho suchým fianelem pozvolna a mírně potíráme.

10. Ruské neb tak zvané parní lázně výtečně působí, avšak rozumně jich můžeme jenom tenkráté použít, když nižádná jiná choroba neb tělesná vada neodporuje.

Z této příčiny nejlépe se dříve s lékařem poradíme a pak teprv účinného, avšak mnohdy i nebezpečného léčení podnikneme.

Že ostatně častější koupání, teplé parní a studené lázně zvláště prospěšně působí, v tom se veškerí lékařové dokona shodují a zajisté to snadno též nahlídnout, protože čistota jest první podmínkou zdraví vůbec a zvláště nemocím brání, jež nedokonalým průstupem a průdychem skrz pokožní pory povstávají.

78. Svrab.

Svrab povstává nečistotou a nakažením a není vlastně nic jiného, nežli výsledek dráždění kůže, nepatrnými, pouze drobnohledem spatřitelnými živočichy, tak zvanou roztočí svrabní. Zvířátka se roztočím ve starém sýru žijícím velmi podobají a způsobují nesnesitelné svrbění, zvláště v teple a v okloubí. Opětované čistění černým mýdlem, až pokožka pozvolna 2—3krát sejde, ku zahubení roztočí dostačuje, avšak rychleji působí mýdlo se sirným květem aneb sirnými játry smíšené neb rozvařené, jakož i sirná masť, již v každé lékárně dostati lze.

Všeliké jiné prostředky nemůžeme nikterak vychvalovat, protože se jimi lepší výsledek nedocílí a mnohdy špatných následků v zápětí mívají.

79. Škytavka.

Škytavka pochází mnohdy od přílišného smíchu a rozčilení vůbec, někdy však bývá též výsledkem špatného zažití aneb nastuzení. Dle toho se i všelijaké prostředky proti škytavce odporučují.

1. Pozvolně 10—15 loček studené vody vypijeme a škytavka obyčejně přestane. Mezi pitím ovšem nesmíme dýchat, aby jsme opět neškytli.

2. Kvas s kořalkou smíšený se za tepla na plátěný klůcek natře a na žaludek přiloží.

3. Routová šťáva se užívá aneb jí žaludek zevně natírá; též požívání kdoulového letkváře prý dobře působívá.

4. Tvrdošíjná škytavka obyčejně přestane, když buď zmrzlinu či mražené aneb ledové kuličky přiměřené velikosti požíjeme.

5. Jalovec, šípkový květ a máta svažtělá se usuší a roztlukou, smíšenina stejného množství všech tří látek s kvasem v těsto shnete a pomocí lžice se vřelým octem pozvolna rozetře. Husté těsto takto docílené, natřeme na složené plátno a horké na žaludek přiložíme. Obkladek se může opět upotřebit, když ho z novu vřelým octem pokropíme.

80. Škrkavky neb hlísty.

U dětí bývají zvláště dva druhy hlístů příčinou chorobného rozčilení, škrkavky a vlasovky.

Když děti mnoho jedí, tělnatí a nepravidelnou stolicí trpívají, v noci špatně spávají a vzdor bohaté potravy bídně vyhlíží, tuž můžeme právem předpokládat, že je hlísty trápení, zvláště když si též na bolení břicha a svrbění v řitu stěžují.

Všeliká těžká potrava tu škodívá, pročež jim moučná mastná jídla, brambory, černý chléb, sýr a vejce nedáme, nýbrž živnou a snadno zažitelnou potravu, ku př. dobrou polívku, živná masitá jídla, ovšem nikoliv tučná a mírně vína poskytneme.

Když takto přiměřenou potravou tělo sesílí, hlísty zmizí a pojdou.

1. Proti škrkavkám se užívá odvar česneku v mléce, jímž se ony zahubí; jakož i požívání česneku na lačný žaludek.

2. Slanečkový salát s česnekem, solná voda mírně pitá, syrová mrkev a odvar máty peprné prý též výhodně působí.

3. Cicvarové semeno, dětem třeba ocukrované podáno, hlísty zahubí.

4. Polozralé zelené vlaské ořechy roztlučeme a vytlačenou šťávu cukrem oslazenou z rána a na večer co lék podáme. Polovice obyčejného šálku na den postačí.

5. Masť z čerstvé volské žluči, česnekové šťávy a terpentýnového oleje výtečně působí, když se jí břicho okolo pupku namaže.

Vlasovky způsobují nesnesitelné svrbění v koneč-níku a řiti, tak že děti velmi nepokojně spávají a často se probouzí; ostatně mnohdy i kolice podobné bolení břicha čili ujímání.

Zvláště prospěšně působí kromě svrchu udaných prostředků klystýry z vápené vody, sirných jater, kozlí-kového odvaru a pelynku.

Křída na prášek stlučená a s octem smíšená se, pokud ještě šumí, užívá a léčení dle potřeby opakuje.

81. Škrofle či krtice a choroby jimi povstávající.

Krtice neb škrofle se obyčejně u dětí objevují a nezdravou barvou v obličejí, kalným okem, žláznými otoky a břichatěním i obtýlností prozrazují.

1. Proti krtičnatým chorobám nejvíce prospěje čistota, častější teplé lázně, opětované tření těla suchou vlněnou látkou, přiměřený oděv i pohyb a vhodná snadno stravitelná potrava. Že čerstvý vzduch zvláště prospěšný, snadno se každý domyslí. Na proti tomu musíme dě-tem příliš dlouhý spánek a povalování v posteli, jakož i příliš teplý oběv odvyknouti, protože se jimi krtice podporují.

2. V Anglicku a Francii vychvalují účinek teplých vodních pár přímo na krtice vedených. Zvláště zastaralé otoky pry rychle změknu a pominou.

3. Brambory, luštiny, těžký, zvláště čerstvý chleb a mastná jídla, vždy jsou škodlivá.

4. Na místě kávy se odporučuje pakáva z praže-ných žaludů, jakož i pravý jaterní rybí tuk, jehož dítě denně 1—2 lžíce dostává.

Těž sirné lázně a mírně počišťující mineralné vody, ku př. křižovka Marianská, velmi prospějí.

5. Velmi slabým dětem podáme syrup ferri jodati po 5 kapkách 3krátě denně a použijeme spolu posilňu-jících lázní sladových.

82. Tasemnice.

Tasemnice se v celku po řídku v lidském těle nachází a často se nemocný křivě domnívá, že tasemnicí trpí, kdežto mu docela jiná choroba bolesti způsobuje. Pokud se tedy skutečně tasemnice neukázala aneb kousky od ní z těla nevyšly, nejlépe nijaké léčení proti ní nepodniknout, protože snadno škodné býti může. Ostatně prý též nevinné prostředky, ku př. mírně počišťující léky, zralé ovoce, zvláště jahody a maliny tasemnici vyhání, jakož i kyselé zelí a slanečky neb slanečkový salát s česnekem a cibulí. Když se tasemnice objevila, zůstaňme tiše sedět a vyčkejme úplné vyjití; vytáhnout se nedá, protože je pevně přisátá a háčkovitými výrůstky k střevu se přidržuje. Ostatně sebe menší kus v těle pozůstavší, v úplnou tasemnici dorůstá.

Zná se ovšem mnoho účinných, avšak též prudkých prostředků, jimiž se tasemnice vyhání; není ale rádo bez lékařské pomoci použít, právě protože na tělo vůbec silně působí. Ostatně tasemnice pouze tenkrát se pohybuje a bolesti způsobuje, když se jí potravy nedostává aneb jí něco rozdráždilo, tedy hlavně v nemoci vůbec a když nemocný špatně zažívá.

Právě v takovém případě upotřebení prudkých léků proti tasemnici patrně škodit musí, protože se jimi ještě více rozdráždí. Rozumný lékař hledí nejprve dobré zažití způsobit aneb nemoc vyléčit, již se tasemnice vzbouřila, načež tato sama se utiší.

Kdož tedy tasemnicí trpívá, drž se snadno zažitelné potravy a střídmosti vůbec a když tak žaludek sesílil, vezmiž na večer před ulehnutím lžici kapradí na prášek stlučeného se šťávou mrkvovou a ráno opět stejnou dávku téhož léku. Jím se tasemnice usmrtí a pak z těla vyjde. V Egyptě, kdež tasemnice velmi obyčejná, užívají proti ní tři dny po sobě z rána 30 až 40 kapek kamenného oleje a pak počišťující prostředek.

Též terpentýnový olej s medem smíšený se proti tasemnici užívá, 1—2 lžíce na večer.

Velmi účinný lék jest Chabertův olej, jež v každé lékárně dostaneme. Užívá se denně 2—3krát po 5 až 10 kapkách a pozvolna se dávka až na 60 kapek zvýší. Přísadou citronové šťávy nabude lepší chuti při stejné účinnosti.

Jemně, avšak jistě působí kůra granátového kořenu, již 2 loty s librou vody na polovici svaříme a procezenou tekutinu ve půlhodinových lhůtách (vždy 2 lžíce) užíváme.

83. Tasemnice kterak se vyžene.

Doktor Wolfsheim vyhání aneb vlastně usmrcuje tasemnici prostředky dle následujících receptů dělanými;

1. Rec. Pulv. rad. filic. mar. dr. III.

Aq. flor. filiae unc. V.

M. S. Musí se dobře protřepat.

2. Rec. Olli jecoris aselli unc. III.

D. S. dle předpisu.

K těmž léku se prospěšně rybí tuk připojí.

3. Roztok 6—8 lotů hořké soli ve 2 žejdlících vody.

Nemocný vezme z rána na lačný žaludek, polovici mediciny dle 1. receptu dělané a za půl hodiny druhou polovici.

Když opět hodina uplynula, počne olej užívat. Protože týž mnohdy vrhnutí způsobuje, bere se pozvolna vždy po půl hodině asi na lžici s přísadou citronové šťávy.

Po využívání druhého léku musí opět hodina uplynouti, nežli se roztok hořké soli užívá. Týž pije nemocný pozvolna vždy po hodině asi skleničku, pokud z něj kusy tasemnice nevychází.

Že vyléčení jenom tenkrát dokonale, když poslední kousek z těla vyšel, již dříve podotknuto; obyčejně k tomu 10—12 hodin zapotřeby.

Má-li nemocný žízeň, může černou kávu silně slazenou pít; ostatně nejlépe učiní, když se za čas užívání potravy a nápoje zdrží, protože se tím léčení prodlužuje.

Když svrchu udané prostředky dávení způsobily, není radno v léčení pokračovat, nýbrž nejlépe vhodnějším časem se opakuje.

Konečně podotýká dr. Wolfsheim, že před léčením česnek a slanečkový salát velmi dobře působí a že on nikdy svých svrchu udaných prostředků nepodává, pokud z nemocného již před léčením kousky tasemnice nevyšly, t. j. tato v jakémsi chorém stavu se nenachází.

84. Třesení-se rukou.

Studené lázně nejvíce prospějí. Několikrát denně se ruce studenou vodou umyjí a suchým flanelem do tepla otrou. Pozvolna si na studenou vodu zvykneme a v letě můžeme ruce přímo do proudu vody z pumpy vycházející podržet. Třesení rukou pak zajisté pomine.

85. Uštknutí včeli.

1. Medem ránu namažeme a když uschnul z nova čerstvý upotřebíme. Bolest rychle uleví a otok oplaskne. Též mokrá hlína a zevně vůbec prospěšně působí, jakož i mastnota z uší vyňatá. Ovšem ale musíme nejdříve žíhadlo vytáhnouti, protože ustavičně dráždí a otok způsobuje.

2. Nejúčinnější prostředek, jímž bolest nejrychleji pomine, jest voda amoniaková čili čpavková, kterouž vůbec proti jakémukoliv hmyzímu uštknutí právem doporučujeme.

3. Tabák, nejlépe ovšem čerstvý, avšak i obyčejný kuřlavý vodou navlhčený, bolest i otok rychle zmenšuje.

86. Uštknutí vosí.

Všelijaké prostředky otok i bolest značně umenšují:

1. Syrové rozstrouhané brambory v hmoždíři na kašičku rozmělníme a tuto na ránu přiložíme. Jakmile

kašička zteplí, čerstvou se vymění a bolest i otok velmi rychle pomínou, když jsme dříve žíhadlo vytáhli.

2. Jiní vychvalují účinek čerstvé cibule. Ona se na polovici rozřízne a na ránu přiloží; za několik minut prý bolest přestane.

3. Studenou slanou vodou se bolesti značně umenší.

4. Dobrý vinný ocet, citronová šťáva aneb též mléko dobře působí. Plátěný klůček jimi navlhčíme a na ránu přiložíme, a když se zahřeje, čerstvým vyměníme až bolesti uleví.

87. Výhřez pastelinu či konečnicku u dětí.

Výhřez konečnicku bývá u dětí následkem slabosti řitních svalů a obyčejně se svraskajícími prostředky z počátku snadno vyléčí.

K tomu cíli svaříme rozkrájenou dubovou kůru s červeným vínem a použijeme tekutinu ku namáčení obkladků, již se teplé přikládají.

88. Bílý výlev.

Přiměřený pohyb a práce, jakož i střídmost a vystřihání se všeliké prostopášnosti a rozmařilosti jsou jediným lékem této choroby.

Ostatně též denně opěťované omývání plodidel studenou vodou, studené lázně vůbec a zvláště mořské a solné lázně bolesti umenšují a k vyléčení napomáhají. Odvar řebříčkový též prospěje, když se ku omývání plodidel upotřebí, nežli ještě choroba příliš daleko pokročila.

Odvar máty svažštělé mírně užíván, jakož i kuby ve skrovných dávkách též dobře působívají.

89. Vyraženina mědovitá v obličejí.

Mědovitost obličejí nejsnadněji přísnou střídmostí vyléčiti. Kromě toho se používá k umývání tváří směšenina z $\frac{1}{2}$ kvintlíku sirné mléčí, 2 kvintlíků kafrového lihu a 12 lotů růžové vody.

Smíšeninou se na večer zrudlá místa natrou a ráno obličej pečlivě studenou měkkou vodou umyje.

Mnozí odporučují též blednu (borax) asi 1 kvintlík na 16 lotů růžové vody. Tekutinou se plámy na večer a ráno umývají.

90. Vysílenost u mužů, tak zvaná impotence.

Všeliké, mnohdy dosti dryačnický odporučované a vychvalované tajné prostředky buď zhola nic nepomohou aneb z počátku skutečně zdánlivě prospívajíce, drážděním nervové soustavy dokonce škodí a chorobu ještě zvětšují.

Léčení se musí řídit dle příčiny. Obyčejné bývá vymuženost neb vysílenost následek prostopášného živobytí a přílišného požívání radostí vilné lásky. Mnohdy však může i opáčná příčina stejných následků míti a někdy přirozenou vadu, jižto je podmíněná, pouze umělá ruka odvážného a zkušeného lékaře vhodnou operací odstraniti.

Vysílenost obyčejně studené lázně, umývání ploidel a hřbetu studenou vodou, jakož i hojné požívání čerstvé vody značně umění. K tomu ovšem třeba též vhodné lehké a přece živné potrawy, přiměřeného pohybu neb práce a zvláště pořádku u veškerém způsobu živobytí.

Nižádné léčení nemůže tomu pomoci, kdož v střídmosti nesetrvává, nýbrž čas po čase do dřívější prostopášnosti upadá; podobně všeliké lihoviny a lihové nápoje, kouření tabáku, přílišně namáhání a noční bdění nutně škodí a dobrému výsledku léčení překáží.

Pro úplnost uvádíme zde ještě jídla i nápoje, jimž se obyčejně dráždivý účinek připisuje:

1. Houby, cibule, řetkev, hořčice, řípa, kaštany, čokoláda, všeliké koření, vejce, ryby, mlíčí rybí a ústřice.

2. Hořčice francouzská s česnekem.

3. Dobré víno, mírně požito, též prospěje.

4. Hamburská polívka z úhořů. Dělá se ze silné čisté masité polévky, krupovky, petružele, zeleného hrášku, hrušek, rozkrájeného úhoře, moučných kne-dlíků, šalvěje, bazalky, celeru, marjánky, tymiánu, octa a cukru.

Též syrové škrabané maso s všelijakým kořením, octem a česnekem prý velmi posilňuje. Kaviaru se též přičítá účinek dráždivý.

91. Vlasy aby bujně rostly a nepadaly.

Častějším stříháním vlasy nejlépe sesílí a zvláště u dětí by se měly každý měsíc špičky vlasů postřihovat, protože žádný jiný prostředek stejné účinnosti nedokáže.

Všeliké pomády, mastičky a oleje, jimiž se zrůst vlasů obyčejně podporovati mívá, vyjma čistý olej olivový po skrovnu upotřebený, spíše škodějí, než prospějí. Hlavu dětí přílišně nezaopatřujeme, protože silným pocením vlasy ochuraví a pak v brzku vypadávají.

Kdyby nám ale přece vlasy řídly, upotřebíme koňáku (vinného lihu), jimž každodenně na večer téměř namažeme, ovšem tak, aby hlava příliš se nenavlhčila. Jakmile se plešatá místa objevují, dáme si zakrtnělé vlasy obříti a opakujeme to častěji, až kořínky opět sesílí. Ostatně se plešaté místo na večer lněným olejem s čistým, dobře opláknutým máslem smíšeným namaže a hlava čepičkou u vnitř měchuřinou podšitou pokrývá, dokud se vlasy opět nezmohou.

Na místě čepičky ovšem též vlásenka, spodem též měchuřinou opatřená, dobře poslouží.

92. Vodnatelnost.

Vodnatelnost se jeví vodnatým otokem, buď po celém těle pod kůží, buď na prsou neb v dutině břišní.

1. Odvar jalovcový aneb sušený na prášek utlučený jalovec s vinným kamenem vodu z těla odvádí; též letkvář jalovcový dobře působí.

2. Odvar kůry bezového kořenu též na moč žene a prospěje.

3. Velmi účinný lék jest čerstvý křen s pivem užívaný a křenová šťáva s cukrem.

4. Jiní odporučují petružel, šťovík, chmelové výběžky, chřest (špargl) buď v polévce, buď co salát, zvláště z jara.

5. Zevnější prostředek k uléčení vodnatelnosti jest nakuřování jantárem, mastixem, jalovcem a tření těla teplým vlněným šatem.

6. Proti vodnatelnosti břišní prý 3—4krát denně opěťované natírání podbřiší čistým olivovým olejem velmi prospěje a vyvádění moče značně podporuje.

7. Čočku právě tak jako kávu upražíme a semeleme a odvar 2 lotů (asi 4—5 koflíků v celku) nemocnému z rána a na večer podáme.

93. Vole.

1. Doktor Günter léčí volata následovně: Obyčejná čistá mycí houba se spálí a na tři díly houby 2 díly cukru a 1 díl na hnědo sprážených a tlučených skořápek vaječích připojí. Smíšeninu v roztíracím hmoždířku jemně utřeme a z rána a na večer na špičce od nože užíváme. Za 8 dní vole zmizí, v nejhorším pádě ale zajisté, když po 4 týdnech léčení opakujeme. Ostatně prý lék nepomůže, nežli když měsíc ubývá.

2. Heřmánkový květ se usuší, na prášek stluče a s medem v letkvař utře. Z rána na lačný žaludek se asi lžíce užívá a vole zmizí, jestli příliš nezastaralo.

3. Starčekový kořen se solí utřen, dá náplast, jež volata zahání.

4. Pšeničné otruby se sírou a terpentýnem se roztrou a na vole přikládají.

5. Když se vole častěji teplým flanelem potírá a vatýrované nákrčky nosí, jejichž vata se práškem z 1 dílu salmiaku, 4 dílů dubové kůry a stejného množství nehašeného vápna posypala, vole se brzy zmenší a konečně pomine.

6. Smíšenina 1 drachmy jodu a 2 lotů lihu levandulového též dobře působí a vole zahání, když ho jí natíráme. Jiní doporučují masť z 2 lotů růžové pomádky a 1 kvintlíku jodidu draselnatého. Mastí touto se, když měsíc ubývá, vole z rána a na večer potírá a výsledek jest uspokojivý. Pokaždé se vezme masti asi zvice obyčejného malého fasolu.

7. Prospěšně působí též potírání olejem kafrovým, těkavou mastí a kamenným olejem.

94. Vši a muňky.

1. Když se vši, zvláště u nemocných, příliš rozmnožily, pomůže pečlivé čistění vlasů, pročesávání a kartáčování kartáčkem, na nějž trochu anýzového oleje nakapáno.

2. Vlasy se ostřihají a hlava pilně solnou vodou umývá.

3. Též navlhčování hlavy lihem prospěje.

4. Masť z bílého mýdla a sirných jater vši zahubí.

5. Vši oděvní od hlavní rozdílne se vyhubí mastičkou z 2 dílů zeleného mýdla a 2 kvintlů soli.

6. Muňky se čistotou nejlépe zahubí.

95. Zácpa kterak se léčí.

Zácpa u mnohých lidí skoro pravidelně se opakující, všelijaké utrpení způsobuje a nemocím napomáhá.

Obyčejně bývá následkem nepřiměřené potrawy, ku př. těžko stravitelné, domácí, příliš tučné stravy, nakládaného a uzeného masa vůbec, když pohyb těla v patřičném poměru ku požívané potravě nestojí a tudíž tato se dokonale neztráví. Proti zácpě poslouží:

1. Umývání podbřiší, t. j. těla studenou vodou a čerstvá voda co nápoj. Odvar sennesového listí a sušených švestek též skoro vždycky pomůže.

2. Lidé zácpou trpící by měli vždy po jídle švestkového salátu požívat, aby dostali lehčí stolici.

3. Černá, silně slazená káva, mívá též dobrý účinek.

4. Zralé ovoce, zvláště třešně, jablka a vinné hrozny, na lačný žaludek požívané, proti zácpě poslouží.

5. Kozí mléko s medem, jakož i med vůbec ku př. na místě másla na chleb natřený, se též odporučuje.

6. Z obyčejných jídel prospěšně působí kyselé mléko, podmáslí, pečená jablka, kyselé zelí a kapusta.

7. Z jara požívejž, kdo zácpou trpívá, čerstvého listí pampalískového, kmínu, kerblíku, stovíku a čekanky na způsob špenátu připraveného.

8. Jablka v dobrém oleji upečená též prospějí, zvláště když je silnou černou kávou zapijeme.

9. Čerstvý mešt hrozaový i jablečný mírně počišťuje.

10. Kdož zácpou trpí a léku se štítí, požívejž počišťujících medových koláčků. Do 4 lotů medového těsta se 20 gránů jalapového prášku přihněte a koláč, jak obyčejné, upeče. Polovička obyčejné dostačí.

11. Klystýry skoro vždy nejlépe působí. Na místě vlažné vody používá se též mýdlová neb slaná voda, odvar heřmánkový s lněným olejem, odvar otrub, mléko s medem a voda s octem smíchaná.

12. Ostatně hledme, abysme pravidelně na záchod chodili, t. j. pijme z rána sklenici čerstvé vody a pak jděme na stranu, ať si potřebu cítíme, čili nic; obyčejně tak pozvolna pravidelné stolici nabudeme.

13. Mnozí odporučují k stejnému účelu ještě z rána na lačný žaludek kouření cigára neb tabáku vůbec, zvláště tureckého.

96. Zaražený pot nohou.

Pocení-se nohou jest ovšem vůbec velmi nepříjemné, avšak když se pot zarazí, bývá mnohdy příčinou nebezpečných nemocí a bolestí, jimž nelze odpomoci, pokud se pot z novu nedostaví.

K tomu cíli se otruby v troubě neb peci zahřejí a nohy v kbelíku jimi pozvolna až nad lýtka obloží. Otruby musí být tak horké, jak jich jen snéstí možno,

a nohy zůstanou asi půl hodiny v této otrubové lázni, načež se obyčejně pot objeví.

Dobře působí též listí březové. Silně nad uhlím nahřáté se do pytlíku nasypá a nohy doň vstrčí. V tomto případě zůstane nemocný v posteli ležet, až se pot docílí.

Jiní odporučují bílý písek s hořčicovou moukou smíšený. Do suché a horké této lázně se nohy denně několikrát vždy na $\frac{1}{4}$ hodiny postaví, až pot nastane. Vlněné punčochy a elastické přezůvky (z pružného klí neb guta perči) ustavičně nošeny též pot vzbuzují.

Že, když se pot objevil, právě největší opatrnosti zapotřeby, aby se z novu nezarazil, zajisté samo sebou patrno.

97. Záškrt kterak se léčí.

Záškrť tak rychle postupuje, že dosti malé opozdění pomoci s největší nebezpečí spojeno. Lékařská pomoc tu bez odkladu nutná a my zde pouze zkušeností potvrzený domácí prostředek uvedeme, jímž se mnohdy v počátku strašná tato nemoc vyléčí.

Vlněný šátek jalovcem nakouřený se okolo krku ovine a hrdlo častěji odvarem šalvějovým neb bezovým s přísadou octa i medu proplakuje. Proti zapálení hrdla se upotřebí pijavice a když jimi způsobené rány dostatečně vykrvácely, otok se pozvolna teplými obkladky, ku př. kašičkami rozptýlí.

Mnohdy zapálení hrdla neb otok tak zvaných mandlí, t. j. hrdelních žláz se mylně, jakožto záškrť léčívá, avšak v tomto případě dostačí, když nemocný v mírně teplé prostoře zůstane a krk vlažným mléčným odvarem slezu neb bezového květu proplakuje.

Otok zevně patrný nejlépe teplou kašičkou z lněného semena rozptýlíme.

Bezový odvar prospěšněji působí, když se do každého koflíka 2 kapky amoniakové vody přidají.

98. Záškrť jiným způsobem léčený.

Jakmile se první znaky nemoce objevily, obkládá se hrdlo zevně houbou mycí do tak horké vody namočenou, že kůži patrně zprudí, avšak puchýře ještě nezpůsobuje.

Obyčejně kašel uleví a nemoc vůbec za hodinu neb dvě pomine, když se hrdlo pilně odvarem bezovým proplakuje.

Teplé mléko, tak horké, jak ho jen snéstí možno, též prospěje, když se pije a ku proplakování upotřebí.

99. Zhmožděniny a otláčeniny.

Kamenec se utluče a s bílkem nejlépe na cínovém talíři v mastičku rozetře. Jí hmožděniny neb otláčená místa namažeme a modravé skvrny co nejdříve zmizí.

100. Zimnice.

Velmi účinnivý lék obdržíme v každé lékárně dle receptu:

2½	lotů Aloë succotrina,
¼	lotu agaricus,
¼	„ radix rhei,
¼	„ ammoniac,
¼	„ rad. gentianae,
¼	„ Theriac. venitian,
¼	„ Radix Zedoariae,
¼	„ Crocus orient.

Vše dohromady se dobrou samožitnou (asi 2 žejdlíky) políje, dobře zatkne a po 14 dní v mírném teple ponechá, nežli se užívá. Ostatně se týž lék dříve nevezme, nežli když se zimnice po třetí dostavila.

Obyčejně jedna dávka (silná lžice) postačí; málo kdy bude druhé neb třetí zapotřebí.

Jiný jednoduchý lék proti zimnici obdržíme, když čerstvé vejce červeným vínem ve sklenici polijeme a tuto pokryjeme. Víno za 6—8 hodin zmodrá a pak jest

lék hotový. Jakmile nás zimnice napadá, vypijeme víno a tak po třikráte pokročíme.

První dávkou se zimnice zvýší, druhou zmírní a po třetí dokona pomine.

Odvar dobrého chmele z piva a chmele dělaný též mnohdy prospěje.

Ostatně není jistějšího prostředku proti střídavé zimnici, zvláště zatvrzelejší, nad chinin, jež dle návodu lékaře v dávkách od 5—25 gráů užívati třeba, zvláště když zimnice nezdravými výpary močálů povstala.

101. Zimnice kterak se vůbec jeví a léčí.

Střídavá zimnice se v pravidelných lhůtách dostává a zimničním mrazením počnuvší, později horko způsobuje a silným pocením přestává. Močení bývá sporé a moč červený, mnohdy se docela červený kal z něj usazuje.

Proti zimnici možno vlastně jenom v oné době léků používat, když jí netrpíme, za zimničního rozčilení pouze limonáda trochu horko zmenšuje.

Jak již dříve podotknuto, nejlépe pochodíme, když chinin, t. j. siran chininový dle návodu lékařského použijeme, avšak proto přece nebude od místa, když zde některé domácí prostředky uvedeme, jichžto účinnost se též vychvaluje:

1. Přiměřený pohyb a práce zajisté zimnici odporují a před ní ochraňují.

2. Placičky z hořčicové mouky a octu, křen, rozmačkaný česnek a jiná zprudidla horkost odvádí a tak zimnici odporují, protože tu kůže citlivější bývá.

3. Záda se olejem fenyklovým neb heřmánkovým natírají.

4. Silná černá káva se šťávou citronovou obyčejně velmi dobře působí.

5. Nežli se zimnice dostaví, prospěje též sklenka starého silného vína, kořalky neb punše.

6. Kořalka s přísadou několika kapek oleje jalovcového prý též prospívá.

7. Jiní odporučují tenký mléčný odvar máty peprné.
 8. V krajinách, kde nezdravé výpary močálů zimnici způsobují, zvláště z rána za chladnějšího a mlhavitého počasí dobrá kořalka, po skrovnu požívaná, proti zimnici pojišťuje.

9. Bobky tlučené (asi kvintlík 3krát za den) aneb netřesk s octem a solí prý skoro tak působí jako chinin.

10. Lot hořčice s jalovcovou kořalkou užíván aneb smíšenina stejného množství muškátu, kamence a kuchyňské soli obyčejně zimnici zaženou.

11. Tlučené uhlí dřevěné se též odporučuje. Užívá se mezi zimničními nápady v dávkách kvintlíkových vždy po 1—2 hodinách a obyčejně prý 4 loty úplně dostačí.

12. Čtvrtodenní, jak známo, velmi tvrdošíjná zimnice se vyléčila, když nemocný kousek kafru (asi dva kvintlíky) ve vlněném klůcku, ku př. flanelovém pytlíčku na hřbetu na nahém těle nosil. Jím se totiž zvláštní pocit v zádech způsobil, načež se pot dostavil a zimnice pominula.

Protože však zimnice mnohdy jiné nemoce pouze provází aneb jim předchází, není vždy radno, ani možno ji zahnati a sama zmizí, jakmile se příčina odstraní.

102. Zkažený žaludek.

1. Hořké nezralé pomeranče rozkrájíme a ve vhodné nádobě silnou kořalkou polijeme.

Když nádoba, nejlépe dobře zatknutá láhev, 14 dní na výsluní neb v mírně teplé místnosti postála, nabude kořalka tmavočervené barvy a hořké chuti. Na to se tolik dobrého starého vína přileje, mnoho-li kořalky upotřebeno a smíšenina opět tak dlouho v teple se ponechá, až se kal usadí a tekutina vyčistí. Pak ji skrz pijavý papír procedíme a ku spotřebě uschováme. Na místě kořalky můžeme výhodně, avšak s větší výlohou staré silné španělské víno upotřebit. Užívá se v dávkách 1—2 lžic.

2. Účinnivý prostředek obdržíme z

- 3 lotů aloë,
- 1 lotu šafránu,
- $\frac{2}{3}$ lotu rebarbory,
- 2 lotů kořenu andělikového,
- 1 lotu myrhy,
- 3 kvintlíků zázvoru,
- 3 „ hořce (rad. gentian.),
- 2 „ diptamu,
- 2 „ kafru,
- $\frac{1}{2}$ kvintlu mošusu.

Vše se dohromady smíchá a v láhvi lihem políje. Když lahvice po 8 dní na výsluní postála, procedí se a lék hotový k spotřebě uschová. Bere se v dávkách 20—50 kapek na cukru.

3. Zkažený žaludek jeví se mnohdy příliš kyselou šťávou žaludeční, již pálení žáhy povstává.

V tomto případě pomůže obyčejně bílá neb pálená magnésie s cukrovou vodou aneb s vodou vůbec užívaná.

Jiní vychvalují v témže případě účinek páleného korku, t. j. korkové zátky dokonale rozžavené a zuhelněné. Jiné dřevěné uhlí, ku př. lípové má podobný účinek.

4. Zkažený žaludek nejlépe vyléčíme střídmostí a přiměřenou potravou, jakož i studenou vodou, hojně požitou. Ostatně též tinktura pomerančová s přísadou tinct. amar. salin. Halensis dobře působívá.

Do sklenky vína dáme lžičku této tinktury a tak ji užíváme.

5. Když zkažený žaludek dokona trávit nechce a požití i lehké potravý pálení žáky a bolesti způsobuje, musíme zesláblý žaludek pozvolna posilnit, aby opět zažíval. Selterská voda s rýnským neb šampaňským vínem tu dobře poslouží.

103. Znaménka, píhy a podobné skvrny kterak se zahání.

Znaménka, pouze pokožní, snadno lze zahnat neb lépe vyhladit. Namočíme pírkó do kyseliny sirkové a znaménka ostrou touto tekutinou jemně potřeme. Pokožka se scvrkne a sejde a s ní též znaménka. Po opětovaném použití téhož prostředku za 8—14 dní nepozůstane ani stopy bývalého znaménka. Ovšem ale nesmíme zapomenout, že kyselina sirková velmi prudce na tělo působí, protože bychom neopatrným si počínáním strašných bolestí způsobiti mohli. Pozorně ji však bez všelikého nebezpečí upotřebiti možno.

104. Znění v uších.

Proti znění v uších se upotřebí dle okolností všelijaké prostředky.

1. Když zima znění způsobila, upečeme cibuli, již jsme dříve rozpůlili a u vnitřku roztlučenými suchými jádry lískových oříšků naplnili, pak slupku sejmeme a v dobrém sladkém víně rozmačkáme. Protlačená šťáva se pozvolna do uší vkapává až znění přestane.

2. Veliká mravenčí vajíčka (vlastně kukly) s vodičkou z máty vodní rozetřeme, tekutinu skrz klůček protlačíme a jí okolo trpícího ucha namažeme.

3. Mnohdy provází znění v uších zimničná horkost a tu dobře učiníme, když se s lékařem poradíme.

4. Účinnivý prostředek proti revmatickému bolestnému znění v uších jest obyčejný slez. Týž se ve vodě rozvaří a protlačenou kašičkou obuší natírá, až bolest uleví.

5. Dobře působí též smíšenina z 3 dílů otrub, 1 dílu růžového lupení a $\frac{1}{2}$ dílu pelynku ve víně vařená a za tepla k obkladkům upotřebená.

6. Pára z vařícího octa též mnohdy pomůže.

105. Zuby aby dětem snadněji vyrostly.

Hlavní věc jest k změkčování dásní, protože bolesti právě od toho pocházejí, že zub tvrdou dásní těžko

proniká. Dr. Bährens k tomu cíli odporučuje tak zvaný olej z vinného kamene, t. j. čistý potaš na vzduchu roz-
bředlý. Jím se denně několikrátě dásně potrou a stejno-
době odvar heřmánkový s rabarborou aneb manovou
šťávou ve skrovných dávkách užívá.

Za 12 hodin bolesti uleví a zuby poměrně snadno
přicházejí.

106. Zubní prášek.

1. Lot sušeného šalvějového listí se roztluče a skrz
řešýtko neb sýtko proseje a 1 lot na uhlí spálené chle-
bové kůry i 1 kvintlík vinného kamene se týmže množ-
stvím myrhy vše dohromady na prášek rozmělní a pro-
míchá. Týž prášek nejenom zuby zachovává, nýbrž i
dásním velmi prospěje.

2. Dvě lžíce stlučeného uhlí lípového a tolikéž tlu-
čeného puškvorce s trochýtkem (asi na špičku od nože)
vinného kamene a lžičkou tlučené chiný se dokonale
promíchá a jak obyčejně ku čistění zubů a dásní použije.
Uhlí a puškvorec hnilobě a zkáze vůbec odporují, vinným
kamenem se však zuby docela čisté udrží.

107. Zuby kterak se kamenité kory zbaví.

Vinným octem se tato snadno rozpustí a seběře.
K tomu cíli kartáček do octa namočíme a jím pečlivě
dásně i zuby vyčistíme. Všelike pilování naproti tomu
jest zhola škodlivo.

Aby se ale znova kamenitá kůra zubů neobjevila,
musíme je tlučeným dřevěným uhlím pečlivě čistiti.

Když zuby v dásni nedrží a tato často krvácí, upo-
třebíme prospěšně prášku z 4 lotů peruvianské kory,
2 lotů kosatce florentinského, t. j. tak zvaného fialko-
vého kořenu a 6 kvintlíků dračí krve.

Vše se dokonale rozmělní a smíšeninou 1—2krátě
za týden dásně i zuby vyčistí; za nejdéle 14 dní se
dobrý účinek zajisté objeví.

Jiný, též velmi dobrý zubní prášek obdržíme z 2
drachem koulového laku, 4 skrupulí kamence, stejného

množství kořenu kosatce florentinského a myrhy. Vše se opět dokonale rozmělní a přísadou medu v těstíčko přetvoří. Jím se pomocí vhodného kartáčku zuby velmi dobře čistívají.

Mnozí ještě trochu skořice a růžové vody i šalvěje připojují.

108. Žaludek kterak se vhodně posilní.

Tak jako zdravý, dobře zažívající žaludek, takořka první a základní podmínkou pevného a dokonalého zdraví, právě tak nesčíslné choroby a utrpení tím povstávají, že žaludek špatně zažívá. Z této příčiny zajisté nutno k tomu přihlížet, aby se neoslabil a nezkazil.

Kdož tedy dobrý žaludek má, hled ho i podržet a si zachovat.

K tomu cíli vystříhejž se všeliké nestřídmosti, protože právě přecpáním a přílišnou činností žaludeční nervy ochabnou a zažívání se pokazí.

Požívání příliš horkých a na to opět studených jídel neb nápojů nutně škodívá, jakož na proti tomu přiměřená práce a vhodný pohyb i studená voda prospěje.

Že nastuzení, příliš pozdní večere, jídla překořeněná a příliš mastná neb vůbec těžko stravitelná nutně uškodí, zajisté samo sebou patrné, kdežto častější omývání žaludku a podbřiší studenou vodou, teplý a počasí přiměřený oděv, dostatečný spánek a odpočinek, vhodné střídání potravy, zkrátka rozumně upravený způsob živobytí velmi dobře působí.

Kdož naproti tomu slabostí žaludku trpívá, přihlídní nejprvé ku příčině, dle níž se jedině léčení řídití může a musí.

Mnohdy žaludek pouze proto špatně zažívá, že se dříve přecpal a tudíž po přílišné činnosti ochábnul.

Sklenice dobrého vína, přílišná střídmost, pití studené vody a přiměřené pohybování-se, ku př. procházky neb projíždky zajisté rychle pomohou, jestliže jiná choroba se k první nepřidružila.

Špatné zažívání co následek těžko ztravitelné potravy se léčí hlavně hladem a pak postupně lehkou potravou a dobrým sladkým ku př. španělským neb uherským vínem ve skrovných dávkách požívaným.

Těž hořké žaludkové essence, jež v každé lékárně dostati možno, mnohdy prospějí, avšak první krok ku uzdravení jest vždy střídmost a přiměřené živobytí. U osob tělnatých a vůbec silnějších hlad velmi dobře působí. Když v takovém případě 2—3 dny pouze polévku požíváme a vodu pijeme, zajisté se obyčejně chuť k jídlu navrátí a žaludek napraví.

Nastuzením osláblý žaludek kromě střídmosti a vhodné potravy ještě odvarem máty svařené neb heřmánku a teplem se léčívá; všeliké lihoviny, essence a též víno obyčejně škodívají, pokud se dostatečný pot neobjevil a nastuzení nepřemohlo.

Osoby stavem neb zaměstnáním ku přílišnému sezení nucené, obyčejně pozvolna špatněji zažívají a slabost žaludku takto povstavší, čilým pohybováním těla, chladnými neb studenými lázněmi, tělocvikem, vůbec takovými prostředky se léčívá, jimiž se pohyb krve zrychluje a soustava nervová vůbec zpružuje.

Že ostatně duševní rozpoložení rozhodného účinku na zažívání skutečně má, nelze pochybovat a tak jako boдрá mysl zažívání usnadňuje a zrychluje, právě tak smutek, zármutek a utrpení vůbec je ztěžuje a žaludek oslabuje.

109. Životní elixir čili prostředek ku prodloužení života.

Z pozůstalých papírů faráře, kterýž v 95. roku svého stáří mrtvicí raněn (následkem uleknutí) zemřel, sdělujeme recept životního elixíru, jemuž on sám trvalé své zdraví připisoval.

Z jeho zápisků dále patrně, že i příbuzným a přátelům týž lék v rozličných nemocích poskytoval a obyčejně s dobrým výsledkem.

Ku zachování zdraví a čilosti i síly ve vysokém stáří užívá se denně 6—8 kapek na lačný žaludek. Sešlejší neb slabší osoby berou na místě denní dávky jednou za týden lžičku téhož elixíru se stejným prospěchem.

Dělá se z

2	lotů aloë,
$\frac{1}{4}$	lotu cicvarového semena
$\frac{1}{2}$	„ hořce,
$\frac{1}{4}$	„ rabarbory,
$\frac{1}{3}$	„ šafránu,
$\frac{3}{4}$	„ dryaku.

Vše se na prášek rozmělní a silnou kořalkou, nejlépe vinnou, tak zvaným koňakem polije a v zatknuté lahvi na výsluní neb do teplé místnosti vůbec postaví.

Za 8 dní se může již upotřebit. Otvor lahve se může velmi dobře měchuřinou přepnout a tato pevně přivázat.

110. Žluté fleky neb plámy tak zvané jaterní.

1. Dle Hufelanda se tyto plámy zapudějí nejlépe silným roztokem boraxu neb bledny. Půl kvintlíku boraxu se v dvou lotech růžové vody rozpustí a roztokem plámy potírají. Velmi rychle zmizí, jestliže následkem špatného zažívání neb žlučnosti nepovstaly; v takovém případě však ovšem třeba lékařské pomoci.

2. Půl lotu páleného bílého paroží se dobrým bílým vínem polije a roztokem plámy denně dvakrát neb třikrát natírají.

3. Dva loty bílé čemeřice drobně zkrájené se dobrou samožitnou políjí a v lahvi na výsluní postaví. Za 8 dní jest tinktura upotřebitelná. Jí se houba neb klůček smočí a touto plámy mazají, až pomínou.

Když se totiž tinkturou potřely, pozvolna je dlaní do sucha vymneme. Plámy se sevrknou a konečně setrou i sejdou.

Obyčejně dostačí 2kráté neb 3kráté opakované upotřebení tinktury k úplnému vyhlazení.

111. Žloutenka.

Žloutenice povstává tím, že žluč do krve se vyhla. Obyčejně ovšem sama od sebe bez dalších následků zájde, avšak rozličné prostředky se proti ní doporučují.

Někteří lékařové radí užívání čerstvé šťávy okůrkové a tvrdí, že žloutenka rychle pomine, když nemocný denně několik šálků této šťávy užívá.

Ostatně se zvláště účinnost tak zvaných sympatických prostředků vychvaluje. Tak ku př. brý prospěje, když nemocný, kdykoliv toho potřeba káže, na kus plátna moč pouští a týž na vzduchu usušen, vždy opět stejně použije. Plátno sežloutne a nemoc se stratí.

Jiné léky proti žloutenici si uděláme následovně: Půl drubé libry tlučeného ovsa se v 12 žejdlících vody tak dlouho vaří, až se polovice tekutiny vykourí. Ku zbytku se přidá lot sanytru a 12 lotů cukru, tekutina znovu k varu zahřeje a pak na 24 hodin do chladného sklepu postaví. Čistý lék se pozvolna co nápoj používá, až nemoc pomine.

Že syrový žloutek skoro vždy prospěšně působí, četnými příklady dokázáno.

Dva neb tři syrové žloutky se z rána na lačný žaludek požijí a cukrovou vodou zapijí.

Též selterská neb bilinská voda, vůbec kyselky, mívají dobrý výsledek; teplé lázně a jemné tření těla, zvláště v okolí jater též prospívá.

Ochranné prostředky

při náhlém nebezpečí života.

I. O zdánlivé smrti a kterak se rozličně objevuje.

1. U novorozeňátek.

Mnohdy dítě zdánlivě mrtvo na svět přijde a přece rychlou pomocí lékařskou aneb babičskou vůbec snadno se zotaví a vzkřísí. Protože bez toho při porodu takovéto pomoci po ruce bývá, nebudeme zde slov šířiti, pouze to podotýkajíce, že obyčejně puštění žílou pomůže. K tomu cíli se pupeční žíla po přestřížení hned nezáváže, nýbrž teprv když dítě trochu krve ztratilo, načež se studenou vodou dokona zotaví.

2. Zdánlivá smrt utopením.

Kdož se utopil, vlastně zemřel udušením čili mrtvicí, kteráž z nedostatku vzduchu povstala. Skutečné vniknutí vody do průdušnic a jí způsobené zalknutí asi velmi zřídka nastane a mrtvice může naproti tomu náhle se objevit, když ku př. člověk silně zahřát neb zapocen studenou vodou se neprozřetelně po jednou silně ochladil. Týž výsledek mívá často i neprozřetelné koupání a skákání do studené vody, když žaludek přeplněn, krev přílišným požitím lihovin rozjařena, zvláště u osob, jež přirozeně ku mrtvici nakloněny jsou.

Z toho patrno, že utopení zdánlivou smrt obyčejně nejdříve a pak teprv skutečné bezživotí způsobuje a tudíž vždy rádno vše podniknout, čímž by se v těle utopence opět dřímající život probudil, pokud příliš

dlouhá lhůta naději nezničuje, že by takovéto pokusy zdaru míti mohly.

Kterak máme však utopenců křísit?

Jakmile se nešťastník z vody vytáhl, vložme ho na vhodné lůžko, vysvlečme a na několik sekund zvolna ho ústy dolů naklonivše, aby voda z úst a hrdla vytekla, pilně jej po celém těle suchým šatem otírejme a čas po čase silně do úst mu vdychněme.

Též tření chodidel a hrudí zvláště důlku srdečního a potírání těla lihem kafrovým dosti prospěšně působívá. Třením se musí vůbec životní činnost zevně zbu-
zovat a vdychováním u vnitř plíce ku nové činnosti křísit, až se výsledek — možno-li vůbec jakéhosi dosíci — objeví.

Ostatně držíme za hlavní pravidlo, že mnohdy mdloba čili zdánlivá smrt teprv po delším namáhání ustoupí a nespustíme se tak snadno naděje. Možno-li vnitřních léků použití, poslouží nám dobře teplý odvar některého obyčejného domácího kořeného prostředku ku př. máty, heřmánku a pod. s trochýtkem vína neb eteru smíšený.

Proti ochlazením způsobené mrtvici ovšem přede vším lékařské pomoci zapotřeby, protože pouze rychlé puštění žílou prospěje.

3. Zdánlivá smrt oběšením, škrcením a udušením, vůbec způsobená.

Obyčejně se člověk proto udusí, že hrdlo zevnější silou svíráno vzduch nepropouští; ostatně též stlačení hrdelních žil spolupůsobí, protože jimi pak krev z hlavy a mozku odcházeti nemůže a tepnicemi ustavičně se ještě do nich vhání. Krev v mozku se nahromadíví způsobuje však mrtvici. Proto se obyčejně tvrdívá, že smrt mrtvicí a tato co následek škrcení, dušení neb oběšení nastupuje.

U oběsence rozhoduje poloha oprátky neb provazu. Svírá-li též hrdlo nad tak zvaným ohryzkem, způsobuje

hlavně stlačení žil a mrtvici, pod ohryzkem působí bezprostředně na průdušnici. Udušení nedychatelnými plyny bývá obyčejně spolu též pravé otrávení krve a nespadá nikterak v tuto kategorii. Zdali možno oběšence neb udušence vůbec vzkřísit, závisí na mnoho okolnostech. Zvláště rozhodují:

1. Rychlost pomoci, protože jinak vždy mrtvice následuje.

2. Šířka ohrátky neb provazu, protože širší méně svírá a na průdušnici působí.

3. Náklonnost k mrtvici; krevnatý člověk totiž ovšem snadněji mrtvici podlehne nežli jiný.

Kterak ale máme oběšenců křísiti?

Nejprvé ovšem třeba provaz aneb cokoli volnému dýchání překáží odstranit. Proto si v témže ohledu popílíme a nešťastníka co nejrychleji též všech těsně přiléhajících částí oděvu sprostíme. Za pěkného počasí dějiž se křisení venku, v širé prostoře na volném vzduchu, jinak v prostranné, mírně teplé a průvanné místnosti. Pak se mu pustí žílou, aby se krev z mozku odvedla a úplné mrtvici předešlo, zvláště když obličej naduřený a zsinálý ku mrtvici poukazuje aneb nám snad známo, že se nešťastník před oběšením ve zvláštním rozčílení, ku př. pitím silných uápojů nacházel.

Jestliže krev skutečně, třebas nejdříve velmi zvolna téci započne, dáme mu dále klystýr z vody a soli a třeme nohy i stehna ostrým kartáčem, aby se proudění krve podporovalo.

Na to se oběšenci nosové dírky zadrží a do úst silně a opětovaně dýchá, až se jeho plíce ku nové činnosti povzbudí a život znova objeví.

Může-li konečně již něčeho požití, podejme mu trochu thé s octem neb citronovou šťávou, později odvar heřmánkový s hofmanskými kapkami.

4. Zdánlivá smrt škodnými plyny způsobená.

Jak již podotknuto, nespůsobují škodlivé plyny pouze udušení, nýbrž obyčejně skutečně otravují, t. j.

na krev přímo co jed působí. Mnohdy totiž člověk vdy-
cháním dosti skrovného množství škodného plynu se
omámí a do mdloby upadne, z níž se více neprobudí,
jestli rychlé pomoci nedostane. Někdy je v takovém
případě i dýchání méně volné, mnohdy však nikoliv a
tím nebezpečí větší, protože se neprozrazuje.

Jindy ovšem vdychaný plyn též krev rozkládá neb
otravuje, avšak teprv když v takovém množství vzduchu
přimíchán, že též dýchání obtížno, t. j. obyčejně otrá-
vení, omámení a udušení se provází.

Jak svrchu udáno, působí ku př. kysličník uhelnatý
t. j. plyn, jenž povstává, když uhlí za skrovného pří-
stupu vzduchu nedokonale shořuje; příklad druhého spů-
sobu nám poskytuje kyselina uhličitá, jež se na př. při
kvašení meštu neb mladinky vyvinuje.

Jiné škodné plyny působí přímo na dýchací ústrojí,
spůsobují křečovitě sevření prsou, plynání krve a za-
lknutí, opět jinými se pouze dýchání zastavuje, t. j. ony
nejsou s to kyslík nahraditi a jednoduše udušení čili
mrtvici způsobují. Dle toho musí být ovšem křísení pra-
rozličné a obyčejně lékařské pomoci bez odkladu za-
potřeby.

Přihlídněmež tedy nejdříve ku rozličným příčinám,
pro které se vzduch ve prostorách uzavřených kazívá.
Stává se to hlavně:

1. Rozkladem zvířecích látek vůbec, hnitím zvíře-
cích výkalů a t. d. Sem spadá též zkáza vzduchu vý-
parem životním a dýcháním, když ku př. v prostoroře pří-
liš skrovné a nedosti průvanné větší množství lidí nebo
zvířat směstnáno.

Vzduch se v témže případě kyslíku zbavuje a ky-
selinou uhličitou, vodní párou a amoniakalickými výpary
i jinými vývodinami hniloby přesycuje.

Podobně se vzduch kazí též hnilobou mrtvol v kryp-
tách, jakož i v nemocnicích, pokud nejsou dostatečně
průvanné.

2. Kvašením povstává jak svrchu řečeno kyselina
uhličitá, nedychatelný, nehořlavý a vzduchu u větším

množství přimíchán, též otravující plyn, jímž se prostory, kde se kvašení děje, více méně naplňují, jestliže se silným průvanem neodvádí.

Kyselina uhličitá jest o polovici těžší nežli vzduch a tvoří proto blíže půdy více méně mocnou vrstvu, kdežto hořejší ji mnohem méně obsahují.

Též při kynutí těsta, ku př. chleba, kysání zelí a okurek a hoření i hnití se vyvinuje. Chceme-li ostatně náš sklep před nahromaděním tohoto plynu pojistiti, kromě dostatečného průvanu dobře nám též vápno neb vápenná mleč poslouží, kdekoliv ku př. v koutě ve sklepě chované vápno též plyn pohlcuje, s ním se spojuje.

Do prostor podobných, kde kyselinu uhličitou předpokládat nutno, nechodme bez světla, a jakmile pozorujeme, že svíčka temně hoří neb dokona, zvláště blíže půdy, zhasne, rychle vyjděme a teprv po dokonalém provětrání se navratme; jinak by jsme náhle omámeni snadno neprozřetelnost i smrtí zaplatili.

3. Příjemná avšak omamující vůně mnohých květin bývá zvláště v noci mnohdy příčinou nervosního rozčilení, silného hlavy bolení ano i nemocí. Za pravidlo tedy služ, že květiny silné vůně alespoň na večer z ložnic vyneseme.

4. O strašném účinku kysličníku uhelnatého, jenž se z uhlí vyvinuje, když toto za nedostatečného přístupu vzduchu zvolna tlí, svrchu již promluveno. Každoročně neprozřetelné upotřebení dřevěného a kameného uhlí v hrncích a uhelnících aneb neopatrné, příliš brzké zavírání klíče v kamnech mnoho obětí požaduje a přece by jednoduchá opatrnost ku zamezení všelikých nehod postačila, protože při dostatečném vzduchu nikdy se též nebezpečný plyn neutvoří.

5. Mnohdy povstává podobné nebezpečí též obyčejným svítiplynem. Dejme tomu, na př. že jsme neopatrně kohoutek plynovodní dokonale neotčili aneb rouroví kdes štěrbinou plynu vyproudit dává a snadno pochopíme, že prostora uzavřená, do níž plyn uchází, v brzku smíšeninou vzduchu a plynu naplněna bude.

Týž vzduch ale nejenom udusuje, nýbrž snadno shořuje a vybuchne. Velmi často podobným způsobem již požáry povstaly a plynové výbuchy dosti zhusta ve větších městech značných škod způsobují. A však i v kamenouhelných dolech, v hlubinách podzemních se uhlovodík t. j. plyn, obyčejnému svítiplynu ve mnohých ohledech podobný, mnohdy nahromadí a neopatrnému horníku nejen udušením, nýbrž i spálením a zasypáním hrozívá. Se vzduchem smíchán totiž snadno se zapaluje a strašně vybuchne. Jakýmkoliv způsobem vzduch dychatelnosti pozbyl a kterýmkoliv plynem člověk buď omráčen, buď udušen byl, vždy třeba nejdříve ho z oné místnosti, kde se nehoda přihodila, vynésti a čerstvého mu vzduchu poskytnouti. K tomu ovšem nemožno přikročit, pokud ona místnost škodného vzduchu není zproštěna a tudíž opět přístupnou se nestala. Nejlépe tedy dvěře, okna a t. d., zkrátka všechny průduchy do kořan otevřeme, aby průvan škodný plyn odvedl.

K stejnému účelu doporučují mnozí, aby se tam buď prach zapálil, buď hořící sláma do oné prostory uvrhnula. Teplo způsobuje průvan, t. j. zahráté plyny vystupují vzbůru a čerstvý vzduch je nahradí.

Staré studně, nepřístupné jámy na hnůj a výkaly, kanály a t. d. nejsnadněji čerstvého vzduchu nabudou, když do nich dostatečné množství vařící vody nalijeme; parou se plyny vypudí a čerstvému vzduchu přístupu opatří. Jiní vychvalují ku stejnému účeli roztok chlorového kali neb natronu, chlorovou vodu aneb mleč z chlorového vápna.

Jakmile ku nešťastníku přístup opatřen, vejdiž silný, zdravý muž, dříve si ústa smíšeninou octa a pálenky vypláknuv, s šátkem do octu namočeným před ústy do oné prostory aneb se do ní spustiž, jestli toho potřeba požaduje, aby udušeného co nejdříve z nebezpečného ovzduší vynesl. Vždy bude při tom velmi prospěšno onomu, kdož se na vysvobození druhého odvážil, provaz okolo těla ovázati, aby se v čas potřeby též vytáhnouti mohl, kdyby ku př. škodlivými plyny omráčen k zemi

sklesnout měl. Když se vynešení neb vytažení šťastně povedlo, přikročíme bez odkladu ku vlastnímu kříšení.

Udušený se na lůžko uloží tak, že hlava trochu výše leží nežli ostatní tělo, pak se vysvlekne co možná studenou vodou polívá.

Hlava, zvláště spánky a čelo se vodou s octem smíšenou umývají, dle potřeby též led na hlavu přikládá a okončiny střídavě studenou vodou polívají a vlněným šatem do sucha otírají.

Rychle přivolaný lékař sám nejlépe vše dále nařídí i obstará. Odyčejně bude krve pustit zapotřeby, aby se nával ku hlavě a prsoum umírnil, mnohdy třeba i opětovaně a však nelze vždy stejně pokročit.

Ku povzbuzení plicní činnosti se zkaže ný vzduch z plic pomocí měchu neb dmychadla vytáhne a pak čistý vzduch aneb dle možnosti pouhý kyslík do plic vhání.

Omráčení a zdánlivé udušení sirovodíkem, ku př. smrdutým vzduchem z kanálů povstalé, požaduje směšeninou vzduchu a chloru, aby se tímto působení sirovodíku přerušilo a týž sám rozrušil.

Stejnodobě se upotřebují klystýry ze směšeninou vody a octu aneb ze slané vody, zevně však zprýštidla, ku př. těsto hořčicové, náplast z křenu, horké obkladky vůbec, zvláště do týlu, srdečního důlku a na lýtka.

Jak mile se život navrácí a nemocný polyká, podá se mu dávidlo, jímž se nejenom žaludek vyčistí, nýbrž i nutná reakce nervové soustavy vzbuzuje.

Udušení neb omráčení plynem svítivým neb kysličníkem uhelnatým požaduje co nejrychleji pomoci lékařské.

5. O zdánlivé smrti zmrzlých.

Tak jako přílišné horko, i přílišná zima neb trvalý mráz škodně na tělo působí a životní funkce či úkony mění neb zamezí.

Zvláště snadno zmrzne člověk: 1. za suché zimy a prudkého větru, 2. po nestřídmém požití lihových

nápojů, a 3. když se dostatečně nepohybuje, protože právě pohyb oběh krve zrychluje a životní teplo zvětšuje.

Musíme-li tedy za třeskavé zimy pěšky cestovat, zaopatřme se pečlivě, zvláště jestli vítr účinek zimy zvětšuje, namažme se na těle zvláště na okončinách teplým olejem a postarejme se přede vším o dokonalé zaobalení nohou. Po cestě se mírně a však dosti rychle pohybujeme a kdyby nás mdloba neb spánek napadl, vši mocí se ku rychlejší chůzi vzmužujeme, neboť toto spaní předchází smrti.

V takovém případě chraňme se nestřídmého pití zvláště pálenky, protože lihoviny z počátku zdánlivě osvěžující a životní teplo zvyšující, velmi rychlé ochabnutí způsobují a proto právě škodí a nebezpečí zblížují.

Oproti tomu prospěje teplé pivo, polívka, vůbec dobrá a silná potrava, mírné požívání lihovin a horká káva. Jestliže však nic méně zimou příliš křehneme a slábneme, několik doušků dobrého silného vína, též loček rumu neb kousiček kafru výborně poslouží; — ovšem jak svrchu řečeno tak, aby lihový nápoj nepřevládal a přílišné rozčílení neb dokona opilost nezpůsobil.

Škodné působení zimy na lidské tělo jeví se nejdříve pocitem trnutí v údech; po kůži zvláště okončin pocitem tak zvaného běhání mravenců, později bolestí dosti palčivou. protože pozvolna krev do vrchních vrstev více nevniká a buňky i cévy křehnou i tuhnou. Krev, nemohouc jako jindy úplným oběhem tělo projíti, proudí ku srdci, plicím, vnitřnostem vůbec a zvláště ku mozku, tak že tyto části těla pozvolna se jí přeplní. Tu nelze více si stěžovat na bolestný pocit na povrchu těla, nýbrž týž dokona přestává, údy tuhnou, dýchání jest obtížné, nosové dírky mrznou, v uších zní a konečně je hlava tak zaujatá, že ospalost, bezvládí a smrtelná mdloba následuje.

V téže právě ale mnohdy dosti dlouho lidé potrvávali a předce ještě snažnou a rozumnou péčí zachráněni byli.

Kterak máme si ale v podobném případě počínati?

Protože všecky měkké části těla úplně zkřehnou, musí se přede vším při přinešení neb převezení k tomu přiblížit, aby se neporouchaly, jelikož zmrzlé se tak snadno ulomí, jako jiná tvrdá a křehká látka vůbec. Za druhé nesmí zmrzlý člověk přímo do tepla se přenést, protože náhlý přechod velmi zhoubně působí; obyčejně pak zánět následuje a jestliže i někdy smrt ne-následuje, vždy jednotlivé údy utrpí neb dokona se odejmouti musí.

Aby se prvnímu vyhovělo, zmrzlého do sena neb slámy, aneb možno-li nejlépe do sněhu uložíme a tak na saních domů odvezeme.

Tam ho opět sněhem pokryjeme a týž jak se pozvolna roztápí, novým nahražujeme, až se pocit, pohyblivost a jiné znaky života opět navrací.

To se musí však v netopené průvanné světnici dít, aby náhlým převratem oborového tepla trpící se neusmrtil.

Skráně a čelisti se kromě sněhem též kořalkou a kafrovým lihem umývají.

Jakmile se ústa otevřítí mohou, vdychuje se zmrzlému opětovaně a silně vzduch do prsou, aby se plíce ku nové činnosti povzbudily.

Ostré voňavky slouží ku povzbuzení nervové činnosti vůbec, tak ku př. kyselina octová, rozetřená cibule, křen, kořčice neb hořčicový olej a p. v.

Jestli toho potřeba žádá, rozumný lékař též krev pustí, ač to bez jeho rady spíše škodlivo, leda by se patrné znaky objevily, že krev ku hlavě a plicím přílišně proudí, kdež pak se ovšem otáletí nesmí, aby se mrtvici předešlo. Může-li konečně obživlý opět polykat, podejme mu z počátku studené a pak vlažné vody, trochu thé s octem neb citronovou šťávou, teplou polívku neb teplého piva.

Teprv když veškeré tyto prostředky se použily a ubohý opět úplně rozkřehnul, přeneseme neb převedeme jej do teplé světnice a do postele ho položíme, aby se dokona zotavil.

6. Zdánlivá smrt co následek blesku.

Blesk působí jakožto silná elektrická jiskra hlavně dvojm způsobem na tělo lidské škodlivě. Zaprvé se totiž nervovou soustavou jakož nejlepším u těla vodičem svádí a spolu mocně na ní působí, tak že omráčení aneb úplné přerušeni nervové činnosti, t. j. nervová mrtvice následuje.

Za druhé však způsobuje blesk též místní rány a pohromy, spálením neb prorazením tkaniva povstávající a v místnostech uzavřených ještě tím nebezpečným se stává, že se jim ze vzduchu lučebným spojením se jeho částek, t. j. kyslíku a dusíku červeně dusivé páry utvoří tak zvaný nadkysličník dusičitý.

Obydlí naše můžeme ovšem bleskovodem proti blesku pojistit a však mnohdy přece bude prospěšno si připomenout, čím se blesk vůbec přitahuje a tak nebezpečí zvyšuje.

Zastíhne-li nás bouřka v širém poli, netraťme mysle, neběžme a nezapoťme se zbytečně, nýbrž hledme mírně rychlým krokem ochranného krovu dosíci. Jestlize ve voze sedíme, dbejmež o to, aby se koně nezplašili a k tomu cíli jestli toho třeba zastavme a hlavy jim černým šatem zahalme, aby blesků neviděli. Jinak ovšem můžeme beze strachu dále jeti, když totiž se na koně lze spolehnouti a však prudkou jízdou se blesk přitahuje, protože se koně silně zapotí a vystupující pára tak jako kouř dobrým vodičem je. Že stromy, zvláště vysoké, košaté a o samotě stojící často bleskem trpějí dávno známo; — nestavme se tedy nikdy pod takový strom, nýbrž raději až na kůži promokněme, jestli nelze jinde se ukryti. V pokoji neb jiné uzavřené místnosti

sedněme si mírně za stůl daleko od oken a kamen aneb jiných věcí, jež obyčejně blesk přitahují.

Kterak se ale mají bleskem omráčení křísit?

V uzavřené místnosti bleskem omráčený se musí bez odkladu na průvětří vynésti a pak rychle všechny prostředky použití, jimiž se oběh krve a dychání osvěžuje.

K tomu cíli se omráčenému vzduch neb dle okolností čistý kyslík do plic vhání aneb vdychuje, tělo pak zevně vodou s octem smíšenou aneb slabou chlorovou vodou omývá a pak do sucha otírá.

Pouštění krve obyčejně neprospěje a bývá zcela zbytečné, leč by lékař dle zvláštních úkazů nutnost jeho uznal; oproti tomu buňky na prsou a v týlu sázené mnohdy prospěšně působily.

Hlavní věcí zůstane, aby se zevnějšími prostředky oběh krve obnovil. K tomu cíli se polívá hlava vodou co možná studenou a celé tělo všelijakými ostrými látkami potírá, ku př. tinkturou ze španělských mušek. Pilné kartáčování, zvláště chodidel, jakož i klystýry z octové aneb slané vody též prospěšně působí. Ostatně obyčejně se bleskem omráčení jenom velmi zvolna zotavují a velmi často po delší čas ještě částečným ochromením trpívají.

Lid, nemaje vždy prostředků ku kříšení hned po ruce, zahrabává omráčeného až k prsoum do země, tvrdě, že tak za několik hodin se také zotaví.

II. Náhlé nebezpečí života vůbec; zvláště otrávení.

Náhlé nebezpečí života nastává vždy, když do těla našeho cokoliv vnikne, čímž se pravidelné úkony jednotlivých hlavnějších částí zvláště však plic, srdce a jiných vnitřností zastavují neb ruší. Tak může na příklad dychání dosti skrovnými tělísky do průdušnice vniklými velmi rychle ustáti a člověk se zalkne. Promluvmež tedy nejdříve o takovémto náhlém nebezpečí zalknutí se.

Příčinou bývají všeliké látky neopatrným dýcháním, zvláště však, když se při jídle nepozorně mluvení a polykání ustavičně střídá, částky neb drobty jídla do průdušnice vnikající. Vše, cokoli polkneme, přechází zvláštním můstkem t. j. přes blánitý sval, kterýž se v okamžiku nad otvorem průdušnice rozestírá do požeráku a tudíž zajisté patrně, že ačkoliv týž sval takováka mimovolně pracuje, předce když stejnodobě i mluvit chceme a vůlí naň působíme, nedostatečně se rozepne neb dříve svírá nežli prospěšně, a pak vniknou polykané drobty do průdušnice. Že dosti skrovňoučké tělísko tam vnikší štkavý kašel způsobuje, t. j. ustavičně průdušnici dráždí, až se proudem vzduchu z plic vycházejícím vyvrhne, zajisté všem známo, a však právě tím nastává nebezpečí zalknutí se, protože křečovitý kašel plíce svírá a však opět nerozprostraňuje.

Dle velikosti tvaru a místa až kam takové drobty, kůstky a t. d., aneb vůbec cizá tělesa do průdušnic vnikla, rozličně působí a všelijakého opatření neb léčení vyžadují.

Kyselé neb ostré tekutiny do průdušnice vniklé, tak jako když nám při pití pouze jak se říká zaskočilo, mírným pitím čisté neb cukrové vody, polykáním měkkých, soust, ku př. chleba, knedlíků a pod. se odstraní, podobně když nám menší a nikoliv tvrdé neb ostrohranné částky jídla zaskočily.

Mnohdy i u lidu oblíbené bouchání do zad neb šňupání tabáku, vůbec kýchadla dobře prospějí, protože s kýcháním i silný vývod vzduchu spojený.

Kůstky zvláště větší, ostrohranné, ku př. rybí ostiny a pod. látky tak jako větší tělesa, jimiž se dýchání zamezuje, požadují rychlé pomoci lékařské, protože se mnohdy pouze těžkou a nebezpečnou operací vyjmouti dají.

Hlouběji do průdušnice neb dokonce do nadplicních větví jejich vniklá tělesa, ku př. mnohdy broky, když rána průdušnici zasáhla, snadno zanícení průduš-

nicové blány a jí nebezpečné nemoci, ano mnohdy po delší lhůtě zánět a rychlou smrt způsobují.

Jestliže nemožno jich dosíci, všeliká péče lékařská a domácí ošetřování jen k tomu směřuje, aby se přiměřeným střídáním způsobem živobytí, častějším počištěním a jestliže třeba pouštěním krve aneb pijavicemi naduření a zanícení trpící části průdušnice předešlo. Z téže příčiny musí se nemocný všeho rozčílení varovat, jen mírně pohybovat, a prudkého smíchu se vystříhat.

Slizké nápoje a jídla, ku př. krupovka prospěšně působí, tak jako vdychání vodních par, ovšem že jen vlažných a čas po čase mírný prostředek pro dávení.

Kdo hltavě jí, může též jinak do nebezpečí upadnouti, t. j. když buď příliš velké kusy tvrdých látek polkne aneb z nepozornosti ostré těleso pozdře, kteréž do vnitřní stěny požeráku se zabodnuvší všelijaké zlé následky způsobuje.

Když se větší sousto neb tvrdá jakási látka v požeráku zpříčí, tlačí na jeho stěny, tyto naběhnou krví, oběh krve se vůbec ruší a krev v hlavě a mozku zadržuje, protože z vnitřka krku působící tlak ovšem na žíly krční podobně působí jako zevnější, t. j. udušuje.

Vnitřní tlak v požeráku působí však též na průdušnici, čímž bezprostředně dušení nastane. Jestliže polknuté a v požeráku utkvělé těleso ostrohranné způsobuje prudké bolesti, krvotok, křečovité se svírání požeráku a bolestné mimovolné polykání neb vrhnutí, jímž si příroda sama pomáhá, a konečně nebezpečné zanícení. Mnohdy pro nepřirozené zúžení se požeráku podobné zalknutí dosti nepatrnými sousty povstává; obyčejně však pouze tenkrát skutečně nebezpečno, když tvrdost a tvar tělesa rychlému spolknutí odporují.

Nejhlavnější tu podmínkou spásy, aby se bez odkladu co v požeráku uvázlo buď do žaludku stlačilo buď horem vytáhlo.

Ku prvému účelu používají se ovšem všeliké umělé nástroje, avšak okrouhlý prut kostičový obyčejně zcela postačuje. Na konec se kousek houby upevní a tímto

přístrojem do požeráku vpraveným ono uvázlé těleso možno-li to do žaludku stlačí.

Netřeba zajisté podotýkat, že taková pomoc lékaři přísluší a že jenom v čas nutné pomoci sami se toho odvážíme; když totiž jiné snadněji upotřebitelné prostředky bez výsledku zůstaly a náhlé udušení hrozí. Menší, třeba špičkou neb bolestně do požeráku vniknuvší tělesa obyčejně tím do žaludku vpravíme, když trpícímu pevné kaše, knedlíku neb měkkého chleba, tvrdých vajec a t. d., to jest jídel poskytneme, jež onu látku obalí a sebou odvedou.

Ostatně kdyby vše neprospělo, hledejmež pomoci zkušeného lékaře, jemuž také jedině možno buď pomoci zvláštních přístrojů věc, která v požeráku uvázla, vytáhnouti, aneb jináče pomoci.

2. Náhlé nebezpečí života otrávením povstalé.

Látky, jinak neškodné, a však nikoliv stravitelné působí škodlivě, když se ve příliš velkém množství do žaludku dostanou a tak můžeme tvrdit, že vlastně jenom to neškodí, co se pravidelně stráví a k obživě těla spotřebuje.

Věci nestravitelné, ku př. kaménky, peníze a t. d. zvláště u dětí snadno do žaludku přichází a ačkoliv obyčejně nebezpečí skrovné, předce když bolení, naduření břicha a podobné výjevy tomu nasvělčují, že se něco takového stalo, mírně počišťující léky, ku př. olej ricinový ve skrovných dávkách (1—2 lžičky) prospěšně působí, protože se žaludek a střeva nepřirozeného tlaku rychleji sprošťují.

Jestli se domníváme, že dítě ostré věci, ku př. kousky skla neb snad špendlík či jehlu spolknulo, podáme mu mléka, oleje, krupovky, kaše, t. j. prostředků slizných a zahalujících a jestli s jistotou víme, že měděnou neb jináče jedovatou kovovou látku nepozřely, trochu limonády.

Kyselinou se totiž kovové špičky otupí, avšak právě proto týž prostředek jen u železa a ocele upotřebitelný, jichžto roztok neškodí, nikoliv ale u měděných a jiných, jejichžto roztok jedovatý jest. Neztravitelná tělesa působí však v těle předce jen tlakem a nikoliv co jedy, ony přirozeným úkonům ovšem částečně překáží a však pokud jich mnoho do těla nevniklo, nikoliv život prudce neruší, t. j. neotravují.

Jest ale mnoho látek již ve skrovných dávkách jedovatých, jimiž se totiž život prudce a násilně přeruší.

Takové jedy působí buď přímo na nervy, t. j. omdlují aneb na krev již rozrušují aneb konečně jeden i druhý účinek mívají v zápětí. Dle toho se obvyčejně rozlišují: a) narkotické, t. j. na nervy působící, a b) ostré jedy, již nejprvé krev rozkládají aneb organismus vůbec ruší a rozežírají.

Jsouť ovšem též jedy, již beze škody se požijí a však ranou do krve vnikající rychle usmrcují; o těchto však zde nebudeme slova šířiti, spokojující se o těch promluvit, již žaludkem otravují.

Kterak si máme však počínati, abysme co nejdříve otrávenému přispěli?

Nejdříve hledmež, aby se jed co nejrychleji a co nejúplněji vypravil. Obvyčejně se bez toho dávení a často i průjem dostaví, a však mírná dávidla velmi prospěšně působívají.

Prudké bolesti žaludkové, křečovité nucení ku dávení, vrhnutí, náhlá žízeň, strašné bolení břicha, bodání a píchání v střevách a pálení v požeráku bývají obvyčejně symptomy neb znaky otrávení nějakým ostrým jedem.

Tu prospěje nejvíce hojné požívání slizkých odvarů, ku př. krup neb sága a salepu, jakož i vlažné mléko, voda s olejem neb máslem, též bílek s vlažnou vodou (10—12 bílků na máz vody), konečně i hojné pití vlažné vody vůbec.

Jí se dávení podporuje a slizkými látkami působení jedu zvolňuje a částečně zastavuje, pravé léčení ovšem bez odkladu lékařskou pomoc vyžaduje a svrchu udané prostředky nemají jiného účelu, nežli aby se příliš rychlému otrávení předešlo. Proti ostrým jedům se dle okolnosti a dle rozdílů jedů samých rozličné protijedy upotřebují, jichžto účinek však jenom tenkrátě uspokojivý bývá, když se dosti časné podají.

Nejobyčejnější a spolu nejstrašnější ostrý jed minerální jest tak zvaný utrejch čili bílý arsenik, a však též ostatní látky utrejchovité jsou strašné jedy.

Jestliže se kdo utrejchem otrávil, prospějí mu ještě nejvíce dávidla, aby se jed dosti těžko rozpustný z těla odvedl a pak hydrat oxidu železitého; a však protože utrejch do oběhu krve žaludkem vnikší ve velmi skrovné dávce usmrcuje, málo kdy bez okamžité pomoci lékařské ostatní prostředky prospějí. Dobře působí též bílek s mlékem, slabý roztok mýdla, t. j. vlažná mýdlová voda vápená.

Proti helu a jiným mědnatým jedům poslouží nejlépe vlažná voda s bílkem rozmíchaná; týž prostředek též upotřebíme, když se otrávení rtuťnatými látkami přihodilo, ku př. tak zvaným sublimátem.

Nebezpečné jsou též olovnaté látky, ku př. tak zvaný cukr olovný či octan olovatý, zvláště proto, že se nikterak chutí neprozrazují, nýbrž přisládle chutnají.

Roztok soli glauberové, limonáda s přísadou trochýtku kyseliny sirkové výborně působí; vedle jich se dávají teplé obkladky na břicho a slizké vlažné klystýry.

Silné kyseliny, ku př. sirková, dusičná a p., ostré jedovaté soli kovové, ku př. dusičnan stříbrnatý, tak zvaný pekelný kámen a jiné podobné minerální látky působí co prudké ostré jedy a léčejí se těmiže prostředky.

Proti kyselinám prospěje ostatně hlavně pálená magnésie s vodou smíchaná, již se kyseliny v neškodné sloučeniny převádějí.

Ostré jedy rostlinné, ku př. voměj, čemeřice, naháč, pryšec, pryskyřník a jiné podobné požadují slizkých

nápojů až se dávení dostaví. Pak prospěje černá káva co lék a též ku klistýrům používaná.

Narkotické, čili omamující jedy působí zcela jináče. Omámení, nával krve do hlavy, takořka opilost, veliký nepokoj, divoký vzhled a koulení očí, rozšíření zřenice či pupilly, trhání, křeče a konečně tvrdá mdloba, jíž smrt následuje, jsou nejobyčejnější znaky, jimž se otrávení podobné prozrazují.

Kyselé nápoje, ocet s vodou, studené obkladky na hlavu, jakož i umývání obličeje a celé hlavy studenou vodou a octem nejvíce prospějí.

Když se konečně dávení dostavilo, hledmež ho všemožně ku př. lehtáním hrdla pomocí útlého péra ulehčit a prodloužit a učinili jsme vše co bez pomoci lékařské možno; další léčení je ale okolnosti prarozličné.

Obyčejně působí po dostatečném vrhnutí dávka 12 až 15 kapek vody ammonaté (Spiritus salis ammoniaci) ve vinné skleničce vody velmi prospěšně.

Proti otrávení jedovatými houbami dávají se dávidla, prostředky projímající a klystýry, později voda s přísadou melisového lihu a hofmanských kapek t. j. eteru, cukrem oslazená.

Zvláštní způsob jedu tvoří se hnilobou v uzenkách všeho druhu, zvláště když v kouři ještě zmrzly a rozmrznuvše zahnily. Podobné uzenky poznáme ostatně snadno dle nepříjemné nakyslo-přisládle odporné chuti. Též starší tučný sýr, ku př. švýcarský a holandský podobně se hnilobou otráví.

Proti takovému otrávení poslouží klystýry počištěné z odvaru manny a soli glauberové po předběžně upotřebeném dávidlu.

Později podá se roztok sirných jater ve vodě (asi 10—15 granů v 1—2 liber vody) a sirná lázeň (asi 5—6 lotů sirných jater na 1 lázeň). Co nápoj nejlépe slouží voda cukrová a limonáda.

III. Všeobecný lék — aneb kterak se velmi jednoduše přemnohé choroby a nemoce pouze solí a vinným líhem (tak zvaným koňakem, cognac) vyléčí.

Dle návodu angličana Williama Lee-a možno velmi mnoho chorob i nemocí nejlacinějším a dokonalým způsobem vyléčiti, když se svrchu uvedený lék přiměřeně upotřebí.

Kterak se ale týž lék zhotoví a upotřebí?

K tomu nám pravého, čistého vinného lihu čili tak zvané franské pálenky neb koňaku zapotřeby. Obyčejnou, ovšem dokona vycíděnou lahvicí do $\frac{2}{3}$ naplníme koňakem a pak tolik na drobno roztlučené sole přidáme, že tekutina až ke hrdlu vystoupí.

Vše se pak opětně protřepá a zatknutá lahvice napotom 20—30 minut státi nechá, až tekutina se vyčistí a kal usadí.

Lék jest pak úplně hotový, ovšem se ale nesmí před upotřebením lahvicí zatřepat, protože pouze čirý roztok a nikoliv zbývající kal léčivě působí.

Když se ale tekutina vypotřebovala, nalijeme opět čistého vinného lihu, zatřepáme smíšeninou několikráte a když se zase vyčistila, jest upotřebitelná.

Užívá se co lék vnitřní s přísadou teplé vody a sice tak, že $\frac{1}{4}$ léku s $\frac{3}{4}$ teplé vody smíšen; obyčejně asi 6 lžic vody a 2 lžice léku na jednu dávku.

Nejlépe působí z rána na lačný žaludek asi hodinu před snídaním.

Lidé velmi slabého žaludku mnohdy po první dávce vrhnou; nic méně však i jim lék prospěje. Musí totiž po dávení lékem způsobeném teplou vodu pít, až opět vrhnou a napotom hodinu později novou dávku léku. Obyčejně ho pak snesou; kdyby však ještě vrhli, znova teplou vodu a pak po hodině novou dávku léku užívají, načež zajisté více vrhnout nebudou.

Zevně se upotřebuje týž lék ku natírání svrchní části hlavy aneb trpícího údu; mnohdy též k obkladkům neb vymývání ran obyčejně bez vody.

K natření hlavy asi lžíce dostačí. Nalíje-li se po částkách do dlaní a jí hlava po 10—15 minut zvláště na temenu a na skráních potírá.

Vlasy spíše účinek léku podporují nežli by mu překážely, protože rychlejšímu výparu brání.

Nejlépe jest hlavu večer před spaním natřít; ostatně zvláštní choroby neb nápady nemoci ovšem též zvláštního léčení požadují, jak dále uvidíme.

Ostatně potírání hlavy na večer vždy bývá prospěšno a průběh jakékoliv choroby neb nemoci značně ulehčuje.

Otoky, vymknuté oudy, zhmožděniny, vůbec podobné tělesné neduhy se denně 2—4krátě tímže lékem potírají.

Obkladky nejlépe lněné se dle potřeby lékem navlhčují, tak že nikdy zcela neuschnou. Vředy a rány zastaralé neb hnisující se denně 3—4krátě umývají a rychle zacelí.

Kterak se ale ve zvláštních nemocích týž lék používá?

Asthma čili dušnost.

Na večer se temeno natře a z rána na lačný žaludek 2 lžíce léku s teplou vodou užívají. V léčení se musí tak dlouho pokračovat, až dušnost pomine.

Bolení hlavy.

Obyčejně přestane, když hlavu lékem natřeme. Kdyby však neustalo, namočíme flanel do léku a hlavu jím zabalivše do postele se položíme. Brzy se hojný pot dostaví a bolesti pomínou.

Bolení a trhání v kříži a zádech vůbec.

Trhání v boku neb kříži léčí se 2—3krát opakováním potíráním boku neb zad, načež se před usnutím hlava potře a po několik dní ráno na lačný žaludek 2 lžíce léku s horkou vodou užívají. Tvrdošijné bolesti v kříži popustí, když podobným způsobem po 10—14 dní v léčení pokračujeme. Ostatně též obkladky bývají prospěšny.

Bolesti v uších.

Na stranu se položivše, tak že trpící ucho vzhůru obráceno, dáme si ho lékem naplnit a po 10—15 minut tekutinu v něm podržíme. Kdyby lék hned nepomohl, opětuje se léčení po 1—2 hodinách až bolesti přestanou.

Bolení zubů.

Léčí se právě jako bolesti v uších, ovšem že však třeba ono ucho lékem naplnit, kteréž bolícímu zubu nejbliže.

Červ aneb nehtový zánět na prstech.

Nejlépe bolavý prst lněným klůckem obalit a týž dle potřeby lékem navlhčujeme, aby totiž nikdy úplně neuschnul.

Boule a vředy

velmi rychle se hojí, když je klůckem do našeho léku namočeným obvážeme.

Hluchota a špatný, tupý sluch.

Ucho, na kteréž lépe slyšíme, na večer nejdříve lékem naplníme a pak po 10 minutách druhé naplnivše se tak položíme, aby v něm lék po celou noc pozůstal. Netřeba se obávat, že se proto špatně spí; účinek léku jest tak blahodárný, že právě pokojný spánek následuje.

Kolika.

Proti ní se užívá náš lék v dávkách 2 lžičných s horkou vodou smíšený, vždy po dvou hodinách, až bolesti uleví.

Nervosní neduhy a bolesti.

Přílišná citlivost nervů bývá přemnohých neduhů a utrpení příčinou, a obyčejné léky málo neb nic proti ní neprospějí. Jestliže však trpící si denně dva- neb třikráte po 10—15 minutách téměř, a vůbec svrchní díl hlavy naším lékem umývá, za málo dnů značného ulehčení pocítí.

Z rána na lačný žaludek 2 lžíce léku s teplou vodou též dobře poslouží.

Nastuzení, kašel a rýma.

Kdo hlavně rýmou trpí, upotřebíž léku ku natírání hlavy; komu se nastuzení na prsa vrhlo, vlož si šátek jím navlhčený na ně a jestliže bolesti v krku nás soužejí, omývejme hrdlo a týl denně několikráte týmže prostředkem až bolení přestane.

Oznobeniny.

Není zajisté lepšího prostředku proti následkům oznobení. Boule neb oznobeniny vůbec se lékem navlhčí a pak mírně trou až tekutina se vypaří.

Ochromení mrtvicí.

Ochromená část a stejnodobě hlava se naším lékem omývají a trou, načež se dle potřeby 2—3 lžíce s horkou vodou užívají. Užívání se denně z rána opětuje a 3—4krát za den hlava i ochromený oud lékem omývá.

Pakostnice.

Kromě omývání a tření hlavy užívá se denně na lačný žaludek po 2 lžicích našeho léku s horkou vodou smíšeného, načež obyčejně již po 14 dnech nemoc značně uleví.

Průjem.

Silnější průjem se léčí omýváním hlavy a hned na to dávkou 1—2 lžic léku s horkou vodou.

Rak.

Tvrdošijná tato nemoc, obyčejně za nezhojitelnou považována, dle četných zkušeností naším lékem snadno se vyhojí.

Vřed se každého dne 3—4krátě tímže lékem vymývá a lněným klůckem pokryje, již se čas po čase touže tekutinou navlhčuje, aby nikdy neuschuul.

Na večer se hlava potře a pak noční čepicí příliš rychlému vypaření se zabrání. Na lačný žaludek se 2 lžice užívají a tak za krátký čas značné ulehčení a později úplné zdraví dosáhne.

Rány vůbec.

Denně dvakrátě je naším lékem vymyjeme a kromě toho ustavičně klůckem zaobalené udržíme, ježž jsme do onoho léku namočili.

Revmatické bolesti (hostec).

Údy trpící denně dvakrátě lékem potíráme a za málo dnů o prospěšném jeho působení se přesvědčíme.

Růže a všeliké zevnější zapáleniny.

Pouhým natíráním pomocí našeho léku se snadno vyléčí.

Souchotiny.

Kdož jimi trpí, potírej si hlavu a pr denně naším lékem a užívej každého dne z rána 1—2 lžice s horkou vodou.

Spáleniny.

Opařené neb popálené místo těla pilným omýváním a natíráním pomocí onoho léku se rychle zhojí.

Špatné zažívání.

Proti slabosti žaludkové poslouží ranní dávky 1—3 lžic našeho léku s horkou vodou. Umývání hlavy jako vždy vůbec i tenkrátě prospěje.

Uštknutí včeli neb vosí.

Jakmile nás včela neb vosička žahadlem bodla, bez odkladu ono místo naším lékem omývejme; bolest rychle pomine a otok jest nepatrný.

Vymknutí oudu vůbec.

Vymknutina se lékem potírá, a pakli toho třeba, šatem do něj namočeným obalí, načež vždy rychle bolesti pomínou.

Vyraženina v obličejí a na hlavě.

I tu opětované potření naším lékem úplně postačí.

Vředy zubní.

Bolestné a mnohdy i nebezpečné vředy na dásních obyčejně od zkažených zubů pocházející, se skoro vždy bez bolesti otevrou aneb i rozeženou, když na ně z večera klůček naším lékem smočený položíme a přes noc v ústech ponecháme.

Zapálení očí.

Čtyry- neb šestkrátě za den si musí nemocný oči čistým lněným klůčkem vymýti, jež se opětované do našeho léku namáčí.

Zapálení mozku.

Proti strašné této nemoci alespoň z počátku častější umývání hlavy velmi prospěje.

Zapálení plic.

Kromě umývání hlavy užívej nemocný denně 2 až 3krátě po dvou lžicích léku s horkou vodou smíšeného.

Píchání oproti tomu nejsnadněji uleví, když onu stranu, kde se jeví, šatem oním lékem navlhčeným obložíme.

Zapálení střev.

Břicho, podbřiší se pilně koňakem omývá, do flanelu zaobalí, až se hojný pot dostaví. Vnitřně se užívá týž lék v obyčejných dávkách vždy po 1—2 hodinách až bolesti přestanou.

Závrať.

Kdo na závrať trpívá, pilně si hlavu naším lékem před spaním umývej, a kdyby se předce objevila, dejž si týmě po půl hodiny lékem potírat, načež zajisté nemoci zbaven bude.

Zimnice.

Na lačný žaludek užívá se lék v dávkách po 2 lžičkách s 6 lžicemi horké vody smíšený. Po 12 dnech se zimnice více neobjeví. Ostatně i umývání hlavy prospěšno.

IV. ODDĚLENÍ.

Rodina a domácnost.

Slíbili jsme v úvodu, že „Zlatá domácí kniha“ bude skutečným domácím pokladem a neocenitelným rádcem ve všech důležitých poměrech života domácího; nemůžeme tedy zajisté o rodině samé, o domácnosti vůbec pomlčeti, v níž jedině vzdělaný člověk našeho věku pravého blahobytu, pravého nelíčeného štěstí dosíci může.

Rodina tvoří ovšem vždy a všudy skutečný základ veškerého i národního života, avšak pojem rodiny a s ní splývající domácnosti jest velmi proměnlivý a závisí na prarozličných poměrech, hlavně však na způsobu života vůbec, národní povaze zvláště a mnohdy též náboženských ideách a státním zařízením.

V témže ohledu učí nás národopis a dějepis, že pravá domácnost nekvěte než tam, kde rodině též materiální blahobyť pojištěn.

Lovečtí národové neznají pravé domácnosti, surové mravy u nich nepominou, dokud nejistý a namáhavý lov jinému způsobu živobytí neustoupí.

Přirozená to zajisté věc, že u národa pouze lovem neb rybářstvím se živícího ženě nejenom všelike práce domácí připadnou, nýbrž tyto oproti lovu za nepatrné se považují; v takové rodině nemá ceny, nežli muž pokud zdravý a silný, a ustavičná nejistota živobytí, nedostatek zásob a plahočení se z místa na místo domácnosti zdaru nedají.

Podobné zajisté domácí poměry nalezáme v dějepisu všech národů, kdež v míru lov, a jinak hlavně válka a loupežné nájezdy a potrčky se sousedy život mužů vyplňují, jako na př. starých Němců.

Třebas jim dle zpráv Tacitových věrnost k manželkám a vůbec cudnost přiznáme, nemůžeme předce pravý pojem domácnosti u nich v oněch dobách nalézt.

Rodina tu opět sestávala z důležitých a nepatrných členů a jestliže germánské matky vážnosti požívaly, bylo to zajisté, proto že synové dorostlí jim ji popřávali.

Hrubá domácí a polní práce i tu původně ženám připadala, anto si muž hověl, pokud se lovem neb bojem nebavil; rodina neměla tedy harmonie a volného duševního rozvoje, nýbrž sestávala z pána a podřízených, jimž jen v málokterém poměru volnosti popřáno.

Výbojem se domov měníval a orba, pokud později ve větší míře pěstována byla, sluhům, robám, t. j. nevolníkům připadala. Zde tedy k rodině v širším smyslu třeba i těchto připočísti, ačkoliv nikterak po krvi k ní nepatřili.

Podobný poměr nalezneme všude, kde koliv válka a výboj a válečná sláva hlavní touhu mužů zahrnovaly, podrobenci bylo nutno sloužit, on ztratil část své volnosti nebo stal se dokona otrokem a tak za členy rodiny nové působení, cizé a obyčejně v mravním ohledu škodné povstávalo, jímž se pojem rodiny a domácnosti velmi súžil a proměnil.

Rodina a domácnost bývaly u takových národů mnohdy skutečné protivy; neboť rodina zahrnovala jenom skrovný obyčejně počet privilegovaných svobodníků — a domácnosti oproti tomu vliv velkého obyčejně počtu nevolníků velmi se stával závažným, ba mnohdy rozhodným, zvláště u vzdělanějších národů, kde duševní i tělesná práce jim připadala a hovící si pán právě proto skutečně od otroků závisel.

Takové poměry spatřujeme u výbojných Římanů a vzdělaných Řeků, a ačkoliv u Římanů pojem rodiny čistěji se zachoval, nežli u Řeků, předce později se právě tak vyvinul, jak svrchu vypsáno, zvláště proto, že propuštěnci, jimž svoboda darována aneb výkupem dosažena, ještě dle práva na hlavě rodiny t. j. pánu záviseli a tudíž rodina z vlastních pokrevenstvím spojených členů, z propuštěnců a svěřenců sestávala a domácnost kromě toho vlivem náramně rozmnoženého počtu otroků značně se měnila.

Tak to nacházíme u vzdělaných národů starého světa, jak svrchu udáno u starých Němců; zcela jinak ale u předků našich.

Nejstarší památka našeho básnictví „Libušin soud“ podává nám jasný obraz rodiny neb čeledi ne jenom české, nýbrž vůbec slovanské, a srovnáme-li ho s nynějším stavem rodiny a domácnosti v zemích neb krajinách, kde se starý, ryzý zvyk ještě alespoň částečně zachoval, zajisté poznamáme, že se pojem rodiny původně u Slovanů nejčistěji a mravnímu zákonu nejpřirozeněji vyvinul, a že u nich již v pradobách ona pravda, k níž nyní každý vzdělanec se přiznává, průchodu měla, že v šťastné domácnosti jedině pravý blahobyť jednotlivce ukotviti možno.

Staří Slované byli oráči, vzdělávali půdu pilnou a snažnou rukou, hleděli si dobytka a domácích zvířat vůbec a proto záhy ku půdě přilnuli, již neunavnou pílí z pustiny v ourodnou roli přetvořili; — oni záhy stavěli stálých obydlí a budovali hrazených míst, hradíšť neb hradů, do nichž se před loupežnými nájezdy sousedů utíkali a majetek svůj v nich ukryvše udatně nepříteli do zemi vtrhnuvšímu čelili, a neznajíce ovšem výboje, avšak chrabře blahobytu svého bráníce i slávou válečnou se zdobili — ovšem pouze k obraně své vlasti t. j. domova a půdy, jíž si prací svojí osvojili, ovlástili.

Krásně itýž stav rodiny slovanské v dávné předkřesťanské době líčí „Libušin soud“ těmito slovy:

„Vsta Lubusa s otnia zlata stola,
vece: Kmete, leši i vládyky!
slyšeste zdě poganěnie moje;
suďte sami po zákonu pravdu.
U nebudu vám súditi svády.
Volte muža mezu sobú rovna,
kýby vládl vám po železu krutu.
Děvčie ruka na vy k vládě slaba.“

A úryvek básně „Sněm“ praví:

„
však ot svéj čeledi vojevodi,
mužie pašú, ženy ruby strojú,
i umreli glava čeledina,
děti vše tu zbožiem vjedno vladú,
vladyku si z roda vyberúce,
ký plezně — dle v sněmy slavy chodí,
chodí s kmetmi, s lechy, vladykami.
Vstachu kmeté, leši i vládyky,
pochvalichu pravdu po zákonu,“

Mužům tedy práce, mužům obrana, sněmy i zkrátka to, co nyní v rodině vzdělané u starých Čechů připadalo, ženám po domácímu přiměřená práce a v smyslu právě mravuem a takořka křesťanském úcta i vážnost. Libuše, byť i historickou osobou ani nebyla, žila předce v duchu národním a zajisté to není náhodou, že buď skutečně již tenkrátě vzdělané ženě i muži slovanští stejně s mužem právo na knížecí prestol přiznali, buď národní duch vždy starému mravu a citu věren podobného cosi bájel a básnil.

U vzdělaných Řeků a Římanů, u starých Germánů by ani národní básník toho nemyslel; — neboť národní podání a básnictví jest věrný obraz národního smýšlení a živobyті.

U Slovanů dle oné básně čeledi vládnul zvolený vladyka a společné bylo jmění či zboží celé rodiny. V původním stavu nestávala tato z pouhých svobodníků, stejně oprávněných a zvoleným starešinou neb vladykou, kde třeba zastupovaných. Bohatství t. j. větší rozsáhlost vlastní půdy, větší množství dobytka, později i hornictvím odkryté poklady zemské, konečně

ústrojem vlády nutně povstávající přednost jednotlivců u starých Čechů a Slovanů vůbec tuto rovnoprávnost podstatně nerušily, a ještě mnohem později se tyto poměry patrně i v celém ústrojí vlády, ve veškerém i veřejném životě celého národu jeví, až cizím vlivem buď zahynula, buď se podstatně proměnila.

Nebyl tedy otec rodiny staročeské neb vladyka rodiny staroslovanské nijaký neobmezený pán ostatních členů rodiny, pokud mu ku př. do mužského věku byly v područí jako u Římanů, aniž vládl jménem dle své libovůle, nýbrž společně co dobyto i společně spravováno a věrně i štěstí i neštěstí sdíleno.

A taková i byla vrchní vláda — kníže takorča vladykou národem zvoleným, jemuž ovšem bylo šetřit mravů i obyčejů, práv jednotlivých žup a vladyků, až později působením příkladů cizinských vše se podstatně proměnilo.

Nechceme zde historický obraz předůležitých proměn života rodinného a pospolitého i veřejného podat, avšak krátkými rysy příčin načrtneme, pro něž se udály.

Již „Libušin soud“ podává nám důvod za nutnou, jakkoliv neblahou změnu; cizého německého práva prvorozený se bratr dovolává a jim dokazuje, že jemu pouze dědictví připadá — naproti českému a vůbec slovanskému právu nedílnosti rodinného majetku a stejného naň práva veškerým dědicům téhož druhu. Ovšem tenkrát se cizé právo neuznalo a domácí udrželo, avšak později přemocně vnikl německý mrav a obyčej, jakož i zákony vůbec i do našich krajin a vše se proměnilo.

Šlechta Slovanům ni dle jména známá, nad práva feudální, výsady jednotlivým stavům, pořádkům či řemeslům, zvláštní práva městská a t. d., zkrátka vše, co z ciziny do země vniklo, podstatně i rodinné poměry proměnilo.

Kdežto dříve obyčejně celé osady skutečně jméno dědiny zasluhovaly, jsouce, jak již z četných místních

Jmen na -ice, -vice a pod. vycházejících patrně, údy těchže čeledí obývané souvislost jednotlivých rodin pomíjela a též u členů jedné se zmenšila, protože obyčejně pouze jeden syn neb jedna dcera otci v majetku následovala a ostatní se vysídleli aneb statek se rozdobil či v cizé ruce přešel. O dalších postupných proměnách rodinných a domácnostných poměrů nebudeme s'ov šířit, jedině to budiž zde ještě podotknuto, že nynější stav rodiny ve vojenské hranici rakouské doposud dosti věrně v mnohém ohledu starý slovanský ráz zachoval, ačkoliv ovšem vojenským řízením zcela protivného živlu nabývá.

Ostatně nepodlehla slovanská rodina samotná vlivu pokroku všeobecného, t. j. proměny u veškerém životě postupně v Evropě nastavší a více méně na všechny národy působivší, nejenom slovanský ráz rodiny nutně proměnily a proměňují, nýbrž domácnost vůbec se všudy mění a měnila, a my pouze o nynějším stavu u vzdělaných, tedy také u nynějších Čechoslovanů pojednat jsme si umínili, bychom dle původního slibu svého knihou touto ve všelikých okolnostech rodinných dobrou a upřímnou radu poskytnuli.

Člověk zajisté veškerou svou povahou k tomu poukázán, aby duševního a mravního vzdělání dosáhnouti hledě, též blahobytu dosáhnul, jakéhož mu okolnosti dovolují; — k tomu všemu nejvhodnější lidský prostředek jest život v kruhu rodinném a v domácnosti, ač popírat nelze, že domácnost špatně uspořádaná a rodinné poměry neblahé i pravého, ba nejhoršího neštěstí původem bývají.

Nicméně bez odporu každý člověk nezkaženého srdce a nelíčeného citu tomu přisvědčí, že nejkrásnější, nejdokonalejší štěstí pozemské pouze v rodině a domácnosti rozkvétá, a ten, komu tohoto štěstí nepopřáno, mnoho, přemnoho postrádal, ano že kdekoliv samochtě neb svévolně se o ně připravil, na vždy toho kroku litovati musí, jestliže vyšší lidské neb státní povinnosti duchem a srdcem jeho úplně a výhradně ne-

zavládnou a jemu jiné, nevšední, takořka nadzemské štěstí nevykouzlí; což ovšem málo komu povahou jeho popráno bývá.

Směle můžeme dále tvrdit, že pouhá ctižádost aneb i jiné ohledy mimotné by nikoho v tomto ohledu mýlit neměly, protože nikdy, kdybychom i nejvyššího stupně důstojenství neb bohatství dosáhli, moci a poklady světa oplývali a v rozkošech se brodili, ani sláva ani moc a bohatství, ani veškeré radosti světa nám tiché, stálé a bohulibé štěstí nenahradí, ježž nikdo nepozná, komu v kruhu rodinném a tiché domácnosti ho naléztí popráno nebylo.

Nesmíme zde ovšem smutnou pravdu zatajit, že nešťastné rodinné poměry právě tak jistě a neomylně veškeré radosti pokalí a pramenem nekonečného utrpení bývají — avšak kdo skutečně blaho rodinné vyhledává a dobrou radou nepovrhne, tak snadno v podobné konce nepřijde.

Nechať si nejdříve zpomene, že Bůh sám takořka rodinu založil, anto prvních lidí zasnoubil a svaté náboženství podnes zvláštní svátostí sňatek manželský posvěcuje a nebude mu zajisté těžko poznati, že jenom tam může ze sňatku šťastné manželstvo, šťastná rodina vyplynouti, kde pravá, čistá, nezištná láska manžele spojila. Nechceme tím nikterak snivou a blouznivou lásku, na poměry pozemské nedbající, co nutný základ rodinného blaha vychvalovat, ano určitě později opak toho vyložíme, protože i manželství i rodina i domácnost bez realného skutečnostního základu nemožné jsou a snílek a blouznivec předce nutně na zemi a jejích okolnostech lpí — nýbrž vše to pozdějšímu pojednání o manželství ponechávajíce, tvrdíme pouze, že bez upřímné lásky rodina členů svých tak nespojuje, jak to býti musí, má-li domácnost skutečně pramenem slasti a štěstí být a zůstatí.

Kdož by chtěl to popírati, že již vědomí, kterak nás všickni ostatní upřímně milují, nás nekonečně oblažuje? Komu by tajno zůstalo, že upřímný soucit v ka-

ždém ohledu příjemný a upřímná, srdečná snaha, již jeden o to dbá, aby druhému vše co nepříjemno uspořil, nelze-li to aspoň ulehčil a soustrastí zmírnil — že upřímná a srdečná snaha, již každý člen rodiny o to dbá, by druhých oblažil i v dosti smutných okolnostech ještě pramenem štěstí jest a zůstane? —

Zde v lůně rodiny nesídlí závist a nenávist, nýbrž bratrská a sesterská láska srdce spojuje a oblažuje!

Každý se k tomu přičiňuje, aby seč síly jsou, druhému práci ulehčil, společnou snahou a svorným se přičiněním vše snadno se podniká a provede, a za šťastné provedení všickni vespolek Bohu děkují a radují se upřímně, když cíle žádaného dosáhnou. ¹

A což teprv, když nám Bůh utrpení sešle a nás zkoušívá! — Když strasti a trapné okamžiky, jimž zajisté i život nejšťastnějšího oplývá, na nás dolehají — zdaliže tu každému se patrně ona věčná pravda nejeví, že pouze v rodinném kruhu jim odolati lze? — Společná starost, společné utrpení ovšem traplivo, avšak soucit mnoho ulehčí a stará i pravdivá průpověď tvrdí, že neštěstí příteli upřímnému sděleno, o polovici snadněji sněsti; — kdež ale možno upřímněji přilnouti, nežli ku otci, matce, bratru neb sestře, zkrátka ku členu rodiny nám krevně spřízněnému?

A kdy ruka Páně těla našeho se dotkne a nemocí nás porazí — zdaž tu právě nejpatrněji se nepozná, že nejpevnější a nejmocnější svazek rodinný? Cizí člověk bude třeba s námi outrpnost míti, po nějaký čas se snad nad námi ustrne a nás opatří — avšak můžeme-li pečlivého, horlivého a nezištného ošetřování, můžeme-li onu lásku od něj očekávat, jež se nákazy, nemoci a smrti nebojí a u lůžka nemocného se stejnou vždy šetrností vydrží! — Zajisté nikoliv a kdo samovolně kruhu rodinného se vzdal, mýlí se, pakli podobného cosi očekává!

Když nás osud od milých našich do ciziny vypudil, povolání neb poměry od nich vzdálily — jak vroucně a něžně jich zpomínáme, jakou láskou srdce naše

i z dálky k nim lne — jak blaženě se svět veškerý na nás usmívá, když se opět k domovu, když se opět ku milým svým vracíme! Oproti tomu, kdo mimo rodinný kruh žije — zdaliž sám si tvrdit nemusí, že placený sluha, že péče zlatem nahražená a koupená se radují, když on se vzdálí a jim práce uleví — ano že nižádné oko nikdy pro něj nezapláče a nižádné srdce skutečnou láskou k němu nebije?

A což teprv komu popřáno, že hodných a dobrých dítek šťastně odchovává; komu popřáno, že je v stáří svém na dráze ku pravému štěstí a cnosti spatřuje, komu popřáno, že jimi světu skutečně dobrých lidí státu cnostných občanů zanechá!

Ovšem nelze upírat, že rodinné poměry velmi často i nesčíslných trampot, neblahých strastí a utrpení způsobují, ba skutečného neštěstí původem bývají, avšak jakkoliv i šťastné jinak rodinné poměry kolikráte na čas se pokalí a úzkosti, strach a bázeň mnohdy o naše milé nás pojímá; — přece pevná důvěra v Boží pomoc, v oko jeho, které nikdy nespí a nad lidským osudem bdí — upřímná snaha k dobrému a rozhodná mužnost všeliké nesnáze přemahají, jestliže jen pravá svornost a láska v rodinném kruhu se nachází; neboť jimi se vše snesitelné stává a ulehčí.

Pravda ovšem, že též neštěstí i takové rodině se nevyhne a nemoce i jiné nehody dosti často i v jejím kruhu se objeví, že smrt bez milosti jí mnohdy nejdražších členů vyrve a osud lidský častokráte veškerý kruh nemilosrdně rozptýlí, avšak takové rány každému člověku brozí, a mnohdy právě v kruhu rodiny se snádněji jim vyhnouti. Jest zajisté valná část lidského neštěstí člověkem samým způsobená, a takořka svévolně způsobená, a právě kdo spokojen ve středu svých milých střídavě života užívá, jí tak snadně neutrpí jako osamělec. Ostatně musíme si zpomenout, že velmi často z neštěstí i štěstí vykvétá, a právě tomu obyčejně vykvěte, kdo trpělivě snášel, co jemu naloženo; — konečně, že nemocím a smrti nikdo neujde, avšak láska-

vou péčí milých svých se snadněji zotaví a jestliže mu umřít souzeno, i toto lehčím srdcem se podstoupí, když mu popřáno, hasnoucím okem ještě lásku upřímnou kol sebe spatřiti. A láska, ona nikdy nehasnoucí i v onom světě nás pak opět spojuje a oblaží.

Komu pravda svatou, nebude tedy moci zapírat, že pouze v lůně rodiny člověku vzdělanému a outlocitnému pravého blaha dosíci možno a že toto blaho spolu též skoro jedině, kteréž si pevnou vůlí obyčejně opatřiti možno.

Kéž by ale též každý upřímně se k tomu přičinil! Kéž by okolnosti, povinnosti stavu a jmění mnohdy i neupřímnější snahu téhož druhu nezmařily! Kéž by přechasto blahý počátek rodinného štěstí obyčejnou bohužel marnivostí, zbytečným vydáním, zmařením materiálního blahobytu aneb bezuzdnou vášnivostí se nezničil! Pak by zajisté sňatek, manželství a rodinné svazky se tak často za pouhá těžká pouta nedržely a mnohému člověku by život v mírném stálém štěstí uplynul, kterýž nyní bez míru a takořka v prokletstvu se životem plahočí. Pak by nebylo mnohému člověku pozdě přehořce a marně pykati, že pravého cíle se minuv, pouhé vášni se vésti dal a štěstí života svého v mocálu prostopášnosti utopil. Bez rodiny nekvete štěstí ani v paláci, ani v chaloupce, a pustý a prázdný život mocnáře neb bohatce, když na vrcholu slávy a moci, bohatství a jmění sám a sám stojí a konečně nahlíží, že veškerá práce a snaha jeho bez úspěchu, protože mu rodina schází, jenž by vše, co získal, v lásce s ním sdílela.

Domácnost a život rodinný jsou tedy pravá zřídla štěstí — o tom nelze pochybovat; proč ale skutečnost tak často pravý opak dokazuje? — proč mnohdy týž svazek bývá pramenem neštěstí a nespokojenosti? Jak to možno, že na tisíce lidí právě rodině a domácnosti klnou a v ní původ veškerého svého neštěstí spatřují? —

Jak si vysvětlit, že tam, kde pravá nezištná láska kvěsti má, mnohdy bodláčí zavisti a nenávisti nejvíce bují a nedůvěra všechny poměry ztrpčuje, a kde by jsme pouze důvěrného obcování se nadáli? — Ano, nelze upírat, že i této smutné pravdě skutečnost a zkušenost nasvědčuje, a že domácnost a svazky rodinné právě tak mohou se státi pramenem nekonečného neštěstí jako blaha, a že mnozí lidé stejným právem si přejí prostředku nalézt, jímžby neblahý svazek zničili, jakým druzí témuž svazku žehnají!

Tak jako pravé občanské cnosti a mírný, útlý mrav nejsnáze v kruhu rodiny nalézt, tak též nejstrašnější vášně, nejsurovější výbuchy hrubosti, ba zuřivosti tam nalezneme a neskončený nářek, i surový mrav zprzní rodinný svazek, jemuž pravý základ schází. Neboť lidé, lidé sami nesou vinu, již pak obyčejně rodinným poměrům a domácnosti připočítávají, nedbajíce staré pravdy, že kdo bludičkám následuje, na scestí přichází a kdo štěstí tam hledá, kde mu stopy není, ovšem nalézt ho nemůže a nenalezne. Neboť mnoho, převelmi mnoho musíme hledět docílit, nesmíme práce a snahy potřebné se bát a vyhýbat, musíme přísně a upřímně sebe samého a všech okolností bez předsudku prozkoumat; zkrátka, musíme se o dokonalý základ rodinného blaha postarat; — jinak se právě stane, co nutno t. j. naše snaha zůstane bez úspěchu. Především však musíme o vlastní ušlechtnění péči vésti a k jemu se přičinit, neboť jen cnostný člověk, jenom srdce šlechtné může pravého štěstí dosíci a nezkrocená, bezohledná vášně nemůže nikdy k němu vést a věčně zůstane pravdivý výrok našeho spasitele, an dí: „Blažení, jenž čistého srdce jsou.“

Pravý základ rodinného štěstí.

Rodinný život nemůže se dokonale a blahočinně jinak vyvinout, nežli na základě manželství. Myslím, že netřeba tuto pravdu zde teprv dokazovat, soudný čte-

nář zajisté bez odkladu přisvědčí a vlastní nezkalený cit, vlastní srdce, pokud vášně ho nesvádí, zajisté hlasitě káže, že pouze manželský svazek šťastnou rodinu založit může, a všeliký jiný pokus zákonu Božímu se tak protiví, jako mravnosti a útlocitu vůbec a hodnosti lidské zvláště. Což může také ze svazku vilnou vášní splozeného a jí pouze drženího povstati, nežli nešťastná rodina? — Vášně pomine a svazek se přetrhne, a třebaš bychom ani obou lidí, jež se takto na vzájem prohřešili, nedbali — zdali že můžeme bez lítosti nevinných dětí, obětí napřed již z rodiny, ba můžeme směle tvrdit i z lidstva vůbec vyvržených zpomínat, zdali že můžeme bez hrůzy na osud pomyslit, jež jich obyčejně očekává. Bez otce a matky, bez dobrého vychování v svět vyhnání — zdali že obyčejně nových důkazů ku starému pravdivému výroku neposkytují, že hřích vždy opět hřích mívá v zápětí?

Dostí — nebudeme o věci tak jasné a patrné slova šířit, a obrátíme se ku podmínkám šťastného manželství, z něhož, jak jsme uznali, jedině šťastné rodinné poměry a blažená domácnost vyplynouti může.

Štěstí života jest pojištěno, když jsme šťastný sňatek uzavřeli, a nežádáné pohromy jej pak tak snadno nezviklají. Avšak nešťastný sňatek bývá právě proto skutečně hotové neštěstí, nesnesitelné břímě a trapné, těžké pouto, jež nám pouze milosrdná smrt sejímá a rozepíná: kdož by tedy neuznal, že otázka, jakých ohledů při uzavření sňatku manželského šetřit máme, převelmi důležitá jest a na vždy zůstane? Proto také i svatá církev, požehnavší uzavřené manželství zvláštní svátostí, jenom zřídka opět rozdělení dovoluje, a soudný čtenář snadno pozná sám, že i kde rozvedení možno, rodinné poměry málo kdy se jim zlepší, nýbrž obyčejně zhorší, zvláště co se dětí dotýče.

Kterých tedy ohledů nám nutno šetřit? Jakými důvody se vésti dát? Zkrátka, čeho máme dbát při uzavření sňatku manželského, aby se nám později pravého rodinného blaha dostalo?

Muž a žena v manželství vstupující pouze tenkrát doufati mohou, že v něm svého štěstí naleznou, když se dříve dokonale přesvědčili, že se k sobě úplně hodí a takořka pro sebe stvořeni jsou. Úplný souhlas ve všech věcích ovšem netřeba hledat ani nalézt, avšak v celku předce musí manželé se shodovat a takořka v duševním životě doplňovat, protože jináče protivný směr pravé srdečné lásky na závadu je a z rozdílného smýšlení snadno i skutečná nevěrnost pochází. Pravá srdečná láska a úplná vzájemná důvěra i úcta a přesvědčení o obapolné šlechetnosti i cnosti jsou duševními základy šťastného manželského sňatku, bez jich všeliké materiální blaho neprospěje; — kde jedna z těchto podmínek schází, tam nelze pravého štěstí očekávat a dříve neb později spokojenost a rodinné blaho pominou.

Toť ovšem tak patrná a denní zkušeností tak často dokázáno, že by se mohlo očekávat, že nikdo proti těmto požadavkům rodinného blaha se neprohřeší a předce smutná zkušenost též učí, že právě to se nejčastěji stává a většina nešťastných manželství touto vinou utrpěla.

Jak často budoucí manželé aneb rádcové jejich právě těchto podmínek pranic nedbají a tak samochtě štěstí své neb jiných v šanc vydávají!

Mnohdy rodiče nerozvážně dle pouhé libosti neb z mimovolných ohledů dítek svých zasnuhují, ani dost málo se dříve nepřesvědčivše, zdaliže povaha obou se dostatečně shoduje; — ba kolikráte proti výslovné žádosti budoucích manželů, jež se nikterak nemilují a často ani neznají aneb dokona nenávidí. Často podobný slib z doby pochází, kde budoucí manželé co pouhé děti nikterak důkazů o vzájemné shodnosti povahy a náklonnosti obapolné podati nemohli, ano dějepis poskytuje příkladu, že děti vysoce postavených osob, zvláště z rodin knížecích, ještě v dětském věku ve sňatek vstoupily; — avšak týž dějepis nás též učí, že podobné sňatky obyčejně špatný úspěch mívaly a tyto

oběti pouhých konvencionálních ohledů málo kdy manželství své jináče nežli co těžké břímě považovaly.

Jindy jsou to ohledy tak zvané rodinné, majetek a jmění, bohatství neb slavné jméno, již rozhodují: — ovšem závažné to věci pokud se povahy neprotiví, avšak v podobném případě samy o sobě ku manželskému štěstí nedostatečné.

Mladík mnohdy krásou a líčenou přívětivostí opojen a okouzlen bez rozvahy ve svazek manželský vstupí a pak pozdě a marně toho pyká a oplakává, že se zevnějškem a vášní svěsti dal ku kroku, jímž veškerou svou budoucnost o nejlepší květ připravil.

Mnozí lehkovážně po krátké a dosti povrchné známosti, bez dokonalého seznání vzájemné povahy, pouze zevnějšími ohledy vedeni, se na věky vážou a kolikráte cizí přímluvou, jež velmi často z nekalých pramenů vyplývá, nezkušením, lehkovážním mladici se k rozhodnému kroku vésti dají, jež by snad nikdy nebyli učinili, kdyby byli vlastním a ne cizím okem na svou vyvolenou patřili a vlastnímu přesvědčení více věřili, nežli lichému neb placenému vychvalování.

Ovšem stává konečně též možnosti a zkušenost nám takových příkladů též poskytuje, že lidé mnohdy cizému výroku povolují a mocí neb hrozbou se ku sňatku svěsti dají, ano že rodičové kolikráte, když materiální ohledy budoucímu sňatku příznivé jsou, odporu dítek svých proti sňatku nedbají a je vlivem svým k němu přinutí, toho jsouce mínění, že když pak jednou spolu žítí budou, též se snášeti naučí a že manželství lásku v nich teprva zbudit má; — avšak zkušenost nás také učí, že takový sňatek obyčejně bývá nešťastný, t. j. ku pravému rodinnému štěstí nevede.

Tak se totiž lidé zasnoubí, již se dokona k sobě nehodí, mnohdy jiných milují a sebe na vzájem nenávidí, protivných žádostí a vášní chovají a konečně mimo rodinný kruh štěstí vyhledávají, jež by zajisté v jeho lůně našli, kdyby se při uzavření sňatku jejich povahy byly šetřily.

Tak mnohá dívka, zcela způsobilá, aby muže vyvoleného oblažila a šťastnou matkou rodiny se stala, surovému, citu prázdnému muži v náruč se uvrhne, je muž snad nic více neplatí, nežli hezká souložnice, aneb jenž dokona k tomu nespůsobilý, aby mírnou, laskavou choti oblažil a tak se ony ubohé oběti nerozvážné vášnivosti aneb jiných ohledů stávají a zahynou.

Jinak též mnohdy šlechetný muž po štěstí rodinném upřímně toužící, jemuž pouze něžné laskavé choti zapotřeby, k pyšné marnivé choti se připoutá, jejíž srdce pravé lásky a věrnosti nezná a jež sobectvím, tvrdošijností a svéhlavostí, výhradní touhou po radovánkách a vyraženích se vésti dadouc, pro chotě svého a rodinu nic nečiní a jenom v marnivosti a pyše své štěstí nalezá. Tuť ovšem nemůže štěstí kvéstí a něžný svazek srdcí, první to základ manželského blaha úplně schází a přirozeným následkem též vše ono scházeti musí, co z něho vyplývá. Kde by se tu vzala přívětivá úslužnost, něžný soucit, věrná pomoc ve všelikých utrpeních života, šetrnost a jemnocitnost, skutečná a zasloužená úcta? — Jaký to rozdíl od rodiny na pravém základě spočívající!

Ano, tak jako blažené manželství se nebi podobá, tak nešťastné jest peklem na zemi. Všeliké pozemské domácí blaho má tedy za základ rozumné vyvolení si chotě neb choti; pamatujtež toho, laskaví čtenáři a něžné čtenářky, a nebude vám zajisté nikdy této péče líto; — neboť krátký a však na celou budoucnost rozhodný okamžik, kdež se na věky s mužem neb ženou před oltářem spojíte, bude pro vás přechodní dobou k trvalému štěstí neb neštěstí.

Muži přísluší, aby prací svou rodině slušnou výživu vydělal, on jest přirozená záštita všech členů rodiny proti zevnějšku, a příroda i stát v něm hlavu rodiny spatřují. Jemu tedy přísluší péče o domácí potřeby, jemu přísluší se starat o chleb vezdejší a vše, co k důstojnému živobytí zapotřeby. A však mýlili by-

chom se, kdybychom dle toho mysleli, že muž dosti bohatý, že dostatečné jmění jeho již v tomto ohledu ho veškeré péče zbavuje a ku materiálnímu pojištění rodinného blaha dostačuje. Neboť největší bohatství, nesmírné jmění mijí, menší se a rozptýlí se rukou nedbanlivou, nehospodářskou a přemnohá rodina smutný k tomu doklad poskytuje.

Tím méně důstojno muže, aby se pouze na jmění choti své spoléhal a rozumná žena nikdy onomu ruku nepodá, u nějž se právem domnívati může, že pouze po jmění jejím touží a nikoliv po lásce její! — neboť takový muž pak není nežli zahálčivý a lenivý vydáváč a často nešťastná žena později marně nad zaslepeností svou běduje, když zhýralec, jemuž ruku i jmění podala, ji o velikou část téhož majetku a nesrdečností svou o veškerou naději na štěstí pozemské připravil.

Nemyslíme tedy ovšem, že by zděděný majetek předků, žeby jmění manžele neb choti nemělo nijaké důležitosti, ano velikou na to váhu klademe, že manželství bez postačitelého, ku slušné výživě rodiny, jmění neb důchodu, (t. j. výdělků atd.) nutně nouzi a bídě a tedy i neštěstí propadá; avšak i to zůstane na vždy pravdou, že se snadněji vyhazuje než vydělává a velmi mnoho bohatých dědiců na mizinu přišlo, kdežto pracovitá ruka obyčejně toho vydělá co potřebuje a v spokojenosti i kus černého chleba výborně chutnává; zkrátka, materiální blahobyť a jmění mohou značně rodinnému štěstí napomáhat a zajisté tedy jsou důležitá a potřebná příjmy neb výdělky musí rodina míti, aby v nouzi neupadla, leč všecky tyto ohledy jenom v oných mezích rozhodují jak jsme jich vyřknuli.

Neprodá tedy rozumný člověk blaho své za mrzký statek, avšak lehkovážně též sňatek neuzavře, pokud jistoty nenabyl, že tolik co jemu, choti a rodině zapotřeby též vydělá — neboť nouzí a bídou se každé manželství pokazí a blaho rodiny nutně zničí.

Vychování dětí.

Dítka bývají pro rodiče pramenem mnohých radostí a však není radosti bez žalosti, praví přísloví, a mnoho dětí — mnoho starostí; a vychování dětí jest z těchto nejdůležitější, protože na něm budoucí štěstí dítek i rodičů, takorčaka osud celé rodiny závisí. Jaká radost pro otce, když vidí, kterak jeho milý syn duševně i tělesně se krásně vyvinuje, avšak jak často již puklo srdce laskavé matky, když veškerou svou naději v budoucnost milého syna, drahé dcery složenou — zničenou spatřila; — jak sladce usmívá se celý svět na rodiče, když na sklonku života svého se kruhem dobrých, zvedených dítek vidí obklopený, a však jak krutě srdce jejich rozrývá, když uznati musí, že vlastní jejich vinou milený syn neb drahá dcera v zkázu upadli.

A skutečně jestli ne vždycky, předce obyčejně tuto vinu na sobě uznat musejí; neboť dítě jest v rukou otce, matky, zkrátka vychovatelů měkký vosk, z nějž pečlivá ruka vše, co žádoucné i snadno utvoří, avšak stejně snadno se i zlému vlivu podává.

Avšak kdo žítí chce, nesmí se práce lekat, jíž zlatou žeň si dobývá, a komu milo dítek svých před zkázou zachovati, tomu nesmí práce a péče líto být, jíž vychování požaduje a hlavně tuto pravdu na paměti měj, že se všecko zlé v duši lidské snadněji ujme a zakoření, než cnost a dobro, a že tedy vychování málo neb nic neprospěje, když se dosti záhy nepočne a dosti nepřetržitou péčí neprovádí.

Vychování musí právě s životem počítí, t. j. od narození již vychovatelské péči potřebuje, ovšem v tom poměru vždy víc a více, jak se duševní činnost jeho rozvine.

Z počátku to tedy bude více tělesné vychování, později převážně duševní, ačkoliv i tu za pravidlo musí sloužit, že se co možná brzo s ním počnouti má, a co se prvního dotýče, o tom nyní blíže promluvíme.

Netřeba, myslíme, na důležitost tohoto krátkého návodu zvláště poukazovati, neboť každý rozumný člověk důležitost tělesného zdraví sám uzná a základ téhož se nutně musí hned první péčí položit.

Kterak se mají děti za nejútlejšího věku živit a od- chovávat ?

1. Přiměřené chování a krmení dítek velmi rozhodně působí na tělesný a duševní zdar jejich, a mnohdy chyby v tomto ohledu za útlého mládí udělané později se nějakým způsobem více napravit nedají, nýbrž buď smrt, buď dlouhé choroby v zápětí mívají.

2. Svědomití rodičové neb pěstouni nezapomenou, že Bůh jim i tělesný zdar dítek svěřil a seč síly jejich se přičiní, aby pečlivým chováním dítek před všelikou zkázou a pohromou zachránili a vůbec o tělesný zdar dítek jejich se všemožně postaraly. K tomu cíli stůjtež zde některé důležitější rady a poznámky zkušeností stvrzené.

A. O kojení dítek.

Příroda sama novorozenci matčin prs co první pramen potravy vykážala a pokud nutné ohledy toho nevyžadují, rozumná máti od toho pravidla neustoupí, že dítě při prsu matčinu nejlépe prospívá a spolu nej-
přiměřenější potravy dostane.

V první životní době, t. j. do 3 měsíců po narození netřeba dítěti jiné potravy, ač ku šetření matky mnohdy prospěšno bývá ho pozvolna k této navyknouti. Zdravá matka bude tedy vždy nejpríjemnější kojnou a nikterak se této svaté povinnosti nevzdá, pokud jí zdravotní ohledy v tom nebrání. Ostatně jest to pouhý předsudek, že kojení samo o sobě matce škodlivé, nýbrž právě naopak jí před mnohou nemocí ochraňuje, kteréž jinak šestinedělky podléhávají. Jenom v tom pádu, když lékař pro přirozenou slabost nebo nahodilou nemoc

kojení zakáže, musí se i matka nevyhnutelné nutnosti podrobiti. To bývá obyčejně pouze v následujících okolnostech skutečně rádné:

1. Když ústa dítěte od přirozenosti spotvořená neb ku ssání nespůsobilá se teprv operací musí proměnit, ku př. tak zvané vlčí neb zaječí huby.

2. Když prsa neb první bradavice matky nedokonalé jsou, t. j. ku kojení se nehodí.

3. Když matka buď dostatečného mléka nemá neb toto dle přesvědčení lékaře pro dítě se nehodí.

4. Když matka sama příliš slabá aneb nemocí vysílená a ku př. příliš nervosní jest.

5. Když ona prsním rakem trpí, aneb na prsou zlé vyraženiny má. Pouhé obolení neb rozpukání se a odřené bradaviček však není dostatečnou příčinou, protože obyčejně dosti lehkým domácím prostředkům ustoupí.

6. Když matka tak onemocněla, že delším kojením pro ni skutečné nebezpečí nastane. Takové nemoci jsou: úbytě, souchotiny, skrofulosa, kurděje, dna, padoucnice, vodnatelnost, venerické nemoci (syfilis), rak, zlé vyraženiny a choroby duševní. Když se u šestinedělky zimničné rozčílení objeví, netřeba dítě hned odstavit, nýbrž teprv tenkrát, když k tomu lékař poradí,

7. Když je matka již přes 40 let stará.

8. Mnohdy jsou bohužel okolnosti matky takové, že jí nelze takové potraviny požívat a takovým způsobem živu být, jakým by měla, aby mléko zdravé a dostatečné býti mohlo. V takovýchto případech prospěšno, když ony samy nekojí; avšak jenom tenkrát může se to chválit, když skutečně okolnosti změnit nelze.

Jestliže oproti tomu jakýmkoliv způsobem toho docílit lze, měla by každá rozumná matka se usilovně k tomu přičinit, aby povinnost svou ku dítěti svědomitě vyplnila.

Z téže příčiny by měla na př. těsné šněrovačky odložit, protože se jí prsa stlačují a tak pozvolna mléčné žlázy zakrní.

Jestliže jsou bradavičky příliš malé, zvolným potahováním se postupně zvětší a vyvinou; proti přílišné citlivosti ale poslouží omývání studenou vodou s vínem smíšenou, rozředěnou kořalkou a odvarem duběnkovým.

Zapálení prsou se nejlépe teplým šatem a dle potřeby takovýmiž obkladky zamezí. Šestinedělka musí dále ku svému a kojence prospěchu k tomu pohlížet, aby:

1. Co největšího pokoje požívala a všeho rozčilení se vystříhala; z téže příčiny tedy zvláště v prvních dnech po porodu i častější návštěvy škodivají.

2. Stolice musí být pořádná; ku způsobení otvoru používejtež se nejlépe klystéry, protože vnitřní prostředky škodivají.

3. První dny po porodu budiž její potrava velmi střídá, nejlépe pouze vodní polévka a teprv když mléčnou zimnici přestála, může živnější potravu požívat, proto že jí potom nával mléka snadno neuškodí.

4. Ve světnici, kde ona leží, hledmež si vždy největší čistoty a zvláště té okolnosti, aby vzduch se co nejčastěji obnovoval.

5. Obyčejně bude prospěšno, aby šestinedělka i když vše bez zvláštních nesnází přestála, před 9. dnem lůžko neopustila.

Pokud kojení trvá, dbejž matka v celku vůbec pravidelného, stejného a mírného živobytí a chraň se všelikého tělesného neb duševního rozčilení.

Z téže příčiny nesmí namáhavě pracovat a musí se zlosti, vášnivosti vůbec a přílišných vyrazení vystříhat.

Kdyby se ale předce přihodilo, že kojící matka jakýmkoliv způsobem buď se příliš namáhala, buď rozčílila, dbejmež o to, aby se dítě hned na to k prsu nepřiložilo; míváť to velmi zlých pro ně následků a mnohdy se přihodilo, že při náhlém rozlobení dítě ku prsu přiložené, smrt z toho mělo. Nejlépe v tomto případě zkažené mléko sosavkou vytáhnouti.

Potrava matky budiž vůbec přiměřeně živná a lehká. Všelická potrava větry způsobující aneb vůbec těžko stravitelná, ku př. zeleniny, luštiny, silné kořeněné,

mastné neb kyselé jídlo a podobné látky škodějí; oproti tomu polívky z masa, piva a mléka, maso nepřilíš tučné, vaječné potraviny, útlé lehké zeleniny, rýže, brambory a podobné potraviny více velmi prospějí. Jakožto nápoj nejlépe poslouží dobře vyleželé pivo neb i staré víno s vodou smíšené.

Ostatně platí všeobecné pravidlo, že příliš mnoho potraviny nikdy neprospěje i v tomto případě, a musí se každá matka svou vlastní zkušeností poučit, protože přeplnění žaludku vždy zimničné rozčílení způsobuje.

Kojící matka musí se dostatečně pohybovat, protože bez toho snadno zácpou trpívá; kdyby se ale tato předce objevila, pomůže se buď klystéry, buď lehkými léky počistivými. Ostatně průjem ještě více škodí, an v takovém případě nejenom mléka ubyde, nýbrž ono se též značně zhorší a dítěti uškodí.

Prospěšno jest dítě po 6 — 12, nejdéle však po 24 hodinách po porodu k prsu přiložit, protože první mléko počistivě působí a tím právě kojenci prospěje. Ku stejnému účelu mnozí hned novorozenci pro počistění rozličných prostředků podávají, co se ale nikterak nemůže schvalovat, leda by lékař dle zvláštní potřeby tak uznal.

Dítě musí prs střídat, protože pak snadno jeden dokonce nevezme a obtíže mléčné se objeví.

Ze stejné příčiny prospěšno hned z počátku dítě k tomu přivyknouti, aby vždy v pravidelných lhůtách pivalo, protože jinak matka zvláště v noci pokoje nemívá. Nejlépe tedy dítě vždy po 2 — 3 hodinách k prsou přiložit, ovšem ale tak, že se nikterak nezbudí, kdyby právě v oné době spalo.

V noci musí kojící matka zvláště toho si hleděti, aby dítě bez potřeby na to nezvykla a u ní ustavičně leželo, protože se již dosti často přihodilo, že matka neb kojná ve spaní i dítě zadusila.

Když se u kojící matky obyčejné měsíčné objeví, nemusí proto dítě odstavit, pokud jiné příčiny k tomu nestává; právě tak netřeba, když matka onemocněla,

ihned s odstavením pospíchat, a rada zkušeného lékaře v podobných případech nejlépe prospěje, protože mnohdy právě náhlé odstavení nemoc zhorší a nebezpečnou učiní.

Oproti tomu musí se dítě bez odkladu odstavit, jak mile kojící matka se přesvědčila, že je opět poženaného stavu.

Obyčejně trvejž kojení 9—10 měsíců a možno-li vždy alespoň tak dlouho, až dítě prvních 2—4 zubů obdrželo.

Za pravidlo sloužiž dále, že se dítě nikdy neodstaví, když úplně zdrávo není, protože změna potravy bez toho snadno nemocí způsobuje.

Tak též bude prospěšno, pokud to okolnosti dovolují, odstavení pozvolna docíliti, t. j. dítě poznenáhla za dne na jinou potravu přivyknouti a pak když již ve dne prsu nedostává, konečně i v noci mu ho odepřítí.

Oproti tomu nemůže se bohužel dosti obyčejný zlovyk, že se dítě již v prvním měsíci krmívá, nikterak schvalovat; — teprv po 6 nedělích to bývá skutečně rádno a neškodí, jestliže se zvolna postupuje a potrava rozumně vyvolí a připraví. Nepřiměřená změna potravy zvláště v prvním měsíci, přecpávání dětí všelijakou kaší, ku př. žemlovou, krupičnou, moučnou atd. snadno zácpu, ochrnutí vnitřnosti aneb i průjem a úbytě způsobuje.

Za pravidlo může sloužit, že jenom tenkrát dítě kromě mateřského mléka jiné potravy potřebuje, když

a) buďto matka příliš málo mléka má — a tu se nejlépe dítěti ještě smíšenina stejného množství obyčejného kravího mléka a odvaru feniklového poskytné, aneb:

b) dítě tak slaboučké jest, že mu mléko nestačí; — v tomto případě pak mu nejlépe smíšeninu mléka kravího a dobré polévky podáme.

O dalším odchování dětí po odstavení později promluvíme.

B. O kojných vůbec.

Jestli toho nutná potřeba vyžaduje, aby se dítě kojné svěřilo, můžeme jenom tenkrátě prospěšného výsledku se nadíti, jestliže přísně k tomu přihlídneme, aby vyvolená kojná dítěti co možná matku nahradila.

K tomu cíli ovšem třeba:

1. Aby kojná byla úplně zdráva, protože by jinak dítěti odchování bez prsu bylo prospěšnější, anto se velmi často nemoci od kojné na dítě přenesou a kromě toho neopatrnost neb nedbalost její dítěti velmi může uškodit.

2. Abychom tedy před svědomím obstáli, musíme se vždy s lékařem poradit, protože jinak při volbě kojny vždy maně tapáme a pravé jistoty neznáme.

3. Dobrá kojná totiž mnohé vlastnosti tělesné i duševné musí míti, jichž po řídku u jedné osoby bývá možno naleznout; ona musí totiž:

a) Mírné, tiché povahy být, lehkovážnosti se varovat a zvláště všeliké prostopášnosti a nestřídmosti ku př. v pití a jídle se vystříhat. Jak již řečeno škodí každé rozčílení kojenci, zvláště ale zlost a náhlé rozlícení; — musíme se tedy pilným poptáním o povaze kojné, již přijmouti hodláme, přesvědčit, nežli jí syna svého svěříme, an bychom jinak třebaš bolně později toho litovali, že jsme se přenáhli.

b) Taktéž není dostatečno, když o tělesném zdraví kojné jsme přesvědčeni, hlavní věcí jest, abysme důvěru míti mohli v ohledu na obcování s mužskými, protože právě tímto způsobem i kojná, kteráž, když jsme ji najmuli, úplně nás spokojovala, se nebezpečnou státi může.

c) Dobrá kojná budiž 20 — 30 let stará. Velmi mladé kojné bývají příliš slabé a spolu lehkovážné; starší mívají obyčejně příliš husté a těžké mléko.

d) Kojná, jinak spůsobilá, nejlépe nám poslouží, když asi dítě v stejném čase porodila, v němž i naše dítě na svět přišlo.

e) Prsa a bradavice musí být dokonale vyvinuté a mléka dostatek. Že ostatně i mléko samo nesmí být nezdravé a kojná vůbec všeliké nemoci prostá, již by se kojení u vlastní matky zamezilo, zajisté samo sebou patrno.

Z toho snadno nahlednout, že nejhlavnější odporučení pro kojnou jest zdraví jejího vlastního dítěte, protože ono téhož mléka a téže péče požívalo, jako budoucí svěřenec. Dříve nežli tedy kojnou najmeme, nezapomeňme si nikdy její dítě prohlednouti, na něm nejlépe patrno, jak ona s dětmi zachází.

Jestliže jí dítě zemřelo, netřeba jí ještě právě zavrhnutí, avšak důkladně se hledmež dozvědět, co bylo jeho smrti příčinou. Kdyby pak nám lékař pro možné zdědění nemoci aneb pro stejně nebezpečnou trvalou příčinu u ní nic dobrého nepřisliboval, bude naší povinností, abychom se po jiné kojné ohledli, třebaš nám se ona první jinak velmi dobře líbila.

Vzhledem ku způsobu živobyťí kojných ovšem platí v celku všecko to, co dříve o potravě a živobyťí matek kojících řečeno, avšak toho se třeba vstríhat, aby se dřívější způsob živobyťí kojné náhle nezměnil, protože taková změna obyčejně velmi škodlivě působí.

Kojnou, která z vesnice do města, zvláště většího právě přišla, nechtějme pojednou na lepší a rozmařilejší stravu přivyknouti, nýbrž postarejme se jí o dobrou, lehkou stravitelnou potravu dle jejího způsobu a výsledek nás zajisté uspokojí. Pozvolna pak ovšem možno jí všemu přivyknouti, co přímo neškodí, avšak nutno to pozvolna učinit, a vždy rádno zůstane to neučinit.

Že při odstavení kojence pro kojné táže pravidla platná jsou, kteráž jsme pro matky uvedli, o tom doufáme, nebude nižádný pochybovat, protože kojná právě matku zastupuje.

Z téže příčiny není radno kojnou domácí prací zvláště namáhavější přílišně zaměstnávat, a tak jako

u kojící matky i proti ní hledmež vždy mírného a šetrného chování, aby se všelikému rozvášnění a rozčílení předešlo a škodlivé následky dítěti uspořili.

Oproti tomu se musí tělesné zdraví kojné přísně pozorovat a kdyby toho potřeba kázala, třeba lékařsky vyšetřit, jakmile se nebezpečné úkazy objevily, právě tak jako mravné chování zvláště oproti mužskému pohlaví z příčin dříve uvedených, zajisté nikdy nám lhostejno býti nemůže.

Kromě toho pozorujme zvláště z počátku, zdaliže kojná dítěti ku utišení mlsků aneb jiných škodlivých látek neposkytuje a zvláště jestli snad, když dítě příliš nepokojné, odvar makovic aneb jiné jedovaté prostředky omamující nepoužívá.

Tak jako u kojících matek objevení se měsíčního počistění nikterak není příčinou, aby se kojení zastavilo, tak netřeba i kojnou propustit, když se u ní objeví, pakli s ní jinak jsme spokojeni.

Když kojná ochuraví, neb dokona onemocní, bez odkladu se s lékařem poradme, protože dítě obyčejně velmi rychle utrpí.

Kojná se ovšem musí propustit, jakmile znova je outěžkem, podobně též když patrně, že kojeneček u ní nesílí a neprospívá, kdyby se i jinak nic na ní nepozorovalo.

Které vlastnosti má dobré mléko mít.

Obyčejně se spokojíme, když mléko barvou, čuchem a chutí jakož i řídkostí dobrému mléku se podobá, a však taková zkouška jest příliš povrchní a skutečné jakosti mléka nám neobjeví. K tomu cíli třeba mléko, ku př. od kojné, kterouž najmouti hodláme, lékařsky, t. j. pomocí drobnohledu a pak lučebně proskoumat, k čemuž tedy jak řečeno, lékaře zapotřebí.

Co se mléka kraviho dotýče, bývá ono, jenž od krav ustavičně v chlévě krmených pochází, obyčejně kyselé reakce; t. j. červení lakmusový papír, kdežto

mléka od krav na pastvě držaných jest alkalické t. j. tak jako louh červený lakmusový papír modří a tak jeho původní barvu obnovuje.

Jak již svrchu řečeno, jest mléko mateřské v první době po porodu jiné, nežli později a má nejdříve skutečně počistivé vlastnosti. V tomto mléku (lat. colostrum) nachází se dle Francouze Donné kromě obyčejných mastných kuliček ještě jiná koulovitá tělíska, jež on corps glaireux t. j. tělíska slizká nazývá. Tato tělíska mnohdy ve větší slizké hmoty splývají a mohou se po delší čas v mateřském mléce pozorovat a dle téhož lékaře teprv koncem prvního měsíce úplně z něj vymizí. Dobré mateřské mléko nesmí tedy po prvním měsíci nižádná taková slizká tělíska obsahovat, což se drobnohledem snadno vyskoumá.

Přísadou studené vody ammoniakové (spir. sal. ammoniaci) se dobré zdravé mateřské mléko nikterak nezmění, pakli ale ještě ona slizká tělíska v něm splývají, táhne se a zklovatí, tak že když více jich tam obsaženo, dokona zrosolovatí.

Jak svrchu řečeno, má v prvním měsíci mléko mateřské vždy této vlastnosti, avšak později musí být onoho slizkého tělesa prosto, anto se jinak ku výživě dítěte nehodí.

Dobré mateřské mléko červený lakmusový papír modří; opačný účinek by dokazoval, že je mléko nezdravé.

C. O krmení dětí aneb odchování bez prsu.

Ovšem že takové odchování vůbec dítěti neprospívá a však mnohdy okolnosti jinak nedovolují, když na př. jak svrchu řečeno, matka sama kojit nesmí a dobrou kojnou si zaopatřit nemůže.

Dítě při takovémto odchování pouze tenkrát prospívá, když největší péčí k tomu přihlížíme, aby se rozumně s ním pokračovalo, potrava vždy přiměřeně vybrala a v pravý čas a v pravé míře podávala; — jinak

snadno nemocem podlehá a za krátký čas umře, aneb na vždy churavě zůstane.

Ku první potravě nehodí se všelijaké obyčejně podávané kaše moučné, krupičné a podobné, aneb dokonce pevná jídla, jakých dorostlý člověk požívá a obyčejně škodně působí. První přirozená potrava dítěte jest tekuté mléko mateřské a nemůže se jinak nežli tekutinou snadno stravitelnou přiměřeně nahradit.

Zdravým dětem poslouží v prvních měsících výborně smíšenina stejného množství kravího mléka a odvaru fenyklového; množství se ovšem musí dle potřeby rozměřit a později zvětšit.

Nejlépe k tomu cíli mléko téže vždy krávy používat a možno-li se dobře přesvědčit, zdali že ona snad nějakou chorobou netrpí, protože tyto zvláště plicní nemoce též na kojence se přenesou. Mléko od krav na pastvu honěných vždy lépe upotřebit, protože ustavičné trvání v chlévě, kde málokdy se provětrává, a špatná stuchlá potrava na mléko škodně působí. Nejlépe tedy bude, když si čerstvé mléko z venkova opatříme. Ostatně se nemůže nežli čerstvé mléko upotřebit a nakyslé neb jinák zkažené se docela nehodí.

Mléko mírně zahřejeme nežli ho dítěti podáme a sice nejlépe v teplotě 30 — 35° C., t. j. tak že se na oku dobře snese.

Pro dítě 5 — 6 měsíců staré pouhé kraví mléko více nedostačuje, protože ono pak ku svému dokonalému tělesnému vývoji hmotnější potravu potřebuje. Pak mu podáme polívku se stejným množstvím mléka smíchanou a kdyby ještě více požadovalo, kromě toho smíšeninu mléka a odvaru fenyklového. Maso ku polívce upotřebené může být telecí, hovězí, aneb i drůbeží; ostatně též polévka s žloutkem útle rozmíchaným výborně poslouží.

Potrava dítěti poskytovaná musí se ovšem dle okolnosti řídit a slabšímu třeba dříve posilňující nežli zdravému a silnému; vždy ale zůstane hlavním pravidlem, aby potrava byla dostatečná a snadno stravitelná a bez

potřeby se neměníla, proto že se žaludek dítěte teprv nové stravě přivyknouti musí. Častější proměna potravy tedy jest vůbec škodná. Ku konci prvního roku můžeme též jemnou moučnou kaši, z útlé krupičky dělanou kašičku a podobné těžší potravy dítěti poskytnout; ono pak již dostatečně sesílilo a pozvolna hrubší potravy potřebuje. Až ku konci druhého roku slouží též podobné polévky za hlavní potravu na nejvýše, že se v druhém létě ráno a na večer dítěti též odvar pražených žaludů s mlékem a cukrem, tak zvaná káva žaludová, poskytne a někdy kousek lehkého však nikoliv mastného pečiva, ku př. dobrého pšeničného chleba neb sucharu podává.

Teprv po uplynutí druhého roku jsou ústrojí živací tak dokonale vyvynuti, že i hrubší potravy snesou, kterouž ostatně vždy ještě v podobě kaše podávají rádně, protože pevná potrava pro nedokonalé sežvýkání příliš těžko se stráví. Taková vhodná potrava bude tedy kaše z mouky, krupice neb rýže s mlékem aneb útlá kaše bramborová.

Ostré, kyselé, pepřené aneb vůbec kořeněné potravy nejlépe se ještě vystríhat, tak jako mastných jídel a luštin ku př. hráchu, čočky a p. v., proto že všeliká taková potrava obyčejně dítěti bolesti způsobuje a se nestráví. Polévky všelikého druhu oproti tomu, ač jich děti obyčejně nerady jídají, vždycky prospějí.

Chceme-li si mnohou zbytečnou práci a starost uspořit, přihlídneme od počátku přísně k tomu, aby dítě přísnému pořádku v jídle přivyklo. Jak svrchu řečeno, dostávají děti v nejuťtlejším mládí, pokud nespějí, vždy o 2—3 hodinách pít; větším prospěšno, denně 4krát potravu přiměřenou, ve dostatečném, avšak nikoliv přílišném množství poskytnouti, při čemž se dle potřeby svrchu uvedené vhodná jídla střídají. Tak na př. může dítě dvouleté z rána žaludovou kávu, v poledné kaši a masitou polévku, odpoledne opět žaludovou kávu a na večer polévku mléčnou dostávat a dobře mu tato potrava poslouží.

Když jsme pozorovali, že dítě špatně spí neb vůbec nepokoj jeví, zmenšíme mu výměr potravy, protože obyčejně přeplněný žaludek příčinou toho bývá.

Zvláštní péči nutno vést o nádoby, z nichž děti jedí neb pijou; aby se totiž vždy náležitě po upotřebení vycídily, proto že zbytky v nich snadno zkyšou a pak všelike špatné následky se objeví. Skleněné cucáčky jsou ovšem nejlepší a když jsou hlavičkou z kaučuku neb slonové kosti opatřeny a čisty, úplně neškodné, oproti tomu všelike cumlíčky a používání cucáčků, již na místě hlaviček malé houby mají, mnohdy nebezpečno, protože tu nápoj velmi rychle kysá. Nejlépe pochodíme, když hlavičku po upotřebení sejmeme, a do nádoby s čerstvou vodou vložíme; ony pak zůstanou vždy čisté a opět upotřebitelné.

D. Péče o čistotu dětem potřebnou.

Čistota půl zdraví, říkává se obyčejně a výrok tento zajisté i u dorostlého člověka úplně platný, tím více u dětí platnosti nabývá, proto že tyto zvláště na počátku svého živobytí samy si pomoci nemohouce jen cizí péčí potřebnou čistotu dosáhnouti mohou; — bez ní ale snadno nebezpečně onemocní.

Novorozeňátko se musí denně koupat a teprv po uplynutí 2—3 měsíců se to může beze škody ob den stávat, ačkoliv v prvním roce každodenní koupel přiměřené teploty vždy prospěšná, když toho okolnosti dovolují.

I v druhém roce rádnou, aby se dítě alespoň jednou týhodně koupalo.

Slabým dětem dává se do koupele puškvorec a heřmáněk aneb tlučený slad; dětem, již vyraženinami od pouhé ostrosti krve trpějí, prospějí koupel s přísadou otrub.

Teplota lázní budiž v prvních měsících asi 35° C. t. j. taková, že se teplotě ruky vyrovná, později se pozvolna k chladnější koupeli přejde; studené lázně ku otužení odporučované nemůžeme schvalovat, protože

mnohdy slabším dětem uškodí; komu tedy po vůli, jimi dítě své otužovat, nechat se dříve s lékařem poradí, aby věděl, zdali že snad dítě na místě otužení, ne onemocní.

Dítě zůstaň asi 10—15 minut v koupeli a pak bez odkladu se dokona osuší a do teplé postele položí, kdež asi hodinu zůstane a pak teprv se oblékne. Že ostatně u větších dětí pečlivé otření a bezodkladné oblečení též dostačuje, snadno se zajisté každý z věci samé dovtípí. Místnost, kde se dítě koupá, musí být dostatečně teplá bez průvanu, protože by se nastudilo. Mnozí ze všech uvedených příčin koupání večerní schvalují a děti po koupeli hned ku spánku ukládají.

Plnému žaludku koupel škodívá; proto jest radno, aby se dítě alespoň 2 hodiny dříve napojilo neb nakrmilo, nežli se vykoupá.

Při koupání dbejmež pečlivě o čisté vymytí očí, uší a úst a jestli dítě spruzeno, použijeme po lázni zasýpátka dle potřeby.

Že konečně rozumná matka dítě své v nečistotě ležet nenechá, nýbrž bez odkladu ho vyčistí a čisté zabalí, netřeba tuším zvláště vykládat.

E. Péče o zdravý vzduch.

Světnice dětská budiž dostatečně prostranná, jasná a možno-li na výsluní položená. Ku docílení zdravého vzduchu pilně se v ní okna otevírají a v té chvíli se děti buď vynesou, buď v kolébce neb posteli šatem přikryjí a tak před nastuzením ochrání. Všeliká nečistota se pilně odstraňuje a podlaha i nářadí častěji odrhne. K odstranění nepříjemného puchu se často vykuřování doporučuje, avšak z mnohých příčin nelze toho chváliti a prozřetelné otevírání oken vždy lépe k cíli povede a dětem neuškodí.

Světnice dětská mějž 15—20° C. teploty; přílišná teplota spíše škodí, protože pak děti ze světnice vynešené se snadno nastudí.

Praní a sušení prádla v dětské světnici jest vždy dětem škodlivo.

Prvních 14 dní dítě nejlépe v téže světnici ponecháme, pozděj oproti tomu prospěšno, když se s dítětem každodenně asi na $\frac{1}{2}$ hodiny okolo poledne na vzduch vychází, protože se ono tak otuží a vzduchu přivykne. Ovšem ale nesmí se za špatného počasí příliš dlouho venku zůstat, jakož samo sebou patrno, že musí dítě přiměřený oděv mít, aby se nenastydlo. Příliš ostrý vítr a prudká zima mnohdy též škodívají, za špatného počasí tedy zvláště slabší dítě raději doma zadržíme a o čistý vzduch ve světnici samé, jak svrchu udáno, se postaráme.

F. O dětském oděvu.

Mladistvé dětské tělo nesmí se těsným oděvem u vývoji obmezovat. Odívejmež tedy děti své tak, aby zvláště prsa a břišní části nikterak se netlačily a nesúžovaly; všeliké pevné zavínování jest tedy škodlivé. I upotřebení povijanu ovšem ku zamezení pupkové kýly nutné, nesmí se přehánět; příliš pevné ovinutí břicha překáží totiž zažívání a tlak na vnitřnosti snadno skutečné nemoci způsobuje.

Oděv buď tedy vždy volný, aby dítě bez namáhání údy svými pohybovati mohlo.

Hlavu dítěte nikdy přílišně nezahalujme a neobtěžujme; ona má být vždy chladnější nežli ostatní tělo. Z toho patrno, že pokud ještě vlasy nezrostly, lehké pletené čepičky nejlépe poslouží; později netřeba dětem podomácku nižádných čepic neb klobouků, protože vlasy důstatečně hlavu chrání. Tak zvané klobouky proti upadnutí jsou dokona škodlivé, protože hlavu příliš tísňí a zahřívají.

Před koncem druhého roku nejlépe děti bez spodků ponechávat a později ať jsou nohavice a spodky vůbec volné, aby zvláště v rozkroku tělo nedřely a netiskly.

Šaty vůbec musí být okolo pasu a prsou tak volné, že vývoji prsou nepřekáží; ze stejných příčin těsné pasy, ouzké podvazky, malé střevíčky neb botky, zkrátka všeliká část oděvu příliš těsně přilehající škodívá.

G. O některých zlozvycích při odchování dětí.

1. Mnohá matka neb chůva se navykla dítě vždy na téže ruce nositi a tím jemu uškodí, protože tělo pak ústavičně v jedné a to nepřirozené poloze zůstává a snadno údy se zkříví.

2. Kolébání dítek není sice právě vždy škodlivé, avšak příliš prudké kolébání musíme zavrhnout, protože se jím dětské tělo příliš silně otrásá.

Děti, již velmi velkou hlavu mají, což obyčejně na vodu v hlavě poukazuje, nesmí se docela kolébat, proto že tím ona nemoc zrychlí a větší nebezpečí nastane.

3. Kojná a chůvy mnohdy bez patrně zlého úmyslu svěřencům svým omamující prostředky, ku př. odvar makovic aneb i kořalku dávají, aby tyto snadněji usnuly a pevněji spávaly. Že takový nepřirozený spánek škodit musí, zajisté patrné, tak jako jisto, že jedovatými oněmi prostředky nervy vůbec utrpí. Méně škodlivé jest omývání hlavy kořalkou ku stejnému účeli používané, a však i téhož prostředku rozumná matka nedovolí, protože velmi často děti následkem podobných omamujících prostředků v nebezpečí života přicházejí.

4. Nesvědomité kojné neb chůvy mívají kolikráte ten hanebný zvyk, že dítě, když se dlouho nedá utiшит, lektáním na pohlavních částích upokojí; ohavný tento zlovyk by však zvláštního potrestání zasluhoval, a jak mile cosi podobného zpozorujeme, bez odkladu chůvu neb kojnou propustíme.

Upotřebování tak zvaných cumlíčků požaduje nepřetržitou péči o čistotu jejich, jelikož obsah snadno

zkysá a pak u dítěte všelijaké nemoci vypuknou ku př. pálení žáhy, přílišná kyselost žaludeční šťávy, špatné zažívání vůbec, průjem a úbytě, houba neb prýmek a t. d.

Nejlépe tedy učiníme, když cumlíčky vůbec nepoužijeme; kdyby to ale jinak býti nemohlo, nesvěřme péči o nutnou čistotu jiné osobě nežli samy sobě.

6. Ze stejné příčiny nevhodno potravu dítěti rozžvýkanou podávati.

H. Kterak máme děti před nemocemi zachrániti.

Svědomití rodiče hledí seč síly jejich dítek svých před nemocí zachrániti. K tomu cíli musíme o následující věci pilnou péči vést.

1. Aby se dítě před nakažlivou nemocí, ku př. neštovicemi, spálou, štkavým kašlem, záškrtem a t. d. ochránilo. Jest-liže kdo v domě takovou nemocí trpí, dbejme o to, aby naše dítě k němu nepřišlo a se nenakazilo a též nákaza jinými osobami snad se nepřenesla. Onemocnělé podobnou nemocí dítě od ostatních bez odkladu oddělíme a tak dle možnosti nákaze zabráníme.

2. Proti neštovicím chrání obyčejně vydatně očkování. K tomu cíli dáme dítě ještě v prvním letě očkovat, ovšem se ale dle možnosti přesvědčíme, zdali očkovací látka skutečně od zdravé osoby vzatá, protože jinak očkováním i jiné nemoci se přinesou a ono uškodí. Jakmile se v domě neb rodině přece neštovice objevily, třeba bez odkladu očkování opěťovat, protože se tak působnost jeho též obnoví.

3. Za pravidlo ostatně sloužij, že žádnou třeba zdánlivě nepatrnou churavost u dětí nesmíme přehlédnouti, protože slabé a útlé ještě ústrojí těla dětského velmi rychle nemocím podléhá a když se první vhodná doba zameškala, mnohdy později nižádná lékařská pomoc neprospěje.

Vychování dětí až do šestého roku.

O této věci již přemnozí psali a promluvili, avšak látka jest skoro nevyčerpatelná a mohlo by se ještě přemnoho kněh o ní složiti a vydati, aniž by proto budoucí pozorovatel látky postrádal. Jako vůbec u vychování platí zvláště tu za pravidlo, že jenom laskavá ruka a péče dobrého výsledku se dodělá, protože pouze láska s patřičnou přísností spojená základem rozumného vychování býti může.

Dítě lásce, již povždy u otce neb vychovatele nachází, úplně též důvěřuje a když trestu neb vůbec přísnosti zakusí, i tyto z láskyplné ruky se stejnou přesvědčeností o dobrém úmyslu přijímají, kdežto nerozumná, bezohledná láska tak jistě se cíle mine, jako bezohledná, lásky prázdná přísnost, která rozhořčenost způsobuje a důvěře vzniknouti nedá, bez níž veškerý úspěch vychování marným zůstane.

Lidé skutečně velmi často proti útlému citu dětí, proti něžnému srdci dětskému se prohřešují a surovou rukou lásku, již ono tak rádo přijímá, utlumují a jako mráz květiny zničují. V srdci dítěte spí zárodek velikého dobra, avšak jen láskyplná ruka pěstitelova ono símě k blahému přivádí výkvětu, jinak bodláčí sobeckosti velmi rychle nejkrásnější naději potlačí a udusí, a v témže srdci, kteréž by se v jinošském mládí zahradě pravé lásky k člověčenstvu podobalo — tam se závist a nenávist uhnízdí, a na místě jara objeví se chladný podzim života, jemuž pravý rozkvět srdce navždy neznámý zůstane.

Laskavě tedy musíme s dětmi zacházet a laskavě každý zárodek dobrého v útlém srdci dětském pěstovat; — tím však ovšem není ještě všecko řečeno, způsob, jakým se láska s potřebnou přísností spojit může a musí, zvláštního žádá objasnění.

Kdo by si důkladného poučení o veledůležitém vychování dětí přál, toho odkazujem na obšírná pojednání a pedagogická díla; nám zde místo obšírnosti nedovoluje,

a proto se obmezíme na hlavní rysy a nepodáme nežli všeobecné rady každému rozumnému otci a každé matce upotřebitelné.

§. 1.

Zvláštní poměry u dětí vzdělaných rodičů.

Obyčejně zdržuje zaměstnání člověka vzdělaného, v úřadě neb hodnosti postaveného, od ustavičného neb častějšího obcování se svými dětmi, a zvláště u vysoce postavených aneb rodem vznešeným a bohatstvím vynikajících rodičů děti skoro vždy od rodičů vzdáleny bývají a málo kdy s nimi se scházejí. Tuť ovšem vliv chůvy neb pěstouna daleko předčí vliv otce neb matky, řídce kdy od dětí vidaných; — jinak proti tomu se poměr dětí k rodičům vyvine, když tyto napřed již děti svých určili, aby po nich živnost neb řemeslo převzali a tedy veškerým vychováním k onomu způsobu živobytí se připravovali, jež rodiče potud vedou.

Ostatně mnohdy stav neb zaměstnání rodičům osobního ustavičného s dětmi obcování ovšem nedovoluje, a však příjmy poměrně skrovné nestačí ku najmutí spolehlivého vychovatele, tak že pak děti dříve nežli veřejné škole dorostou, bez důkladného vychování zůstávají. Takovým rodičům zvláště odporúčujeme následující rady zkušeného vychovatele, a zajisté pakli si jich hleděti budou, onu obtíž nepoznají, jíž přemnohá domácnost trpívá, onu myslíme, že děti bez potřebného zaměstnání a dohledu zůstanou a kdežto by v útlém mládí svém všeliké símě dobrých vlastností přijmouti mohli, rodičům pouze k obtíži bývají a buďto na ulici se potloukajíce, buďto po domě se nudíce nekonečnou zlost a strast způsobují a obyčejně všeliký zlovyk a nemrav se naučí na místě toho, co by jinak se naučiti mohly. Těmto rodičům tedy zvláště následující úvahy věnujeme, téhož jsouce přesvědčení, že jim skutečně přispějeme, jestliže naší rady neoslyší.

§. 2.

Kdo mívá největší vliv na malé děti.

Nejlépe by ovšem bylo, kdyby na místě učitele neb pěstouna příbuzné k tomu vhodné, ku př. teta neb starší sestra aneb možno-li matka sama své dítky v stáří od 3—6 let hravě a spolu užitečně zabavovala; — a však bohužel okolnosti obyčejně rozhodují a tak se dítě mnohdy právě v prvních letech nepovolaným do rukou dostane, ačkoliv vliv prvního vychovatele málo kdy a jenom velmi obtížně později možno vyvážit a vyrovnat, proto že první dojem nejpevněji utkví. Tím důležitější jest tedy ono první hravé vychování, jímž se obyčejně povaze dítěte první a však trvalý směr dává a matka, již to naprosto nemožno není, nechť nikdy tuto základní a rozhodnou péči o duševní a tělesný vývoj dítěte svého cizím rukoum nesvěří.

Ostatně není, jak snad mnohý povrchně soudívá, ono první vychování, nejsou ony první hry a zábavy dětské nikterak takové, že by zvláštní péči ano pravého vychovatelského ducha nepožadovaly; ano směle tvrdíme, že mnohem snáze později dítě vyučovat nežli v prvních letech ku zdaru vésti a hry i zábavy jeho patřičnou péčí ošetřovat.

A jestliže mnohá matka z lásky k pohodlí svaté této povinnosti se vzdaluje, toho jsouc mínění, že chůva dítěti postačí, nechť si zpomene, že jí tato péče obtížnou, ačkoliv jí srdce mateřské ku útlému svěřenci nerozdílně víže a že tedy se sama klame, když od chůvy za peníze to očekává, co pro ni samu, pro vlastní matku, pro lásku mateřskou se příliš těžké zdá.

§. 3.

Hry a zábavy malých dítek pod dohlídkou mateřskou.

A. Jakých her a zábav máme a můžeme malému dítěti nejnáze dovolit?

Mnoho se již psalo o opatrovnách a přiměřené zábavě dítek a v celku ovšem vychovatelské zásady opatro-

ven i pro domácí zábavy malých dítek úplně platnosti podrží, avšak předce velký rozdíl stává mezi opatrovníkem neb opatrovnící většího počtu cizých dětí jí svěřených, a matkou, jež nad zábavou svých drahých bdí.

Za hlavní věc držíme vždy, aby tu i tam se dítě hlavně bavilo, aby si skutečně hrálo a přiměřená hra tělesnému zdaru také přispívala, jeho úsudek a myšlení vůbec budila i bystřila; — daleké nám ale je bludné mínění, že se dítě vždy hrou též učit má, protože duševní namáhání předčasné zajisté pouze škodlivých následků míti může a jak zkušenost dokázala, také skutečně má.

Varujmež se tedy této chyby a dbejme o to, aby se u dětí v prvních letech, t. j. od 2—4 let nikterak s hrou poučení úsilovně nespojovalo, jako se to bohužel zvláště u vzdělaných rodin mnohdy stává.

Dvou, tří neb čtyřleté dítě nechť si tak hraje a tak se baví, tělesně i duševně se zaměstnávalo, avšak nepracovalo, se nenamáhalo. V téže době nechať ustavičně oko matčino, nebo téhož, komu opatrování jeho svěřeno, nad ním bdí, a však dohlídka budiž jakkoliv stálá a pečlivá, přece skoro nepatrná a vždy laskavá, tak že do zábavy dětské jenom tenkrát vsáhne, když by jinak dítěti pohroma hrozila.

Děti nechť si dobře, s dětinskou prostou myslí vesele hrají a se baví, nechť hrou i tělo cvičí, avšak nikoliv tělocviku se učí, nechť vesele rozmlouvají, se poptávají a si odpovídají i povídají, avšak učení, čtení atd. zadržme na pozdější dobu větší tělesné zralosti; nechť si dle libosti i na tabulce čmárají a kamenky neb fasole počítají; — a však nechtějme je učit rýsování a počtářství, pokud k tomu ještě doba nepřišla.

Z toho již patrně, jak si myslíme, aby si maličtí pod dohlídkou matčinou hráli. Dejmež jim, možno-li důstatek písku, ovšem že ne vápenitého aneb jinak škodlivého, kamenky, s jimiž děti obyčejně velmi rády si hrají, hrách, boby, kousky dřeva, kuličky mramorové, u dětí tak oblíbené, kousky lepenky aneb v zahradě i též doma dle počasí listí, květiny, ovšem že neškodné,

protože jich děti rády žvýkají, ovoce všeho druhu, ovšem že zralé a jinak zdraví jejich přiměřené, divoké kaštany, ořechy a oříšky lískové a t. d. Děvčata velmi rády si hrávají se stužkami a pestrými klůcky i hadříčky, jimiž své loutky strojívají, s dětátky a kolébkou, s pestrobarevnými korálky, jež na šňůrky navlékávají, zkrátka se všeličím, co jim pečlivá matka vždy snadno zaopatřiti může. Hošici oproti tomu libují si v hůlkách, troubelích, ku př. od nové hlíněnky, drnkačkách, všelikém motouzu, jímž lecos svazují, ve skládání proutků a dřívek ve rozličné podoby, milují koníky a vozy, biče a řehťačky i píšťaly a podobné hračky vůbec.

Kromě toho zajisté každé dítě rádo se na obrázky všelikého druhu, zvláště pestrobarevné koukává a velmi brzy i zvířata jemu známější, zkrátka osoby a věci ze kruhu svého v nich poznává, což mu velikou radost způsobuje.

Když dítě již trochu povyroستlo, rádo pohádky a písničky poslouchává a všeliké průpovídky opakuje, až se je naučí. Kromě toho hledme u dětí vždy především cit pro čistotu a pořádek, pravdu a poslušnost hned v první době povzbudit; k čistotě a pořádku je ale ovšem nejlépe přivedeme vlastní péčí a vlastním příkladem; láska k pravdě a vždy volná poslušnost jsou oproti tomu věci, kterých dítě teprv veškerým vychováním dostává.

B. Jak si dítě nejraději hrává a jakých hraček nejvíce miluje?

Malé dítě (od 2 — 7 let) si hrává obyčejně po celý den a nezná takořka jiného zaměstnání. K tomu mnohé děti žádných zvláštních hraček nepotřebují, nýbrž mezi sty sotva jedno nalezneme, jemuž svrchu udané věci co hračky nedostačují a tu obyčejně otec neb matka samy vinu nesou, protože totiž dítěti samochtě a bez potřeby drahých a zbytečných hraček poskytovali a na ustavičnou v nich změnu ho přivykli. Stává zajisté i děti již

oproti tomu takořka se vším si hráti dovedou, a s každou sebe nepatrnější maličkostí se dlouho zabavují; — a však i u těchto předce mnohdy přijde chvíle, kde od rodičů hraček žádají a o ně prosejí, nevědouce, kterak by se bavili.

Co tedy máme učinit, když buď vidíme, že dítě se nudí aneb ono přímo se nás ptá, co by dělat mělo, jak by si hráti mohlo?

Nezapomeňme v takovém případě, že novota hlavně dítěti radost způsobuje a že dítě snadno zapomíná. Hledmež tedy mysl jeho na dosti nepatrnou třeba, a však jemu dosud neznámou věc obrátiti a málo kdy se s cílem mineme; hledme si toho, aby se hračky na čas poodložily a pak mu jich opět podejme; bude mu zas jistě stará hračka tak milá jako úplně nová. Především musíme o to dbát, aby se dítě všelijak bavilo a jak skrovných prostředků k tomu zapotřeby svrchu udáno; — ovšem se ale všechno nedá dítěti najednou, nýbrž cokoliv ho více netěší se uschová a později opět v pravý čas mu poskytne. S toužou věcí dovede si dítě též všelijak zahrát; jenom nesmíme my snahy a trpělivosti litovat, bychom se k tomu přičinili, a dítěti novou stránku staré hry ukázali.

Nejméně dlouho dovede se dítě tak zvanými pravými dětskými hračkami bavit, protože tyto ač třeba dosti pěkné, umělé a drahé, předce dítěti velmi rychle zjednotvární a obyčejně teprv tenkrátě úplné obliby dojdou, když buďto po čase se opět objeví aneb zvláště u chlapců rukou dítěte všelijak se o ně pokoušejíce pohromu utrpěly.

S takovými hračkami nemůže si dítě jinak nežli na jeden způsob brát a to velmi krzy nudí, zvláště pokud v útlém věku ještě obrazotvornost ho nevábí a ono i mluvit neumí. Jestliže ale takových hraček, jak svrchu udáno, poschováme, když dítě více o ně nedbá, za dosti krátký čas jemu náramnou radost bez výlohy způsobíme, když mu je opět podáme; neboť dítě hračky znova obdrževší, nových spolu s nimi myšlenek a pocitů spojuje — ony jsou jemu skutečně opět novotou.

Z téže příčiny si dítě samo, když ho otec neb matka někdy do komory, kde staré haraburdí odpočívá, sebou vezmou, tam samo všelijaké nové hračky vynajde, t. j. všelicos, co tam pohozeno, mu větší radost způsobí nežli nejdražší a nejpěknější hračky; zvláště však staré pohozené hračky co poklad nalezený uvítá, a i v pozdější době takořka v blahé doby dětinství se znova pohrouží, když takový ostatek z dětských časů jemu pod ruku přijde.

Nedávejme tedy dětem příliš drahých, skvostných a umělých hraček! Mnoho příčin společně nás k této upřímně radě přivádí. Zajedno dítě se nikoliv cenou neb skvostností hračky nebaví a přeškodlivých následků by zajisté měla v dětské mysli k tomu cíli vzbuzená marnivost a sobectví, jinak bohužel útlému srdci neznámé a pak jak musí obyčejně dítě s takovou hračkou zacházet? — Především se jim na srdce vloží, aby si skvostnou hračku šetřili, aby s ní pozorně zacházeli aneb dokonce si vlastně s ní ani nehráli, nýbrž se pouze z pohledu radovali.

Tím se ale pouze docílí, že dítě konečně o podobné hračky ani dost málo nestojí a s mnohem větší radostí starou, třebaš již kusou a nehezkou si oběře, s níž si dle vůle pohrání může.

Právě proto obyčejně děti, zvláště hoši hračky teprvé tenkrát si oblíbí, když jim dovolíme, aby si je dle libovůle prohlíželi, rozebrali, proměnili, ano právě když takto hračku rozlámali nebo pokazili, pak ji nejraději mívají.

Ovšem naproti tomu rozumná matka nebude nečinně k tomu přihlížet, kdyby se u dítěte skutečný pud kazisvětský objevil a ono pouze ku své radosti věci kazilo a ničilo; avšak pouhé kazisvětství a obyčejná dětem touha, aby si vlastní rukou hračku dle své vůle proměnili, jsou věci prarozdílné a poslední leží v povaze dětí, zvláště hochů, neboť jim je yrozeno, aby pracovali a přetvořovali; — z toho se tedy

můžeme spíše těšiti, pokud ona snaha pouze v rušení a ničení nepřechází.

Dítě si libuje právě tak jako dospělý člověk v proměnách, ono ale se hlavně baví přetvařováním svých hraček a právě přetvořování samo se mu mnohem více líbí nežli výsledek, t. j. mnohdy se baví velmi dlouho předěláváním hračky a pak, když je vše hotovo, o ní více nestojí.

Nezvykejme svých dítek na hlučné hry a hračky takové, ku př. píšťaly, bubny, trubky a p. nedejme jim do ruky, leda kde toho okolnosti dovolují, ku př. v zahradě.

Hračky dětské musí být jejich počtu i stáří přiměřené. Tak na př. mohou 7—8letí hoši se velmi dobře obyčejnou hrou v kuželky, střílením kuší do terče a podobnými hry zabavovat, kdežto se tyto mladším hochům nehodí a jednotlivci vůbec zábavy neposkytnou, protože jsou hry společenské a tedy větší počet účastníků vyžadují. Mladší hoch ku př. si s kuželkami sám sotva chvíli zahraje a pak ho jednotvárná hra zajisté omrzí.

Kolébací kůň není pro každé dítě, ba ani pro každého hochu, protože jenom tenkrát baví, když dítě jakési síly, zručnosti a odvahy dosáhlo; oproti tomu každý i sebe menší hoch rád jezdí na holi neb podobném koníku a bič třeba dosti jednoduchý, jakýž na příklad otec neb starší bratr z hůlky a kousku motouzu snadno zhotoví, bude zajisté každému hračkou velmi vítanou, ba mnohdy milejší nežli nejkrásnější koupený, protože dítě již děláním biče se zvláštní radosti pozoruje a sleduje.

V tomto ohledu nebudme tedy příliš přísní a šetrní. Dejmež klučikovi 3—4letému 2—3krát za den kousek špagáta, pomocí jehož on si z jednoduché lavičky, stoličky neb hole přepodivné hračky vytvoří a třeba jako pocestný neb vozka celý svět v duchu svém v pokoji dokola projedí; — nemějme mu za zlé, když týdně

několikráte o nový bič svrchu podobného způsobu nás poprosí, nýbrž laskavě mu shovívejme a nepatrné prosby se stejnou vždy přívětivostí mu vyplňme. Dítě, kteréž o hračky přiměřené, jež mu snadno zaopatřit můžeme, nás srdečně poprosí, zasluhuje též, abychom důvěrnou a tklivou prosbu neoslyšeli.

Tím nechceme ovšem nikterak tvrdit, že by se veškeré žádosti takové měly a musely vyplnit, avšak soudný čtenář sám ze svrchu uvedených pravidel zajisté již poznal, kterak to vlastně myslíme.

Nejčastěj se bohužel nudívají děti bohatých rodičů, jež dohlídce netečného sluhy svěřeny, ovšem hojnost všelikých krásných a drahých hraček mají, avšak právě proto, že dítě přirozeně ku tvoření a přeměňování lne, z hotového však se jen na krátko raduje.

Takový se nudící, všelijakými pěknými hračkami zasypaný hoch, pojednou se rozveselí, když mu dosti nepatrnou věc, mnohdy jednoduchou hůlku neb klubko špagátu ku hraní podáme; — on pojednou poznává, že si s tím skutečně dle své vůle hrát a jak mu libo s tím zatočiti může, což ovšem s drahými hračkami dovoliti by se rozumně schvalovati nemohlo. Proto jest každý hoch šťastným, když první nožík obdržel (ovšem že příliš ostrý a špičatý se k tomu nehodí), protože pomocí jeho z dřeva a jiných látek sám si hraček nadělá a z nich větší radosti má, nežli z jiných, ať si třeba krása jejich pouze v jeho obrazotvornosti pozůstávala.

Jestliže pak hošík onen nožík ztratil, nechtějme se s ním vadit, protože bez toho sama utrpenou ztrátu nejtíže ponese, nýbrž po několika týdnech, když jemu zatím ztracený nožík denně u hry scházel a on cenu jeho dokonale poznal, novým ho překvapme. On zajisté tak snadno ho více neztratí a laskavé napomenutí, aby budoucně svých věcí pozorněji opatroval, utkví hlouběji ve útlém srdci dětském, nežli jakékoliv předhůzky neb dokona tresty po první ztrátě obyčejně málo zaviněné a bez toho hořce pykané.

U mnohého hochu vydrží již druhý nožík dlouhý čas, avšak i kdyby druhého, třetího a čtvrtého zapotřeby

bylo, na malé vydání nedbejme, jimž se pozvolna dítě ku větší pozornosti na své věci navykne. Ostatně musíme ovšem po druhé, po třetí a t. d. delší lhůtu nechat uplynouti, nežli hošíka opět nožikem překvapíme, aby ztráty tím více želel a jenom tenkrát dříve povolíme, jestliže se k tomu příležitost nahodí, abychom jemu nožik co jakousi odměnu poskytli.

Hoší požadují více a rozličnějších hraček, nežli děvčata. Když tyto mají loutku, šatičky třeba z dosti špatných avšak pestrých látek, trochu kuchyňského nářadí, bývají spokojené a dáme-li jim ještě žíně a nítě a perličky ku nabírání, tak snadno nebudou na dlouhou chvíli stěžovat. Mnohé ovšem v třetím roku již skutečně vařit chtějí, ačkoliv i tu pokud ohně nežádají, snadno se všeličím spokojí, proto že jako u dětských her vůbec zábava v obrazotvornosti spočívá. Ostatně takové vaření obyčejně všem dítkám pospolu zábavy poskytuje.

Mnohdy se zachce hochu s loutkou si zahráti neb holčička po koníku neb biči zatouží; v takovém případě jim nobraňme, nýbrž hledme jim vyhovět, taková změna ve hře je velmi těší a dost brzo se ku svým hračkám navrátí. Děvčata uejraději s takovými loutkami hrávají, jež si dle vůle ustrojiti mohou, nejkrásnější loutka ale, která se nemůže svlékatí a oblékatí je velmi málo těšívá; oproti tomu zvláště po oněch toužívají, jež i vlasy mají, aby jim tyto dle libovůle splétaly, česaly a uspořádaly.

Z téže příčiny milují postýlku s peřinkami, právají rády šatičky a prádlo loutek a později, když již trochu jehlou vládnou, tak snadno je nic více netěší, nežli když si vlastní rukou z všelijakých hadříčků, vše co loutce zapotřeby, zhotoviti smí.

Hochům hodí se v témže stáří zvláště honby, vojáci, prapory, šavle, pušky a děla, ovšem že taková, jimiž sobě ani jiným neuškodí, domky zvláště rozkládací, vozíky, špalíčky ku sestavování všelijakých věcí, jež pak mohou porážet neb rozstřílet a t. d. Ovšem i tu

nesmíme být příliš přísní. Bystromyslný hoch se zajisté náramně raduje, když od nás první olověné neb mosazné kapesní hodinky obdrží, a však nechtějme ho plísnit, když druhý neb třetí den hodinky rozebral a zkazil; — učinil to ze zvědavosti a tu netřeba utlumovat, nýbrž pravou cestou vodit, protože pak dítěti neuškodí, nýbrž duševní rozvoj jeho podporuje.

Dítě, kteréž veškeré své hračky bez pohromy zachová, činívá to z netečnosti a rodičům později málo radosti působí, jestliže se ku větší duševní čilosti nevzbudí.

Stává ostatně i děti, již právě z této příčiny ani si hrát neumí; těch musíme litovat, avšak ku hraní je nelze nutit. Trpělivostí a laskavou rozmluvou, zvláště však příkladem jiných si hrajících dětí, se mnohdy u takových netečnicků chuť k hraní probudí. Dejme jim veselých společníků, uvedme je mezi dobré druhy a snadno docílíme, co by se jinak nedocílilo.

Z počátku takové netečné dítě snad pouze přihlíží a kouká, jak si druzí hrají, avšak již tím se baví a pozvolna bere vždy většího podílu, jestli totiž tělesný aneb duševní neduh nebyl příčinou neobyčejné jich netečnosti.

Ovšem se ale nesmíme prvním snad dosti nejapným pokusům smáti, pročez i o to se postarati musíme, aby se mu druzí nesmáli.

Zvláště snadno matka takové dítě ku samočinnému hraní přivede, kdy vedle něho se posadivší hru, kterou dříve u jiných dětí spatřilo, započne, avšak nikoliv ono nevyzve, aby si též hrálo. Za malou chvíli dítě myslíc, že matka ku svému vlastnímu vyrazení hru začala, pozvolna též podílu bere a konečně si samo hraje, že matce srdce v těle okřeje, když se na miláčka svého podívá.

Dospělejším můžeme též o hodném hošíčku aneb roztomilé holčice povídat, kterak oni si rádi sami hrávali, avšak též mnohdy matinku neb tetičku prosívali, aby s nimi si hrála a dosti často takové pobídnutí

divy způsobí. Hlavní věcí tedy zůstane, aby ty, kdož okolo dítěte bývají a je opatrují, patrné zalíbení v jeho hry jeví a na nich podílu brávali, buďto skutkem, jestli možno, aneb příležitostně laskavým slovem, vhodnou radou a pomocí, když ji dítě potřebuje; účastenství takové dítě těší a ono si tím raději hraje. Sdílejte tedy upřímně radostí dětí, naší péči svěřených a budeme míti mnohem méně práce a lepší výsledek. A teď ještě důležité slovo!

Rozumný vychovatel, moudrá vychovatelka marně se snad často zlobívají, vidouce že proti radě jejich bohatí rodičové svým dětem jim ku vychování svěřených drahé a nevhodné hračky k narozeninám, jmeninám, na štědrý večer atd. darují; — a však nikdy by neměli nelibost svou jevit a tím věc ještě zhoršovat. Když nemožno zamezit, aby děti nevhodných hraček nedostávaly, dbejmež o to, aby ony hračky jim co nejvíce možno skutečné zábavy poskytly, a tu právě může vychovatel neb vychovatelka mnoho dokázati. Vždyť můžeme dětem hračky všelijak objasňovat a jim lecos o nich povídat, s nimi si hrát a vždy nových vlastností na hračkách jim ukazovat, kterých si dříve nepovšímy.

Kromě toho nezapomeňme, jak již svrchu opětovně řečeno, čas po čase některou hračku uschovati, aby se opět později jako nová objevila a opatřme dětem samy i jednodušších a laciných hraček, s jimiž si dle vůle a libosti hráti mohou a tak docílíme, že je drahé hračky o pravý náhled nepřipraví, že totiž nikoliv kupní cena, nýbrž vhodnost hračky ji pravou cenu dodává.

C. Dítě nesmí se hraní přesytit.

Když se dítě hraní nasytilo, nechtějmež ho nutit, aby opět znova si hráti počalo, aniž mu k tomu nedomlouváme, nýbrž hledme toho, aby se hra dle potřeby proměnila. Konečně nesmíme také zapomenout, že se to má s dětskou hrou jako s prací dospělých. Právě tak jako práce unaví, i hraní konečně dítě unaví,

a jako dospělému konečně odpočinku zapotřeby, tak musí i dítě si odpočinout, aby později s novou čilostí ku práci své, t. j. hře vrátilo. Může tedy i dokona bez zaměstnání po nějakou chvíli potrvat a nikterak se proto nenudí.

Dbejmež o to, aby dítě hned od počátku svých hraček pořádně ukládalo, jakmile od hry ustane.

Není to nikterak přepřísný, pedantický požadavek, kterýž tu klademe, nýbrž pouhá nutnost, protože právě nedbanlivostí v tomto ohledu u dětí přirozený cit pro pořádek se utlumí a první zárodek nepořádnosti vyvíjí. Není tedy nikterak rádno, aby vychovatel neb chůva, zkrátka někdo jiný, nežli dítě samo o uložení hraček pečoval. Může se ovšem snadno státi, že nám dítě při ukládání svých hraček, jsouc již příliš ospalé, usne, aneb že ukládajíc jich, si znova hráti začne, ač čas ku spaní, jídlu neb jiným pravidelným domácím výkonům přišel a pak nelze aby ono samo ještě hraček dokona složilo; a však to nikterak nevadí pravidlu, aby obyčejně dítě samo jich uložilo; — jestli pak se něco takového, jako jsme udali, přihodí, raději sami práci dětskou dokončíme, nežli bychom svěřence svého záhy k nedbalosti vedli a uspořádáno musí vše být, nežli se cosi druhého započne.

Nesmyslné to mínění, že by se krasochuť neb pravý vkus u dětí tím vyvinul neb tříbil, když se jim pouze takové hračky podávají, jež jsou skutečně pěkné neb krásné; že tedy na př. pouze hezké loutky u děvčat trpět smíme a porouchané, ku př. bez nosu neb jinak dítětem samým pokažené, se musí vyměnit.

Za jedno bývají právě takové hračky, jímž vlastní rukou cokoliv přidáno neb uzmuto, vzdor své nehezčnosti dětem nejmilejší, a zadruhé si dítě obrazotvornosti svou beztoho hračku dle libosti představuje a nikoliv tím se nebaví, že na př. loutka jeho dle nějakého krásného vzoru jest dělána.

Ostatně netvrdíme, že by snad hezké loutky se proto zavrhnouti měly a hračky dle předpisu krasochutí neměly dělati, a však myslíme, že krása jejich jest pro dítě vedlejší věci a nikoliv první neb hlavní.

Naproti tomu zcela se shodujeme s onými, že hračky ošklivé, potvory neb podobné nestvůry představující nikterak se nehodí, pokud spolu k smíchu nevybízí aneb jako mužík ku rozmačkání ořechů praktickým svým užitkem se dítěti samy neodporučují.

D. Hra nebudiž nikdy spojená s úmyslným a patrným poučováním.

Pravidlo toto budiž každému hlavním vodítkem, komu opatrování útlých dítek svěřeno. Proto nejsme nikterak přátelé předčasného a právě tak jalového jak škodlivého vyučování v opatrovnách; — hra může dětskou mysl bystřit a k přemýšlení ho vybízet, může se tedy hrou samou též poučit, a však hry pouze k účeli vyučování určené, zcela zavrhuje.

V tomto ohledu nedáme se mýlit zdánlivým úspěchem, jež mnohdy opatrovny neb zahrady Fröblovské docílily; — jsouť to právě jenom zdánlivé pokroky a věčně pravdivý zůstane výrok, že cokoliv se proti přírodě docílí, bez valného zůstane výsledku.

Naproti tomu opakujeme, že dětské hry mohou a mají ku vychování dítěte přispěti a nemyslíme, že by vhodné hry neměly a nemohly spolupůsobit ku rozvoji rozumu, citu a vůle dítěte, a však to vše se staniž mimochodem a takorča vlastním působením duše dětské, hrou ku činnosti probuzené.

Z téže příčiny nemůžeme špalíčky dle vzorků přiříznuté, z nichž si dítě podle obrazu neb návodu pouze jednu budovu vystavěti dovede, tak odporoučet, jako neurčitý počet špalíčků rozličné velikosti, z nichž si dítě dle návodu opatrovníka a později dle své vlastní obrazotvornosti přerozličné věci a budovy sestaví.

Všeliké hry podobné, kdež dítě trpělivým skládáním konečně to docíliti může, co se mu ukázalo aneb v obraze předložilo, spíše se hodí pro starší 6—8leté dívky, ale menší děti mnohem raději si hrají tak, že jim svobodno z podané látky cokoliv dle vůle své si utvořit, a k tomu je vede přirozený pud tvořivosti, jež neradno utlumovat.

E. Soudruzi her dětinských.

Kdož by z nás si nezpomínal soudruhů prvních svých her dětinských? — Komu by, an blažených dob dětinských vůbec zpomíná, netanuli na mysli oni neb ony, s jimiž svých radostí sdílel? Zajisté nikomu, a každý sám uzná důležitý vliv, jakýž oni soudruzi prvního dětinství na veškerý duševní jeho život měli a míti museli. Budmež tedy pozorni při volbě soudruhů pro naše děti nebo pro svěřence své, oni nemívají menšího vlivu na tyto nežli my a rodičové jejich.

Ovšem jest to věcí zcela přirozenou, že každé dítě, tak jako dospělý člověk, jemuž srdce upřímné se zachovalo, rádo s přítelem, se soudruhem své radosti sdílí, s ním se těší a s ním si hrátí přeje, avšak tato první společnost mnohdy nad veškerým života směrem rozhodne.

Přejme tedy dětem společnosti vhodných soudruhů, avšak nechť jsou skutečně vhodní soudruzi; jinak by bylo lépe, aby svěřené nám dítě o samotě si hrálo a společnosti vůbec ještě nepoznalo, — ostatně zůstane nejlepší společností vždy pečlivá matka, pokud se ona myšlenkám dětským přispůsobiti a v ně vpraviti dovede.

Děti pospolu hrající buďtež zvláště, pokud nejsou členy jedné rodiny, bratří neb sestry, vždy tak vybrány, aby vzájemný vliv, jakýž nutně na sebe mají, oboum prospíval; nesmí tedy jeden druhého daleko předčíti v stáří a dílem i v jiném poměru.

Hra u dětí jest jak opětovaně bylo řečeno, právě to co práce a učení u dospěléjších, a hrajíce si spolu

děti jedno od druhého dobrých i zlých návyků, mravů i nemravů přijímají; ony se na vzájem učí a vychovávají.

Jestliže tedy již hra jednotlivého dítěte ustavičné pozornosti matky požaduje, tím více této třeba, když jich větší počet pospolu si hraje. A však právě tu třeba také, aby hned od počátku dle pevných zásad si počínala a každé příležitosti se uchopila, kteráž se jí ku poučení dítěte jejího naskytne.

Z téže příčiny musí od počátku vše se vždy pravým jmenem a bez obalu pojmenovat a na př. dítěti upřímně říci, že druhému závidí, když si zasteskne, protože soudruh jeho některou hračku právě tenkrát v ruce má, když i ono samo jí pak míti chtělo, aneb že jest lakomo, když z mnohých věcí, kteréž má a samo nepotřebuje, druhému dítěti ničeho nedopřeje; — že to ohromné neposlušnosti, když na první zavolání matčino nepříjde, třebas se právě nejmilejší hračkou bavilo.

Dítě pak laskavé domluvě matčině zajisté poslechne a vidouc, že chyby jeho matku rmoutějí aneb se jí nelíbí, budoucně pozvolna si toho odvykne, z čehož by se špatné vlastnosti i povahy vyvinuly, kdyby se tomu záhy nepředěšlo.

Dítě pozvolna poznává, že ostatní okolo něho nikoliv bez účele se nezaměstnávají a žádá samo podílu na práci; — vykažme mu pak takové zaměstnání, aby se jim bavilo a spolu na práci jakýs takýs podíl bralo. Tak na příklad může dítě:

1. Bavlnu, nítě, hedbáví, špagát, šňůrky a stužky svinovat a navíjet, ovšem že takové, na nichž mnoho zkazit nemůže.

2. Párání starých punčoch, později i šatů děvčatům zábavy užitečné poskytuje.

3. Mnohdy ku př. za čas války cupování plátna i nejmenším dětem užitečné zábavy podává.

4. Děti rády všelicos přebírají a tak nám i pomoci mohou, když se o to jedná, aby se hrách, čočka neb jiné vařivo přebralo.

5. Děvčatům dejme perličky přebírat a dle velikosti na nítě navlékat; ony se velmi rády touto prací bavívají.

6. Malí hoši rádi všelikého druhu papírky rozličné délky a šířky skládají aneb i z nich lecos splítají.

7. Jsme-li v zahradě zaměstnani, dovolmež dětem, aby po krátký čas, ku př. půl hodiny nám ve vhodné nádobě potřebné vody přinášely aneb s námi rostliny čistily a plevel vytrhávaly.

8. Děvčata velmi ráda v kuchyni pomáhávají a rozumná matka tam snadno pro ně užitečné a zábavné zaměstnání nalezne; taktéž jak svrchu řečeno, rády pro loutky své šatíčky dělají, šijí a spravují; což vše bez dohledu nesnadno. jinak ale pro ně pramenem mnohé užitečné zábavy býti může.

§. 4.

Všeliké přehánění škodí.

Mnozí rodičové myslívají, že dítě bez ustání si hrát může aneb vůbec zaměstnáno býti musí, aneb konečně, že se nikdy přidržením dětí ku zaměstnání nechýbuje; — avšak to jest velmi mylné mínění, zvláště když jak již dříve vytčeno, ono ustavičné zaměstnávání dětí má spolu býti poučlivé.

Dítě tak jak dospělý člověk potřebuje odpočinku, a právě protože síly jeho se teprv vyvinují, potřebuje ho více a častěji, než člověk dospělý. Tuť pak myslí mnozí, že častější spánek u dětí úplně vystačí a když dítě nespí a též není ospalé, žádají od něj ustavičnou upiatou pozornost na vše, co se mu ukáže, objeví neb řekne; — ovšem ji žádají bez všelikého prospěchu, protože předčasné a přílišné napnutí duševní činnosti nutně způsobuje netečnost a ocháblost. K čemu tedy mnozí již

stěny dětské světnice rozličnými obrazy poučnými pokrývají, k čemu aneb s jakým výsledkem mnozí dítě při každé procházce přerozmanitým poučováním nudí, jež ono nechápe, k čemu od dítěte předčasné poznání věci žádají, pro něž později přiměřená doba teprv přijíti musí — to ovšem nevíme, avšak následky takového nesmyslného přehánění jsou pro dítě obyčejně velmi smutné.

Děti takovými způsobem aneb vlastně nespůsobem vychované zůstanou tělesně zmalátnělí a duševní předrážděnost vede buď k ochablosti buď k nejapné předčasné zvědavosti a chvátavosti.

Takové děti přicházejí pak do školy bez nutné spůsobivosti ku vyučování, protože buď přílišnou rozčíleností a nepřírozenou citlivostí, buď roztržitostí a netečností všem ostatním překáží. Ony samy málo a těžko se učí a tím více o všem se věděti domnívají a nerozumně o všem hovoří.

Zkrátka takové vychování vede buď ku netečné hlouposti, buď ku chvátavé nevědomosti a polovičatosti.

§. 5.

○ dlouhé chvíli.

Sotva najdeme obyčejnější a spolu nebezpečnější vadu dětského vychování, nežli dlouhou chvíli, jíž dítě proto trpívá, že ti, jimž opatrování jeho svěřeno, buď si rady nevědí, buď o ně nedbají. A předce jest to věcí před důležitou, aby dítě pokud samo odpočinku nežadá, bez vhodného zaměstnání nezůstalo, neboť zahálkou se rodí všeliká necnost právě tak u dítěte, jako u člověka dospělého a tak jako přílišná péče o zaměstnání a ustavičné napínání duševní činnosti škodno, tak dítě skutečně zhloupne aneb zdivočí, když se o to nepostaráme, aby dlouhou chvíli netrpělo.

Může ovšem i při nejlepší péči chvílky být, kde není toho po ruce, čeho by bylo zapotřeby, avšak pra-

vidlem to předce zůstane, že dítě dlouhou chvílí se kazí. Mnohé dítě letorou svou již zádumčivé by nezhlouplo, kdyby se rodičové o dostatečný dohled a patričné, rozumné vychování postarali, avšak sedí-li po hodiny o samotě a bez zábavy — jako to může jinak vypadnout? —

Naproti tomu živé, veselé dítko ne méně utrpí, neboť letorou svou ku tichému sedění bez zaměstnání neschopno, vyhledává si samo jakékoliv může, aneb zdivočí; — každé dítě ale nutně se horší, když ho bez hračky a zaměstnání o samotě necháme. Z dlouhé chvíle hledí pak kam by nebylo nikdy pohledlo, leze kam by nebylo nikdy vylezlo, vyhledává a bere to, čeho by se jindy nikdy netknulo, a tak přichází nutně na bezcestí a matka neb otec velmi často vidí se nuceni, dítě pro přestupky potrestat, kterých by se nikdy nebylo dopustilo, kdyby se nebylo nudilo!

§. 6.

Kterak a co máme dětem zakazovat.

Všecko se nemůže vůbec nikdy a tedy ani dětem zapovědit a příliš mnoho záповědí a zákazů právě k neposlušnosti vybízí. Rodičové buďtež tedy prozřetelní v zákazech svých, abyste pak, když toho potřeba žádá, na záповěď se mohli spolehnout. Možno-li čemu předejít, netřeba záповědi, odstraňmež tedy to, čím by se děti snadno ku nepatrné neposlušnosti zavésti daly, neboť malá neposlušnost rodí velkou a dítě, kteréž se neostýchá proti zakazu matky jablko se stolu vzít, nebude se taky bát, později skříň otevřít a cokoliv jiného ukrásti. Nechtějmež tedy maličkých v pokušení přivádět, aby nás později naše vlastní nedbalost těžce netrestala. Věčným zapovídáním řekli jsme, se dítě ku přestupku vybízí a skutečně tomu tak bývá. Obyčejně právě matka, kteráž proti své povinnosti a zaměstnání dítěte přemálo dbá, myslívá, že vše co třeba učinila,

když dítěti, jež z dlouhé chvíle brzy to brzy ono do rukou bere, ostře poručí, aby toho nechalo; avšak tím se pouze matka dítěti a ono ji odcizí a neposlušnost nutně následuje.

Což může to být platno, když matka každým okamžikem opět zvolá: „Nech toho být!“ „Nesahej na to!“ „To není pro tebe!“ „Nelez na sedadlo!“ a t. d. všemi těmito záповědi se dítě nezabaví a dlouhou chvíli puzeno, opět a opět nového vyhledává, až se stane neposlušno a spolu proti matce zatvrzelé.

Rozumná matka by práci svou na chvíli poodložila a za krátkou dobu dítěti vhodné zábavy vynašla; — ono by pak vděčně ku mile matce pohlíželo a jestliže by předce jednou záповědí použila, zajisté by se varovalo ji překročit.

Dlouhá chvíle jináče způsobuje u dětí nutně nestálost, dotěravost, křiklavost, hádavost, nepřiměřenou zvědavost, surovost a divokost; — vlastností, již zajisté žádný u svých dětí si přát nebude. Mnohé dítě pak, aby se dlouhé chvíle zbavilo, lecos započne, avšak brzo od toho ustane a tak záhy se nestálosti přiučí; jiní opět neznajíce samy, jak by se bavily, dospělým se přidruží, poslouchají co tyto hovoří a tak lecos uslyší i uvidí, co by lépe bylo aby neslyšely a neviděly, a stanou se všetečné i dotěravé.

Smělejší a čilejší případnou na všelijaké neplechy aneb vidíce, že jich žádný si nevšímá, počnou se zlobiti, křičeti a nadávati, ano z pouhé dlouhé chvíle stanou se takořka nesnesitelnými, tak že soudruzi od nich mnoho utrpí aneb ony samy ustavičně žalují a jak mile rodičům neb vychovatelům z očí sejdou, divoce a nevázaně si počínají.

Avšak kdož by mohl veškeré zlé následky nudění se dětí vypočísti? Velmi často si rodiče na nevázanost a zpuřnost, divokou mysl a surovost dětí nařikají a nevědí, komu by spíše vinu dali, sami však ji nesou, protože v útlém mládí dítě zanedbali a ono dlouhou chvíli zdivočelo; neboť dítě vidouc, že rodiče si jako

nevšímají, ztratí všecku lásku k nim a konečně neví žádný, jakby s nim zatočil a ani nutná tehdaž přísnost mnohdy nepomůže, protože ovšem poslušnost se může vynutit, nikoliv však důvěra a láska, kteráž rodiče a děti spojovati má.

Není tedy tolik důležité, aby se děti v útlém mládí mnoho naučily, jako nutno, aby ustavičným pečlivým dohledem se před dlouhou chvílí a zlým návykem nebo vůbec jakoukoliv tělesnou neb duševní pohromou ochránily.

Proto žádáme naprosto, aby již 3 — 4leté děti pravidelně se několikráte za den určitým zaměstnáním bavily a tak pořádku a pravidelnosti přiučily. O přiměřené hře i zaměstnání vůbec dříve jsme promluvili, zde pouze jen poznámka důležitá místa měj, že nikoliv trvání pravidelného zaměstnání, nýbrž sama pravidelnost ceny má a že dítě již v nejútlejším věku pořádku se přiučovati může a má.

§. 7.

Kterak matka děti vypravováním bavivá?

Dítě nemůže, jak již řečeno, ustavičně si hráti a taktéž nemůže a nemá se bez přestání cizou společností vyrážet; zbývající mnohdy dosti dlouhý čas žádá opět vhodného zaměstnání, a proto že nelze ustavičně novými věci dítě zabavovat, aniž možno tolik časů zahálce pustit; což má v tomto případě matka učinit, aby dítě zaměstnala?

Mnohou takovou čtvrt hodiny vyplní vypravování, kteréž děti jakmile řeči rozumí, t. j. od 2 let velmi rády poslouchávají, obzvláště, když se jemu obrázky okáží a pak vhodná povídka připojí. Nemyslíme tu ovšem jiných povídek, nežli jednoduchých a věku dítěte přiměřených a nechceme nikterak pouhé vypravování pohádek nade všecko vychvalovat, avšak mnohé dítě, kteréž se jinak takořka nebaví, velmi rádo je poslouchá a myslíme, že by se sotva které našlo, co by je nemilovalo. Zvláště když dítě churaví anebo když třeba za špatného počasí déle z pokoje nevyjde, po-

dobně i když nelze vhodné společnosti pro ně najíti, protože snad se těžko s jinými snáší a v jiných podobných okolnostech neznáme lepšího prostředku ku zabavení dítek, nežli vypravování povídek věku jejich přiměřených.

Co ale se má dětem povídat? — V tomto ohledu musí si ovšem matka sama nejlepší radou býti; kdyby ale si skutečně rady nevěděla, nechť vezme ohled na tyto poznámky.

Dítě si obyčejně libuje ve volných výtvorech obrazotvornosti a národní báchorky naše budou skoro každému nejmilejší; — ovšem ale soudná vypravovatelka porozumí, že nikoliv každá národní báchorka stejné ceny je a že zvláště pohádky o strašidlech se úplně nehodí, avšak to vždy zůstane pravdivo, že dítě velmi rádo báchorky poslouchá a jimi se výborně bavívá.

Jiný druh vhodných krátkých povídek vypravuje dětem příběhy z dětského kruhu a když se jim k tomu obrázky ukazují, též velmi se dětem líbívají a matka tu mívá příležitosti, aby na mravní vychovávání dítěte svého působila, protože každé v dítěti, o němž se mu vypravuje, svůj obraz spatřuje.

Velmi rády poslouchávají děti též bájky a pohádky o zvířatech a ani dost málo se tomu nediví, když zvířata mluví neb jednají.

Za pravidlo tu může sloužit, že pokud dítě se zalíbením báchorky a bájky poslouchá, můžeme jemu i nejpodivnější věci vypravovat; jakmile ale se dítě po prvé matky zeptá, zdaliž taky to skutečně pravda, co se mu vypravovalo — nesmíme více lehkovážně na otázku odpovědět, nýbrž bez obalu říci, že to pouhá smyšlenka, co jsme vypravovali. Že ohavné činy, ošklivé věci vůbec, hanebnosti bohužel ve skutečném světě se vyskytují, vůbec černá stránka života lidského z vypravování dětem věnovaného se vymýtí; myslíme že soudný čtenář sám porozuměl; — nemůže-li skutečný život proměnit, alespoň dítěti pokud to možno, nezka-

lenou mysl zachovejme — to svatá naše povinnost a hříchem by bylo, kdybysme v dětinský svět samochtě všeliké ty nešváry uváděli, jimiž bohužel se v skutečném nelze dokona vyhnouti.

Naproti tomu budou úryvky ze svatého písma, zvláště v oné formě, jak jich později dítě ve škole pozná, a za útlého již mládí krátké modlitby se dítěti velmi dobře hodí a ono rádo jich slyší, opakuje a odříkává; ostatně musí se vše, cokoliv vypravováno, přiměřeně, t. j. dostatečně, jednoduše a prostě vypravovat, jinak se úplně cíle mineme.

Čilé dítě brzy počne samo vypravovat, t. j. to co slyšelo svým soudruhům aneb i nám opět povídá. I to jest pro děti zábavou a spolu skutečnou duševní samočinností a tvořivostí. Poslouchejme pozorně a nezádejme, aby si dítě hned dokonale pamatovalo co slyšelo; opětujme své vypravování trpělivě a láskavě, kolikráte ono si toho přeje a držme se co možná přísně u vypravování těch samých slov, kterých jsme dříve užívali, protože dítě, co si pamatuje, obyčejně si slovně pamatuje a právě z toho největší radost mívá, když od matky opět to samé doslovně uslyší, co dříve slyšelo a částečně si pamatovalo. Ostatně vkládejme vypravování vhodně do mezer ostatního zaměstnání a pravidelně nevypravujme více nežli jednu povídku, načež něčím druhým dítě zabavíme, proto že by se delším a opětovaným vypravováním obrazotvornost dětská příliš rozjařila, což i na nervy škodně působí a souměrnému vývoji duševní činnosti na ujmu bývá.

Abychom to tedy krátce vyřkli, účel vypravování nesmí být pouze zábava, nýbrž spolu pobídnutí ku novým myšlenkám, cvičení se dítěte ve vyřčení svých myšlenek a ušlechtění srdce.

To vše se ovšem každou povídkou neb báchorkou pojednou nedocílí, avšak matka pravým citem pro vše co dobro a šlechetno, a láskou svou ku dítěti vedená, vhodné slovo nalezne a výsledek ji potěší.

§. 8.

Matka u lůžka nemocného dítěte.

Když se ruka Páně šťastné domácnosti dotkne a nemocí některé dítě na lůžko upoutá, tu nastane matce převážná a přetěžká povinnost, kterouž by bez nutné potřeby nikdy cizému oku a cizé ruce svěřiti neměla.

Nejedná se zde pouze o to, aby dítě dle rozkazu lékaře v pravý čas předepsaného léku užívalo, aby se ustavičnou péčí před tělesnou zkázkou ochránilo, pouze to dostalo, co jemu dovoleno, zkrátka obyčejná péče starostlivé hlídačky nedostačuje; matka hlavně o to starost vésti musí, aby se dítě i duševně nemocí nezhoršilo, jakž se to bohužel velmi často stává. A jest to také skutečně velmi snadno nahlédnout.

Dítě pro nemoc svou obyčejných svých her a zábav postrádá a neví, co by si počalo, aby se dlouhé chvíli vyhnulo, zvláště v oné době, když již nemoc trochu ulevila a ono opět svých dřívějších zábav živěji si zpomíná.

Tu musí pečlivá matka všelijakým způsobem ku př. obrázkou, krátkou povídkou, hrou, kteráž se i v posteli provádět může, miláčka svého zabavovat, a však takovým způsobem, aby se příliš nerozčílil, protože to vždycky škodívá.

Nejvíce a nejčastěji si ale rodičové stěžují, že děti po nemoci mnohem svěblavější a dráždivější bývají, nežli dříve byly, a často slyšíme ten náрек z úst otce neb matky, že se dítě jejich nemocí náramně v povaze své zhoršilo. Svatá to také pravda, avšak kdož toho vinnen, nežli rodiče sami?

Když dítě u nás ve zdravém stavu svém téže lásky a péče nalezne, jakouž mnozí pouze nemocným věnují, zkrátka, když nebudeme proti nemocnému dítěti příliš, ba slepě laskaví a druhdy příliš přísní a neteční, nalezne dítě rozdíl a nezvykne si v nemoci věci požadovat a obdržet, jichžto jsme jemu jindy odřekli.

Budmež tedy vždy stejně laskaví a výsledek bude zcela jiný, opáčný, dítě po nemoci ještě větší láskou ku opatrovnici lnouti bude, nežli ji dříve jevílo.

Avšak, odpoví nám snad mnohý, což máme učinit, nežli povolit, když lékař každé rozčílení za zkázonosné uznal a dítě nemocné tvrdošijně věci žádá, jichžto bychom jemu jindy skutečně nedali? —

Nemáme na to jiné odpovědi nežli dříve; nemocí se stane třebaš dítě citlivější a snadněji se rozdráždí, avšak proč žádá nových nesmyslných mnohdy věcí? — Chceme-li upřímné odpovědi dáti, musíme se přiznat, proto že ho dlouhá chvíle trápí.

Nemocný člověk bývá citlivější, nestálejší a není ovšem tak snadno ho spokojit jako zdravého, což teprv dítě, jehož mysl bez toho vždy těkavější, jehož cit vždy útlejší; zajisté tu bude obzvláštní pečlivosti zapotřeby, aby se v nemoci uspokojilo a bavilo, avšak mateřské péči není nic nemožno.

Nemocné dítě žádá kromě ošetřování a léku též zdvojenou pozornost a větší péli, avšak k upokojení a zabavování netřeba jiných prostředků nežli u zdravého a jestliže si čeho třeba všimneme a těkavé i podrážděné mysli vyhovíme, nebudeme míti zajisté příčiny, abysme dítěti buď ve všem popustili a tak si pro budoucnost sami na sebe metlu chystali aneb přílišným rozdrážděním jemu uškodili a lásky jeho postrádali.

Velmi často děti nechtějí léků užívat, zvláště když jim nechutnají a těžko se přísností a hrozbou docílí, aby poslechly, jestliže vůbec poslušny nejsou; dobré, poslušné dítě důvěřuje lásce rodičů a neodepírá, když mu milená matka i hořkého léku podává.

§. 9.

Matka budiž první učitelkou dítek svých.

Chceme-li maličkových vyučovat, musíme se do duše jejich vmyslit a trpělivě i laskavě si počínat, až pravou cestu ku mysli jejich nalezneme.

Za všeobecné pravidlo sloužijž tedy výrok, že matka povolna vrozenou zvědavost dětí používajíc jich k tomu připraví, aby samy poučení si žádaly, na př. slyšíce krásných povídek z knihy čítat a toužíce po výkladu hezkých obrázků, písmenek znáti si přejí a za poučení požádají.

Ještě obyčejněji děti po psaní zatouží a tu nesmíme se hrozit pokaženého papíru a polámaných tužek; všeliký počátek má svých obtíží a když dítě s tabulkou a břidlicí se nespokojí, dejme jemu papíru i tužky a sledujme trpělivě dosti nemotorné pokusy a těšme se s dítětem z jeho prvních výsledků, kteréž se jemu zajisté líbí, třebaž se nám nelíbily. S psaním se dítě velmi snadno i čísti naučí a pak jest vyhráno, jestliže se o to přičiníme, aby dítě chuti neztratilo.

Že ostatně rozumné přehánění právě u vyučování nejvíce škodí, netřeba soudnému čtenáři zvláště vykládat; první věci však zůstane vždy, aby se dítě samo s radostí tužky, břidlice neb péra chápalo a učení za příjemné zaměstnání mělo; — ovšem že musí být tedy rozumný postup v učení a jestliže pravidelnost zaměstnání a pořádnost již u dětských her veliké důležitosti mají, při učení ale nestálost a nepořádnost nejsmutnějších následků mívá a co se tak v útlém věku pokazilo, později málo kdy se napraví.

Chraňmež se tedy dítěti poučení odepřítí, nechtějmež ho přímo k učení nutiti, nýbrž vzbudme v něm chuti a dobré vůle pro ně, a konečně nepřehánějme!

§. 10.

Kterak máme dítě záhy navyknout, aby se, přímě a slušně drželo a přiměřeně pohybovalo, jakož i zevnější slušnosti a pořádnosti šetřilo?

V tomto ohledu platí hlavně následující pravidlo: Hledmež pozorně na to, aby se dítě vždycky zpřímě drželo a slušně chovalo; pročež jak mile třetího roku dosáhlo, nutno k tomu se přičinit, aby dítě:

a) Všecko co do ruky vezme, pozvolna a pozorně postavilo aneb na místo uložilo. Kdo záhy toho nedbá, později se marně namáhá, aby dítěti patřičnou šetrnost navykl a nesčíslné škody ho přesvědčí, že by si dosti skrovnou avšak včasnou pozorností a prací mnoho zlosti byl uspořil.

b) Netrpme, aby dítě chodíc, přílišně nohama tlapalo a kopalo; naučme ho záhy volnému a tichému chodu, tak aby hlavní tíže těla na prstech spočívala. Zbytečné a nehezke klapání podpatky, kromě nelibosti, kterouž způsobuje, i škodu v zápětí mívá; neboť dítě, kteréž přetěžko našlapuje, mnohem dříve obuv roztrhá, nežli jiné a jak již velmi často řečeno, zvyk jest železná košile a chůzi, kterouž si chlapec navyknul, i muž a starec ještě mívají.

c) Zvláště třeba dbáti o volnou chůzi po schodech. Vseliké skákání, hřmotné došlapování tu zcela nemístno a mnohdy i nebezpečno. Nechť se dítě tedy již za útlého mládí přirozené a jisté chůzi zvykne, aby slušně a spolu s úplnou jistotou, dle potřeby rychleji neb méně rychle po schodech nahoru neb dolů chodit se naučilo. Zvláště nešťastné a přece obyčejné skákání a smykání se po zábradlí již velmi mnoho neštěstí způsobilo.

d) Neméně péče požaduje zavírání a otevírání dveří. Jak nemile to každého dojme, když spatří jinocha neb dívku, kteráž se mezi dveřmi u směšné rozpačitosti sem tam otáčí, nevědouc, kterak by dvéře za sebou zavřela a k společnosti se slušně zachovala! Jak nemile dojme to každého, když slyší, kterak se jiný buď marně namáhá, aby dvéře patřičně uzavřel neb hřmotně na nich pracuje, chtěje jich otevřít. Jak nemile musí každého bouchání dveřmi dojímat, když si zpomene, že by něco málo zručnosti ho nepříjemného hluku zbavilo. Učme tedy záhy dítě své volnému a snadnému otvírání a zavírání dveří a uspoříme sobě i jemu mnoho zbytečných nehod a nemilých příhod, mnohdy pro celé živobytí rozhodných a je ztrpčujících.

e) Pečlivě se přičiňme, aby dítě při chůzi rukama neb celým tělem neklátilo, přirozené a volné chůzi vůbec přivyklo a když stojí, z jedné nohy na druhou nepřestupovalo.

Mnohý si ovšem pomyslí, že my zbytečné váhy klademe na věci mimotné a malicherné, avšak kdo svět a důležitost, jakouž v něm právě takové maličkosti a malichernosti mívají, zná, zajisté nám přisvědčí.

Příznivý první dojem obyčejně veškerý lidský úsudek buď ustanoví, buď promění a mnohý štěstí svého proto jenom nedosáhnul, že osoby na budoucnost jeho vlivem vladnoucí, prvním dojmem na ně způsobeným si odcizil. Hledmež tedy, aby dojem, kterýž naše děti na cizince učiní, jim byl příznivý! K tomu ale velmi mnoho napomáhá způsob chůze a držení celého těla, jakož zvláště i rukou.

Člověk mimovolně se druhému odcizí, když jej těžkou, hýbavou chůzí se blížiti vidí, když již zdaleka spatřuje, kterak nejapně rukama jako pták křidloma ve vzduchu vesluje a před námi stojí, patrně neví, co by si s rukama počal, brzy tam, brzy sem rozpačité je přenáší, a slova, kterých pronáší, takořka pěstí neb prstem a rukou provází: zkrátka, tak jako vidouce člověka mírným, volným krokem a slušnou chůzí se blížícího a v rozprávce bez nejapné rozpačitosti rukama vládnoucího dle slušnosti chůze a posuňků za vzdělance držíme, tak předsudek se nutně nás zmocní, když vidíme, že všechny tyto znaky vzdělanosti scházejí.

Hledmež tedy, abysme dítěti svému u cizého prvním pohledem již přízeň získali!

Vzdělanec mluví volně a mírně, bez obzvláštního a nemístného výrazu, spíše tiše nežli hlasitě a neklade důraz, nežli kde toho nutně potřeba. Posuňků se v celku varuje a hledí, aby pouze obsahem řeči svých a nikoliv hlasem a posuňky žádaný dojem spůsobil. Z téže příčiny musíme o to dbáti, aby též naše dítě přiměřenému způsobu mluvení s patřičným výrazem a

bez výstřednosti v posuňcích si záhy přivyklo a na př. nevhodně si prsty neb rukama nehrálo, očima na všechny strany zvědavě nepátralo, zbytečně rukama nerozhazovalo a nevykládalo, zkrátka musíme se přičinit, aby již v útlém mládí všemu tomu přivyklo, co se nám u vzdělaného člověka líbí, když s námi rozmlouvá. Nesmíme si ovšem myslet, že by dítě pojednou všeho pochopilo a všemu se přiučiti mohlo, ani za několik let toho nedosáhneme; avšak kdo záhy s tímto dílem vychování nezačne, později se obyčejně marně o napravení namáhá a jestliže úsilnou a vytrvalou péčí, opěťovanou laskavou domluvou a snažným napomínáním pozvolna jednu chybu po druhé vykořeníme a postupně dítě k přiměřenému chování přidržíme, dosti jsme docílili a budeme s výsledkem zajisté spokojeni.

Ostatně opěťujeme, že slušnému chování větší váhy, nežli ve skutečném světě má, nikterak nepřikládáme a nikterak snad netvrdíme, že by duševní vychování a vzdělání, ušlechtění srdce a mysli nám důležitější nebylo nežli ony zevnějšnosti, na něž bohužel svět převelmi dbá — aniž nechceme upírat, že přemrštěnost v tomto ohledu jenom škodně působí, protože se výhradnou aneb přehnanou péčí o zevnější slušnost ostatní vychování zanedbá a z hošíka na místě slušného avšak i řádného, dokonalého muže pouhý hejsek a z rozmilého děvčátka fiflena vychová: my jsme pouze rozumnému otci a rozšafné matce vhodně poradit chtěli, aby potřebnou péčí a nikoliv výhradnou a neb přehnanou též zevnější slušností u dítek svých věnovali a jich tedy i v tomto ohledu pro praktický život vhodně vychovávali.

§. 11.

Hlavní pravidla pro první domácí vzdělání mysli i srdce.

Není náš úmysl, abychom zde snad široce obsah všelikých vychovatelských knih zbytečně vykládali,

n ýbrž spokojíme se s několika poznámkami, kteréž nám naše zkušenost poskytuje.

A. Hledme aby děti vždycky pravdu mluvily a kárejme i trestejme každou lež.

Jak mnohý nešťastník v pozdější době uznal, že původní příčina všeho zlého v jeho živobytí byly první nepatrné lži, jimiž se u rodičů vymluvil, vinu se sebe nmyl aneb je vůbec podvedl!

Dítě musí především k rodičům lásky a důvěry mít, bez nich zůstane všecko domácí vychování plané, kusé, a kde důvěra a láska děti ku rodičům víže, tam nenalezneme lži — této dle našeho mínění nejohavnější chyby u dítěte. Obyčejně se dopustí malé dítě první lži buď ze strachu před zaslouženým trestem, buď aby čehokoliv si přeje tímto způsobem dosáhlo aneb podrželo.

Hledmež tedy, aby dítě, když chybilo, přímně se přiznalo, odpusťme raději desetkrátě laskavě, nežli bychom bez důvodu aneb krutěji než zapotřeby trestali, zkrátka trestejme kdy nutno a tak, aby dítě vidělo, že nás to též rmoutí, když ho potrestati musíme; netrestejmež tedy v rozhořčenosti a zlosti, a budmež i trestající laskaví a důvěra dítěte nás nemine.

Dbejmež dále o patričné zaměstnání dítěte a ono tak snadno nezatouží po věcích, jež pouze pomocí lží dosáhnouti aneb i podržeti může, když jakýmkoliv způsobem v jeho ruce přišly.

Konečně a přede vším dbejmež o to, aby se upřímně dítě naše cizím příkladem a zlým návodem soudruhů lháti nenaučilo, neboť jakmile ono jednou poznalo, že nás obelhati může, též to častěji učiní.

Z toho plyne co nutný výsledek, že se nesmíme dáti obelhat, t. j. při vši laskavé důvěře nebudme lehkověrní, nýbrž jakmile se nám cos nového u dítěte vyskytne, zvláště když se s jinými sešlo, pátrejme po původě, aby se první lež tak snadno nepodařila.

Ovšem pak nesmíme též sami lháti a proto platíž nám za všeobecné pravidlo, abysme nikdy:

a) Dítěti nic nezapověděli, co bychom snad přece dopustit chtěli, aneb kdyby ono se toho dopustilo, nepotrestali.

b) Nikdy jemu věci neslibovali, kterých mu dáti v moci naší není aneb jemu dáti skutečně nemíníme.

c) Nikdy jemu marně nehrozili, protože plané hrozby účinek skutečných a opravdových zamezí.

B. Nebudme s ničím polovičatým spokojeni.

V tomto ohledu nesmíme ovšem zapomenout, že naše požadavky musí být přiměřené, protože by jinak dítě jim zadost učinit nemohlo a tak polovičatosti přivyklo.

Rozložme si tedy rozumně vše dříve, nežli dítěti cokoliv buď rozkážeme, buď zapovíme, neboť jestliže později nutně od rozkazu odstoupíme, s polovičným neb částečným vyplněním se spokojíme aneb přestupek bez trestu nechat musíme, dítě snadno i budoucně, když jemu přiměřené práce vykážeme, jen částečně vykoná, co jemu ustanoveno a dané rozkazy jen částečně vyplní; zkrátka, ono pak ztratí důvěru v neomylnost rodičů a nedbá o dokonalé vykonání rozkazů i zevrubné šetření záповědí, a stane se nespolehlivým, v polovičatosti si hovícím člověkem.

C. Nechvalme děti před jinými a nemluvmе u přítomnosti jejich s cizími polohlasitě, aby nemyslely, že o nich rozmlouváme.

Lichá chvála škodí a též zasloužená pochvala musí škodit, protože marnivost a pýchu vzbuzuje. U dítěte jest ale pýcha a marnivost nejenom směšnější, nýbrž i škodlivější nežli u člověka dospělého, protože kdo se přeceňuje a hrdě na druhé zhlíží, pokroku nedbá a dítě právě ustavičně ve vývoji duševním pokračovat musí,

aby nejenom tělesně, nýbrž i duševně prospívalo. Mluvíme-li dále u přítomnosti dětí s cizími, děti obyčejně myslívají, že se o nich hovoří, a buďto tím zpyšní, buďto se zarazí, a předce jedno i druhé by u dětí místa míti nemělo.

D. Zvědavosti dětí dle možnosti vyhovujme.

Dítě jest od přirozenosti zvědavé a rádo se táže na vše, co se mu namane. Tuto zvědavost musíme dle možnosti uspokojit, protože zvědavé dítě se rádo učívá a otázkami svými nám k tomu poukazuje, co jemu temno neb nesrozumitelné zůstalo. Tím nechceme nikterak dotěravost a plané i nikterak o duševní činnosti nesvědčící otázky mnohým dětem obyčejné schvalovat, avšak takové výsledky docílí jenom nerozumné výchování; dítě samo původně pouze chvalitebnou a pravdivou zvědavostí puze bývá, již nevhodno utlumit. Ovšem jsou otázky, na něž dítěti těžko odpovědi dáti, avšak nesmíme myslet, že dítě právě takového objasnění žádá, jakého my bychom si přáli; jemu dostačí to, čemu může porozumět, a kromě toho slovo otce neb matky, v něž neobmezenou důvěru má: odpovězme tedy vždy tak, aby nám dítě porozumělo.

E. Rodiče buďtež vždy ve chování svém ku dítěti svorní.

Může se ovšem státi, že buďto otec jinak dítě posuzuje nežli matka, aneb že oba úplně stejného mínění nejsou; — dítě však toho by nikdy zpozorovat nemělo, aby slovo matky a otce vždy stejné u něho důvěry a vážnosti požívalo. Nejsou-li oba rodičové téhož mínění, nechť o záhadné věci pospolu mezi čtyřma očima porozumí, až se shodnou a pak teprv k vykonání neb výroku přikročí.

Ze stejné příčiny zvláště toho oba hledtež, aby nikdy jednání dítěte nebylo příčinou rozličných a sobě

odporujících úsudků, pochval neb trestu, protože pak dítě důvěru v neomylnost rodičů ztratí a brzy tomu, brzy oné odporuje a neposlouchá.

Jestliže na př. otec dítě pro jakoukoliv věc káral, a matka třebaš lepšího přesvědčení chová, nechtějž ona před dítětem otci křivdu dáti, protože by jeho vážnosti uškodila a naopak; nechtějmež nikdy otec neb matka zvláště v důležitějších věcech bez vzájemného dorozumění poroučet neb zapovídat, aby si rozkazy a zákazy nepřekážely; zkrátka rodičové, jednejtež vždy v srozumění a se vzájemnou šetrností a výsledek vás radostně překvapí.

Ze stejné příčiny chraňtež se rodičové hádky a vády, sporu a nesvornosti před dětmi, všeliké takové jednání подрývá vážnost, jakouž rodiče u dětí požívat musí, aby se vychování dařilo. Ovšem že i v nejsvornějším manželství někdy spor vypukne, avšak týž se vzájemnou láskou a shovívavostí brzy vyrovná a nikterak vychování dítek neuškodí, pokud jim nebyl zjevný, patrný a to tedy budiž hlavním pravidlem, aby se vše co sporno neb záhadno v nepřítomnosti dětí pojednalo a urovnalo.

F. Netrestejme nikdy a náhle a v zlosti neb rozhořčenosti a bez dokonalého přesvědčení o vině dítěte.

Nahlížíme, že tu přetěžkou věc požadujeme, avšak jest tak potřebná, ano nutná — jako těžká. Dítě obyčejně dobře ví, zdaliž a jak velice pochybylo a když se provinilo, zkroušeně očekává trestu neb úkoru, avšak nezaslouženým aneb příliš krutým trestem se útlé srdce dětské rozhořčí a lásku ku trestajícímu otci neb matce umenší, ano dokona udusí.

Hledmež tedy, aby dítě vždy vinu svou nahlíželo a nebudme náhlí a přeprísni!

Nemyslíme tím ani, aby se příliš nepatrně trestalo aneb dokonce netrestalo a všeliké provinění odpouštělo,

aniž aby se dítě jakými právníckými důkazy o vině jeho přesvědčovalo — myslíme pouze, že toho rodiče nikdy litovat nebudou, když po zralém uvážení při chladné krvi, bez zlosti a rozhořčenosti a laskavě dítě potrestají, aby ono nejenom viny své uznalo, nýbrž i lásce rodičů důvěřovalo a zármutku litovalo, kterýž chováním svým milovanému otci neb drahé matce způsobilo. Aby však trest prospěl, musíme především původ provinění, pramen neposlušnosti vypátrat a vhodných prostředků vyhledat, jimiž by se pro budoucnost dítě od podobného jednání odvrátilo a zdrželo.

Upřímná rada všem nevěstám a mladým paním věnovaná.

Podáváme zde v krátkosti některá zkušeností potvrzená pravidla, kterak by si nevěsty a zvláště mladé paní počínati měly, jestli že jim o to jde, aby si lásku manžela svého zachovaly.

Jest to vlastně takořka zrada na vlastním pokolení mužském spáchaná a neměli bysme slabostí našich tak upřímně odkrývat, aby nás krásná pleť na věky neupoutala — avšak dbajíce hlavně o přízeň laskavých svých čtenářek, bez obalu jim všeliké cesty odkryjeme, jimiž v manželství si lásku a náklonost manželův svých a tedy i vládu v domě zachovají; neboť láska, praví přísloví, jest slepá a slepý se musí dát vésti od vidoucího.

Nic méně nám vlastně, upřímně řečeno, neméně o nás muže jde, jimž přechoasto bohužel z něžné a milostné nevěsty podivný andílek u manželství se vylíhne; — přiznáme se tedy raději, že radou svou bychom rádi ku oblažení manželů vůbec přispěli a v naději, že se s cílem vytknutým úplně nemíneme, klademe zde nejhlavnější pravidla krátce, avšak jasně vytknutá, přející od srdce, aby co požehnané símě se v srdcích milostných nevěst a krásných paní ujala a žádoucího

ovoce, t. j. spokojenosti u manželství v hojném počtu přinášela.

1. Nepřehánějte nikdy svou lásku k manželci svému.

Všeliká přemrštěnost způsobuje přesycení! Zlaté toto pravidlo střežíž vás milostenky před přílišným milováním. Nemyslíme, že by mohla láska sama býti přílišná, avšak zevnější znaky její, ku př. lichocením se, laškáním a milkováním, hubičkováním a t. d. může tak velice škodit, a svornosti i blaženosti manželské překážet, jako nedostatek lásky a náklonosti.

Chraňtež se tedy, abyste mužům svým přílišnou láskou nesevšedněly! Láska nemůže trvat bez touhy a touha pomine, když žena muže svého důkazy lásky své takořka zasypává.

Pamatujtež si tedy, že všeho moc škodí, a svazek manželský doživotný je a neplýtvajte poklady své něžnosti a lásky.

Muži nechať po důkazech lásky vaší zatouží a tyto tímto způsobem u nich ceny neztráčí.

Nebudtež tedy podobny lidem, již v jesení veškerou polní ourodu spotřebují neb prodají a pak, když zima na ně dolehne, bez rady i pomoci zůstanou a spořte s laskavostí svou.

Pamatujtež si, že skrovnými prostředky se též mnoho docílí, když se rozumně a dle potřeby rozdělí a nechtež mužů svých lasky vaší takořka po kapkách požívat, aby vždy ještě i když jste jich oblažili, touhu po vás ve srdci svém zachovali, neboť jak jsme svrchu řekli, bez touhy — nižádná láska.

Nesmí tedy muž u ženy své nedostatkem lásky po ní lačněti a takořka hladověti, avšak přesytit se též nesmí, má-li jeho láska potrvat.

Nechtějmež tedy okamžité horování, přehnané toužení a laškání si za podíl vyvolit, protože všelikému rozčílení a přehánění nutně lhostejnost a chladnost bý-

vají v zápětí a co v tomto ohledu z počátku pochybeno, obyčejně se nikdy více nenapraví.

2. Nenaříkej a nestýskej si nikdy, že se muž k tobě chová chladně neb lhostejně.

Velmi často tato lhostejnost a chladnost mužů, na níž paničky tak často si stýskávají, není nic jiného, nežli přirozený následek chování v první době manželství, jak jsme právě svrchu vyložili. Mnohdy však ona strašná chladnost a neomluvitelná lhostejnost nejsou nic, nežli pouhá smýšlenka.

Nechť bylo tak nebo jinak, podobné stezky a nářek pranic nepomůže, nýbrž buďto chladnosti skutečné způsobuje, buďto ji zvětší. Láska si nedá poroučet a jest jako něžný květ, který když jednou uvadnul, nikdy více nerozkvete!

Jestliže tedy rozumná manželka spozorovala, aneb se domnívá, že manžel její se k ní chladněji chová, nežli dříve, nemysliž proto, že již lásku jeho ztratila a kdyby i tato myšlenka v mysli její utkvěla, chrániž se z této příčiny všelikých předhůzek a nevytýkejž nikdy manželovi svému chladnost jeho buď pravdivou, buď domělou, protože by to vždy a nutně špatných následků mělo.

První zápal lásky nemůže potrvat a jestliže manželka již tento přirozený vývoj nejvroucnější lásky za neomluvnou chladnost drží, musí si sama viny přičítat, protože se příroda nikomu k vůli nepromění.

Rozumná paní bude právě v tomto případě větší pečlivostí a upřímnou láskou svou se přičiňovat, aby láska manželova neuhaslá. Není-li vám tedy manžel více vroucný, horující a nyjící milovník, hledtež aby vám vždy byl nejupřímnějším přítelem a nikdy skutečně lásky jeho nepostrádáte. Vždyť jest láska vlastně předce jenom zvláštní druh přátelství, a toto pevně i stále manžele blaženým svazkem spojuje, když první plamen lásky dávno vyhárál.

V spokojeném manželství po delším trvání vždy na místě původní lásky pravého přátelství nalezneme a tcto takorčka přirozeně z horoucí lásky vyplývá, když se nijakým neblahým vplyvem ona neudusí, nežli toto se v srdcích pevně ujalo.

Ano, kdežto láska tak jak původně byla, potrvati nemůže a mocný zápal nutně se zmenšuje, přátelství časem a trváním síly nabývá a čím dále, tím více se upevňuje. Hledtež si tedy záhy jednáním svým úcty a pravého přátelství manželova pojistiti a nebudete nikdy příčiny míti, abyste si na osud svůj stýskali.

Ostatně není mocnější pásky, nežli stálé a trpělivé věrnosti ženské a žádný muž nezůstane nepohnut, vida an manželka i proti chladnosti jeho stejnou vždy něžností a laskavostí se zachová.

Kromě toho nesmí manželka, když muž se chladnějším a lhostejnějším jeví, proto již ztrátu lásky jeho oplakávat, neboť muž mnohdy nemilými přísně naň doléhajícími starostmi a pracemi, okolnostmi a ohledy tak zaujat bývá, že v jednání svém a řeči své se méně laskavým zdá, avšak proto se nikterak nezměnil; — jak mile se okolnosti proměnily a volného oddechu mu popřejí, okřeje i láska v srdci jeho jako květina po dešti a mírná, tichá manželka, jež bez všelikého stezku, bez nářku a trpkých slov v oné době co blažící anděl po boku jeho stála, pojednou se přesvědčí, že láska jeho ač nebyla tak zjevná jako dříve, nikterak se nezmenšila, a neudusila!

Chraňtež se tedy, opakujeme to ještě jednou, všelikých předhůzek, všelikého stezku, jímž byste právě sobě nejvíce uškodily, a čeho se obáváte, nejsnáze docílily.

Tím méně však rádno, aby manželka, když muž se trochu mračí, zvláště když patrně k tomu bylo příčiny, se též naň horšila a trpkých výčitek se dopustila, když odpornou snad, avšak nutnou pravdu z úst manželových uslyšela, z nichž ovšem třebas dříve nic jiného, než slova láskou nadchnutá nevycházela; —

právě tím, že se v takovém případě muž k vám přímo obrácí, objevuje důvěru a lásku svou, již si můžete snadno zachovat, jestliže se nepřenáhlíte.

Kdyby ale konečně se skutečně to neštěstí přihodilo a manžel zjevně ukazoval, že láska jeho k vám se značně zmenšila, kdyby chladností upřímné srdce věrné manželky své skutečně urazil, i v tomto případě ona nejlépe pochodí, když tak se zachová, jakoby oné proměny nepozorovala, nýbrž jemnou pečí, zdvojenou přívětivostí (avšak nikoliv dotěravostí) se tím více přičiní, aby si upřímné přátelství svého manžela získala a pojistila.

3. Na všem, co se manžela týče, beřte srdečného podílu.

Kdyby si každá paní toho vědoma byla, jaké ceny a vážnosti u manžele tím nabývá, že když na všem, co jemu draho neb váženo, upřímného podílu bere, zajisté by toho nikdy neopominula. Nemyslíme tím, že by se měla manželka do všelikého zaměstnání mužova vtírat, nýbrž aby slovem a skutkem vždy jevila, že vše, co jejímu muži na srdci leží, i u ní váhy a důležitosti požívá a zdar, jímž manželova snaha ku vytknutému cíli se blíží, jí též oblažuje. V tomto ohledu zajisté se může vším právem tvrdit, že soucit manželčin a srdečný podíl její na všem, co se nás dotýká, vždy nám jest velmi příjemný a vítaný. Byťby námi žena nikterak rady neb pomoci dáti nemohla, již tím se nemilé okolnosti a náhody, rány nemilostného osudu a proměny nestálého štěstí snadněji snášejí, když víme, že manželka s námi se stará a těší.

Manželka budiž tedy vždy upřímným přítelem, spolehlivým pomocníkem a věrnou společnicí u všelikých okolnostech života, něžnou těšitelkou v neštěstí a laskavou družkou v radosti i žalosti; tím teprv se manžel stává, čím jemu vždy býti má, t. j. skutečnou po-

lovici jeho života, skutečným takořka doplňkem jeho bytosti.

Budtež tedy shovívaví i když manžel váš nikoliv bez vlastní viny v nesnázi neb neštěstí upadl, právě tenkrát mu vaše láska bude nejmilejší, vaše upřímná sdílnost nejdražší a proto nečiňtež vy jemu předhůzky vidouc kterak sám své neopatrnosti neb lehkomyšlnosti pyká a želí; láskavou touto shovívavostí na vždy ho sobě pevně připoutáte a lásku jeho si pojistíte.

Oproti tomu nechtějtež se marně přičiňovat, aby na obzoru manželském nikdy ani mráček se neobjevil a nemysletež, že každá vráska, již se snad čelo vašeho muže někdy kloní, i hned zmizet musí, když vy se naň laskavě usmějete, a nedotírejtež naň, když pozorujete, že se s tváří zasmušilou k domovu navrátil.

Jsoutě v každém stavě všelijaké nelibosti a malé starosti i mrzuté příhody, kteréž ovšem nás velmi tísní a nemile dojmou, avšak tím se nikterak nezlepší, když se o nich promluví. Takových přeháněk mrzutosti rozumná manželka si nevšímá a trpělivě čeká, až se manžel sám pohnuta vidí, aby ji co ho nemile dojíká sdělil aneb vypravoval.

Tak jako nelze rozkazem lásky dosáhnout, právě tak i srdce stísněné samo v pravé době se otevře a důvěra si tak málo poroučeti dá, jako láska.

Z téže příčiny velmi chybujete, milostné manželky, když muži nedůvěru ve vás předhodíte, jak mile jste zpozorovaly, že se vám vždy z každé maličkosti nezpo- vídá, aneb si stýskáte a naříkate, když se tvář jeho ihned nevyjasní, jak mile práh svého domu překročil.

Konečně má každý člověk zvláštnosti, libuje si v mnohé věci a jinou úplně zavrhuje, na př. zamilovaných jídel, zvláštností v uspořádání obydlí neb šatstva, zvláštní druh zábavy a oproti tomu jídla, jichž nemiluje aneb dokonce neí, zábav, jichž nenávidí a t. d.

Všelikých takových zvláštností rozumná manželka u muže sleduje a stopuje, a když jich poznala, pečlivě

se toho varuje, aby snad zbytečně manželé nepřijemnost neb dokonce zlost nespůsobila, nýbrž vždy se tak k němu zachovává jako ku drahému příteli, kterýž by u ní hostem byl, t. j. zvláštnostem a libůstkám jeho dle možnosti všestranně vyhovuje.

4. Hledtež aby manžel se rád doma zdržoval.

Již jméno domácnosti k tomu poukazuje, že domácí blaho mimo dům nekvete a zajisté tam ho též nenalezneme, kde muž zábavy pouze kromě domova vyhledává a doma takořka jenom řídkým hostem bývá.

A pohřichu bývají obyčejně paničky samy toho viny, když se manželům doma nelíbí a oni každé příležitosti používají, aby se jinde povyrazili a bavili.

Mnohdy jest manželka nehospodářka a muž vida, že pro tuto necnost v domácnosti vše naopak jde, rozmrzí se na domov, kde nic kloudného nevidí a obyčejně pak v cizích kruzích, bohužel přecasto po hospodách za ztracené domácí blaho náhrady vyhledává, aneb dokona pouze okamžitého neb dočasného zapomenutí na neblahé domácí své poměry. Všeliká nepořádnost v domě, nedbalost v oděvu, a nerozumné zacházení s dětmi a nespůsobilost ku zábavné rozmluvě, svádí a jiné podobné neplechý a zlé vlastnosti manželek mívají stejného následku.

Muž konečně vidí, že laskavá domluva a snad i ostré výčitky k ničemu nevedou a naposled přijde ku přesvědčení, že je mu všude líp, nežli doma, tak že takořka okřeje, když se domovní dvéře za ním zavřely a on do společnosti svých přátel pospíchá.

Žena i rodina se jemu takto pozvolna odcizí, on jim, a domácí blaženosti odvykne a jiným zábavám i maření času přivykne a konečně o domov ani více nedbá. Domácí blaho však na vždy ztraceno, a obyčejně i materiální blahobyť z kořene podvrácen.

Pročež opakujeme, jak svrchu řečeno, upřímnou svou radu, aby manželka vší silou a snahou se o to

přičiňovala, aby muž ve kruhu domácím rád prodléval a po blažené domácnosti i tenkráté toužil, když ho okolnosti na čas z ní vymknou.

Tím nemyslíme, že by se manželka proto rmoutit musela, když muž někdy i kruh přátelský si vyhledá; ona nemá o to státi, aby manžel nikdy nikam mimo domov nechodil, když jemu volného času popráno, leč o to, aby se nikdy blaženějším necítil, nežli když se opět ku svým drahým navrátil; když toho docílila, blaženost domácí pevně zakotvila.

5. Oblek náš budiž vždy vkusný a čistý, a péče o zdraví a krásu těla našeho neustálá.

Dívky obyčejně v tomto ohledu bývají velmi pečlivé a spíše marnivosti nežli jinak se prohřeší, avšak provdávší se mnohé a právě jinak rozumnější a upřímnější myslívají, že jim stejné pečlivosti o vkusný oblek a krásu jejich není více zapotřebí, a v tom velice chybuji. Nikdy by neměly více péči svému tělu věnovat nežli právě v manželství.

Pravili jsme již dříve, že prvotní zápal milosti nemůže potrvat, nýbrž chladnějším přátelství ustoupí a stáří samo tak jako ustavičné pospolu žití ženě v očích muže bez toho pozvolna krásy ubírá; k čemu by se tedy ještě měla sama přičiňovat, aby nedbalostí v oděvu neb dokonce nečistotou se jemu zošklivila aneb nepečlivostí o zdraví a krásu svou před časem uvadla a sestárila?

Lhostejnost a chladnost bývají i v nejlepším manželství mnohdy nevitání hosté, nechtějtež jich sami v domácnosti vaší vyzývat.

Tím nemyslíme, že by snad manželka, matka měla být marnou filfenou, aby výhradně neb převážně se o to starala, jak by se nejlépe vystrojila a líčila atd., nýbrž to vám milostné čtenářky pouze radíme, abyste v nad svých tak dalece, jak tomu jiné vaše povinnosti dovolují, si hleděly zachovat a v tomto ohledu i oblek rozumně

volení vám mnoho přispěje. Především tedy žádné nedbalosti, neboť jest to tak, jakoby jste manželé přímo do očí řekly: „Pokud jsi ještě nebyl na vždy ku mně upoután, přičinila jsem se ovšem, abych se tobě líbila, nyní však toho není více třeba, a proto ani o zevnější slušnost nedbám, nýbrž pouze o své pohodlí!“

Oblek váš budiž tedy vždy čistý a vašemu zaměstnání přiměřený, vkusný; proto nemusí být drahý ani dle nejnovější módy; právě jednoduchý, avšak vhodný a čistý oděv mladé paní nejlépe sluší a jí nejvíce zdobí.

Mnohé paničky bohužel v tomto ohledu upadají v jinou, avšak neméně velikou chybu. Dámy o slušný oblek nedbají, avšak když si vyjdou aneb v společnosti se objeví, tuť nevědí jak by se co nejvíce vystrojily, vyfintily a vyšňořily a v takovém případě nižádné péče nelitují, aby svou krásou jiných předstihly a převýšily.

Manžel takové paní nutně si musí sám u sebe říci, že manželka jeho patrně o něj a lásku jeho nestojí, ana z pouhé koketnosti mnohem více činí za jeden den, nežli by za celý rok jemu k vůli učinila!

6. Neustaňte v duševním svém zdokonalování.

Vaše krása, vaše tělesné vnady pomínou a uvadnou při největší péči o jejich zachování velmi brzy a jestliže se nepostaráte, aby manžel váš i později u vás rád prodléval, u vás blaženosti jiného druhu nacházel, nežli mu ji tělesná vaše krása poskytovala — pozdě toho budete litovat.

Z lásky povstane přátelství, avšak bez duševního souhlasu, bez vzájemné duševné pásky není pravého přátelství!

V této době spojij manželů nejenom zvyk dlouhého společného živobytí, nejenom obapolná náklonnost a shovívavost, nýbrž protože v stáří tak zábavy třeba jako v mládí, duševní svazek vzdělanosti a z ní plynoucí možnost obapolné zábavy.

A v tomto ohledu přemnoho se hřešívá.

Nechceme zde slov šířit o nedostatečném vzdělání, o nevhodném vychování přemnohých dívek; pouze o tom promluvíme, jak potřebná to věc, aby manželka záhy své vzdělání doplnila a v něm pokračovala.

Za prvé bude jí toho zapotřeby, aby na duševních snahách manžela svého podílu bráti dovedla, za druhé, aby na vychování dítek svých patřičného a prospěšného podílu i vlivu míti mohla, konečně však aby jak svrchu řečeno jí pro sebe i manžela zábavy nescházelo, když ji odjinud čerpati nelze.

Vzdělaná a útlocitná žena ceny své v očích muže nikdy neztratí a vnady její nelitostnému času za oběť padnuvší, bujný rozkvět ducha jejího bohatě nahradí.

V tomto ohledu prospěje vám, milostné čtenářky, nejvíce čtení dobrých knih, kteréž vám spolu mnohou chvíli ukrátí, jež by jinak vás nudila.

Že ostatně pravé ženské vzdělání se na kruh potřebných a užitečných neb příjemných pro domácnost vědomostí obmezuje, samo sebou patrné; učená žena by málo komu byla po vůli; — a proti tomu vše prospěje, co k ušlechtění mysle i srdce vede.

Konečně ještě jednu upřímnou radu. Víte-li něco lépe nežli váš manžel, nechtějtež ho v této věci zahanbit aneb ho před dětmi poučovat; všeliké takové pokoreň a zastínění by vám u něho uškodilo a lásku jeho k vám zmenšilo, kromě toho, že jak jsme na jiném místě již vyřkli, všeliká neshoda mezi rodiči před dětmi se musí ukrývat a v jejich nepřítomnosti vyrovnat.

7. Buďtež vždy cudny a stydlivy.

Cudnost a stydlivost kráslí ženu a bez ní všeliké ceny své úplně ztrácí. Nejkrásnější žena hlouběji nás nedojme a pravou láskou nás neupoutá, když jí tyto vlastnosti scházejí.

A přece mnohá mladá paní zlatého tohoto pravidla zapomíná a myslívá, že se před mužem svým nemusí ostýchat. Jak osudná to ale mýlka!

✱ Právě žena musí v tomto ohledu zvláště prozíravá býti. Netřeba, aby vnady její muži sevšedněly, an bez toho brzy pro něj první cenu novoty ztrácejí. Manželka hlediž tedy účinek jejich moudrým ukryváním a zdržováním prodloužit, aby muže svého tím déle a trvaleji upoutala.

Z téže příčiny varujtež se všelikých slov a řečí, jimž byste co dívky nikdy ústa svá nebyly propůčily, a nemysletež, že vše, čehož jste užily aneb co jste poznaly, i vhodnou látkou rozmluvy, neboť stává mnoho věcí, jež cenu svou ztrácí, když se o nich promluví, aneb když se pravým jmenem chladně pojmenovaly.

Všeliké podobné řeči, všeliké narážky podobného druhu, bezohledné mluvení o věcech, o nichž se lépe nemluvívá, všeliké prohřešení se proti zevnější slušnosti a pravidlům stydlivosti by vám jen nemilého ovoce neslo!

8. Nenudte manžele svého zbytečnou řečí.

Vzdělaný muž nikdy se hůře nenudí, nežli když plané řeči poslouchati musí. Kdyby si všechny paničky tuto pravdy pamatovaly, nenudily by zajisté tak často manželů svých neustálými a zbytečnými řečmi o všelijakých maličkostech, ledajakém klepu a t. d.

Manželka taková brzy to tak daleko přivede, že manžel se dle možnosti vyhýbá, aby ho ona povodeň nudného hovoru nezachvátila a mnohou hodinu, kterouž by doma ztrávit mohl a snad i chtěl, raděj jinde prožije, aby její plané řeči poslouchat nemusel; — a jaké toho pak bývají následky, výše jsme vyložili.

Aneb trpělivý muž ovšem ji poslouchá, avšak povolna si všeho, co ona povídá, ani více nevšímá, tak že i když jednou něco důležitého pronese, u něho tím ničeho nedocílí.

Pozorujíc tuto netečnost obyčejně se pak žena rozhořčí, a za vády a křiku ovšem se domácí blahobyť nedaří.

Nechtějtež tedy, aby manžel váš všech malicherností, vám třeba dosti důležitých, od vás slýchával a tím se nudil, nýbrž zbytečných těchto starostí ani nepoznal.

Život sám o sobě muži bez toho dosti trpkého a nepříjemného přináší, jemu nutně všeliké větší starosti připadají, jak vám menší domácí, nechtějtež tedy jim los jejich ztrpčovat a břímě osudem na rámě mužské vložené všelijakými plotky a tetry zvětšovat.

Takové malichernosti, klepy a t. d. přirozeně se mužům oškliví, pročez dobře pochodíte, když si za hlavní pravidlo v tomto ohledu oběrete, abyste klepů vůbec neposlouchaly a jestliže jste jich slyšet musely, nic dále nepovídaly.

Kromě toho pozorujte, zdaliž snad manžel váš větší starostí neb důležitější prací nežli obyčejně zaujat není a proto právě ku rozmluvě chuti nemá.

Každý člověk čítá v životě svém mnoho dnů, kdež jemu všeliká rozmluva a zábava se nepříjemnou zdála a on nejráději se úplně o samotě svým myšlenkám oddával; — pozorujete-li tedy, že se manžel váš v podobném duševním rozpoložení nachází, nechtějtež naň řečí dotírat a podložte na druhý vhodnější čas vše, což jste mu chtěly sdělit neb vypravovat, jestliže nutno není, aby se o tom bez odkladu dověděl.

Zvláště pak varujte se, abyste nemyslily, že žertováním aneb veselou rozmluvou trudnost jeho zapuditi musíte, neboť v takové době to, co jindy prospěje, škodívá a dotěravostí byste snadno lásku jeho k vám zmenšily.

Musíte-li však pro jakoukoliv příčinu o domácích záležitostech, nějakém klepu a t. d. s mužem promluvit, učiňtež to krátce a bez obalu a neopomíňte příčiny objasniti, pro kterouž jemu malicherné tyto věci sdělujete.

Z téže příčiny povězte krátce, avšak šetrně a jasně, co muži sdělit musíte, když on právě ku hovoru rozpoložen není, a buďte spokojeny, když se co třeba do-

zvěděl, třebas v okamžení se k činu nerozhodnul aneb úmysl svůj poodložil a nevyřknul.

9. Mírnětež svých rozmarů.

Není člověka bez rozmarů, tak jako není žádný bez chyby. Budmež tedy vespolek shovívaví a budtež zvláště vy, milostné čtenářky, shovívavé, avšak co ještě důležitější, netrapte manželů svých zbytečnými rozmary!

Ovšem nechce manžel, aby žena jeho pouze cizou, třebas i jeho vůlí se spravovala a sama nijaké neměla a člověk ženského neb mužského pohlaví brzy všem se protiví, když nikdy samostatného mínění neprojeví, tak že v tomto ohledu též rozmary svou cenu mívají a zvláště u milované manželky mnohdy rozmar nás potěší a rozveselí, avšak všeho mnoho škodí, praví přísloví, zvláště v této věci velmi pravdivě.

Hledtež se tedy, milostné čtenářky, abyste svou rozmarností manžele nerozlobily aneb netrápily, a vaše rozmary mu nebudou pak obtíží, nýbrž příjemnou proměnou u jednotvárnosti života. Chraňtež se ale přílišných rozmarů. Když muž ustavičně rozmarů své manželky se obávati musí, láska jeho velmi rychle uhasne, a nevida u ženy své nežli bezcitné a chladné rozmarnosti, sám se též jinak k ní chovat nebude.

Příčiňtež se tedy, aby manžel váš jenom příjemnou stránku rozmarů vašich poznal a přemáhejte rozmarů svých, když by jimi domácnost utrpěti mohla.

10. Budtež prozřetelny v obcování s cizími osobami mužského pohlaví.

Dobrá pověst a čest ženy jest lesklé zrcadlo, jenž se nejjemnějším dechem zkalí; jedinké slovo, jedinký neprozřetelný výrok, jediná lehkomyšlnost může okamžením dobrou pověst a čest ženskou v očích celého obecenstva zničit a u manžela všelikou důvěru k ní

podvrátit. Chraňtež se tedy pečlivě všeho, co by se v ten smysl vykládati mohlo, jakobyste komukoliv příliš velké svobody u obcování s vámi dovolovaly, neboť obyčejně týž skutečně zdánlivou povolností ku větší smělosti se svěsti dá, domnívaje se, že vy samy ho vybízíte a obecenstvo vás vždy dle zevnějšku posoudí.

Přečasto tímto způsobem věrná manželka, kteráž upřímně svého muže milovala ve vsí počestnosti a nevinnosti, ano právě protože se nevinnou cítila, upřímným, avšak neprozřetelným a zdánlivě příliš svobodným obcováním s cizími dobré pověsti své tak uškodila, že jí nikdy více možno nebylo v očích světa a manžele se úplně očistit.

Pamatujtež si v tomto ohledu, že manžel váš, i když o upřímné lásce vaší nikterak nepochybuje, přece lichým třebas pomluvám ucho nezavře a tyto mu lhostejné býti nemohou.

Zvláště však se vystříhejtež mužských, již se rádi přízní a láskou žen vychloubají, protože i když skutečně ničeho u vás nedosáhli, přece se chlubití neostýchají, že jste je láskou svou oblažily, a varujte se obcování s drzými surovci, již se ku nejútlejší a nejvzdělanější paní právě tak chovají, jako ku nejsprostější děvečce, protože ti, kteří jeho chování k vám pozorují, snadno zcela jiných příčin zdánlivého opovrhování se domyslí.

Ostatně mnohdy obcování s úlisnými pochlebači a pokrytci, již lichotíce vaší slabosti pozvolna k cíli svému pokračují, avšak konečně vaši dobrou pověst právě tak zničí, jako ti, před jimiž jsem vás nyní varoval.

11. Nedávejtež manželci svému příčiny ku žárlivosti.

Toto pravidlo vyplývá vlastně již z předešlého. Žárlivost se podobá doutnající jiskře, která když jednou vzplane tak snadno neuhasne, nýbrž domácí blaženost požírá.

Pamatujtež si, že jak mile muž nahlíží, že vaší lásce důvěřovati nemůže, za krátký čas se úplně vám odcizí, protože o vaší náklonnosti pochybuje. A kdyby se i skutečně přesvědčil, že jemu manželka věrnou zůstala, kterak si s ním zahrává a zbytečně žárlivost jeho vzbuzuje, aby se snad docela s ní potěšila. Nezapomínejtež, milostné čtenářky, že i zdánlivá nevěra může těžké smutných následků míti, jako skutečná. Nemilou náhodou se nedůvěra upevní v srdci mužovu a když se bouřlivá žárlivost rozjařené mysli zmocnila, nemůže chladnokrevně a spravedlivé jednání ženy své posuzovat, nýbrž z pouhého stínu na smutnou skutečnost soudívá, tak že pevné přesvědčení o nevěře manželčině v hluboce raněném srdci utkví, ačkoliv ona snad jemu věrnou zůstala a pouze lehkomyšlností pochybila.

Hleďtež tedy, aby z veškerého vašeho jednání jasně vysvítilo, že manželé svému skutečně upřímnou láskou nakloněny jste a varujte se všeho, čímž by u něho zlá důminka povstati mohla, a pamatujtež si, že největší poklad majetníku pouze starost způsobuje, když se ustavičně obávati musí, že ho jiný o něj oloupí.

12. Nekárejte chyby manžele vašeho příliš ostře a trpce.

Láska jest slepá, praví přísloví, a skutečně obyčejně manželé na vzájem rozličných chyb jeden na druhém po svatbě zpozorují, jichž milovník na příklad neměl, aneb zamilovaná dívka na něm nepozorovala a naopak.

To bude tak bez pochyby i dále, čím více láska chladnějším přátelství ustupuje, tím zřejměji se chyby poznávají, jichž každý člověk více méně má a míti bude aneb lépe řečeno, manželé chladnější rozvahou se na vzájem posuzujíce, spravedlivěji se posuzují a skutečné své chyby obapolně poznávají. Avšak, milostné paničky, nesluší vám to nikterak, když jich manželé

svému ostře vytýkáte a tak stejné jednání se strany jeho vybízíte!

/ Dobrotivé a laskavé slovo, jemná prosba mnohem více zmohou, nežli trpkost a příkré chování. Manžel podobných výčitek snad vám nevrátí, ano snad i dle možnosti vám vyhoví, avšak nutné vaše vtírání se do jeho vnitřního života, vaše zbytečné poučování a vyčítání lásku jeho k vám ochladí, a když tato pomine, přirozeným způsobem vašim požádkům odpírá. /

Muž se takovým jednáním ženy své příliš uráží a nesvornost, váda a křiky budou vašim výčitkám v zápětí.

Ovšem máte a můžete se k tomu přičiňovat, aby se manžel pozvolna polepšil, jestliže pochybuje, avšak stejné povinnosti a stejného práva i on k vám požívá, a jenom moudrým si počínáním k pravému zdokonalení dojdete.

Vyčkejtež tedy pravé vhodné chvíle, použijtež příležitosti ku mírné laskavé domluvě, hleďtež z vaší strany obrat k lepšímu dle možnosti usnadnit, přijmetež i vy od manžele svého podobné laskavé domluvy, a cíle svého dosáhnete, jestliže to vůbec možno bylo. Že ostatně moudrá manželka muži svému nikdy před dětmi neb dokonce cizími výčitek neudělá aneb ho nekárá, zajisté samo sebou patrno, avšak vůbec, jak jsme svrchu řekli, i ku nejlaskavější domluvě vhodného času a pravé příležitosti vyčkati třeba, protože to, co se dnes upřímně přijme, zítra snad nás rozjaří a rozlobí, a co dnes nás pohne, zítra snad bez úspěchu zůstane a tak naopak.

Pozorujete-li, že manžel váš se přičiňuje, aby laskavé domluvě vaší vyhověl, zdvojte přívětivost vaši k němu, aby viděl, že na snaze jeho podílu béřete, avšak nežádejte, aby vám snad takořka z chyb svých se vyznával, nýbrž buďte s účinkem slov svých spokojeny.

13. V důkazech lásky své hledtež si rozmanitosti.

Vše co zjednotvární a sevšední, konečně unaví a ceny postrádá.

Proti tomu pravidlu se, milostné čtenářky, prohřešíte, jestliže buď manžele svého, zvláště v první době důkazy lásky vaší zasypáte a přesytíte, avšak i když této chyby se vystříháte, není ještě vše v pořádku. Rozkož nezná stálosti a stejnosti, nýbrž buď roste, buď ubývá. Budtež tedy moudré a neplýtvejte poklady své lásky, abyste bohatství svého nepromarnily. Hledtež, aby vnady vaše manželi nesevšedněly, povolte dnes částečně a méně, zítra snad více a šetřte u všem moudré rozmanitosti a proměny.

Rozumné a trochu koketné chování oproti manželi nikdy neuškodí, ano jemná koketnost jest takořka kořením, jímž se zvláště později docílí, co nejprve bez zvláštní pomoci docíleno. Nejhlavnější pomoc v tomto ohledu však poskytne manželce pilné pozorování muže, aby věděla, v čem on si zvláště libuje a v této věci pak budiž ona zvláštní šetrností vedena.

Zkrátka nevtírejte muži nikdy důkazů své lásky, neodpírejte mu, když po nich zatouží a povolte tolik, aby se uspokojil, avšak nepřesytil, aby vždy opět po vás toužil, nikdy od vás neodešel bez přesvědčení, že jemu nových ještě rozkoší poskytnouti můžete.

14. Neplette se do záležitostí a prací manželů svých.

Nesluší ženě do mužského zaměstnání se vtírat, tak jako muži nepřisluší, aby se do ženských záležitostí pletl a vtíral.

My zde promluvíme pouze o nemístné vtíravosti, již mnohdy manželka spokojenost podrývá, protože muž dotěravostí nuděn, od ní se odvrátí a svornost manželská pomine.

Může být, že by někdy vaše rada, milostenky, manželů prospěla, avšak v celku to bývá právě naopak a rozumný manžel bez toho vaší rady požádá, když se přesvědčí, že posouzení okolností vám snadnější bude nežli jemu — avšak jestli vás o radu nepožádá, nechtějtež se jemu bez nutnosti vtírat.

Zvláště nepříjemně se ale dotkne muže dotíravá rada manželky, když ona o věcech, jimž patrně nerozumí a jež úplně mimo kruh její zkušenosti leží, zbytečně naň dotírá a zkrátka všemu lépe rozuměti chce, nežli on.

Obyčejně z toho pojde, že manžel stav záležitostí svých ženě vůbec ukrývá a nepožádanou radu nejenom zamítne, nýbrž velmi často s manželkou se povadí a pak jest svornost manželská ta tam.

Pozorujete-li, že manžele něco tísní, aneb že stav jeho záležitostí starosti mu způsobuje, obmezte se na srdečný jeho podíl, jež berete a hleďte ho všemožně povyrazit a rozveselit, avšak nežádejte nikoliv, aby se vám z příčin svých starostí zpovídal, leč by sám za dobré uznal, vám jich sděliti.

Jestliže váš manžel za radu požádá, dejtež ji jasně bez obalu a upřímně, tak jak věci rozumíte, avšak nemysletež, že vámi projevená rada nutně dobrá býti musí a nezlobte se, jestliže se manžel jinak rozhodne.

15. Nebudtež manželovým stínem.

Mnohá manželka z pouhé náklonnosti a lásky muže svého takořka ani okamžik z očí nespouští, nýbrž ustavičně ho následuje a jej provází, aneb ze žárlivosti jak se říkává, ani přes cestu mu nevěří a ustavičně ho stopuje.

Takové počínání manželky nudí muže, tak že za krátký čas vše učiní, jenom aby si na chvílku v nepřítomnosti ženy své volně oddechl. Že pak po domovu netouží, nýbrž všelikých záminek vyhledává, aby se od něho i ženy vzdáliti mohl, samo sebou patrně,

a bez lásky ku domovu a domácnosti blaho domácí kvěsti nemůže.

Chraňtež se tedy i v tomto ohledu dotíravosti!

Nevtírejtež se muži svému, nýbrž čekejte až po vaší společnosti zatouží, aneb vás potřebuje.

Když si vyjde, hledtež, aby sám o vaší společnost požádal a nemysletež, že by bez vás ani návštěv dělati nesměl. Zkrátka hledtež, aby manžel rád byl ve vaší společnosti. Avšak jak toho docílit? — Zajisté jenom tak, když se upřímně přičíníte, aby se u vás nenudil a tedy i rád k vám přicházel a se navracel.

Nesmíte tedy očekávat aneb požadovat, aby vás manžel, zvláště když z práce neb zaměstnání domů se vrátil a po oddechu touží, sám bavil, nýbrž i z vaší strany se musíte přičinit, aby domácnost a vaše společnost jemu i vám dlouhé chvíle ukrátila.

16. Chovejtež se ku manželvi vždy jako ku milovníku.

Budete-li upřímně této rady skutečně šetřit, nebudete si nikdy na pánovitost, tvrdost a příkrost manželovu naříkat. Milovníku k vůli jste se zajisté přičiňovaly, snad i přetvařovaly, aby na vás všeliké krásné vlastnosti nacházel a jiných nenašel; — nuže přičiňtež se též v manželství a zajisté vás láska manželova na vždy oblaží. Tak jako jste dříve pečlivě se všeho vystríhaly, co jemu nemilo — čiňtež i nyní a zařídte veškeré své jednání tak, aby se jeho zvykům a libůstkám neprotivilo.

Pozorujte, v čem zaliby má a předcházejte dle možnosti jeho přání, hledtež aby u jeho přítomnosti vaše dobré vlastnosti, tělesné a duševní vnady do pravého světla přicházely, pečujte o vhodný oděv, zkrátka přesvědčte ho denně znova, že se všemožně o lásku jeho zasazujete a přičiňujete, a nebudete pak míti manžele mrzouta a lhostejníka, nýbrž opět milovníka, protože

takovémuž se chování ženy žádný muž neodolá, nýbrž lásku láskou a důvěru důvěrou splácí.

Jestliže jste na rozpacích, kterak se máte v některé věci zachovat, ptejtež se samy sebe, zdaliž byste se i proti milovníku stejně zachovaly a nikdy nechybíte.

Ovšem že tu mluvíme k upřímné manželce, jíž na lásce manželově a domácí blaženosti záleží a nikoliv k marné fifleně, jež snad i milovníka rozmary svými trápila a po krátké vládě domácí, když krása její pomínula, s hrůzou vidí, že pro ní a manžele jejího nijaké domácí blaho nekvete!

Rozumné a upřímné manželce ale pravíme bez obalu, že mnohem více příčiny má, aby si hleděla lásku manžele svého zachovati, nežli náklonnost a lásku milovníkovu, protože je k muži svému na čas života upoutána, anto k milovníku ji nic nepoutalo, nežli náklonnost a vůle její.

Nemysletež tedy, že manžel váš proti vám přívětivý a úslušný býti musí a vám jakékoliv jednání svobodno; právě protože jest vaším manželem, má přívětivost, má láska jeho větší ceny nežli dříve a právě proto se máte tím více přičinit, abyste ho na vždy upoutaly.

17. Šetřtež zvláštností manželových.

Každý má svého koníčka, praví přísloví, a skutečně člověk na ničem tak pevně nelpí, jako na zvláštnostech, jichž si oblíbil. Tak jako dítě hraček svých nade všecko cení, právě tak máme všichni svých zamilovaných zvyků, zvláštností a zaměstnání, jimž nejraději svůj čas věnujeme. Rozumná žena brzo zví, v čem její muž si zvláště libuje, a pak snadno jim vyhoví. Mnohdy bývají podobné zvláštnosti zcela nevinné, a tu netřeba zvláštní rady, neboť samo sebou se rozumí, že moudrá manželka proti nim nebrojí, ano dle možnosti k jejich uspokojení se přičiní. Kdyby ale tyto

zvláštnosti takové byly, že z nich škoda vyplývá aneb domácímu blahu jinak odporují, — tuť ovšem třeba zvláštní, důmyslné a moudré péče, aby se manžel pozvolna laskavou manželkou od nich odvést dal a jim odvykl. Nejsnáze ještě toho docílíte, když nám jiné hračky a zábavy poskytnete. Jakým způsobem ale moudrá manželka nejdříve zvědavost muže svého vzbudí a pozvolna nové zaměstnání mu milé učiní, toť se nemůže všeobecně vyslovit, protože tu osobnost rozhoduje.

Nechtějtež však nikdy, aby manžel vás náhle a snad pouze, aby se vám zavděčil, starý oblíbený zvyk opustil a dle vaší vůle nového zaměstnání neb nové zábavy si oblíbil; — takové si počínání by nikdy k cíli nevedlo a marně byste o vítězství usilovaly, avšak možno, že manžel sám v tom zalíbení najde, aby na vaší zábavě, vašem zaměstnání a t. d. podílu bral, a to tím snáze docílíte, když se přičíníte, abyste všelikých zábav co nejvíce možno pospolu užívali.

Tím způsobem nejsnáze starý návyk a starou oblibu přemůžete a mysl muže svého dle přání vašeho proměníte!

Ostatně nezapomeňte, že oblíbené zaměstnání, oblíbená zábava málokdy jinak se u člověka upevní, nežli tak, že s veškerým způsobem smýšlení a citů souhlasí aneb vychováváním utkvěly; — v obojím pádu musíme pak ovšem nových zábav a zaměstnání tak volit, aby i ony v letoře, myslí aneb srdci manžele vašeho utkvěti mohly — jinak byste se marně namáhaly.

18. Vychovejte svých dítek pečlivě a dobře.

Matka, kteráž se pečlivě o dobré vychování svých dítek stará a zasazuje, nabývá v očích manželových zvláštní důstojnosti a vážnosti; chcete-li tedy aby vám vážnost manželů vašich nikdy nescházela, přičiňtež se snažně o dobré, zdarné vychování dítek, od Boha vám svěřených.

Kromě toho každý otec velmi rád v kruhu zdárných dítek svých prodlévá a tak se stává dobré vychování dítek pevným sloupem domácí blaženosti a dítky samy pramenem radosti pro otce i pro matku, již zvláště v útlém mládí vychování dítek skoro úplně připadá. Pečujte tedy, opakujeme ještě jednou, úsilovně o zdárné vychování dítek, a tyto budou nejpevnějším poutem mezi srdcem vaším a srdcem manželovým!

19. Nebudtež lhostejny, když vám muž nějaké překvapení neb potěšení připravil.

Když jsme se upřímně přičinili, abychom seč síly naše druhému radost způsobili a on veškeré namáhání naše chladně zamítne — zajisté náklonnost naše ku této osobě značně se umenší, ano mnohdy v úplnou lhostejnost přejde. Takovému člověku k vůli zajisté po druhé se více namáhati nebudeme, vědouce napřed, že by lhostejně přijal, cokoliv jsme jemu připravili.

Jestliže ale takové si počínání příteli neodpustíme a ono nás těžce uráží — jak může zůstat manžel lhostejným, když manželka jeho onu věc chladně přijme, kterouž on jí hodlal radostné překvapení způsobit? Zajisté nemůže, nýbrž rozmrzí se a tak snadno na ono jednání nezapomene!

Nebudtež tedy chladny a lhostejny, když vás manžel třeba dosti nepatrnou věcí překvapí, domnívaje se, že vám tím radost způsobí, nýbrž pomněte, že to z lásky k vám učinil, a důkazy pravé lásky u manželství čím dále tím větší ceny nabývají.

I kdyby se snad zmýlil a něco přinesl neb koupil, co se vám nelíbí, kdyby vám snad nebyl porozuměl a věci vám zaopatřil, na něž jste nemyslely, přijmetež dárek z lásky stejnou přívětivostí a srdečností a nezapomeňte, že manžel váš jako každý člověk se z toho radovati mívá, až vaše radostné překvapení uvidí. —

20. Netrapte svých manželů žárlivostí.

Žárlivostí, zvláště bezpodstatnou a planou, zbytečně manželů svých trápíte a konečně právě snad toho budete vinny, že příčiny k žárlivosti nabudete, kteréž tu původně nebylo, protože manžel ustavičného trápení syt, pod jakoukoliv záminkou vám i domovu se vyhne a v cizé společnosti vyhledává, co jemu domov neposkytuje.

Chraňtež se tedy žárlivosti a zvláště plané žárlivosti bez podstatné příčiny!

Ostatně jste toho obyčejně samy vinny, když manžel po jiné přítelkyni zatouží, a kdyby jste skutečně se přesvědčily, že láska jeho k vám pomijí, zdvojte úslužnost a přívětivost svou a moudrým jednáním spíše docílíte, že u vás opět nejraději prodlévá a štěstí své v kruhu domácím vyhledává, nežli sočením a výbuchem žárlivosti, kteráž ho tím spíše z domova vypudí.

21. V okamžicích nadšenosti neutlumujte vzlet myšlének prosaickou řečí o domácích záležitostech.

Pravda to svatá, že obyčejně po dosti krátkém manželství proza života všeliký poetický vzlet myšlének udusí a bohužel za tuto ztrátu pranicím nám nenahradí, — avšak předce bývá zvláště u vzdělaného muže okamžiků, hodin a dnů, kde idea nad skutečností zvítězí a on vymknuv se z kruhu každodenních myšlének a prací, buďto ve výši věd se vznese aneb citům svým povolí, a ideály u něj opět obivnou.

Nechtějtez takovou nadšenost, podobné zaletání v říši touhy a smýšlenek nevhodnou řečí o potřebách domácnosti utlumovat, nýbrž sdílejte dle možnosti vzlet myšlének neb citu, jenž manžela vašeho alespoň na krátkou dobu v blaženější kraje unáší a chraňte se, zvláště chladného a uštěpačného smíchu — neboť ze všech urážek by tato nejhlouběji manžela vašeho ranila a rána ta se snad nikdy více nezacelila.

Pravidla domácího hospodářství.

Materielný blahobyť jest pevným sloupem spokojenosti a šťastná jinak domácnost bez něho se nedaří, protože ustavičná starost o denní chléb a neustálý boj s bídou a nouzí spokojenost podryvá a nespokojenost způsobuje. Kterak si tedy máme počínat, aby v našem domě tato první podmínka rodinné blaženosti nescházela? —

V následujících úryvcích základní pravidla vyložíme, jichž v této věci šetřiti dlužno, aby se nouze a v zápětí ji sledující nespokojenost našemu práhu nepřiblížila.

1. Příjmy.

Bez příjmů nelze vyjít, to se samo sebou rozumí, tak jako z ničeho spořit nemožno; — ovšem ale bývají příjmy prarozličné, mnohdy stálé a jisté, jindy nejisté a neurčité, protože se příjmy dle stavu a zaměstnání i původu svého všelijak proměňují.

Řemeslo má zlaté dno, praví přísloví, a skutečně pilnému málokdy schází co potřebuje, t. j. když s pilnou prací též znalost, hbitost a umělost spojuje a dle potřeby v umění neb řemeslu postupuje; těchto pomocníků tedy přede vším zapotřeby, aby pilná ruka vydělala, čeho domácnost potřebuje — ovšem ale těžko jich si zaopatřit, protože se nikde neprodávají.

Jestliže tedy pozoruješ, že se příjem menší, a ty na místě z groše na zlatý, z groše na krejcar, jak se říkává, hospodaříš, nesmíš ruce lenivě neb lhostejně v klín uložit, nýbrž ptej se sám sebe, co asi bylo toho příčinou.

Pečlivější snahou, vyhledáváním nového odbytů, naleznutím lacinějších surovin snad se věci polepší, aneb jestliže se odbyt zmenšil, protože jsi opomenul dle požadavků proměnné módy přičiniti, můžeš ještě vše napravit, když se v práci své dle toho řídit budeš, co lidé od tebe požadují.

Ovšem se mnohdy stává, že řemeslo, umění aneb zaměstnání se více nevyplácí, aneb výrobky tvoje jinými se úplně zastíní — nuže, jestli že tě řemeslo opustilo a práce tvá denní potřebu nekryje, nebudiž málo-myslným, nýbrž pomysli, že tě pilná ruka i jinak uživí nežli doposud a obeř si jiné vhodnější zaměstnání — jinak by ti ovšem nebylo pomoci.

Pozoruješ-li tedy, že vzdor veškeré péči a pilné práci, vzdor všemu tělesnému i duševnímu namáhání řemeslo tvé se nedaří, nečekej, až ti pečeně přilítnou, nýbrž rozumně se po světě rozhlídni a přemýšlej, co by se asi nejlépe tobě hodilo, abysi prací svou vydělal, co domácnosti potřeba.

Zmužile vkroč pak na novou dráhu života a zajisté tě naděje tvá nezavede.

Velmi těžko se ovšem rozhodneš, abysi snad i dřívější domov opustil, avšak nelze-li jinak, neotálej a uchop se rozhodně příležitosti, jestli se ti namane.

Tím nemyslíme na příklad, že se všickni s moudrým poradili, již vlast svou opustivše, v dálné Americe neb jinde štěstí svého hledali, avšak tomu nemůžeme odporovati, že by jinde mnohému se dařilo, jenž doma bídě se protlouká, protože snad tam ono řemeslo, jež v jeho vlasti příliš mnoho mistrů má, aneb výrobků svých odbyti nemůže — výborně se vyplácí, jelikož se tam málo podobných věcí vyrábí a mnoho spotřebuje.

Vyhledejž si tedy vždy takové pole činnosti své, kde se ti dle zkušenosti dařit může a nebudiž v tomto ohledu lehkověrným, zvláště však varujž se nesvědomitých agentů, již nešťastníků ku opuštění vlasti vybízí a pak obyčejně bez pomoci bídě zůstává, když jim poslední krvavý krejcar vydřeli.

Jestliže se tedy ve vlasti pilnou prací uživit můžeš, přičiň se a nebude ti zle a nevěř, že by jinde se ti vše mnohem lépe dařilo, pokud spolehlivých zpráv neobdržíš, že by se ti tam lepší pole činnosti otevřelo, a pomysli, že co zde máš, dobře víš, nikoliv však ze

vlastní zkušenosti, co by ti nová činnost, nové zaměstnání a nová vlast přinesly.

Než přihlídneme podrobněji ku příjmům vůbec.

A. Kterak si můžeme dostatečných příjmů zaopatřit.

Prací povstane dům i domácnost, a bez ní není rady ani pomoci; práci si může svědomitý a příčinnivý muž všude tolik zaopatřit, mnoho-li jemu k domácímu blahobytu zapotřeby; na práci založme tedy i naději svou, aby nás neoklamala!

Plané a jalové naděje, kterak by se snad dědictvím aneb výhrou a podobnými příhodami, zkrátka šťastnou náhodou i naše domácí štěstí upevnilo, nechtějmež za více držeti, nežli za matné bludičky, jimiž se mnohý bohužel svésti dal, jemuž by jinak štěstí na odpor nebylo bývalo, kdyby ho byl pravým způsobem, t. j. snažnou a úsilovnou prací a snažnou trpělivou spouřivostí vyhledával.

Z toho plyne první zlaté pravidlo:

1. Abychom totiž nikdy vrabce v ruce za holuba na střeše neprodali a spíše skutečné, třebaš prostřední naší poloze přihlíželi, nežli matným a bludným snům budoucnosti bez podstatného základu.

Tím nemyslíme, že by se nemělo špekulovat, t. j. třebaš dosti mírný prospěch, aneb dokonce i neprospěch a škodu vyhledávat, pokud se rozumně soudit může a musí, že budoucnost všech škod nahradí, nýbrž právě v tomto ohledu úplně platí, že bez sázky není výhry a kdo se k ničemu neodvází, též ničeho dosáhnouti nemůže; avšak lehkovážné si počínání a rozumné se snažení o možný výdělek jsou věcmi zcela rozdílnými a soudný čtenář jich jistě vždy rozezná.

2. U všem říd se pravidlem, že co jsi dnes vykonati měl, neb dokonce povinen byl a nevykonal, zýtra ti prospěchu neponese, nýbrž z pilnosti a vytrvalosti pravé růže kvetou a ztracená minuta se nikdy

více nenahradí. Z rána tedy ku práci, v pravý čas ku dílu, bez odkladu a lenivosti a výsledek nás oblaží. Kdo si kromě toho zvláště vysoký neb obtížný cíl vytknul, nechtěj zapomínat, že se ztracená chvíle nikdy nevrátí.

Jedným slovem, nežli se do práce pustíme, musíme dobře rozvážit, jestliže nám síly vystačí, avšak když tomu tak, nesmí nás obtížnost a nepohodlnost našeho úkolu zdržet neb zastrašit, nýbrž co se dříve dobře rozmyslelo, dobře musí se též vykonat. Proto praví výborně přísloví; „Dvakrát měř, jednou řež!“ a „Po výsledku zlá rada“; hledmež tedy, abysme my nikdy pozdě bycha nehonili, neboť ze všech lidských chyb nejhorší pro lidský život jest planá lítost věcí, jimiž jsme se snadno vyhnout mohli, kdybychom se byli rozumně rozhodli.

3. Bez rozumu není pomoci, a kdo nikdy učedníkem nebyl, mistrem nebude, tak tedy i nemůže prospěšně se přičinit, komu patřičné vědomosti schází, jichž účel jeho požaduje!

Hledmež si tedy od mladosti vědomostí a zkušeností zaopatřit, abysme nikoliv s prázdnou rukou do života nevstoupili. Zkušenému prý všude snadno žíti, avšak nezkušenci těžko i dobrých peněz bez škody vydávati a tak jako kdo se dle možnosti rád všemu naučil, ve světě snadno příležitosti najde, aby vědomostí použil, tak nevědomý všecko co má, přesnadno postrádá a kdyby mu i Pán Bůh byl bohatstvím a štěstím požehnal, tím spíše se stane bezbranou obětí jiných lidí, sobectvím vedených, protože tím vládnout nedovede, co Bůh do rukou jeho uložil.

Zkrátka, nesmíme se nikdy za to stydět, že nám vědomostí neb zkušeností schází, neboť nevědomost není hanbou, ale kdo se nepřičiňuje, aby svých vědomostí rozmnožil a doplnil, tentě se právem později zastydí.

5. Netraťme mysli i když se nám obtížné okolnosti, nehody a překážky nahodí; mužné odhodlanosti

a bodré mysli se všelicos podaří, a kde boží požehnání, tam z neštěstí štěstí vykvetá. Pracujme seč síly naše, rozumně, rozhodně bez zbytečné ouzkosti, a přílišné odvahy, a pílí svou vše přemůžeme, co nám třeba dosti pohrozilo.

5. Dobré svědomí ulehčuje všeliké nesnáze, a kdo spokojenou mírnou myslí svého dosavadního se přičinění pochváliti může, tak snadno se i hrozivou budoucností nepřestraší.

Oproti tomu schází tomu ovšem nutně nejlepší díl spokojené mysle, jíž sobě sám předhůzek činiti musí, protože dřívější jeho živobytí svědomí jemu obtížilo. —

Jest nám, jakoby chom mnohého jináče soudného čtenáře po přečtení této rady slyšeli, an se domnívá, že to ovšem dobrá, krásná slova, avšak pouze slova, aneb že jak praví přísloví, skutek utek a planou řečí, třeba se velmi dobře poslouchala, prázdná kapsa nenaplní — avšak předce nebude i jemu naše rada skutečně planá, jestliže ji jen planou nenechá, t. j. podle ní se neřídí.

Nám se zdá však důležitější jiná namítka, již bychom snad též uslyšeli, kdyby nám uslyšeti možno bylo, co si milý čtenář v tomto oddílu sám povídá.

Jak pak se to má však všecko provést, mnohý si pomyslí, co se nám tak moudře vyložilo?

Nuže nebude to naší vinou, když ho domácí pokladnice i v této věci dle možnosti nepoučí; ovšem musí sám rozumně radu danou posoudit, a když seznal, že mu prospěje, též bez odkladu ji uposlechnout, neboť nejlepší rada hluchému uchu a netečné mysli neprospěje, tak jako nejvýbornější nádobí v nezkušené ruce spíše uškodí nežli prospěje.

Za prvé tedy, spolehejmež se kromě Boží pomoci nejhlavněji sami na sebe a pracovité ruce své, a pilnou prací zajisté si cestu ku spokojenosti a rodinnému blahu otevřeme. Kdo se pouze na pilné své ruce spoléhá, nedá se tak snadno špatnou společností vésti, v neštěstí si vždycky ještě rady nachází a štěstím

nikdy tak nezbušní, aby zapoměl, že nižádný člověk se co mistr nenarodil a ten již dnes oproti všem v popředí jenom tím se na místě svém udrží, když stejnou pílí a pečlivostí i dále se o to snaží, aby skutečně všem požadavkům zadost učinil.

Svědomitě práci Bůh požehná a dobré dílo hlasitěji mistra vychvaluje, nežli všelike marné vychloubání a odporučování, a na pravé pracovitosti a křesťanské myšli ještě nikdo marně a beznadějně blahobytu svého stan nezaložil.

Kdo chce nalezne, když se upřímným okem kol sebe ohledne na sta, ba na tisíce podobných příkladů a dokladů, a jestliže se mu zdá, že kdykoliv tu neb onde takové rozumné snažení se bez výsledků zůstalo, nalezne zajisté snadno pravé příčiny, když si všelike okolnosti blížeji prohlédne, neboť musí to zvláštní háček mít, když naše rada ku žádoucímu cíli nevede. Ovšem ale není práce hračkou, ani pravá pracovitost snahou a namáháním bez rozvahy, tak jako mnohý se velmi namáhá a předce ničeho nedocílí, protože pravé cesty a pravých prostředků nezvolil.

Tak též není vše dobře uděláno, co se rychle udělá a chleba hotový ovšem na poli nevyroste, avšak také obilí pouze na poli se nedaří, nýbrž pracovitá a rozumem vedená ruka i jinde ho naléztí dovede.

Pravda to ovšem svatá, že za nynější doby jak se říká lidí až na zbyt, a výdělek, o nějž se velký počet účastníků rozdělí, nemůže tak velký být, jako kdyby jich méně ve stejném směru pracovalo, zkrátka konkurencí se cena práce zmenšila, avšak i cena všelikých potřebností života ne obdobně konkurencí proměnila a proměňuje, a počet odbíratelů t. j. lidstva vůbec se též ustavičně zvyšuje.

Pilná práce nebude snad vždy velkým výdělkem odměňována, avšak jestliže jenom takové práci se nevěnujeme, jejíž výrobky úplně odbytu nemají, zkrátka jestliže si jak svrchu řečeno počínáme, nebude nám potřebné sousto scházeti.

Neboť práce jest též jmění, jest kapitál, jehožto úroky — výdělek totiž denní a roční potřebu krýti musí, jestliže nouze v domě pracovníkově zavládáti nemá; — jejížto výnos ku vychování rodiny vystačiti musí, jestliže blahobyt její podstatného základu míti má a protože se výdělek nutně mění a nemocí i jinými nehodami zmenšuje neb na čas dokona zastavuje — moudrou spořivostí musí hospodář a hospodyně k tomu se přičiňovat, aby výtěžkem práce i záloha třebas dosti skrovná se docílila.

Takovýmto způsobem pořádný a pilný pracovník ovšem též chléb svůj — jak většině lidstva souzeno — v potu tváře si dobývá, avšak mozoly svými též blahobyt svůj i rodiny své pevně založí, jestliže si práci rozumně vyvolil a pečlivě se přičiňuje, aby pilností svou boží požehnání domu svému vydobyl dle staré a pravdivé rady: „Modli se a pracuj, a Bůh ti požehná!“

Oproti tomu nemůže práce nepřiměřená ku zadanému cíli vésti, protože namáhání samo o sobě nedostačuje, nýbrž člověk co rozumný tvor přemýšleti musí, zdaliž práce jeho jest vhodná a dostatečná.

Kdož by na příklad dnes pracovníku za právo dal, kdyby třebas s největší pilností látky tkáti chtěl a k tomu cíli se ve městě usadil, kde ruční práce jeho se strojovou co do láce nikdy závoditi nemůže? — Zajisté nikdo, pokud jemu volno i možno, buďto práci svou v jiné vhodnější krajiny přenéstí aneb dokona jiného výnosnějšího řemesla se uchopiti.

Kdož by mnohému rolníku tvrdošijnost schvalovati chtěl, jíž se proti každé opravě, každému zlepšení v rolnictví zpouzí a tak konečně úsilovnou, avšak rozumem neřízenou práci tolik nevydělá a nevytěží jako by mu možno bylo? — Zajisté soudný čtenář nám v tomto ohledu úplně přisvědčí, avšak práce proto přece zůstane pramenem veškerého pozemského blahobytu, jmění, bohatství a právě proto mnohdy i hodností, a poskytuje konečně člověku všelikých prostředků ku obhájení svého zdraví, své svobody a ku vykonání všeli-

kých ctností. Pracovitá ruka lidská přetvořila lesnatou a neladnou za času narození našeho spasitele Germanii v ladné nivy nynějšího Německa a pilná ruka slovan-
ských osadníků pralesy v naší vlasti vymýtivší pozvolna ji ve krásné kraje přetvořila, již nás nyní svou vna-
dností okouzlují a bohatstvím překvapují.

Mohli bysme na tisíce podobných příkladů uvésti, avšak přestaňme na tom, co zajisté každému patrně že pouze důmyslnou prací lidskou se všeliké — tak ohromně od sebe se lišící krajiny pozemské zalidnily; — neboť studené, ledové kraje obtočnové mají právě tak obyvatelův, jako luzné pásmo tropické, kdež ovšem příroda jim takořka samochtě a bez značného přičinění všeho poskytuje, co si u nás snažnou prací v potu tváře dobýváme, avšak kdež jinde nalezneme tak husté, tak čilé, vzdělané a v celku šťastné a bohaté obyvatelstvo jako v mírném podnebí, v němž my žijeme? A to jest zajisté nejpatrnější důkaz, že práce pravým pramenem moci i blahobytu: — pokud je práce přiměřená a vhodná. Jakéž jsou ale podmínky téže přiměřenosti a vhodnosti?

Všeliká práce předpokládá látku ku spracování vybranou, sílu potřebnou a čas ku vykonání postačující; — avšak tím ovšem výrobek docílen, o vhodnosti a přiměřenosti práce však mnohé jiné okolnosti rozhodují.

Práce se rozumně podniká ku docílení něčeho potřebného neb užitečného, cena práce se tedy nutně řídí dle ceny výrobku neb výsledku docíleného.

Není to ale nikterak snad vnitřní cena, kteráž sama o sobě rozhoduje, nýbrž hlavně poptávka po výrobku.

Mnoho-li ceny by na příklad mohl mít nejvhodněji upravený člun uprostřed písečné, bezvodné pustiny? — Mnoho-li bysme si vážili peněz neb zlata na pustém ostrově, kde jich upotřebiti, t. j. za ně čeho třeba koupiti nelze? — Jak přirozeně oproti tomu se zvýší cena všelikého výrobku, když ho nutně zapotřeby, když se lidé jak se říkává oň derou a poptávka poptávku stíhá!

Z téže příčiny se též mění cena práce; neboť výdělek pracovníkův není nutně nežli část ceny za výrobek obdržené.

Veliká poptávka po některém druhu výrobků zvýší nutně mzdu za práci k nim potřebnou, a naopak se mzda dělníkova ukrátká, jestliže se poptávka po výrobcích jeho pilnosti zmenšila.

Chceme-li tedy práci svou co nejvíce vydělat, trojí věc potřebujeme, zaprvé musíme se ve všem, co se jí týče, dokonale vyznati, za druhé, upřímně se přičinit, a za třetí též v stavu být, abychom své práci odbyti zaopatřili.

Vědomosti jsou za našich dob skutečným bohatstvím a důležitou mocí! Pozorujme pilně vše, co v náš obzor zasahuje, učme se z cizé zkušenosti a není-li jinak, budiž nám i vlastní škoda peprnou učitelkou, zkrátka, nebudme neteční a každý den naše vědomosti se zvětší a rozšíří; zvláště pak učme se pilným a pozorným čtením dobrých knih, neboť v nich bohaté, cizé zkušenosti nalezneme, a tak snadno za hodinu se více naučíme, nežli jináče za více týdnů neb celý rok.

Ostatně ani čtení, ani pozorování všeho, co se nám v životě nahodí, neprospěje, když duševně si neosvojíme, co by nám prospělo; — o tom, co se nám, neb jiným přihodilo, o tom, co jsme viděli, uslyšeli, neb čeho jsme se dočtli, musíme rozumně přemýšlet, a tak teprv poklad zkušenosti své rozmnožit, neboť jest to s touto věcí, jako s jídlem a pitím: pouze tenkrát prospěch, když se ztrávil!

Jenom tímto způsobem můžeme v práci své pravou cestu nalézt a na dráze si vytknuté, prospěšně postupovati, dobře vědouce, že co nepokračuje — nazpět jde.

K tomu, jak svrchu řečeno, neunavenou pilnost a rozumné si počínání, když ji nového směru dáti zapotřeby a svědomitá správnost v každém ohledu, a s Božím požehnáním se příjmy naše dostatečně pojistí.

Krejcar třikráte obrať, nežli ho vydáš a dvakráte měř, jednou řež — tak praví přísloví, a kdo po krejcaru vyhazuje, nikdy se zlatého nedospoří, třebas i hrách do hrnce počítal; — moudrá spořivost, nikoliv špinavost a lakomství, musí z počátku po příkré stráni vzhůru a první krok vždy bývá nejtěžší, dále to pak jde vždy snáze a snáze!

Tím nikterak nemyslíme a nikomu neradíme, aby se pracovník s příjmy spokojil, kterýmiž právě z nouze denní potřebu kryje — může-li si větších zaopatřit, nýbrž právě naopak jemu radíme, aby co nejmenší vydání a však bez špinavé lakomosti a co největší příjmy, avšak bez zkázy na těle neb duši za cíl si vytknul.

To jsou ovšem pěkná slova, řekne mnohý, avšak bohužel neberné peníze, a bez peněz málo muziky. Ovšem že to pravda a pilné ruce se práce značně ulehčí, když ji vlastním kapitálem provádí a mnohý právě proto se ničeho nedodělal, že skvělé podniknutí cizím penízem založil, neboť úroky požírají výdělek a v nejlepším pádu plyne největší část výnosu v cizí pytlík, avšak v této věci právě platí zlatá rada, že nemůže lítat, komu Bůh křídel nedal. Nežli se tedy odvážíme, abysme na cizí groš cosi podnikli, přemýšlejme, rozvažujme a počítejme, abysme později marně bycha nehonili a nevložme na bedra svá více, nežli snéstí mohou.

Nyní však ještě slovíčko o kapitálu. Kapitál nejsou pouze hotové peníze, nýbrž též důvěra čili kredit; neboť kdo důvěry má, i peněz dostane, mnoho-li a kdykoliv mu jich zapotřeby. Avšak právě kredit se tak snadno nedocílí, ani neudrží, protože důvěra vůbec se poručit nemůže a obzvláště v tomto případě zajisté se každý dobře rozmyslí, nežli druhému z jistiny své neb jmění svého půjčit se odhodlá.

Hleďmež tedy hlavně k tomu, abysme též důvěry požívali a nebude nám kapitálu scházeti, avšak jenom ten si důvěry dobude, kdo svědomitě plní, co přislíbil. a nikdy neslíbí, co vyplnit nemůže.

Kdo si lží a klamem pomáhá i na podvod se spolehá, nezapomeň, že i kulhavý biřic snadno nesvědomitého dlužníka dohoní a poctivé jednání hlavně důvěry vzbuzuje. Kousek papíru mnohdy více platívá, nežli hromada zlata, avšak jenom tenkrát, když podpis na něm každému za dostatečné rukojemství poslouží, že co poctivý muž podpisem tím slíbil, svědomitě též vyplní. Chceš-li tedy kreditu, t. j. úvěru požívat, hleď k tomu, aby každý věděl, že věci své rozumíš, bez dostatečné rozvahy nejednáš a dostatečně vědomosti se spolehlivou, mužnou povahou a snažnou pilností spojuješ, budiž ti poctivost prvním vodítkem a varuj se více nežli ohně lehkovážných slibů i chvastavosti a uvidíš, že slovo tvé u všech soudných lidí patřičné váhy nabude, a jakmile slovo tvé této nabylo, máš již úvěru, t. j. nebude se rozumný a rozšafný tvůj soused neb známý zpěčovat, aby tobě část svého kapitálu svěřil aneb práci svou ti posloužil, protože ví, že to tvojí vinou nebude, jestliže by se státi mělo, že špekulace tvá snad přece se nevyvede.

Než, přikročme ku druhé a neméně důležité věci. Není zajisté dost, aby se vydělávalo — nýbrž hlavní okolnost je ta, aby výdělek vystačil; — jak tedy si máme počínat, aby jsme s příjmy svými vystačili?

2. Vycházení.

Mnohý člověk se pilně a snažně přičiňuje a přece práce jeho nenese, čeho mu zapotřebí; — mnohý mnoho vydělá a přece nikdy v kapse vindry nemá a věčně z nesnáze do nesnáze se potácí; není tedy ještě výdělek všecko, uýbrž jenom ten může upřímně říci, že se na pravé cestě nachází, u nějž groš a krejcar se rozmnožují a již, jak se říkává, z krejcaru na zlatý a nikoliv ze zlatého na vídenský nehospodaří.

Naši předkové říkávali, že groš má tři krejcare, z nichž první potřebě, druhý slušnosti a třetí budoucnosti patří a jestliže si věc rozumně rozvážíme, zajisté

nahlídneme, že skutečně jenom tomu může býti pomozeno, kdož zlatého tohoto pravidla nezapomíná, protože ani nejvyšší výdělek nestačí, když právě jenom denní potřebě se vyrovná.

U nás bohužel mnohý dále nepřijde, nežli že se prvního krejcaru dodělá; sotva vychází a o slušném způsobě živobytí, o uspořené nebývá ani řeči. Tak by to ale ovšem nikde býti nemělo! Pořádek v domácnosti jest první krok ku dobrému vycházení, kterak ale se má tento docílit?

Jakým způsobem nejlépe vyjdeme?

Za prvé nesmíme vydávati na zdař Bůh, nýbrž vždy napřed prostředků svých uvážiti a rozdělit, tak že jenom nepředvídanými okolnostmi předběžný náš rozpočet proměny utrpí.

Ovšem že ale musí se rozpočet dle příjmů řídit, t. j. nikdy nesmíme se tím spokojit, že dle svého mínění nic zbytečného nevydáváme, protože každý krejcar, kterýž vydáme a nevyděláme, notně nás dluhy obtíží, a kde takový způsob hospodaření se jednou zakořenil, tam rostou dluhy jako houby, až všeliký domácí pořádek ndusí.

Nikdo tedy neříkej, tolik a tolik musím míti, jinak nemůžu vystačit, nýbrž tolik a tolik vydělám a s tím se musí vyjít; o prostředcích a způsobu pak rozumně se rozmyslí.

Nejdříve se tedy rozpočteme příjmy své na půl leta neb celý rok, aneb jak to vůbec možno, nejistých ovšem ale trochu níže postavíme, protože by jsme snadno pak se zmýlili. Potom spočítáme podobně nutné vydaje, ku př. daně, bytné, vydání za vychování dětí, platy služebníkům neb tovaryšům a pomocníkům, úroky z vypůjčené jistiny, pojištění proti ohni neb jiným škodám atd., zkrátka čeho se zbýti a co umenšiti nemůžeme aneb vydání ze závazků plynoucích, jež jsme dříve přijali a jež změnit nelze.

Když toto nutné vydání od příjmů odrazíme, pak teprv zvíme, mnoho-li vlastně máme a s čím nám bude hospodařit.

Čistý tento příjem si nyní tak rozpočteme, aby jsme s ním co nejlépe vyšli, aby se jím vydání za oděv, obuv, dříví, světlo a jídlo krylo a tu právě musí se rozumně hospodařit.

Že se s větším vydáním lépe žije, zajisté samo sebou patrně, avšak i chatrnější oděv více hřeje, nežli nový a drahý, za nějž jsme cenu dlužni zůstali, a sprostější jídlo, třeba méně chutné, lépe nám prospěje nežli lahůdky nezaplacené.

Takovýmto způsobem kryjmež denní potřebu a pak hledmež k tomu, aby nám též něco pro přítele Příhodu zůstalo; neboť bývá on mnohdy drahý a hořký host, zvláště když nás v podobě nemoci navštíví aneb dokonce smrt chladnou rukou některého člena z rodinného kruhu vyrve. A v takové době, když nouze a bída nám do okna se podívají, bude každý uspořené krejcar nám tak drahý, jako jindy zlatý a když ho právě v čas nouze není, nedá se sebe krásnější nadějí nahradit.

Nejposledněji přichází vydání na slušný způsob živobytí a společenskými poměry způsobené vydaje vůbec, ačkoliv mnohdy svět právě v tomto ohledu velmi přísně soudívá.

Rozumný hospodář jich ovšem šetří, jak dalece toho okolnosti nutně vyžadují aneb přebytek příjmů to dovoluje, avšak když jinak nelze, vyhne se jim právě tak, jako všemu, čím se vydání bez potřeby zvyšuje.

Jestliže se takového rozpočtu neštítíme, nebudeme později marně příčinu vyhledávat, proč jsme dobře nevyšli, nýbrž ji snadno poznáme a doskočíme.

2. Pořádek jest duší pravého hospodářství! Pořádek ale požaduje, aby se všecko dělo v pravý čas, na pravém místě a rukou k tomu určenou, aby se práce rozličných osob podporovala a ne si překážela.

Hledmež si tedy pořádku a s ním se přemnohé nesnází vyhneme, jež by nás jinak nutně zastihla.

Pravý pořádek se ale vztahuje ku první a poslední osobě v domě, ku velkým i malým záležitostem, ku všeliké práci, zkrátka ku celému hospodářství.

Pořádkem pouze možno docílit, aby se předběžný rozpočet nepřekročil, pokud okolnosti k tomu nenutí, pořádek zachová dům před mnohou škodou a udrží peníze v kase.

Z téže příčiny zapisuje si rozumný hospodář všeliké své příjmy a všeliká vydání, aby vždy věděl, kde a kam se peníze vydaly, jež pilnou svou rukou vydělal. —

Takovýmto způsobem stane se pořádek základním sloupem veškerého hospodářství, a směle se může tvrdit, že bez pořádku vůbec ani hospodařit nelze, alespoň že všeliké nepořádné hospodaření bez úspěchu zůstane.

3. Kdo spoří, vydělává, praví přísloví, a uspořené groš jest první krok k uspořené tisíců!

Spořme tedy, pokud možno, pokud nám okolnosti přejí a mladistvá síla většího namáhání dovoluje. Pravá a rozumná spořivost jest stejně důležitá, jako pilnost a pracovitost, neboť kdo třeba mnoho vydělává, avšak nic neuspoří, obyčejně konečně v nouzi upadá. Tím nemyslíme, že by každý měl být lakomec a držgrešle, nýbrž právě naopak, máme za to, že lakomec nerozumně spoří, protože ani sobě, čeho třeba nepřeje, a špinavostí svou u všech rozumných lidí v opovržení upadne. Pravá spořivost nevyhazuje, co se pracně dobylo, avšak nelakotí, čeho třeba, toho dovoluje, avšak zbytečných vydání se varuje, drží tedy pravý střed mezi marnotratnictvím a špinavou lakomostí. V domě, v náradí a podobných věcech uspoříme, když se jednoduchosti přidržíme, v jídle a pití napomíná nás spořivost ku střídmosti, avšak nevadí nám, abysme dobrého přítele slušně nectili a nežádá od nás, abysme jak se říká, ženě hrách do hrnce počítali.

Spořme tedy, avšak spořme rozumně a výsledek nás potěší.

Když jsme do krámu vešli, ptejme se sama sebe, jestliže skutečně toho zapotřeby, čeho si koupiti hodláme, a pak kupme, co za cenu stojí, t. j. obyčejně nejdražší, avšak též nejlepší zboží. Říkává se zcela pravdivě, že kdo lacino kupuje, se okrádá a obyčejně ten nejlépe koupí, kdo se na pár krejcarů neohlídne, nýbrž pouze na to, zdali se jemu koupená věc úplně k tomu hodí, k čemu ji potřebuje.

Kupujme vždy za hotové a tím též mnoho uspoříme, protože se zboží na úvěr nutně vždy draže prodává.

Spořme konečně řádně, t. j. bez ustání a nikoliv dnes a zítra ne, neboť kdo denně krejcar uspoří, za rok přes půl čtvrtá zlatého uloží, a kdo ustavičně, třeba i drobným krokem ku cíli postupuje, zajisté snáze ho dostihne, nežli jiný, jemuž pravá vytrvalost schází.

4. Avšak spoření samo nepomůže, též prozířetelnosti bude zapotřeby, abysme se škodě vyhnuli, a tak perně vydělaný groš a uspořený peníz též podrželi.

Budmež tedy prozířetelní!

Ovšem praví přísloví, že kdo se k ničemu neodvází, též ničeho nedosáhne, a kdo čeká, až mu pečení vrabci do huby poletí, — ten může ještě velmi dlouho čekat; avšak my také nemyslíme, že by vydělaná a uspořená jistina mrtvě v truhle ležet měla, nýbrž pouze to, že s penězy nejsou žerty a rozumný hospodář se dvakráte rozmyslí, nežli do pytlíku sáhne. Varujmež se tedy příliš odvážlivých špekulací a nestrkejme peníze své do věcí a závodů, jimž nerozumíme, nevěřme sladkým slibům, když nám peněz z kapsy loudějí a budme přesvědčeni, že nemáme lepšího přítele, nežli sebe samého.

Cizé peníze prochází rukou jako rtuť, avšak rtuť jest těžká a právě tak těžko se cizé peníze splácejí!

Kdo se dluží, sám si břemeno na krk uvaluje, hleď tedy, aby se jemu buď dokona vyhnul, buď si co nejmenší vybral. — Ostatně nezapomínejmež, že se snadno dluží, ale těžko platí!

S našimi penězi budmež opatrní, bez úpisu a písemného důkazu se dnešního dne nic více nepůjčuje a protože se svět jednou již tak proměnil, nebudme my jediní, kteří se právního důkazu sprostují, aby je kdokoliv tím snáze o perně vydělaný krejcar připravil.

Především ale budme opatrní, když se k nám kdos lichotí a nám pochlebuje, neboť obyčejně za to zaplatí, komu se to zalíbilo, a nevěřme lichému lesku, protože lesklý a skvělý povrch velmi často smutnou skutečnost ukrývá a jestliže nás muž, jináče důvěry hodný, o pomoc požádal, dobře si věc rozmysleme, když zevnějším leskem a skvostným živobytím se vyznačuje; neboť pozdě bycha hcnit, když právě okamžení na vždy uprchlo!

5. Konečně není spásy bez zkušenosti. Ovšem, že zkušenost svou radu draze prodává, avšak pro mnohé nemocí není laciného prostředku a potřebný lék se na libry nekupuje, nýbrž mnohdy se zlatem v stejné ceně bývá. Vlastní zkušenosti obyčejně věřívá i kdo nikomu jinému nevěří, a právě proto se poučení, kteréž ona poskytuje, nižádným jiným způsobem nahraditi nemůže. Avšak též cizá zkušenost nám prospěje a rozumný hospodář nečeká, až jeho vlastní krov zahořel, aby se proti ohni pojistil, nýbrž vida cizou škodu, sám si potřebného a užitečného poučení z něho vybere.

Ostatně nemůže se jinak se světem pokračovat, nežli když se o pokrok pokusíme, zkušenost jest tedy právem nejenom matka moudrosti, nýbrž též pokroku a zdaru.

A právě co se domácího blaha dotýče — tu není učitelky nad zkušenost! Jí se všeho dokona naučíme, čemu rozuměti dlužno, aby výsledek hospodářství nás uspokojil a oblažil — jí vedení, dle potřeby též novot

se přidržíme, vidouce, kterak celý svět ku předu spěje, aby sme sami ku škodě své po zadu nezůstali.

Ostatně roste poklad zkušenosti každým dnem a kdo chce, může se každodenně novému a prospěšnému přiučit.

Na těchto sloupech, roznmilý čtenáři a laskavá čtenářko, stavtež základy své domácnosti a bouře života je nezviklají, a jestliže se někdy přece nedostatek co nevítaný host k vám dostaví, pilná ruka a rozumná péče jej opět vyženou, aby vám krásný obraz domácího blaha nekazil a nehyzdil.

Ostatně nemůže vyhrát, kdo nevsadí a kdo se o to nepokusí, nemůže právem tvrdit, že by to i nepostíhнул; přičiňmež se tedy upřímně a výsledek nás s Boží pomocí potěší a oblaží.

Pořádek, jímž se rodinné blaho a štěstí domácí zachovává.

Jsoutě pravdy tak staré, jako lidská zkušenost vůbec, a jež předně nelze ani dosti často vykládat a opakovat, protože lidská slabost a lehkomyšlnost předsnadno na ně zapomíná a teprv tenkrát k nim zřetel mívá, když se škoda dostavila, již jsme se snadno vyhnouti mohli — kdybysme si byli v pravý čas toho povšímnuli, co z tisícové zkušenosti vplynulo.

K takovýmto věčným pravdám patří, laskavý čtenáři, též zkušenost, že nikdo štěstí nedostihne, jestliže základ k němu u vlastní mysli a u vlastním srdci nepoloží, protože mu svět pravé spokojenosti dáti nemůže a všeliká moc, všeliké důstojenství, všeliké bohatství bez vnitřní spokojenosti ku pravé blaženosti nevede.

Toť jsou staré škváry, pomyslíš si snad, laskavý čtenáři, protože si podobná slova zajisté již mnohdy uslyšel nebo čítal, — avšak i staré a známé věci

mohou býti tak užitečné, ba nutně potřebné, jako denní chlebiček a jestliže onu starou pravdu pozorně v myslí rozebereme, zajisté nám užitečné rady poskytne.

Již na počátku tohoto oddělení „Zlaté domácí knihy“ jsme vyložili, že pravé štěstí pozemské a pravá blaženost v domácnosti spočívá a bez šťastné domácnosti, bez rodinného blaha pravé spokojenosti nestává — nuže tedy, jak si máme počínat, aby sme si toto blaho zachovali?

Jsoutě ovšem rozličné věci, kteréž k tomuto cíli pomáhají, avšak nade všechny jiné důležitý jest vliv pevného pořádku v domácnosti. Jestliže jsme si zcela rozumně laskavou manželku vyvolili, jestliže pravá láska nás oba i v manželství spojuje a milostné dítky blaženosti naší dovršují, jestliže konečně i zevnější okolnosti spokojenosti nevadí — nicméně tato nebude nikterak pojištěná, pokud v domě pevný pořádek nezavládne.

Mnohé, přemnohé rodiny pouze nepořádkem zahynuly!

Pravý pořádek vyplývá však z rozumného náhledu v okolnosti života a zvláště z dokonalé vlády nad sebou, neboť kde tato schází a pevné vůle není, tam se pravý pořádek nedaří a dokonalý náhled ve veškeré okolnosti života nutně teprva z vlády nad sebou vyplývá, protože pouze onen nezkaleným okem na svět pohlíží, jemuž vašeň v tom nevadí.

Kdo v stavu jest se přemoci, u toho můžeme vždy polepšení doufat, kdyby i někdy pochybil a kdo vášně své přemůže, tomu v životě nebude nic tak těžké, aby si to přemoci netroufal. Chladnokrevně prostředků svých posoudí a bez rozčílenosti o možné pomoci přemýšleti bude, když ho život stísní; — chladnou krví a jasným okem chyb svých pozná a duševních svých sil nepřecení; — zkrátka, kdo sám sebe přemoci dovede, u toho můžeme vždy obrat k dobrému doufat, a naděje naše nás málokdy oklame.

Nepodá se lenivosti a pohodlnosti, kdyby i skutečně k nim lnul, jakmile pozná, že mu škodily, nepodá se nesmírné ctižádosti, jakmile spozoroval, že cíle příliš vysokého nedosáhne aneb bezohlednou snahou k cti a k důstojenství spokojenost svou podkopává, zkrátka, tak jako jiný člověk, může i onen, kdo sám sebe přemáhati se naučil, vášni se podat, pochybit a v škodu upadnout, avšak to se stane pouze jednou, v návalu okolností — jakmile naproti tomu nepřítele svého poznal, budoucně jemu předejde a protože jasným okem v svět pohlíží, též cizou škodou poučen, vlastní se snadno vyhne.

To vše nesčíslnými příklady dějepís potvrzuje, avšak i denní zkušenost nás stejně poučuje.

Dějepís nám ukazuje mužů skvělého, mocného ducha, jež daleko současníky předčili a nad ně se povznesli, — avšak bez dokonalého ovládnání svých vášní smutnému osudu propadli, že nezřízenou činností svou sami opět zbořili a zhyzdili, co krásného dříve docílili aneb si sami cestu ku vytknutému cíli zamezili.

A podobně se to má i s domácností. Hledmež si tedy ve všem pravého pořádku a počínejme tím, že se sami všeliké výstřednosti varujeme. Všeho příliš mnoho škodí; avšak i příliš málo škodívá a jenom rozumná střední cesta vede k spokojenosti, všeliký krok v pravo neb v levo na bezcestí.

Že ostatně jenom ten, kdo sám nad sebou vládu má, této střední cesty se držeti dovede, zajisté samo sebou patrno, protože duch lidský samochtě a mimovolně k výstřednosti lne a myšlenky, jimiž zaujat jest, rád až do nejposlednějších výsledků stopuje.

Kdo sebou vládnout nedovede, nutně od pravé cesty v onen směr se vzdálí, kam ho přirozený pud neb náklonnost, návyk neb náchylnost, mnohdy též příležitost a okolnosti svedou; v životě rodinném se to velmi často stává vilností a smilností, k níž větší díl lidí přirozeným pudem lne.

Nezřízené a neodvládané žádosti svedou obyčejně k takovému jednání, jimž se domácí blahobyť nutně podkopává a zničí.

Spůsob, kterak ten neb onen vášni své sloužívá, jest ovšem rozličný. Mnohý se podá opilství, druhý karbanu a opět jiní a bohužel mnozí vyhledávají wszeliké příležitosti k ukojení vilných svých žádostí.

Že pak, kde muž podobně si počíná, blaho rodiny zahyne, samo sebou patrné, avšak též nepatrné, zdánlivé slabosti a chyby stávají se nebezpečny, když se jim muž neb manželka podá a domácí pořádek proměnlivým žádostem svým podřizuje.

Pomyslemež si na př., že v rodině moda králuje a pán i paní pouze o to se starají, aby modním oděvem, skvostností a přepychem v nářadí, zbytečným vydáním na hostiny a slavnosti jiným, zvláště vyššího stavu a bohatším se vyrovnali; — což z toho může pojíti, nežli že vydání příjmy převáží a domácí pořádek zahyne. Když konečně nutné následky se dostaví a rodina na místě cti, po kteréž zatoužila, v opovržení upadla, protože nepořádné domácí hospodářství ji v bídu uvrhlo — pak jest již příliš pozdě a obyčejně nelze napravit, co se pokazilo.

Podobné smutné následky bývají vůbec nepořádku v zápětí a kdybysme vždy skutečný pramen znali, z něhož neštěstí mnohé rodiny plyne, kdybysme vždy opravdu věděli, proč ten neb onen ctihodný muž z cesty pravé sešel, proč ta neb ona počestná manželka se svéstí dala, proč zde neb onde dosti velké příjmy přece jenom dluhy v zápětí mají, zkrátka, kdybysme vždy věděli, proč mnohá rodina v neštěstí upadla, zajisté bysme co pravou příčinu nepořádek poznali, kterýmž se vše ruší a ničí, co by rodinné blaho pojistiti mohlo.

Nechceme v této věci slov šířit, kdo jasným okem okolo sebe se rozhledne, zajisté z vlastní zkušenosti mnoho podobných příkladů si nalezne. Úředník, soudce mnohdy zákon přestoupí a křivdě i nespravedlnosti hová, protože ho dluhy tíží a on jimi libovůli věřitelově

propadl, tak že by důstojenství, příjmy, snad i svobodu svou ztratit mohl, kdyby dle své povinnosti pouze na právo se ohlížel; člověk, jinak odhodlaný, poctivý a úctu všeobecnou požívající, musí všelike příkoří snášet, ano veřejné pohanění trpělivě snášet, protože nepořádkem v domácnosti v dluhy upadl a nelítostného věřitele rozdrážditi si netroufá.

Avšak mnohdy bývají příčiny nepořádku ještě nevinnější a přece výsledky stejně smutné. Jsouť rodiny, kde takořka každý pro sebe a dle své chuti žije, tak že si dle libosti zábavy kromě domu vyhledává; — zdánlivě to zcela dovoleno, pokud svornost domácí tím netrpí a přece nutně strašný nepořádek v zápětí. Zábavy kromě domu stojí mnohem více, nežli v domácnosti a ustavičné se rozcházení nutně vede k rozporu.

Jestliže se pán i paní obyčejně mimo dům baví, čeládka v domě zajisté se též o nic tak nepostará, jako o vlastní zábavu a ta jest opět velmi drahá; čeládka, vidouc, že se pán a paní o domácnost nestarají — učiní tolikéž a velké příjmy pak takové marnotratnosti nestačí.

Pravíme ještě jednou, že to marnotratností, protože co si doma za groš koupíme a lépe užijeme, v hostinci neb jinde za dva nepořídíme, a jak již svrchu řečeno, čeládka za námi zpátky nezůstane.

Kdo si pravé blaho domácí zachovati chce, musí ho nejprvé skutečně v domácnosti vyhledávat, aby u něho konečně přísloví úplné platnosti nabylo, že všude dobře, avšak doma nejlépe.

Mnohý si ovšem pomyslí, že to všecko sice pravda, avšak že ho to doma netěší a on po perné práci přece také vyražení míti musí.

Nuže, i já tomu přisvědčuji, avšak myslím, že by dříve, než se rozhodne, takové vyražení vždy aneb převážně v hostinci aneb vůbec mimo rodinný kruh vyhledával, aby svědomí své zpytoval a pečlivě rozvážil, zdá-liže snad vina právě na něm není a zdá-liže snad by

vlastním přičiněním toho nedovedl, aby se mu také doma líbilo.

Mnohdy by jiným jednáním muž neb manželka vše mohli proměnit a domov, kde se nyní takořka v pekle aneb v očištění nacházejí, v ráj si mohli proměnit, kdyby se o to skutečně přičinili a na vzájem si vyhověli.

Tím nemyslíme, že by muž nikdy se též mimo dům pobavit nesměl, že by nikdy v kruhu přátelském se povесelit neměl, aneb že by manželka nikdy z domu vycházeti, nikdy v společnosti se objeviti neměla — nýbrž pouze to, že na hodiny práce prosté, rodina první nárok má a že to i s onou domácností zle stojí, kde manžel neb manželka po cizí společnosti více touží, nežli po vlastní vzájemné, protože jenom tam právě blaho sídlí, kde ho na pravém místě, t. j. v kruhu rodinném vyhledáváme.

Óstatně myslím, že rozumný muž, tak jako rozšafná manželka v rodinném kruhu se nenudí, jestliže se jenom skutečně v něm bavit chtějí a nezřízené žádosti a vášně nechovají, jimž ovšem cizina lépe a snáze vyhoví, nežli tichá domácnost.

A konečně co z toho mají, kdož této rady nedbajíce u vír vášní se uvrhnou a tak konečně domácí blahobyť podryvají?

Slze přemnohých žen, zanedbalé vychování nesčíslných dětí, marný pozdní žal a lítost mnohého muže nám na to odpovídají!

Život lidský jest ustavičný rozvoj, ustavičný pokrok; povinnosti z všelikých okolností života plynoucí nesnesou právě proto nižádného zanedbání bez trestu nutně následujícího.

Kdo tedy jest hlavou rodiny, nesmí povinností svých zanedbávat, nýbrž tak jako Bůh sám co otec všelikého stvoření mocnou, avšak i laskavou rukou vše u věčném pořádku udržuje, tak musí též otec co hlava rodiny sám sebe a svých vášní přemáhaje o ustavičný a vhodný pořádek se zasazovat, aby tímto způsobem se nešťast-

ným následkům vyhnul, jež z nepořádku nutně vyplývají; a co jsme o manželi a otcí promluvili, zajisté též s proměnou okolností o manželce a matce úplně jest pravdivé.

Recepty proti stáří,

čili:

kterak si zdraví v stáří zachováme.

Mladost radost, říkává se, a starost žalost, a již svaté písmo nám povídá o dnech, kterým se nelze vyhnout, a jež se nám nelíbí. Nuže nám i každému, komu Bůh stáří popřeje, nutně se starostí též přijdou nemilé následky stáří a pravidlo všeobecné, které veškerým oživeným světem vládne, též nás všech zastíhne!

Avšak kdo stáří svému nezazlí, nýbrž se nutnosti s hodrou myslí podrobí, nalezne, i když hlava jeho sešedivěla, ještě prostředky, aby dnů svých na sklonku života tak příjemně prožil, jak to jenom možno.

Proti přírodě se marně bojuje a zákony její se nám k vůli nepromění. K čemu tedy starosti se vzpírat a mladostí se honosit, když se seslabilé tělo dávno ucítilo, že se život ku konci sklání? Marně si každodenně svých šedých vlasů vytrhuješ, marně peněz pracně dobytých za všelijaké prostředky k obarvení a osvěžení vlasů a vousů vydáváš, nadarmo si ústa hmoždíš umělými zuby na místě těch, co ti dávno vypadaly; zkrátka, nadarmo rozumně i bezrozumně proti pokrokům stáří bojuješ; — všecko to darmo, po mladosti přichází starost, tak jako po dnu noc, a nic jí neodvrátí.

Rozumnému člověku bude každá nová šedina upomínkou na konec života se blížící a každý zub, jenž mu vypadne, jakoby kámen z rušící se budovy tělesné vybořeny, každá vráska v tváři zřejmé písmo, značící mu, že se doba blíží, kdy pozemské bydliště ostaví;

zkrátka, rozumný člověk z věčnosti slabosti tělesné sám si poučení vezme a pomyslí častěji na cestu dalekou a neodvratnou v pravou věčnou vlast a dle toho chování své zařídí.

Přirozený rozvoj tělesný končí přirozenou smrtí a blahové by byly stesky proti této nutnosti; kdo si hodnoti své co člověk vědom, v pravý čas na nutný konec pomyslí a za druhé od přírody více nežádá, nežli co mu dáti může.

Z této příčiny zajisté ničebo nezanedbá, čímž by pozemský svůj pobyt prodloužil a poslední dny života svého dle možnosti příjemně prožil; neboť tělo naše co obydlí duše tak dlouho třeba hájiti, jak toho jenom možnost dovoluje a věda i zkušenost nás o mnohé věci poučila, jejímž rozumným upotřebením se rušící se budova vždy ještě na čas upevniti může.

Mladík, muž v plné síle, ovšem sotva věřit může, že by kdysi sestárnul a zeslábnul, avšak co se státi musí, to nižádné přesvědčení, nižádná lidská vůle nezastaví.

Oproti tomu mnohý dí, že stará leta bez toho za nic nestojí, protože pak člověk ničebo více užívat nemůže, a smysle vůbec otupnou.

Ale tak se mluví jen pokud zdraví a síla slouží, a právě tito lidé zcela jinak si stěžují, když skutečně sestárnuli.

A v skutku Bůh sám touhu po delším trvání života, snahu a pud ku prodloužení jeho, do našeho srdce vložil a když se rozhodné okamžení přibližuje, málokterý člověk po prostředku nezatouží, jímž by hrozícího kostlivce ještě na dlouhý čas vzdáliti mohl.

Myslíme tedy, že se soudnému čtenáři zavděčíme, když z vlastní zkušenosti lecos vyložíme, jímž se brímě stáří ulehčí a když dle náhledu svého jasně o tom promluvíme, kterak by se nejlépe skrovný zbytek života, jenž starci přiměřen, upotřebil a večer života co nejpříjemněji ztrávil.

Slyšme tedy, kterak se proti stáří bojuje!

Cože, slyším v duchu mnohého, v duchu opovržlivě se tázat — snad by ste nechtěl prostředek proti stáří vynaléztí aneb starců a stařen omladit? Anebo snad víte, kterak se prostředek proti smrti připravuje?

Proti smrti ovšem není léku, a každým dnem se nutně stárne a taktéž nestává prostředku, jímž by si člověk na vždy zdraví udržel a všeliká nemoc přemohla; zkrátka prodloužit se život lidský nemůže, a když jednou osudná hodinka se dostavila, není léku, ani moci; avšak právě tak jako si mnohý nerozumným a nezřízeným živobytím dny své ukrátí — právě tak možno přiměřeným způsobem lhůtu sobě vyměřenou úplně dosáhnout a mnohemu nebezpečí se vyhnout. Soudný čtenář již zajisté z toho poznal, že nemyslíme, aby svých peněz za drahé a nepotřebné, neb dokona škodné elixiry ku prodloužení života vyplýval, aneb marně lékaře a lékárníka obtěžoval: prostředek náš jest laciný a velmi jednoduchý, přirozený a přiměřený způsob živobytí.

Kdožby nevěděl, že mnohý člověk nestřídmostí, opilstvím, smilstvím a j. p., to jest způsobem živobytí nepřiměřeným před časem do hrobu se sklátil? — Nuže právě tak nám rozumné živobytí ku prodloužení života prospěje.

Ovšem, že v tomto ohledu pán Bůh darů svých přerodilně rozdělil a mnohý takořka železnou — jiný velmi slabou přirozenost za podíl svůj obdržel, a však jednomu a druhému přiměřený způsob živobytí prospěje, ano zkušenost učí, že slabí lidé pozorně svých tělesných vad, své churavosti a slabosti šetríce, delšího věku dosahují, nežli lidé pevného zdraví, již právě proto obyčejně silou svou plýtvají, až nemoci podlehnou.

Že takový člověk, jemuž, jak se říká, nic neškodí, bez zvláštní péče o zdraví své přece vysokého stáří dosáhne — tomu se nikdo nepodiví, avšak v skutku jest to též zcela přirozeno, zvláště když i ta okolnost tomu napomáhá, že jej starosti netíží a on přílišného namáhání ani nouze nepozná. Ano jsoutě i příklady,

že lidé takového železného zdraví, vzdor chudobě a dočasné nouzi přece při všem svém namáhání vysokého stáří dosáhli, ačkoliv podobných příkladů ku výminkám propočísti dlužno.

Tak na příklad mnohý starý voják, jenž v mládí a po mnohá leta veškeré nesnáze války, hlad a žízeň, horko i zimu, rány a bolesti přetrpěl, přece na vzdor tomu, že mu ani stáří zvláštního bohatství nepřineslo, vysokého stáří dosáhl.

Právě takové výminky bývají však nerozumu za výmluvu a mnohý se sám sobě tak omlouvá, když ho svědomí hněte, že příliš rychle žije a síly své nešetří.

Proč bych já se měl šetřit a nic neužívat, dí pak lehkovážný mladík, proč já se zdržovat a střídme žít, když ten neb onen při vší nestřídmosti a nevázanosti života tak vysokého stáří dosáhnul? Proč bych já se musel zlých následků bát, když onen tak mnoho vytrpěl a přec u vysokém svém stáří takového zdraví požívá? A mnozí pak z toho soudívají, že střídme živobytí neprospěje.

Lichou takovou řečí mnohý by rád prostopášný svůj život omlouval a sám sobě namluvil, že se tomu, co jemu určeno, nikterak vyhnouti nelze, ať si tak nebo jinak žije. A přece jest věc zcela jednoduchá.

Kterak může očekávat, že by plný, zdravý muž více nesnesl, nežli člověk od narození již slabý aneb jinak oslabený? Zdaliž pak není jednomu škodno, co dobrému prospěje? Namáhavá práce bude tomu, kdo jí uvykl, snadná a tělesné síle jeho prospěšná; — oproti tomu ale člověku zmalátnělému obtížná a mnohdy zrovna bez tělesné škody nemožná.

Avšak nerozumu marno kázat — nechme tedy tyto věci a obraťme se k oněm, již pravdu slyšet chtějí.

Naše první rada bude ta, aby každý tělo své pozoroval a když uviděl, že mu něco škodilo, nechť se tomu pečlivě vyhne a čím větší slabost na sobě pozoruje, tím méně od svého těla požaduje.

Žijme přirozeně a budeme tak zdraví, jak to naše tělesná povaha dovoluje. Když pak ale přijde stáří, musíme nahlížet, že na nás došlo a nesmíme požadovat, abysme tak žili, jako v mládí.

Právě to ale není tak snadné, jak si snad mnohý pomyslí. Člověk nerad věřívá, že sestárnul a mnohý tomu dříve neuvěří, až se smutně o tom přesvědčí.

V stáří nesmíme si příliš na siláky hrát, protože nás síla opouští a přec mnozí právě v starosti ustavičně tak si počínati chtějí, jak jim to v mládí možno bylo; — ano mnozí pak si ještě více dovolují, aby jak říkávají, dohonili, co v mládí zameškali!

Ne jinak u vás, milostné čtenářky.

Ovšem že to krušné přesvědčení, když vám konečně nižádné zrcadlo svěží mladistvou tvář více neokazuje, již jste někdy všech okouzlovaly — ovšem že nemilostné stáří veškerý půvab setře a nižádných vnaď neušetrí; — avšak toť jest všeobecný osud lidský a marné proti němu vzpírání.

K čemu tedy pláč a naříkání? Matka v kruhu dítek svých, domácí hospodyně v oboru svém, laskavá manželka zůstane vždy ctihodná a lásky hodná a marnivé ženě není v stáří rady ani pomoci.

Zkrátka, příteli, zařid' své živobyčí podle let, jež jsi prožil a nechtěj jakožto padesátník, mladíkům se vyrovnat! Když ti dech se krátí a plíce jako jindy neslouží, nediv se — vždyť jsi stár; když ti žaludek tak netráví jako v mladosti, kde jsi, jak se říkává, hřebíky jísti mohl — jaký to div; vždyť tě starost zastíhla a tělo oslabilo.

Zkrátka, všeliké nepříjemné následky stáří buďtež tobě důvody, abys sám sebe neklamal a konečně největší svou škodou teprv přesvědčil, že jsi sestárnul.

Proti stáří není léku a nižádný lékař ti dřívější svěží síly nenavrátí, ty sám ale můžeš sobě velice prospěti. Drž se doma, teplého pokoje, ano třebaš i postele, neplýtvěj zbývající svou silou a nechtěj s mlad-

šími závodit, nýbrž ustavičně na paměti měj, že jsi stár a starý člověk že se musí šetřit.

Za druhé ti radím, abys si své živobytí v stáří co možná nejpříjemněji uspořádal.

To se zdá být pravý opak první rady a přece se s ní velmi dobře shoduje, ano z ní takořka vyplývá.

Člověk, buďsi mlád, buďsi stár, přirozeně po zábavě touží a tělesně i duševně zakrní, když se docela nebaví. A právě stařec má této zvláště zapotřebí, aby obtížné následky stáří lehčeji snášel. Jaké zábavy má ale užívat? Nuže, příteli, věř mi, že ne jenom jaro a léto, nýbrž také zima své příjemné stránky má a starci stáří nevdá, aby se přiměřeně zabavoval, jestliže jenom chce. Vždyť již upomínka na prožitou dobu, na mnohou šťastně přetrpěnou bouři, na mnohou šťastně prsvedenou myšlenku, jest pramenem zábavy, o kteréž mladík ani ponětí nemá!

Děti, snad i vnuci, rodinný svět rozšířily, starosti snad dosti způsobily, ale dítky zvedené pro starého otce, šedou matku též jsou pramenem slasti a ve vnučích svých stařec takořka ještě jednou ožije a s nimi blaženou dobu dětství opět prožije.

Ostatně především poskytuje činnost zábavy, a proč by též stařec neměl a nemohl činným být?

Proč by neměl radit, pomáhat, ku blahu svých plány dělat, s nimi se radovat a na snahách jejich duševně podílu brát?

Právě v starosti nejraději se všelikými návrhy bavíme a přání i potřeby lidské, štěstí a neštěstí chladnokrevně, avšak přece s libostí pozorujeme a v krátkou budoucnost, jež nám popřána, rádi všelkou naději skládáme.

Právě vědomí, že činnosti naší je skoro konec, nás tím více podněcuje a upomínka na prošlý věk tisícero zábavu poskytuje, o níž, jak svrchu řečeno, mladík ani ponětí nemá.

Avšak kromě těchto duševních radostí též světa může stařec užívat, jestliže ho jenom rozumně a s rozvahou užívá.

Ovšem že se také v mládí víno pívá, avšak sklenička dobrého, starého vína přece jenom pro starce pravou svou lahodu uschová a není to nikterak mylné mínění, že víno v mírné míře požitě, zvláště starci chutnává. Právě to platí též o dobrém vyleželém pivě, kteréž dle mého mínění pro mladíka, jež ho bez míry loká, pravé chuti míti nemůže, protože si času nepřeje, aby ho řádně okusil, kdežto povážlivý stařec pozvolna doušek za douškem požívá a užije.

A což dím konečně o kávě a dýmce, kteréž obyčejně starci věrnými bývají soudruhy — zajisté i v tomto pádu spíše stáří, nežli mládí poslouží.

Ovšem že stáří žádá svou vlastní míru a zesláblé tělo starce snadněji nestřídmostí utrpí, nežli mladistvé a silné; — nicméně ale dostačí svou míru znáti a jí se pevně přidržet, protože žejdlík přes míru, právě tak a snad mnohem více starci uškodí, jako pinta nebo i dvě mladíku, kterýž to bolením hlavy odbyde.

Nicméně patrně, že též stařec ještě světa užívati může, jestliže jen, jak jsme svrchu pověděli, ho přiměřeně užívá.

Ovšem si žádá stáří snadno stravitelných jídel, ovšem nemůžeme žádat, aby ústa bezzubá aneb vetché ostatky někdejších zubů tvrdých jídel drtily a žaludek vše to ztrávil, co snad jindy bez škody ztrávit mohl, avšak proti tomu snadné pomoci.

Vždyť můžeme pozvolna též jísti a pečlivě kousat, co pojísti hodláme; vždyť se mohou chutná a přec lehká jídla tak upravit, že jich i zesláblý žaludek snadno zažije a když nezapomeneme, že chutnost jídla přec jenom druhou věcí, první ale jeho záživnost, nalezneme též v stáří snadno, čeho nám zapotřebí, abysme od stolu hladoví nevstali, žaludek si nezkazili a přece vždy s chutí pojedli.

Ovšem ale není kuchaře pro nestřídmého, a střídmost musí starci první ctností být, protože nestřídmostí větším dílem zdraví a silní jinak lidé zahynou, když zapoměli, že léta, jichž prožili, jim nových povinností k tělu uložila.

Nejezme tedy přes potřebu, ačkoliv si dle možnosti chutného jídelka dopřejeme a nepijme přes míru, ačkoliv se dobré víno vším právem mléko starců nazývá, nýbrž vzdorujme pevně svůdnému pohledu a těžkému pokušení a výsledek nás zajisté potěší. Tak může tedy i stařec, jak již řečeno, světa užívat a se bavit; — jedné věci ale musí se, jestli rozumně pokračuje, přece dokona odříci, proto že by mu ze všeho nejvíce škodila — myslím zadostiučinění pohlavnímu pudu, t. j. vlastně zadostiučinění pouhého chtíče bez bývalé síly a kdo tomu nevěří, ku škodě své o skutečné důležitosti, ba nutnosti této rady se přesvědčí

Obyčejně se říká, že to bez toho stářím přejde — nuže, i to je úplně pravda, pokud ty, příteli, přírodu poslechneš, t. j. když v čas nahlédneš, že přirozený pud a vrozená síla ocháblly a když nahlédneš, že jsi sestárnul. V tomto ohledu možno ale s úplným přesvědčením tvrdit, že bohužel málokdo v pravý čas to nahlédne; blažen ale, komu to dáno, neboť čím dříve se k starcům připočteš, tím více tělesné síly si zachováš a právě tato, když se jednou promrhala, nijakým způsobem se nenahradí.

Stařec musí skrovný zbytek života co drahý kapital šetřit a s úroky se spokojit, třebaš i nutně skrovnější vypadly, nežli za časů bývalých.

Zajisté si, drahý příteli, dávno spozoroval, že moje recepty ku prodloužení života a dosáhnutí vysokého stáří nic nového neobsahují, avšak právě proto mají věčnou svou cenu a hodí se vlastně mladíku právě tak, jako starcovi, protože pravidla rozumného živobytí všem stupňům stáří jsou společná.

Nuže, poslyš ještě třetí, zvláště pro starce předuležitou radu, kteráž zní: Všelická churavost může míti

velmi osudných následků; — nemysli si tedy nikdy, že se věc sama podá, nýbrž hledej pomoci, jakmile jsi dosti skrovnou churavostí postížen.

Lidské tělo podobá se budově. Když něco se zbořilo anebo správy třeba, snadno toho docílit, pokud základ pevný, a oprava místo má. Právě tak snadno u mladého člověka všeliká škoda se napraví, pokud základu se nedotýká, avšak starší tělo podobných prostředků nesnese; právě tak jako rušící se stavení novým poschodím se nenapraví. Proč bysme se v mladosti starali, jak to vypadne, když jsme se trochu nastudili, aneb ochraptěli? Což nám na tom může záležet, jestliže v mládí žaludek nám některé jídlo špatněji zažívá, nežli druhé? — Mládí samo sto lékařů vynahradí, avšak zcela jináče vypadne věc, když nás starost oslabila. Dosti nepatrná příčina ku smrti dostačuje aneb nebezpečnou nemoc způsobí. Jak dlouho tomu, dí mnohý, co jsem přítele svého neviděl a dnes ho na hřbitov ponesou; nepatrné nastuzení ho do hrobu sklátilo!

Proto si, příteli, přede vším dobře pamatuj, že v starosti nejmenší churavost velmi nebezpečných následků mívá a nadrž žádnou za příliš nepatrnou.

Může být, že zpozoruješ, kterak se dech tvůj nebezpečně zkrátil, a prsa tvá soužila: — nuže, proč potom ještě kouřiváš a raději v širém vzduchu se nezdržuješ? — Může být, že jsi se nastudil, protože stářím osláblé tělo snadněji zevnějšímu vlivu podlehá a méně vlastní teploty vyvinuje; — nuže, proč se tedy chladu a tahu nevaruješ a o to nestaráš, aby ti chladný vzduch neuškodil?

Může být, že tě jarní slunce zavedlo, abysi se příliš ve zdraví své důvěřoval a jako za časů své mladosti večernímu chladu se vystavil. Avšak pomni, že podobné chování mnohému smrt přineslo a uškodilo a nevydávej se zbytečně v nebezpečenství.

Neodlož zimního oděvu, dokud skutečně se jaro nedostavilo a nevěř slunci, když tě z teplého bytu a oděvu vylákati chce.

Může být, že ti při tom teplo bude nepříjemné, avšak lépe se zapotit, nežli život svůj v šanc dáti.

Ovšem že silný člověk více vydrží, nežli slabý, a mladý tak snadno nepodlehne, jako starý, avšak právě na to nesmíš zapomenout a kromě toho v mládí zbytečně se nezchoulostivět; neboť v stáří všecky ty staré dluhy musíš zaplatit! Činnost, pohyb a život jsou pojmy příbuzné; pokud tedy činnost udržeti možno, i život se udrží a zmalátnění duševní obyčejně též špatně na tělo působívá.

Z této příčiny nemůžeme starci netečnost, úplný pokoj a ustavičný odpočinek schvalovat, ačkoliv přílišné namáhání jenom škodně působiti může. Chceme-li duši pružnost a tělu zbytek síly zachovat, nesmíme se lenosti podati, nýbrž tak dlouho a tak daleko, jak nám to možno, tělo i duši přiměřenou činností osvěžovat, aby nám síly nescházelo, když ji zapotřeby.

S duší se to má jako s tělem. Tak jako cvikem svaly sesílí a činnost jejich se zvýší, právě tak, kdo v stáří svém duševní činnost si zachovati chce, musí se ustavičně přičiňovat, aby duševně neslábнул.

Ostatně musíme nejprve těla co obydlí duše si hledět a proto tělocvik, přiměřený pohyb, procházky, pokud nás příliš nenamáhají, zvláště prospějí.

Jími a podobnými pohyby zvyšuje se činnost kožních nervů a čím vůbec, výpar kožní ku zdraví tak potřebný se docílí a usnadní; ztrávení a spaní se ku pravé míře připraví a po střídém obědu neb přiměřené večeři se blahý spánek dostaví.

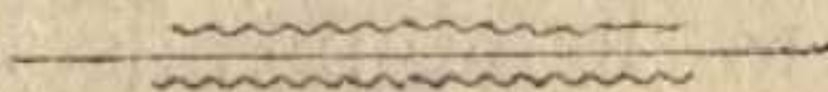
I tělocvik starci prospěje, t. j. mírné natahování údů, zvláště v posteli, ztuhnutí kloubů zamezí, avšak přílišné namáhání jak obyčejně škodí.

Kdo se v mládí obyčejně studenou vodou mýval, nechať i v stáří dobrého toho zvyku úplně se nespouští, nýbrž jestliže toho nesnese, alespoň se vlažnou vodou

umývá t. j. tak chladnou, jak ji bez škody snést může, a výsledek této kúry ho zajisté potěší.

Tak, drahý příteli a čtenáři, se též šedé staří nemusí bez zbraní nepříteli, kteréhož ovšem přemoci nelze, vzdáti, nýbrž i jemu se ještě mnoho nahodí, co by ku příjemnému skončení života vezdejšího přispělo.

Že já jsem ti nikoliv co lékař neradil, to jsi hned zpozoroval, avšak moje rada byla upřímná a zkušeností potvrzena a jestliže Bůh sám k tomu svého požehnání dá, dobře pochodíš, když se této rady přidržíš.

O B S A H

prvních tří oddělení „Zlaté domácí knihy.“

	Strana		Strana
Barevný nátěr na železo	1	Brambory sázené, aby	
Barvení hedbáví na černo	1	nehnily	128
Barvení plátna na červeně	2	Brambory aby v zemi	
Barvivo pěkné hnědé	2	nehnily	129
Barvy zašlé, kterak ob-		Brambory ze slupek a	
novit	2	pupenů pěstované	129
Bavlna, kterak se v plátně		Brambory, aby nezmrzly	129
pozná	2	Bramborový sýr	129
Bavlněné a lněné vlákno		Bramborová mouka	5
v hedbávných aneb vl-		Brambory čerstvé v du-	
něných látkách	3	bnu neb květnu	130
Bílení prádla	3	Brambory zmrzlé kterak	
Bílení zašlého prádla	4	se výhodně upotřebují	6
Bílý mléčný nátěr	4	Brambory vždy čerstvé	6
Blechy, kterak se vyhubí	4	Býlí neb plevel vyhubit	130
Bolení zubů, kterak se		Brejle, kterak se mají	
odpomůže	223	používat	228
Bolesti lícní	226	Brka dle holandského	
Boty nepromočitelné	5	spůsobu	7
Bradavice, kterak vy-		Býk tvrdošíjný, kterak	
hubit	227	tahu zvykne	130
Brambory výhodně pěstované	128	Brukev až do jara čerstvá	130
Brambory příliš vodnaté,		Broušení a obtahování	
kterak se zlepší	5	břitev	7
Brambory, kterak se		Bruslinky zavařené	7
dlouho udrží	5	Cibule zvláštní velikosti	131

	Strana
Cídění oken olejovými barvami zamazaných	7
Cídění nádobí měděného, mosazného a cínového	8
Cídění láhvic od léčivých vod	7
Cídění skleněného nádobí	9
Cídění slepých oken .	9
Cídění zlatých řetízků a podobných šperků .	9
Cídění pozlacených rámců	9
Cídění nádob silně zapáchajících	9
Cídění obrazů	10
Cídění šatstva vlněného	10
Cídění rytin starším zašlých	10
Cídění rytin a tisku vůbec	10
Cídění nožů a vidliček	11
Cídění kovových věcí a šperků vůbec	12
Cídění lakovaných věcí	12
Cídění láhvic olověnými broky škodí	12
Cídění aksamitu	13
Cídění zašlého stříbra .	13
Cídění stříbrného nádobí	13
Cídění zrcadel	14
Cídění rezovatého železa neb ocele	14
Cídění stříbrného a zlatého třepení	14
Cilindry lampové, aby nepraskly	15
Citrony dlouho zachovati	15
Čaj na způsob čínského z domácích rostlin .	15
Červenka čili úplavice	231
Červenka, kterak se léčí	131

	Strana
Červotočkerak se zamezí	132
Červi, aby štěpům ne- uškodili	132
Čistění starého peří .	16
Čistění hedbávných stu- žek a fáborů	16
Čistění hustého piva .	17
Čistění kádí a sudů .	18
Čistění tisku a rytin .	18
Čistění floru	16
Čistění zelenin	19
Čistění rour u sporáků a kamen	19
Čistění papíru starším neb plísní skvrnitého	19
Čistění matrací	19
Čistění rukaviček .	20
Čistění hlazených ruka- viček	20
Čistění špinavých límců	20
Čistění krajek	20
Čistění vody	132
Čokoláda domácí	21
Dalekohledy, kterak se cidí	133
Dehet hubí pilousy .	133
Dehetové pásy proti housenkám	133
Dna v nohou čili po- dagra	231
Dobytek, kterak se při požáru nejsnadněji vy- vede	134
Dobytek čerstvou pící výhodně krmený	134
Dobytek cizí, aby si u nás rychle zvyknul	134

	Strana		Strana
Dřevo kterak se všelijak pěkně obarvit může	23	Fazole a špargl co zimní zásoba	29
Dřevo tak tvrdé, jako kámen	24	Fermežový nátěr na podlahy	29
Dřevo nespalitelné a vodou neproniklé	25	Fermež na výkresy a rytiny	29
Dřevo lakované, jemuž vařící voda neuškodí	25	Fleky a skvrny jak se vycídí	29
Dřevěné řezbářské práce před škodným vlivem vlhkosti, kterak se ochrání	26	Flor nejlépe vyžehlený	30
Dříví kterak se před hnilobou ochrání	22	Františky	30
Dříví stavěcí velmi trvanlivé	22	Guano kterak se prahuje	136
Dřevokaz kterak se vyhubí	22	Guano domácí	137
Dříví před vzduchem a tudíž proti hnilobě ochráněné	26	Hlíněné nádoby nadobyčejné pevnosti	31
Dříví, které červi netrpí	26	Hmyz kterak se vyhubí	31
Drůbež rychle vykrmená	134	Hortensie krásně modře květoucí	31
Drůbež najiný způsob výborně krmená	134	Hypochondrie čili těžkomyslnost	233
Eau de mille fleurs, věrně dle původního francouzského receptu	27	Hysterické choroby	234
Eau de Cologne, pravá kolínská vodička	27	Hyacinty vždy čerstvé	135
Elektrika za každého počasí účinná	27	Hyacinty v mechu	135
Endivie, kterak se dlouho zachovají	28	Hlísty u dobytka	138
Fazole zelené tak usušené, že chuť i vzhled čerstvých podrží	28	Holuby kterak holubníku nejrychleji přivyknou	138
Fazole zelené na zimu nasolené	28	Holuby uplašené, kterak se uloví	139
		Hmyz kterak se v zemi vyhubí	139
		Houba čili moučnice u malých dětí	235
		Houba ve zdích a na dřevěném nářadí, kterak se vyhubí	32
		Housenky aby se štěpů netknuly	140
		Housenky kterak se vyhubí	140

	Strana
Housenky kterak se na stromech vyhubí . . .	140
Hovězí dobytek jak nabude chuť k žrádlu	141
Hovězímu dobytku trkání odnaučit	141
Hrách vždy dovařit . . .	32
Hrách zelený sušený . . .	32
Hrozny čerstvé v zimě	32
Hrušky v octu naložené	33
Hrách velmi ranný . . .	141
Hrách výhodně setý . . .	141
Hrách starý tak připravený, že se mladému vyrovná	142
Hrachokaz č. hráchový brouček kterak se vyhladí	142
Chleb před plísní kterak ochránit	34
Chleb jablečný	34
Chleb zvláště pěkného vzhledu	34
Chleb z bramborové mouky	34
Chlebové formy ze železného plechu	35
Chytání ptáků rukama	35
Chlévy, kterak vždy čistého vzduchu nabudou	142
Chlorové vápno zapuzuje mouchy, housenky atd.	142
Chmel sířený poznati . . .	143
Chraptivost	237
Chřípka	237
Chrousty kterak vyhubit	143
Jablka vždy čerstvá . . .	35
Jahodníky velmi plodné	144
Jahody nejlépe pěstované	144
Jablečná povidla	36

	Strana
Jablka zmrzlá kterak se zužitkují	37
Jantar nejlépe tmeliti . . .	37
Jantarový lak	37
Jahody sušené	37
Jahody, lék proti pankostnici	37
Jetelové semeno kterak se prubuje	144
Ječmenová mouka pro churavé	38
Ječmenová voda	39
Jídlo laciné a chutné z bramborů a masa . . .	39
Jinovatka aby neškodila	39
Jitrnice zmrzlé kterak dřívější chuti nabudou	45
Inkoust všelikého druhu	39
Inkoust zelený zvláště pěkný	41
Inkoust černý	41
Inkoust černý pro ocelová pera	42
Inkoust alizarinový	42
Inkoust velmi dobrý a laciný	42
Inkoust červený	43
Inkoust neviditelný	43
Inkoust sympatetický jiného druhu	43
Inkoust na pocinovaný plech	44
Inkoust z růží	44
Inkoust nezrušitelný	44
Inkoust před plísní kterak uchránit	45
Karafiáty výhodně rozmnožené	145

	Strana
Karafiaty vzácnější kterak se přezimují	145
Karafiaty dvakrát za rok květoucí	145
Karfiol vícekrát řezaný	145
Kašel, rýma a bolení v krku nastuzením povstale	238
Kaštany pravé sladké kterak se výhodně pěstují	145
Kyselé pivo kterak se zlepši	45
Klejotok štěpů kterak se zamezí	146
Klobásice uzené, uzenky zvláště chutné	45
Kolera	240
Kolika	239
Kolodium v lékařství upotřebené	240
Kolodium v štěpařství upotřebitelné	146
Kolomaz nová, velmi dobrá	146
Kování dýmek kterak se přidělá	45
Kořalka z jeřabin	46
Kanárků ošetřování	46
Kardinál	46
Kartoun aby nepustil	47
Kapky Hofmanovy	48
Kapary domácí	49
Káva výhodně pražená	48
Káva co prostředek vykuřovací	49
Káva úplně aromatická	49

	Strana
Kaštany divoké co cídidlo	49
Kaštany divoké kterak se sužítkují	49
Kaučuk nejsnáze rozpuštěný	50
Kamenný pergamen anglický	53
Klíh z třešňového klí	51
Klíh přirozený ku tmelení	52
Klíhový nátěr vodě vzdorující	52
Klobouky kterak lesku nabudou	48
Knedlíky zvláště lehké	50
Knot do lampy zvláště dobrý	50
Koně aby se neotlačili	147
Koně aby prašivinu ztratili	147
Koně když se nastydli vyléčiti	147
Koně jankovité kterak se léčí	147
Koně kterak při namáhavé práci silné a zdravé udržíme	148
Koně kterak se nejvýhodněji krmí	148
Koně aby pěknou lesklou srst nabyli	149
Koně plašivé kterak té chyby pozbudou	149
Koně kterak dlouhé, krásné ocasy a hřívy nabudou	149
Koně přehnané kterak se léčí	149
Koně před ovady pojistiti	149

	Strana		Strana
Koně aby se nikdy nezplašili	150	Krvácení vůbec z nosu atd.	247
Koně kterak se krotí	150	Krvavé puchýře	249
Koním kterak krkání odvyknouti	151	Krvavnice č. zlatá žíla	249
Koně zakované kterak se léčí	151	Křičení malých dětí	252
Konopí ochraňuje zeleniny před housenkami	151	Kůly štěpařské kterak zachovat	156
Konopě co prostředek proti pilousům	151	Kuny kterak se uloví	156
Klíště ovčí kterak vyhubit	152	Kůru stromů poraněnou kterak zacelit	156
Konvalinky v hrncích časné květoucí	52	Kuřata rychle vykrmená	156
Kožešiny před moly ochrániti	52	Kurděje	252
Kopřivy proč se nemají hubit	152	Kuří oka	252
Kopřivka č. požah u dětí	248	Kůže nespalitelná	47
Krávy aby snadno se otelily	152	Kůže na rukou aby nepukala	254
Krávy aby nepotrátily	153	Kůže na botách, střevičích a sedlářských pracích vždy pružná a trvanlivá	51
Krávy aby více mléka měly	153	Kůže kterak krásný zlatozelený lesk nabude	51
Krávy aby krvavě nedojily	153	Kůže nepromočitelná	52
Krávy, když jim vemeno oteklo, kterak se léčí	153	Kvasnice ku všelikému moučnému jídlu	47
Krmení dobytka dle spůsobu anglického	154	Kvasnice suché, lisované	47
Krmení vepř. dobytka	154	Kvasnice umělé, laciné a dobré	158
Krmení hověz. dobytka	155	Květiny ve vodě kterak se dlouho čerstvé udrží	157
Krmný dobytek kterak bez váh zvažiti	155	Květiny čerstvé v zimě	157
Křeče na prsou kterak se léčí	244	Květiny svadlé osvěžit	157
Křeče v nohou a lýtkách	245	Květinné lodyhy přelomené kterak scelit	158
Křeče žaludkové	246	Květinné cibule a hlízy aby rychle hnaly	158
		Květy ovocných stromů v zimě čerstvé	158
		Láhev svítili	54

	Strana		Strana
Lak knihařský	54	Máslo staré, kterak chut čerstvého nabude	60
Lak pěkný červený z pe- četního vosku	56	Máslo falšované	60
Lak na rytiny, mapy atd.	57	Magnetisování železa bez magnetu	61
Lák výborný k naložení masa	57	Maso uzené tak chutné, jako čerstvé	62
Lakování kůže	57	Maso tuhé ze starých kusů kterak se do měka uvaří	62
Látky hedbávné kterak se úplně vyperou	58	Maso dle anglického spůsobu naložené	62
Láh z bramborů kterak se čistí	58	Maso uzené a uzenky většího druhu kterak se vždy čerstvé za- chovají	63
Láh mýdlový	59	Maso kterak se v letě čerstvé zachová	63
Léčení dny a pakostnice	254	Maso uzené kterak před červy ochránit	65
Len kterak se má seti	159	Maso v letě zachovat	65
Len dle nového způsobu pěstovaný	159	Maso na rychlo naklá- dané	66
Len tak jemný a měkký jako hedbáví	160	Maso nakládání ham- burské	66
Luěné semeno zvláště dobré	160	Mahagonové dřevo padě- lané	66
Líhovina biskup zvaná	54	Májový nápoj	66
Lišej kterak se vyhojí	258	Masť proti oznoženinám	162
Leď uměle dělaný	54	Masti na kopyta	162
Leštadlo angl. na boty	55	Maz výborný	64
Leštadlo ang. s voskem	55	Mazadlo na boty	64
Leštadlo na boty bez kyseliny sirkové	56	Mýdlo k vypravení skvrn velmi dobré	61
Lžice stříbrné kterak mohou škodit	59	Myši polní vyhubit	163
Lovení krtků	160	Mýdlo přírodninou na- hraženo	61
Lůžko krav by rychle vyšlo	161	Myši ze stodol vypudit	163
Maso, tak zvané divoké neb vojenské	259		
Máslo vařením dobyté	161		
Máslo tak nasolené, že několik let vydrží	60		

	Strana		Strana
Mýdlo ku praní hedbávi	62	Mrtvoly dlouho zachované	65
Myši a krysy kterak vypudit	67	Mrvení rostlin v hrncích chovaných	166
Myši kterak se vyhubí	67	Mrvení novějšího druhu	167
Mléko pro delší čas za- chované	67	Nádobí hlíněné tak pevné jako železné	69
Mléko pevné v podobě tabulek	67	Nahnět či otlak u hově- zího dobytka	167
Mléko kterak se před zkysáním ochrání	68	Nádoby železné před rzi chráněné	70
Mléko sražené napravit	68	Nádobí dubové kterak chuť po třísle ztratí	70
Mléko aby nevykypělo	68	Nádobí dřevěné, když se seschlo, kterak se ry- chle spojí	70
Medovina výborná, špa- nělskému vínu podobná	163	Nakládání meruněk v páře vařených	70
Mléko zvláště dobré a tučné	164	Nakládání červené řípy	71
Mléčné nádoby, jaké býti mají	164	Nankin padělaný, pěkné barvy	71
Moli kterak vyhubíme	69	Nakolenice koní kterak se léčí	168
Moli kterak možno vy- hubit	69	Náplast anglická	71
Mouchy kterak vyhubit	63	Nápoje kterak v letě ochladíme	71
Mouchy a podobný hmyz aby dobytek netryznil	63	Nastuzení aby neuškodilo	259
Mouka, kterak se před červy ochrání	68	Nátěr dobrý a trvanlivý na besídky a špalíry	72
Morušové listí co barvivo	160	Nátěr na podlahy	72
Moučka z kostí, výborné hnojivo	164	Nátěr na železo	72
Mravenci kterak se v domě vyhubí	164	Nátěr na podlahy	73
Mravenčí lín	166	Nátěr na obtahovací ře- meny	73
Mráz aby bylinám ne- škodil	166	Nemoci dobytčí	168
Mrkev chutná včelám	166	Nemoci rostlin	168
Mrkev kterak se nejlépe přes zimu udrží	166	Nepříjemný zápach nově malovaných pokojů kterak se zamezí	75
Mrtvice	259		

	Strana		Strana
Neproniklý papír . . .	74	Olejové skvrny z papíru	
Nespalitelný papír . . .	74	vypravit	79
Německé myši, krysy a		Olej před žluknutím	
potkany kterak se vy-		ochráněn	79
hubí	74	Olejový lak bílý k na-	
Nemoci a choroby oční	260	tření dveří a oken	79
Nemoci mléčných prs-		Olej, jímž se politura	
ních žláz	260	zlepší a opraví . . .	80
Nemoci ústrojí močo-		Opařeniny	267
vodného	262	Opilství co nemoc kterak	
Nepříjemný zápach dechu	265	se léčí	267
Nohy stadené	265	Ořechům starým, kterak	
Nohy aby chůzí netrpěly	265	se dá chuť čerstvých	80
Nosní vyrostliny či tak		Olše, proč by se měla	
zvaný polyp nosový	266	více pěstovat	172
Obilí pod zemí uschované	170	Okna do paříšť	172
Ochrana broskových a		Oleandr aby rychle vy-	
meruňkových květů		květl	172
proti mrazu	171	Omlada starých štěpů .	173
Ocet dobrý a laciný . . .	75	Oranžové stromky kterak	
Ocet z fialek	75	pohnojit	173
Ocet z bramborů	76	Otoky a boule kterak	
Ocet špatný kterak se		rozptýlit	268
zlepší	76	Ovce a jejich chov . . .	173
Ocet domácí	76	Ovčí trus aby se nespařil	174
Ocet kterak se zkouší	77	Oves dvakrát tak živný	
Ocet kyselinou sirkovou		jako obyčejně	175
zfalšovaný kterak se		Otava mokrá kterak se	
pozná	78	přezimuje	175
Octový prášek	78	Otisknutí rytin na kámen	81
Ocelová pera jak se		Ovoce zavařené před	
dlouho zachovají . . .	78	plísní a zkázou za-	
Ochrana potravy proti		chráněné	80
myším	79	Ovoce zavařené když	
Ochrnutí a ochromení údů	266	zkysalo, kterak se	
Olejové skvrny kterak		napraví	81
ae vycídí	79	Ovoce kterak nejlépe sušit	81
		Ovocné víno	81

	Strana
Sledi marinovaní . . .	99
Slepice velmi plodné . . .	203
Slepice kterak hmyzu sprostíme	203
Slepičí nemoci a kterak se léčí	203
Sláma zeleně zbarvená	100
Sláma žlutě zbarvená . . .	100
Sláma modře zbarvená	100
Slaměné došky nespá- litelné	101
Slívy po celou zimu čerstvé	101
Skvrny od vína, třešní a p. kterak se z prádla vypraví	101
Skvrny všelikého druhu odstranit	101
Skvrny; mýdlo, jímž se vypraví	102
Skvrny kterak se ze sukna, tkanin vůbec i hed- bávných vypraví . . .	102
Skvrny železité, rzí po- vstalé, kterak se z prádla vypraví . . .	102
Skvrny od vína kterak odstranit	103
Skvrny kterak z černého sukna vypravit . . .	103
Skvrny od vína a ovoce kterak z hedbávných látek vypravit . . .	103
Skvrny mastné v papíře	103
Skvrny kávou způsobené	104
Slívy zavařené, nakládané	104
Slívové stromky prospěšně pěstované	206
Snětivost obilí	206

	Strana
Soda zlepšuje kávu . . .	104
Souchotiny	293
Spaní	292
Spáleniny a opařeniny . . .	295
Stuchnutí obilí kterak se zamezí	206
Stopky třešňové	105
Studnice jaká má být . . .	105
Stromy kterak se mohou vždy bez škody pře- sazovat	206
Stromy bez kořenných mrcásků ku zrůstu přivéstí	206
Stromy kterak mechu a lišejníků zbavíme . . .	207
Stromy kterak před za- jící pojistíme	207
Stromy aby bez škody odkvětly	208
Stromy kterak hmyzu sprostit	208
Srstka dle nového spů- sobu pěstovaná	208
Srstkové víno	208
Suché lámání	206
Sudy kterak chuť po dříví ztratí	105
Sudy plesnivé, kterak se vyčistí	105
Sudy nejlépe zabeďněné	106
Svíčky lité	106
Svíčky lojové zlepšené	107
Svrab	298
Šampaňskému vínu po- dobné pivo	108
Šampaňské na rychlo dělané	108

	Strana		Strana
Šampiňony kterak poznati	108	Tmel na sklo	423
Škytavka	298	Tmel ohni a vodě vzdorující	113
Škrkavky neb hlísty	299	Tmelení porculánu	113
Škrob	108	Tmel na železo	114
Škrob zlepšený	109	Tmel na dřevo	114
Škrofle a p. choroby	300	Tmel na železná kamna	114
Špatný tabák kterak ze zlepší	300	Tmel na kamna j. druhu	114
Špargl kterak přezimovat	209	Telata kterak se nejlépe kravám odejmou	212
Šparglové záhony vyžité, kterak se osvěží	209	Tasemnice	301
Špargl výhodně pěstovaný	210	Tasemnici kterak vyhnat	302
Špargl nejlépe uvařený	110	Třesení-se rukou	303
Špenát, výborná píče pro dobytek	210	Tmel stromový č. štěpařský	212
Šťáva malinová	110	Trávník pod stromy aby zbujněl	213
Štěpařská mrva	211	Třešňová šťáva	115
Štěpy kterak se stanou zvláště plodny	211	Tuš čínská	115
Štír krtonohý kterak se vypudí neb vyhubí	211	Tuš pravá čínská	115
Šváby kterak se vyhubí	110	Tušový inkoust čínský	115
Tabák čistý a dobrý	110	Uhlí jest dobrou mrvou	213
Tafet aneb plátno vodou neproniklé	110	Úplavice bílá u husí kterak se léčí	213
Tkaniny vlněné kterak se bez mýdla dokonale vyperou	111	Uštknutí včelí	303
Tabulky pro štěpařské školky	212	Uštknutí vosí	303
Tkaniny nepromočitelné	111	Včely kterak nejlépe přezimují	213
Tmel sklenářský, nový	111	Včelí potrava v čas nouze, zvláště z jara velmi prospěšná	214
Tmel sklenářský kterak rozmočit	112	Vejce kterak zachovat	214
Tmel na kameny	112	Vejce neobyčejně veliké	215
Tmel jiný též dobrý	112	Vejce zmrzlé kterak se osvěží	215
Tmel vodě i teplu vzdorující	112	Vejce zanešené kterak nalezneme	215
		Vejce kterak se po léta čerstvá udrží	215

	Strana		Strana
Vejce bez ohně uvařené	115	Víno zkažené neb zkysalé	
Vejce kterak se čerstvé		kterak se opraví . . .	117
od starých rozeznají	116	Víno kterak se čistí a	
Vepřový dobytek kterak		zlepší	118
se uhrů sprostí . . .	215	Víno angreštové	118
Vepřový dobytek kterak		Víno husté, kterak vy-	
se léčí, když trpí mrtí		čistíme	118
či řitici	216	Víno nepříjemné příchuti	
Vepřový dobytek kterak		zbavit	118
před vypadáním štětín		Víno slívové	118
či prašivici ochránit .	216	Víno zavařené	118
Vepřový dobytek na zají-		Vinné listí	119
kačku trpící, kterak		Víno mladé kterak se	
se léčí	216	rychle odleží	118
Vepřový dobytek, když		Víno kořenné velmi	
kašlem trpí, kterak se		chutné	218
vyléčí	216	Víno ryvízové	288
Vepřový dobytek aby vždy		Vinné keře z ok neb	
zdráv zůstal	217	pupenů pěstované . .	219
Vepřový dobytek kterak		Vinné keře pomrzlé kterak	
vždy při dobré chuti		opět plodnosti nabudou	219
udržíme	217	Vysušení vlhkých zdí . .	119
Vepřový dobytek výhodně		Vyraženina mědovitá v	
krmený	217	obličejí	304
Vybílené kosti slonovině		Vysílenost u mužů, tak	
podobné	116	zvaná impotence . . .	305
Vybílení vlny a příze . .	116	Vlasy aby bujně rostly	
Výchřez pastelínu neb		a nepadaly	306
konečníků u dětí . . .	304	Vlněné látky aby se ne-	
Výlev bílý	301	srazily	119
Výkresy tužkou dělané,		Vlhkosti nových stavení	
kterak trvanlivosti		kterak se odpomůže . .	119
nabudou	116	Vlasy kterak se před	
Víno z ostružin	116	vypadáním ochrání . .	120
Víno muškátové, padělané	116	Vlasy kterak se na černo	
Víno z nezralých hroznů	117	obarví	120
Víno mladé, s příchutí		Vývoj peří u hus, aby	
starého	117	krmením netrpěl . . .	320

	Strana
Výška věže neb hloubka studnice jednoduše změřená	220
Vodnatelnost	306
Vole	307
Vodička na fleky	120
Voda cukrová šumící	120
Voda vždy čerstvá	121
Voda na květinách aby nezahníla	121
Voda zahníla, kterak se zlepši	121
Voda kalná kterak se čistí	122
Vosk pečetní na láhve	122
Voskové svíčky s přísadou škrobu	122
Voskovaný tafet	122
Vosí uštknutí	122
Vousy bez břitvy sejmouti	123
Vosk štěpařský	220
Vrabce kterak vyhubit a zapudit	221
Vši a muňky	308
Vzduch zkažený kterak se zlepši	221
Záchody bez zápachu	123
Zahubení vši	125
Zahubení štěnic	126
Zahubení štěnic jiným způsobem	126
Zachování vycpaných zvířat	127
Zácpa kterak se léčí	308
Zahradní stezky vždy pevné a čisté	221

	Strana
Zahradní stezky kterak plevelé zbavíme	221
Zajíce kterak od zelí zaplašit	221
Zajíce kterak z dálky přilákat	222
Zasilání živých ryb	123
Zamrzání oken zamezit	124
Zeleniny sušené	124
Zeleniny čerstvé kterak se dlouho zachovají	125
Zeleniny vařené dlouho zachovat	125
Zelí kyselé za 24 hodin upotřebitelné	125
Zčernání jídel v železných nádobách kterak se zamezí	126
Zaražený pot nohou	309
Záškrť kterak se léčí	310
Záškrť jiným způsobem léčený	311
Zimnice	311
Zhmožděniny a otláčeniny	311
Zimnice kterak se vůbec jeví a léčí	312
Zimní salát z kdyní	127
Zelné motýly kterak zapudit	222
Zelné housenky vyhubit	222
Zkažený žaludek	313
Znaménka, píhy a podobné skvrny kterak se záhájí	315
Znění v uších	315
Zuby aby dětem snadněji vyrostly	153
Zubní prášek	316

	Strana		Strana
Zuby kterak se kamenité kory zbaví	316	Žitný červík kterak se vyhubí	223
Žaludek kterak se posilňuje	317	Žížaly kterak vypudit	223
Železo poměděné	127	Životní elixír čili prostředek ku prodloužení života	318
Železo kterak od ocele rozeznati	127	Žluté fleky tak zvané jaterní	319
Železo rychle pozlacené	128	Žloutenka	320
Žito jest dobrý obrok pro koně	222		

Dodatek.

Ochranné prostředky při náhlém nebezpečí života	321
I. O zdánlivé smrti a kterak se rozličně objevuje	—
II. Náhlé nebezpečí života vůbec, zvláště otrávení	331
III. Všeobecný lék — aneb kterak se velmi jednoduše přemnohé choroby a nemoce pouze solí a vinným líhem (tak zvaným koňakem, cognac) vyléčí	338

IV. Oddělení.

Rodina a domácnost	345
Pravý základ rodinného štěstí	355
Vychování dětí	361
Upřímná rada všem nevěstám a mladým paním věnována	411
Pravidla domácího hospodářství	434
Pořádek, jímž se rodinné blaho a štěstí domácí zachovává	450
Recepty proti stáří, čili kterak si zdraví v stáří zachováme	456

18 1/8 97

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

Book 10

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

Book 11

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

